Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Grooten atlas, oft, Werelt-beschrijving, in welcke 't aertryck, de zee, en hemel, wort vertoont en beschreven

http://hdl.handle.net/1874/250802

Libri formae maximae.

nº. 66.

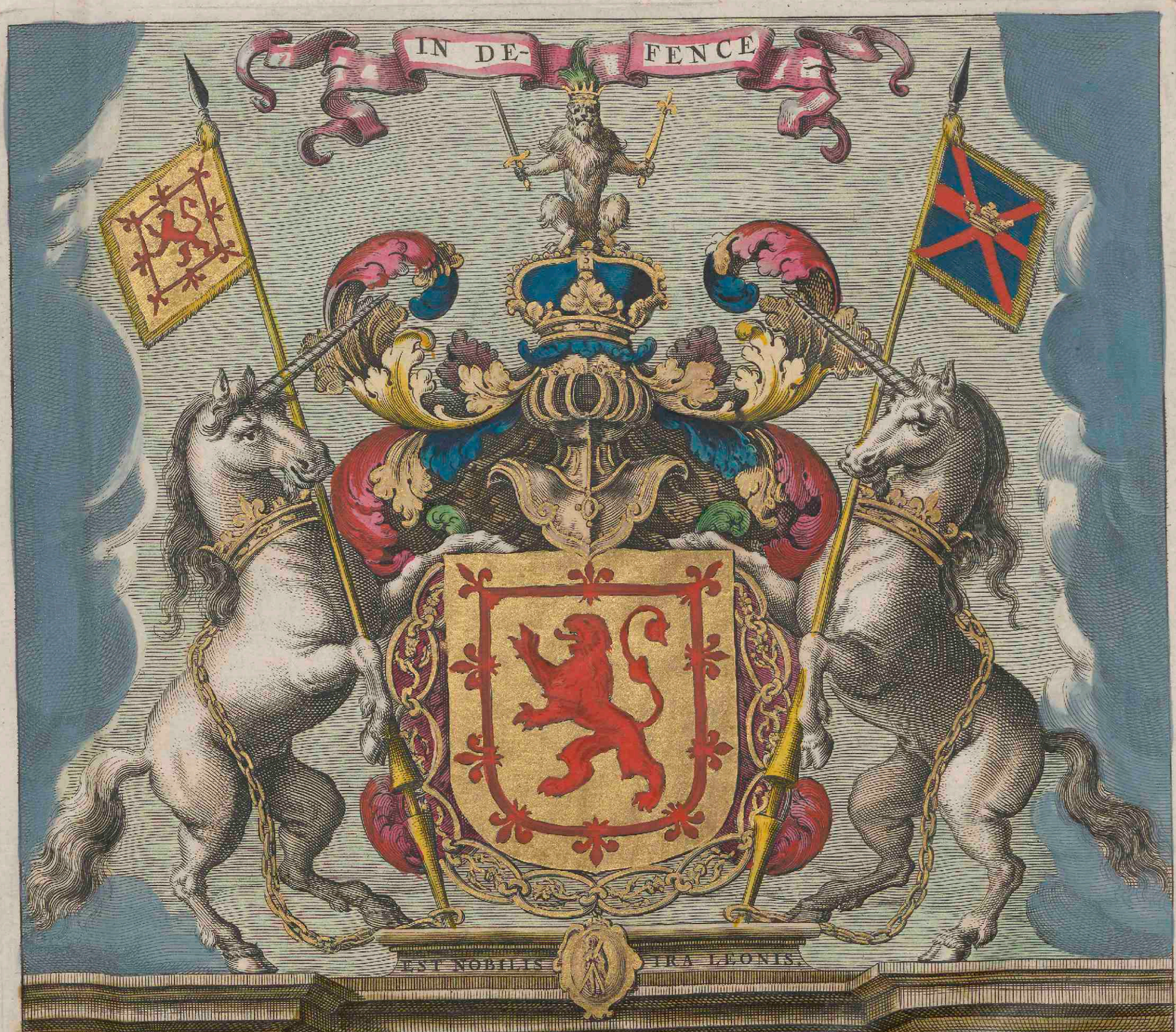

VYFDE STVCK

DER

AERDRYCKS-BESCHRYVING,

WELCK VERVAT

SCHOTLANDT

EN

YRLANDT.

AMSTELÆDAMI
Apud IOANNEM BLAEV
M DC LIV

JOAN BLAEU
AEN
DEN LESER.

NAdemael ick u, gunſtige Leſer, voor eenige jaren, nae 't openen van 't Tooneel der Nederlandtſche Steden, oock Schotlandt in 't licht te geven belooft heb; ſoo ſie nu de vrucht en vervulling mijner belofte, dewijl ick het, met Yrlandt vereenight, als het vijfde deel van onſen Atlas, hier te voorſchijn breng. Dit offer ick aen uwe wijſe goetwilligheydt en liefde tot de kunſten en wetenſchappen: verhopende door de ſelve, als aengename gunſtwinden, met uytgeſpanne ſeylen voort te varen; en by u en andere verſtandigen, omtrent welcke de reden en ontſchuldiging plaets hebben, danck te verdienen: te meer, dewijl het gene ghy beſchouwt, een geheel nieu Werck is, uyt de neerſtigheyt en arbeyt van verſcheyde mannen voortgebracht; want de laſt van den Atlas, die het gantſche Aerdrijck draeght, kan niemant ten deel, ick ſwijg van 't geheel, opheffen. Doch wat anderen hier toe gedaen hebben, ſal ick niet verbergen: Timotheus Pont, in Schotland geboren, heeft dat gantſche Rijck wijdt en breedt deurgereyſt, alles met opmercking beſien, en in eenige Landkaerten, doch ruw genoegh, dewijl alle ſaken in 't begin onvolkomen ſijn, ontworpen. Ioannes Scot, Heere teScotis-Tarvet, en noch onlangs Directeur van de Cancelrye van Schotlandt, heeft deſe en andere, die in vele handen als verſtrooyt waren, met wonderlijcke vlijt verſamelt, gelijck een

 koſte-

koſtelijcke ſchat voor ſchipbreuck bewaert,en my die, maer ſeer gebroken en wangeſtaltigh, toegeſonden: ick heb de ſelve in orde gebracht, en ſomtijts een enckele, verwart en wanvoegelijck geſtelt, in verſcheydene deelen, en yder Graeffchap beſonder, onderſcheyden. Daerna hebben Robert en Iacob Gordon de laetſte hand, gelijck men ſeght, aen dit werck geſet; en, behalven de verbeteringen in de Kaerten van Timotheus Pont, eenige van de hare, nevens ſommige Beſchrijvingen, ſoo van haer ſelve als van andere,daer bygevoeght.Seker Orcader,die ick eertijts op mijn Druckery om de feylen der Letter-ſetteren te verbeteren gebruyckte, heb ick de Orcades en de Schet- of Hethlandiſche Eylanden doen beſchrijven: d'overige ſijn uyt Buchananus en Cambdenus genomen; doch die van de laetſte Schrijver, als een Engelsman ſijnde, en, volgens ſijn eygen ſeggen, in de Schotſe ſchriften ſoo niet ervaren, ſijn door den bovengemelten Heere van Scotis-Tarvet in vele plaetſen merckelijck verbetert. In deſer voegen hebt ghy,gunſtige Leſer,de namen der gener,met welcker hulp ick dit Luſt-tooneel toegeſtelt heb: tot nu toe heb ick, met groote moeyten en koſten, niets anders konnen bekomen. Geniet met vermaeck wat hier in u aengenaem is: en ſoo ghy iets beters hebt,gelief my dat,ter liefde van 't Gemeene beſte, te behandigen; ick ſal het met genoegen ontfangen, en met danckbare gedachtenis uwes naems, indien u dat behaeght, in 't licht geven. Treet toe derhalven, beſie Schotland en Yrlandt, en verluſtight u met ons oogh-bancket: doch eer ghy aenvangt,laet my toe dat ick u bekent make: dat ick de Steden en oude en nieuwe Gebouwen van Italien ten grooten deel gereet heb;

welcke

welcke ick, terwijl ghy Schotlandt deur reyſt, tot u genoegen, op 't cierlijckſte ſal toebereyden. De Waterweerelt hebt ghy oock te verwachten, indien u een weynigh tijts te wachten niet verdriet, terwijl my geen arbeydt verdrieten ſal om die met orde aen den dagh te geven: dewijl ſulck een Werck met ongewaſſchen handen, als iemant onlangs gedaen heeft, niet aen te grijpen is; 't was oock beter ſtil te ſitten, dan alſoo met te grooten haeſt en veel ſchrijvens niets te ſchrijven, en roock te verkoopen. Dus verſtaet ghy, hoop ick, goetwillige Leſer, dat 'er noch niets verricht is, als ghy ons voornemen in die deelen gewaer ſult werden: want ick moet mijne eerſtgeſtelde ordening, door de misgunſt van anderen gedwongen, eenighſins veranderen; en daerom ſal Ptolemeus, en d'oude Aerdbeſchrijving, als oock Grieckenland, en eenige andere deelen, wat ſpader als ick gemeent had, in 't licht komen; doch evenwel vroegh genoegh, indien wel genoegh: 't welck ick meen getroffen te hebben, ſoo onſen arbeyt u niet onaengenaem is; doch hoe kan hy misnoegen verdienen, die ſich haeſt om anderen te vernoegen? en hoe ſeer ick my ſpoede is u bekent. Maer ſie, terwijl ick hier meê onledigh was, quam de E. H. P. Martinus Martinius uyt Indien, en brengt met ſich d'Afteyckeningen en Beſchrijvingen van 't Rijck Sina; hy houd aen, dat ick die opmake en uytgeve; derhalven ſtel ick nu alle andere dingen ter ſijde, om ſulck een werck te bevorderen; op dat ick ſijn begeeren, en u vermaeck, beleefde Leſer, ſonder eenige verhindering, op 't allerſnelſte voldoe. Vaer wel, en geniet onſen arbeyt met vrucht en vermaeck.

P R I-

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

FERDINANDUS TERTIUS, *Divina favente clementia electus Romanorum Imperator Semper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ; Comes Tyrolis, &c.*

Auguſtalem inprimis decet benignitatem, efficaciorum Cæſarei favoris ac patrocinii ſui opem iis juvandis ac tuendis impendere, qui rei litterariæ ornandæ atque excolendæ vigilias, ac lucubrationes ſuſcipiunt laudandas; nominatim vero iis, qui in ea diſciplina, quæ Univerſi Orbis Terrarum faciem ac formam, omniumque illius Regionum ac Provinciarum ſitum ac poſitionem uno intuitu, abſque longa laborioſaque juxta ac ſumptuoſa peregrinatione, conſpiciendum cognoſcendumque exhibet, amplificanda, atque illuſtranda operam ac ſtudium ponunt indefeſſum, pariter ac ſumptus non contemnendos: Quum itaque Nobis Ioannes Blaeu bibliopola Amſtelredamenſis humillime expoſuerit, ſe poſt editas jam pridem quatuor partes Atlantis, nunc quintam quoque partem, quæ Scotiam contineat & Hiberniam, tabulis, opera ac ſtudio Timothei Pont, & Roberti Gordonii inciſis ac confectis, elaboratam habere & abſolutam; eamque tam in majori, quam minori forma, adeoque tabula etiam Scotiæ generali, publicam in lucem ſuis ſumptibus dare conſtituiſſe; vereri autem ſeſe, quum ejuſmodi editiones ingentes requirant impenſas, ne, dum ipſe rei litterariæ promovendæ, aliorumque commodis augendis pro virili ſua parte inſudat, improba hominum alienis laboribus inſidiantium, quæſtuique ac lucro proprio, vel cum aliorum noxa & jactura augendo, inhiantium cupiditate, ſperato laboris atque impendii ſui fructu deſtitutus inſanabilem in re domeſtica faciat pauperiem: adeoque Nos ſupplicabunde rogarit, uti rationibus ſuis hac in parte conſulere, ſeque contra cujuſcunque lucripetæ dolum Cæſarei Noſtri Diplomatis præſidio munire, clementer dignaremur. Nos itaque juſtis id genus precibus prædicti Ioannis Blaeu benigne annuimus, ac proinde ipſi Blaeu, ejuſque hæredibus Cæſareum Noſtrum

Privi-

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

Privilegium ſuper editione præmemoratæ Quintæ partis Atlantis, una cum tabulis tam in majori, quam minori forma, adeoque cum tabula Scotiæ generali facienda clementer conceſſimus, prout prudentes, ſcientes, animo bene deliberato, ac Cæſarea Noſtra authoritate concedimus, facultatem eidem dantes, ut ſæpedictam Quintam partem Atlantis, tabulaſque ejuſdem tam in majori, quam minori forma, ad eoque tabulam Scotiæ generalem, ſi ita ipſi viſu eurti, excudere atque evulgare poſſit: ex adverſo omnibus ac ſingulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis, & librorum compactoribus, & aliis quibuſcunque librariam negotiationem exercentibus, tenore præſentium inhibentes, ac vetantes, ne quis eorum prædictam Quintam partem Atlantis, ejuſve tabulas tam in majori, quam minori forma, uti nec tabulam Scotiæ generalem, poſteaquam omnia iſta à ſæpememorato Blaeu ita excuſa, atque edita fuerint, intra duodecennium à prima publicationis die proxime computandum, intra Sacri Romani Imperii, Regnorumque, Provinciarum, ac Dominiorum Noſtrorum hæreditariorum fines ſimili, vel alio typo & charactere, vel forma ac tabulis, vel etiam per compendium, aut ſub augmentatione alterius cujuſdam Auctoris, in toto ſive in parte recudere, vel alio recudendum dare, vel alibi etiam impreſſam, aut impreſſas importare, adducere, vendere aut diſtrahere clam vel palam, citra voluntatem ac conſenſum ſæpedicti Ioannis Blaeu, ejuſve hæredum, auſit præſumatve. Si quis autem ſecus faxit, & interdictum hoc Noſtrum temerario quodam auſu migrare, negligere, transgredi & violare non fuerit veritus, is non ſolum hujuſmodi libris ac tabulis perperam quippe & fraudulenter recuſis, atque importatis, (quos quidem, vel quas antedictus Blaeu, ejuſve hæredes vel propria authoritate, vel magiſtratus loci illius auxilio apprehendere ac ſibi vendicare poterit) de facto privari: ſed viginti inſuper marcarum auri puri puti, ex ſemiſſe in Ærarium ſive fiſcum Noſtrum Imperialem fraudis nimirum vindicem; ex altero vero ſemiſſe ſæpementionato Ioanni Blaeu, ejuſve hæredibus, tanquam parti læſæ, omni remiſſionis ac veniæ ſpe præciſa pendendarum mulctam dare damnas eſto: hac tamen lege, ut prædictus Blaeu quaterna ut minus exemplaria dictæ Quintæ partis Atlantis, ſtatim poſt finitam editionem aut impreſſionem, ad Cancellariam Noſtram Imperialem curet tranſmittenda; Quod ſi neglexerit, hac Noſtra gratia ac Privilegio neutiquam frui, gaudereve poſſit, ſed eo ſtatim privatus atque exutus eſſe cenſeatur. Mandamus ergo univerſis ac ſingulis Noſtris & Sacri Imperii, Regnorumque, Pro-

vinciarum, ac Dominiorum Noſtrorum hæreditariorum ſubditis cujuſcunque ſtatus, gradus,ordinis,dignitatis, conditionis aut fortunæ exiſtant,tam Eccleſiaſticis, quam ſæcularibus, præſertim vero iis,qui in magiſtratu conſtituti,vel proprio vel ſuperiorum nomine ac loco jus dicunt, juſtitiæque exercent adminiſtrationem ; adeoque Imperiali Noſtro librorum Commiſſario Francofurti,ne quemquam Privilegium, & interdictum hoc Noſtrum Cæſareum temere & impune tranſgredi aut violare quovis ſuperius expreſſo, ac prohibito modo patiantur. Quin potius contumaces, ſi quos forte compererint, præſcripta pœna mulctari, aliiſque modis idoneis curent coërceri,ni graviſſimam Noſtram indignationem incurrere, & eandem mulctam luere voluerint. Harum teſtimonio litterarum manus Noſtræ ſubſcriptione & ſigilli Noſtri Cæſarei impreſſione munitarum. Quæ dabantur in arce Noſtra Eberſtorffii, undecima die menſis Auguſti, Anno Domini milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo quarto. Regnorum Noſtrorum Romani decimo octavo, Hungarici vigeſimo nono, Bohemici vero vigeſimo ſeptimo.

FERDINANDUS.

V^t. FERDINANDVS COMES CVRTIVS.

Ad mandatum S. Cæſareæ Majeſtatis proprium

JOANNES WALDERODE.

PRIVILEGIE.

DE STATEN GENERAEL der Vereenighde Nederlanden, hebben geconſenteert, geaccordeert, en geoctroyeert, conſenteren, accorderen, en octroyeren mits deſen, aen Iohan Blaeu, dat hy voor den tijt van vijf-en-twintigh naeſtkomende Iaren alleen in deſe Vereenighde Nederlanden, geaſſocieerde Lantſchappen, Leden, en Steden van dien, ſal mogen doen drucken, uytgeven, en verkoopen alle de Kaerten en Beſchrijvingen, ſoo generael, als particulier van de reſpective Provincien van Schotlandt, en aengelegen Eylanden, gemaeckt by Timotheus Pont, Robertus, en Iacobus Gordonius, by den voorſz. Iohan Blaeu met groote koſten en moeyte bekomen, en in koper doen ſnyden ende drucken; Verbiedende allen ende eenen iegelicken Ingeſetenen van de voorſz. Vereenighde Nederlanden, Lantſchappen, Leden, en Steden van dien, binnen de voorſz. tijt van vijf-en-twintigh naeſtkomende jaren, de voorſz. Kaerten, en Beſchrijvingen in 't geheel ofte deel na te drucken, doen nadrucken, uytgeven, en verkoopen, oft elders nagedruckt binnen de opgemelte Landen te brengen, op de verbeurte van alle de nagedruckte Exemplaren, en daerenboven van een Somme van drie hondert Carolus guldens, t'appliceren daer van een derdendeel ten behoeve van den Officier die de calangie doen ſal, het tweede derdendeel ten behoeve van den Armen, en het reſterende derdendeel ten behoeve van den voorſz. Iohan Blaeu: Behoudelijck nochtans, dat den ſelven Iohan Blaeu gehouden ſal ſijn op deſen Onſen Octroye te verſoecken, oock t'obtineren, Attache van die Provincie, oft Provincien, daer hy de voorſz. Kaerten, en Beſchrijvingen ſal willen doen drucken, venten, en verkoopen. Gedaen ter Vergaderinge van de Hooghgemelte Staten Generael, in den Hage, op den tienden Iunii, 1654.

B. VAN GENT vt.

Ter Ordonnantie van de ſelve
N. RUYSCH.

MEt Attache van de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt in behoorlijcke forme, onder 't kleyne Zegel van den ſelven Lande, den 16 Iunii, 1654, en ter Ordonnantie van de ſelve Staten onderteeckent

Herbt. van Beaumont.

AENTEEKENINGEN

op d'Aeloudheyt der Schotten,

en hun tweede overtocht uyt Yrland in Britanje, onder 't beleyt van Reutharis, die van Beda Reuda genoemt word;

Beſchreven door

ROBERTVS GORDONIVS.

HEt was niet nootwendigh van onſe Aeloudheyt, beginſelen van 't Rijck, en inkoming in dit Eylandt een lang vertoog aen te vangen, vermits het meeſte deel deſer dingen, veel eeuwen voor ons, (gelijck van veel andere volcken) door de duyſternis bedeckt, en verborgen zijn; en gelijk d'oorſprongen der vloeden onbekent zijn, ſoo is men oock onkundigh in de beginſelen der volcken, die dickwijls kleyn en duyſter zijn, en door verloop van tijden eyndelijck onkenbaer worden. Maer 't is heel anders met onſe ſaecken gelegen, dewijl onſe Voorouders, op een en de ſelve tijdt in groot getal uyt Yrlandt in dit Eylandt gevoert, terſtont van 't begin af onder Koningen hebben geweeſt, en voort de gedaente van een Gemeente gehad. Ick behoefde oock deſe dingen niet ſoo ſorghvuldighlijck t'onderſoecken; 't en waer d'Engelſche Hiſtorieſchrijvers, ons eertijdts uyt dagelijckſche verſchillen hatende, gelijck dickwijls onder geburige volcken gebeurt, d'aenkoomſt der onſen in die tijdt giſſen, in de welcken de Saxen overgekomen zijn, die, van daer geſproten, van hen geroepen wierden om de Picten en Schotten op d'eynden der Provinciale Brittanners te verdryven. Dit alles was oock niet ſoo groot, dat men daerom ſware twiſt aenrechten ſou, dewijl wy, met hen in een heerſchappy verbonden, in tael, Godsdienſt en zeden tamelijck wel over een komen; en dewijl alle de genen, die in deſe ſaken kennis boven 't gemeen hebben, veel dingen, uyt eenſydigheyt onbeſchaemdelijck en buyten de waerheyt tegen ons bygebracht, weêrroepen, en van nieus verhandelt hebben. Maer dewijl ſeer veel hier af, van ſommigen geſchreven, niet van de geringen, maer van de Grooten, in 't Latijn uytgegeven, tot de vreemden deurgedrongen is, ſoo ſtaet ons toe onſe ſaken te beweeren, of geheel achter te blyven.

Sy hebben voor eerſt geſpot met d'oude vertelling van Scota en Gathelus, die wy niet meenen te verſekeren of t'ontkennen. Zeker, ick ſie niet hoe men deſe getuygen voorſpreken kan, 't en waer men aen onſe Schryvers geloof gaf, die altijdt hun begin hier af genomen hebben, en alle, gelijck ick niet twijffel, hier in verdacht ſullen zijn, dewijl d'oudſten van hen ſoo groot een verloop van tijden van die eeuwen, in de welcken deſe dingen geſchiet zijn, af geweeſt hebben. Maer laet ons dit aen d'oudt eyt toegeven, vermits d'onſen niet alleen hier in geſondight hebben, maer oock de Franſchen, Denen, Sweden, Spanjaerden, en veel andere volcken van Europa, die eertijdts aen gelijck misdrijf ſchuldigh hebben geweeſt. En indien wy 't oude willen onderſoecken, Diodorus Siculus en Herodotus verklaren d'oorſprongen der Griecken, die alle van de Goden herkomſtigh gemaeckt wierden, 't welck, hoewel belachelijck geacht, die Hiſtorieſchryvers uyt de Geheugh-ſchriften deſer volcken, die ſy toen voor waerheyt hielden, uytgeſchreven hebben. En hoewel men nu met recht deſe dingen verworpen heeft, ſoo is nochtans gelooffelijck, dat onſe Hiſtorieſchryvers in die ruwe eeuwen hier af een voorſchrift voor ſich hebben genomen, maer voornamelijck tot navolging van hun geburen. 't Is geen ydel vermoeden dat de Brittanniſche Brutus, en des ſelfs fabel hen hier toe moed hebben gegeven, op dat d'onſen niet voor de leſten geacht ſouden worden. Deſe fabel, van Galfredus Arturius geſmeed, of van Cambro voor ſijn Brittanjers ontfangen, is al over vier hondert jaren naer de gelegentheyt van die tijden in 't Latijn vertaelt en uytgegeven, en in die ſelve tijdt door geleerde en geloofwaerdige lieden aengeweſen. 't Is dieshalven te verwonderen dat Willem Cambdenus, de geleertſte man, en de kundighſte in alle aeloudheden, alleen geen voorſtander daer af

heeft willen zijn: want hy belijd welsprekentlijck dat hy al de krachten van sijn vernuft aengespannen heeft om die te bevestigen, maer vergeefs; en dat hy echter geen voor-oordeel daer af heeft willen doen, maer dat onaengeroert verlaten.

De selve, onse aeloudheyt hefighlijck bestrijdende, en daer toe warelijck niet op een plaets alleen alle de krachten van sijn vernuft inspannende, beweert dat onse voorouders voor de nedergang van't Roomsche Rijck, dat is een weynigh voor de koomst der Saxen, die eyndelijck in't jaer Christi 449 herwaerts aengekomen zijn, geen woning in dit Eylandt hebben gehad, en dat een weynigh voor die tijden onse naem eerst aen de weerelt bekent is geworden. Maer indien d'oorsprongen der volcken, en d'aeloudheyt uyt de kennis der Romeynen, daer af bestaet; ô goede Godt, hoe veel vermaerde volcken sullen dan hun vaderlandt veel eeuwen derven: ja de Britanjers selven, spader aen de Romeynen bekent geworden, (seker eerst aen de Griecken) souden dese schande niet konnen ontgaen, soo Cæsar hen niet ten meestendeel voor ingeboornen uytgesproken had.

Maer van't begin der bewooning onser voorouders in dit Eylandt is swaerder verschil, dat niet soo verward en duyster is, of dese groote liefhebber der aeloudheden heeft dat wel konnen sien; en dieshalven moet men belijden, dat hy, van vooroordeel ingenomen, dit geveynst heeft.

Laet ons hier de beste getuygh deser verschillen by roepen, te weten Beda, in de buurt by de Nord-Humbrische Saxen (self een Sax zijnde) geboren, en opgevoed, en die in dese plaetsen sijn geheel leven heeft versleten, 't welck echter lang was, en die omtrent in't jaer onser saligheyt 736 gestorven is, alreê (indien men sijn grafschrift gelooven magh) negentigh jaren oudt zijnde. Dese heeft best ons en't Pictische volck gekent, met hen, uyt oorsaeck van't gebuurschap, en om de gemeenschap van Godtsdienst, veel verkeert, welcks getrouheyt by Cambdenus self in alle dingen gepresen, en die van hem voor een oprecht en ongekreuckt getuygh der waerheyt en aeloudheyt uytgesproken word.

Hy, terstont in't begin van sijn kerckelijcke Historie d'inwoonders van Britanje, en hun oorsprong verhalende, schat hen voor d'eerste (sonder twijffel d'oudste) Brittonnen, van welckers beginselen noch aen hem, noch aen hen, gelijck Cæsar getuyght, iets bekent was; soo veel ouder zijn sy, dan alle Heydensche Historien. Hy voeght tot de naeste geburen hier aen de Picten, en, onkundigh in de tijden, beschrijft d'oorsaken van hun overkoomst, die, gelijck hy seght, met schepen herwaerts aengekomen zijn, toen al over lange't grootste deel van't eylandt, met van't zuyden te beginnen, van de Brittonnen beseten was.

Hy voeght daer na tot derde Inwoonders daer aen de Schotten, in het deel der Picten ontfangen, die, onder beleyt van Reuda uyt Yrlandt getrocken, met de wapenen, of met vrientschap, wooningen, die sy noch hebben, voor sich onder hen hebben verkregen. Maer dese wooningen streckten sich in Bedaes tijdt, gelijck hier na verhaelt sal worden, niet wijder uyt, dan *the Fyrth of Clyd*, vermits sy door de macht der Saxen in dese enghten besloten waren: gelijck om een selve oorsaeck desgelijcks in die tijden aen de Picten gebeurt was.

Hy, dese drie onderscheyde volcken in't Eylandt geplaetst hebbende, begint met een nieuw capittel de koomst der Romeynen, gelijck een saeck, die in de laetste eeuwen gebeurt was, te beschrijven. Dese dingen zijn klaer voor de Lesers, en lichtelijck te verstaen, sonder met twijffelachtigheyt der woorden belemmert te zijn, maer na de prijsselijcke gewoonte van dese Oudtvader eenvoudighlijck beschreven.

De Schotten, na't verhael van de geleertste liefhebber der aeloudheyt, hadden sich weynigh voor de koomst der Saxen in't Eylant neêrgeset. Hy kan dit noch naeuwelijcks voor seker toestaen. Want uyt de woorden van Beda, die in't 14 Capittel verhaelt, dat d'onbeschaemde Yrsche roovers, t'huys gekeert, terstont weêr derwaerts souden trecken, en uyt de plaets van Claudianus,

Totam cum Scotus Iernen
Movit, & infesto spumavit remige Tethys.

toont hy dat de Schotten hier noch geen woonplaets hadden gehad, maer, met schepen uyt Yrlandt overgevoert, op roof zijn gegaen. Doch Beda spreeckt heel anders: Wy noemen (seght hy, voornemende van de Picten en Schotten te spreken) desen Overzeesche volcken, niet om dat sy buyten Britannia zijn geplaetst, maer om dat sy van't gewest der Brittonnen afgelegen zijn, en twee zeeboezems tusschen beyden hebben, &c. Want de grenspael stont toen te Clyd en Forth in de uyterste tijden der Romeynen in dit eylant, gelijck ick hier na verhalen zal, als ick van de scheydpalen spreeck. Nu tot de saeck. De Saxen, herwaerts ontboden, scheepten over, gelijck kenbaer is, in't jaer des Heeren 449. De Schotten hadden weynigh jaren te voren in't Eylandt geweest, gelijck ghy weet. Dieshalven hebben de Schotten in't jaer 440 eerst het Eylandt gehouden: maer sy hadden, na't verhael van Beda, alreê voor Cæsars eerste koomst daer in wooning gehad. Hy was, gelijck

lijck de ſelve Schrijver verhaelt, in't ſeſtigſte jaer voor Chriſtus geboorte eerſt aen deſe ſtrant gekomen. Dus ſchijnt Cambdenus, uyt Bedaes reeckening, van Cæſar tot aen't jaer 440 vijf hondert jaren vergadert te hebben: ſeker een lange tijdt. Nu zijn de jaren noch overigh, die tuſſchen Reuda en Cæſar verloopen zijn, die, gelijck onſe Iaerboecken meêbrengen, 144 zijn geweeſt, en de tijdt van negen Koningen begrijpen, ſoo dat de vijf eerſte Vorſten, van d'onſen getelt, niet in de rijgh konnen. Laet ons dit toegeven dat d'onſen in de reeckening der jaren van Reuda (die by d'onſen Reutharis heeft geweeſt) tot aen Cæſar gedoolt hebben: nochtans ſal yder belijden dat 'er al een tamelijck getal van jaren tuſſchen beyde verloopen is. Wy behoeven 't getal der jaren niet keurſinnelijck t'onderſoecken, dewijl, als men alle de jaren hier af weghneemt, Cambdenus ongetwijffelt ſijn pleyt verlieſen ſal. Maer ick laet het oordeel hier af aen de redelijcke Leſer.

Ick ſou my nu tot andere dingen ſpoeden, maer wordt door d'aenteeckening van Menſchen-eting, in d'eerſte druck van ſijn Boeck onſe voorouders aengewreven, opgehouden, daer toe Strabo en Hieronymus tot getuygenis by gebracht worden. My gedenckt niet dat ick in Strabo iets diergelijck geleſen heb. Men vind oock geen gewach van de Schotten by hem, die weynigh en onſekere dingen van Britannia verhaelt, en ſeght dat hy dit van d'Yren, die wreeder en woeſter dan de Britanners zijn, (gelijck hy ſelf verhaelt) gehoort heeft.

Maer wy moeſten ons wel van Hieronymus wachten, 't en waer ick ſagh dat, door de laetſte vlijt van deſe man, dit misdrijf aen ons vergeven, en deſe ſchandelijcke ſonde tot d'Attacotten gebannen was; volgens d'oprechtigheyt der geſchreve Boecken, gelijck hy ſeght; daer Eraſmus oock meê ſtemt, die deſe plaets gebreckelijck kent. Daer by, onſe Liefhebber der oudtheyt verhaelt, dat hy belijden moet dat hy in verſcheyde geſchreven boecken Attigotten, Catagotten en Cattitten geleſen heeft. De rechte leſing ſal Attacotten zijn: dit volck, indien ſy geen Schotten zijn, wordt van Marcellinus by de Schotten getelt: en dieshalven, indien Hieronymus waerheyt heeft, ſoo ſal ons landtſchap, of een van onſe drie lantſchappen, met Menſchen-eters beſmet zijn: maer de gene, die deſe dingen wel overweeght, ſal de Romeynſche Hiſtorieſchrijvers, die in die eeuwen geleeft hebben, meer vertrouwen. Zeker ſy, die van d'inwoonders deſer landtſchappen voor d'erghſte vyanden zijn gehouden, hebben, ſchoon ſy veel dingen van d'aert en zeden der inwoonders verhalen, niets ſoodanigh ſchriftelijck geſtelt; gelijck Tacitus, Herodianus, Dio, Marcellinus, of iemant anders, behalven Hieronymus alleen.

De geleertſte Liefhebber der aeloudheyt vraeght heel naeuwkeurighlijck naer d'oorſprong van de naem der Schotten. De geleertſte Buchananus word van onkunde, of van onachtſaemheyt gelaſtert, en beſchuldight dat hy hier in ſijn hoop bedrogen heeft. Onſe Voorſegger bewijſt hier ſijn hulp in ſoo ſwaer een ſaeck. Hy gaet met de fackel voor naer ſijn giſſingen, en van eenige Schrijvers, die weynigh naem hebben, toegeſtemt, voert ons door de gelijckheyt der namen naer Scythien, met welcke landtſchappen of volcken onſe voorouders nooyt iets gemeen hebben gehad. Na veel dingen, uyt de mengeling van veel geringe Schrijvers genomen, beſluyt hy eyndelijck, dat hy groote vrees heeft dat wy, ſoo veel d'oorſprong aengaet, niet altijdt Σκοτίοι ſullen zijn. Seker, een ſwaer miſdrijf voor de geen, die voor de ſtoel van deſe Liefhebber der oudheyt pleyten ſal. 't Gaet wel dat wy niet alleen ſchuldigh zijn. Dat nu de Romeynen reden geven, waerom de Hellenen Griecken, en d'Overrijnſche volcken Germanjers genoemt zijn; dat de Francken, Duytſchen, Swaben, Catten, Gotthen, Alanen, Wandalen, ja oock de Spanjaerden en Franſchen, en ontellijcke andere volcken nu reden van hun naem geven, of men ſal deſe Tuchtmeeſter niet vernoegen. Hy wil dat men boven alle aeloudheydt hier in onderſoeck doet, ja oock voor die tijden, die van Varro *Adela* en *Mythica* genoemt worden. Hy, ſoo ſcherp een eyſſcher deſer dingen, pijnight ſich rampſalighlijck in d'oorſprong van Britanje. Maer dewijl hy ſelf niet over-een-koomt met Luddus, een man, uyt d'oude Britanjers geſproten, in d'oude Britanniſche tael ſeer ervaren, en in deſe aeloudheden treffelijck geoeffent, ſoo weet ick niet hoe ſijn giſſing geloof verdienen ſal. Hy openbaert ſijn giſſing, brengt alles van die ſaeck by, maer durft niets ſeecker ſtellen. wy worden echter van een ſtreng man geſlagen, om dat wy niets van onſe naem giſſen.

AENTEKENINGEN

op de Scheydpalen, die de Schotten en Picten van de Landtschappers onderscheyden.

DEwijl de geleertste Cambdenus alles, dat tot dese saeck behoort, verklaert en te samen gebracht heeft, soo waer 't niet noodigh dit werck weêr van nieuws te beginnen, indien daer geen verschil van de genen was, die in verscheyde tijden dese Scheydpalen gemaeckt hebben. Mijn gevoelen is dat Iulius Agricola d'eerste dit eer heeft begonnen, dan volmaeckt. Tacitus verhaelt, dat hy de streeck tusschen Clyd en Forth met besettingen versterckt heeft: maer niets van de wal of muur.

Spartianus wijst aen, dat die besettingen de vyanden niet bedwongen hebben onder Trajanus, die met andere bekommerniſſen, te weten met de Dacische en Parthische oorlogen, besigh was, maer dat sy echter ondergebracht zijn, dat is, gelijck ick vermoed, binnen d'eerste palen besloten.

Nu volgt het Rijck van Adrianus, die d'eerste een vermaerde vesting dwars over 't Eylant gemaeckt heeft. Men kan uyt Spartianus woorden giſſen dat dit een Wal heeft geweest, naer de wijse van een legervesting, maer grooter en vaster, om lang te konnen blijven staen, met byvoeging van veel schanssen tusschen beyde, daer de krijghsbenden, die de wacht niet hadden, hun rust namen, en echter in alle voorvallen vaerdigh moesten zijn. 't Slot van de saeck is waer dese Keyser haer gebout heeft. Cambdenus beweert dat sy ter selve plaets gestelt is, daer Severus sedert sijn scheydweer gestelt heeft: maer my dunckt eer dat sy tusschen de twee voorgenoemde engten gestelt heeft geweest.

Daer was geen bequamer plaets, en 't Eylandt nergens soo eng. Agricolaes werck heeft hem hier toe konnen nooden: maer 't is niet waerschijnelijck dat hy soo groot een Landtschap aen de vyanden overgegeven heeft, als tusschen dese twee Scheydpalen leght, dat onlangs voor hem voor een deel van 't Rijck gehouden wierd. 't Geen, 't welck Cambdenus van des selfs lanckheyt uyt Spartianus bybrengt, is van kleyn belang. Waerom staet het my niet vry te seggen, dat 'er gebreck in de getallen is, en dat 'er voor tachtigh dertigh behoort geset te worden, dewijl hy wil dat in de getallen van Severus desgelijcks aen hem geoorloft zy? want daer Eutropius vijf-endertigh duysent schreden heeft, stelt hy dertigh; en daer Orosius hondert en twee-entwintigh heeft, treckt hy 't in tot tachtigh; en soo oock in de getallen van de besetting. Wat aengaet dat de Schanssen, die aen Severus wal gemaeckt waren, Adrianus naem uyt gaven, gelijck *Pons Ælia*, d'Eliaensche brugh, *Classis Ælia*, d'Eliaensche bende, *Cohors Ælia*, 't Eliaensche rot, *Ala Sabiniana*, de Sabiniaensche vleugel; hoe swack is dit? wie weet niet dat de legioenen, benden en vleugels, eens verkosen, en tot de krijghsordening gebracht, met namen onderscheyden, sedert altijdt, daer sy oorloghden, hun namen hebben behouden; 't welck men lichtelijck met de voorbeelden van veel eeuwen bewijsen kan? hier uyt spruyten de Scriboniaensche vleugel, het sevende Galbiaensche legioen, dat van Iovius, en Herculius, welcke namen lang gebloeyt hebben, na dat de genen, die daer in d'eerſten in soldy genomen wierden, verdelght waren. Ick ben niet bekommert om die Scotus, van de welck hy verhaelt, die 't Rad der tijden heeft geschreven, noch oock met onse Boëthius, die hy, als eenstemmigh met hem, bybrengt, dewijl sy hem hier niet konnen helpen, 't en zy dat hy d'Oudheyt tot getuyge bybrengt. De derde tegenweer van Lollius Urbicus heeft oock geen plaets of waerheyt. Want indien men dit heel geweſt tusschen de twee tegenweeren, van de welcken blijcken overigh zijn, oprechtelijck naspeurt, soo sal men geen of kleyn bewijs of vermoeden vinden, dewijl dese Landtschappen, deurgaens schrickelijck van bergen, voornamelijck in de Middellanden, niet bequaem tot soodanige wercken souden zijn: en een Stedehouder sou oock met soo kleyne benden soo groote dingen niet konnen aenvangen. Want daer waren niet meer dan twee legioenen onder hem in besetting, gelijck de ingehouwe steenen van die tijden betuygen; *Legio secunda Augusta*, *Legio vigesima Valens*, verwinster buyten dese Wal. d'eene steen, weêr opgehaelt, heeft dus:

LEG. II.
AVG.

D'ander, die noch in een vermaerde plaets staet, heeft dus:

IMP. CAESARI. T. AEL.
ADRIANO. ANTONINO.
AVG. P. PP. VEXILLATION.
LEG. XX. VAL. VIC. F. P. M.
P. III.

Dese steen is in de galdery van Dunotrium, een burght van de Graef en Maerschalck in Marnis.

Dit

Dit laetſte opſchrift getuyght de waerheyt van Lollius Urbicus, namelijck dat hy geen nieuwe muur of tegenweer gemaeckt, maer ſijn werck, dat de Keyſer Antoninus in 't voorhooft draeght, van de welck hy een Stedehouder was op d'oude tegenweer van Hadrianus geſticht heeft.

Terwijl Commodus de Heerſchappy in handen had, verargerden hier de ſaken, tot dat de Keyſer Severus met een groot heyr derwaerts trock, die ſich ſelf en ſijn vyanden afmatte, en, van ouderdom overladen, ſijn leven in 't lantſchap eyndighde, eer d'oorlogh tegen de vyanden ten eynde gebracht was. Seker, als ick de daden van de ſtrijdbaerſte Keyſer in dit eylandt dickwils overdenck, ſoo beken ick dat de Schrijvers in veel dingen my niet voldoen; ſoo verwart zijn de ſelve geſchreven. 't Is klaer, dat hy of ſijn Sonen deſe heel vermaerde muur hebben geſticht, van de welcke noch heden een groot deel overigh is, dat ſich van de Itune tot aen de Tine uytſtreckt. Maer ſeker, ick kan niet begrijpen waerom hy, door geen noot gedwongen, ſoo groot een landt ('t welck ſedert de volgende Keyſers, als niet nut, gelijck ſommigen willen) terwijl d'oorlogh duurde, aen de vyanden overgegeven heeft: en nochtans willen de Schrijvers dat dit ſijn werck heeft geweeſt. Maer indien ſy ſeyden dat de Sonen, na des Vaders doodt tweedrachtigh, om de heerſchappy aen te taſten, ſich na Romen ſpoedende, met de vyanden waren verdragen, en dit werck hadden gemaeckt, ſoo ſouden ſy gelooflijcker dingen verhalen.

Seker, deſe tegenweer, en deſe nieuwe grenspael heeft ſedert altijdt eeuwige ſtoffe tot twiſten, oorlogen en doodtſlagen gegeven. Want toen de Schotten, Picten, Attacotten, Dicaledonen, Vetturionen, Meaten, door hun woningen verdeelt, maer onder twee Vorſten, in de naem der Schotten en Picten, gelijck ick een weynigh te vooren uyt Beda vermaent heb, eerſt van Agricola voorby Forth en Clijd gedreven waren, hebben ſy, het geheele weſterlijcke geweſt de Schotten ontrooft, en de Picten uyt het ooſterlijcke verdreven zijnde, en op alle bewegingen lettende, om 't hunne weêr te krijgen, onder verſcheyde Keyſers groote beroerten aengerecht; doch ſy zijn altijdt bedwongen, of aen Agricolaes, of Hadrianus Wal gedreven, tot dat Severus ſoo groot een landt aen hen overgaf, als ſy wel konden wenſchen, maer niet verhopen. En ſeker, het ſchijnt dat, ſoo de Romeynen ſich ſedert binnen Severus Wal gehouden hadden, ſy hun gebueren niet tot vyanden gehad ſouden hebben. Maer gelijck ſommige Hiſtorieſchrijvers niet van de slechtſte ſlach verhalen, ſoo heeft Carauſius, terwijl Diocletianus Keyſer was, die ſedert de dwinglandy voor eenige tijdt in 't eylandt opgerecht heeft, de grenspael weêr tot aen Forth uytgeſet; en terwijl Valentinianus Keyſer was, heeft Theodoſius, de vader van Keyſer Theodoſius, gelijck Marcellinus getuyght, het geheele landt, tuſſchen de tegenweer gelegen, in de gedaente van een Landtſchap, onder de naem van Valentia, gebracht. De vyanden deden hun uyterſte beſt tegen de Romeynen, als verbondbrekers, en eyſchten 't geen weêr, dat ſy verloren hadden, als 't hunne: maer vergeefs, vermits de Romeynen toen noch de macht in handen hadden: in voegen dat ſy 't geen, 't welck ſy gewonnen hadden, volſtandighlijck behielden, ſoo langh hun heerſchappy geheel bleef, en deſe tegenweer, die, d'eerſte zijnde, van Agricola aengevangen was, bleef byna d'uyterſte grenspael. Gallio Ravennas heeft die verſorght, gelijck in Beda klarelijck te ſien is, en Stilicon ſchijnt die oock verſien te hebben. Maer ſy wierd eyndelijck verloren, na dat de Romeynen het eylandt hebben verlaten, en men bracht de krijghsvoorraet naer Severus Wal, in de welcken, in 't afweſen der Romeynen, en de jonckheyt door de geduerige verkieſing ten oorlogh verloren, niets beſtandigh was. De vyanden, door moorden verwoed geworden, ſpatten uyt in woede tegen de Landtſchappers die geen ruſt hadden voor dat men de Saxen ontboden had.

Ick heb deſe dingen bredelijcker verhaelt, om d'oorſaken van d'oorlogh, die ſoo veel Schrijvers onaengeroert voorby zijn gegaen, t'openbaren, en op dat men ſien ſou dat die vyanden, die Barbaren met ſoo groote hardneckigheyt d'een oorlogh aen d'ander hebben geknoopt, niet ſonder (gelijck hen dacht) wettige oorſaeck van haet, dewijl ſy dit alles den Romeynen aentijghden, die de grenspalen, wettelijck geſtelt, door hun gierigheyt overtraden en braken.

Ick heb dit volgende van de voetſtappen oft overblijffelen van Hadrianus Wal uyt de papieren van Tim. Pont; 't welck, om dat het in vreemde namen beſtaet, en in een andere tael geen aert ſou hebben, in d'eyge tael hier by gedaen word.

Nennius Britannus die in 't jaer 620 leefde.

THe trace of this fortification beginneth betwinx Abircorn and the Queens ferry, beſyd the rampier and ditche, with the rownds ſtof all along it had many ſquar fortifications in form of a Roman camp. it went weſt from Abircorn towards Kinneil, then to Inner-ewin at Langtoun a myl be-caſt Falkirk a fort, at ye rountree-burne-head a fort, at weſter Cowdon above

above Helins Chapell one. at the Croyhill one, and at Cailly-bee, that is the Dick wood over againſt te Croyhill, on the top of the Bar-hill a great one, and at Balchaſtel over againſt the Bar-hill, at Achindevy, at Kirkintillo, at Faſt Caldar, at Hiltoun of Calder, at Balmuydie, at Simmerſtoun and ovir Kelvin river, at Carreſtoun, at Achter-minnie, at the Roch-hill ovir agains the weſter-wood at Bankir ovir agains Caſtel Cary, at Dunvaſs.

Dus verre dit geſchrift. Te Dunbritton is noch veel van diergelijcke dingen overigh: en ick ſou wel wenſchen dat ick die deurſoecken mocht, maer d'ouderdom heeft my dit verboden.

Van d'oorſprong en oorſaken van de Saxiſche Tael by ons, die heden in Engelandt verandert of gebogen is.

NIet t'onrecht word dickwils gevraeght hoe 't gekomen is dat, dewijl onſe voorouders uyt Yrlandt herwaerts gekomen, en met eenen die tael meêbrengende, ten meeſtendeel deſe hebben geleert, daer eerſt de Saxiſche opgevolght is, die, by d'Engelſchen veranderende, oock by ons verandert is, en dat wy in geen ding verſchillen, dan dat ſy by ons met een weynigh verſcheyde toon uytgeſproken word, en niet ſoo çierlijck als by hen is, voornamelijck by 't gemeen, gelijck in verſcheyde Koningrijcken oock niet overal een gelijcke ſuyverheyt van tael is, gelijck in Spanjen, Vranckrijck, Italien en Duytslandt te ſien is, en dat de tael het ſekerſte teecken van een vreemdeling is. d'Engelſchen, die ſuyverder ſpreken, nemen dagelijcks de vreemde woorden aen, en dit niet uyt gebreck, maer uyt overdaed van reden, en begeerte van nieuwigheyt: 't welck oorſaeck is dat by hen verſcheyde Lantſchappen, die verre afgelegen zijn, en van deſe nieuwe aengenomen woorden trager kennis krijgen, deſe nieuwigheyt ſpader aennemen, inſonderheyt het gemeen. By d'onſen, die niet alleenlijck verre, maer ſeer verre van daer zijn, en ſich geenſins met ſulcke dingen bemoejen, is een ouder tael in 't gebruyck, daer af deſe verleckerde liefhebbers van nieuwigheyt walgen, en als afgeſleten verachten: in voegen dat men van d'eerſte Saxiſche tael ſoo verre afgeweken is, dat, ſoo men die leeſt, niemant haer verſtaen kan; en gelijck de hedendaeghſche Franſche van de Celtiſche, ſoo is deſe oock van haer Moedertael afgeweken. Deſe Engelſche tael is alreê byna ons geheel Koningrijck deurgedrongen, ſoo men 't weſterlijck deel uytſondert van d'engte van Forth af tot aen de Noord-eynden toe, daer d'ingewortelde onbeſuyſtheyt by 't gemeen d'oude tael behoud. Maer de genen, die echter daer een weynigh heuſcher zijn, ſpreecken gelijcke tael als wy.

Laet ons nu beſien hoe deſe tael, van 't begin vreemt, ons onderkropen, en allengs ſoo diepe wortelen geſchoten heeft, dat onſe eygen tael, in d'uyterſte geweſten gevoert, in ballingſchap ſwerven moet. De wetten der Keyſers, en de macht van 't Romeynſche Rijck, hoe ſeer men daer naer gepooght heeft, kon het gemeen niet van deſe landttael berooven. Ick beken wel dat de bevelen der Keyſers nooyt de tael aen d'inboorlingen verboden heeft; maer men ſprack in 't Recht alle vonniſſen in de Latijnſche tael uyt, en verhandelde alle ſaken van 't gemeen in de ſelve, ſoo om de Majeſteyt van 't Keyſerrijck, als om dat d'inboorlingen nootwendighlijck die tael ſouden leeren, die ſy in hun geheel leven ſoo nootſakelijck behoefden.

Dewijl deſe verandering niet ſoo ſchichtigh was, noch weſen kon, ſoo heeft men die niet gevoelt dan na dat die geſchiet was, en gelijck d'overvloejing in de vloeden alleenlijck geſien word als die geſchiet is.

Sommigen willen dat de beginſelen hier af uyt onſe handeling en gemeenſchap met de geburige Engelſchen geſproten is, en, na dat de Saxen het Chriſtendom omhelſt, en onder een Koning geſtaen hebben, dat 'er een ſeer groote vriendtſchap tuſſchen deſe geburige volcken heeft geweeſt, voornamelijck na dat d'onſen het gene, dat de Nord-Humbriſche Saxen naer oorloghsrecht van hen genomen hadden, weêr als eygen aen ſich hebben getrocken, en dat deſe vriendtſchap eenighſins ſtant heeft gehouden, tot dat die door 't bedroch en gewelt van Eduard d'Eerſte losgeborſten is. Maer indien wy de ſaeck wel onderſoecken, geen ſoodanige of ſoo groote gemeenſchap heeft deſe volcken gehouden, dat onſe tael daer door iets vermindert kon worden; en deſe giſſing ſchijnt niet waer, of waerſchijnelijck.

Anderen brengen deſe dingen tot de tijden van onſe Koning Milcolumbus, de derde van die naem, de welcken opklimmen weynigh jaren voor d'overval der Normannen in Engelandt, 't welck in 't jaer onſes Heeren 1066 gebeurt is. Want Eadgarus, wettige erfgenaem van 't Rijck, van de heerſchappy uytgeſloten, trock met al ſijn Maeghſchap in deſe geweſten, en wierd vriendelijck van Milcolumbus ontfangen, die, ſelf onlangs balling geweeſt hebbende, in dat Koningrijck een veylige plaets tot ſijn toevlucht gevonden had; en, toen hy weêr naer 't ſijne keerde, om de tyran Macbethus uyt het ingenomen Rijck te verdryven, een groot geſelſchap, die van geen ſlechte ſtaet waren, meê nam, en hen, toen ſijn ſaecken wel geluckten, mildelijck

met

met landen, goederen en ſtaten begifftighde. Onſe laerboecken getuygen, dat veel vermaerde geſlachten, welckers nakomelingen noch gevonden worden, hun oorſprong aen dit geval verplicht zijn; en hun bynamen, die in een talrijck getal verſpreyt zijn, blyven noch in weſen. Eadgarus, hier vriendelijck onthaelt, maeckte een begin van nieu maeghſchap. Margareta, des ſelfs ſuſter, een uytgeleſen Maeght in kuysheyt, en in heyligheyt, en in alle Chriſtelijcke deuchden, wierd aen Milcolumbus ten houwelijck belooft. Dit was oorſaeck dat alle d'Engelſchen, die met de Normannen niet wel over een quamen, hier een veylige toevlucht hadden. Van hier wierden veel krijghstochten en oorlogen aengenomen, om 't recht van d'Engelſche Kroon weêr t'eyſchen, maer vergeefs, vermits 't gemeen volck, alle de Geeſtelijcken, die toen veel vermochten, en 't grootſte deel der Vorſten d'eed hadden gedaen. Maer noch Eadgarus geſelſchap, of voor hem de reysbroeders van de weêrkeerende Milcolumbus, die meê getrocken waren, vermochten ſoo veel, dat ſy d'ingeboren tael dempten. De menighte was niet ſoo groot, dat ſy over 't gemeen, en over 't volck macht had; en ſeker, deſe ſaeck ſteunt op ſtemmen: hier is een ſuyvere volckelijcke heerſchappy, of, dat erger is, van 't ſchuym van 't volck. De gemeene man heeft gebied over de tael, en de Vorſt is niet machtigh om die te veranderen.

Nu ſal ick 't geen ſeggen, dat ick gevoel: en indien iemandt iets waerſchijnelijcker bybrengt, dat ſwaerder dan mijn gevoelen weeght, ick ſal 't geerne hooren, en my tot ſijn meyninge voegen; ſoo weynigh heb ick voorgenomen de heldre waerheyt tegen te worſtelen.

Toen eerſt onſe voorouders, en voor hen de Picten hun woning in dit Eylandt gehouden hebben, verſpreydden ſy ſich allengs, en, van menighte toenemende, breydden hun grenspalen uyt; en toen eerſt de beyde volcken binnen de binnenzeen van Forth en Clijd, gelijck een naturelijcke affcheyding, beſloten waren, hebben ſy ſich van weêrzyden uytgebreyt. De Picten, d'ooſterlijcke ſtrant volgende, verkregen voor ſich veel landen aen die zijde. Vraeght ghy naer de grenſen? het ſchijnt dat ſy al 't geen beſeten hebben, in 't welck, na dat ſy verdreven waren, d'onſen gevolght zijn. Maer de Schotten hebben het weſterlijck geweſt voorby Clyd voor ſich verkregen. Hun beyder eerſte ſtryden waren met de Brittonnen, tot dat Iulius Agricola met het Roomſche heyr het verſchil ſcheydde: in voegen dat d'onſen en de Picten tuſſchen twee poelen gedreven waren. Deſe grenspael bleef beſtandigh tot aen Severus, en wierd dickwils deurboort, ſonder dat men daer vaſtigheyt kreegh, vermits de verwoeſting der landen de vergelding van d'oorlogh was. Severus was d'eerſte, die de grenspael veranderde; en hy, of ſijn ſonen hebben de Wal gemaeckt, die naer ſijn naem genoemt is. Maer Carauſius heeft onder Diocletianus en Maximianus de veſtingen uytgebreyt, en de ſcheydpael weêr aen Adrianus-wal geveſt, die ſedert van de volgende Romeynſche Veldtoverſten volſtandighlijck behouden is, ſoo lang ſy Britannia behouden hebben, behalven dat men in d'uyterſte tyden weêr tot Severus-wal gekeert is, die, toen de Romeynen weêrgekeert waren, de vyanden niet beletten kon.

Toen wierden de Saxiſchen ontboden, en in tegenſpoet deſe geneesmiddel gebruyckt, die alle qualen overtrof: want de meyneedigheyt der Bontgenooten was aen dit elendige volck ſchadelijcker, dan eenige wreetheyt der vyanden. Sy, niet vernoeght met by 't verdrach te blyven, trocken het geheel landtſchap aen ſich. Sy waren niet te vreden met te heerſchen, gelijck te voren de Romeynen, of door een ſachtſinnige verwinning met de verwonnenen tot een lichaem te worden, gelijck de Francken met de Gaulers, en ſedert de Denen met hun naneven. Sy ruſtten niet voor dat het geheele volck uytgeroeyt, of in afgelege plaetſen gebannen was, om in de lege wooningen te komen. Sy namen onder veel Overſten verſcheyde plaetſen in; maer alle met een ſelve voornemen van te verwoeſten, en nieuwe Rijcken op te rechten. De genen, die de noorderlijcke geweſten innamen, de naem van Nord-Humbrers aengenomen hebbende, rechtten met een machtigh heyr, onder twee Veltoverſten, twee Koningrijcken van Deira en Bernicia op. Sy ontroofden de Schotten en Picten weêr al 't geen, dat Severus aen hen gelaten had, daer ſedert met ſoo groote neêrlagen om geſtreden was. Sy breydden hun landtpalen uyt tot aen de beyde engten, en konden, ſelf na dat ſy 't Chriſtendom aengenomen hadden, niet afgeruckt worden, tot dat ſy eerſt door hun burgerlijcke tweedrachten, en ſedert door d'ingevalle Denen verſwakt en gebroken wierden. Toen quamen de Schotten en Picten weêr in 't hunne, en, de verwinning matighlijck gebruyckende, ſtelden 't volk te meeſtendeel weêr in hun wooningen, en wierden Heeren van de landen, die ſy ſedert volſtandighlijck tot aen deſe dagh tegen de Denen en Engelſchen ingehouden hebben.

Dewijl ick van de tegenweeren ſpreeck, ſoo is't geen, 't welck ick geſeght heb, genoegh tot bewijs van deſe dingen, tot aen de Saxiſche overval. Maer 't gene, 't welck ſedert gevolght is, heeft Beda tot ſijn Auteur, die van

alle

alle de genen, de welcken daer af geſchreven hebben, de beſte kennis heeft gehad. Men kan uyt hem veel dingen ſcheppen, die deſe waerheyt beveſtigen, hoewel deſe verandering meer dan hondert jaren na ſijn tijdt gevolght is. Hy gedenckt aen de vloet Tweed, aen 't klooſter Mailroſſus, en aen 't klooſter Abircurnum aen d'engte van Forth. Hy maeckt oock gewach van 't Biſchdom van Withern, 't welck heden in Galloway bekent wordt. Alle deſe dingen, en veel anderen worden, in ſijn Wercken verſpreyd, geleſen, gelijck de leden van 't Rijck der Berniciers, ('t welck uyt de Northumleanſche Rijcken naer 't noorden ſtreckte) en dit uyt eyge ondervinding, en niet uyt het gehoor, maer uyt dingen, die hy in ſijn tijdt ſelf geſien had. Hy verhaelt dat Koning Oſwijn het volck der Picten ten meeſtendeel (dus luyden ſijn woorden) d'Engelſchen onderworpen heeft gemaeckt, omtrent in 't jaer 660. Hy verhaelt oock dat Aidanus, Koning der Schotten, met een talrijck heyr rampſpoedighlijck tegen de Nord-Humbrers geſtreden heeft: 't welck oorſaeck is dat niemandt tegen hen om de lantſchappen, met oorlogh verkregen, heeft darren woorden maken. Daer ſiet ghy de ſtaet der ſaken in Bedaes tijdt.

Maer na dat de macht der Saxen gebroken en gekneuſt was, zijn d'onſen en de Picten weêr in 't hunne gekeert, en hebben 't geen, dat ſy in d'oorlogh verloren hadden, met oorlogen weêr gewonnen. Sy quamen echter niet in 't lege, maer in plaetſen, die vol van Saxen waren, alreê Chriſtenen geworden. De verwinners, hun gramſchap afgeleght hebbende, gebruyckten de zege ſachtmoedighlijck, ſpaerden de genen, die ſich overgaven, en beſtelden hen ter landtbouwing, daer toe ſy gewent waren, tot dat ſy, gelijck ſedert gebeurde, in een lichaem opgewaſſen zijn. De Saxiſche tael hield ſtant, en kon niet uyt deſe landtſchappen, die naer 't zuyden van Forth en Clijd zijn, uytgedreven worden, 't en waer men nieuwe inwoonders daer in bracht, 't welck niet verſocht ſchijnt, om dat men geen gewagh daer af vind. Nieuwe Heeren hadden 't gebied over d'oude inwoonders. Deſe lantſchappen maken een derde deel van 't Rijck, ſoo men naer de grootheyt der landen ſiet. Maer indien men op de vruchtbaerheyt der ackers, op 't getal der inwoonders, en op de bequame gelegenheyt let, ſoo wijckt het niet veel voor al 't geen, dat overigh is. Maer indien men acht heeft op de çierlijckheyt, macht en vernuft, dat in gedweeghſaemheyt alle anderen overtreft, ſoo ſal het ſonder moeyte voor 't eerſte geacht worden. Hierom heeft het Koninckliick hof, de vordere Geweſten verwaerloſende, hier ſijn zetel geſet. Dit is oorſaeck dat het recht, de heerſchappy, de koophandel, en eyndelijck al 't geen, dat om wel en geluckighlijck te leven van de menſchen geſocht wordt, hier boven alle andere landtſchappen van 't Rijck te vinden is. Dewijl dan, gelijck ick geſeght heb, deſe groote ſtreeck landts ſoo lange tijdt van de Saxiſchen beſeten, en een groot deel van 't Rijck der Berniciers heeft geweeſt, dat ſy overgegeven, en d'onſen tot hun eygen weêr aen ſich hebben getrocken, en d'oude inwoonders met hun eyge tael ten meeſtendeel gebleven zijn, ſoo is 't behoorlijck en billijck dat wy de beginſelen van onſe tael hier uyt moeten opſoecken.

Beſchrij-

Beſchrijving van 't Eylandt

T H U L E,

door

ROB. GORDONIVS.

HEt Eylandt Thule, door de Gedichten der Poëten, en oock door de vertellingen der Hiſtorieſchryvers by d'ouden vermaert, is heden in ſoo groot een licht der geleertheyt, en in ſoo groot een getal van vernuftige Geeſten verborgen, en ſou noch verborgen zijn, ſoo Ptolemeus dat niet, als met de vinger, aengeweſen had. En dewijl dit een deel van 't Britanniſche Eylandt was, of voor een aenhangſel gerekent wierd, ſoo is 't geen wonder dat de vreemden weynigh daer voor beſorght hebben geweeſt. Seker, het ſou de ſchrandere geeſt van Camdenus niet ontſnapt hebben, ſoo hy ſijn gedachten derwaerts gekeert had; maer dit was hem buyten ſijn beſteck: want hoewel hy in ſijn deurwrocht werck het geheele Britanniſche Rijck begrepen heeft, ſoo belijd hy nochtans dat hy al 't geen, 't welck hy behalven Engelandt in d'andere dingen gedaen heeft, alleenlijck ter loop aengeroert heeft. Hem ontbrack buyten twijffel noodige hulp tot dit werck. Men had noch geen rechte kennis en beſchryving van d'Eylanden, die rontom ons Rijck gelegen zijn. Veel der nieuwe Schryvers, die gepooght hebben dit Eylandt uyt de duyſterniſſe op te delven, hebben de naem van Thule aen het hedendaeghſche Schetlant gegeven, en dit om dat deſe Eylanden in onſe Werelt de leſte zijn. Want ick weet niet dat van Yslandt, lang daer na gevonden, iemant iets diergelijck bedacht heeft. 't Is ydel te gevoelen, dat de Romeynen de Schetlandiſche Eylanden geſien hebben, of met hun ſchepen ſoo verre gekomen zijn. De vloot van Keyſer Claudius heeft eerſt d'Orcadiſche Eylanden ontdeckt, die hy, ſoo men 't gevley der Poëten gelooven magh, getemt heeft. Seker, 't was geen groote ſaeck die onder te brengen, daer geen andere vergelding van de verwinning was, dan 't gerucht, dat deſe Keyſer door de ſprongreys naer Britanje bejaeghde, en overvloedighlijck verkregen heeft. De vloot van Iulius Agricola, het eylandt omſeylende, ontdeckte naer 't weſten meer eylanden, die ſy alle, gelijck d'Orcadiſche, en oock de noorderlijcke eylanden van ons Rijck, verſmaedden. Deſe reys was aengevangen om op te ſoecken, en niet om te verwinnen, of om te beſitten: want men ſocht naer 't eynde van Britannia; en ſy veronachtſaemden deſe plaetſen als onnut. Sy, gedurighlijck aen ſtrant houdende, uyt vrees van de groote en woeſte zee, waren vernoeght met de ſtranden, en de naeſte plaetſen aen de ſtranden geſien te hebben. Geen wonder, dewijl heden deſe zeen, met ſoo veel eylanden beſaeyt, hoewel altijdt vry van alle ys, niet altijdt veyligh voor de ſchepen zijn, en door de dwarrelwinden, ſtormen en drayende golven bekent zijn. Deſe engte, tuſſchen Schotlandt en d'Orcadiſche eylanden gelegen, de Pictiſche genoemt, kan ſwarelijck ſonder eenigh ervaren ſtierman deurgevaren worden. Wat is dan van de Roomſche reys naer Schetlandt te verhopen, op dat daer Thule gevonden ſou worden? Dit landtſchap is oock uyt een ſamenhoping van veel eylanden te ſamen gevoeght, hoewel wy Thule met de naem van een eenigh eylandt bekennen, 't welck de Romeynen niet uyt het gehoor, maer uyt het geſicht hebben begrepen, daer ſy oock ſomtijdts aengekomen zijn. Onder de Schetlandiſche eylanden is een van de genen, die ſich meeſt naer 't Noorden ſtrecken, ſeker heel kleyn, en eer een klip, dan een Eylandt, Fule genoemt: Veel hebben uyt het namaeghſchap van de naem hier Thule geſocht. Andere hebben 't eylant Faire-yle, dat is, Schooneylandt genoemt, omtrent in 't midden tuſſchen d'Orcadiſche eylanden en Schetlandt, in d'ope en woeſte zee gelegen, op Thule gebracht. Maer dit paſt geenſins op de beſchryving van Ptolemeus, dewijl hy Thule niet kleyn, gelijck Faire-yle is, maer voortreffelijck in grootheyt aen ons vertoont, welcks midden en vier zyden hy met uytgedruckte getallen aenwijſt. Men moet het dieshalven elders ſoecken, en warelijck ſoodanigh, dat de Romeynſche ſchepen daer hebben durven komen, dat is, niet verre van 't vaſte landt, en

Insulæ Albion et Hibernia cum minoribus adjacentibus

Septentrio

Meridies

Occidens

Oriens

Oceanus Hyperboreus

Oceanus Occidentalis

Oceanus Britannicus

Oceanus Germanicus

Hibernicus Oceanus

Verginivs

Deucaledonivs

Germania

Gallia Belgica

Pars

Thyle insula

Medium insulæ

Orcades insulæ triginta circiter

Ebudæ Insulæ quinque

Ebuda

Maleos

Epidium

Ricina

Monæcda

Dumna

Ocitis

Saxonum insulæ tres

Caunos

Vectis

Nouantum prom. et Chersonesus

Rerigonius sinus

Rerigonium

Lucopibia

Vandueara

Damnonij

Gadini

Epidij

Cernotes

Creones

Carnonacæ

Carini

Cornabij

Caledonij

Silua Caledonia

Simertę

Cantę

Lo gi

Taruedrum quod et Orcas pro:

Virueduum promont.

Verueium prom.

Otadeni

Vacemagi

Venniconiones

Tæzali

Tæzalum prom.

Alata castra

Tuessis

Tuessis æstuarium

Orrea

Damnonium

Chotis flu.

Bodotria æstuarium

Tina æstuarium

Tina flu.

Volsas sinus

Volsas flu.

Iuga flu.

Regia alba

Lona æstuarium

Deua flu.

Carbantorigum

Xantis Fluv.

Coria

Colania

Victoria

Alauna

Tamia

Bremenium

Curia

Isana æstuarium

Moricambe æstuarium

Episcum

Vinnouium

Caturactonium

Brigantes

Setantiorum portus

Olicana

Iuornm

Dunum Sinus

Belisama æstuarium

Rigodunum

Camulodunum

Setnia æstuarium

Ebora Eboracum leg. 6. Victrix

Parisi

Gabrantuicorum portuosus sinus

Ocelum prom.

Abus flu.

Danuria

Mediolanum

Ordouices

Brannogenium

Ganganorum prom.

Cornabij

Catyeuchlani

Viroconium

Lindum

Coritani

Ratæ

Vedranium

Sabis

Mesarij æstuarium

Simeni

Venta

Gorinus flu.

Camulodunum

Iamunus flu.

Trinouantes

Tamesa æstuarium

Tamesa flu.

Tuerobis flu.

Demetæ

Bullæum

Silures

Dobuni

Corinium

Maridunum

Octapitarum promont.

Tabius flu.

Sabriana æstuarium

Caleua

Londinium

Atrebatij

Cantij

Rutupię

Cantium prom.

Tolagni

Aquæ calidæ

Venta

Belgæ

Ischalis

Noiomagus

Regni

Nouionas portus

Danuerium

Durotriges

Magnus Portus

Testuen flu.

Vectella æstuarium

Vxella

Iscæ

Dumnonij

Legio 2. Augusta

Herculis prom.

Antiuestæum quod et Bolerium prom.

Dumnonium quod et Ocrinum prom.

Tamara

Tamarus flu.

Iscæ flu.

Iamanis flu.

Vectis

Sequana flu.

Noiomagus

Rhenus flu.

Caesaromagus

Iccium prom.

Lugdunum Batauorum

Mosæ fluvius

Tabula flu.

Rhenus flu.

Isara flu.

Batauia insula

Batauorum flu.

Taxandria

Mosæ fluvius

Tecelia

Philoum

Marsarmanis port.

Amisius æstuarium

Ems flu.

Albis fluvius

Visurgis fluvius

Ger

Germani

cvs.

Maniæ

Gallię

Pars

Britannicus Oceanus

Hibernia

Britannia insula

Ebudæ Insulæ quinque

Vennicnij

Erdini

Rogbodium prom.

Rogbodij

Darni

Voluntij

Nagnatę

Blani

Auteri

Cauci

Manapij

Coriondi

Gangani

Vellabori

Vterni

Vodię

Brigantes

Boreum prom.

Vernicium prom.

Argyle Insulæ

Rheba

Regia

Vindogara flu.

Ituminium prom.

Libnius flu.

Eblana ciuit.

Eblani

Ebri deserta

Linnæ deser.

Laberus

Manapia

Dun. Iliorum

Macedrum

Rectis alnera

Iuernis

Tarnetus fl.

Dubrona flu.

Mouapius flu.

Iuernis æstuarium

Vetium promon. et rium

Vxella æstuarium

Vernicium prom.

Ituna æstuarium

Vsdera flu.

Abona flu.

Abonæmnius flu.

Nouan

Vedogara æstuarium

Epidium prom.

Ingo flu.

Volsas sinus

Volsas flu.

Regia alba

Verueium prom.

Lucopibia

Deua flu.

Vandueara

Damnonij

Gadini

Epidij

Cernotes

Creones

Carnonacæ

Carini

Cornabij

Caledonij

Silua Caledonia

Simertę

Cantę

Lo gi

Taruedrum quod et Orcas pro:

Virueduum promont.

Verueium prom.

Lindum

Banatia

Alauna

Victoria

Tamia

Alata castra

Tuessis

Tuessis æstuarium

Orrea

Venniconiones

Tæzali

Tæzalum prom.

Chotis flu.

Bodotria æstuarium

Tina æstuarium

Tina flu.

Volsas sinus

Volsas flu.

Regia alba

Verueium prom.

Coria

Colania

Victoria

Alauna

Tamia

Bremenium

Curia

Isana æstuarium

Moricambe æstuarium

Episcum

Vinnouium

Caturactonium

Brigantes

Setantiorum portus

Olicana

Iuornm

Dunum Sinus

Belisama æstuarium

Rigodunum

Camulodunum

Setnia æstuarium

Ebora Eboracum leg. 6. Victrix

Parisi

Gabrantuicorum portuosus sinus

Ocelum prom.

Abus flu.

Danuria

Mediolanum

Ordouices

Brannogenium

Ganganorum prom.

Cornabij

Catyeuchlani

Viroconium

Lindum

Coritani

Ratæ

Vedranium

Sabis

Mesarij æstuarium

Simeni

Venta

Gorinus flu.

Camulodunum

Iamunus flu.

Trinouantes

Tamesa æstuarium

Tamesa flu.

Tuerobis flu.

Demetæ

Bullæum

Silures

Dobuni

Corinium

Maridunum

Octapitarum promont.

Tabius flu.

Sabriana æstuarium

Caleua

Londinium

Atrebatij

Cantij

Rutupię

Cantium prom.

Tolagni

Aquæ calidæ

Venta

Belgæ

Ischalis

Noiomagus

Regni

Nouionas portus

Danuerium

Durotriges

Magnus Portus

Testuen flu.

Vectella æstuarium

Vxella

Iscæ

Dumnonij

Legio 2. Augusta

Herculis prom.

Antiuestæum quod et Bolerium prom.

Dumnonium quod et Ocrinum prom.

Tamara

Tamarus flu.

Iscæ flu.

Iamanis flu.

Vectis

Sequana flu.

Noiomagus

Rhenus flu.

Caesaromagus

Iccium prom.

Lugdunum Batauorum

Mosæ fluvius

Tabula flu.

Rhenus flu.

Isara flu.

Batauia insula

Batauorum flu.

Taxandria

Mosæ fluvius

Tecelia

Philoum

Marsarmanis port.

Amisius æstuarium

Ems flu.

Albis fluvius

Visurgis fluvius

Ger

Germani

cvs.

Maniæ

Gallię

Pars

dat in ſijn grootheyt eenighſins met de getallen van Ptolemeus over een koomt.

Soo dan iemant de tafel van Ptolemeus, ſorghvuldighlijck naer des ſelfs getallen beſchreven, ſich voor oogen ſtelt, en daer na de geweſten des hemels verandert, en de dingen, die hy ter rechte handt als ooſterlijck ſchickt, ſich inbeeldt noorderlijck te weſen, gelijck ſy warelijck zijn, en 't geen, dat hy in ſijn algemeene tafel voor noorderlijck beſchrijft, voor weſterlijck acht, hy ſal bevinden dat de beſchrijving van ons geheel Koninckrijck niet qualijck daer meê over een koomt, 't welck van de hedendaeghſche gelegentheyt der landen niet verre afſchrickt. Deſe groote man, qualijck van de ware gelegenheyt der Orcaden onderrecht, brengt die tegen de waerheyt weſtwaerts aen, en uyt de drie voorgeberghten, tegen over 't vaſte Landt gelegen, geeft aen de geen, die ſich meeſt naer 't weſten ſtreckt, de naem van Orcades, 't welck heden *Parro-head*, of *Farro-head* genoemt word. Dewijl d'Orcadiſche Eylanden, aen de welcken men niet twijffelt, gevonden zijn, ſoo ſtaet ons Thule op te ſoecken. Hier heeft ons niemant, behalven Ptolemeus alleen, iets ſeker boven de naem verhaelt. Maer indien wy hem tot onſe leydsman volgen, de tafel, gelijck ick geſeght heb, drajen, en de hemelſtreken veranderen, ſoo moet men ſich naer 't weſten keeren, daer men 't eerſte en grootſte eylandt van alle de genen, die in deſe zee verſpreyd zijn, vind, by Buchananus Leogus, by anderen Leviſſe, en gewoonelijck Lewis genoemt, welcks zuyderlijck deel met een enge hals aen 't overige eylandt geknoopt, de naem van Haray heeft. Dit heeft in ſijn geheel ſes-en-veertigh van onſe mijlen in de langte, die, tot Italiaenſche mijlen gebracht, ſeven-en-vijftigh ſullen geven. De breette is ongelijck, en heeft in ſommige plaetſen vijftien mijlen, en is in ſommige plaetſen enger. Het is verre weſtwaerts van d'Orcaden afgelegen, doch echter niet verre van 't Eylandt Skia, dat by na aen 't vaſte landt hangt, van daer d'overvaert niet ſwaer, maer kort is. Dit is het leſte van alle de genen in die zee; in voegen dat niet ſonder reden de benaming van 't leſte Thule met recht daer aen paſt.

ROBERTVS GORDONIVS

AENTEEKENINGEN

op de Kaert van

OUT SCHOTLANT.

't IS seker en blijckelijck dat de landen, vloeden en zeen of weynigh, oft geheel niet van gelegenheyt veranderen. En dieshalven, hoewel de namen veranderen, ('t welck ten meestendeel uyt de nieuwe bewoonders, en uyt de verhuysingen der volcken spruyt) soo leyt nochtans, als met de handt, de onveranderlijcke gedaente der dingen tot ondersoeck van 't onderscheyt der oude en nieuwe plaetsen, en die daer meê over een komen, of daer in sy verschillen. Wy dan, de hedendaeghsche gelegenheyt van ons landt met de gene die het in de voorgaende eeuwen gehad heeft, vergelijcken sullende, hebben dese naeukeurige Ptolemeische tafel van de tegenwoordige gelegenheyt daer beneffens voor oogen gestelt, doch met dit beding, dat wy, dese Kaert nasiende, moeten waernemen dat het geen, 't welck hy naer 't oosten buyght, als naer 't noorden streckende moeten aenschouwen. En seecker, indien men hem dese streeck ten goede houd, soo sal men bevinden dat hy ons Landtschap niet oneygentlijck beschreven, en dat hy alleen meer, dan alle d'anderen, gedaen heeft, en dat sonder sijn aenwijsing alle onse arbeyt vergeefs sou zijn. Ick heb hier oock het geen bygevoeght, dat ick uyt onse Historieschryvers tot dese saeck dienstigh heb konnen vinden: en dit alles seer onvolmaeckt, dewijl het grootste deel van dit Rijck buyten de Roomsche werelt gelegen is, en onse Historieschrijvers al t'onachtsaem in dese dingen zijn geweest. De landtschappen met de landtschappen over een te brengen is geen moejelijcke arbeyt: maer in 't ondersoeck der steden, die seker weynigh zijn, is meer te doen; en indien ick in veel dingen van anderen verschil, soo heb ick verschooning van noode, dewijl ick mijn doel op de waerheyt set, en indien ick die niet in alle dingen tref, soo sal ick de ware, of waerschijnelijcke dingen volgen.

Laet ons van de zuyderlijcke grenspael, die sich naer de Vergivische zee streckt, beginnen. De zeeboesem van Itune scheyd ons van d'Engelschen, naer de strant, heden *Sulway fyrth* genoemt, daer de Landtschapjes Liddesdail, Eskdail, Eusdail en Wachopdail zijn, en de naesten hier aen naer 't westen Annandail, en daer na Nithesdail, die hun namen van de vloeden, daer meê sy besproeyt worden, verkregen hebben. In de tijden der Romeynen hebben de Selgoven dese plaetsen in gehouden. De vloet Nith koomt wel overeen met de Novius der ouden. Ooxellum, Carbantorigum en Trimontium wierden voor d'oude steden genomen: heden zijn in dit gewest Annand, Dumfreis en Loch Maban. Ick weet niet hoe oudt sy zijn, dewijl ick die niet gesien heb. Mijn voornemen is oock niet om hier te ramen of d'ouden verdwenen, en nieuwen opgekomen zijn.

Meer naer 't westen in dit gewest waren de Novanten, vervatende een treffelijcke uythoeck van byna een Eylandt, welcks uyterste voorgeberghte aen d'een zijde d'engte van Glotta maeckt, die heden van d'inwoonders *the mule of Galloway* genoemt wordt. Deva, een vloet der ouden aen dese strant, behoudt byna sijn naem, en wort Dee genoemt. Dicht daer by is een oude stadt, van Ptolemæus Lucopibium genoemt, daer de geleertste Cambdenus bequamelijck Λευκιδιον plaetst, heden Wittherne, in 't Latijn Candida Casa, dat is, witte hut. De geleerde ondersoeckingen van Gerardus Mercator in Ptolemeus wijsen aen, dat de boecken van deselve Schryver seer verminckt en verstuyckt zijn, en Antoninus reysboeck wijst in veel dingen aen dat dit waer is. Dit geeft ons stoutigheyt van sommige dingen, doch niet sonder reden, te veranderen. De zeeboesem van Iena wordt heden Wightoun Bay genoemt. Een weynigh verder is de zeeboesem Rerigonius, nu *the Bay of Glenluce*, daer aen d'andere zijde van de hals tegen over leght de zeeboesem Vidogara, heden Loch Rian. De geleertste Georg. Buchananus pooght te toonen dat d'oude namen deser zeeboesems behooren verandert te worden, op dat sy met het oude naemregister souden

SCOTIA ANTIQVA, qualis priscis temporibus, Romanis præsertim, cognita fuit quam in lucem eruere conabatur

R. Gordonius a Straloch
clo Ioc Liii.

OCEANVS DEVCALEDONIVS.

VARAR ÆSTVARIVM Hodie MURRAY FYRTH.

Septentrio.

Occidens.

Orient.

Meridies.

Fretum Pictum Hodie Pentland fyrth

Rona Insula

Tarvedrum vel Orcas Promontorium Hodie Pentland Skerries vel Yarre head

Virvedrum Pr. hodie Row Head, vel Strathy head.

Verubium Promont. Hodie Dunsbay head.

Tuessis Aestuarium hodie Fyrth of Cromarty

Tava Aestuarium Hodie Tay

Alaunus fl. nunc Allan

Tuda fl. nunc Tweed

S. Ebbis head

Berwick

Edinburgh

Dunbar

Dunstanborough

Aberdeen

Montrose

Dundee

Perth

Stirling

Dumbarton

Glasgow

Ayr

Dumfries

Kirkcudbright

Wigton

Whithorn

Portpatrick

Stranraer

Ailsa

Arran I.

Bute I.

Cumbrae

Holy I.

Mull

Jona

Islay

Colonsay

Tyrry

Coll

Barra

Skye

Raarsa

Lewes

Harris

Cheules Yrt

Vyst Inf.

Egg

Rum

Cannay

Soa wretill

Volsas sinus hodie Loch Broom

Nabeus fl. hodie Traligye fl.

Row stoir Asynt

Tronter Ness

Fladda

Eilan Glas

Scarba

Collansa

Gaga

Dow Hyrtach

Epidium Promont. Hodie The Mull of Cantyre

Robogdium Promont.

Isamnium Promont.

Novantum chersonesus hodie The Mull of Galloway

Craig Fergus

Loch Neach

Iona Inf

Lugu vallum

Vallum Veneri

HIBERNIÆ quæ IVVERNA et IERNE PARS.

Strathnavern

Cattenes

Sutherland

Ross.

Murray

Buchan

Marr

Angus.

Mearns

Fyffe

Lothian

Merche

Teviot Dale

Eske dail

Nithes dail

Annandale

Liddes dail

Clyds dail

Cunningham

Kyle

Carrick

Galloway

Lennox

Argyle

Lorn

Knap Ardnes

Jaetland

Strath Erkeg.

Strath Mulay

Strath Bogie

Strath Spey

Strath Bran

Strath Tay

Strath Allan

Strath Gartney

Strath Ern

Strath Clyde

Strath Navern

Strath Ardle

Strath Dun

Strath Dee

Strath Don

Badenoch

Lochaber

Murray

Innernes

Knodeort.

Arisaig

Mudeort.

Suyneord.

Morvern

Ardgaur.

Innerlochy

Kean-gher

Lismore

Appin

Glen Elg

Glen Urchay

Glen Coe

Glen Lyon

Glen Cluny Desert

Glen Tilt

Glen Fernat

Glen Isla

Glen Prosen

Glen Clova

Glen Esk

Glen Bervie

Glen Dovan

Glen Livet

Glen Rinnes

Glen Mark

Glen Muick

Glen Gairn

Glen Tanner

Glen Ern

Glen Almond

Glen Devon

Glen Eagles

Glen Artney

Glen Dochart

Glen Falloch

Glen Luss

Glen Fruin

Glen Croe

Glen Kinglas

Glen Shira

Glen Aray

Glen Urquhay

Glen Moriston

Glen Garry

Glen Roy

Glen Spean

Glen Nevis

Glen Coe

Glen Etive

Glen Orchy

Glen Lochy

over een komen. Ick wil hem niet tegenworstelen, 't en waer de naem van de ſtadt Rerigonius daer tegen ſprack, gelegen aen de zeeboeſem, die ſijn naem draeght, daer heden is, of niet verre van daer leght het ſteedtje Glenluce, met haer klooſter, dat eertijdts vermaert heeft geweeſt.

Als men voorby dit Eylandt, dat met een enge hals vaſt hangt, getrocken is, koomt men aen de zeeboeſem Glotta, die weynigh van ſijn oude naem afwijckt; want hy wordt *the fyrth of Clyd* genoemt: en d'onſen noemen een engte, of zeeboeſem *fyrth*, gelijck ſy met een oudt woordt alle zeeboeſems, voornamelijck de kleynen, met de naem van Meeren noemen; 't welck oorſaeck is dat by hen de Meeren in ſoete en ſoute onderſcheyden worden. Ick ſie dat dit oock heden by de Duytſchen in 't gebruyck is, die een Meer met de naem van zee, met een byvoegelijck merk van eenige plaets, aenwijſen, gelijck men in de Lemanniſche, Acroniſche en in veel anderen ſien kan. Aen 't beginſel des zeeboeſems van Clyd ſiet men de Novanten, ſekere volcken, daer heden Carrick is. Sy beſaten d'innerlijckſte inwijck van Damnium, daer nu de Landtvooghdyen van Kylle, Cuning-hame en Renfrew zijn: ja de ſtreeck van de vloet Clyd ſchijnt een deel van hun landen geweeſt te hebben. Want men ſchrijft hen Cozia toe, daer heden Ruglan is, en Colania, daer men nu Lanrik ſiet, die beyde nu tot dorpen geworden zijn, vermits Glaſcua hun glans verduyſtert. Het Vanduara der Ouden koomt wel over een met de gelegenheyt der ſtadt Ayre.

Onſe Hiſtorieſchryvers verhalen dat de Briganten te voren het geheel geweſt, dat nu met de naem van Galloway bekent is, beſeten hebben; en de geleertſte Da. Buchananus ſchijnt hen het heel geweſt van Itune tot aen de Cherſoneſus toe t'eygenen. dit zy ſoo. hy beweert het, maer ick ſal mijn oordeel daer af niet voorſtellen.

De Damniers hadden naer 't ooſten tot hun geburen de Gadenen, of, gelijck Cambdenus recht ſchijnt te hebben, de Ladenen, aen de welcken toegeeygent wordt geheel Lothiana, of, gelijck het heden uytgeſproken wordt, Laudian, daer af d'uytſpraeck meeſt naer de Ladenen ſlaet. By hen koomt de ſtadt Alauna, ſoo men op de gelegenheyt ſiet, ſonder twijffel over een met Edenburg, welcke ſtadt onſe Schryver den Damniers toeſchrijft, die, gelijck hy ſeght, aen de binnenſte inhoecken van de beyde engten gewoont hebben, en die hy het Sterlinenſche landt, en een deel van Lennox toeeygent. Lindum koomt over een met d'oude ſtadt Sterlin. Maer 't is wonder dat Beda van Edinburg geſwegen heeft, dewijl hy van de ſtadt Guidum aen de ſtreeck van de Wal gewagh maeckt. Maer ſy was in Bedaes tijdt niet in ſoo hooge achting, dewijl de hooftſtadt der Berniciers toen in een ander landt was, ſchoon het voor een deel van dat Rijck geacht wierd.

Nu volgen d'Ottadenen, in de welcken wy veel van de geleertſte Cambdenus verſchillen. Hy brengt hen, uyt oorſaeck van de naem, aen de vloet Tyne, die de wallen van de ſtadt Nieuwkaſteel beſpoelt, en ſeght dat daer geen vloet van die naem by ons gevonden wordt, ſchoon wy 'er twee hebben, een in Lothiana, daer d'oude ſtadt Hadiva aen leght, en die niet verre van Dumbar in zee vliet. De vloet, by Ptolemæus Alaunus genoemt, paſt heel wel op de gelegenheyt van deſe vloet. D'andere vloet van de ſelve naem is in 't landtſchap Fifa, gelijck geſeght ſal worden. Hy behoefde met d'Ottadenen niet ſoo ſeer bekommert te zijn, dewijl de volcken, van Ptolemæus Mæaten genoemt, deſe plaetſen, de naeſten aen Severus wal gelegen, ingehouden hebben, gelijck geloofwaerdige Schrijvers van die eeuw getuygen. 'tIs hem niet genoegh dat hy ons d'Ottadenen onttrocken heeft; maer hy pooght ons oock van de vloet Vedra te beroven, en die op ſijn vloet Tyne te paſſen, ſchoon de gelegenheyt beter met Tweed over een koomt. Indien dit miſt, ſoo vind hy geen vloet van een oude naem, die op Tyne paſt. 't zy ſoo: dit is van kleyn belang. Want indien hy, hoewel ſchrander, alles by d'Ouden deurſnuffelt had, hy ſou bevinden dat 'er in ſijn Engelandt oock veel treffelijcke vloeden gebreecken, en dat wy, buyten de Romeynſche weerelt gelegen, oock niet vry van dit verlies zijn. Ptolemæus maeckt van eenigen gewagh, gaet veel voorby, en ſtelt dat uyt op de beſchryving der plaetſen: en dieshalven moeten de Liefhebbers der oudtheden de vloeden niet van hun grachten beroven. Hy begrijpt, gelijck het ſchijnt, de zeeboeſem van Humbri, en de vloet Abus te ſamen. Indien men Ptolemæus volght, hoe veel treffelijcke vloeden ſullen 'er dan by Cambdenus verloren zijn?

Laet ons nu 't geen volgen, dat wy als in handen hebben. Nu volght de voornaemſte zeeboeſem Bodotria, by Ptolemæus Boderia, heden Forth, daer de vermaerde vloet Forth in vloeyt. Als men Forth, of Bodotria overgetrocken is, koomt men eerſt aen Fifa, de woonplaets der oude Venniconen. Onſe Hiſtorieſchryvers getuygen dat dit landt eertijts Roſſia genoemt wierd, uyt oorſaeck van des ſelfs gelegenheyt, om dat het, tuſſchen twee engten gelegen, byna een eylant maekt, 't welck in d'oude tael met de naem van Roſſia uytgedruckt wierd, en by ons Othlinia geheeten.

heeten. Ptolemeus tweede vloet Tyna, van d'inwoonders heden Edin genoemt ('t welck eenighsins met d'oude naem overeenkoomt) vloeyt in dit landt Rossia, niet verre van S. Andriesstadt, te voren Fanum Reguli genoemt, in de groote zee, aen welcks oever onse Schryver de stadt Orrea plaetst, die nu in Cuper verandert schijnt. Wat meer innewaerts wordt gewach gemaeckt van de stadt Victoria, daer nu Falcklandt light. Maer hy breydt de Damniers dus verre uyt, 't welck echter geen misverstant in de stadt maeckt, dewijl de gelegenheyt daer af sulcks genoegh verseckert. Hy verhaelt niets van de treffelijcke stadt Taodunum aen de Taum, dewijl die veel nieuwer is, dan de gene, daer aen onse Jaerboecken onder de naem van Allectum gedencken.

Boven desen in de Middellanden waren geplaetst de Vacomagen, die sich uytbreydden tot aen de Lelannonische zeeboesem, heden Loch Fyne genoemt. Maer men vindt by d'Ouden geen gewach van de binnenzee Lomundus: want Ptolemæus verhaelt alleenlijck van de zeeboesem, die de grootste onder veel in d'inham van Glotta is. Britannodunum, van onse Auteur aen d'uytgang van de vloet Levinus geplaetst, doch niet van Beda, moet, onder de naem van Al-chuth, den Damniers toegeeygent worden: Gelijck het heele Lantschap Lennox onder de naem van Elgonia by onse Historieschryvers bekent is. Maer de Vacomagen besaten de Middellanden, en de toppen der bergen, van de Lelannonische zeeboesem, tot aen Taum, geen inham, maer een vloet, ja oock naer Ptolemeus rekening. Sy besaten boven dit noch een deel van Athol. Hy stelt Tamia voor hun stadt, die nu swarelijck te vinden is, 't en zy iemant acht dat sy Perth is, toen misschien kleyn, gelijck de tijden waren; die ick eer, soo sy in die tijdt geweest heeft, den Caledoniers toeschrijven sou. Doch de Vacomagen, wijt en zijd in 't geberghte uytgebreyd, en op de strenge en hooge toppen van 't geberghte Grampius wonende, hebben sich, gelijck het schijnt, tot aen de springbronnen en oorsprongen van de vloet Dee uytgestreckt. De naesten aen hen zijn de Caledoniers, boven d'anderen vermaert, van de welcken de Poëten dickwils melden, daer af somtijdts de naem aen 't geheele volck gegeven wordt. Sy schijnen voor Ptolemeus eeuw heel wijt en breet gewoont te hebben, schoon hy hen in palen, die eng genoegh zijn, besluyt. Maer het Caledonische bosch, sich over veel landen verspreydende, gelijck onse Historieschryvers verhalen, van de vloet Clyd, tot aen Dee, getuyght dat het groote streken landts onder haer gehad heeft. Misschien waren in Ptolemeus tijdt de saecken verandert, of, 't welck waerschijnelijcker is, hy had niet kennis genoegh van de landtschappen deser volcken, die de middellanden, de bosschen en berghachtige plaetsen besaten. Hun stadt, Caledonia genoemt, heden Dun-calden, behoudt noch overblijfsels en voetstappen van d'oude naem van dit vermaerde volck, gelijck de geleertste Georg. Buchananus aenwijst.

Aen d'andere zijde van d'inham van Clyd, tegen over de Novanten, hebben d'Epidiers hun wooning gehad, die met een enge en laege hals van d'andere volcken afgescheyden zijn, heden 't landtschap Cantyr genoemt. De zuydzijde daer af wordt met een voorgeberghte besloten, dat eertijts van d'inwoonders *Epidium promontorium*, en heden *the mull of Cantyr* genoemt is. Dese nieuwe benaming betekent het hooft van 't landt. Dese westerlijcke gewesten hebben by onse Auteur niet genoegh bekent geweest; en dit Chersonesus, of byna-eylandt is by hem sich self niet gelijck. Maer t sal genoegh zijn met hem die volcken te besoecken, en die plaetsen te besichtigen, die noch heden weynigh bewoont, streng en klipachtigh, en door veel zeeboesems als van malkander gescheurt, en met seer veel eylanden besoomt zijn, van de welcken weynigen in grootheyt overeenkomen, en veel daer af beter klippen, dan eylanden, gelijcken. Dewijl heden de stant der dingen dusdanigh is, wat is dan van de tijden der Romeynen te verhopen?

De Ceronische volcken hebben al't gene beseten, dat met de naem van Argathelia, of Argadia, gelijck veel willen, uytgesproken wordt, en noch meer: want onder dese volcken wierden dese volgende landtschappen getelt: Covalli (Cowel) tusschen de lange zeeboezem, heden soo genoemt, en de Lelannonische zeeboesem, te voren gedacht; Knapdail, dat naest aen d'Epidiers raeckt; Lorn en d'andere landen, tot aen de zeeboesem, die van onse Auteur met de naem van de vloet Itys beschreven wordt. Onse Auteur scheyt desen oock van Loch abria, en noemt in dit gewest een lange vloet, in de groote westzee uytbarstende. Maer men vind in dit geheel gewest geen vloet van eenigh belang; en dieshalven heeft men gerechtige oorsaeck van te vermoeden dat men dese alreê genoemde zeeboesem, die de naem van lang heeft, daer behoort te stellen, en de naem van vloet, dewijl 'er geen is, uyt te wischen.

Als men langs dese strant heen treckt, vint men daer eerst de Creonen, welcke plaetsen heden van verscheyde Heeren beseten worden, die in kleyne landtschapjes, alle aen de zee gelegen, onderscheyden zijn. Men kan de hedendaeghsche namen daer af qualijck in

een andere tael uytſpreken; en dieshalven ſal ick die, gelijck ſy zijn, hier in voegen. Ard-gaur, Keangherr-loch, Morvern, Ard na-Murthen, Suyneord, Muydeord, Ariſaig, Murron, Knodeord, Glen-Elg, Kintail, en Lochabyr ſelve, 't welck in ruymte van landen, of in vruchtbaerheyt alle d'anderen overtreft. Onſe Auteur plaetſt in dit geweſt de vloet Itys, die warelijck een zeeboeſem is, tot aen Inner-Loch, een vermaerde burght in Lochabyr, daer in't begin van ons Koninckrijck de Koningen een aengename wooning gehad hebben. De vloet Lochius, door veel mindere vloeden vergroot, ſtort ſich daer in deſe zeeboeſem, die heden de naem van Loch-y-oll heeft.

De naeſten daer aen in dit geweſt zijn de Carnonacen, daer de zeeboeſem, van Ptolemeus Volſas genoemt, in deſe landen inbreeckt. Deſe boeſem is heden onder de naem van Brienne (Loch Broome) bekent, en door de viſſchery van de haring vermaert. 't Is wonder dat deſe geheele ſtrant tot aen de zeebergh van Orcas, heden *Farro-head*, van ſoo veel zeeboeſems geſpleten en gebroken is, die hier van 't begin der werelt geweeſt hebben, gelijck ſulks de klipachtige ſtranden genoegh aenwijſen, die nooyt voor de groote zee beſweken zijn. Deſe Carnonaſche volcken maken een deel van Roſſia, dewijl dat ſich tot aen de beyde zeen uytſtreckt. De vloet Nabeus, nu Tralligir, vloeyt in 't landtſchap, heden Aſſynt geheeten, in de zee. Dit landt, gelijck oock het aenpalende, Ei-edir-da-cheulis genoemt, ('t welck, ſoo men 't vertaelt, landt tuſſchen de twee engten gelegen, betekent) is ſtreng, onvruchtbaer, en ongebout: en hier is niets aenmerckelijck, dan deſe zeebergh, op 't uyterſte noord eynde gelegen, eertijdts Orcas, of Tarvedrum, en nu Parro, of *Farro-head* geheeten.

Van deſe zeebergh af buyght de ſtrant ſich naer 't ooſten tot aen d'ander zeebergh in dat geweſt, die van onſe Auteur Veruvium, en heden *Dunsbay-head* genoemt wordt, daer d'Orcadiſche eylanden, heden Orkney geheeten, tegen over leggen, daer een engte van weynigh mijlen, doch echter gevarelijck voor d'overvaerders, tuſſchen leght. Tuſſchen deſe beyde zeebergen ſteeckt een weynigh de derde zeebergh uyt, die by Ptolemeus Virvedrum, en heden van d'inwoonders Row-Rachy, of *Strathy-head* genoemt wordt. De binnelanden zijn bewoont geweeſt door de Carinen, Cornabiers en Merten, daer de vloet Ileas is, van d'inwoonders Helms-dail geheeten. Deſe landtſchappen begrijpen in ſich Strathnavern, en Cattenes, daer d'oude burght Gernigo, (welcks naem onlangs in *Caſtel Sinclair* verandert is) de voetſtappen van de Cornabiers ſchijnt behouden te hebben. Nu volght Ripa alta, de naem van ſekere ſtadt, van de welcke heden geen geheugenis overigh is, ja men twijffelt met recht dat hier nooyt ſoodanigh een plaets geweeſt is, gelijck oock niet de vloet Loxa in die geweſten, die in Murray by de ſtadt Elgin heden zijn oude naem, ſonder verandering van een eenige letter, behoud; daer uyt men ſiet dat dit niet op ſijn rechte plaets ingepaſt is. Dat Boëthius Ripa alta aen Cromartia overvoert, ſeker, hy heeft de gelegenheyt der plaetſen niet wel onderſocht, dewijl deſe, aen een vermaerde zeeboeſem van haer naem geplaetſt, verre naer 't zuyden van deſe plaetſen af is. De volcken Logi, die de naeſten daer aen waren, ſchijnen met die van Sutherlandt over een te komen, die ſich van de vloet Ileas uytſtrecken, tot aen de zeeboeſem, gelijckſe Ptolemeus noemt, die heden met de naem van Tayn of Dornoch bekent is, naer de ſteden, die aen de beyde oevers gelegen zijn.

De Canti, de naeſten hier aen, hebben deſe plaetſen beſeten, die 't ooſterlijck deel van Roſſia maken, tot aen de zeeboeſem Varar, of, gelijck het heden uytgeſproken wort, Farrar. Deſe vloet vloeyt heel diep in de zeeboeſem in zee, daer af de ſelve ſijn oude naem ſchijnt gekregen te hebben: welcke benaming, nu breeder uytgebreyt, heden aen de groote zeeboeſem, die ſich van Veruvium tot aen de zeebergh Tæzalum (daer af terſtont geſproken ſal worden) uytbreyt, de naem onder de benaming van Murray fyrth gegeven heeft.

Nu volgen de Tæzalen, die van 't begin des geſeyde Varars tot aen de vloet Dee hun wooning hadden: ſeker, een groote ſtreeck lants, en van veel volcken bewoont. Men vindt hier heden Murray, Ainie, Boyn, Buchan, Mar, Garioch, Strath-bogh, en meer landtſchapjes, behalven noch de genen, die in de middellanden, en in 't geberghte waren. Als men van Varar de ſtrant volght, vindt men eerſt de ſtadt Innerneſs, van Ptolemeus niet genoemt; een oude ſtadt, aen de mont van de vloet Neſs, die, vier duyſent treden boven de ſtadt uyt een meer van gelijcke naem geſtort, in een zeeboeſem vloeyt. Aen de binnenzee is de burght Urchart, een gebou der oude Koningen. Nader aen 't ooſten op de ſtrant is het ſteedtje Nairn, daer buyten alle twijffel Ptolemeus kaſteel Alata geweeſt heeft, eertijdts in hooger achting, en door de vloet van gelijcke naem beſproeyt, wel eer vruchtbaer van gront, maer nu door 't ſant, uyt de zee opgeworpen, heel onvruchtbaer geworden. Men ſiet noch d'overblijffelen der burght, die eertijdts ſeer vermaert heeft geweeſt, maer nu met golven bedeckt is. Voorts volght op

de

de ſtrant de ſtadt en zeeboeſem Tueſis; het ſteedtje paſt op de gelegenheyt van Forres, eertijdts van onſe oude Koningen bewoont, daer noch de muren van de treffelijcke burght overgebleven zijn, in een vermakelijck en vruchtbaer landt gelegen; in voegen dat men daer geen inhoeck, of buyging en inwijcking van de ſtrant vind, die getuygen kan dat 'er eertijdts een zeeboeſem geweeſt heeft. De vloet Findorn vloeyt twee mijlen van daer in de groote zee, en keert ſich met de mont weſtwaerts, 't welck d'inkoomſt voor de ſcheepslieden ſorgelijck maeckt. Dit geeft dieshalven bedencken van dat men deſe inham uyt de Kaert behoort te doen, dewijl 'er geen ſoodanigh geweeſt heeft; of dat men deſe naem naer Cromartie in een ander geweſt, dat weynigh mijlen van hier aen een oever daer tegen over leght, verſenden moet. Hier is een treffelijcke en ruyme zeeboeſem, die veyligh, en licht te genaken is, en daer de ſcheepslieden in tegenſpoet goede anckergront en een veylige toevlucht in dit geheel geweſt vinden, en die door haer berghachtige ſtrant noch een ſelve geſtalte als in voorgaende eeuwen heeft behouden. D'ander en naeſte zeeboeſem daer aen op de ſelve ſtrant, die, gelijck ick geſeght heb, Southerlandt van Roſs, dat is de Logos van de Cantis ſcheyt, heeft geen havens, en is gevarelijck voor de ſcheepslieden. Daer na volght de vloet Spey, die in grootheyt de tweede van 't geheele Rijck na de Tay, en by Ptolemeus onbekent is, en, onbequaem tot ſchepen, geen haven heeft. Maer des ſelfs vloet Celnius, op de ſelve ſtrant, meer ooſtwaerts gelegen, koomt wel met de vloet Dovern overeen, die het ſteedtje Banfia, by onſe Auteur onbekent, beſpoelt.

Als men van deſe vloet langs de ſtrant eenige weynige mijlen ooſtwaerts voortgegaen is, begint ſy ſich naer 't zuyden te buygen, daer men de zeebergh Tæzalum ſiet, die heden met de naem van Buchannus wel bekent is. Het landtſchap ſtreckt ſich hier verre ooſtwaerts uyt. De vloet Diva leght hier af vieren-twintigh mijlen, daer twee vloeden tuſſchen komen, Ugio en Ythan, in de Romeynſche eeuw onbekent. Maer de Diva wordt heden met een benaming, die een weynigh gebogen is, Dee genoemt, die op twee mijlen tuſſchen-ruymte in de mont de vloet Dona, by d'Ouden onbekent, in ſijn geſelſchap heeft. Ptolemeus plaetſt de ſtadt Devana veel hooger in de middellanden, daer nooyt eenigh merck of teken van een ſtadt gevonden is. Ick, door de giſſing van de naem bewogen, heb die aen de mont van de vloet Dee geplaetſt, daer heden Abirdeen, een vermaerde ſtadt, is. Aen de beyde zijden van de vloet zijn oude en nieuwe ſteden, met de namen onderſcheyden: Georg. Buchananus getuyght dat hy in de ſchriften der Ouden gevonden heeft dat deſe ſtadt, aen de Dee gelegen, Aberdee genoemt is. De Koning Gregorius heeft deſe aen de Dee vergroot, daer een Hof doen bouwen, en een munt opgerecht. Dit is geſchiet omtrent in 't jaer 900. Ick heb munt geſien, die daer geſlagen was, doch in de volgende eeuwen. De vermaertheyt van de plaets wijſt aen dat deſe ſtadt veel ouder is, voornamelijck door d'overvloedige viſſchery der Salmen in de twee vloeden, daer af nimmer gebreck heeft geweeſt, en die in 't geheel Koninkrijck hun gelijck in deſe vangſt niet hebben.

Na Dee volgen Mernis en Angus, landtſchappen met de hedendaeghſche namen genoemt, daer 't Rijck der Picten naer 't noorden begin nam. Hier nemen de Grampiſche bergen naer de zee een eynde. Ptolemeus gedenckt aen deſe plaetſen, als aen een gedeelte van Tæzalum. Maer Tacitus brenght ons de Horeſten ten voorſchijn, als hy verhaelt dat Agricola, Galgatum verwonnen hebbende, met het heyr ſich naer de Horeſten gewent heeft: 't welck, gelijck het ſchijnt, hy gedaen heeft om de ſoldaten met het ſcheepsvolck te verſtercken: want de vloet, die hem verſelde, ſchijnt de Taum ingeloopen te zijn. In dit geweſt aen de vloet Eſk is de ſtadt Montis Roſarum, heden Monros, by onſe Schrijvers onder de naem van Celurca bekent.

Korte Beſchrijving van 't Koninckrijck SCHOTLANDT,

genomen uyt het eerſte Boeck der Hiſtorien van

GEORGIVS BVCHANANVS, Scotus.

ONder d'eylanden, die van d'ouden Britanniſche genoemt worden, en tuſſchen Spanjen en Duytslant ſich in een lange ſtreek voor Vranckrijck uytſpreyden, zijn twee, die in grootheyt alle d'andere verre overtreffen, te weten Albium en Hibernia: van deſen ſal ick eerſt ſpreken; en daer na ſal ick, ſoo het dienſtigh is, de gelegenheyt en namen der anderen verklaren.

Albium. 't Eerſte in grootheyt is Albium, 't welck nu alleen de naem van Britannia behoud, die te voren aen alle gemeen was. D'andere *Grootheyt.* Schrijvers komen in de langte en breette byna met Cæſar over een: namelijck dat het van 't noorden naer 't zuyden ſich acht hondert mijlen uytſtreckt. Het bereyckt op zijn breetſte, 't welck ſommigen tegen over Vranckrijck achten, of, gelijck anderen meynen, van de hoeck van Menevia tot aen de mont van de breede vloet, byna twee hondert mijlen, en loopt van daer allengs ſmal toe, tot dat men aen de grenſen van Schotlandt gekomen is. De Romeynen, die geen kennis genoegh van d'overige landen hadden, hebben 't geheele eylandt driehoeckigh geacht. Maer ſy, allengs verder gekomen, bevonden dat het voorby Adrianus wal ſich allengs breeder verſpreydde, en naer 't zuydooſten uytliep. Dit zy in 't korte van des ſelfs *Hemel.* grootheyt geſeght. De hemel, ſeght Cæſar, is hier gematighder, dan in Vranckrijck, maer die van Yrlandt is noch ſachter, dan van deſe beyde. *Lucht.* De lucht is ſelden klaer, maer byna altijdt met dicke wolcken bedeckt, en geeft in de winter, die tamelijck ſacht is, meer regen dan ſneeu af. *Landt.* Het landt brengt mildelijck vruchten voort, en behalven de vruchten oock alderhande metalen. Het is overal ſeer vruchtbaer van vee. De genen, die d'uyterſte deelen van 't eylandt, voor de koude meeſt bloot ſtaende, bewoonen, nuttigen haverbroot, en maken wijn van de bedorve vruchten: Ja 't meeſte deel koockt melckwey, en bergen dat in vaten veel maenden lang; en deſe dranck wort niet alleenlijck geſont, maer oock aengenaem geacht. D'ouden hebben om de naem van Britannia geen verſchil gehad, behalven dat de Griecken het Bretanian, en de Latynen Britannia genoemt hebben. *Naem. Britannia.* D'andere volcken volghden of deſen of genen, yder naer ſijn eyge believen. Onlangs zijn 'er menſchen opgekomen, niet ſoo ſeer begeerigh naer de waerheyt, als naer twiſt, die uyt de laſtering en tegenſpraeck der geleerde mannen vermaertheyt en achting hopen te verkrijgen: want ſy meynen dat d'achting van groote geleertheyt by 't gemeen hen niet ontgaen kan, ſoo ſy te voorſchijn durfden komen om de geheele oudtheyt tegen te ſtreven. En hoewel om de ſaeck ſelve geen groot verſchil is, ſoo achten ſy dat, dewijl dit ſtuck de naem van 't Vaderlandt betreft, ſy daer voor, als voor hun eyge haert, behooren te ſtrijden, en dat alle d'oude eer van hun volck daer aen gelegen is. Drie oude namen van 't eylandt hebben, gelijck ſy ſelven willen, hun verſcheyde verſekeraers; Prudania, Prytaneia en Britannia. Luddus ſtrijdt met alle de krachten van ſijn vernuft voor Prudania, Thomas Æliotus, een Britanniſch Ridder, voor Prytaneia, doch met beſadighder yver: maer byna al d'andere volcken pogen Britannia te behouden. Voor Prudania gebruyckt Luddus d'autoriteyt van ſekere ouder brock, die door de ſchimmel en worm, en door de lanckheyt van tijdt byna heyligh geworden is. En hoewel die van ſich ſelve ſeker is, ſoo wordt die echter door d'oorſpronckelijckheyt, en door de gedichten der Barden, en door de gewoonte van de landttael beveſtight, gelijck oock door ſekere roeſt van d'eerwaerdige aeloudtheyt. Ick vraegh dan voor alle dingen van waer dit overblijffel, daer op de voet en grontveſt van de ſaeck ſteunt, gekomen is? wanneer? of van wat vader het te voorſchijn is gekomen? of eyndelijck wat het ſeght, dat tot voordeel daer af ſtreckt? van de plaets, tijdt en Auteur ſult ghy miſſchien dit ſeggen: dit alles bewijſt des ſelfs oudtheyt, om dat het onſeker is. Aen d'onkunde, geringheyt en duyſterheyt beſtaet de ſekerheyt, het geloof,

loof, en d'achtbaerheyt der getuygen : en 't geen, dat tot verklaring van de twijffelachtige ſaeck bygebracht wordt, heeft in ſich meer duyſterheyt en ſwackheyt, dan de ſaeck, tot welcks bewijs ſy bygebracht wordt. Wie geeft hier getuygenis ? ick weet niet. Wat brengt hy by tot getuygenis? ick weet dit oock niet. Maer dit heb ick echter gehoort, dat in dit overblijffel Prudania genoemt wordt. Wat is dit Prudania ? een bergh of een vloet ? een vlek of een ſtadt? een man of een vrou? ick weet niet. Maer ick acht dat hier meê Britannia aengeweſen wordt. Wel aen, dat Prudania Britannia betekent. Wat vordert dan hier uw overblijffel voor u ? Ick wil dit weten, of het verſekert dat Prudania de ware naem van 't eylandt heeft geweeſt, dan of het d'onkunde der gener aenwijſt, die deſe valſche naem aen 't eylandt toegeeygent hebben. Ick weet dit oock niet, maer ick bemerck hier wel een Britanniſche uytſpraeck ; en de kracht van de Britanniſche vertoont ſich in d'oorſpronckelijckheyt van d'uytſpraeck. Want Prudania is byna ſoo veel, als Prudcania, dat is overtreffende ſchoonheyt, van *Pryd*, dat ſchoonheyt is, en *Cam*, 't welck wit betekent, met een weynigh de ſcherpigheyt van de ſtem te verſachten. Doch naer deſe reden behoort men geen Prudania, maer Prudamia daer af te maken : welcke benaming de Barden in hun landttael Prudam uyt ſpreken. Ick verſwijgh hoe gering, bedriegelijck en ten meeſtendeel belachelijck deſe geheele reden van d'oorſprong der benamingen is. Ick verſwijgh M. Varro, en andere mannen, die in geleertheyt uytmunten, en dickwils hier in belacht worden. Ick ga de geheele Cratylus van Plato voorby. Ick ſal dit alleenlijck ſeggen, dat ick voor billijcke ooren eer bewijſen kan, dat de Cambriers uyt de honden en wilde beeſten zijn gekomen, dan ghy vroetmaken ſult dat Prudania uyt Prudcamia gekomen is. Want op deſe wijſe kan men uyt alles, dat men heeft, het gene verdichten, dat men wil. Maer hoe weynigh grontveſt in alle deſe dingen is, wijſt Luddus aen, die, ſich op deſe hulp niet vertrouwende, de Barden tot ſijn byſtandt roept; ſeker een oudt geſlacht van menſchen, maer die, gelijck d'Ouden verſeeckeren, niets geſchreven hebben. Doch wy ſullen van hen elders noch meer dingen ſpreken. Laet ons eyndelijck tot d'uyterſte toevlucht van Luddus komen : Cæſar, ſeght hy, die d'eerſte van de Romeynen de naem van dit eylandt in Latijnſche tael heeft geſchreven, heeft dat Britannia genoemt ; en byna alle de Latijnſche Schrijvers, hem volgende, hebben de ſelve naem niet verandert. Luddus heeft hier goet gevonden van een treffelijcke leugen te beginnen, te weten dat Cæſar d'eerſte van de Latijnen dit eylant Britannia genoemt heeft: want eer Cæſar geboren was heeft Lucretius van Britannia gewagh gemaeckt ; oock Ariſtoteles lang te voren by de Griecken, en niet lang na Cæſar Propertius, als hy ſeght,

Cogor & in tabula pictos ediſcere mundos;

wijſt aen dat in ſijn tijdt de beſchrijving van de werelt gewoonelijck aen de wand wierd gehangen. Wat meynt ghy ? Gelooft ghy dat Cæſar, in alle vrye konſten geleert, de beſchrijving des werelts nooyt geſien heeft ? of, die ſiende, niet geleſen heeft ? of dat, toen het overige van de werelt beſchreven en afgetrocken wierd, het eenige eylandt Britannia, het grootſte van de geheele werelt, door de Latijnſche en Grieckſche geſchriften ſoo vermaert, in die kaerten achtergelaten is? Meynt ghy dat de gene, die ſoo veel moeyten heeft gedaen om de Britanniſche dingen t'onderſoecken, welcke menſchen dit landtſchap toen, en in voortijden bewoonden, wat geſlachten van boomen en dieren daer in voortquamen, en naer welcke zeden en gewoonten men daer leefde ; meynt ghy, ſegh ick, dat hy, die hier voor dus bekommert was, in de naem van 't geheel landtſchap ſoo onachtſaem heeft geweeſt ? of dat hy, die met ſoo groote getrouheyt en naerſtigheyt hun namen aen de ſteden van Vranckrijck gegeven heeft, de Britannen van hun oude roem berooft ſou hebben ? Ick ſie niet waerom hy de naem van Prudania oudt acht, dewijl Luddus ſich hier op meeſt beroemt, 't en zy miſſchien de woorden uyt de ſtant van de vermufte kaert oock hun oudtheyt getrocken hebben. Dit zy nu genoegh voor Luddus, die getuygen van huys meêbrengende, geoordeelt heeft dat hy met ſijn dromen tegen 't gevoelen van alle geleerde mannen, die ergens zijn, of geweeſt hebben, behoorde te ſtrijden. Met Æliotus ſal minder te doen zijn. Deſe, niet alleenlijck door waerſchijnelijcke giſſingen, maer oock door Schrijvers, die niet duyſter zijn, bewogen, gelooft dat dit landtſchap eertijdts Prytaneia genoemt heeft geweeſt : want hy acht (en is niet heel ſporeloos daer in) dat het eylandt, dat van alle dingen overvloeyt, die tot het leven nootſakelijck of dienſtigh zijn, dus moet genoemt worden. Seker, indien men d'oorſprongen der namen overweeght, men ſal bevin en dat Sicilia eer Prytaneia behoorde genoemt te worden, gelijck oock veel andere eylanden, die Britannia ſoo verre in vruchtbaerheyt overtreffen, als dit d'anderen in grootheyt overtreft. Wijders, men bevint by de Schrijvers, door welckers getuygenis de naem van Prytaneia beveſtight wordt, dat 'er in 't uytſchrijven gedwaelt is. In Stephanus is de grootſte ongeſtadigheyt : hy heeft, gelijck hy ſelf ſeght, Martianus in 't woordt

SCOTIA REGNVM

cum insultis adjacentibus.
Robertus Gordonius a Straloch descripsit.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Orcadum Insularum pars

PENTLAND FYRTH

Dungisby head

Parrs head

Terbact-Ness

Ness-head

THE FYRTH OF FORTH

THE FYRTH OF CLYD

SULWAY FYRTH

PART OF IRELAND.

PART OF NORTHUMBERLAND

OF ENGLAND

CUMBERLAND

Universæ insulæ hæ, in hoc mari latè sparsæ (Boëthio Hebrides, Buchanano Ebudæ dictæ) hodie communi nomine Occidentales insulæ dicuntur.

Millaria Anglica quorum 60 respondent uni gradui Latitudinis.

Millaria Scotica quorum 69 respondent uni gradui eadem.

ORCADES et SHETLANDICÆ INSVLÆ

multum vergentes in Septentrionem. Cum angustijs hujus tabulæ non satis commodè caperentur, consultissimum visum est, eas seorsim adjicere: ita tamen ut communis milliarium scala vtrij, tabulæ serviret. Adjecta etiam extimæ continentis Scotiæ portione, earum insularum situs clarius intuenti pateret.

Latitudines harum regionum posuimus vel a nobis deprehensas, vel ab amicis quibus fidere tutum erat, quig; nonnullas latitudines horum locorum ipse observaverant; unde cognitis veris locorum distantijs, facile erat reliqua supplere in longitudinibus autem secuti sumus dictum tabularum regni Angliæ nonnihil editarum, tanquam cæteris accuratiorem, et sic speramus generalem Britannicarum insularum situm quam maxime veritati futurum consonum.

SHETLANDICAE INSVLAE

ORCADES INSVLAE

The Faire Yle

Pentland Dungsby head

Row Rachy

SCOTIAE PARS.

Meridies.

Occidens.

Orientis.

To the most Excellent most Noble and most Vertuous Lord
IACOBO DVCI HAMILTONII,
Comite Arranie, Dno Hamilton, Aven, et Innerdale, Magistro equorum totius Scotiæ Regni, a camera nobili generoso, et a secretioribus consiliis Maioris regni Magnæ Britanniæ Equiti splendido ornato et munerum copiarum summo fautori

Robertus Gordonius a Straloch gratis animi et debitæ observantiæ symbolum

M. D. C. O.

Albion gevolght, dat dit het Brettaniſche eylandt is. In de woorden Iuvernia en Iuverna wordt Prætanica geſchreven. Hy ſeght dat de Brettaniſche eylanden elders in de groote zee zijn, welckers inwoonders Brettani genoemt worden: maer dat Martianus en Ptolemeus in deſe benamingen de P d'eerſte letter maken. Indien iemant deſe plaetſen te ſamen vergelijckt, hy ſal ſonder twijfel bevinden dat in d'afſchriften gedoolt is, en dat Stephanus ſelf verſtaet dat Brettania voor met B; en met twee TT behoort geſchreven te worden. Æliotus, gelijck ick acht, niet onkundigh in deſe dingen, die de menſchen, naer eer trachtende, tot prael van hun geleertheyt verkeeren, heeft ſich vernoeght met genoegh vermaent te hebben, en laet het oordeel daer af aen de leſer. Maer Luddus, om ſijn vernuft te toonen, pooght uyt de drie namen van 't grootſte eylandt dit voornamelijck te bewijſen, dat weynigh bewijſers heeft, te weten Prudania. Hy neemt Prytaneia voor 't naeſte daer aen, en verwerpt, als verkeert en bedorven, de naem, die alreê by alle volcken vermaert was, en, gelijck Plinius ſeght, door de Grieckſche en Latijnſche Schrijvers uytgebreyt is, en ſeght dat die eyndelijck ſpade, en dit van C. Iulius Cæſar verdorven is, die, gelijck hy t'onrecht acht, ſoo wy getoont hebben, eerſt Britannia geſchreven, en alle d'anderen met hem in de ſelve dooling getrocken heeft. Maer ick ſou, indien de ſaeck in verſchil was, d'oudtheyt van deſe benaming *Britannia* met veel en overvloedige getuygen konnen beveſtigen, en dat ſy niet van Cæſar verdorven, maer dat ſy van onſe voorouders van handt tot handt, en dit noch ſuyver, overgelevert is, behalven dat het ſchijnt dat d'Ouden het met een dubbelde TT geſchreven hebben. En dit is, gelijck ick acht, d'oorſaek dat Lucretius d'eerſte ſylb van deſe naem lang gemaeckt heeft. Maer nu wordt by de Latijnen de tweede T achtergelaten, ſchoon die altijdt in de benaming van Britto blijft. De Griecken, die Brettania ſchrijven, komen naeſt aen d'uytſpraeck van d'eygen tael, die de Britanners ſelven, en alle d'omleggende volcken noch behouden: want de Franſchen, de naeſten daer aen, noemen alle Britanniſche vrouwen Brettes, en als men Britanniſch ſpreeckt ſeght men Bretter, en de Kaep van Aquitanje wordt gewoonelijck Capbretton genoemt. Daer by, de beyde Schotten, dat is die van Albion en Hibernia, ſpreken oock dus. Dit verſchil is 'er alleen, dat de genen, die naer de Duytſche wijſe ſpreken, ſomtijdts de ordening der letters veranderen, en Berton voor Breton uytſpreken. Maer Dionyſius Afer heeft in deſe regel,

Ὧ κεανὲ κέχυται ψυχρὸς ῥόος ἔνθα Βρεττανοί.

met de tweede T te verwerpen, een Poëtiſche vryheyt gebruyckt, gelijck hy oock in Σαμάτη voor Σαρμάτη gedaen heeft. Deſe toeſtemming der dingen van ſoo veel volcken van byna het begin af, die met ſich ſelf en met d'oudtſten der Griecken en Latijnen over een koomt, vermach meer by my, dan alle de beuſelingen van Luddus, die hen naer ſijn believen uyt het ſlijck opgeraept, tot ſchande bewaert, en die noch niet durfden te voorſchijn komen tot valſche getuygenis tegen d'oudtheyt, hoe onbeſchaemt een voorſpraek ſy oock hebben. Dat hy, ſoo hy kan, de gene voortbreng, die voor Ariſtoteles Prudania geſchreven heeft. Hy kan dit, waer hy ſich oock wendt, nimmer doen, dewijl het ſeker is dat eenige eeuwen na Ariſtoteles de Barden niets ſchriftelijck geſtelt hebben. Wech dan met deſe hooghdravende, of eer dwaſe beroeming op d'oudtheyt, van de welcke men geen bewijs, geen ſpeur, ja oock geen overblijfſel van ſpeuren kan vinden. Onder deſe verſchillen van verſcheyde gevoelens, en in ſoo veel verſcheyde gewoonten van ſpreken vint Luddus raetſaemſte d'outheyt, en de inlandtſche zede van ſpreken altijdt gelijck ſijn Noortſtar, t'aenſchouwen, en daer na de geheele loop van ſijn reden te regelen. Ick ſou van hem niet veel verſchillen, ſoo het geen, dat in d'oude gewoonte geſtelt is, en dieshalven ſeker geacht wordt, altijdt gehouden kon worden. Maer ick beſpeur dat dit om veel oorſaken niet geſchieden kan: vermits men in alle redenen ſeer ſwarelijck het oudtſte kan vinden, en het hier veyliger is de gewoonte der geleerden te volgen, dan altijdt achterwaerts op d'oorſprongen, gelijck die van de Nijl, met een ydele en belachelijcke arbeyt te volgen: te meer dewijl de beginſelen der benamingen niet aen 't oordeel der wijſen hangen, maer aen 't believen van 't gemeen, 't welck ten meeſtendeel ruw en ongeleert is; en indien men dit goetvinden naeukeurighlijck onderſoeckt, ſoo doet men overtollige arbeyt, en als men 't al vindt, ſoo heeft men niet veel gewonnen. Het gaet hier in, gelijck in de voortbrenging van alle andere dingen, die ſonder dwang van de natuer voortkomen, of van de menſchen ten dienſt van 't leven bedacht worden: want d'eerſte draghten zijn eenighſins onvolmaeckter, niet alleenlijck tot gemack, maer oock niet ſoo aengenaem om t'aenſchouwen, ſy worden ſedert tam, en door de handeling allengs beſchaeft. Desgelijcks is 't oock met de tael, die, eerſt van ruwe en grove menſchen voortgebracht, deurgaens grof, onlieffelijck, en onbeſchaeft te voorſchijn koomt; en ſedert met handelen allengs haer aengebore ruwigheyt uyttreckt, en ſachter en aengenamer tot d'ooren koomt, en veel gemac-

gemackelijcker in d'ooren der menſchen invloeyt. Dieshalven acht ick dat men hier in, gelijck oock in andere dingen, 't gebruyck der ſchrandere en beſchaefde lieden iets moet toegeven, en dat men dit vermaeck, als onbetamelijck en ongeoorloft, indien het niet tegen de zeden ſtrijdt, geenſins behoort te verfoejen. Indien iemant ſoodanigh op de Muſen vergramt is geboren, dat hy Catoos en Ennius tael in hooger achting heeft, dan die van Cicero en Terentius, en, ſchoon d'aerdvruchten gevonden zijn, liever akelen wil nuttigen, dien bevelen wy, ſoo lang hy dit doet, gewillighlijck elendigh te zijn. Maer ons verſchil beſtaet niet in de ſuyverheyt en treffelijckheyt van de Latijnſche tael. Het doet niets hier toe met welcke klanck de Britanners eertijdts de letters uytgeſproken hebben: want dit geheel verſchil ſtreckt hier toe, dat de Latijnen de Britanniſche, en de Britanners niet de Latijnſche klanck leeren. Wat my aengaet, ick ſou liever in deſe oude en verſufte ſtameling der oude Britanners onkundigh willen zijn, dan 't geen, dat ick, een jongen zijnde, met groote arbeyt van de Latijnſche tael geleert heb, t'ontleeren. Daer is oock niets, om 't welck ick het allengs verſterven van d'oude tael der Schotten gemackelijcker verdraegh, dan om dat ick gaerne bemerk dat deſe Barbariſche en woeſte klancken allengs verdwijnen, en dat in der ſelver plaets d'aengenaemheyt der Latijnſche benamingen volgen. Indien het nootſakelijck is dat in deſe overdraght van d'een in d'ander tael d'een voor d'ander wijckt, ſoo laet ons van de woeſtheyt en onbeſuyſtheyt tot de beſchaeftheyt en çierlijckheyt overgaen, en laet ons met wil en verſtant het geen uytſchudden, 't welck door de ramp van geboren te worden ons overgekomen is. Of indien wy door arbeyt en vlijt iets vermogen, ſoo laet ons dit alles hier aen beſteden, dat wy de Grieckſche en Latijnſche tael, die van 't beſte deel des werelts als voor d'openbare talen aengenomen zijn, naer ons vermogen verçieren, en, indien 'er uyt de beſmetting van de Barbariſche tael eenige ſchimmel en vuyligheyt aen gebleven is, die afwiſſchen en ſuyveren ſoo veel ons mogelijck is. Wat dan, als ick ſegh dat deſe al te ſorghvuldige naerſtigheyt in d'uytheemſche namen, voornamelijck in 't overbrengen in een andere tael, niet onderhouden kan worden, en, ſoo ſulcks geſchieden kon, niet dienſtigh ſou zijn? want d'een tael heeft letters en klancken, die met geen letters en klancken van een andere tael uytgedruckt konnen worden. Wat volck, behalven de Duytſchen, kan de W voortbrengen? Wie ſal aen de Latijnſche letters de ſelve klanck geven, daer meê de Spanjaerden, Brittonnen, en een deel der Schotten de letters D, G, P, T, X, en Z, uytſpreken? Ick acht dieshalven dat, om deſe wanſchickelijckheyt van de klanck, Plinius, de ſteden van Spanjen opnoemende, ſeght dat eenigen ſwarelijck in de Latijnſche tael uyt te drucken zijn. Hy noemt ſommigen onedel, en van uytheemſche benaming, en ſeght dat anderen niet ſonder walging genoemt konnen worden. Wat ſou, ick bid u, hier Luddus doen, indien hy de Britanniſche hiſtorie in de Latijnſche tael ſchrijven ſou? Op wat wijſe ſou hy d'eyge namen der Britten uytſpreken, dewijl hy dickwils heel verſet met ſijn verrotte en verroeſte namen ſou ſtaen? te meer dewijl hy ſich ſoo pijnight hoe hy Luddus ſal ſchrijven, te weten Lhuydumne, Ludus, of Luddus, van de welcken geen met Latijnſche letteren uytgedrukt, noch met de Latijnſche tael uytgeſproken, en van Latijnſche ooren niet ſonder walging gehoort kan worden? Indien hy de rechte klanck wil behouden, ſoo ſal hy geen Latijnſche, maer een half barbariſche ſpraeck maken. Doch indien hy de vreemde benamingen naer de rechte klanck van de Latijnſche tael wil buygen, ſoo ſal hy ſich niet min ſchandelijck misgrijpen, dan Cæſar geſeght wordt in 't woort Britannus gedaen te hebben. Wat ſullen wy dan aen Luddus doen, om deſe geemelijcke en laſtige menſch te ſtillen? ſullen wy liever Prudamia, dan Britannia ſeggen? Luddus, ſoo ſtreng een beriſper van anderen, eyſcht dit niet; want hy laet toe dat men Prudania uyt Prudam doet afkomen. Indien iemant Britannia, of Brettania durfde ſeggen, wat ſou Luddus anders doen, dan hem veroordeelen van dat hy de dubbeltheylige oudtheyt geſchonden, d'oude en ſuyvere tael beſmet, en deſe mannelijcke en ſtercke klanck gebroken, en tot een verwijfde ſachtigheyt gebracht had? Sal aen ons dan niet geoorloft zijn iets, uyt de vermufte hoecken gehaelt, te veranderen, of, ſo niet veranderen, ten minſten de bultige namen te beſchaven en glat te maken? en van d'onbeſchaefde woeſtheyt ſoo te ſlijpen, dat de ſtem ten minſten menſchelijck wordt? en 't welck wy ſien dat onſe voorouders in de Moriners, Morematuſa en Armoriſchen gedaen hebben, op dat wy, ſoo wy deſe namen geen Latijn konnen maken, ten minſten daer in het Latijnſche kleed en de gang ſouden volgen? Maer Luddus ſal dit, gelijck ick ſie, niet toelaten. Hy roept ons tot de heerlijcke oudtheyt der Prudaners, en verbiet ons immer van de Barden en Senecioos af te wijcken. Seker, d'oudtſten der Griecken en Latijnen hebben nooyt met deſe bant gebonden geweeſt. Wijders, ſedert dat d'oude tael weêr begon kracht te krijgen, heeft 'er niemant geweeſt, die liever *famul* en *volup*,

volup, dat is knecht en vermaeck, (oude verſchimmelde Latijnſche woorden) heeft willen behouden, dan de genen, die in der ſelver plaets gekomen zijn; en men heeft altijdt in het overſetten uyt het Griecks in Latijn, of uyt het Latijn in 't Griecks, ſeer groote vryheyt gehadt. Wie heeft ooyt den Latijnen tot misdrijf nageduyt, dat ſy Polydeuces in Pollux, Heraclea in Hercules, en Aſclepion in Æſculapius verandert hebben? of den Griecken dat ſy voor Catulus Catlus, en voor Remus Romus hebben geſeght? Wat is 'er in 't uytheemſche tot ſich te trecken? Hebben de Griecken in beraet geſtelt om het Puniſche *Al* in de leſte ſyllaben der benamingen in *As* te veranderen? Indien iemant Annibas voor Annibal ſeyde, ſoude hy de geheele majeſteyt van de Hiſtorie vertreden, de waerheyt krencken, of de Carthagiſche tael eenige ſmet aenwrijven? Siet hoe veel de vlijt en yver van de heuſheyt en beſchaeftheyt der oude Saxen en Denen, die ſedert in Britannia verhuyſt zijn, van deſe woeſtheyt en begeerte tot ſmoddigheyt, die by Luddus is, verſchilt. Sy, woeſt, en van alle geleertheyt onkundigh, en by barbariſche en ſtamelende menſchen gekomen, hebben niet alleenlijck hun wanſchickelijckheyt niet willen aennemen; maer, de ſoetigheyt van de Grieckſche en Latijnſche tael eens geproeft hebbende, hebben veel van d'yſſelijckheyt, die ſy meêgebracht hebben, afgeleght, en ſommige ſcherpe benamingen ſoo verſacht en beſchaeft, dat ſy ſonder quetſing der ooren gehoort konnen worden, gelijck Oxonia en Roffa voor Oxonfordia en Raufcheſtria, en veel anderen, daer Luddus ſelf niet tegen ſpreekt. Ja hy ſelf geeft in duſdanige dingen geen kleyn verlof aen ſich ſelf, en ſchoon hy in d'eenige naem van Britannia een dryver van ſoo groote ſtrengheyt is, ſoo neemt hy echter in ſoo veel andere dingen een groote vryheyt aen ſich ſelf. Nu ſtrijt hy ſoo hardneckighlijck tegen 't oud gebruyck van alle volcken voor een nieuwe, duyſtere en onſekere benaming; namelijck op dat deſe Koninclijcke naem van Luddus, uyt de ſtam der Cimbrers afgeleydt, en gelijck Pallas beelt tot aen deſe dagh bewaert, niet vergeten ſou worden. En op dat dit niet geſchieden ſou, ſoo neemt Luddus een ſtrijdt voor ſich aen tegen de toeſtemming van de menighte, tegen d'oudtheyt van de tijdt, en tegen de waerheyt ſelve. In de benaming van *Britannia* ſtaet noch dit waer te nemen, dat by d'uytheemſche Schrijvers het geheele eylandt met deſe naem genoemt wordt. Want de Britonnen en Engelſchen, die de Britanniſche dingen beſchreven hebben, ſtemmen ſomtijdts met d'uytheemſchen over een, en meenen ſomtijdts met de naem van Britannia alleenlijck dit deel van 't eylandt, dat een Romeynſch landtſchap heeft geweeſt; en dit verſcheydelijck, naer dat d'uytgang van d'oorlogh de grenspalen verandert heeft: want ſomtijdts heeft Adrianus, en ſomtijdts Severus wal tot een grenspael aen 't Roomſche Rijck verſtreckt. D'anderen, die buyten de wal waren, wierden ſomtijdts Barbaren, en ſomtijts Overzeeſchen genoemt. Beda ſchrijft in 't begin van ſijn eerſte boeck dus: *Dieshalven de Picten, naer Britannia treckende, hebben begonnen in de noorderlijcke deelen van't eylandt te woonen; want de Brittonnen hadden de zuyderlijcke deelen ingenomen.* De ſelve in 't 34 cap. *Aidanus, Koning der Schotten, welcke Britannia bewoonen:* en lib. 4. cap. 4, de weêrkeering van Colman uyt Engelandt naer Schotlandt beſchrijvende, ſeght hy: *Ondertuſſchen Colmanus, die van Schotlandt was, Britannia verlatende.* En elders: *Daer na begonnen ſy in veel dagen van 't landtſchap der Schotten in Britannia te komen.* Noch: *Oſwald is gedoodt by de wal door de welck de Romeynen, om 't gewelt der Barbaren te bedwingen, geheel Britannia van d'een zee tot d'ander beſloten hadden.* Een ſelve wijſe van ſpreken is oock by hem lib. 2, cap. 9. Claudianus ſchijnt in deſe manier van ſpreken, den Britanners eygen, niet onkundigh geweeſt te hebben, als hy ſchrijft dat het Romeynſche legioen, *dat den wreede Schot de breydel geeft*; voor de Britanners voorgeſpannen was, dat is tegen de Schotten geſtelt in d'uyterſte deelen van Britannia, op de grenſen van Schotlandt; op dat het de woede der Schotten van de Britanners afweeren ſou. Een ſelve wijſe van ſpreken wordt gemeenlijck gebruyckt van Gulielmus Malmesburienſis en Galfridus Monumetenſis, vermaerde Schrijvers in de Britanniſche Hiſtorien, by de welcken men, indien men luſtigh is, al 't geen, dat tuſſchen Severus wal beſloten is, alleenlijck met de benaming van Britannia genoemt ſal vinden. En hoewel dit by hen ſoo klaer en bekent is, dat het aen niemant verborgen kan zijn, ſoo heeft het echter groote doolingen veroorſaeckt by de Schrijvers van de naeſte eeuw, die ſchriftelijk nagelaten hebben, dat Alvredus en Athelſtanus, en veel andere Koningen der Saxen eertijdts het geheele eylandt hebben beſeten, ſchoon ſy nooyt voorby Severus wal hebben geweeſt. Want toen ſy laſen dat deſe Koningen de heerſchappy van geheel Britannia hebben gehad, ſoo meenden ſy dat het geheele Eylant van hen beſeten was. Men heeft ondertuſſchen gelijcke dingen waer te nemen in 't gebruyck deſer namen van *Britannus* en *Britto*. Want alle oude Grieckſche en Latijnſche Schrijvers hebben 't geheele eylandt Britannia, en alle des ſelfs inwoonders ſonder onderſcheyt Britanners genoemt. Martialis is, ſoo my dunckt, d'eerſte der Romeynen, die

hen

hen Brittonnen genoemt heeft, in dese regel:

Quam veteres bracchæ Brittonis pauperis.

't Gemeen noemt Brittonnen d'inwoonders van het half Gallische eylandt, schoon Gregorius van Tours dat altijt Britannia, en d'inwoonders Britanners noemt. De Romeynen noemden de genen, die van hun landtschap waren, Britanners, schoon de landtschappers selven sich gaerne Britonnen deden noemen. Britannia is d'eenige wortel en oorsprong van de beyde namen. En gelijck die beyde uyt een selve bron vloejen, soo wordt oock de selve saeck geheelijck aen de beyde namen toegeeygent. Dit is klarelijck uytgedruckt in dit gedicht van de Poëet Ausonius:

Silvius ille bonus, qui carmina nostra lacessit:
Nostra magis meruit disticha Britto bonus.
Silvius hic bonus est. Quis Silvius? Iste Britannus,
Aut Britto hic non est Silvius, aut malus est.
Silvius esse bonus Britto, ferturque Britannus.
Quis credat civem degenerasse bonum?
Nemo bonus Britto est: si simplex Silvius esse
Incipiat, simplex desinet esse bonus.
Silvius hic bonus est: sed Britto est Silvius idem,
Simplicior res est dicere Britto malus.
Silvi Britto bonus quamvis homo non bonus esse
Ferris, nec se quit jungere Britto & homo.

De genen, die beweeren dat de Britanners Coloners of voortgeplanten der Gaulers zijn, verhalen dat Hercules uyt Celtum aen een Gaulische maeght een soon Britannus genoemt, geteelt heeft, van de welck het Britannisch volck gesproten is. Plinius maeckt dit volck geburen van de Moriners, Atrebaten en Gessoriaken. By de Griecken is geen gebreck van Letterkonstenaers, die dit bevestigen, te weten Suidas, en de geen, die de groote uytlegging der oorspronckelijkheden geschreven heeft. My dunckt dat C. Iulius Cæsar, en C. Cornelius Tacitus, en ander Latijnsche Schrijvers, die niet ongeleert, maer echter niet soo vermaert zijn, van gelijck gevoelen hebben geweest. Dit wordt noch bevestight door de gewijde dingen, door de tael, wetten en zeden van eenige volcken, aen de Gaulische zee woonende, uyt de welcken, naer my dunckt, de Britanners door hun verhuysingen uytgeput, en de Morinen allengs verteert zijn. My dunckt dat Morinus van More, 't welck in d'oude tael der Gaulers de zee betekent, sijn oorsprong schijnt aen te wijsen. 't Is waerschijnelijck dat Venta Belgarum, en Icenum, van Icio genoemt, met de placts van de bynaem oock de moederlijcke tael in een ander landt gebracht hebben, en dat de Britanners, hen terstont in hun aenkoomst ontmoetende, en als hun herkoomst kennende, hen als naer hun huys ter herberg hebben willen brengen. Want Morinus betekent by d'oude Gaulers Marinus, dat is aen of van de zee, en Moremaruſa betekent doode zee: hoewel Goropius dese twee leste namen ons byna heeft ontrooft, terwijl hy sijn Advatiken al te verwaendelijck wil opsmocken. D'Aremorischen of Armorischen konnen niet ontkennen dat wy van een geslacht zijn: want wy hebben daer af oude en nieuwe panden by ons. Ar of Are is een oude voorsetting van de Gaulische tael, 't welck aen of op betekent, als of men seyde aen of op de zee. Moremarusa koomt van Mare, dat is zee, met de leste sylb lang, naer de wijse van 't Grieckssche participium. Aremorica, of Armorica betekent oock *maritimum*, dat is aen de zee, ten minsten naer Straboos verklaring, die altijdt in 't Griecks Apoceanitas daer voor aen ons geeft. Cæsar seght van d'Armorischen in sijn vijfde boeck, dat 'er groote krijghsbenden der Franschen van die steden, die Armorische genoemt worden, te samen gekomen waren, om hem te bestrijden. En in 't sevende boeck: aen alle de steden, die aen de groote zee gelegen zijn, en naer hun gewoonte Armorische genoemt worden. En in 't achtste boeck, en d'andere steden, op d'uyterste grensen van Vranckrijck gelegen, en aen de groote zee gevoeght, die Armorische genoemt worden. Soo dickwils als Cæsar aen dese steden gedenckt, soo voegt hy 'er altijdt by, DIE GENOEMT WORDEN; doch soodanigh, dat men verstaet dat het geen eyge naem, maer een bygevoeghde, of de bynaem van een plaets is. Men vint oock niet by eenigh ander aensienelijck Schrijver, dat dit de naem van een stadt heeft geweest, schoon in dat gewest dese naem wijt en breet omsworf, te weten van Spanjen tot aen de Rhijn: en ick vind onder soo veel Schrijvers niet meer, dan Plinius alleen, die de natuerelijcke en eyge kracht van de naem niet schijnt verstaen te hebben: want hy meent dat geheel Aquitania dus eens genoemt heeft geweest. Dit zy hier voor genoegh; want wy sullen in 't stuk van de Gaulische tael meer hier af spreken.

Men gelooft dat d'oudtste naem van dit eylandt heeft geweest Albion, of Albium, gelijck Aristoteles, of eer Theophrastus meent in 't boeck, 't welck *van de Werelt* genoemt wort. Maer dese naem wort eer uyt de boeken uytgekipt, dan in de gemeene tael gebruyckt, 't en zy voornamelijck by de Schotten, die noch sich selven Albinich, en hun landtschap Albin noemen. Veel achten dat het hier de naem van gekregen heeft, dat den genen, die uyt Gallia trocken, eerst de witte bergen voorquamen. Seker, het schijnt my heel wanschickelijck, dat men d'oorsprong van de Britannische naem uyt de Latijnsche tael wil soeken, dewijl de handel toen soo vreemt onder de woeste volcken was. Sommigen achten dat dese naem afkoomt van Albion, Neptu-

nus

nus ſoon, die, gelijck ſy verdichten, eertijdts Koning van Britannia heeft geweeſt, en ſteunen hier in op een ſtoute leugen, ſonder byna eenige getuygenis van d'oudtheyt. Sy hebben echter ſich niet geſchaemt dit Koninckrijck op ſoo ſwack een grontveſt van gelijcke naem te bouwen, vermits ick geen andere gelegentheyt van deſe fabel uyt de Hiſtorien kan vinden. De genen, die aen Albion en Bergion gedacht hebben, zijn uyt de Griecken Diodorus Siculus en Strabo; uyt de Latijnen Cato, Hyginus, en Mela, uyt de welcken men dit omtrent begrijpen kan, dat Albion en Bergion, Neptunus ſonen, Liguriers uyt het landt der Albiken, de wegen, die naer Italien geleyden, met rooven en affetten belemmerden; en dat ſy, toen Hercules uyt Spanjen weêrkeerde, na dat hy Geryon verwonnen had, hem van ſijn roof pooghden te berooven, en hem ſoo wredelijck aentaſtten, dat hy, byna wanhopende, gedwongen was byſtant van Iupiter te bidden, en dat deſe, om aen ſijn ſoon, in noot zijnde, hulp te bewijſen, een ſteene regen van de hemel afgeſonden heeft. Sy ſeggen oock dat, tot bewijs van deſe ſtrijdt, het ſteene veldt aen de nakomelingen gebleven is. Ick ſal echter niet loghenen dat het eylant en de rover hun naem van Albus gekregen hebben. Maer ick acht dat Album een gemeene benaming van meer volcken heeft geweeſt, en by hen niet alleenlijck voor de naem van verwe, maer oock van hooghte gehouden is. Feſtus Pompejus ſeght oock dat de dingen, die by de Latijnen Alba worden genoemt, by de Sabijnen Alpa zijn geheeten, en dat d'Alpen hier af de naem hebben gekregen, om dat ſy gedurighlijck van ſneeu blincken, en wit zijn. Seker, ick acht (om het een toe te ſtemmen) dat Album en Alpum voor het ſelve van d'Ouden geſegt is geweeſt, en ſteun hier in niet alleenlijk op Feſtus, maer oock op Straboos autoriteyt; en nochtans meen ick dat d'Alpen eer van de hooghte, dan van hun witheyt de naem gekregen hebben. Voor eerſt om dat veel ſteden in Italien, Vranckrijck, en Spanjen, alle op, of by bergen gelegen, Alba tot hun naem voeren. En daer na om dat Strabo ſonder onderſcheyt deſe namen Alba, Alpa, Alpia, Albionia, Albici, tot betekening van hooghte, als van een ſelve wortel geſproten, aenneemt: en dieshalven toont hy dat deſe benamingen meeſt ter plaets gebruyckt worden, daer d'Alpen beginnen opwaerts te ſtijgen. Hier uyt ſpruyten in Liguria Albingaunum, en Albium Intimelium. Maer by de Iapoden is een heel uytſtekende heuvel, daer d'Alpen ophouden. Men vindt noch andere plaetſen, die, gelijck het ſchijnt, van hooghte genoemt konnen zijn. In Italien is de vloet Albula uyt het geberghte van Etrurien, en de wateren Albula uyt de Tiburtijnſche bergen uytgeſtort. In't Narboniſch Gallia zijn d'Albiſche berghvolcken. In Duytslandt is de vloet Albis, oft d'Elve, die uyt het gebergte van Bohemen ſpruyt. In Aſia vloeyt de vloet Albanus uyt de Caucaſus; en d'Albaniſche volcken zijn als in't geberghte ingeſtort. My dunckt dieshalven dat het niet onwaerſchijnelijck is dat Album niet de benaming van een, maer van veel volcken heeft geweeſt, te meer dewijl alle de plaetſen, die ick genoemt heb, niet altijdt hoogh zijn, en naeuwelijcks weynigh maenden achter malkander blincken; 't welck noch niet aen alle gebeurt. 't Geen, 't welck tot deſe giſſing dient, is de namen der Liguriſche Reuſen ſelven, Albion en Bergion, beyde van de ſchotigheyt hunner lichamen dus genoemt. Wy hebben nu geſeght wat d'Ouden van Album gevoelt hebben. 't Is al te wel kennelijck om te bewijſen dat Bergh by de Duytſchen voor hoogh genomen wordt. Dat eertijdts by de Gaulers dit met gelijck verſtant geſeght is, wijſt de plaets van Plinius aen in 't derde boeck, die, gelijck ick beweer, dus geleſen moet worden: van waer, gelijck Cato ſeght, de Bergomaten geſproten zijn, met de naem aenwijſende dat ſy hooger dan geluckiger gelegen zijn. Het ſchijnt dan dat Albion en Bergion, menſchen, boven hun geburen in ſchotigheydt van lichaem uytſtekende, en op't vertrouwen van hun krachten in't geweſt van Ligurien rovery plegende, van Hercules, derwaerts reyſende, met de wapenen bedwongen zijn. Maer niemant van d'Ouden maeckt gewagh dat ſy in Britannia geheerſcht hebben; en de ſtant der Gauliſche ſaken in die tijt maeckt de ſaeck geheel onwaerſchijnlijck. 't Is oock niet waerſchijnelijck dat Britannicus veel geruſter heeft geweeſt, in welck landt deſe groote Albion het grootſte Rijck verlaten heeft, op dat hy t'huys roven en affetten ſou. Wy echter, ſchoon wy niet veel van 't gevoelen der gener verſchillen, die geſchreven hebben dat Albion van Album genoemt heeft geweeſt, achten dat het deſe naem niet van de verwe, maer van de hooghte der bergen gekregen heeft. Ick acht dat de genen, die 't deſe naem hebben gegeven, hier toe aengeprickelt zijn door de vergelijcking van Engelandt met Yrlandt, daer een enge zee tuſſchen beyden is. Want ſy, ſiende dat d'een ſtrant geheel tot bergen opſteegh, en d'ander laegh, en in effe velden verſpreydt was, hebben d'eerſte, uyt oorſaeck van de hooghte, Albion genoemt. Maer de langdurigheyt des tijdts, en d'onachtſaemheyt der inwoonders in 't verhalen der oude dingen, hebben twijffelachtigh gemaeckt of ſy aen 't leſte eenige naem naer de laegheyt hebben gegeven. Wijders,

ders, met dit mijn gevoelen ſchijnt overeen te ſtemmen dat deſe naem van 't eylandt, van Album afgeleydt, 't zy het Albion, of Albium is, noch in Schotlandt, gelijck in ſijn geboorteplaets, beſtandighlijck blijft, en in ſoo veel verwiſſelingen van inwoonders, en in veranderingen van Rijcken, talen en andere dingen nooyt heeft konnen uytgewiſcht worden. En hoewel deſe dingen by ons waer, of de waerheyt naeſt ſchijnen, ſoo ſullen wy echter, indien iemant iets beter bybrengt, gaerne tot ſijn gevoelen overgaen. Dus verre van d'oude namen van 't eylandt. Nu ſchijnt het naeſte te zijn dat wy de gelegenheyt der landen vervolgen. D'Engelſche Schrijvers hebben ſelven heel beſcheydelijck en breedelijck daer af geſchreven. Maer Hector Boëtius heeft in de beſchrijving van Schotlandt ſommige dingen niet met al te groote waerheyt voorgeſtelt, en anderen tot dwaling gebracht, terwijl hy, al te lichtgeloovigh, 't gevoelen van anderen roeckelooſſelijck verbreydt heeft. Wy, wat ons aengaet, ſullen 't geen, dat ſoodanigh bevonden wordt, lichtelijck, en ter vlucht aenroeren, en de dingen, die of duyſter, of niet waer voortgebracht ſchijnen, verbeteren ſoo veel ons mogelijck ſal zijn. Engelandt, ſoo veel ons voorſtel aengaet, wordt bequamelijck gedeelt door vier vloeden, van de welcken twee, de Dee en Sabrina, in d'Yrſche zee, en d'andere twee, de Teems en de Humber, in de Duytſche zee vloejen. Walles, in drie landtſchappen onderſcheyden, leght tuſſchen de Dee en Sabrina beſloten; en tuſſchen de Sabrina en de Teems is deſe geheele zijde van Engelant, die haer uytſicht naer Vranckrijck heeft. De landen, tuſſchen de Teems en Humber gelegen, maken een derde deel; en alle de landen, die ſich van de Humber en Dee naer Schotlandt uytſtrecken, behooren tot het vierde deel.

Schotlandt wordt van d'Engelſchen afgeſcheyden eerſtelijck door de vloet Tweed, door de hooghſte berg Zeviota, en ter plaets, daer de bergh niet is, door een wal, die niet lang gemaeckt heeft geweeſt, en daer na door de vloeden Eſk en Sulway. Aen deſe zijde van deſe grenspalen leggen de landtſchappen van de Schotſche tot aen d'Yrſche zee in deſe ordening. *Merche.* Marcia, of Merche, in 't welck d'Engelſchen nu de ſtadt Barwick houden, leght aen de ſlincker zijde van de vloet Tweed, en wordt naer 't ooſten van *the Fyrth of Forth*, of van de zeeboeſem van Forth, en naer 't zuyden van Engelandt beſloten. Naer 't weſten aen beyde zijden van de vloet Tweed is Tei- *Teiſidale.* ſidale, 't welck van de vloet Teviot de naem verkregen heeft, en wordt door de bergh Zeviot van Engelant afgeſcheyden. Daer na vol- *Liddiſdail.* gen eenige kleyne landtſchappen, als Liddisdail, Euſdail en Eſkdail, van de drie vloeden, *Eusdail. Eskdail.* die byna gelijcke naem voeren, te weten Liddel, Eus en Eſk, dus genoemt. Eyndelijck koomt Annandail, van de vloet Annand, die *Annan-* 't byna in 't midden deurſnijt, en by de zee- *dail.* boeſem van Sulway in d'Yrſche zee vloeyt, ſoo geheeten. Om nu weêr tot Forth te keeren, de ſelve beſluyt Lauden van d'ooſtzijde, dat door de Coburniſche boſſchen en Lamyriſche bergen van Merche afgeſcheyden wordt, dat, ſich daer na een weynigh weſtwaerts keerende, Lauderdail en Tweedail raeckt. Twee- *Lauder-* dail heeft tot grenspalen naer 't zuyden en *dail.* weſten, Liddisdail, Nithisdail, en Clydsdail. *Tweedail.* De vloet Nith heeft aen Nithisdail, deur welk *Nithisdail.* landtſchap hy in d'Yrſche zee vloeyt, de naem gegeven. Lothian, van Lothus, Koning der *Lothian.* Picten, dus genoemt, paelt naer 't ooſten aen de zeeboeſem van Forth, of aen de Schotſche zee, en heeft naer 't weſten haer uytſicht naer Clydsdail. Dit landtſchap overtreft verre d'anderen in heusheyt en beleeftheyt, en in overvloet van dingen, die tot het leven nootſakelijck zijn. Het wordt van vijf vloeden beſproeyt; van de Tine, van de beyde Eſken, (die, eer ſy in zee ſtroomen, ſich in een gracht vereenigen) van Lyth en Almond. Deſen, ten deel uyt de Lamyriſche, en ten deel uyt de Pictlandiſche bergen voortgekomen, vloejen alle in de zeeboeſem van Forth. De ſteden in dit landtſchap zijn Dumbar, Hadina, gemeenlijck Hadinton, Delketh, Edimburgh, Lyth, en Lymnuch. Verder naer 't weſten leght Clydsdail, de beyde oevers van de vloet *Clydsdail.* Clyd bevattende. Dit landtſchap wordt om de groote lanckheyt in twee Vooghdyen gedeelt. In d'over Vooghdy is een bergh, niet ſeer hoogh, uyt de welck na drie verſcheyde zeen vloeden uytbreken; de vloet Tweed in de Schotſche zee, de vloet Annand in d'Yrſche, en de vloet Clyd in de Deucaledoniſche zee. De voornaemſte ſteden daer in ſijn Lanarch en Glaſco, daer van de weſtzijde Kylle aenpaelt. Voorby Kylle is Galloway, dat door de *Galloway.* vloet Cludan van Nithisdail afgeſcheyden wordt, en ſich byna geheel naer 't zuyden ſtreckt, en van des ſelfs oever wordt byna d'overige zijde van Schotlandt bedeckt. Dit geheel landtſchap is rijcker van vee, dan van graen. Het heeft verſcheyde vloeden, die in d'Yrſche zee ſtroomen, gelijck Ur, Dee, Kennum, Cre, en Luſe. Het ſtijght nergens tot bergen op, maer is echter geheel met heuvels beſaeyt. Het water, in de dalen tuſſchen deſe heuvels ſtaen blijvende, maeckt byna ontellijcke poelen, die in 't begin van de Herfſt door regen de watergrachten vergrooten, daer een ongelooffelijcke menighte van ael uytkoomt, die van d'inwoonders met teene korven gevangen en geſouten worden.

Het uyterſte van deſe zijde is het zeegeberghte der Nonanten, of *the Mul of Galloway*, beneden de welcke in de mondt de zeeboeſem van de vloet Luſe is, die van Ptolemæus Rerigonius genoemt wort. Hier tegen over vloeyt uyt de zeeboeſem van Clyd, heden *the Fyrth of Clyd* genoemt, een zeeboeſem in, die gemeenlijck Loch Rian, en by Ptolemeus Vidogara genoemt wordt. Al't landt, dat tuſſchen deſe zeeboeſems voortloopt, wordt van d'inwoonders Rinum, dat is de ſpits van Galloway, genoemt. De ſelven noemen het hooft der Nonanten *Mul*, dat is beck, of ſnuyt. Maer 't geheele landtſchap wordt Galloway (want Gallovid betekent in d'oude tael der Schotten Galler, of Franſchman) genoemt.

Carrick. Beneden Loch Rian, aen de rugh van Galloway ſackt Carrick allengs af naer de zeeboeſem van Glotta, of anders *the Fyrth of Clyd*. Dit landtſchap Carrick wordt van twee vloeden deurgeſneden, van de Stinchar en Griven, die beyde met veel luſtige dorpen beſoomt zijn. Tuſſchen deſe vloeden, daer veel heuvels zijn, is 't landt vruchtbaer van weyden en rijck van graen, en heeft niet alleen voor ſijn eyge volck van landt- en zeekoſt voor ſich ſelf genoegh, maer deelt oock veel aen ſijn geburen meê, en wordt door de vloet Dunus van Kylle afgeſcheyden. Deſe vloet neemt ſijn oorſprong uyt een meer van de ſelve naem, die een eylandt in ſich begrijpt, daer een tamelijck kaſteel op ſtaet.

Kyle. Daer na volgt Kyle, 't welck naer 't zuyden van Galloway beſloten is, naer 't ooſten aen *the Fyrth of Clyd* paelt, naer 't weſten door de vloet Irwing van Cuningham afgeſcheyden, en in 't midden door de vloet Ayr deurgeſneden wordt. Aen deſe vloet leght de koopſtadt Ayr, die vermaert is. Het landt is deurgaens vruchtbaerder in dappere mannen, dan in vruchten of vee; want het is heel ſchrael en mager van gront, 't welk de naerſtigheydt der menſchen wet; en de ſchaerſheyt verſterckt de krachten van 't gemoed en lichaem.

Cuningham. Cuningham ſtreckt ſich daer na noortwaerts uyt, tot aen de vloet Clyd, en maeckt die tot een ſmalle gracht. Dit landtſchap voert een Deenſche naem, die in hun tael des Konings wooning betekent: 't welck aenwijſt dat de Deenen daer eertijdts hun wooning gehad hebben.

Renfrew. Naeſt daer aen naer d'ooſtzijde leght Renfrew, naer het ſteedtje genoemt, daer in ſy eertijdts hun vergaderingen hielden, en gemeenlijck een Baronny geheeten. Dit landtſchap wordt van twee vloeden deurgeſneden, die beyde de naem van Chartus voeren.

Clydsdail. Na deſe Baronny volght Clydsdail, dat ſich aen de beyde zijden van de vloet Clyd uytſpreyt, en is in veel gerechten verdeelt, uyt oorſaeck van des ſelfs grootheyt. De voornaemſte vloeden daer af zijn aen de ſlincker zijde Avennus, en Duglas, die in de Clyd ſtroomen, en aen de rechter zijde een andere Avenno, die Lothian van 't landt van Sterlin affcheyt. Deſe twee vloeden hebben een gemeene benaming der ſtroomen in plaets van d'eygen naem aengenomen, gelijck in Walles met een onderſcheyde uytſpraeck de geen, die ſy Avennus noemen.

Sterlin-Shyr. Sterlin-Shyr wort naer 't zuyden door de vloet Avennus, en naer 't ooſten door de zeeboeſem van Forth van Lothian afgeſcheyden. Deſe zeeboeſem, allengs kleynder wordende, en tot een tamelijcke vloet gebracht, draeght by de ſtadt Sterlin een brugh. Dit landtſchap wordt van een vloet deurgeſneden, die aenmerckelijck is, te weten Carron, by de welck eenige oude geheughtekenen zijn. Ter ſlincker zijde van de Carron zijn twee aerde heuvelen, van menſchen handen gemaeckt, gelijck de ſaeck aenwijſt, en gemeenlijck Duni pacis genoemt. Meer neêrwaerts aen de ſelve vloet, twee duyſent ſchreden daer af, is een ront gebou ſonder kalck, maer met ruwe ſteenen ſoo vaſt gemaeckt, dat een deel van de bovenſteen ſich in d'onderſteen voeght: in voegen dat het geheele werck, aen malkander gebonden, de laſt der ſteenen draeght, en van onder allengs enger toegaet. Het bovendeel is open. 't Gemeen verdicht dat 't nu tot het een, en dan tot het ander gebruyck gemaeckt is, en ſtelt nu d'een, en dan d'ander tot ſtichter daer af, yder naer ſijn drift. Maer ick heb eertijdts dit gevoelen aengenomen, dat ick achtte dat 't de tempel van Terminus, een afgodt, heeft geweeſt, die, gelijck wy verſtaen hebben, ront en boven open getimmert wierd. 't Geen, 't welck onſe giſſing grootelijcks verſterckte, waren Duni pacis, niet verre van daer, als of hier vrede gemaeckt was, tot welcks geheugenis deſe heuvels waren, om dat de Romeynen hier de paelſteen van hun gebiet geſtelt hadden. Niets ter werelt ſou my van dit gevoelen afgebracht hebben, ſoo ick niet uyt geloofwaerdige lieden vernomen had, dat 'er in ſeker eylandt veel gebouwen waren, in alles dit gebou, aen 't welck wy gedacht hebben, gelijck, behalven dat ſy wat grooter en ruymer waren. In Roſſia zijn noch twee kapellen van gelijcke gedaente. Dit deê my van mijn gevoelen twijffelen, en oordeelen dat het een gedenckteken van gedane dingen was, of eer zuylen, en byna buyten de werelt gebout, op dat ſy van 't gewelt der vyanden vry ſouden zijn. En ſeker, 't zy dat dit zuylen zijn, of ('t welck ſommigen vermoeden) graven van vermaerde mannen, ſoo geloof ick echter dat dit geheughtekenen zijn, aen een eeuwige gedachtenis gewijd, maer van ongeleerde en onbeſchaefde menſchen naer de gelijkenis van dit gebou, 't welck

aen

aen de Carron is, gesticht. Ter rechter zijde van de Carron is een landt, byna vlack, maer echter met een kleyne heuvel, byna in 't midden tusschen Duni pacis en dit gebouw, daer in de bocht van de hoeck noch heden de overblijfselen van een tamelijke stadt bespeurt worden. Maer de beschrijving der plaetsen, en de grontvest der muren is geheel verwart, ten deel door de boersche zeden, en ten deel door 't opdelven der vierkante steenen tot de naeste dorpen van dat gebiedt. Beda van Engelandt noemt dese plaets ront uyt Guidi, en stelt die in een hoeck van Severus wal. Veel deurluchtige Romeynsche Schrijvers gedencken aen dese wal, veel voetstappen zijn 'er af overigh, en veel steenen met schrift worden daer uytgedolven, daer door getuygenissen van verwinning, door de Hooftlieden verkregen, of graffschriften bekent gemaeckt worden. En dewijl (gelijck de voetstappen van beyde aenwijsen) van Adrianus wal weynigh min als hondert duysent schreden dese wal afgelegen is van de geen, die te voren van Adrianus gebout was, soo heeft het een groote onwetentheyt der gener geweest, die d'Engelsche saken beschreven hebben, soo zy de Latijnen, die dit in geschrift hebben gebracht, niet verstaen hebben; of anders een waerloosheyt, dat sy 't geen, 't welck soo klarelijck beschreven was, dus verwardelijck overgelevert hebben. Dit zy soo beyde, de saeck dunckt my echter soodanigh, dat sy waerdigh is berispt, of ten minsten lichtelijck vermaent te worden, voornamelijck dewijl uyt de geheugtekenen, alreê geseght, en uyt de Historie van Beda Anglus genoeghsaem blijckt, dat hier eertijdts de grenspael tusschen de Britten en Schotten heeft geweest. Maer de genen, die verdichten dat hier Camelodunum heeft geweest, beweeren dat het gebouw, daer af wy gesproken hebben, een tempel van Claudius Cæsar heeft geweest; seker, beyde met een ydele onwaerheyt, dewijl Camelodunum, een Colonia of voortplanting der Romeynen, meer dan drie hondert duysent schreden van dese plaets is, soo men Ptolemæus, en Antoninus Reysboeck gelooven mach. Cornelius Tacitus wijst dese dooling opentlijck aen, met het geheel overigh verhael, maer voornamelijck hier meê, dat hy beschrijft dat de Romeynen, Camelodunum verloren hebbende, in de tempel van Claudius Cæsar, om hun leven te bergen, gevlucht waren. Maer 't zy dit gebouw een tempel van Terminus of Paelsteen, of een geheughteken van een andere saeck heeft geweest, het heeft geen deuren, van de welcken men eenigh bewijs siet, en is boven op een steenwerp open, en kan niet alleenlijck geen tien krijghslieden decken, maer oock nauwelijcks begrijpen. Wat dan, als, in 't veertighste jaer na de tocht van Claudius Cæsar, Julius Agricola d'eerste der Romeynen in dese gewesten deurgedrongen heeft? als in 't vijftighste jaer na Agricola Adrianus de grenspael van 't lantschap tusschen de Tine en Esk met een gemaeckte wal gestelt heeft, van 't welk noch tekenen in verschey de plaetsen overigh zijn. Maer Septimius Severus, omtrent 210 jaren na Christus geboorte in Britannia gekomen, heeft hondert duysent schreden voorby de grenspael, van Amsianus gestelt, van de zeeboesem Glotta, tot aen de samenvloejing van Forth en Avennus, een wal gemaeckt, van de welck noch veel en klare tekenen overgebleven zijn. Hier koomt noch by, dat wy in d'oude geheughtekenen nergens vinden dat het bewint van de Pictische staet niet te Camelodunum heeft geweest, maer dat de Koninckljcke stoel, en de setel van de eerste Bisschop t'Abrenethy was, die sedert in S. Andries kerck verandert is. Indien men vraeght, wat de Romeynen bewogen heeft om derwaerts een Colonie te brengen, en waerom sy die in een soo onvruchtbaer, en (gelijck de stant toen daer was) boschachtigh en ongebout landt gevoert, en voor de dagelijcksche overlasten der wreetste vyanden gevoed hebben? soo sullen sy antwoorden, gelijck ick acht, (want ick sie niet dat sy iets anders konnen antwoorden) dat die door 't heyr ter zee beschut wierd, vermits toen de schepen de vloet Carron tot aen de poorten van de stadt op voeren. Indien dit waer is, soo moet het nootsakelijck wesen dat de landen, aen de beyde oevers van de zeeboesem Forth leggende, door d'overvloejingen van de groote zee ondergeloopen, en dieshalven onvruchtbaer geweest hebben, die echter alleen in dat gewest behoorden vruchtbaer geweest te zijn. Hier op volght noch dese vraegh, die swaerder is, te weten, dewijl het zeewater de plaetsen omtrent Forth van weêrzijden innam, waerom de Romeynen niet liever daer hun wal eyndighden, dan die door een overtollige arbeyt veel duysent schreden verder te brengen. Verby Sterlinshyr leght Lennox, van de vooghdy van Renfrew door *the Fyrth of Clyd*, en van de vooghdy van Glasco door de vloet Kelvinus, van Sterlinshyr door 't geberghte, en van Tay door Forth afgescheyden; en eyndight eyndelijck aen 't geberghte Grampius, aen welcks voet de binnenzee Lomund, vier-en-twintigh duysent schreden langh, en acht duysent schreden breet, sich in een hol dal uytbreyt, en meer dan vier-en-twintigh eylanden in sich begrijpt, en, behalven een groote menighte van andere visschen noch een slach van visschen heeft, die sy Pollaken noemen, en smakelijck om t'eten zijn. Kort, dese zee uytbarstende, stort sich zuydwaerts

Lennox.

waerts uyt naer de vloet Levinus, die aen 't landtſchap de naem gegeven heeft, en valt in de zeeboeſem van Clyd by Dunbritton, een kaſteel en ſtadt, beyde ſoo genoemt. Het uyterſte deel van Lennox is wat bultigh door de leſte heuvels van de Grampiſche bergen, deurgeſneden door een kleyne zeeboeſem, die ſy om de kortheyt Gerloch noemen. Voorby deſe is een andere zeeboeſem, veel breeder, die ſy Longus noemen, van de vloet Longus, die daer in vloeyt, en die tot een ſcheytpael tuſſchen Lennox en Cowell verſtreckt.

Cowell. Argy'e. Knapdail. Cowell, Argyle of Ergyle, en Knapdail worden door veel enge zeeboeſems, uyt *the Fyrth of Clyd* geſproten, in veel deelen gedeelt. Een, onder d'anderen vermaert, wordt Loch Fynn genoemt, van de vloet Fynn, die daer in vloeyt. Deſe ſtreckt ſich verder dan ſeſtigh duyſent ſchreden in de langte uyt. In Knapdail is de binnenzee Aw, daer een heel kleyn eylandt in leght, dat een ſterck kaſteel heeft. De vloet Aw, die d'eenige in die geweſten in de Deucaledoniſche zee zijn uytgang neemt, heeft ſijn oorſprong uyt deſe vloet. Voorby

Cantyr. Knapdail weſtwaerts aen loopt Cantyr uyt, dat is Hooft van 't landtſchap, recht naer Yrlandt, van 't welck het door een tamelijcke ſtraet afgeſcheyden wordt. Dit landtſchap is langer dan breet, en met ſulck een enge hals aen Knapdail gevoeght, dat die op het engſte naeuwelijcks duyſent ſchreden breet is, 't welk noch niets anders is, dan ſant, en ſoo laegh, dat het ſcheepsvolck dickwils hun ſchuyten daer over ſlepen, en dus een korter reys maken.

Lorn. Hier aen leght Lorn, dat oock aen Argyle paelt, en tot aen Abyr reyckt; een effen en vruchtbaer landtſchap. Ter plaets, daer het Grampiſche geberghte laeghſt, en beſt beganckelijck is, leght een landtſchap, Braid Albin genoemt, dat is als of men 't hooghſte deel van Schotlandt ſeyde; en ter plaets, daer het op ſijn hooghſte is, Drum Albin, dat is de rugh van Schotlandt, en niet geheel ſonder oorſaeck; dewijl uyt deſe rugh ſtroomen naer de beyde zeen vloejen, ſommigen zuydwaerts, en ſommigen noortwaerts. Want uyt de binnenzee Erne, vloeyt de vloet Erne, die naer 't koude ooſten ſtroomt, en op drie duyſent ſchreden beneden Perth in de Tay valt. Van deſe vloet heeft in d'oude tael der Schotten Strathern de bynaem gekregen: want ſy noemen gewoonelijck het landtſchap, aen d'afvloejing der vloeden gelegen, Strat. Tuſſchen de bergen van dit landtſchap, en de zee Forth ſtreckt ſich Tay uyt, 't welck de naem

Tay. van de vloet Tay, die dat in 't midden deurſnijt, verkregen heeft. Het ſtreckt ſich uyt tot aen d'Ocelliſche bergen, die ten meeſtendeel, met d'ackers, aen der ſelver wortels gelegen, in de vooghdy van Erne getelt worden.

Maer 't overige landt tot aen Forth is door d'eerſucht in verſcheyde vooghdyen verdeelt, te weten van Clacman, Colroſs en Kinroſs. Al 't landt, dat ter zijden van deſe landen, en van d'Ocelliſche bergen af door Forth en de Tay beſloten wordt, loopt ooſtwaerts naer de zee ſpits toe, en wordt met een naem Fyſe

Fyſe. genoemt, dat genoegh voor ſich ſelven heeft van alle dingen, die tot het gebruyck van 't leven nootſakelijck zijn, en op ſijn breetſte is ter plaets, daer dit landtſchap van de binnenzee deurgeſneden wordt, en van daer ſich van weêrzijden te ſamen prangt tot aen de ſtadt Carrail. De Levin, die ſich in zee ſtort, is d'eenige vloet, die hier gedenckwaerdigh is. De geheele oever is met veel ſteedtjes beſet, onder de welcken meeſt, om d'oeffening der goede konſten, aenmerckelijck is S. Andries, van d'oude Schotten Fanum Reguli genoemt. Meer innewaerts byna in 't midden van 't landtſchap is Cowper, daer d'overige inwoonders van Fyſe te ſamen komen, om Recht t'ontfangen. Daer dit landt aen Erne raeckt, is Abirnethy, een oude Koninckliycke ſtadt der Picters. Hier vloeyt d'Ern in de Tay, die, de grootſte der vloeden van Schotlandt, uyt de binnenzee van Tay, in Braid Albin gelegen, uytbarſt, en vier-en-twintigh mijlen verre ſtroomt. Deſe vloet, ſich naer 't Grampiſche geberghte wendende, raeckt Atholl,

Atholl. een vruchtbaer landtſchap, in de wilderniſſen van Grampius gelegen. Een deel daer af, aen de voet van 't geberghte in de vlackte geplaetſt, wordt Blair genoemt, 't welck een gront, die vry van boomen is, betekent. Beneden Atholl, aen de rechte oever van de Tay, leght de ſtadt Caledonia, die alleenlijck d'oude naem behout, gemeenlijck Duncalden, dat is een heuvel, met haſelaer beplant; want de haſelaer deur d'ongeboude landen ſich wijt uytſpreydende, en door de ſchaduw der boſſchen de landen bedeckende, heeft aen 't volck en aen de ſtadt de naem gegeven: want de Caledoners, onder de vermaertſte volcken der Britanners getelt, maeckten een tweede deel van 't Rijck der Picten, die van Ammianus Marcellinus in Caledoners en Vecturioners gedeelt worden, van de welcken nu naeuwelijcks iets meer van de naem overgebleven is. Beneden Dunkalden is Perth, twaelf

Perth. duyſent ſchreden van daer aen de ſelve rechter zijde van d'oever gelegen. Beneden Atholl aen de ſlincker oever naer 't ooſten is Gaurie,

Gaurie. door ſijn koornvelden vermaert; en beneden dit landt breyt ſich weêr uyt, tuſſchen de Tay en Eſk, het landtſchap Angus, of, gelijck

Angus. d'oude Schotten ſpreken, Æneia. Sommigen meenen dat dit Horeſtia, of naer d'uytſpraek der Engelſchen Foreſtia genoemt heeft geweeſt. Hier in leght de ſtadt Cowper, die,

van

van Boëthius, ſijn vaderlant eerſuchtighlijck verheffende, Dei-donum, dat is Godsgaef, genoemt wort. Want ick acht dat d'oude naem Thaodunum heeft geweeſt, van Dun, dat is heuvel, aen de Tay gelegen, aen welcks voet een ſtadt gebout is. Veertien duyſent ſchreden van daer buyten de Tay vint men Abrenethea, anders Abrinca genoemt. Daer na volgt de zeebergh Rubrum, die vermaert is, en daer de vloet Eſk, met de bynaem van Zuyd, deurvloeyt; en North Eſk ſcheyt het van Mernis, dat ten meeſtendeel vlack en effen van gront is, tot dat voorby Fordun en Dunotrum het Grampiſche geberghte het kaſteel van den Graef Martialis ontmoet, en dit lantſchap, allengs ſackende, neemt een eynde aen de zee. Verder naer 't noorden is de mont van de vloet Deva, gemeenlijck Dee, en omtrent duyſent ſchreden verder Dona. Aen d'een is Abirdeen, door de viſſchery der Salmen vermaert, en aen d'ander de ſetel van de Biſſchop, en openbare ſcholen, die door d'oeffening van alle vrye konſten bloejen. Ick vind in oude geheughſchriften, dat deſe naeſte ſtadt Abredea genoemt heeft geweeſt. Maer nu worden deſe beyde ſteden Abirdeen genoemt, en met de bynamen van oudt en nieu onderſcheyden. Van dit ſmalle voorhooft tuſſchen deſe vloeden begint Marr, dat, ſich allengs uytbreydende, ſich tot ſeſtigh duyſent ſchreden in de langte, tot aen Badenach uytſtreckt. Dit landtſchap wort van een deurgaende rugh begrepen, en ſendt ſijn vloeden naer de beyde zeen. Naeſt aen Badenach leght Abyr, dat ſich naer de Deucaledoniſche zee neyght; een landtſchap (naer de wijſe der Schotten) voornamelijck overvloedigh van zee en landtgewas. Het is heel vruchtbaer van koorn-ackers en weyden, en vermakelijck door de ſchaduw der boſſchen, en door de luſtigheyt der beeken en bronnen. Het is ſoo rijck van inkoomſt der viſſchen, dat het byna voor geen landtſchap van Schotlandt wijckt. Want behalven de groote overvloet van rivierviſch, die ſoo veel rivieren beſchaffen, ſoo koomt oock de zee met een lange gracht ingedrongen over 't vlacke landt, en, in een ſtreeck landts, die een weynigh hooger is, bedwongen, verſpreyt ſich wijder uyt, en wordt als een poel, of eer als een meer, waerom het in die tael Abyr, dat is haven genoemt wordt, en daer af ſy oock aen 't geburige lant daer omtrent een ſelve naem geven. De genen, die Engelſch ſpreken, noemen deſe beyde, te weten deſe zeeboeſem, en 't landtſchap, qualijck en t'onrecht Loch-Abyr. Deſe drie landtſchappen, Abyr, Badenach en Marr beſlaen de geheele breette van Schotlandt tuſſchen de beyde zeen. Noordewaerts naeſt aen Marr is Buchan, door de vloet Dona daer af geſcheyden. Dit landtſchap ſtreckt ſich van alle landtſchappen in Schotlandt diepſte in zee, en is tamelijck overvloedigh van weyden en ſchapen, en heeft van andere dingen genoegh middelen, die tot het leven nootſakelijck zijn. En hoewel des ſelfs vloeden van ſalm overvloejen, ſoo koomt echter deſe ſlach van viſſchen nooyt in de rivier van Rattray. Op des ſelfs ſtrant is een hol, welcks eygenſchap niet behoort voorbygegaen te zijn. Het water, uyt het natuurlijck gewelf allengs afdruypende, verandert terſtont in lange ſpitſche ſteenen; en indien het hol niet door menſchen handen geſtadigh geſuyvert en geopent wierd, ſoo ſou de ruymte in korte tijdt tot aen 't gewelf vol zijn. De ſteen, dus geteelt, krijght als een middelnatuur tuſſchen glas en ſteen: want hy kan breken, en wordt nimmer ſoo hart als marmer. Wy, te Tholouſe zijnde, omtrent in 't jaer 1544, verſtonden van geloofwaerdige lieden dat 'er in 't naeſte Pyreneſche geberghte een hol was, 't welck in alles hier meê overeenkoomt. Noordewaerts voorby Buchan zijn twee landtſchapjes, Boyn en Ainie, die ſich uytſtrecken tot aen de vloet Spey, de welck hen van Murray afſcheyden: en de vloet Spey ſpruyt uyt de rugh van Badenach, daer aen wy gedacht hebben. Niet verre van des ſelfs oorſprong is een Loch, of binnenzee, daer de Lutea uytbreeckt, die ſich naer de weſtzee begeeft. Men ſeght dat aen des ſelfs mont een treffelijcke ſtadt heeft geweeſt, naer de vloet Enerlutea genoemt. Seker, 't zy men op d'aert van 't geburige landt, of op de bequaemheyt van de ſcheepvaert, en toevoer ter zee ſiet, deſe plaets is tot een koopſtadt bequaem. Oock hebben d'oude Koningen, deſe bequaemheyt volgende, hier eenige eeuwen in 't kaſteel Evonia gewoont, die, gelijck vele verkeerdelijck meenen, nu Stephanodunum is: want des ſelfs puynhoopen en overblijffelen worden noch in Lorn getoont. Men vindt noch eenige landtſchapjes tuſſchen Buchan, en de weſtzee, daer meê wy ons niet ſullen verletten, dewijl 'er niets voortreffelijk of gedenkwaerdigh in is. Voorby Spey tot aen Nes volght Murray, eertijts, gelijck men gelooft, Varar genoemt. Tuſſchen deſe ſtroomen maeckt de Duytſche zee, als ruggelings weſtwaerts ten lande indringende, de ruymte van 't landt enger deur haer zeeboeſem, die landewaerts inſchiet. Dit lant, ſoo groot als 't is, is vruchtbaer van vruchten en weyden, en in luſtigheyt en vruchtdragende boomen het voornaemſte van 't geheele Rijck. Het heeft twee ſteden, die gedenckwaerdigh zijn, Elgin aen de vloet Loſſie, die noch d'oude naem behout, en Nes aen de vloet van gelijcke naem. De Nes vloeyt uyt de zee Nes, die vier-en-twintigh mijlen lang

Marr. *Badenach.* *Abyr.* *Buchan.* *Boyn. Ainie.* *Murray.*

is. Dit water is byna altijdt warm, en nooyt ſoo kout, dat 'et bevrieſt: ja indien 'er in't felſte van de winter ſchoſſen ys in vloeyen, de ſelve ſmelten in korte tijdt door de warmte van 't water. Weſtwaerts voorby Loch Nes ſtreckt het vaſte landt ſich acht duyſent ſchreden uyt. Ia 't geen, 't welck belet dat de zeen te ſamen komen, en 't overige van Schotlandt tot een eylandt maken, is heel kleyn: want de ruymte, van deſe zeemonden tot aen de Deucaledoniſche zee, is byna geheel met zeeboeſems, in 't landt ingeſpat, afgeſneden. 't Geen, 't welck voorby Nes in deſe enge zeemonden leght, wordt gemeenlijck in vier landtſchappen gedeelt, Strathnavern, naer de vloet Navern genoemt. Voorby de mont van Nes, daer hy in de groote zee vloeyt, is *Roſs.* Roſs, dat met hooge zeebergen in de zee uytloopt, 't welck de naem ſelf oock aenwijſt; want by de Schotten beteekent Ros een zeegeberghte. Dit landtſchap is langer, dan breet: het ſtreckt ſich uyt van de noortzee tot aen de Deucaledoniſche zee. Ter plaets, daer het tot bergen rijſt, is het wreet en onvruchtbaer, en daer het ſich in velden uytbreyt, beſwijckt het in vruchtbaerheyt byna voor geen lantſchap van Schotlant. Het heeft ſeer aengename dalen, en vlackten, die met viſchrijcke vloeden beſproeyt zijn; oock veel viſchrijcke meeren, maer de Lubrum is de grootſte van allen. Van de Deucaledoniſche zee krimpt d'oever allengs in, en went ſich ooſtwaerts te rug. Aen d'andere oever maekt de Noortzee ſich een wegh tuſſchen hooge klippen deur, en ſpreyt ſich innewaerts in een groote zeeboeſem uyt, die tegen alle ſtormen een heylſame haven, en een ſekere toevlucht is: want de genen, die daer inkomen, vinden d'ingang veyligh; en innewaerts voor alle vloten, hoe groot ſy oock zijn, een ſeer goede ree tegen 't gewelt van de hemel en zee. Naeſt aen Roſs noordewaerts leght Navern, van de vloet Navern dus genoemt, die van d'inwoonders, d'eygenſchap van de lanttael volgende, *Strathnavern.* Strathnavern geheeten wordt. Dit landtſchap wordt naer 't zuyden van Roſs, naer 't weſten en noorden van de Deucaledoniſche zee, en *Sowtherlandt.* naer 't ooſten van Cattenes beſloten. Sowtherlandt leght tuſſchen alle deſe landtſchappen ſoodanigh in, dat het aen alle aenpaelt, en van eenige ſtreeck daer aen roert. Want het heeft voor ſich naer 't weſten Strathnavern, naer 't zuyden en ooſten Roſs, en naer 't ooſten Cattenes. De boeren zijn van natuur meer tot weyden, dan tot d'ackerbou genegen. In dit landtſchap is by mijn weten niets beſonder, behalven dat het bergen van wit marmer heeft; een groot wonder in de koude geweſten, en noch tot geen nut en dienſt gebruykt, om dat d'overdaet, die de werckmeeſter daer af is, hier noch niet ingeſlopen is. Cattenes is *Cattenes.* naer 't noorden 't leſte landtſchap van Schotlandt, daer het Strathnavern ontmoet: en deſe twee landen trecken de breette van Schotlant in een eng voorhooft in, daer drie zeebergen uytſtygen. De hooghſte is in Strathnavern, die Ptolemeus Orcas, of Tarvedrum noemt. De twee anderen, niet ſoo hoogh, zijn in Cattenes, te weten Vervedrum, nu Hoia, en Betubium, t'onrecht by Hector Boëtius Dume, nu Dunsbei gemeenelijck, en van anderen Duncans Bei geheeten. Het ſchijnt dat met het weghnemen van eenige letters uyt deſe naem de benaming van Dunsbei gemaeckt is. Aen de voet van de bergh is een tamelijcke zeeboeſem, die van de ſchepen, uyt d Orcadiſche eylanden aenkomende, tot een haven gebruyckt wordt. Een zeeboeſem wordt gemeenlijck Bei genoemt. Dewijl dan deſe zeeboeſem van de geburen Duncans of Donachs zeeboeſem genoemt wierd, ſoo heeft de gemeene tael uyt deſe twee benamingen Dunsbei gemaeckt. Ptolemeus plaetſt in dit geweſt de Cornaviers, van welcke naem noch eenige teekenen overigh zijn: want ſy noemen 't kaſteel der Graven van Cattenes gemeenlijck Gernico: en de genen, die by Ptolemeus en d'uytheemſchen Cornaviers zijn, hebben, ſoo 't ſchijnt, by de Britanners de Kernikers geweeſt; want dewijl hy niet alleenlijck in dit geweſt, maer in een heel verſcheyde deel van 't eylandt, namelijck in Cornovallia de ſelve Cornaviers plaetſt, die d'oude Britanniſche ſpraeck behouden, ſoo noemen ſy die noch Kernikers. En miſſchien ſou de geen niet wanſchickelijck oordeelen, die de Cornovallers voor Kernicovallers, dat is Kernicis Gallis genoemt achtte. In 't middellandt ſchijnen ook eenige teekenen van deſe naem, die echter heel duyſter zijn, gebleven te weſen. Want Beda ſchrijft dat het begin van Severus wal niet verre was van 't klooſter Kebercurnig; en men vindt echter geen bewijs van 't klooſter in deſe plaetſen. Niet verre van daer hout ſtant het halfverwoeſte kaſteel der Duglaſſers, Abrecornum genoemt: maer of deſe beyde benamingen, of een daer af van Kernick bedorven is, laet ick aen de leſer t'oordeelen.

Wy zijn nu tot d'Eylanden gekomen; en dewijl in de beſchrijving der ſelve Buchananus een weynigh langer is, dan de plaets hier vereyſcht, en oock ſwarelijck een beter beſchrijving uyt Schotlandt verhoop, ſoo heb ick geacht dat ick beſt ſou doen, dat ick die op hun plaetſen, dat is by de kaerten, in voeghde.

Van

Van de Landtſchappen en plaetſen van Duytslandt, die door de naerſtigheyt der Schotten tot het Chriſtelijck geloof zijn bekeert.

Een man, my geheel onbekent, heeft over ſes jaren deſe verhandeling uyt Duytslandt aen my geſonden, die ghy, ſoo ghy 't goet vint, aen d'uytgang van dit werck kunt byvoegen; maer ick laet dit aen uw oordeel. *Ioan. Scotus Scoto-Tarvatius in ſekere brief aen Ioan. Blaeu.*

Beyeren van de Schotten bekeert;

GHeel Beyeren eert voor ſijn Apoſtel en opperſte patroon S. Rupertus, ſoon van de Koning der Schotten, die, in de ſeſte eeuw in Duytslandt komende, Theodon, Hertogh van Beyeren, met byna alle ſijn overſten te Regensburg doopte. Toen dit gedaen was, trock hy van Regensburgh, en beſproeyde alle volcken daer rontom met het Chriſtelijck geloof. Hy ſtichtte daer na van de gront op de ſtadt Saltsburgh, en wierd met eendrachtige toeſtemming van allen tot eerſte Biſſchop van deſe ſtadt verklaert. Eyndelijck, na dat hy veel treffelijcke daden gedaen had, verhuyſde hy uyt dit ſterffelijck naer 't eeuwigh leven. Deſe en meer andere dingen worden breedelijck beſchreven gevonden in de geheughſchriften van Saltsburgh, die gedruckt zijn by Hendrick Caniſius, tom. 4 Antiquæ lectionis, en hier en daer by de nieuwe Schrijvers.

Oock Swaben en Switſerlandt.

Omtrent in de ſelve eeuw quamen uyt Schotlandt naer Duytslandt Columbanus en Gallus, die, veel landtſchappen deurgereyſt hebbende, eyndelijck in Swaben hun verblijf namen, en, daer met de verkondiging van Godts woordt, en met wonderdaden in de wijngaert des Heeren arbeydende, veel inwoonders tot het heylighſte geloof aen Chriſtus bekeerden. Columbanus trock naer Italien, maer Gallus, van ſieckte aengetaſt, was gedwongen in Switſerlandt te blyven, daer hy, ſedert, ſijn geſontheyt weêrgekregen hebbende, een klooſter boude, 't welck noch naer ſijn naem S. Gallus klooſter genoemt wordt, by 't welck heden een vrye ſtadt van de ſelve naem te ſien is, die in de voorgaende eeuwen d'Abten van S. Gallus onderworpen heeft geweeſt. Sie deſe en veel andere dingen by Ionas, in 't leven van S. Columbanus, 't welck by Beda, en by Wallafridus Strabonerus overigh is, en in 't leven van S. Gallus, by Laurentius Surius. Beſie oock Theodorus Campedonenſis in 't leven van S. Magnius, 't welck by Hendrick Caniſius overigh is, tomo 4 Antiquæ lectionis, ſoo ick my niet vergis; want ick heb nu 't boeck niet by der handt. Men voegh hier noch de nieuwe kerckelijke Schrijvers by.

Franckenlant van de Schotten bekeert.

Niet lang hier nà quam uyt Schotlandt Kilianus, met Colonatus, en Totuanus, die, van de Roomſche Paus Conon macht om 't Euangelium te predicken ontfangen hebbende, naer Franckenlandt reyſden, en daer Gosbertus, Hertogh van Franckenlandt, met ſijn gemalin, kinderen en onderdanen gedoopt hebbende, 'kregen een rijcke ooghſt van zielen in, en ontſtaken in korte tijdt geheel Frankenlandt met het heylſaem geloof aen Chriſtus. Maer S. Kilianus, ſiende dat de Hartogh Gosbertus, in plaets van ſijn gemalin by hem hield ſijns broeders echtgenoot, Geilana, een onkuyſche en goddelooſe vrou, beſtrafte hem, en vermaende hem vriendelijck dat hy haer weghſenden ſou. Doch deſe booſe vrou, dit verſtaende, wierd in woede en gramſchap ontſteken, en ruſtte niet voor dat ſy Kilianus met ſijn medemackers had doen dooden. Deſe Kilianus was d'eerſte Biſſchop van Wirtsburg; 't welck oorſaeck is dat het Hertoghdom van Franckenlandt, 't welck Karel de Groot aen de Biſſchoppen van Wirtsburgh gaf, gemeenlijck S. Kilianus erfgoet genoemt wordt. Wijders, in de ſilvere munten, die door de Biſſchoppen van Wirtsburgh geſlagen worden, ſiet men de beeltenis van S. Kilianus, als van d'Apoſtel en Patroon van geheel Franckenlandt. Sie deſe en andere dingen in 't leven van Kilianus by Hendrick Caniſius, tom. 5 Antiquæ lectionis, en by Surius. Hier na, te weten in de tijt van Pepijn en Karel de Groot, quam S. Bonifacius de Schot in Vrieslandt, na dat hy macht van de Roomſche Paus ontfangen had. Sommigen maken, doch t'onrecht, een Engelſchman van deſe Bonifacius: maer hy heeft echter een Schot geweeſt, gelijck Marianus Scotus in ſijn jaerboeck getuyght, als oock Trithemius in ſijn boeck van de deurluchtige mannen des ordens van S. Benedictus, Hieronymus Platus de Bono ſtatus reli-

religioſi, en verſcheyden andere, die nieuwer zijn. En na dat hy veel tot de Chriſtelijcke Godtsdienſt, niet alleenlijck in Vrieslandt, maer oock in Heſſen, Turingen, Weſtphalen en Saxen gebracht had, wierd hy om ſijn ſeer groote verdienſten, en om ſijn heyligheyt des levens tot Aertsbiſſchop van Ments gemaeckt. Deſe rechtte veel nieuwe Biſdommen in Duytslandt op, en onder anderen het Biſdom van Aichſtadt, daer in hy tot overſte ſtelde S. Willibaldus de Schot, die van ſommigen, doch belachelijck, tot een Engelſchman, en ſoon van Richard, Koningh van Engelandt, gemaeckt wordt, ſchoon 'er in die tijdt geen Koning in Engelandt was, die dus genoemt wierd. Maer hy wordt een Schotsman genoemt van Ioannes Molanus in ſijn byvoegingen aen Uſuardus, en van Trithemius in de bovengemelde plaets, met veel nieuwer Schrijvers. Sijn leerling wordt oock tot een Schot gemaeckt. Hy ſtichtte veel kloosters, uyt de welcken het kloosſter van Fulda het voornaemſte heeft geweeſt, in 't welck de Schotten ſoo wel als de Duytſchen ſonder onderſcheyt ontfangen worden. Maer toen hy in Vrieslandt het Euangelium gepredickt had, en ſagh dat ſommigen in de ſchandelijke afgodendienſt hardneckighlijk voortvoeren, wierp hy alle hun afgoden af, die hy verplette: om 't welck de Barbaren, op hem vallende, hem wreedelijck doodden. Maer S. Bonifacius wort van alle voor Apoſtel van Duytslandt gegroet. Beſie des ſelfs leven, breedelijck van ſijn leerling Willibaldus beſchreven, 't welck te ſien is by Caniſius hier voor gedacht. Doch Egilwaldus heeft daer na ſijn leven noch breedelijcker beſchreven, gelijck te ſien is by Surius, en Nicolaus Serrarius in de geſchiedeniſſen van Ments.

Vrieslandt, Heſſen, Weſtphalen en andere landen door de Schotten bekeert.

De Schotten predicken Chriſtus in Saxen.

In deſe ſelve eeuw quam in Saxen, om Chriſtus Euangelium te predicken, S. Patto de Schot, die om de groote verdienſten van ſijn leven tot Biſſchop van Werden in Weſtphalen gemaeckt, en eyndelijck om Chriſtus geloof met de martelkroon gekroont is. Op hem volghde in 't ſelve Biſchdom S. Tanco, oock een Schot, die onder anderen tot ſijn nakommers gehad heeft Gortzla Iſingorus, en Harruchus, alle Schotten en Biſſchoppen van Werden, gelijck, om anderen voorby te gaen, Albertus Krantzius in de Hooftſtadt van Saxen getuygt. Na deſe tijden quam in Saxen Ioannes Scotus, die yverigh arbeydende om de geloovigen te bekeeren, eyndelijck Biſſchop van Mekelenburgh geworden is: en na dat hy eenige tijdt lang deſe kerck godvruchtighlijck en nuttelijck voorgeſtaen had, wierd hy om 't geloof aen Chriſtus van d'ongeloovigen gedoodt. Beſie van hem Krantzius hier voor verhaelt.

Omtrent duyſent jaer na Chriſtus geboorte trock uyt Schotlandt Colomannus, de ſoon van Malcolmus, d'eerſte Koning der Schotten van die naem, ſoo my wel heught. Hy, tot tweemael in 't heylige Landt gereyſt en weêrgekeert zijnde, en willende noch ten derde mael de ſelve reys aennemen, trock deur verſcheyde landen in Duytslandt; en quam oock in Ooſtenrijck, en na dat hy daer veel van 't verfoejelijck waengeloof der afgoden en duyvelen tot de ware Godsdienſt gebracht had, wierd hy eyndelijck aengetaſt, en als een heymelijck beſpieder met veel wreede pijnen gepijnight, en daer na aen 't kruys gehecht, aen 't welck hy heylighlijck ſijn leven eyndighde, en is door veel wonderdaden, ſoo in ſijn leven, als na ſijn overlijden vermaert geworden. Sijn lichaem wordt eerlijck en godsdienſtighlijck in 't kloosſter van Melch, omtrent twaelf Duytſche mijlen van Weenen, bewaert. Deſe en meer andere dingen worden *in Officio ſive Breviario monaſterii Melicenſis* geleſen. Maer Ioannes Stadius, Hiſtorieſchrijver van Keyſer Maximilianus d'eerſte, heeft het leven van S. Colomannus in Sapphiſche vaerſen beſchreven, 't welck by Laurentius Surius in 't leven der Heyligen overigh is, en dus begint:

Auſtriæ ſanctus canitur patronus,
Fulgidum ſidus, radians ab arcto,
Scoticæ gentis, Colomannus acer
Regia proles.

In deſer voegen wordt Colomannus van alle voor de patroon van Ooſtenrijck erkent. Men kan hier af oock beſien Cuſpinianus, en oock Matheus Raderus in 't heyligh Beyeren, en Baronius in ſijn jaerboecken. Men ſtelt de tijdt van ſijn marteling in 't jaer 1012.

Meer andere Schotten hebben Chriſtus Euangelium in Duytslandt gepredickt. Maer wy ſullen van hen kort hier na ſpreken, als wy van de kloosters der Heyligen in Duytslandt handelen.

De Schotten predicken 't Euangelium in Ooſtenrijck.

Van de Kloosters der Schotten in Duytslandt.

HEt eerſte en oudtſte kloosſter, 't welck wy Schotten in Duytslant gehadt hebben, heeft in de ſtadt Straesburgh geweeſt, en was geſticht van S. Florentius Schot, Biſſchop aldaer, omtrent in 't jaer 665, en wierd het kloosſter der Schotten van S. Thomas genoemt, in 't welck Florentius ſelf ſedert begraven is. Adelochus, Biſſchop van Straesburgh, heeft dit kloosſter met groote onbillickheyt, en ſonder recht of reden den Schotſche Monicken afgenomen, en aen de Regulier-Canonicken gegeven, gelijck ick in mijn hiſtorie breeder verhalen ſal. Beſie van dit kloosſter Surius, in 't leven van S. Florentius, Gaſpar

S. Florentius Schot, Biſſchop van Straesburgh, ſtichter van 't kloosſter der Schotten te Straesburgh.

Gaſpar Bruſthius in ſijn Biſſchoppen van Duytslant, en andere jonger Schrijvers. Maer voor S. Florentius was Arbogaſtus, een Schot, Biſſchop van Straesburgh, die ſijn ampt Godtvruchtighlijck en loffelijck bedient, alle d inwoonders van de ſtadt in Godts ware kennis opgevoet, en hen van d'afgodendienſt afgebracht heeft. Beſie hier af oock de Schrijvers hier voor verhaelt.

Arbogaſtus Biſſchop van Straesburgh.

Hier na wierden veel klooſters voor de Schotten in Duytslandt geſticht, van Willem, broeder van Achaius, Koning der Schotten, die met Karel de Groot een eeuwigh verbont maeckte, 't welck noch duert. Want deſe Willem, na dat hy treffelijcke dienſten in d'oorlogh aen Keyſer Karel beweſen had, en ſonder kinderen ſtervende, maeckte Chriſtus en de Kerck tot erfgenaem ſijner goederen, daer af hy verſcheyde kloofters voor de Monicken en geeſtelijcke mannen van ſijn volck in Duytslandt ſtichtte, en met rijcke inkomſten begiftighde, onder de welcken het voornaemſte was het kloofter van S. Iacob te Regensburgh, van 't welck hy Abt, en van alle d'anderen Viſiteur en Corrector was. Hy heeft noch verſcheyde anderen gebout, gelijck het kloofter der Schotten van S. Martinus te Keulen, het kloofter van S. Egidius te Neurenbergh, het kloofter der Schotten t'Aken, en het kloofter aen S. Petrus gewijd buyten de muren van Regensburgh, 't welck in d'oorlogh tuſſchen Karel de Vijfde en de Keurvorſten der Confeſſie van Ausburgh verdelght wierd; op dat de vyanden, derwaerts komende, ſich daer niet ſouden verſtercken, of beſchanſſen.

Willem, broeder van Achaius, Koning der Schotten, ſticht verſcheyde kloofters voor de Schotten.

Van alle deſe kloofters is heden niet een overigh, dan het kloofter van S. Iacob in de ſtadt Regensburgh, welcks goederen en inkomſten uyt oorſaeck van de gedurige oorlogen, in Duytslandt woedende, ſoo vermindert en uytgeput zijn, dat die naeuwelijcks voor een of twee geeſtelijcken genoegh konnen zijn. Daer by, de al te groote quiſting van eenigen onſer voorgaende Abten heeft gemaeckt dat het voorgenoemde kloofter ſich heden met ſchulden, en vreemde goederen belaſt vint, ja ſoodanigh, dat het voor jarelijckſche renten van de hooftſomme alleen jarelijcks omtrent drie hondert guldens moet betalen: en dewijl dit kloofter deſe ſomme niet opbrengen kan, om dat de woedende ſoldaet des ſelfs landen en gronden verwoeſt heeft, ſoo is het tot d'uyterſte armoede en elenden gebracht. Want de ſchultheeren aenvallende en parſſende, dreygen, ſoo ſy in korte tijdt niet betaelt worden, dat ſy alle onſe goederen en beſittingen, gelijck men gemeenlijck ſpreeckt, arreſteren ſullen. Maer de ſchuldenaers aerſelen, en ſoecken uytſtel. Wat meer? yder meent dat het met ons gedaen en geſloten is. En ſeker, indien d'almachtige Godt, volgens ſijn barmhertigheyt, ſich niet verwaerdight eenige middel en hulpmiddel aen ons te beſchicken, ſoo ſie ick niet hoe wy 't hooft door ſoo veel golven van ſwarigheden ſouden konnen boven houden, en oock niet door wat middel ſoo oudt en edel een kloofter, en vermaert geheughteken onſer voorouders, bewaert kan worden. Ja de Keyſer ſelf, in deſe laeſte vergaderingen te Regensburgh de beweenelijcke ſtaet van ons kloofter ſiende, handelde met de Roomſche Paus, en met d'andere Vorſten van 't Rijck, om dit ons kloofter van ons af te nemen, en aen de Duytſchen te geven; in voegen dat, ſoo de Paus, des Keyſers verſoeck verwerpende, niet ſtijf en ſterck voor ons geſproken had, wy ongetwijffelt gedwongen hadden geweeſt elders te verhuyſen, en 't erfdeel onſer voorouders aen de vreemden en uytlandigen over te geven. O wy elendigen en rampſaligen, die van Godt tot ſulck een tijdt gebracht zijn, in de welck wy (ſoo Godt ſelf het niet afweert) ſoodanige dingen met onſe oogen ſullen ſien! Ick kan niet nalaten met de Propheet uyt te roepen: Wee ons! wy hebben geſondight. Wat oprecht, vroom en eerlijck Schot kan met drooge oogen ſoo droevigh een ſchouſpel aenſien? Wie kan ſonder tranen aenſchouwen dat duſdanige kloofters en geſelſchappen, van onſe voorouders godtvruchtighlijck en loffelijck geſticht, van ons ſoo veel hondert jaren al achter malkander beſeten, met de voorrechten en machtbrieven van ſoo veel Pauſen en Keyſers veredelt, ſoo verre gebracht worden, dat het te ſorgen ſtaet dat de ware en oude beſitters daer uytgedreven, en uytheemſchen en vreemden daer in geſet ſullen worden? Dus verre hier af. Ick ga voort tot andere dingen. De Vorſten van Duytslandt, het voorbeeldelijck leven, en de godvruchtigheyt der Schotten ſiende, begonnen daer na ſelven kloofters voor de Schotten te bouwen. Onder d'eerſte van hen was Embricho, Biſſchop van Wirtsburgh, en Hertogh van Franckenlandt, die in 't jaer 1139 voor de Schotten het kloofter van S. Iacob, buyten de muren van de ſtadt Wirtsburgh, ſtichtte: 't welck wy Schotten noch beſitten, ſchoon de jarelijckſche inkomſten ſeer kleyn en vermindert zijn, uyt oorſaeck van de gedurige oorlogen. Ick heb geſeght dat Embricho d'eerſte onder de Vorſten geweeſt heeft, die kloofters voor de Schotten geſticht hebben: maer indien wy van de kloofters der Schotten ſpreken, die van Vorſten, en anderen die geen Vorſten geweeſt hebben, gebout zijn, ſoo is het eerſte en oudtſte voor d'onſe, van de Duytſchen geſticht, het kloofter der Schotten van Erford, door Walter

Tegenwoordige ſtaet van 't kloofter te Regensburgh.

Kloofter der Schotten t'Erford.

ter van Glisbergh in 't jaer 1032 gemaeckt. Deſe Walter was een edelman, en ſijn nakomelingen zijn heden de Graven van Papenheym; en hy, geſtorven zijnde, wierd in de ſelve kerck, die hy gebout heeft, begraven, daer men noch ſijn graf ſiet. Wy Schotten beſitten noch heden dit klooſter, en twee anderen, te weten van Regensburgh en Wirtsburgh. Maer d'inkomſten van dit klooſter zijn ſoo weynigh en gering, dat ſy naeuwelijcks genoegh zijn om een menſch te voeden. Doch wie weet wat de ſpade avont noch meêbrengen ſal? miſſchien ſullen d'elendigen noch iets beter ontmoeten. Hier naeſt aen volght het klooſter der Schotten te Weenen, 't welck van Henrick, Hertogh van Ooſtenrijck, omtrent in't jaer 1167 geſticht is. Ick ſal in mijn hiſtorie breedelijck verhalen, hoe dit klooſter tegen alle recht en billijckheyt den Schotten afgenomen is; over't welck met recht Paus Urbanus de VIII klaeght in ſijn brieven aen Keyſer Ferdinandus de II. Dit klooſter kon met kleyne moeyte weêrgekregen worden, ſoo wy aen alle zijden niet van armoede, ſchulden en kleyn getal gedruckt wierden: in voegen dat wy geen inkomſten hebben om een behoorelijck getal van menſchen in de klooſters, die wy alreede hebben, te voeden; ſoo verre is 't 'er af dat wy bequaem zijn om nieuwe voortplantingen (indien men ſoo ſpreken mach) uyt te ſetten.

Klooſter der Schotten te Weenen.

Klooſter der Schotten te Conſtants.

Niet lang daer na wierd geſticht het klooſter der Schotten te Conſtants door de Biſſchop van de ſelve plaets, welcks naem my nu niet voorkoomt, dewijl ick de boecken en geſchriften niet by der handt heb. Wy hebben oock dit klooſter door de liſt, en door het bedrogh der Duytſchen verlooren. Byna in de ſelve tijdt, dat is omtrent in't jaer van Chriſtus geboorte 1180, is van Welfo, Hertogh van Swaven, geſticht het klooſter der Schotten te Memmingen, 't welck wy Schotten tot aen Luthers tijt beſeten hebben: want toen hebben de burgers van Memmingen het Catholijck Geloof verlaten, en de Confeſſie van Aughsburgh aengenomen; om't welck de Monicken en anderen, aen de welcken deſe nieuwe belijdenis mishaeghde, gedwongen waren van daer te vertrecken. Omtrent in deſe ſelve tijdt is van ſeker edelman uyt Beyeren, welcks naem my oock ontgaen is, geſticht het klooſter der Schotten t'Aichſtadt, drie Duytſche mijlen van Ingolſtadt afgelegen. Wy hebben dit klooſter op een ſelve wijſe, als voor verhaelt is, verloren. Daer na, omtrent in't jaer 1240, is door de Hertogh van Beyeren geſticht het klooſter der Schotten te Kelhem, niet meer dan drie Duytſche mijlen van Regensburgh gelegen. Maer dit is door de rampen des tijdts, en der oorlogen ſoo verarmt, dat wy niets daer af overbehouden hebben, dan een kleyn huysje, wijngaerd, en bosje. De bediening en beſtiering van dit klooſtertje is by d'Abt der Schotten van Regensburgh, die gemeenlijck tot overſte derwaerts ſendt een van ſijn Schotten, of een Duytſcher, indien 'er geen Schotten zijn, die gehouden is jarelijcks onderhoud aen 't klooſter van Regensburgh te betalen. Voegh hier noch by het klooſter der Schotten te Paderborn, omtrent in't jaer 900 van S. Paternus de Schot geſticht, en ſedert verbrant. Daer waren in Duytslandt noch andere klooſters der Schotten, van de welcken ick breedelijck handelen ſal in mijn hiſtorie, die de tijtel voeren ſal van *Germania Chriſtiana, ſive de plantata & propagata Chriſtiana fide in Germania per Scotos*; dat is, *Chriſtelijck Duytslandt, of van't Chriſtelijck Geloof, door de Schotten in Duytslandt geplant en voortgeſpreyt*. Hier in ſullen oock uytgegeven worden de Iaerboecken van alle onſe klooſters, met een lijſt en gevolgh der Abten van yder klooſter, en met de voorrechten en beveſtigingen der Pauſen en Keyſers, gelijck oock der Keurvorſten, en andere Vorſten, 't welck alles in ons tweede ſtuck verhandelt ſal worden: maer in 't eerſte ſullen wy handelen van de bekeering der beſondere landtſchappen van Duytslandt tot het Chriſtelijck geloof.

Klooſter der Schotten te Kelhem.

Klooſter der Schotten te Paderborn.

Klooſter der Schotten te Memmingen.

Klooſter der Schotten t'Aichſtadt.

Ick Robertus Strachanus, Schotsman van Montros, anders P. Bonifacius des ordens van S. Benedictus, heb dit weynige ter vlucht, en met een ontſtelde pen geſchreven, om gelevert te worden aen d'edele en achtbare Helt, Heer Ioannes Schot, Baron van Scotis-Tarvett, Directeur van de Cancelary van 't Schotſche Rijck, Ridder, en Koninclijcke Raedtsheer.

Te Weenen, den 20 November 1641.

BESCHRYVING

Van 't Koninckrijck

SCHOTLAND.

Oude afdeeling van Schotlandt.

HEt geheel noordelijck deel van 't eylant Britannia wierd in oude tijden van de Picten bewoont, die in twee volcken gedeelt wierden, te weten in DICALIDONIERS en VICTURIONEN, van de welcken Camdenus in de beschryving van Britannia uyt Ammianus Marcellinus gesproken heeft: Maer toen de Schotten in dit deel meester geworden waren, wierd het in seven deelen onder seven Vorsten gedeelt, gelijck men sien kan in een oudt boeckje van de verdeeling van Schotlandt, in dese woorden:

Het eerste deel begreep *Enegus en Maern.*
Het tweede *Atheodl en Goverin.*
Het derde *Stradeern met Meneted.*
Het vierde was *Forthevver.*
Het vijfde *Mar* met *Buchen.*
Het seste *Muref en Ros.*
Het sevende *Cattenes*, 't welck door de bergh *Mound* in 't midden deur gedeelt wordt, die sich van de westzee tot aen d'oostzee uytstreckt.

Andere oude afdeeling van Schotlandt;

Wijders, de selve Schrijver verhaelt oock uyt het verhael van Andreas, Bisschop van Cathanes, dat het geheele Koninckrijck oock in seven Landtschappen gedeelt wierd.

't Eerste van *Fryth* by de Britanners, *Worid* by de Romeynen, nu *Schottwade*, tot aen de vloet *Tae.*
Het tweede aen *Hilef*, gelijck het de zee omringt aen de bergh in 't noorderlijck deel van *Strivelin, Athran* genoemt.
Het derde van *Hilef* tot aen *Dee.*
Het vierde van *Dee* tot aen de vloet *Spe.*
Het vijfde van *Spe* tot aen de bergh *Brunalban.*
Het seste *Mures* en *Ros.*
Het sevende *Argathel*, gelijck de rant der Schotten, die dus naer hun Overste Gathelgas genoemt worden.

aen de Schotten onbekent.

Maer dese verdeelingen zijn den hedendaeghsche Schotten naeuwelijcks bekent.

Derde verdeeling van Schotlandt, naer

Schotlant wierd, naer de wooning der volcken, gedeelt in *Highland-men*, *Lowland-men*, en *Borderers*, dat is, Hooghlanders, Laeghlanders en Grenspaelders. De Hooghlanders zijn de genen, die naer de noordelijcke en westelijcke gewesten de hooge plaetsen en bergen bewoonen, en die, woest en onbeschaeft zijnde, de tael en kleeding der Yren gebruycken. De Laeghlanders, die de vlackten en dalen bewoonen, zijn menschelijcker dan de Hooghlanders, en gebruycken de tael en kleeding der Engelschen. De Grenspaelders, aen de grensen van Engelandt gelegen, woonen van de stadt Carlile af tot aen Barwijck, en souden voortaen met recht uyt dese afdeeling gesloten mogen worden. Want na dat de vrede uyt de geluckige vereeniging stant gegrepen heeft, zijn desen als de navel van 't Britannische Rijck geworden, en, verdrietigh in d'oorlogh, hebben sedert die tijdt sich geheel tot de vrede overgegeven, en aengevangen by de Laeghlanders getelt te worden.

de wooning der volcken.

Vierde afdeeling van Schotlandt, naer de gelegenheyt der plaetsen.

Na de gelegenheyt der plaetsen wordt het geheele Koninckrijck weêr in twee deelen gedeelt, in zuyderlijck deel, aen dese zijde van de vloet *Tay*, en in noorderdeel over de *Tay*; behalven een talrijck getal van eylanden, daer rontom gelegen.

In 't zuyderdeel zijn dit de voornaemste Landtschappen:

Teifidale.	*Arran.*
Merch.	*Cluydesdale.*
Lauden.	*Lennox.*
Liddesdale.	*Stirling.*
Eskedale.	*Fife.*
Annandale.	*Strathern.*
Niddesdale.	*Menteith.*
Galloway.	*Argile.*
Carrick.	*Cantyre.*
Kyle.	*Lorn.*
Cunningham.	

Aen 't noorderdeel worden dese Lantschappen toegeeygent:

Loquabria.	*Buquhan.*
Braidalbin.	*Murray.*
Perth.	*Ross.*
Athol.	*Sutherland.*
Anguish.	*Cathanes.*
Mern.	*Strathnavern.*
Marr.	

Dese

Deſe afdeeling heeft in de gerechtplaetſen in 't gebruyck geweeſt, en tot aen Jacobus de Vierde plaets gehouden: want men verkoos vier uyt d'Edelen, vier uyt de Kerckelijcken, en vier uyt de mindere Baronnen, die Heeren van de Raet, en van de Seſſie genoemt wierden. Deſe ſaten gemeenlijck de heele winter lang t'Edenburgh, om de gedingen van 't zuyderdeel waer te nemen, en in de ſomer t'Abirdeen, om de ſaken van 't noorderdeel te beſlechten. Maer Iacobus de Vijfde, in Vranckrijck Magdalena, dochter van Françoys de I, getrout hebbende, en ſiende dat het Parlement een goede en welgeſtelde beſtiering over dat Rijck had, nam, toen hy in ſijn vaderlandt weêrgekeert was, deſe verkoſe Rechters wegh, en ſtelde een Raet in, naer de gelijckenis van 't Franſche Parlement, van 't welck wy hier na ſullen ſpreken.

Vijfde afdeeling van Schotlandt.

Wederom worden tot de burgerlijcke bediening de Landtſchappen gedeelt in Vooghdyen, Vergaderingen, of Burghgraefſchappen, die ſy *Shiriffdomes* noemen; in Seneſchalſchappen, gemeenlijck *Stewarties*; en in Baljuwſchappen, of *Baileries*.

Burghgraefſchappen, of *Shiriffe-domes*,
- *Edenburgh.*
- *Berwick.*
- *Roxburgh.*
- *Selkirck.*
- *Peblis.*
- *Dunfreis.*
- *Aire.*
- *Renfrew.*
- *Clackmannan.*
- *Kinros.*
- *Perth.*
- *Cromartie.*
- *Fiffe.*
- *Forfair.*
- *Kinkardin.*
- *Aberdene.*
- *Innerneß.*
- *Narne.*
- *Orknay.*
- *Bamff.*
- *Kirkubright.*
- *Wighton.*
- *Tarbet.*
- *Bute.*
- *Lythquo.*
- *Sterling.*
- *Lanark.*
- *Argyle.*
- *Dunbarton.*
- *Elgin en Forreſs.*

Seneſchalſchappen of *Stewarties*,
- *Menteith.*
- *Strathern.*
- *Kirkubricht.*
- *Annandail.*
- *Fiſe.*
- *Galloway.*

Baljuwſchappen, of *Bayleries*,
- *Koile.*
- *Carick.*
- *Cunningham.*
- *Lauderdail.*

Konſtabulerie, *Haddington.*

Seſte en kerckelijcke afdeeling van Schotlandt.

Wat de bedieninge van de goddelijcke ſtaet, die wy de Kerck noemen, aengaet, gelijck d'andere Biſſchoppen van de heele werelt geen ſekere Biſdommen hebben gehadt eer Dionyſius Roomſche Paus, omtrent het jaer 268, Biſchdommen aen de Biſſchoppen uytgedeelt heeft, ſoo hebben oock de Biſſchoppen der Schotten de Biſſchoppelijcke ampten, waer ſy oock waren, ſonder onderſcheyt, verricht, tot aen de tijdt van Malcolmus de Derde, omtrent in 't jaer onſer weêropgerechte ſaligheyt 1070, toen de Biſdommen met hun grenſen opgeſchreven wierden.

Sedert wierd, na verloop van tijdt, deſe Hierarchia, of kerckelijcke heerſchappy in Schotlandt opgerecht, die in twee Aertsbiſſchoppen beſtaet, d'een van S. Andrews, en d'ander van Glaſco, onder de welcken d'eerſte voor Primaet van heel Schotlandt wordt gehouden, en die acht Biſdommen onder ſijn macht heeft; te weten van

- *Dunkeld,* — *Brechin,*
- *Aberdon,* — *Roß,*
- *Murray,* — *Cattenes,*
- *Dumblan,* — *Orkney.*

D'Aertsbiſſchop van Glaſco heeft niet meer dan drie Biſdommen onder ſich,

- *Whiterne,*
- *Liſmore,*
- *The Iles, of d'Eylanden.*

Maer nu, na dat de Biſſchoppen uytgeworpen zijn, is de kerckelijcke beſtiering op een andere wijſe geſtelt, gelijck wy hier na ſullen ſeggen.

STATEN
van
SCHOTLANDT.

DE gemeene ſaeck der Schotten beſtaet in Koning, Edelen, en gemeen Volck.

De *Koning* (om uyt hun geheyme ſchriften te ſpreken) is *directus totius Dominii Dominus*, dat is, volkome Heer van de geheele heerſchappy, en heeft koninckliijcke autoriteyt en rechtſpreking over alle Staten in ſijn Rijck, ſoo wel kerckelijcken, als wereltlijcken.

De naeſte aen de Koning is des ſelfs eerſtgebore ſoon, die *Vorſt van Schotlandt* genoemt wordt, en door beſonder recht Hertogh van Rothſay, *Graef van Roſs*, *Baron der Baronny van Ren-*

Renfrew, en Seneſchal van Schotlant is. Maer d'andere kinderen van de Koning worden ſonder onderſcheyt *Princen* genoemt.

Onder de Edelen waren eertijts de grootſten en treffelijckſten *the Thanes*, dat is de genen, die, ſoo ick recht gis, alleenlijck door hun ampt, 't welck ſy bedienden, edel gemaeckt waren: want de benaming betekent in d'oude taei der Engelſche Saxen *Koninckliycke dienaer*. D'overſten hier af waren *Ab-Thanes*, en de minderen *Vnder-Thanes* genoemt. Maer deſe namen zijn allengs afgeſleten ſedert dàt Koning Malcolmus de Derde de tijtelen van Graven en Baronnen uyt Engelandt, van de Normannen aengenomen, aen d'Edelen, die goede dienſten deden, opdroegh. Sedert zijn allengs nieuwe tijtelen van Staten en ampten opgekomen, en nu heeft Schotlandt, ſoo wel als Engelandt, zijn Hertogen, Marckgraven, Graven, Burghgraven, en Baronnen. D'eerſte, die de tijtel van Hertogh in Schotlant bracht, was omtrent in 't jaer 1400 Robert de Derde, gelijck Iacobus de Seſte by verſche geheugenis d'eertijtels van Marckgraef en Burghgraef. Deſe Edelen worden Majors genoemt, en hebben plaets en ſtem in de Parlamentſche vergaderingen, en worden oock met een eyge benaming *Lords*, gelijck oock de Biſſchoppen genoemt.

Onder de mindere Edelen zijn voor eerſt de Ridders, die met grooter toeſtel, dan elders in Europa, en met een plechtelijcke eed geſlagen, en door d'openbare ſtem der afroepers Ridder verklaert worden. Daer na volgen de genen, die enckelijk in 't gemeen *Lairds* en Baronnen worden genoemt, onder de welcken eertijts geen anderen getelt wierden, dan de genen, die van de Koning ſelf landen te leen beſaten, en galgh en radt voerden. Ten derden komen de genen, die, van deurluchtige geſlachten geſproten, en geen ſekere eertijtel hebbende, *Gentlemen* worden geheeten. Alle d'anderen, gelijck burgers, kooplieden, ambachtslieden, &c. worden onder 't gemeene volck getelt.

GERECHTS-BANCKEN.

HET PARLEMENT.

Beſchrijving van't Parlement.

DE eerſte en voornaemſte Gerechtsbanck, ſoo in waerdigheyt, als in macht, wordt geacht de vergadering der Staten van 't Rijck, die met een ſelve naem, als by d'Engelſchen, *Parlement* genoemt wordt, en de ſelve volle macht heeft. Dit Parlement beſtaet in drie Staten; in *Geeſtelijcke* Heeren, te weten Biſſchoppen, Abten en Prioren; uyt wereltlijcke Heeren, te weten Hertogen, Marckgraven, Graven, Burghgraven, Baronnen en Afgevaerdighden voor de ſteden en burgen: by de welcken onlangs voor yder Graefſchap twee Afgevaerdighden bygevoeght waren. Het wordt van de Koning naer ſijn believen beſchreven, en dit voor een ſekere tijdt, te voren bepaelt, eer 't gehouden wordt. Als ſy te ſamen gekomen zijn, en als de Koning en de Kancelier d'oorſaeck van de ſamenkoomſt verklaert hebben, ſoo verkieſen de Geeſtelijcke Heeren beſonderlijck acht van de *wereltlijcke* Heeren uyt: deſgelijcks doen de wereltlijke Heeren uyt de *geeſtelijcken*. Dan nemen deſen oock acht uyt d'Afgevaerdighden der Graefſchappen, en oock ſoo veel uyt d'Afgevaerdighden der Burgen, die een getal van twee-en-dertig uytmaken, en *Domini pro articulis, Lords of the articles*, dat is, Heeren van d'artieulen genoemt worden, en met de Kancelier, Threſorier, Bewaerder van 't beſonder zegel, Koninckljycke Secretaris, &c. al 't gene, dat voorgeſtelt wort, om aen de Staten gebracht te worden, toelaten of verwerpen, na dat men 't eerſt den Koning voorgehouden heeft. De dingen, die van de geheele vergadering der Staten toegelaten zijn, worden ernſtelijck afgedaen; en 't gene, 't welck naer 't getal der ſtemmen goet gekent is, wordt voor de Koning vertoont, die, ſijn ſcepter daer by doende, uytſpreeckt dat hy 't bekrachtight of ontkrachtight; en indien 'er iets is, dat den Koning mishaeght, ſoo wordt dat eerſt uytgewiſcht.

Staten of Leden.

Cragius lib. 1. Indien een eenige geheele ſtaet van de drie ſich tegen eenigh beſluyt ſtelt, ſoo ſal het ſelve krachteloos blyven.

In de Vergaderingen van Schotlandt (ſeght Koning Iacob de Seſte in ſijn derde vertoogh) heeft niemant verlof van te ſpreken ſonder verlof van de Kancelier, diens ampt het oock is d'oproerigen of wanſchickelijcken in hun redenen te vallen.

De ſelve. De gewoonten der Rijcksdagen in Schotlandt, geloof my, heeft niets van 't gemeen. Omtrent twintigh dagen voor de vergadering wordt overal aen yder kenbaer gemaeckt dat hy ſijn klachten voor ſekere dagh aen de Koninckljycke Schriftbewaerder, die men Rolmeeſter noemt, ſal leveren, om in de naeſte vergadering te voorſchijn gebracht te worden. De Koning beſichtight in 't beſonder

ſonder deſe verſoeckſchriften, en geeft de genen, die 't hem dunckt, aen ſijn Kancelier, om die in de vergadering voort te brengen, en verdruckt d'anderen. En indien iemant eenige andere ſaeck den Staten voordraeght, ſoo wordt hy terſtont van de Kancelier vermaent, dat de Koning ſoodanige klachten niet goet kent. Dan worden wetten van deſe dingen, door de Staten bygebracht, den Koning vertoont, die, door de ſcepter aenſienelijck, de welcke hem van de Kancelier toegereyckt wordt, nootwendighlijck daer op heeft te ſeggen: *Ick ken voor goet al 't geen, dat in deſe vergadering gedaen is.* Want indien den Koning iets mishaeght, ſoo wordt dat gemeenlijck te voren eerſt weghgedaen en uytgewiſcht.

In 't jaer 1560 zijn de Biſſchoppen uyt Schotlandt verſtoten, maer in 't jaer 1606 van Iacobus de Seſte weêr ingeroepen in 't Parlement van Perth, en nu weêr in 't jaer 1637 uytgeſtoten: en hoewel deſe ſtaet in die tijdt weghgenomen is, ſoo beſtaet echter het Parlement in drie leden.

Eerſte lidt. 't Eerſte lidt van 't Parlement maken de Hertogen, Marckgraven, Graven, en de hooge Baronnen, die alle, ſoo veel als 'er in geheel Schotlandt by der handt zijn, hun ſtemming hebben.

Tweede lidt. Het tweede lidt maken de mindere Baronnen, *the Lairds*, van de welcken uyt yder lantſchap twee verkoſen worden, die beyde een ſtem hebben: en indien deſe twee niet eendrachtigh zijn, en niet verdragen konnen, ſoo verdwijnt hun ſtem, en wordt voor niets gehouden.

Derde lidt. Het derde lidt van 't Parlement zijn de burgers, of uytgekoſen der burgers, twee uyt de ſtadt Edinburgh, en voorts een uyt yder andere ſtadt. Daer by, de ſteden mogen, indien 't hen belieft, yder maent een andere Gemachtighde uytſenden.

Ordre van de beroeping des Parlements. De Koning doet noch heden naer ſijn believen het Parlement beſchrijven door ſijn bevel, uyt de Koninckſlijcke kancelary tot dit werck door des ſelfs Directeur aen yder Parlements Heer, en aen d'andere Heeren daer af uytgeſonden, en dit voor een ſekere bepaelde tijdt, om hun ſtemmen te geven. Doch de Koning heeft aen 't Parlement, in de leſte vergadering, by acte van 't Parlement, vryheyt gegeven om naer eyge believen eens in drie jaren te vergaderen, om ſich van de ſaken, die 't gemeen betreffen, te beraden: gelijck oock het leſte Parlement op deſe wijſe beroepen is.

Als de noot vereyſcht dat de Staten in korter tijdt te ſamen komen, dan worden de brieven alleenlijck van de klerck des geheymen Raets aen de beſondere leden van 't Parlement geſchreven, om binnen de tijdt van vijftien dagen te verſchijnen, om dat alle de noorderſche volcken, die over de Deodun gelegen zijn, niet eer konnen komen, uyt oorſaeck van de lanckheyt van de reys; en ſy blyven dan weynigh dagen t'Edinburgh, maer konnen geen handeling van 't Parlement beſlechten.

In 't Parlement wordt gehandelt van vrede en oorlogh, van munten, geltboeten, ſchattingen en belaſtingen, en van alle andere dingen, die de gemeene ſtaet van 't Rijck aengaen.

Ingang van 't Parlement. Ick meen dat het niet onnoodigh ſal zijn, ſoo ick d'ordening en gewoonte van in te gaen in 't Parlement een weynigh breedelijcker beſchrijf. Sy vergaderen alle in de hooftſtadt, te weten Edinburgh, ter geſette dagh in des Konings paleys, aen 't klooſter van 't heyligh kruys, d'Edelen met purpere rocken, met vellen van Armelijnen, ſommigen met meer, ſommigen met min, naer hun waerdigheyt gedubbelt, en bekleet. De mindere Baronnen, en Afgevaerdighden der burgers dragen mantels van laken. In 't neêrhof van 't ſelve paleys ſtijgen ſy in d'eerſte en leſte dagh te paert, en rijden by paren. D'eerſten zijn de burgers, na de welcken vier deurwachters uyt de *Seſſion* te paert volgen. Daer na komen de mindere Baronnen, die van twee deurwachters uyt de Raet, oock te paert gevolght worden. Achter deſen volgen de meerder Baronnen, Graven, Marckgraven, en Hertogen. Eyndelijck koomt de Koning, en na de Koning 't Opperhooft van de ruytery, die 't Koninckſlijck paert geleyt, daer de lijftrouwanten op volgen. In deſe ordening gaen ſy naer de ſtadt, daer de ſtraten met ſant beſtrooyt zijn, om de ſteylte van d'opgang. Aen weêrzijden ſtaen de krijghslieden met alderhande krijghsgeweer, tot bewaernis, van de poort af, tot aen 't Hof van 't Parlement, 't welck aen de zuydzijde der kercke van S. Gillis is.

De Schatmeeſter en Kancelier rijden yder op ſijn plaets tuſſchen d Edelen, maer hebben geen ſtem. Oock worden nu d'andere Officieren des Konings buyten 't Parlement geſloten, gelijck oock de Directeur van de Cancelary, ſchoon ſy eertijdts ſtemming in de Parlementen gehad hebben.

De Iuſticier wordt ſomtijdts weêrgeroepen, daer de ſaeck vereyſcht, en heeft echter geen ſtemming.

DE GEHEYME RAEDT.

Geheyme Raedt. DE tweede is de geheyme Raedt, die niet in een ſeker getal van perſoonen beſtaet: want ſy zijn omtrent 30 ſterck, alle Edelen, en onder hen weynigh mindere Baronnen. Maer hoewel hun getal ſoo groot

is,

is, soo mogen echter seven, tegenwoordigh zijnde, kennis van alle saken nemen. Sy wierden eertijdts van de Koning alleen gekosen, door een brief, aen d'andere Heeren van de Raedt gesonden; en de Koning sette oock de genen af, die 't hem beliefde, en als hy wilde. Maer by 't leste Parlement is bestelt dat sy met believen van 't Parlement gekosen werden, gelijck oock de Heeren van *the Sessíon*, en de Scaccaren. Sy hebben geen gestelde soldy. Sy vergaderen alle dingsdagen en donderdagen na de middagh, in de tijdt van *the Sessíon*, of de sitting. Maer in de tijdt van vacantie of schorsing komen sy niet meer dan eens in geheele vier-en-twintigh dagen te samen. De Kancelier is hier Presídent, gelijck in alle Gerechts-bancken, daer hy tegenwoordigh is.

In dese geheyme Raedt beweert yder sijn eyge saeck; en de Voorspraken worden daer selden, ja nimmer toegelaten.

Sy handelen van de gemeene saken van 't Rijck, namelijck van vrede, oorlogh, en van andere dingen; oock van aengedaen ongelijck, &c. Sy plegen straf over oproeren en heymelijcke raetslagen. Wat de doodtslagen, toveryen, &c. aengaet, sy geven 't bevel hier af aen andere Rechters. Maer indien eenigen van grooter belang zijn, soo worden die tot op de vergadering van 't Parlement uytgestelt, en daer voor vertoont: in voegen dat de geen, die hun als Gemachtighden van 't Parlement oordeelt, niet van de waerheydt afdwaelt; want alle kleyne dingen worden by hen, en grooter in 't Parlement afgedaen.

't GERECHTS-HOF, *in 't gemeen* the Session *genoemt.*

Vergadering van 't Gerecht, of the Session.

HEt derde is 't Gerechts-Hof, of, gelijck sy 't noemen, *the Sessíon*, die van Koning Iacob de Vijfde ingestelt wierd in 't jaer 1532, naer de gestalte van 't Parlement te Parijs, uyt een Presídent, en veertien Raedtsheeren, by de welcken sedert vier andere bovengewoone Raedtsheeren uyt de geheyme Raedt gevoeght zijn. Hier zijn drie Schrijvers, *the Clerks of the Sessíon*, van de welcken alle handelingen der Heeren geschreven worden.

Raedtsheeren.

Schrijvers.

Wat saken hier verhandelt worden, en wanneer.

Voor dese vergadering worden alle burgerlijcke saken van 't geheele Rijck verhandelt, van d'eerste Iunius tot aen d'eerste Augustus, en van d'eerste November tot aen de leste Maert: maer in de tusschentijdt, te weten van zajen en majen, staet het Gerecht stil, en de bevordering van 't Recht wordt dan niet soo naeu waergenomen. Sy vonnissen naer d'insettingen des Parlements van 't Rijck, of naer de lange oeffening, en daer die gebreeckt, naer de Keyserlijcke wetten. Sy vonnissen niet naer de strengheyt van 't Recht, maer naer recht en billijckheyt, en dit alle dagen, behalven des sondaeghs en maendaeghs.

Koninckelijcke gedingen.

De koninckelijcke gedingen, en geen andere, worden alle vrydagen gehandelt, welckers inhout van de koninckelijcke Voorspraeck aen de Kancelier behandight wordt. Men heeft van hen geen appel, of hooger beroep, dan aen 't Parlement, 't welck in hondert jaren naeuwelijcks gebeurt: want indien men in 't Parlement het geding weêr verloor, soo sou men groot gevaer over 't hooft krijgen; gelijck wy hier af een voorbeelt hebben in de Baron *Forbis* van Corsinda, die om dese oorsaeck t'Edinburgh in de gevangenis wierd geworpen, daer hy na verloop van twaelf jaren gestorven is.

Raedtsheeren.

Alle dese Raedtsheeren blyven hun geheel leven lang, of tot eenigh misdrijf. Dese wet van bovengemeene dingen is door handeling van 't leste Parlement gemaeckt, dewijl sy te voren naer des Konings believen verandert wierden. Doch indien hun besluyten en vonnissen krachtigh sullen zijn, soo moeten 'er negen tegenwoordigh wesen.

Presídent van de Sitting.

De Presídent van *the Sessíon* wordt by handeling van 't leste Parlement op d'eerste dag 't van yder Sessie verkosen, 't welck het eerste werck is: en dese Presídent blijst nu alleenlijck voor die Sessie, schoon hy te voren voor sijn geheel leven bleef. Hy alleen heeft macht om in 't afwesen van de Kancelier de gedingen, die 't hem belieft, in te brengen.

In dese Raet worden eerst gehoort de Voorspraken van weêrzijden; en de Schrijvers teykenen alles aen. Daer na beveelt men aen partyen uyt te gaen; en dan wordt met beslote deuren van de Heeren *of the Sessíon* gehandelt, en de Kancelier ondervraeght hen, sonder eenige ordening te houden. Als men lang genoegh gepleyt heeft, vergadert hy de stemmen, en, van de rechter handt beginnende, vraeght in ordening.

Sy verdeelen sich in vier hoopen, om dus onderling d'ampten lichtelijcker waer te nemen. Vier maken een hoop. Daer zijn twee huysen, het buyten- en binnenhuys. In 't buytenhuys sitten de Raedtsheeren met purpere rocken by beurten, en een geheele weeck lang, behalven op maendagh, en dan niet meer als een.

Alle Voorspraken pleyten staende, en met bloote hoofden, uytgesondert de Hertogen van 't Parlement, de Raedtsheer, en de koninckelijcke Voorspraeck: maer de koninckelijcke Voorspraeck gaet buyten terwijl sy in handeling zijn, en treet na negen uren weêr binnen.

Daer is oock een vierde Schrijver, die de

Clerk

Clerk of the Bulls, of der ſmeeckſchriften genoemt wordt. Hy koomt te tien uren binnen, en geeft de ſmeeckſchriften aen die Heer, die voor de volgende weeck in 't buytenhuys ſal ſitten, welcks ampt is alleenlijck voor die weeck deſe ſmeeckſchriften t'onderſchrijven. Wat de ſwaerder dingen aengaet, hy beraet ſich daer in met d'andere Heeren voor twaelf uren. Hy alleen ſit in een ſekere plaets, een weynigh laeger, ter rechter hant van de Kancelier, voor de tafel. Deſe vonniſt terſtondt alleen in 't buytenhuys de kleyne ſaken. Maer in ſware ſaken beraet hy ſich van acht tot negen uren, en, in 't midden ſtaende, ondervraeght d'andere Raedtsheeren, en herhaelt het kort begrip der dingen, die van de Voorſpraken geſeght en voorgeſtelt zijn, aen d'overige Raedtsheeren, die ondertuſſchen hun meening ſpreken, de welcke hy, als 't gedaen is, in de rechterſtoel van 't buytenhuys ſittende, uytſpreeckt: en dus worden veel dingen terſtondt met tuſſchenſpraeck verhandelt: maer de dingen, die niet afgehandelt worden, uyt oorſaeck van de ſwarigheden, gaen naer 't binnenhuys over.

De Kancelier alleen heeft macht om de gedingen in't binnenhuys te brengen. Hy brengt de ſtemmen te ſamen, en in ſijn afweſen de Preſident, die eertijdts van de Koning alleen genoemt wierd, en voor ſijn geheel leven bleef. Maer nu verkieſen, by handeling van 't Parlement, de Heeren of *the Seſſion* ſelven hun Preſident, op d'eerſte dagh van de ſitting; en in deſer voegen is hy Preſident de geheele Seſſie deur.

Na de middagh ſitten altijdt twee, om de getuygen te verhooren, en d'eed van d'aengeklaeghden te nemen, ſoo hun gedingen tot eed doen gebracht worden: d'anderen ſitten niet na de middagh, maer hooren de Partyen t'huys.

Men vonniſt niet naer de ſtrengheyt van 't Recht, maer naer reden en billijckheyt, en dit alle dagen, behalven des ſondaghs en maendaghs, van d'eerſte November tot de leſte Maert, en van d'eerſte Iunius tot aen d'eerſte Auguſtus. Maer in de tuſſchentijden, in de welcken het tijdt van zajen en ooghſten is, ſtaet het Recht ſtil, en de rechtſaken hebben dan geen voortgang. Sy vonniſſen naer d'inſtellingen des Parlements van 't Rijck, of naer lange gewoonte, en, daer dat gebreeckt, naer 't Keyſerlijck Recht.

De Scaccariſche Raedt.

DE Scaccariſche Raedt beſtaet in tien of twaelf, uyt de Raedt en Seſſie verkoſen, en in weynigh mindere Baronnen. Hun getal is onſeker, en ſy worden van de Koning, met toeſtemming van 't Parlement, geſtelt. Sy ſitten alle maendagen, omtrent te negen uren, en vonniſſen van des Konings ſaken. Alle tekeningen, die door 't groote, of door 't geheyme zegel, of door getuygenis van 't groote zegel beſchickt moeten zijn, worden door de Schatmeeſter vertoont. Na dat hy alles geleſen, en d'inhout voor de Heeren gebracht heeft, ſoo wordt met des ſelfs believen bevolen dat de ſomme aen d'eyſcher betaelt ſal worden. Sy verpachten de koninckljicke Coſtumen, &c. onderſchrijven de vonniſſen van 't beſit der landen, van waer, in de gemeene tael, de beleeningen aen de verſoeckers toegeſtaen wort. Daer na wort de tekening gedaen, en het koninckljck gebod in Latijnſche tael daer over geſtelt, eerſtelijck met het merck van de Geheymſchrijver te ſetten; en de ſelve bewaert het bezegelde voor ſijn borge; en dit gebod wordt in papier aen de Heer van 't geheyme zegel te bewaren gegeven. Dan wordt het aen de Schrijver van 't geheyme zegel gedaen, die 't gebod in de Latijnſche tael op parckement overſchrijft, en aen 't eynde een ſtuckje van 't parckement klooft, om 't geheyme zegel aen te hangen, 't welck van de Bewaerder van 't geheyme zegel gedaen wordt. Dan wordt het aen de Directeur van de kancelary gegeven, om in grooter geſtalte geſchreven te worden, en dan aen de Gemachtighde van de Kancelier, die 't groote zegel daer aen doet. En uyt de twee formaten der brieven, te weten van conformatie en reſignatie, moeten de nieuwe geboden uyt de kancelary gegeven worden om d'ontfanger te beleenen, na dat men het bezegelde geſchrift geſien heeft; en deſe brieven worden bekrachtight met de getuygenis van 't groot zegel van de Directeur der kancelary, en in 't regiſter van de kancelary geſtelt, en 't gene aen de Partyen gegeven, dat hy daer op door de Notarius Saſina verricht.

Plaets van 't Gerecht.

DE voornaemſte Iuſticier des Konings houdt in lijfſaken ſijn plaets gemeenlijck t'Edenburgh, welck ampt nu een wijl tijdts de Graven van Argyle bedient hebben; maer ſy hebben dit ſedert eenige jaren den Koning afgeſegt, behalven in d'eylanden, en in eenigh deel van Noort-Schotlandt. De Koning verkieſt nu door machtbrieven de Iuſticier voor ſijn leven lang, de welck weêr twee Rechtsgeleerden uytkieſt, die kennis van lijfſaken nemen, of van vermincking der leden, of van verlies aller goederen. Den aengeklaeghde wordt in deſe rechtplaets toegelaten, oock in misdrijf van gequetſte Hoogheyt, een Voorſpraeck tot ſich te nemen, die ſijn ſaeck beweert.

De

De Iusticiers worden oock dickwils door koninclijcke achtbaerheyt in lijfsaken geſtelt, om deſe of die beſondere ſaeck t'onderſoecken.

COMMISSARISCHAP.

DAer ſijn oock Gerechtsbancken, die ſy *the Commiſſariat* noemen, van de welcken d'opperſte t'Edenburgh gehouden wort, in 't welck men voor vier Rechters handelt van teſtamentelijcke ſaken, van 't recht der geeſtelijcke goederen, van tienden, echtſcheuringen, en van diergelijcke kerckelijcke ſaken. In byna alle d'andere beſondere deelen van 't Rijck ſijn beſondere Rechters hier toe, van de welcken men op de vier Commiſſariſſen van Edenburgh appelleren mach.

Gerecht der Ondergraven, of Sheriffes.

IN yder Graefſchap ſijn oock mindere Burgerlijcke rechten, in de welcken d'Ondergraef, of de geen, die van hem geſonden is, 't Recht ſpreeckt over d'inwoonders, van uytſtotingen, uytwerpingen, ſchaden, ſchulden, &c. van de welcken om onbillijckheyt, of inſicht van maeghſchap nooyt aen de vergadering van 't Gerecht geappelleert wordt. D'Ondergraven, van de welcken ick ſpreeck, zijn ten meeſtendeel alle erffelijck. Want de Koningen der Schotten, ſoo wel als der Engelſchen, hebben, om d'Edelen met weldaden vaſter aen ſich te verbinden, eertijts erffelijcke en eeuwige Ondergraven ingeſtelt: maer d'Engelſchen hebben d'ongemacken, die hier uyt voortquamen, terſtondt geſien, en die voorſichtighlijck in jarelijckſche ampten verandert. De burgerlijcke Gerechtsplaetſen worden oock in de koninclijcke leenen gehouden, en dit van des ſelfs Baljuw, die door des Konings mildadigheyt koninclijcke vryheden heeft verkregen; en dus van de Overigheden in de vrye burgen en ſteden.

D'Ondergraven, of *Sheriffes* zijn Rechters der landtſchappen, die niet van landen vonniſſen, maer alleenlijck van kleyne dingen, de welcken niet de waerde van hondert Schotſche ponden overtreffen, van de welcken, eer 't vonnis uytgeſproken is, appel aen d'opperſte Raedt toegeſtaen wordt. Sy waren eertijdts byna alle erffelijck: maer de Koningen Jacob de Seſte, en Karel d'Eerſte hebben met een groote menighte gelts deſe rechtſprekingen van alle (de Graef van Rothſay alleen uytgeſondert) afgekocht: in voegen dat nu jarelijks de Koning een uyt dat Ondergraefſchap tot minder Baron verkieſt, welcks naem hy aen de Directeurs van de Cancelary ſendt, die aen hem een machtbrief geven, om aen de Kancelier geſonden te worden, die de ſelve met het groote Zegel van 't Rijck verſterckt. Sy vonniſſen binnen acht-en-veertigh uren van dieveryen, doodtſlagen, en andere lijfsſaken. Indien de misdaet ſoo terſtondt is geſchiet, ſoo mogen ſy ten minſten de misdader terſtondt door hun eyge macht ſtraffen; en als ſy die van de geheyme Raedt verkregen hebben, ſoo mogen ſy die altijdt en overal, naer d'inhout van hun bevel, vervolgen. Indien de vrienden van de gedoode de doodtſlager vangen, ſoo mogen ſy hem aen d'Ondergraef overleveren, die in dit geval vonniſſen mach, en de doodtſlager doen ophangen, of verdrencken.

Als het vonnis uytgeſproken is, ſoo appelleert gemeenlijck de verweſe party, by ſchorſing van 't beſluyt, aen d'opperſte Raedt *of the Seſſion*, daer 't geding, voor d'Ondergraef gebracht, weêr onderſocht wordt, om te ſien of 't vonnis wel of qualijck gegeven is.

D'Ondergraven nemen oock in hun landen, en d'Overigheden in veel kaſteelen kennis van doodtſlagen, (als de doodtſlager binnen vier-en-twintigh uren gevat wordt;) en als hy van de getuygen met eed ſchuldigh betuygt wort, ſoo wordt hy met de doodt geſtraft; maer als deſe tijdt verloopen is, ſoo wort de ſaeck voor de *koninclijcke Iuſticier*, of voor de *Gemachtighden* gebracht. Veel Edelen genieten oock een ſelve vryheyt tegen de roovers, die in hun gerechtspalen gevat worden. Daer zijn oock eenigen, die duſdanige vryheden hebben, dat ſy in lijfsſaken binnen hun palen recht plegen, en in veel ſaken de genen, die binnen hun palen woonen, van de koninclijcke Iuſticier weêr af halen, doch met borgen te ſtellen, om naer de wetten recht te ſpreken.

KERKELYKE BESTIERING.

DE Kerckelijcke beſtiering in Schotlandt is duſdanigh. Voor eerſt wordt yder Ondergraefſchap gedeelt in Seſſions plaetſen, en deſen in Parochyen, naer de grootheyt, en naer dat het getal meêbrengt; en uyt de Parochyen worden de Presbyteria, of Prieſterſchappen te ſamen gebracht.

De Seſſie van de kerck is als de Bedienaer, met d'Ouderlingen en Diakenen, eenmael in de weeck te ſamen koomt, op dat hy op de zeden van ſijn kudde ſou ſien, de ſonden beſtraffen, den ſchuldige berouw toevoegen, en dit alleenlijck van hoerery of overſpel, gekijf, verbreking van de Sabbath, &c. Indien iemant ſich in dit vonnis geergert vindt, ſoo mach hy ſich op het Prieſterſchap van ſijn kerck beroepen.

Yder Prieſterſchap heeft ſijn kercken, te weten tien, vijftien, meer of min, naer de me-

nighte van 't volck, en naer de grootheyt van 't begrip. In yder Landtſchap zijn vier, vijf, of meer Prieſterſchappen.

Een Presbyterium of Prieſterſchap is een vergadering van alle Bedienaers, dewijl onder ſoodanigh Prieſterſchap yder Bedienaer een uyt d'Ouderlingen van ſijn kerck, als een bygevoeghde, by ſich heeft: en ſy vergaderen alle weken op donderdagh in de verordende ſtadt; en na de predicatie verhooren ſy de appellatien, ſoo 'er eenigen zijn, en beſlechten die. Indien d'aengeklaeghde weêr appelleren wil, ſoo geſchiet ſulcks aen 't Synodus van ſijn Landtſchap. Dit Synodus vergadert tweemael in 't jaer, te weten eens in April, en eens in September. Alle de Bedienaers, en oock ſoo veel Ouderlingen komen te ſamen tot dit Synodus, dat een weeck duert. Men kan van dit Provinciael Synodus tot het algemeene van 't geheele Rijck appelleren. Dit Synodus wort beſchreven tegen de maent Iulius, en eyndight voor d'ooghſt, dat is, voor S. Pietersdagh.

Het algemeen Synodus beſlecht alle ſaken ſonder eenigh appel, en maeckt handelingen voor de beſtiering van de geheele kerck van Schotlandt, die echter van 't Parlement beveſtight moeten worden. Tot dit algemeen Synodus worden Gemachtighden uyt yder Prieſterſchap geſonden, namelijck een Bedienaer, met een Ouderling.

In dit Synodus worden de Bedienaers, die ſwaerlijck ſondigen, uytgeworpen, en naer 't verſoeck der ſteden verandert.

DE GADENEN of LADENEN.

DE Ottadinen, *of Northumberlandt hadden tot geburen de* ΓΑΔΕΝΟΙ, *die, met verandering van een letter, oock in veel afschriften van Ptolemeus* LADENEN *genoemt worden, te weten in dat gewest, 't welck tusschen de mondt van de vloet* Tweed, *en Edenburghs* Forth, *in leght, heden in veel Landtschapjes gedeelt, van de welcken de voornaemsten zijn* Teifidale, Twedale, Merch *en* Lothien, *in't Latijn* Lodeneium; *in welcke eenige naem alle Landtschappen by de Schrijvers van de middelste eeuwen begrepen waren.* *Gadeni.* *Ioannes Skene, van de beteckening der woorden.*

TEVIOTIA, gemeenlijck TEIFIDALE.

Eifidale, dat is, *Dal aen de vloet Teifie*, of *Teviotum*, tusschen steyle bergen, en afgebroke klippen, en naest aen Engelandt gelegen, wordt van een strijdtbaer volck bewoont, 't welck heel vaerdigh in de krijghsoeffening in schichtige invallen is, uyt oorsaeck van de gedurige oorlogen tusschen de Schotten en Engelschen in de voorgaende eeuwen.

Iedburgh. D'eerste plaets, daer men aenkoomt, is *Iedburgh*, een welbewoont kasteel, by de samenvloejing van de *Teifie* en *Ied*, daer af de *Mailros.* naem gekomen is: oock *Mailros*, een kloosster, dat tamelijck oudt is, in't welck, toen by ons de kerck opstont, Monicken van een seer oude insetting waren, die sich met gebeden bemoeyden, en met d'arbeyt hunner handen de kost wonnen.

Meer oostwaerts, daer de *Tweed* en *Teifie* hun water in een mengen, siet men *Rosburgh*, 't welck oock *Roxburgh* genoemt wordt, en eertijdts *Marchidun*, om dat het tot een grenspael verstreckte, daer een kasteel was, dat om sijn gelegenheyt, en oock om de menighte der torens eertijdts voor een vast kasteel wierd gehouden. Dese plaets, van d'Engelschen ingenomen, wierd belegert van Iacob de Tweede, Koning van Schotlandt, die daer met een stuck van een grof geschut, dat by ongeval barste, in't bloejen van sijn jeught sneuvelde, en door sijn ontijdige doodt groote droefheyt in de sijnen ontstack. Het kasteel wierd echter overgegeven, en ten meestendeel tot aen de gront geslecht; in voegen dat men nu naeuwelijcks iets daer af sien kan: maer 't omleggende landt, hier om *the Sherifdome of Roxburgh* genoemt, heeft sijn erffelijcke Ondergraef, of *Sheriffe*, uyt het geslacht van *Douglas*, die gemeenlijck *the Sherif of Teifidale* geheeten wordt: maer nu heeft, door gunst van Iacob de Seste, *Roxburgh* oock tot sijn Baron Robert *Ker*, uyt de stam der *Kerren*, in dit gewest heel vermaert en talrijck, uyt het welck de *Fernherstен*, en anderen, in krijghsaken opgevoedt, vermaert hebben geweest. *Roxburgh.* *Sherifdome of Roxburgh. Erffelijcke Ondergraven.* *Ker.*

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
TEVIOTIA
Vulgo
TIVEDAIL
Scala Miliarium
1 2 3 4
Auct. Tim. Pont.
Io. Blaeu Excudit
Part of Eusdail.
Part of Lidisdail.
LIDALIÆ PARS
PARS EVIÆ
TVEDIÆ
PARS TWEDAIL
PART OF LAWDER DAIL
Cailso
Iedd-brugh
Langnewtoun Comon
Selkirk
Mospatrick hopswyre
L. of Lowis

Beſchrijving van

TWEEDAIL,

en 't Landtſchap

PEBLIS.

DE vloet TWEED vloeyt deur het dal, dat de naem van hem draegt, en overvloet van ſchapen heeft, welckers wol in hooge achting wort gehouden. Warelijck een treffelijcke vloet, die innewaerts naer 't weſten tuſſchen hooge bergen, byna met een rechte gracht deur 't kaſteel *Drimlar*, de marcktſtadt *Peblis* (die de Baron *Zeſter* tot haer Ondergraef heeft, gelijck oock haer naburigh *Selkirk*, uyt het geſlacht Murray van *Fallohil*) vloeyt, de beeck *Lauder* meênoemt, aen de welcken men *Lauder* en *Thirleſtan* ſiet, daer het heerlijck huys van Ioannes Metellanus ſtaet, die onlangs Kancelier van Schotlandt heeft geweeſt, en om ſijn beſondere voorſichtigheyt door Koning Iacob de Seſte tot Baron van *Thirlſtan* gemaeckt wierd. Daer na wort de Tweed by *Roxburgh* door de golven van de Teiſe grooter, en vloeyt deur de *Sheriffdome*, of vooghdy van *Berwick*, die ten meeſtendeel van't geſlacht der *Humiers* beſeten wordt, in de welcke het hooft van dat huys het recht van Ondergraef pleeght. Voorts, deſe vloet, vruchtbaer van ſalm zijnde, vloeyt beneden *Berwick*, een ſtercke ſtadt van Engelandt, van de welck ick geſproken heb, in zee.

Het landtſchap Peblis heeft tot grenspalen, naer 't ooſten de vooghdy van Selkirck, naer 't zuyden het Seneſchalſchap van Annandail, naer 't weſten het Ondergraefſchap van Lanarck, en eyndelijck naer 't noorden Lothian. In 't midden ſtreckt het ſich in de langte uyt van Arricksſteen af, tot aen de beeck Barthorburne, omtrent acht-en-twintigh duyſent ſchreden verre. Het brengt op ſijn breetſte uyt, te weten tuſſchen de kloof van de koude ſteen, gemeenlijck *the Cald ſtoneſtap*, tot aen de weſterſche binnenzee der Lobiers, gemeenlijck *the Weſt-mary Loth of the Colæbes*, achtien duyſent ſchreden. De voornaemſte vloet, daer af dit landtſchap beſproeyt wordt, is de Tweed, welcks bron en oorſprong aen Arrickſteen is, die ſy gemeenlijck Tweeds kruys noemen. De vloet loopt deur 't geheele landtſchap ter plaets, daer het op ſijn langſte is, en 't welck eertijdts in 't geheel de naem van Tweedail hier af heeft gekregen. Noordewaerts aen deſe zijde van de vloet zijn verſcheyde gedenckwaerdige beeken. De voornaemſte is de rivier Ithomius, die in de rivier Biggar ſtroomt, eer ſy in de Tweed valt, een weynigh beneden Drummelzar. Daer na koomt de Lijm, die uyt de kloof van de Koude ſteen negen duyſent ſchreden afſtroomt, tot dat ſy ſich in de Tweed, twee duyſent ſchreden boven Peblis, ontlaſt. Deſe beeck draeght drie ſteene bruggen, d'een te Lijm, d'ander te Novagria, en de derde te Linton. De derde is de rivier Peblis, die aen de grenſen van Lothian ſpruyt, en acht duyſent ſchreden voortloopt, eer ſy aen Peblis koomt, daer ſy in de Tweed ſtroomt. De vierde is de beeck van Innerlythe, die beneden uyt de bergen van Lothian ſtroomt, en ſes duyſent ſchreden verre tot aen Innerlythe loopt, daer ſy in de Tweed vloeyt. Dit landtſchap heeft twee voorname Meeren; een in de Parochy van Edilſtane, die ſy het weſt-meer noemen. Daer in onthoudt ſich omtrent de maent Auguſtus, ſoo groot een overvloet van rivierviſch, en voornamelijck van ael, dat, met goede windt, dat is als hy van 't hooft des meers langs des ſelfs ſtroom waeyt, daer oock een beeck uytbarſt, d'inwoonders, daer vergadert om te viſſchen, en naer de bequaemheyt van d'overvloejing der zee wachtende, om te vangen, dickwils door 't gewelt der uytbarſtende viſſchen verdreven worden, met verlies van hun gereetſchap, dat ſy gepooght hebben met hun voet te hechten, en vaſt te ſetten. Sy vangen overal met netten en korven een ongelooffelijcke menighte van ael en andere rivierviſſchen, daer ſy groote winſt meê doen. D'andere Meer, die ſy de Genenſche noemen, leght in de hooghte van 't geberghte, dat oock ſoo genoemt is, en is duyſent ſchreden lang, en vijf hondert breet. Des ſelfs vloet valt in Annandail, aen een ſchrickelijcke ſteylte, twee hondert en vijftigh ſchreden verre van de top des berghs tot in de vlackte, die aen de voet van 't geberghte paelt, daer dickwils viſſchen gevonden worden,

Septentrio
Meridies
Occidens.
Oriens.
TVEDIA
cum vicecomitatu Etterico Forestæ.
etiam Selkirkæ dictus.
TWEE-DAIL
with the Sherifdome of Etterik-Forrest
called also Selkirk.
Scala Miliarium
1 2 3 4 5
PART OF CLYDS: DAIL.
LOTHIAN PARS.
Part of Lothian.
Part of Waddall.
Regalitie of Stow.
Law der dail.
Part of Teviot dail.
ANNANDIÆ PARS.
Part of Annan: dail.
ESCIÆ PARS.
Part of Esk-dail.
ETTERICK FORREST.
TWEE DAIL
Lochs of Lowis
Selkirk
Pebils
Auct. Timotheo Pont.

den, die van de ſteylte af doodtgevallen zijn. Aen d'overzijde van de Tweed naer 't zuyden zijn twee vermaerde rivieren, te weten de rivier Quaria, of Quoir, daer af het Traquariſche kaſteel, by de welcke ſy in de Tweed vloeyt, de naem heeft; en de rivier Minnon, uyt een bron van gelijcke naem geſproten, die een weynigh beneden de kerck van Minnon in de Tweed vloeyt. Deſe vloet Tweed is heel vermaert, voornamelijck door de groote overvloet van ſalm, die in de ſomer uyt de zee derwaerts opſwemmen, en daer een groot deel van 't jaer blijven, van de welcke veel op twee duyſent ſchreden van 't hooft van Tweed gevangen worden. Hier in, gelijck in d'andere vloeden en beecken van dit landtſchap wordt een groote overvloet van vorens en andere vette en geſonde viſſchen gevonden. Dit Landtſchap heeft een gematighde lucht, die dickwils heet en helder is. Hun landt ſtijght deurgaens tot bergen, van 't welck de beemden, die hier en daer aen de Tweed, en aen d'oevers van andere beeken leggen, groen, luſtigh, en grasrijck zijn. Hier zijn oock veel dalen en vlackten, aen de beyde zijden van de Tweed, en aen andere rivieren gelegen, van de welcke eenige goede vruchten, en andere hooy voortbrengen: in voegen dat dit Landtſchap voor ſich ſelf de ruymte van koorn-ackers en weyden heeft, ſchoon d'inwoonders ten meeſtendeel ſich met vee en beeſten geneeren, 't welck overvloet van melck, butter, en kaes aen hen beſchaft. In de laege plaetſen van dit landtſchap naer de zijde van Selkirck, nuttigen de ſchapen ſoo geſont en droogh voedſel, dat ſy ('t welck in andere landen naeuwelijcks gebeurt) 't vijftiende jaer bereycken, eer ſy van ouderdom ſterven. In dit landtſchap is niet meer dan een Koninckljcke Burgh, of ſtadt, Peblis genoemt daer af het geheel Landtſchap de naem draeght. Deſe ſtadt leght in een luſtige plaets, te weten tuſſchen de vloet Tweed, en Peblis, en is ſeer vermaert van vijfmael drie verçierſelen, namelijck om haer drie kercken, drie klocken, drie poorten, drie ſtraten, en drie bruggen, van de welcken een, over de Tweed gelegen, vijf bogen heeft, (want de Tweed lijd geen andere brugh, tot dat hy aen Berwick gekomen is) d'anderen van twee bogen ſtrecken ſich over de rivier Peblis. Niet verre boven Peblis is 't kaſteel Needpetth, dat aen de Graef van Tweedail behoort, de welck erffelijck Ondergraef van 't landtſchap is, welcks voorouders, eertijts Heeren van Yeſter geheeten, uyt de deurluchtighſte ſtam der Hayers van Errol geſproten, by oudts inwoonders van deſe beyden zijn geweeſt. Vier duyſent ſchreden beneden Peblis is het Traquariſche kaſteel gelegen, dat aen de Graef van Traquaria behoort, welcks gelegenheyt heel aengenaem is door de ſchaduw der boſſchen, en door de luſtigheyt van de voorbyvlietende vloet. D'andere kaſteelen en voornaemſte huyſen zijn Pern, Greiſton, Cardron, Ormiſton, Horsburgh-caſtel, Smithfield, Caſtel of Manyre, Poſſa, Caverhill, Barnes, Dauck, Drummailler, Stenhoop, Polmude, Halkshalk, Kingildor, Kutlehall, Cardron, Litilhope, Hartree, Skirlijn, Nether Urd, Kirk Urd, Quota, Halmyre, Romannow, Drocheli, Cringlea duyſter Hof, gemeenlijck Darnhall, Winkiſton en Fouledge.

In dit Landtſchap zijn veel bergen, van de welcken een kleyn getal een weynigh, of geheel niet ſteenachtigh zijn. De genen, die in grootheyt en hooghte boven d'anderen uytſteken, zijn de bergh der Herten, anders Hartfiell; Latodun des Hertſteens, gemeenlijck Braidalb of Hertſtone, die onder anderen een groote overvloet van wilde beeſten, en vogelen geeft, en voornamelijck van velthoenders, met witte ſtippen onderſcheyden, die heel ſmakelijck zijn. Op de top van de bergh ontdeckt ſich een breede vlackte, van de welcke men alle omleggende landtſchappen kan ſien, die tuſſchen de groote en Yrſche zee gelegen zijn. D'andere bergen zijn Kingildore, Cardonfiell, Gadderſnalb, Whonifell, Wormell, Wamlalb, Radinshope, Dolerlalb, *the Lincksbeppus* en Minshnure.

Voorby Drummalzar vloeyt een kleyne beeck, Pauſale genoemt, die aen de kerck van Drummalzar in de Tweed vloeyt, op welcks kerckhof, ſoo men ſeght, eertijdts begraven heeft geweeſt de waerſegger Merlin; en daer heeft in gemeene rijm een voorſegging geweeſt, van deſe zin: Als by Merlins graf de Tweed en Pauſale te ſamen lopen, dan ſullen ſonder twijffel de Schotten en Engelſchen de heerſchappy van een Koning onderworpen zijn. De Peblers beweerden dat deſe voorſegging vervult was toen Iacob de Seſte tot Koning van Engelandt gekroont wierd: want in die dagh waren de Tweed en Pauſale, door een nieuwe en bovengewoone overvloejing ſoo hoogh geſwollen, dat ſy, buyten hun grachten uytſpattende, met hun uytgeborſte water op 't geſeyde kerckhof aen Merlins graf te ſamen quamen, 't welck, gelijck ſy ſeggen, toen eerſt, en ſedert nooyt weêr gebeurt is.

D'inwoonders gebruycken tot hun branding ten deel turf, van de welcke overal groote overvloet in 't geheele landtſchap is, en ten deel kolen, die ſy in eenige plaetſen uyt Lothian aenvoeren: ja ſy krijgen die oock uyt ſekere koolput binnen de grenſen van Peblis ſelve. Daer is oock een groote overvloet van kalck in verſcheyde plaetſen van dit landtſchap: in voegen dat aen het ſelve byna niets ont-

ontbreeckt, dat tot het dagelijcks gebruyck voor de menſch nootſakelijck is, 't zy men op lijftocht, kleeding of branding ſiet. Wat de Parochyen en Prieſterſchappen van dit landtſchap aengaet, daer in is een eenigh geheel Prieſterſchap, namelijck van Peblis, met vier Parochyen, aen 't Biggariſche Prieſterſchap behoorende. Het Prieſterſchap van Peblis beſtaet in deſe Parochyen, in dat van Peblis, daer de ſetel van't Prieſterſchap is, van Innerleth, Traquaria, Cailſen, Manyre, Dalvick, Drummelzar, Tweedamir, Kirburden, Stoboen, Linton, Lijn, Novagria en Edleſton, te ſamen veertien Parochyen. De vier overige Parochyen zijn die van Glenwhom, Kilboch, Brochton, en Skirlinge.

LAVDERDAIL.

Auderdal, of *Lauderdail* heeft ſijn naem van de vloet Lauder.

Deſe vloet ſpruyt uyt de bergen, die dit landtſchap van Lothian afſcheyden, en, van verſcheyde beeken vergroot, naer 't zuyden vloeyt, en ſich in de Tweed ontlaſt.

Dit dal wordt verçiert door de ſtadt en kaſteel Lauder, gelijck oock door de heerlijckheyt van Thirleſtaine.

Het heeft tot grenspalen naer 't ooſten Merche, naer 't zuyden Tweedail, dat oock de weſtzijde ſluyt, en naer 't noorden Lothian.

De deurluchtighſte en edelſte Heer, *Ioannes, Graef van Lauderdail, &c.* had een breede beſchrijving van dit, en van eenige andere landtſchappen belooft; maer hy, in deſe Brittanniſche oorlogen des Konings zijde volgende, wierd in de ſlagh te Worcheſter gevangen, en hier door belet. Gebruyck dan deſe, waerde Leſer, tot dat hy 't vermogen heeft om ſijn belofte te volbrengen, of tot dat iemant anders iets beter te voorſchijn brengt.

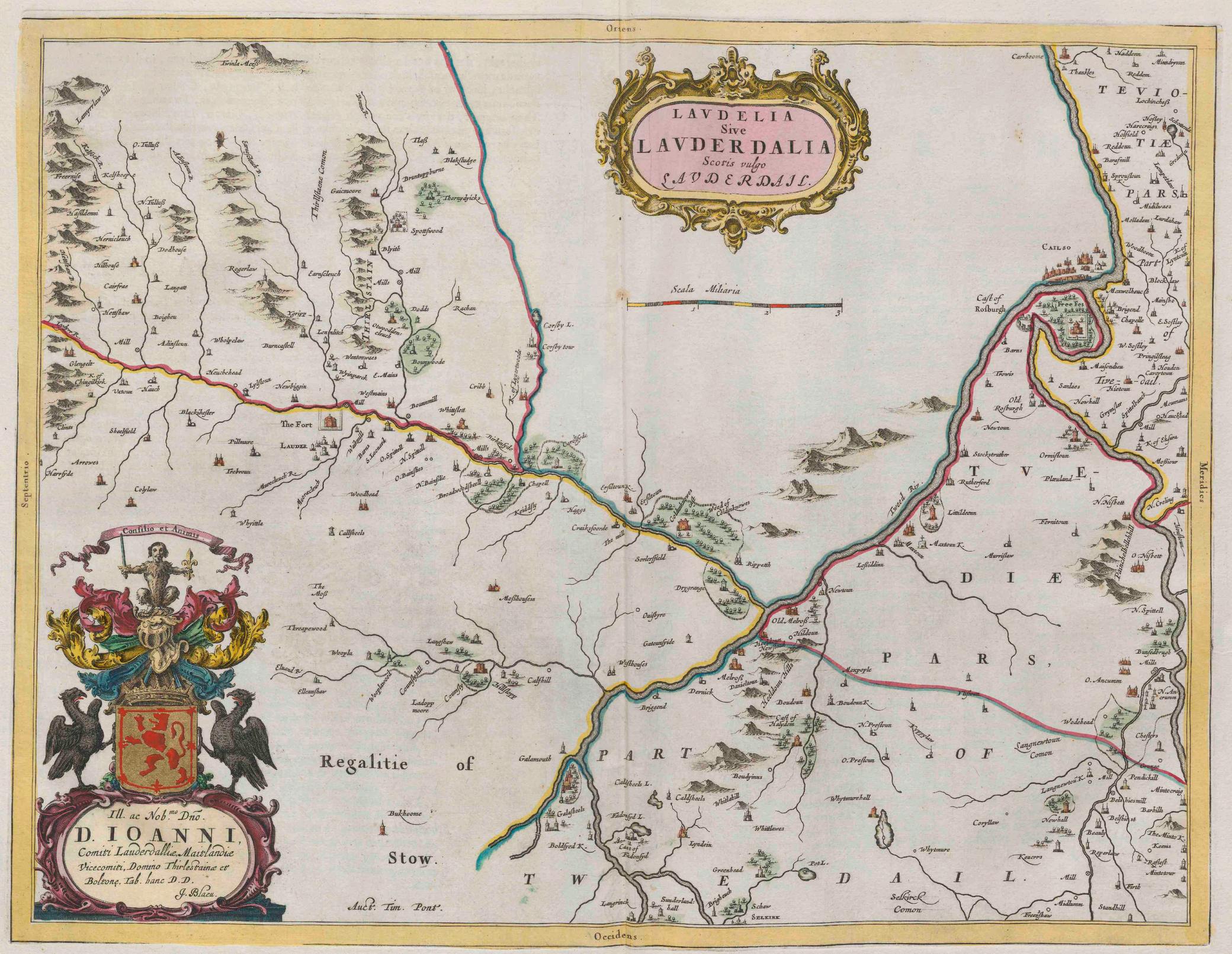
LAVDELIA
Sive
LAVDERDALIA
Scotis vulgo
LAVDERDAIL.
Scala Miliaria
1
2
3
Orients
Occidens
Septentrio
Meridies
Consilio et Animis
Ill. ac Nob.mo Dno.
D. IOANNI,
Comiti Lauderdalliæ, Maitlandiæ
Vicecomiti, Domino Thirlestainæ et
Boltonę, Tab. hanc D.D.
J. Blaeu.
Regalitie of
Stow.
Auct. Tim. Pont.
TEVIOTIÆ PARS,
TVEDIÆ PARS,
PART OF TWEEDAIL.
Tweed Riv.
Cailso
Cast of Rosburgh
Old Rosburgh
The Fort
Lauder
Melrose
Old Melrose
Selkirk
Selkirk Comon
Langnewtoun Comon
Free Fes
Corsley L.
Corsley tour
Thirlstaine Comon
Thirlstain
Twinla Meess
Lamyrrlaw hill
Kelfoot R.
Kelfhoe
Freernise
Hasildenni
Hernicleuch
Hilthouse
Cairfrae
Hettshaw
Mill
Glengelt
K. of Chingilkirk
Vxtoun
Hauch
Clints
Arrowes
Harrsyde
Colylaw
Whyttla
Callsheels
Sheelfield
Blackihester
Pillmure
Trebroun
Muresleuch R.
Woodhead
Keiddsly
Haggs
Craiksfoorde
The mill
Sorlerssfield
Drygrange
Ouisbyre
Gatounsyde
Westhouses
Moßhouses
The Moß
Threapewood
Woopla
Langshaw
Eluand R.
Ellenshaw
Woodlawed
Coumsyhill
Coumsy
Hillslopp
Calfhill
Ladopp moore
Galamouth
Bukhoome
Galasheels
Boldsyed K.
Cast of Fadonsyd
Fadonsyd L.
Caldsheels L.
Caldsheels
Whittlehill
Whittlawes
Lyndein
Greenhead
Sunderlandhall
Langrinck
Schaw
Selkirk
Pot L.
Whytmure
Whytmurehall
Coryllaw
Newhall
Beauly
Reperlaw
Keeers
Raflest
Mintotour
Firth
Standhill
Mill
Freeshaw
Midlumm
Langnewtoun K.
Pendickill
Mintocraig
Belshiesmill
Barhills
Belshiest
The Minto K.
Keems
Langnewtoun
Wodehead
Chesters
Grange
Sangnewtoun Comon
O. Prestoun
N. Prestoun
Kippylaw
Boudoun K.
Boudoun
Mexpeple
Melrose
Danieltoun
Heckdoun Hills
Dernick
Briggend
Cast of Halydem
Boudyinns
Hildoun
Newtoun
Leßidinn
Maxtoun K.
Maxtoun
Murrisiaw
Rippeth
Erfsitoun
Erfsitoun K.
Chapell
Carolsyde
Mills
Birkinsyde
Whittslett
Boummill
Cribb
K. of Lyndwoode
Westmains
Mill
Wyniparck
E. Mains
Wantonwaes
Lentintich
Otwoddencleuch
Bounwoode
Dodds
Rachan
Mills
Mill
Blythe
Spottswood
Thornydycks
Bruntuppburne
Blaksludge
Tlaß
Gaicmoore
Earnscleuch
Rogerlaw
Yqripp
Burncastell
Wholpelaw
Adinstoun
Langatt
Boighou
Dodhouse
N. Tulluß
O. Tulluß
Adinstoun B.
Earnscleuch B.
Bowmn R.
Hettshaw B.
Lyghr R.
Newbiggin
Lylstoun
Heuchchead
Woodhead
Burns
S. Leonard
O. Spittell
N. Spittell
O. Bainsfles
N. Bainsfle
Broadwoodshead
Muresleuch R.
Pillmure
Trebroun
Colylaw
Whyttla
Callsheels
Sheelfield
Blackihester
Clints
Arrowes
Harrsyde
Hauch
Vxtoun
Glengelt
K. of Chingilkirk
Mill
Adinstoun
Boighou
Hettshaw
Cairfrae
Langatt
Dodhouse
Hilthouse
Hernicleuch
Hasildenni
Freernise
Kelfoot R.
Kelfhoe
Lamyrrlaw hill
Twinla Meess
Carrhoome
Haddenn
Minndrynn
Reddem
Thankles
Lochinchess
Hosley
Harecraigs
Holfield
Reddenn
Barafmill
Sprouslown
Lempetlaw
Midilwaes
Melladem
Lurdahaw
Woodhoom
Part
K. of Lyntoun
Block law
Mexwelheuch
Mainsho
Brigend
Chapelle
E. Sosslay
W. Sosslay
Pringilstang
Houden
Cavertoun
Maisondieu
Tive-dail.
Hietoun
Samlaes
Newhall
Grymslaw
Spittelhauch
Mountmains
Hauckhead
Mill
K. of Eksera
Moßiour
Ormistoun
Plæuland
Rutherford
Littldeenn
Fernitoun
N. Nisbett
O. Nisbett
Plainchelldchhall
N. Creling
Houstoun
N. Spittell
Bunsedbrugh
Mills
O. Ancumm
N. Ancrum
Wodehead
Chesters
Grange
Pendickill
Mintocraig
Belshiesmill
Barhills
Belshiest
The Minto K.
Keems
Raflest
Mintotour
Firth
Standhill
Mill
Midlumm
Freeshaw
Selkirk Comon
Langnewtoun K.
Newhall
Beauly
Reperlaw
Keeers
Whytmure
Whytmurehall
Coryllaw
Whittlawes
Whittlehill
Caldsheels
Caldsheels L.
Boudyinns
Boudoun
Boudoun K.
Flistoun
Wodehead
Langnewtoun
Sangnewtoun Comon
Kippylaw
N. Prestoun
O. Prestoun
Mexpeple
Melrose
Danieltoun
Heckdoun Hills
Dernick
Briggend
Cast of Halydem
Hildoun
Newtoun
Leßidinn
Maxtoun K.
Maxtoun
Murrisiaw
Rippeth
Erfsitoun
Erfsitoun K.
Chapell
Carolsyde
Mills
Birkinsyde
Whittslett
Boummill
Cribb
K. of Lyndwoode
Westmains
Mill
Wyniparck
E. Mains
Wantonwaes
Lentintich
Otwoddencleuch
Bounwoode
Dodds
Rachan
Mills
Mill
Blythe
Spottswood
Thornydycks
Bruntuppburne
Blaksludge
Tlaß
Gaicmoore
Earnscleuch
Rogerlaw
Yqripp
Burncastell
Wholpelaw
Adinstoun
Langatt
Boighou
Dodhouse
N. Tulluß
O. Tulluß
Adinstoun B.
Earnscleuch B.
Bowmn R.
Hettshaw B.
Lyghr R.
Newbiggin
Lylstoun
Heuchchead
Woodhead
Burns
S. Leonard
O. Spittell
N. Spittell
O. Bainsfles
N. Bainsfle
Broadwoodshead
Muresleuch R.
Pillmure
Trebroun
Colylaw
Whyttla
Callsheels
Sheelfield
Blackihester
Clints
Arrowes
Harrsyde
Hauch
Vxtoun
Glengelt
K. of Chingilkirk
Mill
Adinstoun
Boighou
Hettshaw
Cairfrae
Langatt
Dodhouse
Hilthouse
Hernicleuch
Hasildenni
Freernise
Kelfoot R.
Kelfhoe
Lamyrrlaw hill
Twinla Meess
Carrhoome
Haddenn
Minndrynn
Reddem
Thankles
Lochinchess
Hosley
Harecraigs
Holfield
Reddenn
Barafmill
Sprouslown
Lempetlaw
Midilwaes
Melladem
Lurdahaw
Woodhoom
Part
K. of Lyntoun
Block law
Mexwelheuch
Mainsho
Brigend
Chapelle
E. Sosslay
W. Sosslay
Pringilstang
Houden
Cavertoun
Maisondieu
Tive-dail.
Hietoun
Samlaes
Newhall
Grymslaw
Spittelhauch
Mountmains
Hauckhead
Mill
K. of Eksera
Moßiour
Ormistoun
Plæuland
Rutherford
Littldeenn
Fernitoun
N. Nisbett
O. Nisbett
Plainchelldchhall
N. Creling
Houstoun
N. Spittell
Bunsedbrugh
Mills
O. Ancumm
N. Ancrum
Wodehead
Chesters
Grange
Pendickill
Mintocraig
Belshiesmill
Barhills
Belshiest
The Minto K.
Keems
Raflest
Mintotour
Firth
Standhill
Mill
Midlumm
Freeshaw
Selkirk Comon
Langnewtoun K.
Newhall
Beauly
Reperlaw
Keeers
Whytmure
Whytmurehall
Coryllaw
Whittlawes
Whittlehill
Caldsheels
Caldsheels L.
Boudyinns
Boudoun
Boudoun K.
Flistoun
Wodehead
Langnewtoun
Sangnewtoun Comon
Kippylaw
N. Prestoun
O. Prestoun
Mexpeple
Melrose
Danieltoun
Heckdoun Hills
Dernick
Briggend
Cast of Halydem
Hildoun
Newtoun
Leßidinn
Maxtoun K.
Maxtoun
Murrisiaw
Rippeth
Erfsitoun
Erfsitoun K.
Chapell
Carolsyde
Mills
Birkinsyde
Whittslett
Boummill
Cribb
K. of Lyndwoode
Westmains
Mill
Wyniparck
E. Mains
Wantonwaes
Lentintich
Otwoddencleuch
Bounwoode
Dodds
Rachan
Mills
Mill
Blythe
Spottswood
Thornydycks
Bruntuppburne
Blaksludge
Tlaß
Gaicmoore
Earnscleuch
Rogerlaw
Yqripp
Burncastell
Wholpelaw
Adinstoun
Langatt
Boighou
Dodhouse
N. Tulluß
O. Tulluß
Adinstoun B.
Earnscleuch B.
Bowmn R.
Hettshaw B.
Lyghr R.
Newbiggin
Lylstoun
Heuchchead
Woodhead
Burns
S. Leonard
O. Spittell
N. Spittell
O. Bainsfles
N. Bainsfle
Broadwoodshead
Muresleuch R.
Pillmure
Trebroun
Colylaw
Whyttla
Callsheels
Sheelfield
Blackihester
Clints
Arrowes
Harrsyde
Hauch
Vxtoun
Glengelt
K. of Chingilkirk
Mill
Adinstoun
Boighou
Hettshaw
Cairfrae
Langatt
Dodhouse
Hilthouse
Hernicleuch
Hasildenni
Freernise
Kelfoot R.
Kelfhoe
Lamyrrlaw hill
Twinla Meess

MARCIA
OFT
MERCHE.

Naem. DIt landtſchap wordt *Marcia*, of *Merche* genoemt, om dat het naer 't ooſten op de grenſen van Schotlandt en Engelandt eerſt voorkoomt; want *March* beteekent grenspael. En hoewel het gemeene volck het landtſchap ſelf Merſia uytſpreeckt, ſoo behout echter het Graefſchap van Merche, 't welck ſich in dit landtſchap breet uytbreyt, eertijdts 't erfdeel der Dumbarders, noch ſijn oude naem.

Byna in 't midden van 't landtſchap is het ſtedeken Duns, daer een jarelijckſche Vooght, die ſy *Sheriff* noemen, voor 't volck van Merche recht ſpreeckt. Dit was een oudt erfdeel der Dunſers, met de bynaem van Heeren van't ſtedeken; uyt welcke ſtam eertijdts geſproten is den edelen ſcherpſinnigen Doctor, Ioannes Duns, met de bynaem van Scotus, die hy van ſijn vaderlant behouden heeft. Heden zijn 'er weynigh meer van die ſtam overigh, die burgers van de ſelve ſtadt zijn.

Grenſen. Boven Berwick, d'oude Hooftſtadt van Merche, ſcheyt de vloet Tweed Nordhumberlandt, een landtſchap van Engelandt, van Merche af tot aen het kaſteel *Carhoome*; van daer ſcheyt de vloet, Reddinburn genoemt, uyt het geberghte Zeviota voortkomende, Northumberlandt van Teifidale, ſeker landtſchap van Schotlandt. Weſtwaerts ſcheyt de beeck Edna, die by Sprawſtoun ſich met de Tweed vermengt, Merche van het ſelve Teifidale, tot aen de plaets Smelum-mill; en van daer gaet het met een byna rechte ſtreeck voort weſtwaerts op tot aen de vloet Lauder, of Lijder, by het kaſteel Rippeth. Voorby Rippeth is de vloet Lauder (tot aen de beeck, die Boun genoemt wordt, by de plaets Boun-mill) een ſcheyding tuſſchen Merche en Lauderdail: ja Lauderdail ſelve is een deel van Merche, eertijdts 't erfdeel der Morvilliers, Conſtapels in Schotlandt, die uytlandigh zijn, en welckers ſtam vergaen is. Na d'ondergang van dat geſlacht, aen gequetſte Majeſteyt ſchuldigh, is Lauderdail aen des Konings eygendom gehecht, en heeft, naer de manier der Koninckliycke landen, ſijn beſondere Rechter, of Baljuw; welck Overheyts ampt bedient wordt van d'edele Heer Ioannes Metellanus, Graef van Lauderdail. Voorby de bronnen van de beeck Boun loopt de ſcheyding van Merche met een ſchuynſche lijn, in de kaert afgeteekent, in 't midden deur de Lamyriſche bergen, die ſelve ten deel aen Merche, ten deel aen Lauderdale, en ten deel aen Lothian behooren. Van't noorden wort het beſloten met de beeck, die voorby Dunglas, een kaſteel des Graefs van Hume, vloeyt; en 't overige wort van de groote zee beſpoelt.

Voorby Rippeth, aen d'oever van de vloet Lauder, is de hoeve van Erſildoun, het vaderlandt van Thomas Lermonth, die in 't jaer 1290 leefde. Deſe heeft, behalven veel andere voorſeggingen, die door d'uytgang beveſtight zijn, voorſeght dat uyt de dochter van Robert Brus (die ſedert de opperheerſchappy in Schotlandt verkreegh) in de negende graed een gebooren ſou worden, die 't gedeelde Rijck der Britanjers met een gemeene heerſchappy beheerſchen ſou: welcke voorſegging, lang omgewandelt hebbende, eyndelijck, na verloop van meer dan drie hondert jaren, in Iacob de ſeſte, Koning der Schotten, geluckighlijck tot het Engelſche Rijck verheven, waer geworden is. *Oude voorſegging.*

Geheel Merche voed binnen de Lamyriſche bergen, die tamelijck geluckigh van beemden zijn, op haer vruchtbare gront een groote menighte van inwoonders, die in de vrede naerſtigh, en in d'oorlogh dapper zijn, en die tegen d'Engelſchen, door een tamelijcke vloet afgeſcheyden, het hunne dapperlijck beſchermden. Het heeft oock veel ſtercke kaſteelen, eertijdts veylige toevluchten tegen de heyren der Engelſchen, van de welcken de voornaemſten zijn Hume, op een ſteyle berg gelegen, die aen de Graven van Hume, en aen't geheel geſlacht der Humiers, het machtighſte in Merche, de naem gegeven heeft; en Faſt-caſtel op de zeebergh van de noortzee, ſeer ſterck door de natuer van de plaets, en door d'arbeyt der menſchen. Duns, Langton en Niſſeth zijn tamelijcke ſtercke kaſteelen, gelijck oock Waderborne en Ay- *Aert der inwoonders.*

THE MERCE
or Shirrefdome of
BERWICK.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
LOTHIANÆ PARS
GERMANICVS OCEANVS.
LADERDE LIÆ PARS.
TWEDIÆ PARS.
TEVIOTIÆ PARS.
NORTHVMBRIÆ PARS.
Lauder
Thirlstaine
Hoome
Hirsell
Coldingham
Barwick
Scala Miliarium
1 2 3 4
MERCIA
Vulgo
VICECOMITATVS BERVICENSIS
Auct Timothei Pont

ton, die beyde den Humiers toebehooren.

Kloosters. Beneden het kasteel Fastcastel aen de strant van de noortzee is Coldingham, onlangs een rijck en adelijck klooster, door Edgar, Koning der Schotten, gebout, die in 't jaer 1100 leefde, en aen de heylige Maeght Ebba gewijd, welcks bygelege zeebergh, gemeenlijck *Ebbes-head* genoemt, by de zeevarende lieden genoegh vermaert, en noch namaels in Sint Cuthberts naem verandert is. Merche heeft oock kloosters van Monicken, Caldstrem aen de Tweed, en meer innewaerts de Strafintaensche (of Trefontaensche) kerck, en van S. Bothan, door de Graven van Merche, oft door hun gemalinnen gebout.

In dit landtschap zijn vijf-en-dertigh Curien, of Parochy-kercken, gelijck sy die noemen, in 't Bischdom des Bisschops van Edenburgh.

Vruchtbaerheyt. 't Geheele Landtschap heeft overvloet van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven nootsakelijck zijn; behalven dat sy gedwongen zijn steenkolen uyt de geburige landtschappen tot branding in te voeren, insonderheyt de genen, die naer de vloet de Tweed woonen. Het is geheel verçiert met treffelijcke landthuysen der Edelen, uytgesondert de strant aen de Noortzee, die hardt en ongebout van gront is.

LAVDEN of LOTHIAN.

Naems oorſprong.

HEt landtſchap *Lethian*, gemeenlijck (doch t'onrecht) *Lothian*, noch erger Laudonia, is, gelijck de Schrijvers willen, naer een verdichte Koning der Picten genoemt, ſchoon het in der daedt ſijn naem heeft van de rivier Letha, of Lijth, die in 't midden daer deur vloeyt. Dit landtſchap maeckte eertijdts een deel van 't landt der Attaliners, of Attacotters, die deſe geheele lantſtreeck tuſſchen de Tijne en Forth naer de zee bewoonden, gelijck hun naem ſelf aenwijſt: want Atta is de ſtrant, en Lin is een huys, en wooning, gelijck oock Cotte, 't welck wy elders klarelijck aenwijſen.

Onde naem.

Grenſen.

Dit landtſchap heeft tot grenspalen, naer 't ooſten de Schotſche zee, naer 't noorden Forth, naer 't weſten Sterlinshire, van 't welck het door de vloet Avon afgeſcheyden is, en ooſtwaerts naer 't zuyden de beeck Cochar, die, uyt de bygelege bergen ſpruytende, in de Schotſche zee ſtroomt, welcks mont gemeenlijck Cokberſpath, voor Cokarsmonth genoemt wordt, 't welcks de Schrijvers t'onrecht Cokburns boſch hebben genoemt, ſchoon hier geen boſch is. Weſtwaerts aen Cockars bron is een lange ſtreeck ſandigh en ongebout landt, 't welck van onſe ingebornen Lamor, beter Laumore genoemt wordt, met een ſamengeſette naem uyt Lau, of Loff, daer ons *Loftie* uytkoomt, 't welck hoogh, verheven en uytſtekent aenwijſt, van 't Grieckſche woordt λοφὸς, 't welck een uytſtekende plaets beteekent; en *Mure*, of *Moore*, 't welck by d'onſen ſoo veel is als ſandigh en ongebout landt, gelijck hey, ongelijck naer de koleur: want dusdanigh landt is duyſter van koleur, en doncker, indien het met de groene dalen vergeleken wordt, van 't Grieckſche woordt μαὺρος, 't welck doncker en ſwart is. Wijders, ons Lamyrmoore rijſt op in gedurige bergen, van de welcken, na een lange ſtreeck van laeger bergen, een is, die boven d'anderen uytſteeckt, en gemeenlijck Lomure Law, dat is, de hooghſte plaets van Lomure, genoemt wordt; want Law, Lo en La, naer dat men verſcheydelijck ſpreeckt, is by ons een hooge plaets, gelijck alreê geſeght is, en dat ſoo wel beſonderlijck, als in ſamenſetting genomen. Lomure, of de Lamuriſche bergen eyndigen achter dit landtſchap Cokar, ten meeſtendeel naer 't zuyden. En ter plaets, daer deſe bergen, ſich zuydwaerts buygende, ophouden, is een deel van Clijdsdail, nabuer van dit ons landtſchap. Het deel van dit lantſchap van 't ooſten naer 't weſten naeſt aen Lomure, is hooger, en meer verheven, dan 't ander deel, 't welck verder hier af, en nader aen Forth is. Dit hooger deel van 't lantſchap wordt gemeenlijck Penlania, en van d'ongeleerden Pentlant genoemt. Deſe naem is te ſamen geſet, en beteeckent hoogh landt; want Pen, of Pin, of Bin is hoogh. Hier af worden de hooge bergen Alpes Peninæ, en by verkorting Apeninæ genoemt, en Lana is landt, wooning, van 't Hebreeus לון *Lun*, woonen. Veel noemen dit landtſchap t'onrecht Picklandt, als of dit deel van 't landtſchap meer, dan eenigh ander, aen de Picten had behoort. Dit geheele Penlane verheft ſich hier en daer tot bergen, die Penlaniſche, en niet Pictiſche bergen, gelijck men gemeenlijck wil, genoemt worden. Penlania, als een geburigh landtſchapje, wierd eertijdts Horreſtia ὁρέστια, dat is, wooning of verblijf, ὀρεστῶν, der berghlieden, van ὄρος bergh, geheeten. In dit geweſt is oock 't overblijffel van d'oude benaming in Forreſt, 't welck een kleyn dorp hier omtrent is. Wy beteekenen oock met de benaming van Forreſt een boſch, om dat een bergh eygentlijck is de ſetel van een boſch, of der hooge boomen. De voornaemſte vloeden van dit landtſchap zijn deſe; de Cochar, die, uyt Lomure afkomende, in de Schotſche zee vloeyt, gelijck wy geſeght hebben. Daer zijn noch twee andere vloeden in dit eylandt, die met deſe gelijck zijn, d'een in Cumberlandt, en d'ander in Lancaſter, beyde in d'Yrſche zee vloejende, en dus genoemt om dat ſy uyt hooge plaetſen vloejen. Want Ar is een berg, en Cok, of Coch, in 't Griecks κόχος, een vloet. De tweede aenmerckenswaerdige vloet is Tyne, die, uyt de Lamuriſche bergen vloejende, van 't weſten naer 't ooſten loopt, en eyndelijck van de Schotſche zee ontfangen wordt, aen welcks mondt een plaets is, die gemeenlijck Tyningam, voor Tinninham, dat is, wooning aen de Tyne, genoemt wordt. Deſe vloet, gelijck anderen van byna gelijcke naem in dit eylandt, voornamelijck deſe, aen de welck Hadrianus een muer gebout heeft, hebben hun naem van Lutum, טין, dat is, kley, want *Thin* is kley, een opwerping van de zee. Onſe Tyne, eer hy ſich in zee wentelt, ontfangt in ſich veel beeken, en voornamelijck Keth. De vloet Bill, of Beel, van 't weſten naer 't ooſten loopende, ſtroomt oock in de Schotſche zee. Aen de mondt van deſe vloet

't Hooge landt Penlane, of Penlandt.

Lamurmoore.

Eertijdts Horreſtia.

Vloeden.

Cochar.

Tyne.

Keth.

Bill.

LOTHIAN and LINLITQVO

PART OF FIFE

PART OF STERLING

PART OF CLYDSDALE

PART OF TWADDALL

PART OF WADDALL

PART OF LAWDER DALL

PART OF MERCH

EDBRG FYRTH

SCHYRE EFDOME OF LINLITHQVO.

SCHYRE EFDOME OF EDENBVRGH

SERO SED SERIO.

Illustrißimo ac Nobilißimo
D. GVILIELMO
Lothianæ Comiti, Domino Kerr de Neubattle et Sedburg; Consilario Regio, et Scotici exercitus in Hibernia Præfecto, etc.
Tabulam hanc D.D.D.
J. B.

Scala Milliarium Scotiæ.
1 2 3 4 5

Joh. et Cornelius Blaeu exc.

Latit. Gr. 55. 30' Alt.

is een dorp, dat gemeenlijck Bilheaven, dat is Bilshaven, genoemt wordt. De Bill heeft zijn naem, gelijck andere vloeden, die gelijcke naem dragen, van 't Grieckſch εἰλέω, ick rol, om dat ſy al rollende voortvloejen. Nu
Peffer. volght Peffer, of Phefer, maer beter Pever, of Bever, eer een diepe binnenzee, dan een vloet, die ſich met een eenige uytgang ooſtwaerts in de Schotſche zee loſt. Weſtwaerts vloeyt echter een beeckje daer uyt, dat een andere loop neemt, en een naem heeft, gelijck Bapherus, een vloet van Griecken, van בויר *Bavir*, diep. By ons is noch in Erne een andere Pefer, of Bever, in 't welck een eylandt is, dat gemeenlijck 't eylandt Pefer genoemt wordt, daer eertijdts een treffelijck klooſter was. Na deſe verſchijnen twee andere vloeden van gelijcke naem, gemeenlijck Eſk genoemt, in plaets van Iſaca, van de welcke
Zuyd-Eſk. Noort-Eſk. d'een de zuydere en d'ander de noorder-Eſk genoemt wordt. Deſe vloejen van 't weſten ooſtwaerts, en komen te ſamen by Dalketh, en vloejen van daer geſamentlijk in de Schotſche zee, niet verre van Muſſilburgh. In dit eylandt zijn veel andere vloeden van gelijcke naem, voornamelijck twee over de Tay, onder de Venectiers. Deſe naem heeft ſijn oorſprong uyt de moedertael, in de welcke יצק *Iatſac*, uytſtorten, of vloejen is. Daer na koomt
Medlan. de ſtroom Medlan, van Magdalena dus genoemt, aen de welcke, in de tijt van de Roomſche Godtsdienſt, aen des ſelfs oever, by de ſteene brugh, daer over men gemeenlijck over de ſtroom gaet, een kapelle gewijd was.
Lijth. Daer na vertoont ſich de Lijth, de Vorſt der vloeden van dit landtſchap, van hooge plaetſen uyt het zuyden noortwaerts naer Forth vloejende; en ter plaets, daer hy ſich met deſe vloet vermengt, is een haven, by ons de treffelijckſte van allen. Het landt, deur 't welck deſe vloet ſijn loop heeft, is heel vruchtbaer van graen, ja ſoodanigh, dat men aen des ſelfs oever binnen de ruymte van weynigh mijlen, meer dan vijf en-veertigh molens telt. De naem van deſe vloet koomt van 't Hebreeus לעת *Leath*, uytſtorten, vloejen, gelijck oock de vermaerde vloet Lethe in Griecken. De naeſte vloet hier aen, die vermaert is, voert
Aimond. de naem van Aimonius, of Aimond, by de genen, die qualijck Latijn ſpreken, Almon. Deſe naem is te ſamen geſet van *Ai*, of *Ay*, en *Mon*; want Ay beteekent vloet, gelijck ſy by ons in Merche genoemt wordt, en oock de ſtadt, daer by gelegen, Aiton, daer de naem van een edel geſlacht uytgeſproten is: en Mon koomt van 't Saxiſche Mund, 't welck mondt beteekent. En dieshalven is Aimun, of Aimund eygentlijck de mondt van de vloet Ai, die met een andere gemeene naem Cramund, beter Cranmund, genoemt wordt; daer men Cra voor Cran ſtelt, gelijck hier in Craford voor Cranford. Cranmund beteekent oock d'uytgang van een water; want κρήνα is een waterbron, daer Cran afkoomt. De leſte vloet is Evenus of Avon, die oock van hooge *Avon.* plaetſen uyt het zuyden af, en in de Forth ſtroomt. In dit eylandt zijn veel vloeden van gelijcke naem. D'oorſprong van de naem is oock Hebreeus עין, *Ain*, vermits het bron beteekent, gelijck het is, en oock veel andere vloeden in dit landtſchap, maer die kleynder zijn. Doch ſy vloejen alle in deſe groote vloeden, die wy verhaelt hebben, of zijn ongeacht van naem. Een moet echter niet voorbygegaen zijn, die ick byna vergeten had, en voorby het vleck Lebertoun vloeyt. Deſe vloet, uyt het geberghte van Penlane komende, neemt zijn loop in de binnenzee Didiſton, en ſtroomt van daer in de zeeboeſem van Forth. Hy ſchijnt eertijdts Leber genoemt, *Leber, heden Fagot.* van welcke naem verſcheyde vloeden by ons zijn, van λείβω, verſpreyden, beſproejen; aen welcks oever het vleck Leberton leght. Deſe vloet wordt heden gemeenlijck Fagot of Fichot genoemt. Deſe naem is verkleynt van φάγος, met de welck verſcheyde vloeden genoemt worden, voornamelijck deſe vermaerde Phagus in Elis, van πηγὴ of πάγη, een bron, 't welck koomt van 't Hebreeus פכה *Phacah*, dat is, vloejen, ſtorten. Niet verre van deſe vloet, by de kerck van de buert is een ſpringbron, uyt welcks ader gelijckelijck olie met water opborrelt, of vette dickachtige balſem, die op 't water drijft; 't welck de geburen in ſekere geſtelde dagen vergaderen, en voor veel maenden bewaren, en daer, als de beſte hulpmiddel, tegen de verwringingen en pijnen der leden, en tegen ἀγρίαν, ſeker ſlagh van ſchurftheyt, gebruycken. Alle de voorgenoemde vloeden hebben op verſcheyde plaetſen ſteene bruggen, daer men overgaet. Dit landtſchap is verre het voornaemſte van alle landtſchappen van Schotlandt, 't zy men op d'overvloet der dingen ſiet, die tot het men- *Aert van 't landt.* ſchelijck gebruyck nootſakelijck zijn, en daer in voortkomen, of van buyten ingebracht worden: of 't zy men aenſchout de luſtigheyt van de plaets, in de welcke men dalen, die groen van gras zijn, vint, gelijck oock vruchtdragende ackers, bergen en heuvels, die van ſchapen en wolligh vee krielen. D'inwoon- *Inwoonders.* ders van dit landtſchap zijn niet alleen talrijcker, dan in eenigh ander geweſt, ſchoon grooter, maer oock heuſcher, en meer beſchaeft, dan d'anderen; en de menſchen van alle ſtaten zijn hier rijcker, dan in eenigh ander landt, 't welck ten deel bykoomt door 't geluckigh gewas der dingen, die hier voortkomen, en ten deel oock van de koophandel, die hier meer dan elders gepleeght wort: want

dit

dit landtſchap is niet alleenlijck voor 't geheele Rijck als de gemeene marckt, maer oock voor d'uytlandigen. Alle de vloeden hebben overvloet van viſch; en de zee, daer naeſt gelegen, deelt oock haer ſchatten den inwoonders mildelijck meê; ick ſwijgh van de viſſchen, die de zee naer de tijdt van 't jaer in verſcheyde geſlachten beſchaft.

In 't begin van de herfſt wordt by Dunbar eenige weken lang ſoo groot een menighte van haring gevangen, dat de geburige armen niet alleenlijck voor die tijdt daer meê gevoed worden, maer die oock voor de volgende tijden van 't jaer ſouten, en tot gebruyck der rijcken bewaren. Wijders, in ſekere tijdt van 't jaer komen, door een beſondere weldaedt van Godt, zeevogelen, gelijck ganſen, daer af ſy gemeenlijck ganſen genoemt worden, van vreemde geweſten tot ons overvliegen, en op een klip in de zeeboeſem van Forth, *the Baß* genoemt, hun neſten nemen, daer ſy hun eyeren leggen, en die op de klip in de geſette tijdt uytbroeden. Men vindt geen ganſen van diergelijcke ſlach meer in Europa, behalven noch op een andere klip weſtwaerts in de zeeboeſem van Clijd. 't Getal hier af is ſoo groot, dat de Heer van de plaets groote winſt daer meê doet: want het vleeſch deſer vogelen is niet alleen bequaem om t'eten; maer ſy bewaren oock de pluymen, daer af ſy bedden maken. Onſe Hiſtorieſchrijvers vertellen wonderlijcke dingen van deſe vogels. Sy komen tot ons omtrent in 't midden van April met geheele benden, en vertrecken weêr omtrent in 't midden van September. Maer eer ſy komen ſenden ſy eenige van de bende, gelijck beſpieders en huysveſters voor af, die de neſten te voren beſichtigen en toewijſen. De gans leght op een tijdt niet meer dan een ey, 't welck ſy op de klip met ſoo groote behendigheyt in een eynde veſt, en met een opgeſette voet broedt, 't welck ſy nimmer of heel ſelden verlaet, tot dat het kieken uytgekipt is: en indien het gebeurt dat de gans ſijn voet van 't ey neemt, en dat verlaet, en daer na eenigh menſch het ey van ſijn plaets neemt, ſoo is 't onmogelijck dat weêr ſoodanigh in de klip te leggen, dat het vaſt blijft: en daerom leght de gans van nieuws een ey in plaets van 't verlooren, en ſet dat in 't neſt van 't eerſte. Deſe ganſen hebben deſe eygenſchap, dat ſy niet konnen vliegen, ten zy dat ſy de zee ſien; 't welck aen de lieden kenbaer is geworden toen ſy, van een felle ſtorm overvallen, en aen 't vaſte landt buyten 't geſicht van de zee gedreven, opentlijck betoonden dat ſy niet konden vliegen, ſchoon ſy door hun vlucht de handen der gener, die hen vingen, pooghden t'ontvlieden. Als de jongen ſoo groot, gelijck tamme ganſen zijn geworden, ſoo zijn ſy ſoet en bequaem om t'eten, en niet eer. Het vleeſch der oude ganſen is hardt, mager en ſwart, ſchoon de pluymen wit zijn. Als ſy op Baſs komen, brengen ſy een groote menighte viſſchen meê, daer af ſy leven, en die ſy ſomtijdts aen de menſchen, daer woonende, ten roof geven en aen hen tot ſpijs laten. Sy brengen oock hout met ſich, om hun neſten te maken, 't welck oock van d'inwoonders van de rots gekregen, en tot branding gebruyckt wordt. Deſe ganſen worden, met een gemeene naem uyt de Latijnſche gewrongen, gelijck ick geloof, Solen genoemt, 't welck ſy t'onrecht *Soland*, dat ick jarelijckſche acht, uytſpreken; want ſy komen oock tot ons niet meer dan eenmael in 't geheele jaer. Sy worden by eenigen oock Scoutis genoemt, dat is, ὠπὸ ἰςυ, uyt oorſaeck van hun naeu gehoor, 't welck van de natuerlijcke Schrijvers aen alle ſlach van ganſen toegeſchreven wordt: maer ick geloof eer dat deſe ganſen, die voor uyt geſonden worden, en van de welcken boven geſchreven is, Scoutis genoemt zijn.

Wonderlijcke zee-ganſen.

De voornaemſte ſteden van dit landtſchap zijn deſe: Dunbar, of Bardun, aen de Schotſche zee, daer een haven is, en op een klip een verwoeſt kaſteel, dat eertijdts de Graven van Merche toebehoorde; van welcke plaets ſy de bynaem voerden. De naem is te ſamen geſet van Dun of Duin, 't welck bergh beteekent, en Bar of Baris, dat een toren is. De tweede ſtadt is Haddina, gemeenlijck Hadtyntoun, de welcke deſe naem heeft om dat ſy aen de vloet Tyne gelegen is, daer eertijdts een vermaert klooſter was, in de vlackte gelegen. De derde ſtadt is Dalbeth, die aen de ſamenvloejing der twee vloeden Eſk leght, met een kaſteel, en 't bygelege landt. Deſe ſtadt was eertijdts eenige eeuwen lang het erfdeel der Heeren van Duglas, maer is nu aen de Schotten geraeckt. Sy heeft de naem van *Dal*, dat is, heuvel, en Beth, dat is, dack of deckſel. Omtrent duyſent ſchreden van Dalbeth weſtwaerts aen was de vermaerde Abdy aen d'Eſk, in een laege plaets, Newboteil, 't welck 't nieu gebouw bediet. Dit is heden het huys des Graefs van Lothian, van 't geſlacht der Berers. De vierde ſtadt is Muſſelburgh, niet verre van de mondt van d'Eſk. Deſe ſtadt is dus genoemt om dat ſy eerſt een wooning der arme viſſchers was, die ſich tot de viſſchery van alderhande ſchulpviſch begaven, en voornamelijck van moſſelen.

Dunbar.

Hadtyntoun.

Dalbeth.

Muſſelburgh.

Van Lyth en Edenburgh ſullen wy beſonderlijck ſpreken. De leſte ſtadt, van de welcke wy in dit lantſchap ſullen verhalen, is de gene, die treffelijck, inſonderheyt van onſe landtsman, Limnuch genoemt wordt, met een Grieckſche naem λιμνῶικον, dat is, een vleck aen een poel: want ὂικος is een vleck, en λίμνη

Limnuch.

een ſtaende water, gelijck wy elders ſullen ſeggen. Deſe ſtadt voerde eertijdts de naem Lindum, van Lin, dat is wooning, en van Dun, of Duin, dat een heuvel aenwijſt. Sy wordt heden Linlithgolb genoemt, met welcke benaming volkomelijck reden van de gelegenheyt gegeven wordt; want Lin is een wooning, 't welck t'elckens in namen der plaetſen voorkoomt, en Leth is water, gelijck wy voor getoont hebben. Golb is een heuvel, van 't Hebreeus גאה *Gaah*, verhoogen, opheffen, een verheven plaets. En ſeker, deſe ſtadt leght aen een kleyne zee, op een heuvel. In haer is oock het koninckljck Paleys, en een kerck, die treffelijck van gebouw is.

Linlithgolb.

Behalven deſe voorgenoemden waren 'er eertijdts noch veel andere ſteden, ſtercke plaetſen, kaſteelen en ſloten, van de welcke wy in deſe plaets ſullen ſwijgen, dewijl 't verloop des tijdts, en de verwiſſeling der dingen alles verandert heeft. Ick vind echter geraden van een of twee kaſteelen hier een weynigh te ſpreken. Het kaſteel der Duglaſſers, noch heden een ſtercke veſting, leght op een ſteyle klip, en van de zee omvangen, behalven naer het weſten, daer de toegang tot het kaſteel is, daer ſy oock met bolwercken is verſterckt. De Duglaſſers bouden eertijdts dit kaſteel, om daer meê de tyranny der Graven van Merche te bedwingen, die toen alle hun geburen, of ten minſten de ſwackſten door hun macht plaeghden. Dit kaſteel wort gemeenlijck met een verdorve naem Tantallon genoemt, om 't welck de Latijnſche Schrijvers het Tantallonem hebben geheeten. D'oorſaeck van de naem is deſe: De meeſters οἰκοδόμων, of der metſelaers, hun werck voleyndight hebbende, verkregen van de Heer der plaets, tot vergelding van hun vlijt en arbeyt, dat hun namen met groote letters in de voornaemſte plaetſen der muren geſchreven ſouden worden. De namen οἰκοδόμων, of der meeſter-metſelaers waren Thomas en Allanus, voor de welcken onſe gemeene lieden Tom en Allon ſpreken, daer af de naem en ſamenſetting Tomtallon gemaeckt is. Dit kaſteel wierd van Koning Iacob de Vijfde een ruyme tijdt belegert, en lang met grof geſchut beſchoten, maer byna met vergeeffche arbeyt: om 't welck de Koning, na een kleyne breuck in de muren, genootſaeckt was het belegh te verlaten. Omtrent een mijl van dit kaſteel zeewaerts in vertoont ſich de klip *the Baſs*, van alle zijden ſteyl en afgebroken, welcks top met gras bedeckt is, en ſoet water te voorſchijn brengt. D'ommegang van de klip is omtrent duyſent ſchreden groot. De golven van de zee hebben door hun gewelt het binnendeel van de klip byna van d'een tot aen d'andere zijde deurboort; en veel zeevogelen komen hier te ſamen, daer ſy hun neſten maken, en voornamelijck de ganſen, van de welcken boven gedacht is. Aen 't ander deel van dit landtſchap naer Forth, op een uytſteekende bergh is het verwoeſte kaſteel, dat eertijdts den Duglaſſers, en nu den Hamiltonnen toebehoort, Abircorne genoemt, daer eertijdts een vermaert klooſter was, 't welck in die tijdt Aberkernit genoemt wierd. Men moet d'oorſprong van de naem uyt de gelegenheyt ſoeken; want *Aber* of *Keber*, gelijck eenigen uytſpreken, betekent gebouw, welcks verkleyning by de Franſchen *Cabaret* genoemt wordt. Corn, of Kern, of Kernig, gelijck men eertijts ſprack, betekent een hooge plaets, en koomt van 't Hebreeus קרן, dat onder anderen een hooge plaets als een hoorn aenwijſt.

Kaſteelen.

Een mijl of twee weſtwaerts van dit kaſteel, naer d'oever van Forth nam Severus muer ſijn aenvang, die gemeenlijck Grames-dijck genoemt wordt, en van 't ooſten naer 't weſten geleydt wierd tot aen de mondt van de vloet Clyd, gelijck wy elders ſullen ſeggen. Dit geheele landtſchap is volgepropt van treffelijcke gebouwen der Edelen en rijcken, die ſeer vermakelijck zijn, om de gelegenheyt aen 't water, en om de hoven, die met treffelijcke boomen verciert zijn.

Dit lantſchap wort gedeelt in drie νομαρχίας, of vooghdyen, gemeenlijck de drie Lothianen genoemt, namelijck Ooſt-middel- en Weſtvooghdyen. D'Ooſtvooghdy wordt gemeenlijck de vooghdy van Hadintoun geheeten, naer de ſtadt Hadintoun, in de welcke d'Ingeſetenen te ſamen komen, om 't Recht te hooren. Deſe vooghdy begrijpt in ſich omtrent vier-en-twintigh Parochyen, by haer gelegen, die yder hun heylige gebouwen tot de heylige vergaderingen hebben. En al het geen, dat ooſtwaerts over de Tyne, en eenige mijlen aen deſe zijde van de Tyne is, wordt onder deſe vooghdy gerekent.

Deeling.

Van d'inwoonders, vloeden, kaſteelen en huyſen van deſe vooghdy is in d'algemeene beſchryving van geheel Lothian alreê geſproken; en dieshalven ſullen wy dat niet weêr ophalen. Het middel-Lothian wort gemeenlijck de vooghdy van Edenburgh genoemt, om dat des ſelfs inwoonders t'Edenburgh te Recht gaen. Deſe vooghdy begrijpt omtrent dertigh Parochyen, met hare kercken, en heeft naer 't ooſten tot grenspael de vooghdy van Hadintoun, gelijck de vloet Æmon naer 't weſten, door de welck ſy van Weſt-Lothian, of de vooghdy van Lithgoa, gelijck ſy 't noemen, afgeſcheyden wort. Deſe derde vooghdy heeft de naem van de ſtadt, in de welcke d'ingeſetenen te Recht verſchijnen, en begrijpt in ſich omtrent twintigh Parochyen, met hare kercken. In deſe vooghdy zijn ſil-

ver-

vermynen, uyt de welcke onlangs niet weynigh ſuyver ſilver gegraven is: maer men heeft nu ſedert eenige jaren van graven opgehouden. Indien ick alles, dat van deſe, en van de twee andere vooghdyen te ſeggen is, te ſamen wilde hoopen, ſoo ſou men daer een groot boeck van konnen maken.

Sy hebben in alle de drie Lothianen tot hun branding ſwarte ſteenkolen, uyt het ingewant van d'aerde gedolven, van de welcken wy elders breeder ſpreken. Sy gebruycken oock in deſe drie Lothianen uytgebrande kalck, om de landen te meſten.

De voornaemſte geſlachten in deſe drie vooghdyen zijn deſe: de Hayers, Dunglaſſers, Maxnellen, Hamiltons, Metellanen, Keren, Setoniers, Scotten, Levinſteins, Ramſay, Borthwick, Murray, Elphinſton, Naper, Crauſton, Drummen, Sinclar, Ionſton, Hepburn, Preſton, Lauder, Dundas, Fercaſtor, en Vachop. *Edele geſlachten.*

LOTHIAN,

door

WILLEM FORBES,

Herder der kerck van Ennerwick, beſchreven.

Ennerwick. VOorby Dunbar, omtrent drie duyſent ſchreden ooſtwaerts leght het kaſteel en Parochykerk vanEnnerwijck. Deſe Parochy ſtreckt ſich 3000 ſchreden zuydwaerts uyt deur de Lamyriſche bergen, die Lothian van Merche affſcheyden, met een kerck, aen de vloet Bothlay gelegen. Byna dit geheele landt ſteygert op tot hooge bergen. Men vindt daer echter veel vlackten, en de beeken beſproejen ſommige dalen, die niet alleenlijck vruchtbaer van gras, kooren, en vee zijn, maer oock vermaeck veroorſaken. Hier is de vermaerde bron van Elmſcluck, welcks water licht, ſonder ſmaeck en reuck, en boven alle ander ſuyver en van oogenſchijnlijck onderſcheyt is: want het is vier oncen lichter dan alle ander water van 't geheele landtſchap, en gaet haeſt deur 't ingewant, om ſijn lichtheyt. Hier is oock een groote menighte van haſen, 't welck dickwils en vermaert jagen veroorſaeckt. Men vangt hier oock veel velthoenders, reygers, en krajen. Van de Lamyriſche bergen naer de zeeboeſem van Forth is een vlackte, byna twee duyſent ſchreden groot, die heel vruchtbaer van tarwe, garſt, haver, en alderhande kooren is, rijck van parcken voor wilde beeſten, luſtigh van boſſchen, en overvloedigh van melck en honigh; in voegen dat niet t'onrecht geſeght is:

Si quis in orbe locus Baiis prælucet amœnis,
Ennervica ſibi vendicat una decus.

Kaſteelen. Van de kerck noortooſt aen, drie duyſent ſchreden verre is het ſtercke kaſteel Ennerwick, dat door het geboomt ſeer luſtigh en vermakelijck is; ontoeganckelijck door ſijn hooge klippen ooſtwaerts, en weſtwaerts door ſijn veſtingen en wallen, en dieshalven onwinnelijck. Aen de voet van d'onbeganckelijcke rots is een ſchuymende beeck, die deur de ruyſſchende klippen vloeyt, en de bequaemſte is om kruyt te doen waſſen, en alles, daer ſy aenſpoelt, met bloemen bekleet. D'aendoornbomen en populieren beſchaduwen oock d'oevers ſoodanigh; dat de gene, die hen van verre ſien, meenen dat de boſſchen met bergen aen malkander vaſt zijn. Indien men d'oogen verder naer 't zuyden ſlaet, ſoo wort de geeſt verluſtight door 't geberghte, dat, onvruchtbaer van ſteenen, en, boven op groen van kruyden zijnde, 't hooft als deur de wolcken ſteeckt, en door ſijn verandering vermaeck verweckt; maer door de vertooning van de ſtrengheyt het naeſte geluck aengenamer maeckt.

Van de kerck af weſtwaerts aen, even verre van daer is het kaſteel van Thorntoun, dat door een andere gedaente van plaets d'oogen verluſtight, om dat het boſch daer met weynigh, maer echter met hooge boomen beſet is. Daer na koomt een hof, 't welck, ſich in de langte uytſtreckende, voor de Muſen, en voor alle goden, daer gebracht om zeden en goede konſten te leeren, waerdigh is. 't Sou te lang zijn yder ding in 't beſonder te verhalen, hoe de natuer in 't veelvoudigh vermaeck van de plaets haer luſt ſchept, en hoe ſy in een kleyn begrijp alle gedaenten gebracht heeft, met de welcken alle landtſchappen van malkander verſchillen. Hier is oock een ſtroom, die een groot ſtuck weeghs heymelijck deur onderaerdſche grachten ſtroomt, en, daer na te voorſchijn komende, eyndelijck van de groote zee ingeſwolgen wordt, en dus verdwijnt. Hier wordt groote winſt met de viſ-

ſchery

schery gedaen, maer voornamelijck in de maent van Augustus, in de welcke geheele vloten van haring, in netten en korven belemmert, met schepen en schuyten naer de haven gevoert worden. Hier zijn twee havens, gemeenlijck Soetram en Thornton Loch genoemt, die voor schepen en schuyten seer bequaem zijn, maer geen vestingen en bolwercken hebben, en alles aen de natuer, en niets aen de konst en naerstigheyt der menschen verplicht zijn. Men vindt hier oock putten, daer leyen, om de huysen meê te decken, uyt gedolven worden, gelijck oock koolputten, daer men de beste steenkoolen uytgraeft.

Dunglas. Duysent schreden van Ennerwik noordoostwaerts is de stadt Dunglas, met de beweenelijcke puynhoopen van 't oude huys van Humme; want in 't jaer 1640, op de 30 van Augustus, is door gewelt van 't busskruyt, van 't welck in de diepe kelders groote overvloet was, dit stercke kasteel, met de kostelijcke huysraet, tot asch verdwenen, of eer als van een blixem weghgeruckt. Dese slagh trof veel vermaerde mannen, en onder desen de Graef van Hadintoun, kasteelvooght; Alexander Orestinus, soon des Graefs van Merche, en bevelhebber van 't landt; Robert Hamiltoun, broeder des selven Graefs van Hadintoun; Ioannes Keth, oom van de Graef van Marischal; Alexander Hamiltoun van Laufield, Ridder; Ioannes Hamiltoun van Redhous, Ridder; Gideon Balliol van Lochend, Ridder; Iacob Inglis van Ingliston; Ioannes Comper van Goger; Patricius van Hamiltoun, naturelijcke broeder des Graefs van Hadintoun; Ioannes Gets, Bedienaer der kerck van Bumbil, en noch veel anderen, welckers getal niet seker is, uyt oorsaeck van de felle en onverwachte slagh, en die verbrant, verplet, of door de steenen vermorselt zijn. Veel, half verplet zijnde, geraeckten noch wegh, en, als aen de harssenen geraeckt, verloren hun sinnen geheel. Men weet noch niet wie de stichter van soo wreet een moort was: maer seker Engelschman, Eduard Paris genoemt, knecht des Graefs van Hadintoun, die in de selve slagh meê verging, wordt van dit ongehoort gruwelstuck schuldigh beticht, om dat hy toen het gebiet over 't wapenhuys had, en om dat het gerucht, van dat het Engelsche heyr, by de wading van Neorc, gemeenlijck Neuburn, geheel verslagen en verstrooyt was, een weynigh te voren ter ooren van d'Overste was gekomen, door 't welck, gelijck sijn bekenden seggen, dese booswicht als rasende en heymelijck verwoed geworden was. Hier koomt noch by dat dese boose man, die alle anderen in schelmstucken overtrof, door de bedroge meening van sijn Heer, en door des selfs lichtgeloovigheyt tot dit ampt verheven was, schoon alle sijn vrienden, en de goede lieden hem sulcks afgeraden hadden. Men seght noch veel andere dingen, en strooyt verscheyde gerucht-ten, met het welck wy ons verhael niet langer willen ophouden. Dit kasteel leght aen de voet van een groene bergh, langs de welcke veel wateren gedurighlijck weghvloejen.

Gruwelijck ongeval.

Vruchtbaerheyt. De gront is vet, en door sijn vruchtbaerheyt vermaert. D'oorsaeck van de vruchtbaerheyt is de vochtigheyt, die uyt de wortel van de bergh voortkoomt: in voegen dat de geheele gront door de water-aderen vochtigh is. Men vint hier oock veel boomgaerden, daer appelen en andere gesonde vruchten in groejen: oock çierlijcke hoven, en tuynen, die konstelijck gemaeckt zijn, en veel vruchtbare weyden, die door hun groente aengenaem schijnen. Dese plaets, welcks lustigheyt en vermaeck het vernuft van alle konstenaers overtreft, is noch meer aen de natuer verplicht. Drie hondert schreden noordewaerts van dit kasteel, van de top des bergs af, is een schoone en naturelijcke vlackte, in de besitting, gemeenlijck Laufield genoemt, van verscheyde zijden met boomen, deur malkander gevlochten, omringt, en byna bedeckt, en met dicke vruchtdragende boomen, die door hun verscheydenheyt aengenaem zijn, beplant. Hier worden de beste koolen tot alderhande gebruyck, maer voornamelijck tot sout te koken, en kalck te branden, uytgedolven. Hier zijn oock soutpannen, daer in het sout uyt het zeewater bereyt wordt. De Parochykerck staet omtrent duysent schreden zuydwaerts boven het kasteel van Dunglas, gemeenlijck *Oldhamstocleis* genoemt. Dicht aen Dunglas naer d'oostzijde is een groot bosch, *Bosschen.* 't welck sich met een lange streeck van de bergh Leingupsleid naer de zee uytstreckt, in de langte drie duysent schreden groot, en van alle zijden onbeganckelijck, uyt oorsaeck van de steyle rotsen, en vestingen der nature; 't welck in dit deel een groot bolwerck voor *Sterckte.* Schotlandt is, vermits een kleyn getal dese grensen, met behulp van dese naturelijcke vastigheyt, tegen een geheel heyr kan beschermen. Dit bosch scheyt Merche van Lothian. Daer is, behalven dit schutbosch, noch een ander bosch, byna duysent schreden oostwaerts aen, Cockburn bosch genoemt, en een stadt, die de naem van 't bosch draeght, daer een Parochykerck is, aen de welck, uyt oorsaeck van de bygelegenheyt en kleynheyt der inkomsten, bygevoeght is de Parochy, Oldcamp geheeten, oostwaerts van daer, in de welcke niets treffelijck of gedenckwaerdigh is, dan d'overvloet van vee en beesten, en de toevloejing van vruchten, van de welcke dit landt als overvloeyt.

DE SELGOVEN.

BEneden de GADENEN, *naer't zuyden en ooſten, daer nu de Landtſchapjes* Lideſdale, Euſdale, Eſkdale, Annandale *en* Nidiſdale *zijn, naer de deurvloejende beeken, die alle in* Solway Fyrth *ſtroomen, dus genoemt, hadden eertijdts de* SELGOVEN *hun wooning, van welckers naem, ſoo my dunckt, doch ick weet niet wat anderen ſullen oordeelen, noch eenige overblijffelen in deſe naem van* Solway *ſchijnen overigh te zijn.*

LIDESDALE.

Lidesdale.

IN *Nidesdale* ſteeckt Armitage het hooft op, dus genoemt om dat het eertijdts aen een eenſaem leven gewijd was; maer nu een ſterck kaſteel, dat aen de *Hepburnen* behoort, die hun oorſprong afleyden van ſeker gevangen Engelsman, die door de Graef van Merche, door hem van een gevaer verloſt, met goederen opgehoopt wierd. Deſen zijn Graven van Bothwell, en hebben by erfrecht lange tijdt Admiralen van Schotlandt geweeſt.

Hepburnen, Graven van Bothwell.

Maer door de ſuſter van Iacob, Graef van Bothwell, de leſte der *Hepburners*, aen Ioannes, Prior van *Coldingham*, een naturelijcke ſoon van Koning Iacob de Vijfde, die meer dan te veel Baſtaerden had, gehuwt, quam de tijtel en inkomſt daer af aen des ſelfs ſoon. Maer nu wordt het by ſtraf boete beſeten van de Hertogh van *Lennox*; want ſijn eyge baſtaertſonen zijn in des Konings handen gekomen, en is nu Heer van *Bokleug*. Naeſt daer aen is *Branxholm*, de wooning van't ſtrijdtbaer geſlacht van *Baclug, Scot* gebynaemt.

Branxholm.

Heeren van Backleug.

De helft van deſe Baronny van *Branxholm* heeft toebehoort aen *Backleug*, in de tijdt van Iacob d'Eerſte, by verwiſſeling van de Baronny van *Murdiſtoun*, ſijn oudt erfgoet van ſeker *Engliſh*. Koning Iacob de Derde gaf d'andere helft aen hem om ſijn getrouwe dienſt, dewijl hy uyt Schotlandt verdreef *Duglas*, broeder van de Graef van *Duglas*, die van Koning Iacob de Derde met ſijn eyge handt te Sterlin deurſteken wierd, om dat hy weygerde het verbont, tuſſchen hem en de Graef van *Crauford* en *Roß* gemaeckt, af te ſeggen. Hy gaf hem deſe helft in eygendom, met jarelijcks een roode Roos, onder de naem *alba ferma*, te betalen. Men vint in't regiſter de machtbrief van Walter *Scott* van *Kirkurd*, door Iacob d'Eerſte vergunt, daer men oock vindt de beveſtiging van de machtbrief van Robert de Derde, ſijn vader, van de ſchicking der Baronny van *Ecfurd*, om d'aentaſting van Gilbert *Ridderfurd*, den 3 May 1424 gegeven. Men vindt oock een machtbrief, door Iacob de Tweede gegunt aen Walter *Scott* van *Kirkurd*, om ſijn getrouwe dienſt by Arkanholme, (een deel der Baronny van *Langholm*, die eertijdts toebehoort heeft aen de Heer Maxwol, Graef van Nithisdale, en nu by bede aen de Heer van Backleug) daer Archibald, Graef van Murray, gedoodt, en Hugo Duglas, Graef van Ormond, gevangen is. De gemelde brief handelt oock van de landen van *Abington, Fairholme*, en *Glendonarie*, op den 22 Feb. 1458. Iacob de Derde gunde aen Walter en David Scot, ſijn ſoon, om hun dapperheyt en getrouwheyt, beweſen in Iacob van Duglas en ſijn broeder aen te taſten, en t'overweldigen, de helft der landen van Branxholm, *in alba ferma*, tot jarelijckſche betaling van de roode Roos, op den 7 October, 1463.

Maria gaf aen Walter Scott van *Backleug* de Baronny van Ormeſtoun, om ſijn treffelijcke krijghsdaden tegen d'Engelſchen, den 2 Feb. 1548. De machtbrief des Heers van *Backleug* tot hoogh Baron, is gegeven den 18 Maert 1606. De machtbrief van Graef van Backleug den 16 Maert 1619.

In Lidesdale zijn geen koorn-ackers, maer al weyden en *Moræ*, die wy Venen noemen, bequaem om turf tot branding uyt te delven.

Septentrio.
TEVIOTIÆ PARS. or Part of Teviot-Dail.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
ANNANDIÆ PARS.
Part of Annan dail.
Solway Fyrth.
Part of Cumberland.
ANGLIÆ PARS.
Reeds-dale.
Part of Northumberland.
Tyn-dale.
Gils land.
Scala Miliarium
1
2
3
4
LIDALIA
vel
LIDISDALIA REGIO,
LIDISDAIL.
Auct. Timotheo Pont.

EUSDAIL
EN
ESKDAIL.

Naem. DEse Landtschappen, niet groot zijnde, dragen hun naem van de vloeden *Eus* en *Esk*.

Grensen. Sy hebben naer het noorden ten deel Tweedail, en ten deel Teifidale, naer 't ooſten Lideſdale, naer 't weſten Annandale, en naer 't zuyden Cumberlandt, dat aen Engelandt behoort.

D'Engelſche oorlogen beletten ons meer en breeder beſchrijving van deſe en eenige andere landen te geven. Wy ſullen echter dit weynigh hier by voegen

UYT CAMBDENUS.

Ick acht dat in *Euſdale*, uyt de ge- *Euſdale.* buerſchap van de naem, dit oude *Uzellum* aen de vloet *Euſe* van Ptole- *Uzellum.* mæus gedacht is.

Eenigen meenen dat in *Eſkdale* de *Eſkdale.* *Horeſten* gewoont hebben, op welc- *Horeſci.* kers grenſen Iulius Agricola, de Britanners, die in dit geweſt woonden, verwonnen hebbende, het Romeynſche heyr gevoert heeft: ſeker, ſoo wy *Horeſcos* voor *Horeſtis* leſen; want *Ar-Eſc* beteekent by de Britanners een plaets by de vloet *Eſk*. Ick heb al te voren van *Aeſica* in *Eſkedale* in Engelants beſchrijving geſproken, en ſal dieshalven dat niet weêr ophalen.

Septentrio.

Occidens.

Orientalis.

PARS TVEDIÆ,

Vulgo

TWEDDAIL.

TEVIOTIÆ PARS,

TIFE-

DAIL.

PARS

LIDA-

LIÆ,

Vulgo

LIDIS-

DAIL.

PARS

ANNANDIÆ,

Vulgo

ANNAN-

DAIL.

Part of Etterik forrest.

Amo.

Illustrissimo Nobilissimo
D. FRANCISCO
COMITI DE BACKLEVGH,
DOMINO SCOTT DE WICHESTER
et DALKIETH, etc. Tab. hanc D. D.
J. Blaeu

EVIA et ESCIA
Scotis
EVSDAIL
et
ESKDAIL.

Scala Milliaria
1 2 3

Auct. Tim. Pont.
I. Blaeu Excud.

Meridies.

BESCHRYVING
van 't
ONDERGRAEFSCHAP
DRUMFREYS.

HEt Ondergraefſchap van Drumfreys wordt naer 't zuyden door de zeeboeſem van Solway van Engelandt afgeſcheyden, naer 't weſten en ooſten met Galloway en Teiſidale beſloten, en raeckt naer 't noorden aen de Dibbeciſche bergen, die in de geweſten van Clydsdail de grootſten zijn. Het ſtreckt ſich in de langte uyt van de ſpringbronnen des vloets Nyth tot aen de mondt van de ſelve, ſes-en-dertigh duyſent ſchreden verre, en in de breette van de ſtadt Drumfreys tot aen de naeſte grenſen van Teiſidale, vier-en-twintigh duyſent ſchreden wijt, en wordt van alle zijden met een gedurige top van bergen, als met een wal omringt. Het landt is vruchtbaer, en ſoo vet en aengenaem van weyden, dat het niet alleenlijck voor ſich ſelf ruymte genoegh heeft, maer oock mildelijck aen de geburige Engelſchen meêdeelt. Het beſluyt in ſich de vlackten Nithisdail en Annandail, naer de vloeden Nyth en Annand, die heel luſtigh en vermakelijck zijn, dus genoemt.

Dit Ondergraefſchap heeft een eenig klooſter van Monnicken, Heylig boſch genoemt. Het heeft tot ſijn Prieſterſchappen dat van Penpunt, 't welck negen Parochyen in ſich begrijpt; oock van Drumfreys, 't welck achtien heeft, van de welcke tien aen Galloway behooren; van Maban, dat vijftien toekomt; en van Midlebee, dat 'er elf heeft.

ANNANDAIL.

UYT CAMBDENVS.

Annandail. ESkdail heeft naer't weſten aen ſich gevoeght *Annandia*, gemeenlijck *Annandail*, dat is, *Dal aen de vloet Annand*, tot het welck de wegen en toegangen te landt ſeer kommerlijck zijn, en leght nevens de zeeboeſem Solway fyrth. De voornaemſte plaetſen zijn het kaſteel aen *Lough Maban*, aen drie zijden met water omringt, en met ſtercke muren bewaert, en de ſtadt *Annand*, byna aen de mondt van de vloet, die gelijcke naem draeght. De muren van deſe veſting zijn alleen overgebleven; maer ſy heeft, onder de heerſchappy van Eduard de Seſte, in d'Engelſche oorlogh haer glans geheel verloren. In dit landtſchap zijn de *Ionſtons* in hooge achting, een volck, tot d'oorlogh gebooren, die een lange tijt openbare vyantſchap, door haet tot bloetſtorting uytbarſtende, met de *Maxwellen* gehad hebben, die uyt voorouders recht over dit Seneſchalſchap geboden hebben. De voornaemſte der *Ionſtons* beſit heden de tijtel van Graef van *Hartveld*; en deſe vyantſchappen houden nu op. Eadgarus, Koning der Schotten, door de hulpbenden uyt Engelant weêr in ſijn Rijck geſtelt, gaf, tot belooning van byſtant, dit dal aen Robert *Bruſ*, Heer van Cliveland, in 't Graefſchap van Iorck, die, toen hy ſelf met de Koning van Schotlandt niet wilde ſtrijden, dit met des Konings believen aen ſijn jonger ſoon geſchoncken heeft. Van deſe zijn geſproten de *Bruſſen*, Heeren van *Annandail*, uyt de welcken Robert *Bruſ* getrout heeft Iſabella, de dochter van Willem, Koning der Schotten, en van de dochter van Robert *Avenell*. Robert, des ſelfs ſoon, de derde van die naem, trouwde de dochter van David, Graef van Huntington en Garioth, welcks ſoon Robert, *d'Edele* gebynaemt, by moederlijck recht, toen Alexander de Derde, Koning van Schotlandt, geen kinderen naliet, het Koninckrijck van Schotlandt verkreegh,

Lough Maban.

Ionſtons.

Schotlandt.

The Stewartry of Annandale.

Bruſ.

Septentrio

ANNANDIÆ Præfectura, Vulgo THE STEWARTRIE of ANNANDAIL.

NITHIÆ PARS. Part of Nithisdail.

ESCIÆ PARS. Part of Eskdail.

ITVNÆ ÆSTVARIVM Vulgo SOLWAY FYRTH.

ANGLIÆ PARS. ENGLAND.

Occidens

Oriens

Meridies

Auct. Timotheo Pont.
Excud. Io. Blaeu.

Scala Milliarum.

(na dat sijn medestrever Balliol verdreven was, die door de Koning van Engelandt geholpen wierd, om dat hy belooft had dat hy Schotlandt als een leen van de Koning van Engelandt besitten sou) en door sijn dapperheyt het Koninckrijck voor hem, en voor sijn nakomelingen verseckerde. Een Vorst, die om sijn treffelijcke daden heerlijck gebloeyt, en over 't geval, dat hem dickwils tegen was, door d'onverwonne dapperheyt van sijn gemoed geluckiglijck gezegepraelt heeft.

BYVOEGING.

Beeken.

De vloet Annand, het dal in 't midden deursnijdende, loopt recht in d'Yrsche zee, en, seven-en-twintigh duysent schreden van 't noorden afgekomen, ontfangt dese volgende beeken; Granton, Maufet, Vaufree, Drif, Lacte, Kirtelt en Sacca. Hy self valt niet verre van sijn uytgang in de zeeboesem van Solway. Naer 't zuyden heeft hy Aven, Kinnell, en Æen, en is aen de rechter en slincker zijde met boomen en bosschen, die altijdt groen zijn, beplant; te weten van Poldun, Banco, door de groote spoken vermaert, Clivocilic, Lacvod, Cretodun, Elshitigur, Ramirischel, Castelmilck, Cumlimgen, Calodendriar, Fanoconell, Longval, en Montskephal. D'adelijcke huysen zijn, Corikephal, Neotom, Granton, Lacuhus, Lacuvod, Critodun, Francagrium, Clivosilic, Escitigur, Spedling, Montisrup, Muscell, Vallistermini, Cumlimgham, Castelmilk, Hoddenopetrum, Neobee, Bonshal, Clivokephal, Stapletoun, Conells, of eer Donalds huys, Eicovod, Gill-Robert, Fanum-Patrick, Cello-Kephall, Blaetevod.

Adelijcke geslachten.

Steden.

De steden, daer in gelegen, zijn Annand, en Maban, dat om sijn kasteel en binnenzee heel aengenaem is. Dit kasteel, van Thomas Randell, overste van de Schotsche saken, gebouwt, is gedurighlijck de wooning van d'Overste van 't perck gebleven. De binnenzee is heel vermaert, uyt oorsaeck van d'onbekende visschen, die nergens, behalven in Maban, gevonden, en van d'inwoonders Vandesiers, of Gevandesiers genoemt worden. Niet verre van Maban zijn seven andere watermeeren.

Salmvangst.

Aen de Riveniesche oever, tegen over Engelandt, maeckt men het beste sout, op een wonderlijcke manier met kloven, ophoopen, en kooken; en 't gene, 't welck door gewoonte en arbeyt lustigh schijnt, is dat d'inwoonders der grensen op de santplaten van Solway de koomst der Salmen verwachten; en als sy die de vloet op sien swemmen, soo begeven sy sich met hun paerden, die sy de sporen geven, in de vloet, en treffen met hun spiessen, met drie punten versien, de Salmen, die sy dus aen hun spiessen daer uyt halen.

NITHIA,

anders

NIDISDALE.

UYT CAMBDENUS.

Nyth, een vloet.

AEn Annandale naer 't weſten paelt *Nidisdale*, rijck van ackers en weyden, en dat de naem draegt van de vloet *Nyth*, die, qualijck by Ptolemeus NOBIUS genoemt, voor NODIUS of NIDIUS aengeſien wordt, van welcks benaming verſcheyde andere ondiepe en modderige vloeden in Engelandt zijn, gelijck oock deſe *Nidus*. Hy heeft ſijn oorſprong uyt de Meer Logh-Cure, aen de welcke CORDA der Selgovers gebloeyt heeft. Hy vloeyt eerſt deur *Sanqhuer*, een kaſteel der *Creightons*, die om de waerdigheyt der Baronnen van *Sanqhuer*, en om d'achtbaerheyt der gedurige Burghgraven van Nidisdale, een lange tijdt vermaert hebben geweeſt. Hy ſtroomt daer na deur *Morton*, 't welck de tijtel van Graef gegeven heeft aen eenigen uyt de ſtam van Duglas, uyt de welcke oock anderen te Drumlanrig aen de ſelve vloet hun wooning hebben. [*Byvoeghſel.* Alle deſe landen van Sanqhuer en Morton behooren nu by koop aen de Heer van Drumlanrig, die nu Graef van *Queensburry* genoemt wordt.] Niet verre van des ſelfs mondt leght *Drumfreys* tuſſchen twee bergen, de bloejenſte ſtadt van dat geweſt, en die noch haer oudt kaſteel toont. Deſe plaets is heel vermaert door de lakenmakery, en door de neêrlaeg van Ioannes *Comminius*, de machtigſte van leenmannen onder de Schotten, die van Robert *Brus* in de kerck met een ſwaert deurſteeken wierd, op dat hy hem de wegh tot het Rijck niet affnijden ſou. De ſelve *Brus* verkreegh lichtelijck van de Roomſche Paus vergiffenis van deſe doodtſlagh, in een gewijde plaets bedreven.

Corda.

Creightons, Baronnen van Sanqhuer.

Graven van Morton.

Drumfreys.

[BYVOEGHSEL. *Artur Ionſton* heeft tot lof van Drumfreys dus geſongen:

Paſtor ab Amphryſo Drumfriſi paſcua cernens
Eminus, Admeti prætulit illa jugis.
Florida tot pingues hic tondent prata juvenci,
Gramina quot verno tempore fundit humus.

Illius externas ſaturant pecuaria gentes,
Et menſas onerant, Anglia, ſæpe tuas.
Ditior armento ſeges eſt, & velifer amnis,
Et mare, quod Zephyri temperat aura levis.
Surgit in hac ædes, cui cedunt templa Dianæ,
Vel venerabilius Græcia ſi quid habet.
Proditor hîc patriæ Bruſſi virtute Cuminus
Concidit, & ſacram ſanguine tinxit humum.
Scotia, Drumfriſi reliquis altaria præfert,
Hîc tibi libertas aurea parta fuit.]

Nader aen de mondt is het vleck *Solway*, dat noch iets van d'oude naem der Selgovers behout. Aen d'uytgang vindt men *Caerlaverock*, by Ptolemeus CARBANTORIGUM, voor een onwinnelijcke veſting gehouden, ſchoon Koning Eduard de I, met de bloem van Engelandts Adeldom verſelt, die belegerde en innam. Maer ſy is nu heel ſwack, en de wooning der Baronnen van *Maxwell*, die van een oude adelijcke ſtam zijnde, een lange tijdt overſten van deſe weſtgrenſen zijn geweeſt, en onlangs verhooght door het huwelijck met de dochter en tweede der erfgenamen des Graefs van *Morton*; 't welck oorſaeck is dat Ioannes, Heer van *Maxwell*, tot Graef van *Morton* verklaert wierd; en desgelijcks met de dochter en erfgenaem van *Hereis*, Heer van *Toricles*, die tot gemalin aengenomen wierd van Ioannes de tweede ſoon, die daer af de tijtel van Baron van Hereis gekregen heeft. In deſe leſte burgerlijcke oorlogen is het kaſteel geheel verdelght, en *Maxwell* door 't Parlement vyant van 't Vaderlandt verklaert.

Caerlaverock.

Baron van Hereis.

Glencarn leght in dit dal oock aen de binnenzee, daer af de Cuninghams (van de welcken op ſijn plaets geſproken ſal worden) de tijtel van Graef lang gedragen hebben.

Glencarn.

Dit *Nidisdale*, gelijck oock *Annandale*, voed een ſtrijdtbare ſlagh van menſchen, maer die echter om hun roovery in een quade naem zijn: want ſy hebben hun wooning aen de deurwadelijcke zeeboeſem van *Solway*, over de welck ſy dickwils in Engelandt uytloopen, om te rooven, en in de welck d'inwoonders van weêrzijden, met vermaeck om t'aenſchouwen, en met aengename arbeyt, de Salmen, die daer in overvloet zijn, met ſpieſſen jagen, of eer vangen.

Inwoonderen aert.

Salmen.

Seden der Schotten op de grenſen.

Ioannes *Leſleus*, ſelf een Schot, en Biſſchop

Occidens.

NITHIA VICECOMITATVS.

The Shirifdome of NIDIS-DAIL.

Auctore Timotheo Pont.

Iamais Arriere

Nobiliſſimo Domino
D. ARCHIBALDO,
NATV MAXIMO
MARCHIONIS DVGLASSIÆ,
ANGVSIÆ COMITI,
REGI à CONSIL. SECRETIS.

GALLOVI-DIÆ PARS

PART OF KYLE.

GLOTTIANÆ PARS.

Part of Clydsdail.

ANNANDIÆ PARS.

Part of Annandail.

Drumfrees

Meridies.

Septentrio.

Occidens.

van Rosse, verhaelt hoedanige roovers en afsetters de gene zijn, die dese dalen bewoonen. *Sy loopen*, seght hy, *des nachts by heele hoopen uyt hun grenspalen deur ongebaende plaetsen en verborge schuylwegen. Des daeghs verquicken sy hun paerden, en oock sich selven in de voorbestemde schuylhoecken, tot dat sy eyndelijck by duyster ter plaets, daer sy begeeren te zijn, komen, en, roof gekregen hebbende, keeren weêr by nacht deur omwegen tot de hunnen. Hoe iemant beter ervaren is om deur dese wilderniſſen, steylten en klippen in 't midden van de duysternis te geleyten, hoe meer hy, als in verstant overtreffende, in hooger eer gehouden wordt. Ia sy zijn soo listigh, dat sy sich selden de roof laten ontnemen, soo sy niet door de scherpruyckende honden,* (*gemeenlijck* Sluithonds, *of* Bluidhonds *genoemt, die dickwils hondert kroonen en meer waerdigh geacht zijn*) *die hen op de reuck volgen, verraden, en dus dickwils door hun tegenstrevers gevangen worden. Voorts, als sy gevangen zijn, soo betoonen sy soo groote welsprekentheyt, en aenlocking van woorden, die soetelijck uytvloejen, dat sy de Rechters, en oock de tegenstrevers, hoe streng oock, is't niet tot erbarming, ten minsten tot verwondering en medelijden krachtighlijck bewegen.*

BYVOEGHSEL.

DE klare vloet Nyth wordt naer 't noorden vergroot door de wateren van *Craik*, *Manok*, *Gutterbin*, *Carron* en *Campell*; en van 't zuyden door *Olez*, *Carpell*, *Skar*, *Schimyll* en *Kairn*. Niet verre van des selfs bronnen is de stadt Sanchar, en niet wijd van de mondt Drumfreys, een aengename en bloejende stadt, het hooft van 't geheele Ondergraefschap, en door haer brugh vermaert, die, op negen bogen van gehouwe steen steunende, so breet is, dat twee wagens neffens malkander daer op konnen rijden. De Nyth heeft oock verscheyde bosschen, van de noortzijde Sacroboſch, daer de vermaertste Astrologus, Ioannes van Sacroboſch de naem af droegh, Caerlabrok, Monsoll, Tinvell, Amisfield, Dalsumtoun, Closburn, Enteckme, en Montros; en van 't zuyden Mainenkin, Eliok, en Drumlanerik, een eycke-boſch dat ses duysent schreden lang is. De vloet Skarr wort beschaduwt van Craigny, Komling en Storkwoud. De Schimyl is besoomt met de bosschen van Krogliin, Kailliwarran en Achingibbert. De kasteelen, die aen de vloet de Nyth of niet verre van daer leggen, zijn *S. Sanqhuer* of *Sanchare*, *Drumlanerik*, *Montcastell*, *Cashogel*, *Enochcastel*, *Closburn*, *Dalsumtoun*, d'oude wooning van Cominius, (die, een mededinger van Robert Brus in 't Rijck, in de kerck der Franciskanen te Drumfreys, door Brus met het stael gedoodt wierd,) gelijck oock *Amisfield*, *Lagg*, *Tinvell*, *Tarthorrell*, *Montbubull*, *Carse*, en anderen.

Bosschen.

Kasteelen.

Kairn, de tweede vloet van Nithisdail na de Nyth, uyt de Dibbinische bergen ontspringende, en door de beeken Cragdarak en Castelfecin grootelijcks vermeerdert, bespoelt het kasteel Iarburgh, het kasteel Glencarn, het bosch Cragdarroch, en de bosschen Cuthloch, Maxwelton, Crasfurton, Dardarok, Suede en Gribtoun, en wort eyndelijck boven Drumfreys van de Nyth ontfangen.

Aen de tweede merckſteen van Drumfreys is dese vermaerde turfkuyl van Locher, tien duysent schreden lang, en drie duysent breet, daer turf uytgetrocken wordt, die, in de son gedrooght, aen 't geburige landtschap tot branding verstreckt. De beeck Locher deelt het landtschap Locheria in 't midden deur, die, van veel regen overvloejende, d'omleggende weylanden met vruchtbaer water besproeyt; 't welck oorsaeck is van dat daer veel hooy gewonnen wordt. Eyndelijck wordt d'uyterste gracht van de Nyth met een onwinnelijcke vesting, die 't eylandt genoemt wort, gesloten.

NO-

NOVANTES.

VAn daer hebben de NOVANTES *in de dalen dit landt bewoont, 't welck ſich weſtwaerts een groote ruymte uytſtreckt, 't welck echter geduerighlijck ſcherp toeloopt, en ſich op ſijn engſte weêr in 't breede verſpreyt, en dieshalven* het half-eylandt der Novanten *van vele genoemt is. Hun Landtſchap beſtaet heden in* Galloway, Carik, Kyle, *en* Cunningham.

GALLOVIDIA,

gemeenlijck

GALLOWAY.

UYT CAMBDENUS.

Galloway. GAlloway, by de Latijnſche Schrijvers van de middelbare eeuw *Gallwallia*, en *Gallovidia*, van d'Yren, die dat eertijdts beſeten, en naer hun ſpraeck ingetrocken *Gael* genoemt hebben, is een lantſchap, dat overal tot heuvels rijſt, en vruchtbaerder is om vee te weyden, dan om vruchten te dragen. D'inwoonders geneeren ſich met de viſchery, ſoo in d'omgelege zee, als in de beeken en meeren, die men overal beneden aen de bergen vindt, uyt de welcken ſy in 't begin van de Herfſt een ongelooflijcke menighte van welſmakende ael met korven viſſchen, van 't welck ſy geen minder gewin trecken, dan van de kleyne paerden, die ſterck van leden zijn, om alle arbeyt te verdragen, en van daer gehaelt worden. Voor eerſt vertoont ſich aen de vloet *Dea*, by Ptolemeus gedacht, en van d'inwoonders *Dee* genoemt, *Kircoubright*, de bequaemſte haven van dit geweſt, en het tweede *Seneſchalſchap* of *Stewartie* van Schotlandt, 't welck oock aen de *Maxwellen* behoort. Daer na volght *Cardines*, een veſting aen de vloet de *Fleet*, op een ruwe en hooge klip gebouwt, en met ſtercke wallen omringt. By de vloet *Ken*, van Ptolemeus t'onrecht *Iena* genoemt, wordt het landt van de zee beſpoelt. Daer na koomt *Wigton*, een haven met een enge mondt, tuſſchen de vloejende *Blaidnoo*, en *Crea*, 't welck oock geacht wordt het Ondergraefſchap, over 't welck *Agnew ex Inſula* 't gebiedt heeft. Het heeft eertijdts tot Graef gehad Archibaldus *Douglas*, die door de Franſche oorlogen heel vermaert is, en heeft nu, door gunſt van Koning Iacob de Seſte, Ioannes *Fleming* tot Graef, die ſijn afkomſt van d'oude Graven van Wigton rekent.

Dee, een vloet. *Kircoubright.*

Graven van Wigton.

Ptolemeus heeft by deſe plaets geſtelt de ſtadt *Leucopibia*, maer ick weet niet waer ick die ſoecken ſal. De plaets vereyſcht echter dat dit de Biſſchoppelijcke zetel van Ninianus zy, die van Beda *Candida Caſa*, en van d'Engelſchen en Schotten met gelijcke beteekening *With-herne* genoemt wordt. Wat dan, ſoo Ptolemeus voor *Candida Caſa*, gelijck de Britanners dat noemen, naer ſijn gewoonte in 't Griecks Λευκ' οἰκιδια geſtelt heeft? dat is, *witte huyſen*; voor 't welck de boeckſchrijvers *Leucopibia* geſchreven hebben. In deſe plaets heeft Ninia, of Ninianus de Britanner, een heyligh man, die d'eerſte de zuyderlijcke Picten, toen Theodoſius de Ionge heerſchte, in 't Chriſtelijck geloof onderwees, ſijn zetel gehad, en de kerck, die aen Sint Martinus gewijd is, gebouwt, volgens een gebruyck, dat by de Britonnen ongewoon was, gelijck Beda melt, die oock verhaelt dat d'Engelſchen in die tijdt dit landtſchap beſaten, en door de vermeerdering der geloovigen aen dit *Candida Caſa* de biſſchoppelijcke zetel geſtelt hebben. Een weynigh verder is een Peninſul, oft bynaeylandt, dat met een enge hals aen 't vaſte landt paelt, een aen weêrzijden van de zee beſpoelt wordt. Dit landt wordt eygentlijck *Novantum Cherſoneſus* en *Promontorium*, gemeenlijck *the Mull of Galloway*, dat is, de *Snuyt van Galloway*, genoemt.

Leucopibia.

Candida Caſa.

S. Niniaanus.

Zeebergh der Novanten.

Hier neven naer 't noorden ſiet men een zeeboeſem, die groot, en vol van eylanden is, daer in veel vloeden van alle zijden ſich ontlaſten. Voor eerſt van de top des ſelve zee-

Septentrio.
GALLOVIDIA
vernacule
GALLOWAY.
Auct. Timoth: Pont.
PART OF THE FYRTH OF CLYDDE.
PART OF CARRICT.
COILÆ PARS
Part of Kyle.
Viresceit vulnere Virtus.
Nobilissimo Domino
D. ALEXANDRO,
GALLOVIDIÆ COMITI,
Domino GAIRLIS, etc.
Consilario Regis.
Tab. hanc D.D. I. Blaeu.
NITHIÆ PARS
Part of Niths-Dail.
Loch Rain.
The Baye of Glen-luce.
Novantum Prom.
Whithern
Wigtown
Occidens.
Oriens.
Meridies.
Scala Miliaria
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Abravanus.

berghs *Abravanus*, die, een weynigh van ſijn plaets afgedreven, dus by Ptolemeus genoemt wordt, in plaets van *Aber-Ruanus*, dat is, *Ruanus mondt*. Deſe vloet wordt heden *Rian* genoemt, en de binnenzee, daer hy uytvloeyt, *Logh-Rian*, die rijck van haring, en andere viſſchen is, die ſich aen ſteengront houden.

Heeren van Galloway;

Galloway heeft eertijdts ſijn Vorſten en Heeren gehad, van de welcken d'eerſte, die in de Iaerboecken gemelt wordt, Ferguſius was, toen Hendrick d'Eerſte in Engelandt heerſchte, dewelck tot een wapen voerde een ſtaende ſilvere gekroonde Leeu in een hemelblaeu ſchilt, en die, veel beroerten aengerecht hebbende, van Koning Malcolmus ſoo verre gedwongen wierd, dat hy ſijn ſoon Uchthredus tot gijſſelaer moeſt geven; en hy ſelf, ſat van wereltſche ſaken, nam het kleedt van een Kanonick by *S. Kruys* t'Edenburgh aen. Maer Gilbert, een jonger ſoon, ving ſijn broeder Uchthredus in de ſtrijdt, ſneed hem de tong af, ſtack hem d'oogen uyt, en beroofde hem rampſalighlijck van ſijn leven en erfdeel. Weynigh jaren daer na ſtierf Gilbert; en Rolandus, de ſoon van Vchthredus, veroverde weêr ſijns vaders erfdeel, en teelde aen de ſuſter van Willem van *Morvill*, Conſtabel van Schotlant, Alanus, Heer van Galloway, en Conſtabel van Schotlandt. Alanus teelde aen Margareta, oudtſte dochter van David, Graef van Huntingdon, een dochter, genoemt Dervolgilda, gemalin van Ioannes van Balliol, en moeder van Ioannes van Balliol, Koning van Schotlandt, die tegen Robert Brus om 't Rijck van Schotlandt ſtreed, en, gelijck het ſchijnt, aen ſijn eerſte gemalin Helena teelde, die gehuwt wierd aen Rogier van Quincy Engelſchman, Graef van Winton, die dieshalven Conſtabel van Schotlandt wierd, gelijck oock Willem *Ferrariis van Groby*, kintskint van de ſelve Rogier uyt ſijn dochter, en tweede erfgenaem. Maer d'Engelſchen ſijn wel haeſt uyt hun erfenis in Schotlandt vervallen, gelijck oock uyt de waerdigheyt van Conſtabel, de welcke de *Cominien*, Graven van Buchan, oock uyt de dochter van Rogier van *Quincy* geſproten, verkregen hebben, tot dat ſy aen de Graven van Arrol overgedragen is. Maer de tijtel van Heeren van Galloway is daer na aen het geſlacht der *Dowglaſſers* gekomen.

en haer wapen.

Conſtabels van Schotlandt.

Beſchrij-

Beſchrijving van

GALLOWAY,

door

IOANNES MACLELLANVS.

Oorſprong van de naem.

GAllovidia heeft ſijn naem van *Gallovid*, 't welck naer de tael der oude Schotten Galler beteekent: want de Schotten noemden in 't begin de *Brittonnen*, d'oudtſte inwoonders van Britannia, gemeenlijck Gallers, als van de *Gaulers* of Franſchen geſproten. Deſe oude heerſchappy der *Brittonnen* wordt naer 't zuyden van d'Yrſche zee, naer 't weſten van de zeeboeſem van *Clyd*, naer 't noorden van *Carick* en *Kyle*, en naer 't ooſten van de vloet *Nyth* beſloten. Het ſtrekt ſich in de langte uyt van 't noordooſten naer 't zuydweſten ſeventigh mijlen verre, tuſſchen de brugh van *Drumfreys* en *Mule*, d'uyterſte zeebergh. Maer de breette is van 't noorden naer 't zuyden, en is in ſommige plaetſen vier-en-twintigh, in andere twintigh, en in andere 16 mijlen breet. Het wordt van ſes ſtroomende beeken deurgeſneden, te weten *Vr*, *Deve*, *Kenn*, *Cree*, *Blaidnoch*, en *Luſe*, die ſich in d'Yrſche zee ontlaſten. De *Kenn*, het dal *Kennea* deelende, ſtort ſich in een Meer, die gelijcke naem draeght, en, daer weer uytbarſtende, ſtroomt in de *Deve*, daer hy op twaelf duyſent ſchreden van de zee ſijn naem verlieſt. Daer is noch een beeck, *Fleet* genoemt, byna in 't midden tuſſchen *Deve* en *Cree*, en de *Palinurus*; maer deſe worden niet onder de vloeden getelt. Sy zijn alle vermaert door de viſſchery van de Salmen, maer voornamelijck de *Deve*. 't Geheele landtſchap is geſont van lucht, en vruchtbaer van gront, rijſt ſelden tot hooge bergen, en ſwelt echter gedurighlijck tot heuvels op. Men ſiet hier drie bergen van uytſteekende hooghte: een aen de binnenzee van *Cree*, gemeenlijck *Carnesmoor*, dat is, ſoo men 't vertaelt, *Carnes wildernis*; de tweede, niet verre van daer, *Marock*; en de derde by de zeeboeſem van *Nyth*, *Crefeld* geheeten. Alle 't landt, voorby Luſe gelegen, wordt *Rinum*, dat is, de ſnuyt van *Galloway* genoemt: want het ſtreckt ſich uyt gelijck een vogelenbeck; en d'uyterſte hoeck daer af wordt de zeebergh der Novanten, van d'inwoonders *Mule*, dat is, glat en geſchoren geheeten. Want d'oude Schotten noemen de zeebergen *Mule*, naer de gelijckenis van een geſchore hooft genomen. De zeeboeſem van Luſe, by Ptolemeus *Rerigonius*, naer 't ooſten, en *Logh-Rian*, by Ptolemeus *Vidogara*, naer 't weſten, doen 't landt tot een enge hals krimpen, en maken een ſtroock, en half-eylandt, dat de *Peloponneſus* niet ongelijck is. Geheel *Galloway* vertoont de gedaente van een elephant; *Rinum* is 't hooft; *Mule* de ſnuyt; de zeebergen, die zeewaerts in loopen, de voeten; de voorverhaelde bergen de ſchouders; de rotſen en heyden de rughgraet; en 't overige van 't landtſchap d'andere deelen van 't lichaem.

Gelegenheyt.

Beeken.

Kenn.

Fleet.

Aert van 't landt.

Havens.

Haer voornaemſte havens zijn *Kirkcubright* in de zeeboeſem van *Deve*, die veel ſchepen kan bergen, en een veylige toevlucht is, dewijl d'omleggende bergen, en 't eylandt *Roß* die van alle zijden tegen de winden beſchermen; en *Carioville*, een veylige ree voor de ſchepen; oock drie in 't half-eylandt, of in *Rinum*, te weten, *Neſſock*, *Loch Rian*, en *Port Patrick*.

Deeling.

't Geheele Landtſchap wordt gedeelt in opper- en neder-*Galloway*. Het opper leght tuſſchen de vloet *Cree*, en de zeebergh *Mule*, en heeft tot Rechter van lijfsſaken 't hooft van 't Agneeſch geſlacht, die na de neêrlaegh van 't Maclellaenſche huys deſe waerdigheyt verkregen heeft. Het neder-Galloway, gemeenlijck de vooghdy van *Kirkcubright* genoemt, heeft tot rechter de voornaemſte van de ſtam van *Maxwell*.

Claſſes.

Hier zijn drie Claſſis of Prieſterdommen, van *Kirkcubright*, *Wigton* en *Stranravern*. In 't Claſſis van *Kirkcubright* worden ſeventien, in dat van *Wigton* negen, en van *Stranravern* acht Parochykercken getelt; uyt de welcken jarelijcks twee vergaderingen gehouden worden. Alle de kercken beneden *Vr* behooren aen de Claſſis van *Drumfreys*.

Steden.

De ſteden daer in zijn *Kirkcubright*, aen de zeeboeſem van *Deve*, die door de haven van gelijcke naem vermaert is; *Wigton*, eertijdts een vermaerde koopſtadt, van de Britonnen, gelijck men acht, aen de zeeboeſem van *Cree* gebouwt; *Candida Caſa*, gemeenlijck *Whithern*, door haer klooſter bekent; *Capell*, of, gelijck ſommige willen, *Stranravern*, aen *Loch Rian*,

Septentrio.
GALLOVIDIÆ
Pars Occidentalior,
in qua
VICECOMITATVS VICTONIENSIS
cum Regalitate Glenlucensi.
The Sherifdome of Wigtoun
wt the Regalitie of Glen-Luze
both in Galloway.
Auct. Timoth. Pont.
Scala Miliarium
Rian
Lacus;
i.e.
Loch
Rian.
SINVS GLEN:
LVCENSIS
Vulgo
The Bay of Glen-luz.
Wigtown
Whithern
Bigskarres
Novantum promont.
Veteribus
Occidens.
Oriens.
Meridies.

in 't vaſte eylant. *Nieuw Galloway*, aen de vloet *Kenn*, is onlangs oock in 't getal der ſteden geſtelt; maer ſy heeft byna niets van een ſtadt, dan de naem, en eenige weynige huyſen, die daer gebouwt zijn, vermits de *Burghgraef* van *Kenmur*, die beſloten had daer een ſtadt te bouwen, door de doodt verraſcht, het begonne werck moeſt verlaten. Hier wordt echter alle weken marckt gehouden, tot de welcke d'inwoonders in tamelijck groot getal te ſamen komen, om lijftocht te koopen en te verkoopen, die van de kooplieden uyt het geburige landtſchap derwaerts gebracht wordt.

Kloofters. De kloofters in *Galloway* zijn *Candida Caſa*, aen *Ninianus* gewijd, die ſy voor hun Beſchermheyligh hielden, in d'uyterſte inhoeck van *Galloway*, daer eertijdts de menſchen van verre landtſchappen, uyt oorſaeck van de Godtsdienſt, naer toe reyſden, om de kerck en overblijffelen van *Ninianus* te beſoecken, en iets van de gewijde aſch, toen voor een groot heylighdom geacht, van daer te halen: het kloofter van *Luſe*, aen de zeeboeſem van de vloet *Luſe*, dat van *Dundranan*, vier merckſteenen van *Kirkcubright* naer 't ooſten; *Glycicard*, gemeenlijck 't nieuwe kloofter, aen de zeeboeſem van *Nyth*; *Tungland*, aen d'oever van *Deve*; 't kloofter van *Maria*, aen de zeeboeſem van *Deve*, omtrent acht hondert ſchreden beneden *Kirkcubright*; en dat van *Salſide*, in 't vaſte eylandt. Men weet niet van wien yder van deſe kloofters geſticht is, uyt oorſaeck van 't gebreck der Schrijvers.

Dapperheyt der inwoonders. D'inwoonders zijn dapper en ſtrijtbaer. En ſeker, in de leſte ſtrijt by *Neuburn* aen de Tyne in Engelandt hebben weynigh ruyters van *Galloway*, onder 't beleyt van *Patricius Makæus*, welcks ſoon in deſe ſtrijdt gedoodt wierd, wel betoont dat ſy deurluchtige Ridders waren, en een treffelijcke proef van hun dapperheyt gegeven: want ſy hebben met lange ſpieſſen de ſtercke ſlaghordening der vyanden ſoo aen 't waggelen gebracht, dat ſy aen d'anderen de verwinning lichtelijck te verkrijgen hebben gemaeckt. Dit volck was eertijts genegen om twiſten en tweedracht te voeden; maer heeft, door goede oeffening, en door de Godtsdienſt beſchaeft, allengs geleert de woeſtheyt af te leggen. Sy zijn edelmoedigh, vaerdigh ter handt, en van raedt, en beſwijcken niet in voortreffelijckheyt van lichamen en zeden met alle anderen. Het gemeen volck is ſterck van lichaem, en niet onbegaeft van geeſt.

De genen, die in de *Mores*, dat is in de wilderniſſen, woonen, geneeren ſich met vee te weyden, en hebben groote kudden van ſchapen, die daer alle anderen overtreffen, ſoo om de ſmaeck van 't vleeſch, als om de voortreffelijckheyt der vellen. De wol wordt van hier in groote overvloet naer d'andere gewe-ſten door de kooplieden gevoert, die groote winſt daer meê te doen.

De genen, die in *Machres*, dat is in geboude plaetſen en landen woonen, winnen de koſt met het landt te bouwen, en hebben geen gebreck van vruchtbare weyden en vee. Hier waſt haver, die ſeer kleyn, maer echter vaſt is, daer af ſy 't beſte meel maken.

Galloway voed paerden, die wel kleyn van lichaem, maer echter dapper en ſtreng zijn, en overal dier verkocht worden.

Adelijcke geſlachten. De deurluchtighſte geſlachten zijn, van *Gordon, Maxwell, Maclellan, Macdovall, Makkee, Macculoch, Stuwart, Agnee, Adar*. Doch die van *Macdovall, Maclellan, Makkee* en *Macculoch* overtreffen d'anderen in oudtheyt, en oude waerdigheyt. D'anderen zijn nieuwer. Hier bloeyde eertijts het Maclellaenſche geſlacht, het eerſte in afkomſt en rijckdom, gelijck Buchananus getuyght. Maer toen Patricius, het hooft van dat geſlacht, door *Duglas* gedoodt was, hebben de vrienden, tot wraeck genegen, een hoop van de hunnen vergadert, en met vuur en ſtael tegen die van *Clydsdail*, verplichtelingen van *Duglas*, gewoed. Daer na wierd om ſulck een onbehoorelijcke daedt hun goederen verbeurt gemaeckt, ſy ſelven in de ban gedaen, en gedwongen 't landt te verlaten: in voegen dat dit groot geſlacht tot ſulck een ellende gebracht wierd, dat het noch naeuwelijcks weêr te voorſchijn durf komen. Maer na weynigh jaren is de ſoon van Patricius, die ſich lang verborgen had gehouden, weêr in des Konings gunſt, en in *Bombia*, een deel van ſijn oude erfgoet, geſtelt, na dat hy de zeeroover *Afer*, die de geheele kuſt van *Galloway* onveyligh maeckte, gedoodt had.

Stinceella in *Teifidale* is een oude wooning der *Gordons*, van daer twee broeders, d'een naer *Galloway*, en d'ander naer *Bogia* gereyſt, van beyde zijden begin aen het bloejenſte geſlacht der Gordons hebben gegeven. De gene, die in *Galloway* was gekomen, wierd, om dat hy een wild ſwijn doodde, dat d'ackers verwoeſtte, van de Koning met het vleck *Gordon*, en *binnenzee van Varre* beſchoncken, en wies tot een talrijcke menighte. Men gelooft dat het geſlacht van Adar uyt de ſtam der Koninckjes van *Kildar in Yrlandt* geſproten is.

D'Edelen by de *Gallowayers* zijn, *Stuart, Graef van Galloway*; *Gordon, Burghgraef van Kenmur*; *Maclellan, Baron van Kirkcubright*, yder de voornaemſte van ſijn geſlacht. Hier zijn oock veel mannen van ridderlijcken ſtaet.

Kaſteelen. Daer zijn veel kaſteelen; maer het ſterckſte van alle was onlangs *Treve*, in 't eylandt van de vloet *Dee*, acht duyſent ſchreden van *Kirkcubright*, van *Duglas* gebouwt, die onder de heerſchappy van Iacob de Tweede groote oproer in ſijn vaderlandt ontſtack. Dit kaſteel wierd

wierd in de leſte beroerten by ons door de verplichtelingen van *Maxwell*, Graef van Nithisdail, beſchermt; maer eyndelijck overgegeven, de gewelffelen ingeſtoten, het dack en wandwerck weghgenomen, en ondienſtigh tot d'oorlogh gemaeckt. Het kaſteel *Kenmure* aen de binnenzee *Kenn*, leght op een bergh, die tamelijck hoogh is; 't is van *Ioannes Gordon*, grootvader van de Burghgraef van *Kenmure*, gebouwt, en gebiet over 't dal, en over de binnenzee, daer by gelegen. Men ſiet in *Rinon* twee kaſteelen, die d'anderen in ſterckte overtreffen; *Kenneda* in de zee van 't eylandt, door de Graef van Caſiliſſa, en *Dunskey*, dat is, gevleugelt kaſteel, door de voorouders van *Robert Adar*, op een ſteyle klip aen de zee gebouwt. Daer zijn noch anderen, te weten, *Crugulton*, eertijdts een ſtercke veſting, aen de zeeboeſem van Cree, *Glaſtoun*, *Garlice*, *Clare*, *Kirkcubright*, *Kardanes*, en *Ruskow*, behalven veel heerlijcke gebouwen.

De meeren in neder-*Galloway* zijn *Caloverk*, *Multon*, *Riton*, en *Kenn*: In opper-*Galloway*, *Marton*, *Macrume*, *Longcaſtell*, *Inſul* en *Neve*. De boſſchen, die dit landtſchap aengenaem maken, zijn *Kenmure*, *Cree* en *Garlice*. *Meeren.* *Boſſchen.*

De gene, die de ſtrijden, hier gelevert, weten wil, lees de hiſtorien van Schotlandt, door *Buchananus* en *Boëtius* beſchreven. Om kort te gaen, *Galloway* is (ſchoon by d'onkundigen ſomtijdts veracht)

Een landt dat met het zijn te vreden is, en niet
Van buyten iets behoeft, en daer men miſſchien iet,
Tot overdaed en pracht, gebreken ſiet; maer d'aerde
Geeft aen natuer genoegh, indien men 't wel bewaerde.

In geen deel van Schotlandt is ſoo ſchoone wol; en nergens in dit Rijck beter paerden, maer oock nergens kleynder van geſtalte, die ſy oock *Galloway-nages* noemen; in voegen dat d'Engelſchen alle goede paerden *Gallowas* noemen.

Occidens.

GALLOVIDIÆ PARS MEDIA,

quæ Deam et Cream fluvios interjacet.

The Middle-part of Galloway,

whiche lyeth betweene the rivers Dee and Cree.

Auct. Tim. Pont.

Scala Miliarium

1 2 3 4

COILÆ PARS, PART OF KYLLE.

Meridies.

Septentrio.

Orions.

Occidens.

Meridies.

Septentrio

NITHIÆ PARS,

Part of Nithis-dail.

PRÆFECTVRA
KIRCVBRIENSIS,
quæ Galloviæ maxime orientalis pars est.

The Steuartrie of Kircubright,
The most Easterlie part of Galloway.

Scala Miliarium
1 2 3 4

Auct. Tim. Pont.

Orientis.

CARRICK.

NU volght *Carrick*, schoon van weyden, en aen het welck het landt en de zee hun goederen mildelijck meêdeelen. Ptolemeus heeft hier in de zeeboesem *Rerigonius*, en de stadt *Rerigonium* geplaetst, voor de welcke in't oudtste exemplaer, gedruckt te Romen, in't jaer 1480, *Berigonium* gelesen wordt; in voegen dat wy niet anders konnen gelooven of het heeft de plaets geweest, die nu *Bargeny* genoemt wordt, en sijn Heer heeft uyt het geslacht der *Kennediers*, 't welck onder de heerschappy van Robert *Brus* uyt Yrlant quam, en in dit geweest edel, talrijck en machtigh is. De voornaemste hier af is de Graef van *Cassile*, 't welck de naem van 't kasteel is, dat hy aen de vloet *Dun* bewoont, op welcks oever noch een ander kasteel staet, *Dunnur* genoemt: hy is oock *Erfbaljuw* van dit lantschap. Want dit, met dat van *Kyle*, en *Cuningham* worden voor de drie *Baljuwschappen* van Schotlant gehouden, om dat de genen, die daer over met gewoone macht en rechtspreking gebieden, *Baljuwen* genoemt zijn; een benaming, die, in de middel-eeuw geboren, by de Griecken, Siciliers en Franschen *Conservator*, of Beschermer, beteekent. Maer in de voorgaende tijden heeft *Carrick* sijn Graven gehad: want (om van de soon van Gilbert van *Galloway* te swijgen, aen de welck Koning Willem *geheel Carrick gegeven heeft, om dat voor altijdt te besitten*) wy lesen dat Adam van *Kilkonath*, omtrent het jaer 1270 Graef van *Carrick* geweest heeft, en in de heylige oorlogh gedoodt is, welcks eenige dochter Martha, Robert *Brus*, een jongeling van schoone gedaente, die sy op de jaght gesien had, heftelijck beminde, tot haer gemael nam, en de tijtel van besitting van Graef van Carrick aen hem toebracht, en hem baerde Robert *Brus*, een seer vermaert Koning der Schotten, van de welck de koninclijcke stam afkomt. Maer de tijtel van Graef van Carrick wierd voor een wijl aen de jonger soonen uyt de stam van *Brus* gelaten, en is daer na aen de Princen van Schotlandt, tot ophooping van eer, toegevoeght.

Berigonium.

Bargeny.

Kennediers.

Graven van Cassile.

Baljuwschap.

Graven van Carrick.

Lib. Melros.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

GLOTTÆ ÆSTVARII PARS.

Part of the Fyrth of Clyd.

GALLOVIDIÆ PARS.

Part of Galloway.

Auct. Tim. Pont.

CARRICTA MERIDIONALIS.

The South part of CARRICK.

Scala Miliarum

1 2 3 4

Septentrio.

CARICTA BOREALIS
Vulgo
The northpart of CARRICK.

Scala Miliarium

Opus Timothei Pont.

PARS

KOILÆ

PART OF KYLE.

GLOTTÆ

ÆSTVARII

PARS. Or THE FYRTH OF CLYD.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

KOILA,
OF
KYLE.

UYT CAMBDENUS.

In't jaer 750.

INnewaerts aen deſe zeeboeſem volght *Kyle*, dat van alle dingen overvloet heeft, en rijck van inwoonders is. Dit lant wort in Bedaes Auctuario *Campus Cyel*, en *Coil* genoemt, daer verhaelt wordt dat *Eadbertus, Koning van Northumberlandt, dit geweſt, met andere landtſchappen, aen ſijn Rijck gevoeght heeft.* In Ptolemeus tijdt was hier *Vidogara* vermaert, miſſchien *Ayre*, 't welck een Burghgraefſchap is, en een koopſtadt, oock een bekende haven aen de vloet, die gelijcke naem draeght.

Vidogara Ayre.

Behalven de vloet *Ayre* wort dit landtſchapje noch met twee andere beeckjes beſproeyt, die veel dorpen op hun oevers vertoonen, *Lougar*, by 't welck de *Crawfords*, en *Ceſnock*, by 't welck de *Cambels*, vermaerde namen in dat geweſt, hun wooning hebben, aen welcks oever oock het kaſteel *Vchiltre* is, de zetel der *Stewarts*, uyt koninckljicke ſtam, gelijck van de Hertogen van Albania, geſproten, die van hier de naem van Baronnen van *Vchiltrey* voeren, en van de welcken herkomſtigh was deſe Robbert *Stewart*, die een onſcheydelijck medemacker van de Prins van Condé was, en met hem in Vranckrijck in een ſtrijdt gedoodt wierd. De gene, die d'erffelijcke waerdigheyt van Baljuw hier over beſit, is *Cambell* van *Louden*, [welcks erfgenaem getrouwt is aen de deurluchtighſte Heer Ianus, Graef van Louden, een vermaert en welſprekent Kancelier van Schotlant, en ſoon des Heers van Lawers. Men vertelt van d'eerſte van deſe naem Cambell, dat hy, te Londen van ſekere vrouw verſocht om haer kuysheyt te beſchermen, een gevecht aengenomen heeft; maer dat ſy, in haer geweten bewogen, by hem ging, en, haer ſmette bekent hebbende, verſocht dat hy van de ſtrijt aflaten ſou, en dat hy ſich niet wilde noch konde van de ſtrijt aftrecken, vermits het te ſpade was; want ſy waren alreê bereyt, en met de rechters in 't veldt. Hy ging dieshalven de ſtrijdt aen, maer deyſde echter, tot dat hy, van ſijn tegenſtrever geterght, en gevraeght waerom hy uyt de ſtrijdt weeck, antwoordde: *Y beyd mijn thijm*, dat is, *ick wacht mijn tijdt.* D'ander, hier door aengeprickelt, noemde hem een hoerenſoon: welck woordt Cambell terſtont opnam, en aen hem tot antwoort gaf: Dit zy d'oorſaeck van onſe ſtrijdt, want ghy lieght. Hy verweerde ſich niet alleenlijck, maer viel op ſijn tegenſtrever in, en doodde hem. Daer af by hen noch het gemelde ſpreeckwoort gebleven is.]

Vchiltrey.

BYVOEGING.

Nieuwe Beſchrijving van 't Landtſchap
AYRE.

AYre, een Burghgraefſchap, beſluyt, als in haer ſchoot, het landt *Kyle*, dus genoemt van Koilus, Koning der Britten, die van Ferguſius, d'eerſte Koning der Schotten, in een ſware ſtrijt verſtrooyt en gedoodt wierd. Men vint noch veel geheughteekenen van ſoo treffelijck een verwinning. 't Landt, daer in de ſtrijdt voorviel, behout noch des Konings naem; en niet verre van daer is het Godshuys Coiltoun, en oock de vloet Coilus, die in Aire vloeyt, omtrent vier duyſent ſchreden boven de koopſtadt, door de vloet tamelijck vermaert. Niet verre van daer is oock de binnenzee Fergus, by de welcke de Schotten hun leger geveſt hadden; en 't geval van deſe verwinning was eyndelijck ſoodanigh, dat de Schotten van ſelfs het Koninckrijck aen Ferguſius overgaven, en met een heylige en plichtelijcke gewoonte ſwoeren, dat ſy hem en ſijn nakomelingen onderdanigh ſouden zijn; van de welck in een achtervolgende rijgh 108 Koningen voor Karel, in 't jaer 1649 te Londen in Engelandt onthalſt, het Koninckrijck beſeten hebben. In 't veldt, daer de ſlagh gele-

Schotlandt.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Scala Miliarum
1 2 3 4

COILA PROVINCIA.
THE PROVINCE OF KYLE.
Auct Timoth: Pont.

CVNINGHAMIÆ PARS
Part of Cuningham.

CARICTÆ PARS
Part of Carrick.

GLOTTIANÆ PARS
Part of Clyds-dail.

GALLOVIDIÆ PARS
Part of Galloway.

NITHIÆ PARS
Part of Nithis-Dail.

Conscia virtus

Nobilißimo et ornatißimo Iuveni
IACOBO FRENDERETTI VICECOMITI
Crichtonii Domino, etc. matheseos, amœnioruμ, studiorum summo fautori, tabulam hanc a Timotheo Pont quondam descriptam, a se nero nunc locupletatam in amicitiæ Symbolum R. Gordonius D.D.

Irwin
Ayr
Elsberry head
Lady Yle
Bartoun
Corsewall Pt.
Dun-yre C.
Corluncartie
Camerey
Ardach
Castelhill
Balchrystie
Kilbryd
Knif c.
Loch Doon
Loch Ryan
Clyds-dail
Leicdoun Loch
Loudoun Hill
Irwin R.
Irwin fl.
Doon fl.
Nith fl.
Logan
Nithsdale
Annandale
Galloway
Kyle
Carrick
Cuningham
Clydsdale
Lennox
Menteith
Stirling
Perth
Angus
Mearns
Fife
Lothian
Merse
Tiviotdale
Teviotdale
Liddesdale
Eskdale
Annandale
Nithsdale
Galloway
Carrick
Kyle

vert wierdt, is na verloop van veel jaren, een kromme hoorn, gelijck een schalmey of trompet uytgedolven, de welck de Comarchi Caprintonii, welckers huys het voornaemste in dit gewest is, en *Coili campus*, by d'onsen *Coilfeild* genoemt wort, gebruycken om hun boeren en wercklieden te vergaderen. Dit Landtschap wort naer 't zuyden door de vloet Duns, uyt een binnenzee van gelijcke naem spruytende, van *Carick* afgescheyden. Ter plaets, daer men langs een breede wegh van Carrick naer Aire gaet, is over dese vloet een brugh van tnegentigh voeten lang, en echter maer een boogh hebbende, gebouwt: in voegen dat men in 't geheele Rijck soodanigh een niet meer vindt. Ter plaets, daer dit landtschap sich noordewaert streckt, wort het door de vloet Irwin, die oock een brugh van vier bogen heeft, van Cuningham afgescheyden. Het streckt sich westwaerts twaelf duysent schreden naer de zee uyt, en heeft een laege, vlacke en sandige haven. Ter plaets, daer de wegh sich opent tusschen Duns en Irwin, reykt het aen de hoofden van Galloway en Nithisdail, en naer 't oosten aen de hoofden van Lesma, Hego en Evenot, welcke alle deelen van Clydsdail zijn. Het begrijpt aen de westzijde naer de zee twee-en-twintigh duysent schreden in de langte, en tien duysent schreden in de breette. Het heeft naer 't oosten niet meer dan twee toewegen, die noch seer eng zijn. Alle d'andere wegen zijn met uytgedolve soden, en met wild kruyt beset. D'een wegh, die sich langs de vloet Raudo uytstreckt, is een weynigh breeder dan die deur Packenholm gaet, daer niet meer dan een tseffens deurgaen kan, vermits die heel eng tusschen 't geberghte en 't moerasch van Aire besloten en geprangt is. Hier heeft oock sijn oorsprong de vloet Aire, die 't Landtschap in 't midden deursnijt, en dat in twee heerschappyen deelt, van de welcken d'een *Stuarts-Kyle* genaemt wordt, die sich naer 't noorden streckt, en door de vloet Irwin bepaelt wordt: d'ander, sich zuydwaerts streckende, heeft de vloet Dun tot grenspael, en wordt Konings-Kyle genoemt. Ayr self is een seer vermakelijcke beeck, en wort door andere kleyne beeckjes, die daer in stroomen, vergroot; is seer aenmerckelijck om de bosschen en kasteelen, en voornamelijck om het Socijnsche kasteel van de deurluchtighste Graef Laudonus, een achtbaer Kancelier van 't Rijck. Dese vloet heeft noch andere stercke vestingen, *Enterken*, *Gadgirth*, *Smidrom*, en het kasteel der Koninckjes van *Carcarth*, en noch andere treffelijcke gebouwen, welckers Heeren besondere vooghden van dit gewest zijn. Aen d'uytgang van de Ayr siet met een brugh van vier bogen. Tusschen de nieuwe stadt van Ayr naer 't noorden siet men het heerlijck, en oock sterck slot *Kragy-castel*. In 't midden van dese koopstadt is een seer nutte vloet, die door schutdeuren opgehouden wordt, en, sich by tijden ontlastende, de molens doet drajen, en van d'Ayr ontfangen wordt. De landen, die tusschen de stadt en de zee leggen, zijn heel vruchtbaer, soo tot granen, als tot weyden.

Naer 't zuyden, tegen over de brugh, is Ayr selve, een koopstat, door haer oudtheyt en koninckli;cke voorrechten vermaert, en Sint Ian aen d'Ayre genoemt: doch dese naem is seer oudt. Dese stadt, door koninckljcke machtbrieven tot een Burghgraefschap gemaeckt, heeft naer't zuyden en noorden twee-en-dertigh duysent schreden onder haer gebiet: want dit is de langte van 't geheele landtschap tusschen de klinckssteen aen de hals van Clyd, en begrijpt de drie opgerechte steenen van Galloway. De stadt heeft 64 mijlen onder haer gebiet Men siet veel schepen in de mont van de vloet, die een bequame haven maeckt. De stadt selve leght in een sandige vlackte, en is echter vruchtbaer van velden, die oock des winters groen, en des somers heel vermakelijck zijn, en sich twee duysent schreden verre naer 't zuyden en noorden uytstrecken, en tusschen de mont van Dun, en van de vloet Ayr besloten zijn. In dese velden is een kerck, die verre boven anderen verçiert is. In de stadt selve siet men noch de puynhoopen der schuren van Ayre, daer d'Engelschen hun leger geslagen hadden, in de volgende nacht, in de welck de schrickelijcke en wreede moort der Grooten en Baronnen met een gruwelijcke en onbesuysde meyneedigheyt en wreetheyt van hen in tijdt van vrede gedaen, die, van de wijn en slaep overvallen, en van bloet beklat, door de dappere Wallas besloten, en tot wraeck van de meyneed met hun koornschuren verbrant wierden, omtrent in 't jaer 1300. In dit landtschap zijn achtien kercken, die gesticht, en met inkomsten versien zijn, en noch drie daer by gevoeght, doch weynigh kloosters, en die noch kleyn en slecht, gelijck dat van Foulfind. Daer is oock een kapelle, niet verre van de strant, naer de noortzijde van Ayre, duysent schreden daer af, 's Konings hut genoemt, de welcke Robert Brus aen eenige lazerigen tot hun onderhouding gegeven heeft, die nu noch de naeste hutten bewoonen. De voornaemste namen der Edelen van dit landtschap zijn de *Stuarts*, *Cambells*, *Chalmers*, *Lokarts*, *Cuninghams*, *Craufurds*, *Vallasien*, *Dunbars*, en *Crichtons*. Dit landtschap heeft overvloet van kolen en kalck, en heeft geen gebreck van eenigh ding, dat tot onderhouding van 't menschelijck leven nootsakelijck is. Sy halen echter witte vissche van Karrick, dat naest aen de zee leght.

Kercken.

Adelijcke huysen.

C V-

CVNINGHAM.

UYT CAMBDENUS.

CVninghaem, naer 't ooſten en noorden aen *Kyle* gevoeght, leght ſoodanig aen de ſelve zeeboeſem, dat ſy des ſelfs breette, die ſich dus verre wijt uytſtreckt, geheel in prangt. De naem, in 't Nederlandts vertaelt, beteekent *Korings wooning*, daer uyt men lichtelijck des ſelfs vermakelijckheyt giſſen kan. Dit landtſchap wordt van de vloet *Irwin* beſproeyt, die het oock van *Kyle* afſcheyt. Niet verre van des ſelfs oorſprong ſiet men *Kilmarnock*, de wooning van de Baronnen der *Boidiers*, uyt de welcke, onder de heerſchappy van Iacob de Derde, Thomas door een hooffche gunſt tot de waerdigheyt van Onderkoning, en Robbert, ſijn ſoon, tot de ſtaet van Graef van Arran, en oock tot het huwelijck met des Konings ſuſter gevordert wierd. Maer ſy, uyt deſe glibberige gunſt vervallen, wierden ſedert beyde vyanden van 't vaderlandt verklaert, en Robbert van ſijn gemalin berooft, die aen Iacob *Hamiltoun* gegeven wierd. Alle hun goederen wierden verbeurt gemaeckt, en ſy tot een ſpot van 't geval geworden, ſtorven voorvluchtigh, ſonder ſich t'openbaren. Hun nakomelingen hebben echter de waerdigheyt van hun voorouders weêrgekregen, die ſy noch heden beſitten. Aen de mont van de vloet *Irwin* is het kaſteel *Irwin*, met haer haven, die met ſant byna heel geſtopt, en ſoo droogh is, dat 'er naeuwelijcks kleyne ſchuytjes deur konnen. Wat hooger leght *Ardroſſan*, het kaſteel der *Montgomeriers*, die over de zeeboeſem ſchijnt te hangen: dit is een oudt en uytſteekent geſlacht, dat, tot getuygenis van ſijn krijghsdapperheyt, het kaſteel *Poununy* gebouwt heeft, en dit van 't rantſoen, 't welck van Henry *Percy*, *Whotſpurre* gebynaemt, quam, die in de ſtrijdt by *Otterburn* door *I. Montgomerys* eyge handt gevat, en gevangen weghgevoert wierd. Niet verre van *Ardroſſan* leght *Largis*, 't welck Koning Alexander de Derde met het bloet der Noorwegers beſmet heeft. Van daer buyght ſich de ſtrant innewaerts, daer men het kaſteel *Eglington* vindt; 't welck eertijdts een beſitting van d'Adel eens geſlachts heeft geweeſt, dat de ſelve bynaem voerde maer het is ſedert aen de *Montgomeriers* gekomen, die hierom de tytel van Graven van *Eglington* aengenomen hebben. Men kan ſwarelijck ſeggen van waer deſe bynaem is geſproten: maer dit weet ick, dat hy uyt Normandien in Engelandt is gekomen, en dat 'er verſcheyde geſlachten van de ſelve naem hebben geweeſt. Daer by, dat in Eſſex, uyt het welck Thomas *Montgomery*, Ridder van S. Ioris onder de heerſchappy van Eduard de Vierde, geſproten is, voerde een wapen, 't welck niet veel van dit verſchilde. Wijders, dit ſeer edel geſlacht heeft ſich wijt uytgeſpreyt; en uyt die van *Gevan* was deſe Iacobus van Lorges, Graef van Montgomery genoemt, overſte der Schotſche lijfwachters, die van Karel de Vijfde, Koning van Vranckrijk, tot getuygenis van hun trouw en oprechtigheyt, tot beſchutting van hem en ſijn nakomelingen opgerecht wierden. Deſe, tegen Hendrick de Tweede in 't ſteeckſpel getreden, trof hem deur 't viſier van de helm, dat by ongeval open ſtondt, met de ſpeer in 't oogh, en ſoo voort in de harſſenen, en doodde hem dus. Maer hy, ſedert in de burgerlijke oorlogh, daer af Vranckrijck in de lichte vlam ſtondt, ſich aen de zijde der Gereformeerde Vorſten begevende, wierd gevangen, en met de bijl gedoodt.

Irwin.

Ardroſſan.

Largis.

Boidiers, Baronnen.

Montgomeriers Graven van Eglington.

Schotſche lijfwacht in Vranckrijck.

[Deſe ſtam heeft opgehouden in d'eenige dochter van Hugo van Montgomery, Graef van *Eglingtoun*, geſproten van de ſoon

en dochter

welcke gehuwt heeft geweeſt aen Alexander Seaton, volle broeder des Graefs van *Wontoun*, die door 't recht van ſijn gemalin het Graeffchap beſit, de naem van *Montgomery* aengenomen heeft, en erffelijck *Baljuw van Cuninghaem* is.]

BYVOEGING.

In dit geweſt is het geſlacht der *Cuninghammers*, welckers hooft Graef van *Glencarn* is, die te *Kilmauris* woont, en ſijn oorſprong uyt Engelandt, en van d'Engelſchman rekent, die neffens anderen d'Aertsbiſſchop van Cantelbergh, Thomas genoemt, doodde. Ick weet niet hoe waerachtigh dit is, maer miſſchien door een waerſchijnelijke giſſing, uyt d'Aertsbiſſchoppelijcke mantel genomen, die ſy in hun ſtamwapen voeren.

De Cuninghammers Graven van Glencarn.

Septentrio.

CVNINGHAMIA.

Ex schedis

TIMOTHEO PONT.

THE PART OF FYRTH

PARS RENFRO-ANÆ.

PART OF RENFREW.

TOWLES.

Illust.mo ac Nob.mo Domino,

D ALEXANDRO,

COMITI DE EGLINTOUN,

Domino de Montgomerie et Kilwynning,

Baroni Ardrossani, Hereditario Cunningamiæ

Bailivo. Tab. hanc D.D. J. Blaeu.

M. KVMBRA.

LITTLE KVMBRA.

OF KYLE.

KYLD.

GLOTTÆ ÆSTVARII

PARS.

PART OF KYLE.

COILÆ PARS.

Part of Clyds-Dail.

Part of Avon-Dail.

Mac harnock Moore.

Low doun Moore

Scala Miliaria

1 2 3 4 5

Ioannes Blaeu excudebat

Meridies.

KNAPDAIL.

KNapdail heeft naer het zuyden Kantyr, 't welck met ſoo eng een hals, en die noch ſandigh, daer aen hangt, dat de ſchiplieden met 'er haeſt hun ſchuyten daer over trecken. Aen de noortzijde is Lorn, d'ooſtzijde wordt van Loch Fyn beſpoelt, en heeft aen de weſtzijde dit deel van de weſtzee, dat ſich tot aen d'ooſterlijcke ſtrant van d'eylanden Iura en Ila uytbreyt. Men ſou buyten twijffel meer van dit Landtſchap konnen ſeggen, maer de ramp des tijdts belet ſulcks. En derhalven verſoeck ick ernſtelijck, dat de Leſer met deſe kaert vernoegt zy, en mijn geheel vermogen in deſe ſaeck met danckbaerheyt omhelſe.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Ardskeodenish.

Glastree.

Bræ Lacken.

Part of Cowel.

Loch Gilb.

Loch Fyn.

MARE VERGIVVM.

Sinus hic Ptolomæo Lelannonius dici videtur.

Auct. Timoth. Pont.

Scala Miliaria

1 2 3 4 5

KNAPDALIA
PROVINCIA,
que sub Argathelia censetur.

The Province of KNAPDAIL which is accounted a member of Argyll.

KYNTYR.

CANTYR.

UYT CAMBDENUS.

Loch Fyn. LOch *Fyn*, die in ſekere tijt tot verwonderens toe overvloet van haring heeft, ſcheyt Argyle van een zeegeberghte, 't welck omtrent dertig mijlen verre ſich in een lange ſtreeck uytſtreckt, en ſich ſoo gratighlijck naer Yrlandt uytwerpt, als of het dat geweſt, 't welk met een enge Straet van naeuwelijks dertien mijlen daer afgeſcheyden is, tot ſich wilde roepen. Ptolemeus noemt dit het voorgeberghte der *Epidium.* *Epidiers*, welcke naem, ſoo my dunkt, eenigh maeghſchap met *d'Ebudiſche* eylanden heeft, die daer tegen over leggen. Dit landtſchap wordt heden in d'Yrſche tael, die in dit heel geweſt gebruyckt wordt, *Cantyre*, dat is, *Hooft van 't landt* genoemt. Het wort bewoont van de ſtam *Mac-Conell*, die hier de heerſchappy heeft, (doch echter met believen des Graefs van Argyle) en dickwils met ſijn ſcheepjes een tocht doet, om in Yrlandt te rooven, daer hy de landtſchapjes, die ſy *Glines* en *Rowte* noemen, ingenomen heeft. Dit voorgeberghte hangt met een enge hals van naeuwelijcks duyſent ſchreden aen *Knapdail*, daer het noch ſoo ſandigh is, dat de ſcheepslieden met 'er haeſt hun ſchuyten daer over trecken: het welck eer te geloven is, dan dat d'Argonauten hun ſchip Argos vijf hondert duyſent ſchreden verre op hun ſchouders overgedragen hebben.

CANTYRA
Chersonesus,
CANTYR
a Demie-yland
Auctor Timoth. Pont.
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
MARE VERGIVIUM
PARS ÆSTUARII
GLOTTÆ
Ila Insula
Lura Insula
Ylen Teghza
Kara
Epidium prom.
Knap-
dail
Scala Milliarium

't EYLANDT GLOTTA, OF ARRAN.

UYT CAMBDENVS.

ALs men in *Cuningham* het gesicht zeewaerts in keert, siet men onder veel andere eylanden 't eylandt *Glotta* uytsteken, 't welck, van Antoninus gedacht, in de zeeboesem van de vloet Clyd gelegen is. Dit eylandt wordt heden *Arran* genoemt, naer een kasteel van gelijcke naem. Het rijst van binnen heel tot uytstekende bergen, aen de voet van de welcke het naer de zijde van de strant bewoont wordt. Dit eylandt heeft (gelijck ick gelesen heb) tot sijn eerste Graef gehad Robert Boidius, welcks gemalin, en met eenen het Graefschap, terwijl Boidius voorvluchtigh was, aen Iacob *Hamilton*, gelijck ick geseght heb, gegeven wierd; en de nakomelingen hebben dat sedert behouden. Besie Buchananus in 't verhalen van Robert Boidius saken.

Graven van Arran.

Orientis

Septentrio

Meridies

Occidens

Part of Knapdail

Boot Ile

Merrnoch

Loch Terbart

Loch Fyne

Part of Kintyr

Vulgo

Lemlach or Holy Ile

Ailza

The Race of Pladda

Arran

Loch Ranza

Kaitlzie

Hill

Glenashdale

Glen Rosa

Glen Sannox

Glen Cloy

Glen Easdale

Glen Iorsa

Glen Scorodale

Glen Chalmadale

Glen Catacol

Glen Shurig

Glen Diosgan

Glen Dougarie

Glen Kiloran

Glen Kill

Glen Machrie

Glen Rie

Glen Ashdale

Glen Ross

Glen Kiln

Glen Kiln Burn

Glen Kiln Water

Glen Kiln Moor

Glen Kiln Hill

Glen Kiln Bridge

Glen Kiln Cottage

Glen Kiln Farm

Glen Kiln Wood

Glen Kiln Loch

Glen Kiln Stream

Glen Kiln Path

Glen Kiln Road

Glen Kiln Gate

Glen Kiln Lodge

Glen Kiln House

Glen Kiln Castle

Glen Kiln Church

Glen Kiln Manse

Glen Kiln School

Glen Kiln Inn

Glen Kiln Mill

Glen Kiln Bridge

Glen Kiln Ford

Glen Kiln Pier

Glen Kiln Harbour

Glen Kiln Quay

Glen Kiln Shore

Glen Kiln Beach

Glen Kiln Point

Glen Kiln Head

Glen Kiln Island

Glen Kiln Rock

Glen Kiln Cave

Glen Kiln Waterfall

Glen Kiln Pool

Glen Kiln Ford

Glen Kiln Bridge

't EYLANDT BUTHE, OF BOOT.

UYT CAMBDENUS.

NIet verre van 't eylandt Arran leght het eylant *Buthe*, of *Boot*, naer 't heyligh Kapelletje (want dus noemt men in de Schotsche tael een Kapelletje) 't welck Brendanus gesticht heeft, dus geheeten, over het welck een Burghgraef uyt het geslacht der *Stewarts* de heerschappy heeft. Men heeft in dit eylandt een kasteel, *Rothesay* genoemt, dat aen d'oudtste soon des Konings van Schotlandt de tytel van Hertogh geeft; want hy wort Prins van Schotlandt, Hertogh van Rothesay, en Seneschal van Schotlandt geboren, sedert dat Koning Robert de Derde David, sijn eerstgeboren soon, tot Hertogh van Rothesay in sette, die d'eerste in Schotlandt met de waerdigheyt van Hertogh verçiert wierd. Koningin Maria had oock Hendrick, Heer van *Darley*, met dese tytel beschoncken, eer sy hem tot haer gemael aennam. Men siet van hier *Hellan*, eertijdts *Hellan Leneow*, dat is, (gelijck I. Fordonus uytleght) *'t eylandt der Heyligen*, en *Hellan Tinoc*, dat is, *'t eylandt der Varckens*, in de selve zeeboesem, met veel andere eylanden die weynigh naem hebben.

't Hertoghdom Rothesay.

Septentrio.

BUTHE INSULA
Vulgo
THE YLE OF BOOT.
Auct. Tim. Dont.

Scala Miliarum
1 2

KYNTYR

Ald-bee
Chessfin
Skibbnes
Calderoch
Alldacallu
Creighewich
Arnoch
Ylen. Carrach

Loch Fyn

Ylen na Negh
Stolagh
Aſcok
Kilbryd
Yning O'roch
Yning mor
Korrymont
Ardlamont
Kames
Ballachan
Achatayeoch

PARTOF COWES

Loch Ryddan
Loch Stryvan
Castel oiler Greg
Calow
The Kyles
Bahacardin
Kilchattan
Clachan brack
Ardmaligh
Clachnahyle
Forest
Lenachal
Glenmor
Achathoulig
Kilbryd
Eurichs
Drumnachoil
Almak
Dromnachany Hil
Glenbuy
Ardbeg
Mernoch
Aldduanach
Arlobrostbhe
Balacuri
Achintery
Aſcregen
Leirgwurachean
Garinakailzie
Rillenoch
Chappelgen
Ard. ſeapſy
Kilmory
Kilchonlig
Baron
Meakenoch
Scapsy
Loch Fad
Rothesay
Ambrey
Cromach
Lady Kirk
Roſsland
Begany
Ardnahoe
Byrgadel
Aſcock H.
Hil of Aſchock
Strauceannan
BOOT
Aſcock
Castle of Aſchock
The Comes Carraroy
Colewin
Loch Aſchock
Langreowin
Langre choul chyc
Scoulock meanack
Scoulock
Caramorayin
Langre choul na cachaly
Karaneuen
Kardamond
Kilchattan H.
Kilchattan M.
Keretonleach
Keremeanach
Bargygean
Bay of Kilchattan
Loubas beg
Loubas m.
Bouid
Preſach
Suychattan
Dour cuil
Albog
Challum
Barg na hegliſh
Kilblain
Broch moir and beg
Broch head

Dunouy
Barra
Etrlen
Bagy
Achonllyn
Clenlether
Towart
Towart point

DUNBRITANNIA FRETUM

Chyd. Hl.
Inner kyp
PART OF CUNIG= HAM
Lairges

Kumbra Moir
Port rey
Balakewin
Ballach Martin
Balakoſteid
Brecach
Thegedach
Keames
Kirktoun
Pennachie
Kumbra Beg.

Occidens.
Orientis.

KENTYR

Loch Ranza
The Cock of Arren
Balnow
Glen challadel
Kenloch
Stay
Taer och
Kanil
Raſa
Glenſennock
Sennock oc.
Sennock ye.
Keadeſeit
Hil
Sennock
Slaiyne B.
Kori knock-dow
Brod-wick
Knockken
Tyrwhillen
Skeſbidel
N. Corygil
Dou Tyn H.
S. Corigill
Caſſt Clachpck
Blaer mor
Kilbrid
Lettre
Chordan
Aird
Lamlach or Holy-yle

Meridies.

DE DAMNIERS.

UYT CAMBDENVS.

NA de NOVANTEN, *meer innewaerts naer de vloet* Glotta, *of* Cluyd, *en wijder uyt naer d'ooſterlijcke zee woonden eertijdts de* DAMNIERS: *ſoo veel als ick bemercken kan (want wie kan iets ſeker hebben in ſaken, die ſoo verre boven onſe geheugenis, en met ſoo dicke duyſternis overdeckt zijn?) in* Cluydsdale, *in de Baronny van* Renfrauw, Lennox, Strivelin, Menteth *en* Fyfe.

CLVYDSDALE.

Cluydsdale. BY de bronnen van *Cluyd* in *Crawford Moor*, tuſſchen de boſſchen is na een geweldige regen, eenigh afſchaeffel van gout door de boeren gevonden, 't welck een lange tijt hoop tot groote rijckdom heeft gegeven, maer noch voornamelijck in onſe tijdt, in de welck B. *Bulmer* ſich met groote poging onderwonden heeft hier *Goutmijn.* een goutmijn te vinden. En ſeker, daer wordt dagelijcks byna ſonder eenige arbeyt Azur uytgedolven. Iacob *Lindeſay*, die in een lijfgevecht tegen d'Engelſche Baron *Welles* groote lof van dapperheyt behaelt heeft, wierd van Koning Robert de Tweede gelijckelijck met het kaſteel van Crauwford, en met de tijtel van Graef van Crauwford beſchoncken. Voorts, de verdienſten der Lindſayers aen hun vaderlandt zijn groot en heerlijck, en ſy van heel oude ſtam, ſedert dat Willem *Lindeſay*, tot gemalin trouwde d'eenige erfgenaem van Willem van *Lancaſter*, Heer van Kandale in Engelandt, welcks nanicht aen de hooghberoemde ſtam van *Coucy* in Vranckrijck beſteedt wierd. ['t Hooft van deſe ſtam wierd in de tijdt van Koning Iacob de Derde Hertogh van Montros voor alle ſijn leven gemaeckt, welcks machtbrief noch in de regiſters van Schotlandt te vinden is; maer ſedert ſijn doodt is het Hertoghdom weêr ondergegaen.]

Lindeſayers.

Graven van Crauwford.

BYVOEGING.

De *Cluyd*, van ſijn oorſprong noordewaerts deur 't huys des Barons van *Somervill* in de Baronny van *Somervill* [na welcks doodt, omtrent in 't jaer van 1636, deſe Baronny verkocht wierd aen de Heer Robbert Dalzell, een der Edelen van 's Konings kamer, die nu de tijtel van Graef van *Carnwat* voert] deurgedrongen zijnde, ontfangt de vloet *Duglas*, of *Douglas* van de weſtzijde, die om ſijn ſwart en groen water dus genoemt wordt, en ſijn naem aen 't Dal, daer hy deurvloeyt, en aen het kaſteel *Douglas*, in dit lant gelegen, gelijck oock aen de ſtam der *Douglaſſen* meêgedeelt heeft. Dit geſlacht, 't welck ſeker heel oudt is, heeft voornamelijck gebloeyt ſedert dat Iacob *Douglas* ſich by Robbert *Brus*, het Koninckrijck beſchermende, in d'uyterſte tijden, door een ſonderlinge dapperheyt des gemoeds en voorſichtigheyt, heeft gehouden, ja ſoo, dat Robbert, om ſijn belofte te voldoen, aen hem beval dat hy ſijn hert naer Ieruſalem ſou brengen: tot welcks geheugenis de *Douglaſſen* een menſchelijck hert in hun ſchilt hebben ingevoeght. Sedert deſe tijdt is het tot ſoo groot een macht en achtbaerheyt opgeſtegen, na dat David de Tweede Willem tot Graef van *Douglas* had verheven, dat het oock aen de Koningen ſelf verſchrickelijck heeft geweeſt: want het heeft in een tijdt vijf Graven gehad, te weten, die van *Douglas*, *Angus*, *Ormond*, *Wigton*, *Murray* en *Merton*; van de welcken de Graef van *Wigton* by Karel de Sevende, Koning van Vranckrijck, door ſijn krijghsdapperheyt de tijtel van Hertogh van Tours heeft verkregen, en die aen twee Graven van *Douglas*, ſijn erfgenamen, nagelaten. [Beſie Buchananus van de ſtam der *Douglaſſen*, in de tijdt van Iacob de Tweede, en anderen, die tot deſe ſaeck behooren.]

Douglas, of Douglas.

Douglaſſen.

Hertogh van Tours.

BYVOEGING.

Boven de plaets, daer de *Douglas* en *Cluyd* te ſamen vloejen, is 't Burghgraefſchap *Lanric*, dat by erfrecht behoort aen 't geſlacht der *Hamiltonnen*, die hun naem aen het kaſteel *Hamilton* verplicht zijn, de welcke wat hooger aen d'oever van de *Cluyd*, in een aengename en vruchtbare plaets, gelegen is. Sy hebben echter, gelijck ſy ſelve ſeggen, hun oorſprong uyt Engelandt, van ſeker Engelsman, *Hampton* genoemt, die, de zijde van Robbert *Brus* gevolght hebbende, in dit geweſt groote beſittingen van hem verkreegh. Sy verkregen noch een groote aenwas van hun goederen door de gunſt en mildadigheyt van Iacob de Derde,

Lanric.

Hamiltons.

GLOTTIANA PRÆFECTVRA INFERIOR,

CVM BARONIA GLASCVENSI.

THE NESHER WARDE OF CLYDS-DAIL, and Baronie of Glasco.

Septentrio

Occidens.

Orientis.

Meridies.

PART OF LENNOX.

Scala Miliaria 1 2 3 4 5 6

Auct. Timoth. Pont.

RENFROANÆ PARS *Part of Renfrew.*

CVNINGHAMIÆ PARS. *Part of Kunigham.*

Part of Kyls Moore.

KOILÆ PARS *Part of Kyle.*

LOTHIANÆ PARS *Part of Lothian.*

Glasgva

Auondale

Hamelton

Ruglan

Dow glas

Lanark

Kamnet than Moore

Kaldar Moore

die ſijn oudſte ſuſter van *Boids* afnam, en haer, met het Graeffchap van Arran, aen Iacob *Hamilton* tot een gemalin gaf. Hun waerdigheyt nam oock grootelijcks toe door de Staten van 't Rijck, die Iacob *Hamilton*, ſijn ſoonsſoon, na 't overlijden van Koning Iacob de Vijfde, tot Stadthouder van Schotlandt verklaerden, en die van Hendrick de Tweede, Koning van Vranckrijck, met de tijtel van Hertogh van *Chaſteau-Herald* gegroet wierd. Deſe ſtam wierd noch verhooght door Iacob de Seſte, die des ſelfs ſoon met een nieuwe tijtel, by de Schotten nooyt te voren gebruyckt, tot Marckgraef van Hamilton maeckte.

Hertogh van Chaſteau-Herald.

Marckgraef van Hamilton.

De *Glotta*, of *Cluyd* vloeyt van hier deur *Bothwell*, ('t welck op ſijn Graven roemt, en voornamelijck op Ian *Ramſay*, die by Iacob de Derde al te groote macht had, die aen hem, en aen de Koning ſchadelijck was; en daer na op de *Hepburners*, daer af te voren geſproken is) en daer na met een ſtijve loop in *Glaſcow*, eertijdts een Biſſchoppelijcke zetel, maer lang verwaerlooſt, tot dat Koning Willem haer weêr in vorige ſtaet ſtelde. Sy heeft nu een Aertsbiſſchoppelijcke zetel, en een hooge School, die uyt een godvruchtige yver in 't jaer 1454 door Biſſchop *Turnbullus*, met het maken van een Collegie, geſticht wierd. Deſe ſtadt is de vermaertſte koopſtadt van dit geweſt, luſtigh van gelegenheyt, om haer vruchtdragende boomen vermaert. Sy heeft oock een treffelijcke brugh, die op acht bogen ſteunt; van de welcke J. Jonſton dus ſingt:

Graven van Bothwell.

Glaſcow.

Non te Pontificum luxus, non Infula tantum
Ornavit, diri quæ tibi cauſſa mali,
Glottiadæ quantum decorant te, Glaſcua, *Muſæ,*
Quæ celſum attollunt clara ſub aſtra caput.
GLOTTA *decus rerum, piſcoſis nobilis undis,*
Finitimi recreat jugere læta ſoli.
Aſt Glottæ *decus, & vicinis gloria terris*
Glaſcua *fœcundat flumine cuncta ſuo.*

BYVOEGING. [En Artur Jonſton heeft van Glaſgua dus geſongen:

Glaſgua, tu ſocias inter caput exeris urbes,
Et te nil ingens pulchrius orbis habet.
Sole ſub occiduo Zephyri te temperat aura,
Frigora nec brumæ, nec Canis ora times.
Glotta latus cingens electro purior omni eſt,
Hic regis imperio lintea mille tuo.
Pons jugat adverſas operoſo marmore ripas,
Et tibi ſecurum per vada præbet iter.
Æmula Phœacum tua ſunt pomaria ſylvis,
Ruraque Pæſtanis ſunt tibi plena roſis.
Farra Ceres, armenta Pales, Thetis agmina gentis
Squammigeræ, nemorum dat tibi Diva feras.
Tecta nitent, ipſas & tangunt vertice nubes,
Quo commendentur plus tamen intus habent.
Templa domos ſuperant, radiant hæc marmore puro
Marmoris & pretium nobile vincit opus.
Non procul hinc Themidis ſe tollunt atria, patres
Hic ubi purpereos dicere jura vides.
In medio reſidens ſua pandit limina Phœbus,
Hic cum Permeſſo Pegaſis unda fluit.
Civibus ingentes animos Deus armiger, artes
Nata Iovis, ſtabiles Iuno miniſtrat opes.
Mœnia Dardanidum poſuit Grynæus Apollo,
Et Deus æquoreis qui dominatur aquis.
Glaſgua, te fauſto ſtruxerunt ſidere Divi,
Quot mare, quot tellus, quotquot & æther habet.

De wapenen van de ſtadt Glaſcow.

Een ſalm, een eyck, op de welcke een root vogeltje ſit, een klock, en een goude ring, uyt de mondt van de Salm getrocken.

Salmo maris, terræque arbos, avis aeris, urbi
Promittunt, quicquid trina elementa ferunt.
Et campana (frequens celebret quod numinis aras
Vrbs) ſupereſſe polo non peritura docet.
Neve quis indubitet ſociari æterna caducis,
Annulis id, pignus conjugiale notat.

Almæ genitricis memor raptim fundebat *Robertus Magnus*, Medicinæ Doctor & Profeſſor in Academia Glaſguenſi.

Marcus Alexander Bodius heeft eertijts van deſe ſtadt dus geſongen:

Glotta maris ſoboles, liquido cui præſidet amni
Glaſgua, ſanguinei Martis & artis amor.]

REIN-

Septentrio.

Occidens.

Orient.

Meridies.

COLIÆ PARS Part of Kyle.

NITHIÆ PARS Part of Nithis-dail.

ANNANDIÆ PARS Part of Annan-dail.

LOTHIANÆ PARS Part of Lothian.

TWEDIÆ PARS Part of Tweed-dail.

GLOTTIANA PRÆFECTVRA SVPERIOR. Auct. Timoth: Pont.

THE VPPER WARD of CLYDS-DALE.

Scala Miliaria 1 2 3 4 5

RENFREW.

UYT CAMBDENUS.

Renfrew een Baronny.

Randuara.

Baronnen van Cathcart.

Cruikſton.

Baronnen van Roos.

Paſley.

BYVOEGING. *Baronnen van Sempill.*

ENde deſe zijde des oevers van Cluyd leght *de Baronny van Renfrew*, van de hooftſtadt dus genoemt, die Ptolemeus *Randuara*, aen de vloet *Cathcart* gelegen, ſchijnt, en tot ſijn inwoonder heeft de Baron van *Cathcart*, van een ſeer oude en adelijcke ſtam geſproten. De geburen hier af (want dit landtſchapje is een treffelijke voedſter van d'Adeldom) zijn *Cruikſton*, eertijdts de zetel der Heeren van *Darley*, van de welcke het by recht van huwelijck aen de Graven van *Lennox* is gekomen, daer af Hendrick, vader van Koning Iacob de Seſte, Heer van *Darley* genoemt wierd; *Halkead* der Baronnen van *Ros* van Engelſche afkomſt, dewijl ſy van deſe Robbert *Roos de Warke* hun afkoomſt rekenen, die, eertijdts Engelandt verlatende, de trouw des Konings van Schotlandt gevolght zijn; en *Paſletum*, gemeenlijck *Paſley*, eertijdts een vermaert kloofter, van Alexander, de tweede van die naem, Seneſchal van Schotlandt, geſticht, 't welck in pracht en heerlijckheyt voor weynigh anderen beſwijckt. Deſe plaets verſtreckt nu, door de gunſt van Koning Iacob de Seſte, een wooning en tijtel aen Claudius *Hamilton*, jonger ſoon des Hertoghs van Chaſteau-herald; [des ſelfs ſoon Iacob beſit nu de tijtel van Graef van *Ebberkorn*] en *Sempill*, welcks Heer is Baron van *Sempill*, en was, door een oud recht, *Sheriff* van deſe Baronny. Maer wy leſen dat de tijtel van *Baron van Renfrew* door een beſonder recht aen de Prins van Schotlandt behoort.

BYVOEGSEL van *Robbert Gordonius*.

HEt Landtſchap *Renfrew*, gemeenlijck de Baronny van *Renfrow* genoemt, wort dus geheeten van de hooftſtadt, aen de ſlincker oever van de *Clyd*.

Het ſtreckt ſich in de langte op ſes-en-twintigh mijlen uyt, heeft op ſijn breetſte dertien mijlen, en gaet ſpits toe by de kerck van *Innerkip*, en is in ſijn ommekring 70 mijlen groot.

Het wordt naer 't noorden van de Clyd beſpoelt, en leght voor 't landtſchap Lennox, en wordt naer 't weſten, daer het ſpits toeloopt, van de zeeboeſem Clyd beſpoelt. Het leght oock tegen over Cowell en Argyle, en paelt naer 't ooſten aen *Clydsdail*, en naer 't zuyden aen Cuningham.

Schotlandt.

Het landt is niet ſoo vruchtbaer, als vermakelijck, beſorght echter d'inwoonders in overvloet, en heeft een goede en geſonde lucht.

Het heeft twee voorname vloeden, *Cart* en *Black Cart*, byna van gelijcke naem, in de welcke alle d'andere minder vloeden en ſtroomen invloejen, en, te ſamen gevoeght, by de kerck van Inthennen met een mondt ſich in de *Clyd* ontlaſten.

Steden.

Het heeft twee ſteden; *Renfrew* aen de ſlincker oever van de *Clyd*, de hooftſtadt van 't geheele landtſchap, en de zetel der vergaderingen van d'Overſten, of *Sheriffs*. Deſe ſtadt wordt geregeert van d'Overſte, Baljuwen, en Raedt van de Stadt, gelijck andere koninckſijcke ſteden, die in d'opperſte vergaderingen van 't Rijck 't recht van ſtemming genieten. D'andere ſtadt is *Paſlay*, ſchoonder en grooter dan *Renfrew*, aen de ſlincker oever van de vloet *Cart*, heel ſchoon en aengenaem gelegen. Sy heeft daer tegen over, in een dal, dicht daer by, een treffelijck Paleys, 't welck eertijdts een wooning der Abten van de Cluniaſche ordening heeft geweeſt; maer het is nu, met d'inkomſten van 't kloofter, gekomen in de beſitting der Graven van Abercorn, die de Baljuwen, gelijck ſy die noemen, verkieſt, door de welcke de ſtadt Paſlay beſtiert wordt.

Over dit landt regeert d'Overſte, die ſy *Sheriff* noemen, die jarelijcks van de hooghſte Raedt des Konings uyt d'Edelen van 't landtſchap, in des Konings naem, verkoſen wordt; en behoorde eertijts by erfrecht aen de Baron van *Semple*, die ſelf, of door ſijn Overſten van hem verkoſen, over 't rechtſpreken gebood.

De kerckelijcke beſtiering is, na dat de Biſſchoplijcke *Hierarchy* verdreven was, weêr tot *d'Ariſtocratie* der Paſtoren en Presbyters in ordeningen gekomen, van de welcken ſy een uytmaeckt, die gemeenlijck te Paſlay vergadert.

Hoogen,

D'Edelen van de voornaemſte ordening, die hier Baronnyen of heerſchappyen beſitten, zijn; de Hertogh van *Lennox*, te *Kruikſton*, en *Inchennen*; de Graef van *Eglinton* te *Pounuyn*; van *Glencarn* te *Finlaſtoune*; van *Abircorn* te *Paslay*. De hooger Baronnen, gemeenlijck *Lords*, *Sempleus* te *Semples*; *Roße* te *Hacket*; *Blantyre* te *Kardonald*. Onder de mindere Edelen van de Ridderſchap munten uyt *Steuart van Minto*; *Steuart van Caſtle-milk*; *Steuart van Blackhal*; *Houſtoune van Houſtounes*; *Maxwel van Poock*; *Maxwel van Neuwarck*; *Bursbie van Bishopton*; *Wallac van Ellerſlie*; *Wallac van Ihonſtoune*; *Fleming van Barachni*; *Cuningham van Cragens*; *Semple van Fulwood*; *Semple van Cathcart*; *Shaw van Greenock*; *Porterfield van Duchal*; *Cochram van Cochran*.

en mindere Adel.

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

THE RIVER OF CLYD

LENNOXIA PARS

CUNNINGHAMIA PARS

CLYDSDAIL

BARONIE PART OF GLASGOW

BARONIE OF RUGLAN

BARONIE OF EGLINTOUN

GLOTTIANA PARS

SAMIE

DALE

PRÆFECTURA
RENFROANA
Vulgo dicta
BARONIA

THE BARONIE OF
RENFROW
Timotheus Pont Auctor.

Scala Miliarium
1 2 3 4 5

Dumbarton
Kilpatrick
Erskyn
Renfrew
Paslay
Glasgow
Ruglan
Kilbirnie
Kelburn
Loch Lumond
Loch of Kilbirnie
Castle Sempel
Lochwinnoch
Kilmacolm
Greenock
Gourock Point
Gourock Castel
Cloch flon
Ardgowan
Spango R.
Innerkip
Kelly B.
Fennoch
Kellock
Rogertoun
Kelly moore
Fesserland
N. Skelmoirlay
S. Skelmorly
Knock
O. Kelsland
Largys
Cogo fl.
Lady moore
Queensett Loch
Queensett hill
Glendoick
Rauth fl.
Monyabock moore
Camyre hill
Cauerok stane
Barnheth
Barnbrock
Barnarg moore
Meikle fl.
Caterraig
Lochwinnoch
Barr mil
Inchinnen
Kings inch
Buck inch
Partick
Woodfd
Newton
Stabroß
Dalmarnock
Dalboth
Clyd fl.
Hamilton ferm.
Farm
Renfrew
Inch
Porsely
Kirkland
Sandiford
Briggfd
West Scheel
Meikle Gouan
Little Gouan
Cunninghous
Pinnacle
Maulds myre
Castelroun
Bouhous
Hags
Abbay
Walmuir
Elenteun
Whytford
Kordonald
Hallhead
Byres
Dermont
Krukstoun
Coatfhil
Weedfid
Mekil Akinhead
Akenheadhill
Akinhead
Akinhead hill
Cathcart Kirk
Cathcart Caſtel
Auchinhead
Auchinhead bridge
Waterfoot
Kyloe
Brakenrig
N. Bardland
Bulerig
C. Bardland
Airtoun
Lochtoun
Boigtoun
N. Croig
Thripſla
Thripſton
Burn
Lateſad
Kenick R.
Pennuyn Caſt.
Airdoch
Korrathol
Enoch
Enoch B.
Dunuan
Blackwood hil
Achinhood
Ilok of Themyirs
Ballagych hil
Greenfild
Woodhous
Kirkland bridge
Eglisham
Kirkton
Bonshaw
Nine mill
Kingharies
Schawes
Windil
Rosfill
Flurs
Benton
Castel hil
Coast
Holhous
Meirns C.
Meirns moore
Langhes
Black L.
Flock
Benton L.
Meersfiles
Brockholmuir
Waterlands
Wemyss
Dunflot
N. Ross
N. Carsvell
Kaſwell
Brocher L.
Middel
Dryumgrais
Knockgills
Libo
Loche
Glanderſtoun
Dyk
Drumgrains
Wemyss
Dykes B.
Blaloch
Kraigs
Bargarris
Milbanck
Clerkfield
Luchhanck
Nye
Pour
Lochhead
Norvellstoun
Carbil
Lochrig
Meanshank
Gorgel
Liaro banch
Earils
Milbanck
Bar
Craigfad
Craigs
Craigs
Craigs

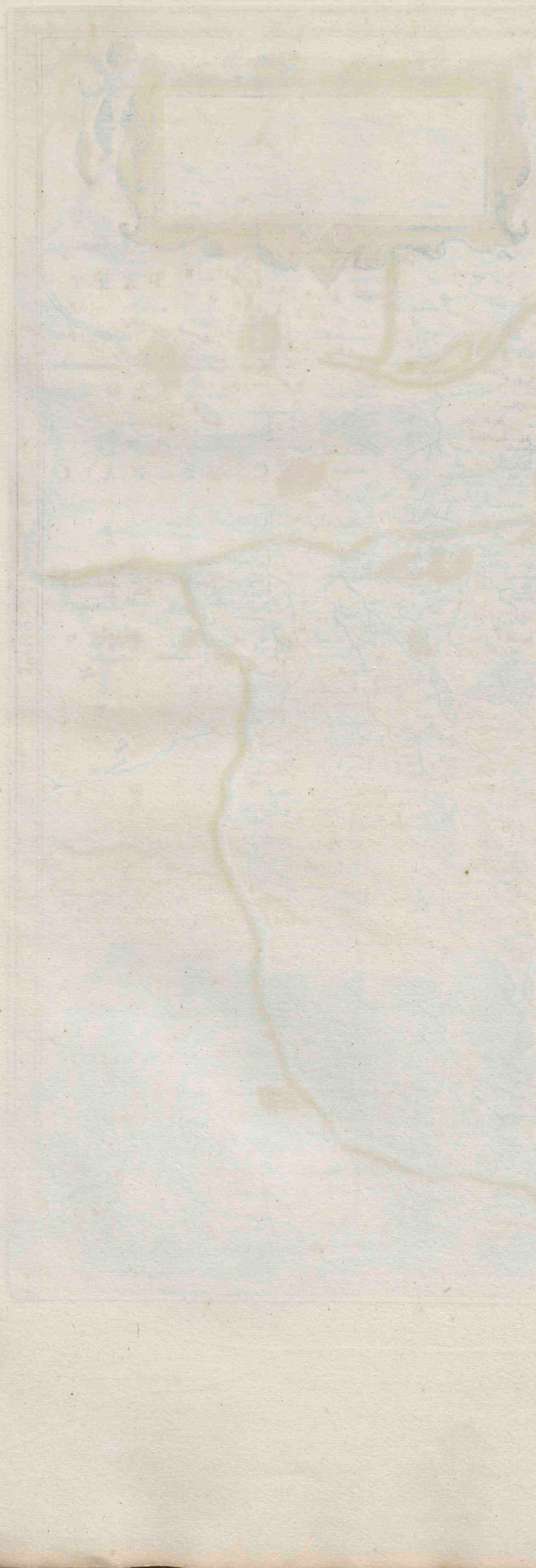

LENNOX.

UYT CAMBDENVS.

VOorby *Glaſcow*, aen d'andere oever van de *Cluyd*, ſtreckt ſich *Lennox*, of *Levinia* langer noordwaerts uyt tuſſchen de bergen, die aen malkander gehoopt ſchijnen. Dit landtſchap heeft zijn naem verkregen van de vloet *Levin*, by Ptolemeus *Lelanonius.* LELANONIUS genoemt, die in de *Cluyd* vloeyt, en zijn oorſprong heeft uyt de binnenzee van *Lomund*, die ſich hier onder aen 't geberghte tot twintigh duyſent ſchreden in de langhte, en acht duyſent in de breette uytſpreyt, en heel viſchrijck is, en voornamelijck van een viſch, die daer eygen is, en van hen *Pollac* genoemt wordt. Men vint in deſe binnenzee veel eylanden, van de welcke veel fabelen by de gemeene man in geloof zijn geraeckt. Het luſt my niet om t'onderſoecken of hier een dryvent eylandt is, ſchoon 'er niets is, dat belet dat een licht en ſponſigh lichaem op 't water ſwemt, en Plinius ſchrijft dat 'er in de binnenzee van Vadimon groene eylanden, met bieſen en ſchelpen bedeckt, drijven. De gene, die de natuer van deſe plaets nader onderſocht hebben, mogen ſien of deſe twee oude regels van onſe Nechamus waer zijn:

Loch Lomund.

Pollac een viſch.

Lib. 8. epiſt. 20.

Ditatur fluviis Albania, ſaxea ligna
Dat Lomund multa frigiditate potens.

Op de kant van de binnenzee zijn veel hutjes van Viſſchers: maer daer is niets gedenckwaerdigh, dan *Kilmoronoc*, een treffelijck huys des Graefs van *Caßiles* aen d'ooſtzijde, 't welck een aengename uytſicht over de binnenzee heeft. Ter plaets, daer de *Levin* uyt de binnenzee ſich in de *Cluyd* ontlaſt, leght tuſſchen beyde *Al-Cluyd*, van d'Ouden dus genoemt. Beda wijſt aen dat dit (doch ick weet niet in welcke tael) *Steen-Cluyd* beteeckent heeft. Maer ſeker, *Ar-Cluyd* beteekent in 't Engels boven *Cluyd*; en *Cluyd* heeft in d'oude tael der Engelſchen *Steen* beteekent. De nakomelingen hebben haer *Dunbritton*, dat is, *Stadt der Brittanners*, en qualijck *Dunbarton* genoemt, om dat de Britanners deſe plaets ſeer lang tegen de Schotten, Picten en Saxen gehouden hebben. Want ſy is van natuer en gelegenheyt de ſterckſte veſting van geheel Schotlandt, aen de ſamenvloejing der vloeden, in een groene vlackte, en gehecht aen een afgebroke en tweeſpitſige klip, op welcks een ſpits een wachttooren ſtaet, en op d'andere ſpits, die laeger is, ſiet men verſcheyde veſtingen. Sy heeft tuſſchen deſe twee toppen naer de noortzijde een eenige opgang, daer naeuwelijks een tſeffens langs kan gaen, en dit op trappen, die met groote arbeyt in de rots ingehouwen zijn. Sy heeft tot haer grachten naer 't weſten de *Levin*, naer 't zuyden de *Cluyd*, naer 't ooſten een moeraſſige vlackte, die, als de vloet van de zee gaet, geheel met water bedeckt wort, en is naer 't noorden alderveylighſt door haer ſteylte ſelve. Door d'eygenſchap en ſterckte van deſe plaets hebben veel overblijffelen der Britanners, die (gelijck Gildas ſchrijft) hun toevlucht op de toppen der ſteyle en afgebroke bergen, diepe dalen, in de dichte boſſchen, en op de zeeklippen namen, ſich hier vóor d'overgeving aen de Romeynen, drie hondert jaren lang in 't midden van hun vyanden beſchermt. Want ſy was in Bedaes tijdt, gelijk hy ſelf ſchrijft, een ſeer ſtercke ſtadt der Britanners. Maer in 't jaer 756 hebben Eadbert, Koning der Nordhumbrers, en Oengus, Koning der Picten, hun heyrkrachten te ſamen voegende, haer beſloten, en, toen de ſtedelingen wanhopigh wierden, haer op voorwaerden ontfangen. Het omleggende landt wordt naer deſe Koninckſlijcke ſtadt het Burghgraefſchap, of *the Sheriffdome* van *Dunbarton* genoemt, en heeft lange tijdt de Graven van *Lennox* voor haer geboren Burghgraven erkent.

Kilmoronoc.

Al-Cluyd.

Dunbritton.

Britannodunum.

R. Hoveden.

Wat de *Graven van Lennox* ſelve betreft, (om de gene, die ouder zijn, voorby te gaen) daer was, onder de heerſchappy van Robbert de Tweede, tot Graef van *Lennox* ſeker Duncanus, die ſtorf, ſonder andere erfgenamen, als dochters, na te laten. Een van deſe troude aen Alanus *Stewart*, geſproten uyt de ſtam van Robbert, jonger ſoon van Walter, de tweede van die naem, groot Seneſchal van Schotlandt, en broeder van Alexander *Stewart* de Tweede, uyt de welcke de Koninckſlijcke ſtam der Schotten te voorſchijn is gekomen. Want van wegen 't eer-ampt van Seneſchal des Rijks, als de gene, die op de koninckſlijcke inkomſten ſiet, en in de gemeene Schotſche tael *Stewart* genoemt wordt, is deſe bynaem aen deſe deurluchtighſte ſtam toegeeygent. De voorgenoemde Alanus kreegh twee ſonen, Ioannes Graef van *Lennox*, en Robbert, Overſte van de bende der Schotten, die door Karel

Graven van Lennox.

Steiwart.

LEVINIA,
VICE COMITATVS.
The Province of LENNOX,
called the Shyre of Dun-Britton.
Scala Miliaria
1 2 3 4
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
Part of Cowel
Loch Goil
Loch Loung
Glen Molochan
Glen-Mac-heuran
Glen-Finglas
Glen-Fruyn
Loch Lomond
Lacus hic supra angustias huius tabulæ porrigit se in Septentriones propemodum ad 14 milliaria augusto tamen alveo: cæterum diversis insulis sparsa.
Inche Merin
Inche-Connagan
Inche-Crowie
Kuirnig
Darrach
Kilching
Kerdaig
Cammoraddach
Lackow
Creinche
Nowach
Port
Ros duy
Ross
Loch gerr
Kean
Corling
Schy moir
Schy Beg
Karrik
Balarnaig Beg
Balarnaig moir
Pool
Dachlasch
Achatullich
Drumfadd
Blairfodaig
Ardowil
Arncomnel
Arncappill
Mullyis b.
Mulligs
Stouck
Kirkmichell
Cougrein
Kammezeskan
Ard-dardann
Lylstoun
Balemeanac
Kilmahew
Kilmahew
Ardmoir
Dyrtyth
Camren
Stochrothart
Tullichewym
Kreitzgegh
Dunbarte
Dunbarte Cast.
Dunglass
Dunbrettan moore
Glotta fluvius
The River of Clyd
Ardgawa
Gorock
Grinock
Kars-bunier
Neuwark
Finlestoun
Bishop stoun
Æskyn Cast.
Bodinbo
Enchinnen Cast.
Inchinnen
Renfrow
Clyid Flu.
M. Govan
Auct. Timoth: Pont.
Glasgo
BARONIÆ
RENFROANÆ PARS.
Part of the Baronie of Renfrow.
GLOTTIANÆ PARS.
Part of Cliddis-dail.
Part of Menteth.
Loch Dronkie
Teth fl.
Loch Inche mahumo
K. of Cowdon
Poirt
K. of Poirt
Gudie fl.
Forth fl.
Moore of Kippen
Loch Laggan
Ainrick fl.
Part of Sterlinshyre.
Carroun fl.
Kilsyth
Inchwoode
Birdstoun
Kirkintillo
Caldar Cast.
Kelvin fl.
Dunbartan Cast.
Dunbartan
Kilmarnock
Ayr
Ardrock
Castel Carrik
Innecher
Beoch
Alt na howa
Creigans
Corybuy
Hal of Fin-ard
Tombuy
Luz
Alt Achly
Barry
Kean
Loch gerr
Corling
Karrik
Balarnaig Beg
Balarnaig moir
Pool
Dachlasch
Achatullich
Drumfadd
Blairfodaig
Ardowil
Arncomnel
Arncappill
Mullyis b.
Mulligs
Stouck
Kirkmichell
Cougrein
Kammezeskan
Ard-dardann
Lylstoun
Balemeanac
Kilmahew
Kilmahew
Ardmoir
Dyrtyth
Camren
Stochrothart
Tullichewym
Kreitzgegh
Dunbarte
Dunbarte Cast.
Dunglass
Ardgawa
Gorock
Grinock
Kars-bunier
Neuwark
Finlestoun
Bishop stoun
Æskyn Cast.
Bodinbo
Enchinnen Cast.
Inchinnen
Renfrow
Clyid Flu.
M. Govan
Auct. Timoth: Pont.
Glasgo
Loch Dronkie
Loch Inche mahumo
K. of Cowdon
Poirt
K. of Poirt
Lochend
Mil of Inchy
Balengro
Achincler
Achintorny
Batlenaldich
Blairlasnock
Cardros
Arnaack
Kepp
Cuillern
Arnbeg
Ladlant
Arnmoir
Drume
Arnprynor
Arnmanuel
Arngibbons
Balgoris
Lead
Claans
Moore head
Mil of L. Laggan
Newslade
Moirtoun
Tomnagawn
Ionkinstoun
Powsyid
Balgair
Glens
Schelach b.
Balhoat
Balfronnat
Randyford
Kraigtoun
Damichel b.
Finnickhauch
Mekle bian
Lit. Bian
Goyny b.
Kilsyth
Inchwoode
Birdstoun
Kirkintillo
Caldar Cast.
Kelvin fl.
Dunbartan Cast.
Dunbartan
Kilmarnock
Ayr
Ardrock
Castel Carrik
Innecher
Beoch
Alt na howa
Creigans
Corybuy
Hal of Fin-ard
Tombuy
Luz
Alt Achly
Barry
Port
Ros duy
Ross
Loch gerr
Kean
Corling
Schy moir
Schy Beg
Karrik
Balarnaig Beg
Balarnaig moir
Pool
Dachlasch
Achatullich
Drumfadd
Blairfodaig
Ardowil
Arncomnel
Arncappill
Mulligs
Stouck
Kirkmichell
Cougrein
Kammezeskan
Ard-dardann
Lylstoun
Balemeanac
Kilmahew
Kilmahew
Ardmoir
Dyrtyth
Camren
Stochrothart
Tullichewym
Kreitzgegh
Dunbarte
Dunbarte Cast.
Dunglass
Ardgawa
Gorock
Grinock
Kars-bunier
Neuwark
Finlestoun
Bishop stoun
Æskyn Cast.
Bodinbo
Enchinnen Cast.
Inchinnen
Renfrow
Clyid Flu.
Lacus hic supra angustias huius tabulæ porrigit se in Septentriones propemodum ad 14 milliaria augusto tamen alveo: cæterum diversis insulis sparsa.

de Seste, Koning van Vranckrijck, (om de Schotten, die door hun dapperheyt treffelijcke dienſten aen 't Franſche Koninckrijck gedaen hadden, met eenige gunſt te vergelden) toen eerſt opgerecht wierd. De ſelve Koning beſchonck hem oock, om ſijn dapperheyt, met *de Heerlijckheyt van Aubigny* in Auvergne. Ioannes kreegh tot ſoon Matthæus, Graef van *Lennox*, die tot ſijn gemalin trouwde de dochter van Iacob Hamilton, van Mariona, dochter van Koning Iacob de Tweede, gebaert. Mattheus teelde met ſijn gemalin Ioannes, Graef van *Lennox*, die, de wapenen aengetaſt hebbende, om Koning Iacob de Vijfde van de *Douglaſſers* en *Hamiltonnen* te verloſſen, van ſijns vaders broeder, de Graef van Arran, gedoot wierd. Van Ioannes is voortgekomen Matthæus, Graef van *Lennox*, die, in Vranckrijck en Schotlandt op verſcheyde manieren omgeſolt, in Engelandt het geval gunſtiger vont, en dit door de gunſt van Koninck Hendrick d'Achtſte, vermits hy ſijns ſuſters dochter, met groote goederen, aen hem ten huwelijck gaf. Uyt deſe geluckige ſamenvoeging zijn geſproten Hendrick en Karel; en Hendrick teelde met Maria, Koningin van Schotlandt, Iacob de Seſte, Koning van Britannia, door de gunſt en rijcke genade van d'eeuwige Godt, geluckigh voor 't eylandt Britannia, om dat, ſchoon van d'overige werelt afgeſcheyden, tot een heerſchappy te verſamelen, en (gelijck wy verhopen en bidden) tot een eeuwige ſekerheyt voor onſe nakomelingen, en voor de nakomelingen onſer nakomelingen veel eeuwen achter een beſtandelijck te beveſtigen. Karel kreegh een eenige dochter, Arbelle genoemt, die boven haer ſtam d'oeffening der vrye konſten en geleertheyt ſoodanigh omhelſt heeft, dat die met de hooghſte lof aen haer tot ware deught heeft gedient, en ſy by de vrouwen van d'oude eeuw vergeleken mach worden. Maer na dat Karel overleden was, en na dat het Graefſchap van *Lennox*, 't welck hem tot een leen was toegeweſen, of met 't welck hy beleent was, in 't jaer 1579 door kracht van 't Parlement wederroepen wierd, en Robbert, ſijns vaders broeder, Biſſchop van Catheneſs, ondertuſſchen deſe tijtel gedragen had, voor de welcke hy d'eer van Marckgraef ontfangen heeft, gaf Koning Iacob aen Eſmæus *Stewart*, ſoon van Ioannes, Heer van *Aubigny*, en tweede broeder van Matthæus, die, gelijck ick geſeght heb, Graef van Lennox heeft geweeſt, de tijtel van 't Hertoghdom van Lennox, de welck noch heden van ſijn ſoon Lodewijck beſeten wort. [Deſe Lodewijck, naer 't Parlement gaen ſullende, en de Vorſtelijcke rock aengedaen hebbende, overleed haeſtigh en ſonder kinderen. Hy wierd dieshalven gevolght van ſijn broeder *Eſmæus*, Heer van *Aubigny*, welcks ſoon Iacob nu deſe eer beſit, en is noch verrijckt met de tijtel van 't Hertoghdom van Richmond in Engelandt, die door Iacob de Seſte aen ſijn vaderlijcke oom Lodewijck eerſt vergunt wierd.] Want ſedert de tijden van Karel de Seſte waren uyt deſe ſtam Heeren van *Aubigny* in Vranckrijck deſe Robbert, hier voor genoemt, en Bernardus, of Eberardus onder Karel d'Achtſte en Lodewijck de Twaelfde, van Iovius by de nakomelingen hoogh geroemt, om de treffelijcke daden, in de Napelſche oorlogh bedreven; een ſeer getrouwe geſel van Hendrick de Sevende, toen hy naer Engelandt trock, die tot ſijn teeken gebruyckte een Leeuw tuſſchen de ringen of geſpen, met dit opſchrift: DISTANTIA JUNGIT, *Hy voeght de wijtgelege dingen*, om dat door ſijn vlijt de Koninckrijcken van Vranckrijck en Schotlandt, ſoo verre van malkander gelegen, door een enger verbondt van vrientſchap te ſamen gevoeght ſouden worden; gelijck Robbert *Stewart*, Heer van *Aubigny*, uyt de ſelve ſtam, en Maerſchalck van Vranckrijck onder Lodewijck d'Elfde, om een ſelve oorſaeck gebruyckt heeft de koninckſlijcke wapenen van Vranckrijck, met goude geſpen, rontom in een roodt borduerſel geſchickt, de welcke ſedert die tijdt van de Graven en Hertogen van Lennox gevoert zijn.

Iacob, Koning van Britannia.

BYVOEGING.

Heeren van Aubigny, of Obigny.

Paradinus.

Nieuwe Beſchrijving van

LENNOX.

DE noorderlijcke zijde van de zeeboeſem, by d'Ouden *Glotta* genoemt, wordt in Ptolemeus Sinus *Leimonius*, κόλπος λειμώνιος, geheeten, en qualijck λειμόνομος, noch erger λειναν@-, in de boecken van Ptolemeus geſchreven. Dit wort een zeeboeſem genoemt, om dat ſy, als met verſcheyde armen in 't landt inloopt, en dit geweſt, als met uytgeſtreckte armen omhelſt: Sy wordt *Leimonius* genoemt, als of de binnenzee *Leimonius* een arm van de groote zee was, ſchoon ſy warelijck een poel van ſoet water is, dat ſijn loop deur een graft heeft, λειμον genoemt, uyt oorſaeck van de diepte; want λειμών is diep water. Gelijck de zee naer Clyd by Alnich, of Dumbarton,

barton, ſoo maeckt de poel Leimonius, met de bynaem van vloet, de rechter arm van deſe zeeboeſem, welcks andere, of ſlincker arm heden Loch-Fyn genoemt wordt. Ick vind niet dat iemant der Ouden eenigh gewagh van deſe naem maeckt; maer ſy is warelijck *een arm van de ſoute zee, die landewaerts in loopt*, en haer naem van de vloet Fyn heeft, die, uyt de naeſte bergen afkomende, van 't noorden in deſe boeſem vloeyt. De vloet wort dus genoemt, om dat ſijn water ſlijmigh is, van μύω, dat is, vuyl. Tuſſchen Fyn en Leimonius zijn andere mindere uytſpattingen van de zee naer 't landt, die andere inhammen, noch meer innewaerts, maken. Van deſe uytſpattingen zijn twee de voornaemſte, namelijck λάκκος λόγγος, Lacus Longus, Loch Louch, of Loch Long, die by 't gemeen de naem gekregen heeft van de gelijcknamige vloet, en dus genoemt wordt, om dat de graft eng is, de wateren inſlorpende, van 't Hebreeus לוץ ick ſlorp. D'andere binnenzee is de gene, die gemeenlijck *Gerloch* genoemt wordt, dat is, korte poel, die warelijck oock ſoodanigh is, ſoo ſy by d'anderen geleken wordt; want *Gar* is by onſe voorouders kort, van 't Hebreeus קרח *terach*, kort zijn, of afkorten. τὸ λειμὼν, van de welcke boven geſproken wordt, is door verloop van tijden van onſe oude landtgenooten in Lewin verandert, en van de nieuwe Duytſchen in Leven, daer meê ſy aenwijſen willen de graft, of de diepe vloet, uyt de binnenzee Leimonius in de mont van Glotta afſtroomende. De LatijnſcheSchrijvers hebben ſedert van Lewin of Levin, Levinus gemaekt, van de welck het omleggende landt Levinia genoemt wordt. In Fife is oock een poel en vloet van gelijcke naem. De grenspalen van dit landtſchap zijn heden veel enger, dan eertijdts, voornamelijck naer 't ooſten: want van d'een zijde verſtreckt heden Loch Lomund tot grenspael, en naer 't ooſten verbreyt het ſich voorby de mondt van de vloet Ainrick, van de welcke het ooſtwaerts voortgaet tot aen de volle vloet, die dit landtſchap van Sterlinſhyre afſcheyt, en eenige mijlen van 't zuyden naer 't noorden vloeyt, die ſedert in de beeck Annerick ontfangen wordt. Van d'oorſprong van Blain loopt dit landtſchap met een rechte ſtreeck naer 't zuyden tot aen de vloet Kelvinus, by Garſcubum, een huys des Barons van Colchon. Lennox heeft dan naer 't zuyden tot grenspael de vloet Clyd, en des ſelfs zeeboeſem, naer 't weſten Loch Long, en de vloet van gelijcke naem, die daer invloeyt, en uyt het naeſte geberghte afkoomt. Naer 't noorden wordt het bepaelt met de noorderlijcke grenspael van dit landtſchap, 't welck een deel der Grampiſche bergen is, die naer 't ooſten over Loch Lomund hangen, en ſich van daer weſtwaerts uytſtrecken, tot aen d'oorſprong van de lange beeck. De Grampiſche bergen beginnen omtrent deſe plaetſen meeſt uyt te ſteken, en worden gemeenlijck *Gransben-hills* genoemt, 't welck gedurige bergen aenwijſt: doch elders breeder hier af.

Grenſen.

Dit landtſchap wordt gemeenlijck Dunbartons vooghdy, of Dunbartonſhyre genoemt, naer de naem van de ſtadt, daer d'inwoonders rechtſpraeck krijgen, te weten Dumbartoun, 't welck t'onrecht van de Latijnſche Schrijvers Britannodunum genoemt wort. De Schrijvers geven reden hier af van een verdichte Hiſtorie, te weten, dat d'oude Brittonnen die ingehouden hebben, en hun beſettingen daer in hebben gehad tegen de Caledoniers, of oude Schotten, en Meaten, of Picten. Maer al beuſelen: want de naem van Dumbarton is nieuw, en wierd eertijdts, gelijck Beda getuyght, Alquith, of Arquith genoemt, dat is, wooning op de bergh, ἀρ is ὄρος bergh, gelijck men weet; Quith is het ſelve, als ons Keth, deckſel, of huys, van κεύθω, ick deck. Dumbar beteekent tooren op de bergh; en dit is de beduyding van d'oude naem; want Dun is een klip, bergh, of heuvel; en Bar een tooren. De menſchen dan, onder de ſchaduw van deſe tooren of bergh, niet verre van des ſelfs voet, by malkander vergaderende, en een ſtadt bouwende, noemden de plaets Dunbartoun. Deſe ſtadt is heden byna geheel van de vloet Levin omringt, daer hy in de Clyd ſtroomt. Men vint van deſe tweeſpitſige klip, met het kaſteel op d'een, en de wachttoren op d'andere ſpits, een treffelijcke beſchrijving by onſe Maximus Gentiles, in ſijn hiſtorie, lib. 20, in deſe woorden:

Naems oorſprong.

De vlackte ſtreckt ſich van de ſamenvloejing der vloeden Clyd en Levin, omtrent duyſent ſchreden uyt tot aen de voet der naeſte bergen. In deſe hoeck, daer de vloeden ſich te ſamen mengen, rijſt een tweetoppige rots in de hooghte op. D'een van deſe hoornen, die ſich 't hooghſte opheft, heeft haer uytſicht naer 't weſten. Op de hooghſte top daer af is een wachttooren, uyt de welcke men verre in alle geweſten kan ſien. D'andere ſpits, een weynigh laeger, ſtreckt ſich ooſtwaerts uyt tuſſchen twee hoornen. De zijde, die naer 't noorden, en naer d'ackers gekeert is, heeft trappen over de ſchuynſche rots, door de vlijt der menſchen, en met groote arbeyt uytgehouwen, by de welcken naeuwelijcks een tſeffens op kan gaen: want deſe ſteen is heel hardt, en kan naeuwelijcks met eenigh ſtael verwonnen worden; en indien door gewelt iets daer af gebroken wort, of door neêrſtorting afvalt, ſoo koomt daer uyt een ſwavelige lucht, die ſich wijt uytſpreyt. In 't bo-

vendeel van het kasteel is een groote steen, daer seylsteen in is, maer door de stucken van de rots soo vergroot, en soodanigh daer aen vast, dat men die, uyt oorsaeck van d'aengegroeyde stucken, niet sien kan. Ter plaets, daer de vloet Clyd naer de zuydzijde voorby vloeyt, buyght sich de rots, die aen d'andere deelen van natuer steyl is, een weynigh in, en, haer armen van weêrzijden openspreydende, omhelst veel landts, 't welck ten deel door 't vernuft van de natuer, en ten deel door d'arbeyt der menschen soo besloten wordt, dat het aen veel gebouwen op de strant plaets geeft, en, van daer met kopere stucken geschuts schietende, in de vloet een reede maekt, die voor de hunnen veyligh, en voor de vyanden onveyligh is, en voor kleynder schuyten een toegang byna tot aen de poort van het kasteel selve geeft. Het midden van de klip, daer men opklimt, met gebouwen beset, maeckt gelijck een ander kasteel, van het bovenste afgescheyden. Behalven de naturelijcke verstercking van de klip zijn 'er twee vloeden, de Levin naer 't westen, en de Clyd naer 't zuyden, die tot graften verstrecken. Soo dickwils als de vloet de zee doet swellen, wordt de voet van de klip naer d'oostzijde met water bespoelt: en als d'eb gaet, soo is dese vlackte, (gelijck byna alle stranden) niet sandigh, en met vetter gront, kley genoemt, overspreyt; en dese vlackte wordt oock door stroomen, uyt het bygelege geberghte afrollende, deurgesneden. D'overige zijde is als een groen en effen landt. Het kasteel heeft drie bronnen, die altijdt springen; en in veel andere plaetsen zijn oock wellen van borrelend water. Dese stadt Dunbarton heeft eenige eeuwen lang gebloeyt, en was in dese landtschappen een tamelijck vermaerde koopstadt; maer sy is nu niet meer dan een schaduw van d'oude stadt, schoon sy tot noch toe haer oude voorrechten behout. De koophandel, die door de burgers van dese stadt hier gepleeght wierd, is onlangs naer Glascow gevoert, en dit, gelijck men seght, door d'eyge schult der Dunbartonnen. De voornaemste vloet van dit landtschap is de Levin, van de welck alreê gesproken is, die dat in 't midden deursnijt. D'andere vloeden verstrecken tot grenspalen, namelijck Ainrick, Blain, Kelvin, van de welcken wy in de beschrijving van Sterlinshyre sullen spreken. De vloet Levin is tamelijck rijck van visch, en vloeyt voornamelijck over van salm, met welcks vangst d'inwoonders groote winst doen, insonderheyt by Loch Lomund. Van de vloet λόγγῳ is boven gesproken. 't Geheele landtschap wordt bequamelijck in twee deelen gedeelt. Het eerste deel, naer 't oosten leggende, is laegh, en leght tusschen de vloeden Innerick, Blain, Kelvin, Clyd en Levin, en was eertijts een deel van 't gebiet der Damniers. Dit landt is vruchtbaer van allerhande gewas, voornamelijck by de voorgenoemde vloeden. Maer de landen, verder van dese vloeden gelegen, zijn niet soo vruchtbaer; want sy, allengs tot heuvelen opstijgende, geven overvloet van gras, en zijn dieshalven bequamer om beesten te weyden, daer af d'inwoonders groote winst trecken. 't Overige deel van 't landtschap rijst op tot hooge bergen; en hier beginnen voornamelijck, gelijck wy geseght hebben, de Grampische bergen sich te vertoonen. D'inwoonders van dit deel, gelijck oock der naeste gewesten van dit geberghte, wierden van d'Ouden *Waccomagi*, by Ptolemeus ϐακκυμάγοι, dat is, wilde en woeste plaetsen bewoonende, genoemt: een samengesette naem, welcks een deel *magus* is, dat wooning aenwijst. Dus hebben veel steden by d'Ouden namen verkregen, gelijck men sien kan in 't tweede boeck van onse Gentilis, om van anderen te swijgen. Dese benaming is van sijn oorsprong Hebreeus, by de welcke שם *magon* een wooning is, van 't enckel woort ע *avan*, *wooning*. 't Ander deel van de samengesette benaming is *Vaica*, of *Baicha*, met de welcke een woeste en wilde plaets aengewesen wordt. Dese benaming is oock Hebreeus, en koomt van בקה *Baca*, verwoesten, bederven. Van hier zijn heden de Vaccæi, heden Baschi, en Vaciones, heden Vascones, of Gasconjers, die in de Pyreneische bergen en daer omtrent woeste en wilde plaetsen bewoonen. Wijders, hier is een speur van d'oude naem *Vaicomagon* in 't landt, 't welck gelegen is op de steylte van de woeste bergh, die van 't oosten over Loch Lomund hangt, en gemeenelijck *Blanvochie*, dat is, groene afgang van de woeste bergh; want *Blan* beteekent heden by d'onsen een afgang, die groen van gras is. Dit landt wordt door een uyt de Buchananische stam beseten. Hoewel dit deel van ons landtschap tot woeste bergen opstijght, soo zijn echter by de graften der vloeden veel vlackten, die tamelijck vruchtbaer van gewas zijn. D'inwoonders, die nader aen de vloet Clyd woonen, gebruycken, in plaets van hout, steenkolen tot hunnen brandt: doch hier af elders. Maer alle d'andere deur 't geheele landtschap hebben turf ten dienst van 't vuer, van de welcke oock elders: want het hout wordt hier niet veel gebruyckt; dewijl de bergen kael zijn, en weynigh bosschen hebben. Op d'eynden van dese zeeboesem, voornamelijck in Loch Long en Fyn is jarelijcks een groote vangst van haring, die veel maenden lang duert. D'inwoonders besteden daer in groote vlijt en arbeyt: want d'arme geburen, voornamelijck de visschers, gebruycken een groot deel van 't jaer

Rivieren.

dese

deſe viſſchen niet alleenlijck tot toeſpijs,maer oock tot broot. De kooplieden doen oock groote winſt met deſe viſſchen, want ſy verkoopen die in groote overvloet aen d'uytlanders. 't Gehcele landtſchap begrijpt in ſich omtrent twaelf Parochien, of buerten, die yder hun eyge kerck hebben. De voornaemſte geſlachten, die hier woonen, of landen hebben, zijn deſe; voor eerſt de *Stuarts*, welcks aenſienlijckſte de Hertogh van Lennox is, hebben niet alleenlijk hier groote landeryen, die aen hen eygen zijn, maer oock de heerſchappy van 't geheel landtſchap, van welck hy de tijtel van Hertogh in dit Rijck voert. Daer na volgen de *Cambells*, welckers hooft, de Marckgraef van Argyle, beſittingen, met groote huyſen, en kaſteelen heeft. Ten derden volgen de *Colchons*, die hier veel landeryen en kaſteelen hebben. Dit geſlacht heeft de naem van ſeker landt aen de Clyd, 't welck dus van de bocht en ombuyging des berghs genoemt wordt; want *Col*, of *Cul* is by onſe Ouden een bocht, of buyging, van 't Griecks κυλὸς, dat is, krom; en *Chon* is een heuvel, of bergh, van 't Griecks χὼν; van hier wordt oock *Chonocha* by onſe Ouden voor een heuvel aen waterachtige dalen aengeweſen,en is in Yrlant de naem van een lantſchap,gelijck by ons van veel landeryen. Na deſen volgen de *Napers*, die ſich beroemen uyt d'oude afkomſt der Lennoxers geſproten te zijn, aen de welcke de heerſchappy van 't landtſchap behoorde, eer het aen de Stuarts quam. Uyt deſe Napers is geſproten deſe groote wiskonſtenaer, de Baron van Merchiſton, die hun hooft was, terwijl hy leefde. Daer na komen oock de *Parlaniden*, of *Mardalanen*, die oock hun afkomſt van de ſtam der Lennoxers afleyden. Dan volgen *d'Alaniden*, of *Machalans*, en oock de *Haldens*, die hier groote beſittingen en heerſchappyen hebben. Eenigen van de *Samples* hebben hier oock landeryen, en oock niet weynigh van de *Hamiltons*, by de Clyd: eyndelijck veel van de *Buchanans* hebben by Blain, Ainrick, en in Lennox beſittingen. In dit geweſt zijn noch mindere geſlachten, van de welcke ick hier ſwijgen ſal. Een groot deel van Severus wal (gelijck ick elders geſeght heb) gaet deur dit landtſchap,en eyndight aen de Clyd by Dunglaſs, een kaſteel der Colchonners; maer hier af elders.

Voornaemſte geſlachten.

Eylanden in Loch Lomund.

Yland Vealich, naeuwelijcks een halve ſtadie lang, leght naeſt aen de vloet Levin.

Twee kleyne eylanden, beyde ſonder naem, naeſt aen de ſtrant aen *Porten Ylen*.

Yland Abyz, niet verre van de mondt van de vloet Ainrick. *Yland Kerdaig*, een van de kleynſte.

Yland Cuirnigh, of Kernaig is boſchachtigh,en echter bewoont.

Inche-Chaille, 't welck 't boſchachtigh eylandt beteekent, dat wel gebouwt, en vruchtbaer is, en oock een Parochiekerck heeft. Daer tegen over aen de zuydooſt-zijde leght *Turrinche*, omtrent drie ſtadien lang.

Naeſt hier aen is *Lak-ow*, een heel kleyn eylandt.

Kre-inche is ſoo kleyn, dat men 't byna met een boogh overſchieten kan. Alle deſe kleyne voorgenoemde eylanden leggen tuſſchen Inche-chaille, hier voor gedacht, en Inche-Mourin.

Inche-Mourin, of *Inche-Merin*, dat is, een zee-eylandt, is byna twintigh ſtadien lang, en overtreft alle d'anderen in grootheyt en Adel, is heel bequaem om te zayen, en te weyden. Het is met gebouwen verçiert, en dienſtigh om harten te jagen; en dit was oorſaeck dat de Koningen, groot vermaeck daer in ſcheppende, gemeenlijck ſich daer in de jaght oeffenden. *Inche-Fadd*, drie mijlen van hier naer d'engte, is vruchtbaer van gewas, niet behoeftigh van boomen,en laegh en goet van gront. Niet verre van hier naer 't zuydooſten leght *Darrach*, dat is, eycken-eylandt. Een vierdedeel van een mijl van hier is *Ylen Cowan*, 't welck de naem verkregen heeft van Cowan, een geeſtelijck man, en in deſe geweſten voor heyligh gehouden. Een weynigh van daer naer 't weſten ſiet men *Inche-Crowie*, dat wel gebouwt,en rijck van inwoonders is. Naeſt daer aen is *Rosh*, een kleyn eylandt, dat aen een ſtrant paelt, die Erra-char-moir genoemt wordt.

Hier op volght *Carig-ow*.

Kerdaig leght naer 't weſten heel na aen Inche-Crowie, alreê genoemt, een kleyn eylandt, met boſſchen beſet.

Van daer naer de weſtzijde volght *Yland na Bock*, of *Bocken-eylandt*, vier of vijf ſtadien lang.

Niet verre van Inche-Mourin leght *Inche-Moyn*, een mijl lang, en ten meeſtendeel met boſſchen beſet.

Van daer weſtwaerts aen, omtrent een ſtadie verre, is naeſt *Iland na Chaſtel*, byna geheel met aerdveyl bedeckt, en heeft een oudt kaſteel, daer af het de naem draeght.

Op drie pijlworpen daer na volght *Gowloch*, een van de minſte eylanden, en echter niet gebreckigh van boomen.

Van daer al weſtwaerts aen ſiet men *Inche-Davannan*, anderhalf mijl lang, en oock ſoo breet, çierlijck met boſſchen overſpreyt, daer veel bremmen, en overvloet van wilde beſyen zijn, en veel ſlangen gevonden worden. Ter plaets, daer het ſich tot heuvels verheft, wort het *Tom-na-clag* genoemt, vermaert door de vermakelijcke wooningen, en çierlijck door haer

haer vruchtdragende boomen, die naer de zijde van 't zuydweſten ſtaen. Dit eylandt behoort aen de ſeer edele Graef van Glencarn.

Hier aen paelt tuſſchen 't weſten en zuyden 't eylandt *Nowag*, dat de naem van de ſchapen heeft.

Aen de noodooſtzijde is naeſt daer aen *Inche-Connagan*, dat in de langte een mijl heeft, en in de breette een half mijl, met barkenboomen beſet: hier zijn oock vruchtbare ackers; maer daer worden veel ſlangen gevonden.

Een kleyn nameloos eylandt leght tuſſchen de twee grooter, hier voor genoemt.

Dicht aen 't vaſte landt, *Row-Chaßil* genoemt, leght *Yland Beg*, welcks naem een kleyne plaets aenwijſt.

Inche-Lonaig is anderhalve mijl lang, en een halve mijl breet. Hier groejen veel ypenboomen, die nergens in deſe eylanden, behalven in dit, gevonden worden.

Naeſt hier aen zuydwaerts is *Freuch-yland*, heel kleyn, en van ſlangen overvloeyende.

Een weynigh zuydwaerts van daer is *Cammer-Raddach*, kleyn, en van boſſchen en doornen verſchrickelijck.

Zuydweſtwaerts volght *Creig-na-Skarrow*.

Aen de voorgenoemde ſtrant Rosh leght het *Yland Rosh*.

En dicht hier aen een ſeer kleyn en nameloos eylandt.

Yland na Darragan, drie mijlen van 't voorgaende, vol boſſchen.

Van daer naer d'engte, daer Loch Lomund in een enge graft ingetrocken wordt, ſiet men 't eylandt, *Notyr-Gannich* genoemt, 't welck de naem van 't ſant heeft.

Seven duyſent ſchreden daer boven is *Yland Terbart*.

Van daer zuydwaerts, vijf duyſent ſchreden verre, leght *Row-glask*, 't welck om 't huys van *Mac-Farlan Comarch* beſienswaerdigh is.

Noordewaerts drie duyſent ſchreden van Terbart leght *'t Yland Ow*, met luſtige wooningen, hoven en tuynen onderſcheyden.

Drie duyſent ſchreden van daer, aen d'ingang van 't geheel Loch, is *Yland Eaunlich*, dat bewoont en gebouwt wordt.

STER-

STERLING SHIRIFDOME.

UYT CAMBDENUS.

AEn het noordooſten van Lennox paelt het landt van Sterling, 't welck ſijn naem van de hooftſtadt gekregen heeft, die in vruchtbaerheyt van gront, en getal van Edelingen voor geen lantſchap van Schotlant wijckt. Hier is deſe ſmalle hals van 't landt, door de welcke GLOTTA en BODOTRIA, of *Dunbritton Frith* en *Edenborough Frith* (om naer deſe tijdt te ſpreken) door 't gewelt van twee zeen dieper ingebroken, van malkander worden geſcheyden, op dat ſy niet te ſamen ſouden komen: 't welck Iulius Agricola, die tot hier toe, en dieper deurgedrongen is, d'eerſte waergenomen, en deſe plaets tuſſchen beyde met beſettingen verſterckt heeft; in voegen dat de Romeynen, de vyanden als in een ander eylandt gedreven hebbende, toen het geheel binnendeel van Britannia beſaten, en Tacitus met recht geoordeelt heeft dat men geen andere grenspael van Britannia had te ſoecken. En ſeker, de deught der heyren, en de roem van de Roomſche naem, de welcken naeuwelijcks geſtuyt konden worden, hebben in de volgende tijden de grenſen van 't Rijck hier niet wijder uytgebreyt, ſchoon ſy dickwils tochten derwaerts hebben gedaen. Maer na deſe heerlijcke tocht van Agricola, en na dat hy ſelf weêr t'huys ontboden was, is, gelijck Tacitus ſeght, Britannia gelaten, en dus verre niet gehouden geworden. Want de Caledoniſche Britanners dreven de Romeynen tot aen de vloet *Tyne*; in voegen dat Hadrianus, die omtrent veertigh jaren daer na in Britannia quam, en veel daer in verbeterde, niet verder voortging, maer beval dat de Godt TERMINUS, die gewent is voor niemant te wijcken, uyt deſe plaets, gelijck ooſtwaerts aen deſe zijde van d'Euphrates, voor Hadrianus te rugge wijcken ſou. Hier uyt ſpruyt deſe reden van de H. Auguſtinus: *De Godt* TERMINUS, *die voor Iupiter niet wijckt, wijckt voor Hadrianus wil, voor Iulianus roekeloosheyt, en voor Iovianus noodſakelijckheyt.* Hadrianus was dieshalven vernoeght met een wal van ſoden en

De godt Terminus.

Auguſtin. de civ. Dei l.4. c.29.

aerde tuſſchen *Tyne en Eſk*, hondert duyſent ſchreden, aen deſe zijde van *Bodotria* naer 't zuyden, te maken. Maer Antoninus Pius, die van Hadrianus tot ſoon aengenomen wierd, en daerom des ſelfs naem aennam, en ſedert *Titus Ælius Hadrianus Antoninus Pius* genoemt is, dreef onder 't beleyt van Lollius Vrbicus, die hy tot Stedehouder derwaerts geſonden had, de Barbaren weêr over de Bodotria, en maeckte, gelijk Capitolinus ſchrijft, een wal van ſoden, buyten d'ander, te weten die van Hadrianus. Ick ſal, tot bewijs van dat deſe wal op deſe plaets van Hadrianus, daer af wy handelen, en niet van Severus, gelijck het gemeen gelooft, gemaeckt is, geen andere getuygen bybrengen, als twee oude opſchriften, hier uytgedolven, van de welcke 't een te *Cadyr*, aen de wand van een huys geplaetſt, te kennen geeft, dat het *Legio ſecunda Auguſta* drie duyſent ſchreden en meer deſe wal opgemaeckt heeft: het tweede, in het huys des Graefs *Mareſchall* te *Dunotyr* wijſt aen dat een vaendel van 't *Legio Viceſima Victrix*, deſe ſelve wal 3000 duyſent ſchreden voortgemaeckt heeft. Maer ſie ſelf d'opſchriften, gelijck Servatius Rihelius, een Edelman uyt Sileſien, die deſe landtſchappen ſorghvuldighlijck deurgeſocht heeft, die aen my heeft overgeſchreven:

Wal van Antoninus Pius.

IMP. CAESARI T. AELIO.
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. P. P. VEXILLATION. LEG. XX. VAL. VIC.
F. PER. M. P. III.

IMP. CAES. TITO. AELIO
HADRIANO ANTONINO.
AVG. PIO. PP. LEG. II. AVG.
PER. M. P. M. DC. LXVII.

Te *Cadir*, daer het leſte opſchrift ſtaet, wordt noch een andere ſteen getoont, in de welcke, tuſſchen een lauwerkroon, van twee zegebeeltjes gedragen, dus geleſen wordt:

L E G.
I I
A V G.
F E C I T.

En

Septentrio

STERLINENSIS PRÆFECTVRA. STERLIN-SHYR.

Auct. Timoth Pont.

LEVINIÆ PARS Part of Lennox.

GLOTTIANÆ PARS Part of Clyddis dail.

PART OF CLACKMANNAN SHYRE.

FORTHÆ ÆSTVARIJ PARS. The Fyrth of Forth.

PART OF LITHQUO SHYRE.

Occidens.

Orientis.

Meridies

Scala Miliaria

1 2 3 4

ET DOMI ET FORIS

Illustriß^mo ac Nobiliß^mo Domino

D. IACOBO COMITI DE KALENDER

Domino Amonte etc

Tabulam hanc D.D.

J. Blaeu.

En in een dorp (*Miniabruch* genoemt) is uyt het huys van de Predicant in eens Edelmans huys, dat daer gebouwt wordt, dit opschrift gebracht:

D. M.
C. IVLI.
MARCELLINI
PRAEF.
COH. I. HAMIOR.

Cohors Prima Hamiorum.

Maer toen de Barbaren, onder de heerschappy van Keyser Commodus, voorby dese wal getrocken waren, en veel landen verwoest hadden, heeft Severus Hadrianus wal, gelijck wy alreê geseght hebben, weêr opgemaeckt. De Romeynen hebben echter sedert het tusschengelege landtschap weêr onder hun gebiedt gebracht. Want Ninius schrijft, dat onder Diocletianus dese wal van Carausius weêr versterckt, en met seven kasteelen versorght is. De Romeynen hebben eyndelijck dese wal versterckt onder het gebiet van Theodosius, door 't beleyt van Gallio van Ravenna. *Sy maeckten*, seght Beda, *een muer van soden, en bouden niet soo seer met steenen, als met soden, (want sy hadden geen meester van soo groot een werck) die nergens nut toe was, en tusschen de twee zeeboesems, meer dan duysent schreden verre: op dat ter plaets, daer de vesting van't water gebrack, sy met de vesting van de wal hun grensen tegen d'overval der vyanden souden beschermen. Men siet noch heden heel sekere teekenen en blijcken van dit werck, hier gemaeckt, te weten van de seer breede en hooge wal.* Dese wal begint, gelijk de Schotten heden verhalen, aen de vloet Aven, die in *Edenborrough Firth* valt, en, deur de beeck *Carron* gestroomt, tot aen *Dunbritton* koomt. Maer Beda, gelijck verhaelt is, seght dat sy begint in de plaets *Pen-vael*, dat is, naer de tael der Picten, *Walshooft*, naer die van de Britanners *Pen-gual*, naer die van d'Engelschen *Penwalton*, en naer de spraeck der Schotten *Cevall*, de welcken alle sonder twijffel van 't Latijnsche *Vallo* afgeleydt zijn; en dese plaets is byna twee mijlen van *Abercurnig*, of *Abercurning* afgelegen. Sy nam echter, naer 't gemeen gevoelen, haer eynde aen *Kirk-Patrick*, de geboorteplaets van S. Patricius, Apostel der Yren, by Cluyd; naer Beda t'*Alcluyd*; naer Ninius aen de stadt Pen *Alcloyt*, die alle de selve schijnen. Dese wal wordt gemeenlijck *Grahams-dyke* genoemt, of van *Grahamus*, een strijdbaer Schot, welcks dapperheyt voornamelijck uytgebloncken heeft in daer deur heen te breken, of van 't geberghte Grampius, aen welcks voet die gesien wordt. De gene, die 't boeck *Rotam Temporum* geschreven heeft, noemt haer, muer van *Abercorneth*, dat is, *uytgang van Corneth*, een vloet, daer in Bedaes eeuw *een vermaert klooster was, in 't landtschap der Engelschen*, gelijck hy verhaelt, *maer omtrent in d'engte, die tsen de landen der Engelschen en Picten van malkander scheydde.* Dicht by dese muer van soden, of aerde wal, daer de vloet *Carron* dit lant van Sterling deursnijt, siet men ter slincker zijde twee opgeworpe heuvels, *Duni pacis*, dat is, *Knolles of peace* genoemt. Byna twee duysent schreden meer nederwaerts is een oudt en ront ondergebouw, vier-en-twintigh ellen hoogh, en dertien breet, boven open, sonder kalck van scherpe steenen dus gemaeckt, dat het opperdeel van de steen in een ander onderdeel ingesloten wort; in voegen dat het geheele werck, spits opgaende, sich aen malkander vast houd, en dus bestandigh blijft. Dit gebouw wordt van sommige de tempel van de Godt TERMINUS, en van anderen *Arthurs-Oven* (die al 't gene, dat heerlijck is, aen Arthur toeeygenen) genoemt. Anderen noemen het *Iulius-hof*, en meenen dat het van Iulius Cæsar gebouwt is. Maer ick sou eer achten dat het van Iulius Agricola was gesticht, die dit gewest vast gemaeckt heeft, soo Ninius niet aengewesen had dat het van Carausius tot een zegeboogh opgerecht was. *Want hy*, schrijft Ninius, *maeckte aen d'oever van de vloet Caron van gladde steenen een ront huys, dat hy tot een zegeboogh, ter geheugenis van sijn verwinning, oprechtte. Hy boude oock de wal weêr op, en versterckte haer met seven vestingen.* Omtrent in 't midden tusschen *Knolles of peace* en dit ondergebouw, aen de rechter oever van de vloet *Carron*, siet men de gedaente van een oudt verwoest stedeken, daer, gelijck het gemeene volck gelooft, eertijdts een haven voor de schepen heeft geweest, 't welck sy *Camelot* noemen, met een vermaerde naem in de fabel van Arthur: en sy pogen, doch vergeefs, te toonen dat dit het *Camelodunum* is, van 't welck Tacitus gewagh maeckt. Maer het schijnt eer, van wegen de naem van de vloet *Carron*, die daer onder aen stroomt, CORIA DAMNIORUM, aen 't welck Ptolemeus gedenckt. Sie hier het gene, 't welck de seer treffelijcke Poëet G. Buchananus van dese grenspael van 't Roomsche Rijck aen de vloet Carron gesongen heeft:

Roma securigeris prætendit mœnia Scotis,
Hîc spe progressus posita, Carronis ad undam
Terminus Ausonii signat divortia regni.

In dit landt van Sterling, naer d'oostzijde siet men *Callendar*, een kasteel der Baronnen van *Levingston*. [Iacob van Levingston, Graef van Callendar, een jonger soon, kocht van sijn ouder broeder, de Graef van Linlithquo, de Baronny van Callendar, die van Koning Karel tot een Graefschap opgerecht is. Dese heeft lange tijdt in Nederlandt onder de vereenighde Staten gedient, en de wapenen gedragen, en van een slecht soldaet deur alle krijghs-

Ninius.

Grahames dyke.

Abercorneth.

Arthurs-Oven.

Coria Damniorum.

Callendar.

Baronnen van Levingston.

BYVOEGING.

krijghsampten tot het Ritmeesterschap opgeklommen, en eyndelijck voor eenige jaren in sijn vaderlandt getrocken, daer hy nu onder Lesle Stedehouder van het Schotsche heyr is.]

Fleming. Het geslacht der Baronnen *Fleming* woont dicht aen *Cumbernald*, 't welck sy (gelijck sy seggen) van de Koning Robert *Brus* ontfangen hebben, om de dappere en getrouwe bystant, die sy in de beschermingh van hun vaderlandt betoont hebben, daer door sy oock het erffelijck ampt van Kamerling van Schotlant hebben verkregen. Onlangs heeft dit geslacht, door gunst van Koning Iacob de Seste de tytel van Graef verkregen, na dat hy eerst de Baron *Fleming* tot Graef van Wigton gemaeckt had. Niet verre van daer is *Elphingston*, 't welck oock sijn Baronnen heeft, [van de welcke d'eerste was Alexander Elphingston, aen de welck, om dat hy Barlæa, staetjuffer van Koningin Margarita, dochter van Koning Hendrick de Sevende, ten huwelijck had genomen, Koning Iacob de Vierde, beneffens de tytel van Baron, de Baronny van Kildrimie te leen gegeven heeft;] die van Koning Iacob de Vierde tot dese waerdigheyt verheven zijn. Ter plaets, daer Forth door sijn krullende drajen sich omwentelt, en een brug op sijn rugh lijdt, is *Sterlinium*, gemeenlijck *Strivelin*, en *Sterlin Borrough*, daer op de top van een steyle klip een vast en sterck koninckliick kasteel uytmunt, dat door Koning Iacob de Seste met nieuwe gebouwen verçiert is, over de welcke lange tijdt als Slotvooghden geboden hebben de Heeren van *Ereskin*, aen de welcke dickwils de toesicht en bewaring der Vorsten van Schotlandt, terwijl sy minderjarigh waren, bevolen en vertrouwt heeft geweest.

Graef van Wigton.

BYVOEGING.

Omtrent twee mijlen van hier stroomt naer *Forth* de vloet Bannock, die van weêrzijden tusschen seer hooge oevers deurstroomt, 's winters snellijck afloopt, en seer vermaert door de verwinning der Schotten, die Eduard de Tweede, Koning van Engelandt, soodanigh op de vlucht dreven, dat hy, geheel verbaest, naeuwelijcks met een schuytje wegh kon geraken, en sijn toegerust heyr, 't welck Engelandt te vooren uytgesonden had, soodanigh onder het dapper beleyt van Robert *Brus*, Koning van Schotlandt, verstrooyden, dat d'Engelschen in de twee volgende jaren geen heyren weêr naer Schotlandt sonden. Maer het geburige landt daer rontom is in een quade naem om de moort van Koning Iacob de Derde, die, terwijl sijn soon de wapenen tegen hem aengetast had, door eenige Grooten van Schotlandt hier gedoodt wierd. Ick weet niet of dit door des soons, of door hun schult geschiedde, maer het streckt sekerlijck tot een quaet voorbeelt. Ptolemeus schijnt omtrent *Sterling* de plaets *Alauna* te stellen, te weten, aen de beeck *Alon*, die hier in de *Forth* valt, of aen *Alway*, een huys der Ereskinen, die buyten de stadt Erfburghgraven van dit landt zijn. [Hertogh Willem Alexander, Secretarius des Konings, en meester der versoeckschriften heeft van Karel de tytel van Graef van Sterling verkregen, en oock nieuw Schotlandt te leen verworven. De Koning heeft oock aen hem vryheyt van hondert minder-Baronnen te maken gegeven.]

BYVOEGING.

Nieuwe Beschrijving van

STERLINGSHYRE.

THe *Sheriffdome of Sterling* is heden niet in soo enge palen besloten, als eertijdts het *Sterlingsche landt*: want de Schrijvers verstaen onder dese benaming alleenlijck de landen, rontom de stadt *Sterling* gelegen; want het heeft sich in dese leste tijden naer 't oosten, zuyden en westen uytgebreyt, en is in dese palen besloten: het heeft naer 't oosten de vloet Avon, die, uyt het geberghte komende, en van 't zuyden naer 't noorden vlietende, in *the Fyrth of Forth* valt, en dese vooghdy van 't Lithquosche landt afsnijdt. Het heeft naer 't zuyden Clyddisdail, en de rivier Blan, die in d'Ainrik valt, de welcke sich in de Leymonische binnenzee ontlast. Het heeft naer 't westen de Leymonische zee selve; en de vloeden Blan en Ainrik, en de Leymonische binnenzee scheyden dit landtschap van Lennox. De vloet Forth, of Boderia is naer 't noorden de grenspael van dese onse vooghdy. Dese vermaerde vloet neemt sijn begin niet verre van de voet van 't Leymonische geberghte, loopt van 't westen oostwaerts aen, en heeft sijn naem van de diepte van Boderia: want *Bod* beteekent diep, van 't Grieckscb Βαθὺς, en *Rea*, of *Ria*, vloejende, van Ῥέω. Dese vooghdy maeckte eertijdts een deel van de heerschappy der Damniers. Dit landtschap voert de naem van sijn hooftstadt, te weten

Sterling, die om haer gelegenheyt dus genoemt wordt: want sy is gesticht in 't hellen van een steyle klip, aen welcks voet een diep water vloeyt, te weten Boderia, of Forth. *Ster* is by d'oude Saxen een bergh, klip; en *Lin* noch heden een diep water. De stadt Walvernis wierd eertijds *Binobara*, en qualijck by Ptolemeus *Vindovara* genoemt. *Bin* is, gelijck men weet, een bergh, en *Vara* een vloet. In voegen dat de hedendaeghsche naem van dese stadt een uytlegging van d'oude benaming is. Aen 't opperste van dese stadt is een seer sterk kasteel, in de voorgaende eeuw met heerlijcke gebouwen van Koning Iacob de Vijfde verçiert. Dese stadt leght in een plaets, die niet min ten dienst der menschen bequaem, als aengenaem van aenschouwing is. Want het geburige landt is seer vruchtbaer van gewas, ja soodanigh, dat men by ons niets aengenamer kan vinden, voornamelijck soo men uyt het kasteel, of uyt het opperdeel van de stadt naer 't ooSten de kronckelen en bochten van de vloet Forth aenschout. Ter rechter zijde van de stadt stont d'edele Abdy, gemeenlijck (doch t'onrecht) *Dambuskenneth*, in plaets van *Campskynnell*, genoemt; want dese te samengesette benaming betekent buyging van de beeck, of vloet; 't welck in 't Latijn bequamelijck tot *Campe canalis* gemaeckt wort: want *campe* is een buyging, en *Kinnell*, of *Canalis* een vloet. De lieden van dit landtschap komen naer dese stadt, om daer hun Recht te hooren spreken; en dese stadt wordt als de sleutel van 't geheele Rijck geacht: want hier door wordt de wegh van 't zuyden naer 't noorden geopent; en in tegendeel, men sal nergens soo gemackelijck een deurgang vinden, om dat men hier alleen met een brugh over de Forth gaet. Dese vloet scheydt het zuyderlijck van 't noorderlijck deel, en is met een seer korte engte van de Leymonische binnenzee afgescheyden, welke enge hals belet dat het geheel noorderlijck gewest een eylandt wordt. In dese stadt wierd eerst dese munt geslagen, die naer de plaets Sterlinsche munt genoemt wierd, en dit in de tijdt, in de welck de noordsche Saxen het geheele landt besaten. Dese munt, te Sterling geslagen, diende tusschen de Tyne en Forth naer 't ooSten, en tusschen de Tyne en Clyd naer 't westen tot behulp aen de Saxen, Schotten en Picten, welckers vooghdyen in dese plaets, als in hun middelpunt, ophielden. Behalven *Avon* zijn in dit landtschap dese de voornaemste vloeden; de *Carron*, die uyt het zuyderlijck geberghte van dit landtschap naer 't noorden loopt, en sich in de vloet Forth vermengt: daer na is de vloet, soo vermaert om de gedenckwaerdige strijt tusschen de Schotten en Engelschen, in de welck soo veel duysent Engelschen gesneuvelt zijn, vermits aen des selfs oever gestreden wierd. dese vloet wordt gemeenlijck *Bannokburne* genoemt, dat is, een stroom uyt het geberghte komende; want *Bannok* is een kleyne bergh, en een verkleynde naem van Bin, Ben, of Ban, 't welck een bergh is; en *Burne* is de verklaring van de rivier. Dese vloet, uyt het zuyderlijck geberghte afkomende, vloeyt in de Forth. Daer is noch een andere rivier, van 't selve geberghte afkomende, maer die eerst van 't noorden naer 't zuyden loopt, tot dat hy aen de voet van 't geberghte gekomen is, van daer hy dan westwaerts aen vloeyt. De naem van dese vloet is *Kilwin*, dat is snelle vloet; want *Kell* is snel, en *Win* is water. Uyt dit selve geberghte spruyt noch een andere vloet, die om sijn veelvoudige bochten *Campsey* genoemt wordt; want *Campsi* is een buyging, en *Ey* is water: dese rivier vloeyt in de vloet Ainrik. Dit landt, by dese bergen gelegen, wordt naer dese vloet gemeenlijck *Campsey-hilles* genoemt, dat is, bergen die over een bochtige vloet hangen. Een weynigh meer naer 't westen is de rivier *Blan*, die onse vooghdy ten deel van Lennox afscheyt. Daer na volght de vermaerde vloet *Ainrik*, die uyt het voorgenoemde geberghte westwaerts afstroomt, en, veel kleyne beeken in sich ontfangen hebbende, eyndelijck in de Leymonische binnenzee vloeyt. Dit ons lantschap, daer het sich in vlackten en effe plaetsen uytstrekt, is hier seer vruchtbaer van koorn, en daer lustigh in groene beemden; en daer het naer 't zuyden tot bergen swelt, heeft het overvloet van schapen: de dalen der bergen naer 't noorden en westen zijn groen van gras, met bosschen bedeckt, en voeden een ontellijcke menighte van ossen; 't welck de grootste inkomst der inwoonders is. De vloeden en beeken in dit landtschap zijn vischrijck, insonderheyt de Forth, die van salm overvloeyt. Sy gebruycken in 't ooSterlijk deel van dit lantschap tot branding, in plaets van hout, steenkolen, met groote moeyte uyt het ingewant van 't aerdtrijck gedolven. Maer byna 't geheel overigh deel gebruyckt tot branding turf, uyt de swarte aerde gegraven, die van slymigh water, en van 't mosch der boomen, die eenige eeuwen lang in de gront gelegen hebben, te samen hangt. Doch d'inwoonders der bergen naer 't noorden en westen branden hout, van 't welck sy overvloet hebben, om dat de Leymonische binnenzee een eyndpael van ons landtschap is. Het streckt sich ('t lust my hier een woort of twee daer af te spreken) naer 't westen uyt in de langte van omtrent vier-en-twintigh mijlen, en is van 't zuyden naer 't noorden byna aen alle zijden met seer hooge bergen omringt, behalven naer de zuyd-

Walvernis.

Rivieren.

zuydzijde, daer het op 't breetſte acht, en op 't minſte twee mijlen breet is. In dit landtſchap zijn 30 eylanden, in drie van de welcke gewijde gebouwen waren. Men vindt oock veel vlotten van ſamengebonde balcken, en met groene ſoden bedeckt, daer eertijdts, in tijdt van oorlogh, d'inwoonders aen de binnenzee, met hun vrouwen en kinderen en huysgewaedt ſich op begaven: en dit zijn de dryvende eylanden, van de welcke de Schrijvers ſoo veel fabelen verdichten; gelijck men oock in vele andere binnenzeen vindt. Seker, 't zijn loutere verdichtſelen van de golven deſer binnenzee, ſonder geblaes der winden, en van de viſſchen ſonder vinnen, gelijck ſy ſeggen. Men vindt daer een ſlach van ael, die ſy *Foanes* noemen, 't welck geen wonder is. De hooghſte der bergen, die over de binnenzee hangen, is verre de gene, die van de binnenzee ſelve de naem neemt, en *Banleimont* genoemt wordt, dat is de Leymoniſche bergh. Dit landtſchap begrijpt in ſich omtrent twintigh gebuerten, of Parochyen, in yder van de welcke kercken tot de heylige vergaderingen zijn. De voornaemſte geſlachten, die hier woonen, of groote goederen beſitten, zijn voornamelijck deſe: De *Levinſtons*, (om van 't ooſterlijck deel te beginnen) die groote landeryen in dit, en in 't zuyderlijck deel beſitten: 2, De *Bruſſen*: 3, *d'Elphinſtons*: 4, Veel uyt *Murray*: 5, Eenigen uyt de *Setons*: 6, *Gramiers*: 7. *Napiers*: de naeſten hier aen zijn de *Buchananers*, die naer de vloet Ainrik aen de zuydzijde, en naer de Leymoniſche binnenzee aen de weſtzijde groote goederen beſitten, van de welcke een landery 't voornaemſte is, welcke 't hooft van 't geſlacht, of aen de gene, die de heerſchappy aen ſich getrocken heeft, toebehoort. Deſe landery wordt gemeenlijck *Buchannan* genoemt; 't welck de naem aen 't geſlacht geeft. Deſe naem, landery aenwijſende, is te ſamen geſet, en beteekent laegh of gedruckt landt by 't water: want *Much* of *Buch* beteekent een laege plaets, en *Annan* water; en ſoodanigh is warelijck dit ſeer vette landt, naer 't zuyden van de vloet Ainrik beſproeyt, en naer 't weſten van de Leymoniſche binnenzee beſpoelt. Langs dit ons landtſchap wierd gemaeckt deſe wal van Severus, die wy by vertaling gemeenlijck *Grahames Dyk* noemen: want *Grame* is by ons het ſelve, 't welck Severus by de Latijnen is, en *Dyk* by ons het gene, dat by hen *vallum* is. Deſe wal begint aen de Forth, niet verre van Abercorn, een weynigh verder ooſtwaerts aen, in 't landt van Lithquo, en ſtreckt ſich van daer weſtwaerts naer Grangies, en Kinneyl, bekende plaetſen; van daer neemt ſy haer loop naer Innerevin, of Inner Ewin, en ſtreckt ſich van daer naer Falkirk, een ſtadt, dus genoemt, om dat ſy op een hooge plaets gelegen is: want *Fal*, of *Fel* is een uytſtekende plaets, van 't Griecks φαλὸς, 't welck 't ſelve beteekent; en Kerk of Kirk, van κερκὸς een kring; want d'oudſte tempelen der Goden waren ront. Van daer gaet ſy voort tot aen de plaets, die gemeenlijck Camelon genoemt wordt, van 't welck men elders veel kan leſen, en dieshalven ſal ick hier niets daer af ſeggen. Van daer koomt deſe wal aen 't boſch Cumbernald, daer de grootſte veſting was, die van ons gemeen volk Caſtle Kain geheeten wordt, van de welcke ſy voortloopt naer Barhill, dat is, tooren op een heuvel: want Bar is een tooren, en Hill een heuvel. Onlangs zijn hier uytgedolven veel ſteenen, daer treffelijck op gehouwen was in Roomſche opſchriften, van de welcke vele door de naburige Edelingen bewaert worden. De wal, hier ons landtſchap verlatende, neemt haer loop in Lennox, en gaet voort tot aen Kirkintillo, dat is, Tempel op de heuvel van Kirk gelegen; want *Tilluc*, of *Tilli* is een berghje, of een plaets, die een weynigh verheven is. Hier was oock een groote veſting. Van hier ſtreckt de wal ſich naer de mondt van de Clyd, by Dunglas, dat is, klip aen 't water; want *Dun* is een bergh of klip, en *Glas* is water by d'Ouden. Van 't een tot aen 't ander eynde van de wal was onder aen de voet een diepe en breede graft gemaeckt; en de ſpraeck gaet dat 'er van d'een tot aen d'andere veſting een gang onder d'aerde was, langs de welcke de krijghslieden in 't heymelijck gingen, en ſich, naer vereyſch van de ſaeck, met malkander berieden. Deſe wal, die ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtreckt, is omtrent ſes-en-dertigh mijlen lang.

Adelijcke geſlachten.

BESCHRYVING VAN FYFE.

UYT CAMBDENUS.

NA Sterlingshyre, van het welck wy te voren gesproken hebben, en na twee minder bekende vooghdyen, of Burghgraefschappen, te weten *Clackmanan*, over de welcke de Ridder, van *Carss* genoemt, en *Kinross*, daer over de Graef van Mortone Burghgraven zijn, volght in dit groote landtschap der Caledoniers het half-eylandt *Fyfe*, 't welck als een beytel tusschen de twee zeeboesems van *Forth* en *Tay* verre oostwaerts in zee loopt. D'aerde brengt mildelijck voort koorn en voeder, en steenkolen in groote overvloet. De zee geeft, behalven d'andere visschen, veel visch met harde schulpen, gelijck oesters, en anderen te voorschijn; en de strant is met veel kleyne steden besoomt, die overvloet van dappere zeelieden uytleveren. In't zuyderlijck deel van dese strant naer *Forth* vertoont sich westwaerts voor eerst *Culross*, een nieuwe Baronny van I. *Colvil*. Van daer vertoont sich *Dunfermling*, eertijdts een vermaert kloosster, een werck en graf van Koning Malcolmus de Derde, dat nu aen Alexander *Seton*, een wijs en voorsichtigh man, de naem en waerdigheyt van Graef geeft. Doch Alexander *Seton*, te voren Baron van *Fivy* zijnde, wierd door Koning Iacob van Britanjen over lang om sijn verdiensten tot Graef van *Dunfermling*, en Kancelier van 't Koninckrijck Schotlandt verheven. Voorts siet men aen de zeeboesem *Kinghorn*, van 't welck Patricius *Lion*, Baron van *Glamys*, onlangs door miltdadigheyt van Koning Iacob de Sesste, de tytel en waerdigheyt van Graef verkregen heeft. Dan koomt *Dysert*, aen een steyle strant gelegen, daer men in sekere ruyme plaets, die sy de koolvlackte noemen, een groote menighte van aerdachtige leem en peck siet, dat dickwils, tot groote schade der inwoonders, in brant geraeckt. Naest hier aen leght *Ravinsheuch*, dat is, *steyle Ravensbergh*, de wooning der Baronnen van S. Claro, of *Seincler*. Noch hooger vloeyt de vloet *Levin* in de zeeboesem van *Forth*, die, uyt de Levinsche binnenzee (daer het kasteel der *Douglassers*, nu der Graven van Mortone is) uytgestort, aen de mont het kasteel *Wemmis* heeft, de zetel van een vermaert geslacht, 't welck onlangs door Koning Iacob de Sesste met de waerdigheyt van Baron verhooght is. Van hier loopt de strant met een kromme bocht naer *Fif-ness*, dat is, *Zeebergh*, of *Neus van Fife*. Noch hooger heeft de stadt *S. Andrews*, de zetel van een Aertsbisschop, haer uytsicht naer de groote zee, met een ouder benaming, gelijck d'oude registers getuygen, *Regimund* genoemt, dat is, *Bergh van S. Regulus*; in welcke oude registers gelesen wordt, *dat Oengus, of Vngus, Koning der Picten, haer aen Godt, en aen S. Andries gegeven heeft, op dat sy 't hooft, en de moeder aller kercken in 't Koninckrijck der Picten sou zijn.*

Culross. *Dunfermling.* *Kinghorne.* *Dysert.* *Ravinsheuch.* *Levin.* *Wemmis.* *S. Andrews.* *S. Regulus.*

Eertijdts hebben Laurentius *Lundoris*, en Richardus *Corvellus*, Rechtsgeleerden, hier opentlijck Professoren van de goede kunsten geweest, en de grontvest van de hooge School geleght, die nu, door de geluckige aenwas der geleertheyt, in drie Collegien gedeelt, en door de Koninckliycke Professors daer in seer vermaert is. Tot welcks lof I. Ionston daer Koninckliyck Professor der goede konsten, gesongen heeft:

FANVM REGVLI, of SAINCT ANDREWS.

Imminet Oceano, paribus descripta viarum
Limitibus, pingui quam bene septa solo?
Magnificis opibus staret dum gloria prisca
Pontificum: hic fulsit Pontificalis apex.
Musarum ostentat surrecta palatia cælo,
Delicias hominum, deliciasque Deum.
Hic nemus umbriferum Phebi, Nymphæque sorores
Candida quas inter prænitet Vranie.
Quæ me longinquis redeuntem Teutonis oris
Suscipit, excelso collocat inque gradu.
Vrbs nimium fœlix Musarum si bona nosset
Munera, & ætherii regna beata Dei.
Pelle malas pestes urbe, & quæ noxia Musis
Alme Deus, coëant Pax, Pietasque simul.

De vloet of beeck *Eden*, of *Ethan*, die sich in de groote zee ontlost, neemt sijn oorsprong by

Falkland. by *Falkland*, dat eertijdts aen de Graven van Fyfe behoorde, en nu een Koninckliick vertreck, ſeer bequaem tot het vermaeck van de jaght, onder aen een lange rijgh van bergen. Deſe beeck ſnijt dit Landtſchap in 't midden *Studer.* af, deur *Struthers*, van de rietboſſchen dus genoemt, een kaſteel der Baronnen van *Lindſey*, *Cupre.* en deur *Cowper*, een treffelijcke veſting, daer de Burghgraven recht ſpreken; van de welcke de ſelve I. Ionſton dus ſingt:

COWPER.

ARVA *inter nemoriſque umbras & paſcua læta*
Lene fluens vitreis labitur Eden *aquis.*
Huc veniat ſi quis Gallorum à finibus hoſpes,
Gallica ſe hic iterum forte videre putet.
Anne etiam ingenium hinc & fervida pectora traxit?
An potius patriis hauſerit illa focis?

Ter plaets, daer naer 't noorden de ſtrant innewaerts buyght, aen de zeeboeſem van Tay bloeyden eertijts twee treffelijcke kloo- *Balmeri-noch.* ſters, 't een genoemt *Balmerinoch*, van de Koningin Ermengard, gemalin van Koning Willem, dochter van de Burghgraef van Beaumont in Vranckrijck, geſticht, dat nu Iacob BYVOE-GING. *Elphingſton*, [nu Ian, des ſelfs ſoon] tot ſijn Ba- *Lundoris.* ron heeft; en 't ander *Lundoris*, van David, Graef van Huntingdon, in de boſſchen geſticht, en heden de Baronny van Patricius *Lesley.* *Banbrich.* Tuſſchen deſe twee plaetſen leght *Banbrich*, de wooning des Graefs van *Rothes*, gelijck een kaſteel vaſt gemaeckt. Sie hier het gene, het welck I. Ionſton van de ſteden, aen de ſtrant gelegen, geſongen heeft:

Oppida ſic toto ſunt ſparſa in littore, ut unum
Dixeris; inque uno plurima juncta eadem.
Littore quot curvo Forthæ *volvuntur arenæ,*
Quotque undis refluo tunditur ora ſalo;
Pene tot hic cernas inſtratum puppibus æquor,
Vrbibus & crebris pene tot ora hominum.
Cuncta operis intenta domus, fœda otia neſcit;
Sedula cura domi, ſedula cura foris.
Quæ maria & quas non terras animoſa juventus
Ah! fragili fidens audet adire trabe?
Auxit opes virtus, virtuti dura pericla
Iuncta etiam lucro damna fuere ſuo.
Quæ fecere viris animos, cultumque dederé;
Magnanimus proſunt damna, pericla, labor.

Over dit landtſchap, gelijck over d'anderen *Thanus.* van dit Rijck, gebood eertijdts ſeker *Thanus*; dat is, naer de tael der oude Engelſchen, gelijck noch heden in de Deenſche ſpraek, *'s Konings dienaer*; maer Malcolmus *Canmore*, maeckte Macduff, die te voren *Thanus* van *Fyfe* was, tot eerſte Erfgraef van *Fyfe*, en veroorlofde, om *Graven van Fyfe.* ſijn trouwe dienſten, aen hem dat ſijn nakomelingen de Koning, als hy gekroont ſou worden, in de Kerck ſouden plaetſen, in 't Koninckliick heyr d'eerſte ſlaghordening geleyden, en eenige dootſlagh, van hen by geval aen eenig Edelman, of van 't gemeen volk bedreven, met gelt afkoopen. Niet verre van *Lundoris* ſtaet een ſteene kruys, 't welk met vreem- *Croſſe Mac-duff.* de vaerſen beſchreven, tot een ſcheydpael tuſſchen *Fyfe* en *Strathern* verſtreckt, en ſeker recht van toevlucht heeft, dat een doodtſlager, die binnen de negen graden van maeghſchap aen *Mac-Duff*, Graef van *Fyfe*, beſtaet, ſoo hy tot dit kruys ſijn toevlucht neemt, en negen koejen, met een * vaerſe geeft, hy vry en ontſlagen ** Colpindach.* van ſijn doodtſlagh ſal weſen. [Deſe vaerſen BYVOE-GING. worden in 't eynde der Parlaments Acten, in 't boeck van de beteekenis der woorden, in de verklaring van 't woort, *Cros Mac-duff*, gevonden;] wanneer des ſelfs nakomelingen deſe ty- BYVOE-GING. tel verloren hebben, is my onbekent; [Buchananus ſeght door misdrijf, doch beſie hem ſelf.] Men bevint in de Koninckliicke regiſters dat Koning David de Tweede dit Graefſchap aen Willem *Ramſay*, met beſondere vryheden, beneffens de wet, die *Clan-Mac-Duff* genoemt wordt, gegeven heeft; en dat hier af de ſtam van *Wemmis*, en *Douglas*, en het grootſte geſlacht van *Clan-Hatan*, welcks voornaemſte *Mac-Intoskech* genoemt is, van hen afgekomen zijn, wordt voor gewis gehouden. De ſeer vermaerde en geleerde *I. Skene*, klerk van 't Schotſche regiſter, heeft my in ſijn beteekeniſſen der woorden geleert, dat Iſabella, dochter en erfgenaem van Duncan, Graef van Fyfe, het Graefſchap Fyfe op ſekere wetten en voorwaerden aen Robert de Derde, Koningh van Schotlandt, ten dienſt van Robert *Stewart*, Graef van *Menteith*, gegeven heeft, die, ſedert Hertogh van Albania geworden, en boosaerdighlijck van begeerte tot heerſchen brandende, David, des Konings oudtſte ſoon, van honger, d'uytterſte der qualen, elendighlijck deê ſterven. Maer des ſelfs ſoon, Murdacus genoemt, moeſt deſe boosheyt, ſoo wel van ſijn vader, als van ſijn ſonen, betalen, met verlies van 't leven, 't welck hem door Iacob d'Eerſte berooft wierd, die MCCCC oock een beſluyt maeckte dat het Graefſchap XXIV. van *Fyfe* voor eeuwigh aen de kroon vereenigt ſou blijven. Doch d'authoriteyt van Burgh- *Graven van Rothes.* graef van *Fyfe* behoort by erfrecht aen de Graef van *Rothes*.

Septentrio.
FIFÆ
VICECOMITATVS,
The Sherifdome of FYFE.
LOVE BVT DREID
Illustrissimo Nobilissimoque Viro
IOANNI CRAVFORDIÆ
Comiti LYNDSAIÆ, et PERBROTHIÆ Baroni, fisci regni Scotiæ magno delegato, ejusdem regni consiliario, nec non electo præsidi supremi conventus ordinum habiti hoc anno 1645. omnemorum ingeniorum fautori summo Iacobus Gordonius Ecclesiastes Rothemayas hanc FIFÆ nobilissimæ provinciæ a se peregratæ descriptionem B.M.L.D.D.
ANGVSIÆ PARS.
PART OF ANGVS.
Arbroth
Dundee
Inch-Ga
Drumlaw sand
The Carse of Gaurie.
The Fyrth of Tay.
Diverte-Head
Tents-Muirs
Edins mouth
Sainct Andrews
Strath-kinnes Muir
Cowper
Monks Muir
Pryors Muir
Ardbo-Neß
Fyfe-Neß
Kings-Muir
Fallkland
Bishops-Muir
Loch Levin
Keanross Muir
Levin
Keancrage Nooke
East Anstrudder
West Anstrudder
May Isle
Part of Strath-Iern
PERTHIÆ PARS.
Part of Perth Shyir.
Ochell hills
Part of Clakmannan Shyir.
Dowly-Moß
Moß Morvin
Dunferemlyin
Forthridge-Muirs
Inverkythin
The Muir of Dysert.
Dysert
Kirkaldy
Abyrdour
Bruntyland
Kingorn
FORTHÆ ÆSTVARIVM.
THE FYRTH OF FORTH.
Inche Keith
Inche Garvie
Kramond Inche
Kinneill
Burrowstoun neß
Black neß
Abyrcorne
Quuens ferry
Barn-bougall
Cragie hall
Nether Cramond
New haven
Lyth
Edinburg
The Beacon
Monktoun hall
Seaton
Luß neß
Old Battle
Long Bellanden
The Baß
North Berwick law
Tentallon
Tunningham
Dunbarr
LOTHIANÆ PARS.
PART OF LOTHIAN.
Scala Miliarium Scoticorum.
1 2 3 4 5 6 7 8
Occidens
Oriens
Meridies

Nieuwe Beſchrijving van

F Y F E,

door

ROBERT GORDONIUS.

FYfe, een deel van 't oude Ottolinia, gelijck Boëthius verhaelt, eertijdts Roſſia genoemt, dat is, half eylant, van alle ſijden door de noortzee, en door de zeeboeſems van Forth en Tay beſloten, behalven naer 't weſten, van welcke naem noch eenigh bewijs overigh is, gelijck Culroſs, een ſtadt aen de weſterſche grenſen, 't welck als de rugh of 't achterdeel van Roſs is, en Kinroſs, een ſtedeken aen de oever van de Levinſche binnenzee, 't welck als 't hooft van Roſs is; (want *Kean* is in d'Yrſche tael hooft te ſeggen.) Maer dit landtſchap is nu, ſedert het jaer 840 Fyfe genoemt, naer ſeker Fifus, Duffus gebynaemt, die van Kenneth, Koning van Schotlandt, de tweede van die naem, in 't jaer na Chriſtus geboorte 840, om ſijn uytmuntende dapperheyt, in d'oorlogh tegen de Picten (d'oude inwoonders van dit landt) beweſen, met dit landtſchap begiftight en beſchoncken wierd. Des ſelfs nakomelingen wierden eerſt *Thanes of Fife*, dat is, Vooghden van Fife genoemt. Maer ſy verkregen ſedert het jaer onſer ſaligheyt 1057 de Graeffelijcke naem, en dit van Milcolumbus de Derde, die hen oock met veel uytſtekende voorrechten boven alle Edelen beſchonck, om hun uytmuntende trouw, die ſy in de kommerlijckſte tijden aen de Koning, en aen 't Rijck betoont hadden. Tuſſchen de Kerck van Kenneth, Kennoway, en de vloet Levin is een heuvel, die, gelijck d'ingeborenen ſeggen, een puynhoop van het kaſteel der Graven van Fife is, eertijdts met ſeven wallen, en oock met ſoo veel graften beſloten. Men ſiet oock op de grenſen, daer men naer Iern gaet, *Cros Macduff*, of Macduffs kruys.

Naem.

Grenſen.

Dit landtſchap wordt naer 't noorden door de zeeboeſem Tay van Angus afgeſcheyden, 't welck een deel van 't oude Horeſtia en Gorea is; en heeft naer 't weſten Iern, of Strathiern, Perth en Clackmanan, daer het door het geberghte Ochell van de voorgenoemde landtſchappen afgeſcheyden wordt. Het heeft naer 't zuyden de zeeboeſem van Forth, by d'Ouden Bodotria, en leght voor de landtſchappen van Lauden en Lymnuch, en wordt aen d'ooſtzijde geheel van de noortzee beſpoelt.

Grootheyt.

Het ſtreckt ſich in de langte tot op twee-en-dertigh mijlen uyt, te weten aen d'ooſtzijde van Fyfes zeebergh, Fyfnes genoemt, by de ſtadt Careill, daer het als een ſpits te ſamen loopt, tot aen Kulroſs; en is, daer het ſich op 't wijtſte tuſſchen de zeeboeſems uytſtreckt, ſeventien mijlen breet; en de geheele omkring ſtreckt ſich op 84 mijlen in d'omkeer uyt.

Gront.

De gront is ongelijck, oneffen en verſcheyden, en naer 't weſten hooger: de welck men niet onbequamelijck in drie deelen kan deelen, van 't welck het uytterſte van 't weſten naer 't ooſten heel vruchtbaer van allerhande aerdgewas is. In 't midden vint men ſeer aengename weyden, die door d'inkomſt van 't vee groote winſt geven, en voornamelijck door de ſchapen, die overvloet van goede wol aen d'uytlandigen meêdeelen. Men ſiet daer het landt rontom met kleyne heuveltjes beſaeyt, en door vele en klare beeken beſet, die de vlackten, die van gras weeligh zijn, van malkander, en in 't midden deurſnijden. Het is tot alderhande kooren dienſtigh, als d'inwoonders hun vlijt daer toe doen, en, volgens een nieuwe wijſe van meſten, zeekruyt, of kalck, uyt verbrande ſteenen gekomen, dun over de vlackte van 't aertrijck ſpreyden, 't welck, gelijck men door ervarentheyt bevonden heeft, als een nieuw leven in de fijne en ſandachtige aerde inſtort, en ongelooffelijcke kracht tot de vruchtbaerheyt geeft.

Vruchtbaerheyt.

Boſſchen.

Dit landtſchap heeft geen vermaerde boſſchen, behalven Falkland, 't welck, in een wal beſloten, alderhande wilde beeſten, aen de jaght der Koningen toegeeygent, voed. Daer zijn echter geen ſtoffen gebreck, om vuer te maken, dewijl men, oock in de heyde, een groote en ongelooffelijcke menighte van kolen uytdelft, die niet alleen voor haer inwoonders, maer oock voor de geburige lantſchappen, en uytheemſche volcken genoegh zijn; en die meer, dan de Luyckſche kolen, van de

Brou-

Vloeden. Brouwers in Nederlandt begeert worden. Het heeft twee voorname vloeden, te weten, de vloet Levin, die uyt een binnezee van de selve naem spruyt, en sich in de zeeboesem van Forth lost; en d'Edin, de welck sijn oorsprong in 't bosch van Falkland neemt, en van daer Fyfe ter plaets, daer het engste is, in 't midden deursnijt, en, al labberende voorby Cowper stroomende, deur een wijde mondt sich in de Noortzee stort. Dese vloeden zijn beyde seer visschrijck, en op bequame plaetsen met bruggen overwelft.

Lucht. Het heeft een suyvere en gesonde lucht, soo wel om de gesontheyt te bewaren, als om weêr te krijgen.

Waren. De Waren, die van hier naer d'uytlandige volckeren gevoert worden, zijn huyden van ossen, herten, dassen, geyten en schapen; oock visch, en voornamelijck salm, haring, steenkolen, en sneeuwit sout, alleenlijck van zeewater gekoockt.

Havens. Het heeft veel havens, die gemackelijck om in te komen zijn, en daer in men tegen alle stormen veyligh leght, onder de welcke dese de voornaemste zijn. *Innerkythin*, *Bruntiland*, en *Eli* aen de slincker zijde van de zeeboesem Forth; 't welck oorsaeck is dat hier veel visch gevangen wordt, en dat de zeehandel hier meer, dan in eenige andere lantschappen van 't Rijck bloeyt. Ia men sal swarelijck elders gaeuwer zeelieden vinden, die stouter in 't gevaer zijn, schoon sy sich tot de verre reysen in de beyde Indiën noch niet gewennen, alleenlijck door gebreck der dingen, die daer toe noodsakelijck zijn, 't welck voornamelijck hier uyt spruyt, dat de rijckste kooplieden sich tot het koopen der landeryen, als de sekerste winst, begeven.

Oude inwoonders. Terwijl de Pictische saken noch in staet stonden, wierd dit landtschap van de Picten bewoont. Maer hun heerschappy wierd sedert geheel verdelght, en dit door Kennethus de Tweede, die in 't jaer na Christus geboorte 839 hen in veel heftige, maer echter geluckige strijden versloegh, en ten landt uytdreef; in voegen dat de Schotten in hun plaets quamen, en hun wooningen, door 't recht des oorloghs verkregen, met wonderlijcke stantvastigheyt beschermt hebben, eerst tegen de Britten en Engelsche Saxen, die soo groot een aenwas van 't geburigh Rijck, 't welck sy benijdden, niet konden verdragen, en oock tegen de Deenen en Noormannen, tot rooven en plonderen overgegeven, en toen de bitterste en schadelijckste vyanden van de Christelijcke naem. Maer sedert heeft dit lantschap, gelijck oock het geheele Koninckrijck, door de wreetheyt en meyneedigheyt van Eduard d'Eerste, Koning van Engelandt, groote, ja seer groote veranderingen uytgestaen, de welcke door de Goddelijcke toelating niet lang duerden; want toen, eerst door de dapperheyt van Wallas, en daer na van David, de soon van Robbert Brus, het geheele Koninckrijck tot de voorgaende vryheyt gebracht was, is oock dit landtschap weêr in sijn eerste staet gestelt, en heeft sedert geen rampen beproeft, dan die aen 't geheele Koninckrijck gemeen waren.

Steden. De geheele zuyderlijcke strant is met vlecken aen malkander besoomt, die heden tot steden geworden zijn, onder de welcke dese volgende recht van stemming in de hooge vergaderingen van 't Rijck hebben; te weten, *Culross*, *Innerkythin*, *Bruntiland*, *Kingorn*, *Kirkaldy*, *Dysert*, *Pettinweem*, *West Ansterrudder*, *East Ansterrudder*, *Kilrinny*, *Careill*, en naer d'oostzijde *Sainct Andrews* stadt; in 't midden van 't landtschap *Cowper* in Fife, tot onderscheyt van een ander Cowper in Angus, daer men *Dunfermelin* by voegen mach. *Falkland* is oock een treffelijck stedeken, daer men een heerlijck Koninclijck gebouw siet, en dat een aengename uytsicht over 't geburige bosch en vlackte heeft, sonder echter 't recht van stemming in de groote vergaderingen te genieten. *Torry*, *Abyrdour*, *de beyde Weems*, *Levin*, *Ely*, en *S. Monans* zijn stedekens, op een rijgh aen de noorderlijcke strant van Forth gelegen, en van visschers en zeelieden bewoont. Tegen over Gaurie leght *New-brugh*, aen de zuydzijde van de Tay gelegen, daer de zeeboesem tot de maet van een rechte vloet geprangt wordt. Aen de westzijde van de binnenzee Levin is *Kinross*, een welbewoont stedeken; en alle dese steden, schoon sy marckten van alderhande waren hebben, genieten echter niet de voorrechten van kasteelen, vermits men 't recht, van in de vergaderingen te stemmen, aen hen weygert.

Groote steden.

Mindere steden.

Sainct Andrews. Maer onder alle steden besit sonder tegenspreken Sint Andrews stadt d'eerste plaets, eertijts de zetel van d'Aertsbisschop, in de vlackte gelegen, en sich van 't oosten naer 't westen streckende, en aengenaem van uytsicht in de bygelege Noortzee, en die een groote menighte van alderhande zeevisch uytlevert. Dese stadt heeft naer 't zuyd-oosten een haven, maer die echter niet seer bequaem voor groote schepen is. Sy heeft oock een kasteel op de klippen, die naer 't noorden tegen de zee aen leggen. Dit kasteel was eertijdts seer sterck, maer sedert schandelijck van de Franschen verwoest, toen sy de welverdiende doot van de Kardinael Betonius, in 't jaer 1547, wilden wreken, maer nu ten deel bouwvalligh. De stadt heeft rechte straten, daer onder vele wijt zijn, die kruyswijs deur malkander loopen. De straten strecken sich van 't westen naer 't oosten, van de welcken twee recht uyt-

Kasteel.

Septentrio

FIFÆ PARS OCCIDENTALIS, THE WEST PART OF FIFE.

Occidens

Orients

Meridies

FORTHÆ ÆSTUARIUM, Vulgo THE FYRTH OF FORTH.

gaen naer het klooſter der Regulier-Canonicken volgens S. Auguſtinus inſtelling, eertijdts ſeer vermaert, maer nu heel afgeſchaft, naer 't ooſten en zuyd-ooſten gelegen; welcks puynhoopen betoonen dat deſe Monicken niets min, dan d'armoede, ter herten heeft gegaen, ſchoon ſy ſoo hoogh daer op roemden: want de muer, die noch geheel is, en het klooſter omringde, is van vierkante ſteen gebout, en met veel toorens en rondeelen verſien, en ſchijnt eer een Koninckklijck hof, daer in d'inwoonders door d'overvloet van alle dingen in weelde overvloejen, dan cellen der Monicken, die alles om Chriſtus wil verlaten. Hier
Academie. is een vermaerde Academie, of hooge School, de voornaemſte van alle, in 't jaer 1426 van Koning Iacob d'Eerſte met groote inkomſten en voorrechten begiftight, tot de welcke drie Collegien, of vergaderingen behooren, die van S. Salvador, S. Maria, en S. Leonardus. In dit leſte Collegie te vercieren heeft ſonderling uytgebloncken de miltdadigheyt van de deurluchtige Heer Ioannes Scott, Scoto-Tarvet, Ridder, en een beminder der treffelijcke geeſten, dewijl hy by de voorgaende Philoſophiſche voorleeſingen een nieuwe van de liefelijcker wetenſchappen, of van de welſprekentheyt daer byvoeghde, en groot jaergelt daer toe beſtelde, 't welck hy eeuwigh begeerde te hebben: door welcks miltdadigheyt de gemeene Bibliotheeck van 't Collegie oock een groote aenwas gekregen heeft.

Men telde hier eertijdts veel Abdyen, Prioorſchappen en klooſters, voornamelijck door de mildadigheyt der Koningen geſticht; maer toen men de Godtsdienſt reformeerde, wierden ſy eerſt aen de Koninckklijcke kroon gevoeght, en daer na aen d'Edelen geſchoncken, van de welcke ſy heden, gelijck Koninckklijcke leen-goederen, beſeten worden.

Edelen. Daer is in 't geheel Koninckrijck geen lantſchap, dat meer Edelen tot inwoonders heeft; want onder de Graven telt men *Rothus*, de voornaemſte van 't vermaert geſlacht van Lesley, Erfburghgraef, gemeenlijck Sheriff, of Overſte van 't Recht te ſpreken, en van de hooftſaken in 't landtſchap; en d'inwoonders van alle ſtaten komen te Cowper by malkander, om 't Recht van hem t'ontfangen, behalven dat de Koninckklijcke ſteden in mindere ſaken oock hun Recht genieten. *Murray*, uyt de ſtam der *Stewarts*, heeft te Duniberſel een kaſteel gebouwt, daer ſoo vermakelijck een hof en tuyn by gelegen is, dat geheel Schotlandt geen ander heeft, dat hier by halen mach, met d'omleggende Baronny. *Morton Duglaß*, Erfheer van Abyrdour, en andere plaetſen. *Craford Lindes*, die oock erfrechter der hooftſaken van 't Biſchdom Sint Andrews is, heeft veel groote en treffelijcke kaſteelen, onder de welcke Strudder uytmunt, dat een beeſtenperck heeft, bequaem om vier of vijf duyſent herten en daſſen te bewaren. *Levinius*, uyt het geſlacht van *Lesley*, nu Opperveldtheer van 't Schotſche heyr, heeft een kaſteel te Balgon, aen de rechter zijde van de vloet Levin. *Kingorn*, hooft van 't geſlacht van *Lyon*, beſit een oudt kaſteel, Koningshoorn genoemt, aen de ſtadt Kingorn; maer dit kaſteel is geheel verwoeſt, en de muren daer af zijn alleen overgebleven; en ſy hebben deſe landen verkregen, vermits des ſelfs voorſaet de dochter van Koning Robert de Tweede tot gemalin had. *Kelley*, voornaemſte van 't geſlacht van Fenton, beſit het voortreffelijck kaſteel van Kellum. De Graef van Fermelodun, hooft van 't geſlacht van *Seaton*, in de ſtadt van gelijcke naem. *Wemeſius*, *van Weems*, beſit groote landeryen, en veel kaſteelen. *Southeski van Carnagie* beſit het kaſteel Leuchars. *Dalhouſe van Ramſay* heeft Abtshof. En deſe alle zijn Graven.

De Burghgraef van Dudop, opperſte van 't geſlacht der Scringers, beſit de Baronny en kaſteel van Innerkithing. De hooger Baronnen, die kaſteelen en Baronnyen beſitten, zijn deſe: Sinclarus van Sinclair, Elphinſton van Balmerin, Balfour van Burley, Leſlie van Lundores, Melvinus van Melvill, Lindeſay van Baccarres, Murray van Balvarid.

Yder van deſe Edelen hebben plaets en ſtemming in de hooge vergaderingen van 't Parlement onder de hooger Edelen, die gemeenlijck *Lords* van de Schotten genoemt worden. De naeſten aen deſe zijn de minder Baronnen, die ſy gemeenlijck *Smal Baronns* en *Lairds* noemen, die in hun eyge landen galgh en rat voeren, de welcke alle eertijdts ſtemmen in de hooge vergaderingen van 't Koninckrijck verkregen hebben, en in ſtaet van ſoodanige quamen, die hun beſittingen van de Koning voor hun hooft vry beſaten: maer ſy vaerdigen nu niet meer dan twee af, die in de naem van hen alle verſchijnen, en met d'andere afgevaerdighden der Baronnen van 't Koninckrijck het tweede lit van 't Rijck in de vergaderingen maken. Sy genieten in hun landen een ſelve Recht, als de hooger Edelen.

Deſe volgende lijſt wijſt aen de bynamen *Mindere Edelen.* der mindere Edelen naer d'ordening van 't a b c, op dat niemant klagen ſou dat hy te laegh geſtelt is:

Achmultie, Arnot Fareny, Ayton, Anſtruther, Areſkin Endertill.

Beatoun Balhom, Beatoun Creuz, Balfour Kimeare, Barclay Colernny, Balcanqual, Brace van Earles Hawl, Brace van Kearnock, Broun van Fordal, Boſwel van Balmouth.

ColvillCleiſh, CarſtaresKeinnocher, Crichtoun Lwydoun, Crichtoun Abercrwmbey, Cun-

Cunninghame Barns, Claphan Carslogey.
Forbes Rires.
Gibſon Dwrie.
Hamylton Kwanbrackmount, Halkhead Pithfirran, Henryſon Fordel, Hay Nachton, Hope Crighal, Heriot Ramornie.
Inglis.
Kirkcaldy Grange, Kynninmont, Kynneir.
Lyndſay Wormonſton, Lesly Newton, Lundy anders Maitland, Lumſden Innergellan, Lermont Balcomye.
Monipenny Pithmilly, Moncreiff Balcaſey, Moncreiff Randerſton, Melvill van Bruntyland, Myrtoun van Cambo, Makgill Rankillo. Orrok.
Pitcairne Forthar, Preſton Wallefield, Preſton Ardrie.
Sandilands S. Monans, Scott Scottis Tarvet, Scott Ardroſs, Scott Roſſy, Scott Pitledy, Sibbet Rankilo over.
Wardlau Pittrevie, Weymes Bogyn, Wood.

De haven van Ely is van de Heer Willem Scott, Baron van Ardroſs van gehouwe ſteenen ſoodanigh gebouwt, dat het de wercken der oude Romeynen durft uyttarten, en dit in 't jaer 1620, op ſijn eyge koſten, ſonder eenige onderſtant der burgers.

De ſelve Schrijver op de kaert van

FYFE.

Oude inwoonders. ONſe Hiſtorieſchrijvers erkennen voor d'oudſte inwoonders van dit geweſt de Picten, tegen de welcke de Deenen lang om de beſitting van't ſelve getwiſt hebben, daer af naer oogenſchijn de gelegenheyt van 't landtſchap ſelve oorſaeck is. Want dit voorgelege groot eylandt, dat tuſſchen twee zeeboeſems in zee uytloopt, ſchijnt deſe roovers aengelockt te hebben, dewijl ſy niet alleenlijck dit, maer oock alle andere landen, aen deſe zee palende, gratighlijck aengetaſt hebben: maer de Picten hebben het echter behouden, van de welcke het, met hun heerſchappy, aen 't Schotſche Rijck overgegaen is.

De oude Pictiſche naem is vergaen, en geheel onbekent, gelijck der ſelver andere aeloudtheden, die buyten twijffel wel wetenswaerdigh zijn geweeſt. Maer Ptolemæus, die omtrent het jaer onſes Heeren 160 heeft gebloeyt, plaetſt hier de volcken *Vennicones* genoemt. D'onſen erkennen voor d'oudſte naem hier af *Roſſia*, welcke benaming niet van de waerheyt afwijkt. Want deſe naem, die eygen was aen d'oude inwoonders, beteekende by hen een half eylandt. Doch men acht dat ſy de hedendaeghſche naem van Fyfe van Fyfus Macduff, de machtighſte Graef daer af, die in 't jaer 670 bloeyde, verkregen heeft.

Gelegenheyt. Dit landtſchap is langwerpigh, en, ſich tuſſchen twee zeeboeſems uytſtreckende, eyndight beytelswijſe naer de ſtadt Carreill, en is van alle zijden van de zee, of van 't zeewater beſloten, behalven naer de weſtzijde, daer het aen 't vaſte landt gehecht is, en van de vooghdyen van Clackmannan, Sterlinſhyr, en 't Graefſchap Strath-Iern beſloten wordt, en die tot ſijn geburen heeft. De langte van Kulroſs tot aen de ſtadt Carreill, dat is van 't weſten naer 't ooſten, beſlaet twee-en-dertigh van onſe mijlen; en het begrijpt in de breette, van Kingorn tot aen de zeeboeſem Tay, omtrent vijftien mijlen.

Lucht. De lucht is, door toedoen van de zee, ſachter en lieffelijcker, dan men van ſoodanigh een hemelſtreeck gelooven kan. Ia men vindt veel landtſchappen, verder naer 't zuyden gelegen, die veel meer de ſneeuw, koude en ſtrengheyt van de lucht onderworpen zijn, terwijl ſy van bergen omringt worden, of verre van de zee afgelegen zijn. Doch d'overgroote en onuytputtelijcke overvloet van ſteenkolen verdrijft van hier de ſtrengheyt des winters, en veroorſaeckt hier een bequame en aengename wooning, en een groote overvloet van inwoonders.

Groeit. Het aerdtrijck is bequaem om vruchten voort te brengen, te weten, tarwe, haver, rogge, erten, boonen, en veelderhande zaden, die het mildelijck geeft. Men vindt daer oock veel hofvruchten, die aengenaem van ſmaeck zijn. De landen, verre van de vloeden of zee, of na aen 't geberghte gelegen, worden van d'inwoonders, die groote naerſtigheyt betoonen, met meſten, voornamelijck van kalck, daer af hier groote overvloet gebrant wordt, vruchtbaerder gemaeckt.

De meeſters trecken jarelijcks groote winſt uyt d'aderen der ſteenkolen, die in 't landt verkocht, of naer buyten gevoert worden. Men vindt ſeer groote en onuytputtelijcke koolputten in de plaetſen, naer de Forth gelegen, door welckers middel dagelijcks een groote menigte van ſeer wit ſout in veel plaetſen gekoockt wordt, 't welck ſy dagelijcks gebruycken, en oock buyten voeren. In de maenden van Auguſtus en September wordt oock aen de geburige ſtrant een groot getal van haring door de lieden, die aen de ſtrant woonen, gevangen.

Aert en geeſt der inwoonders. 't Zy geoorloft de natuer, en 't vernuft der inwoonders met dat van d'andere volcken te vergelijcken. Men mach ſonder roem, en met waerheyt ſeggen, dat geen landtſchap van 't Rijck gebuyghſamer en beleefder inwoonders heeft, 't zy men op d'Edelen, die hier in groot getal hun wooning hebben, of op 't gemeen volck ſiet. Men vindt hen in veel andere plaetſen wreet, woeſt, en plomp; maer dit be-

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
TAVS FLUVIUS, Vernacule TAY RIVER.
Dundee or Dun-tay
Sandis of Barrey
Drum law Sand
OCEANUS GERMANICUS.
Falkland
Falkland Wood
Diuelly moss
Strath ora
Fyfe neß
St. Andrewes
Carell
Kilrumy
Anstruder
Sandneß
Leauins mouth
South Leauin
Kirk Caldey
Seafeeld
Brunt Island
FORTHÆ ÆSTUARIUM,
Vulgo
THE FYRTH OF FORTH.
FIFÆ PARS ORIENTALIS,
THE EAST PART OF FIFE.

beleeftſte Landtſchap brengt ſachtſinnige, beſadighde en heuſche menſchen voort, die nochtans in 't handelen der wapenen voor geen andere wijcken.

Bergen. De voornaemſte bergen zijn *the Ochells*, by d'Ouden onder de naem van *Ocelli* bekent, die dit Landtſchap van de weſtzijde beſluyten, en dat in een lange ſtreeck van Iern afſcheyden. Deſe bergen zijn niet ſeer hoogh, en oock niet ruw en wreet, maer worden byna overal gebout, of, met groene dalen afgeſcheyden, en zijn dienſtigh om 't vee te weyden. De middellanden rijſen hier en daer tot bergen en heuvels, en zijn met aengename en vruchtbare dalen afgeſcheyden, en in velden verdeelt, en daer ſy een weynigh rijſen met verſcheyde namen genoemt. Van hier verheft ſich, naer de zuydzijde van 't Koninckſlijck vertreck Falcklant, (beneffens een ſtadt, beeſtenperck en kaſteel) een tweetoppige bergh, *Lomond* genoemt. Daer is noch een andere bergh, tuſſchen de binnenzeen Levin en Orr, *Bin-eartie* genoemt. *Normans-Law* ſtreckt ſich naer de zeeboeſem Tay, niet verre van Benbrich gelegen. De plaetſen, die ſich naer 't zuyden, of naer 't zuyd-ooſten ſtrecken, dragen deſe bergen, *Largo-law*, *Kelly-law*, *Dun-eker-law*, *Logy-law*, *Duncarro-law*.

Rivieren. De vloeden van dit Landtſchap zijn d'*Edin*, by d'Ouden niet onbekent, en by Ptolemeus met de naem van *Tina* aengeweſen, een heel andere vloet, dan onſe hedendaeghſche Tine, die hy Vedra ſchijnt te noemen, de welck ſijn oorſprong in 't beeſtenperck van Falcklandt heeft; want hier krijght deſe vloet eerſt de naem van Edin, ſchoon de vloet *Miglo* veel verder, te weten uyt d'Ocelliſche bergen, afvloeyt, en beneden 't perck ſijn water met dat van Edin, noch kleyn zijnde, vermengt. Van daer vloeyt d'Edin, van water gewaſſen, en veel onbekende beeckjes in ſich ontfangen hebbende, deur een luſtige en welgeboude vlackte voorby Cowper, en, aen d'uytgang de beeck *Motrum* in ſich ontfangen hebbende, loopt twee mijlen van Sainct Andrews in zee, en kan, uyt oorſaeck van de kortheyt, geen ſchepen lijden. De *Levin*, uyt een binnenzee van gelijcke naem geſproten, (in welcke poel twee vloeden, beyde *Cwich* genoemt, en de darde *Garny* geheeten, ſich ontlaſten) en recht ooſtwaerts aen vloejende, vermengt ſich by een ſtadt, die de naem van Levinsmouth heeft, in de zeeboeſem van Forth, na dat hy eerſt de beecken *Orr* en *Lochtie* in ſich ontfangen heeft.

Steden. Men kan hier aen de zeekant veel ſteden ſien, die niet te verachten zijn, voornamelijck om de gelegentheyt van de koophandel; gelijck de volgende zijn:

Cowper. *Cowper*, een ſtadt, in 't midden van 't lant, het hooft van 't Burghgraefſchap, daer 't recht geſproken wort, aen de vloet Edin, ſonder twijffel heel out, gelijck vele van de landtſteden, welckers glans en heerlijckheyt nu verdwenen is. Dit ſchijnt aen te wijſen dat men recht daer uyt gehaelt heeft, met verwaerlooſing der zeeſteden, die in d'oude tijden niet, of geheel kleyn geweeſt ſchijnen; dewijl onſe voorouders, door de gedurige oorlogen der Britonnen, Denen, of Saxiſchen afgemat, noch ſelden koophandel met d'uytheemſchen dreven.

Sainct Andrews. *Sainct Andrews*, de hooftſtat van 't geheele Rijck in geeſtelijcke ſaecken, de ſtoel van 't Aertsbiſchdom, de wooning der Muſen, door een vermaerde Academie deurluchtigh, aengenaem van gelegenheyt, en aen de noortzee geplaetſt, heeft een haven, die niet ongemackelijck is, een viſchrijcke zee, en ruyme en geſonde landen. Sy is haer grontveſt of aenwas verplicht aen Albatus Regulus, (daer af d'oude naem van Fanum Reguli herkoomt) die, van een lange pelgrimagie weêrgekeert, 't gebeente van Andries d'Apoſtel, gelijck hy ſeyde, met ſich bracht, en dat, ſoo hy roemde, in deſe kapelle begroef, en in die ruwe eeuw een waen van heyligheyt voor deſe plaets verkreegh. Doch dit zy ſoo 't wil, dit gevoelen was ſeker heel vorderlijck voor de ſtadt; want de Koningen, en veel Grooten, hun heerlijckheyt betoonen willende, beweſen groote miltdadigheyt aen deſe plaets, daer deſe ſeer rijcke Priory gebouwt wiert, welcks inkomſten met de middelen van d'Aertsbiſſchop gelijck waren. De puynhoopen van de kerck, en van 't klooſter zijn noch in weſen, en getuygen klarelijck d'oude pracht en heerlijckheyt van dit gebouw.

Andere ſteden. Daer zijn noch andere ſteden, die men niet behoeft te verwaerlooſen, gelijck *Carreill*, in d'uytterſte hoeck naer 't ooſten, *Anſtruther*, *Pittenweym*, *S. Monans*, *Eloy*, of *Eliot*, *Levinsmouth*, *Weemis*, *Diſert*, *Kirkaldy*, *Kingorn*, *Bruntylandt*, van daer de dagelijckſche overvaert naer Lyth is, *Abyrdour*, *Inner-Kethyn*, eertijts van koophandel bloejende, en *Dunfermelin*: deſe alle zijn ſteden aen de zeeboeſem Forth, uytgeſondert Dunfermelin, 't welck weynigh mijlen daer af is. Maer aen d'andere ſtrant van Tay zijn *Neuburgh*, *Eaſt-Ferry*, en *Falcklandt* in de middellanden. D'Ouden maken gewach van twee ſteden in dit geweſt, van Orrea en Victoria, beyde inde middellanden gelegen, van de welcke d'een niet verre van Cowper, en d'ander niet verre van Falcklandt gelegen zijn. Zy zijn echter niet de ſelve; maer men kan niet giſſen of deſe oude ſteden al overlang vergaen zijn.

Kloofters. Eer de Gereformeerde Godsdienſt te voorſchijn quam, wierden hier drie klooſters, en drie

drie Prioorſchappen getoont, die met rijcke inkomſten begiftight waren. *Dunfermelin*, of *Fermelinodun*, door David, d'eerſte van die naem, geſticht. Het klooſter van *Landoris*, 't welck door David, Graef van Huntington, en broeder van de Koningen Malcolmus de Vierde en Willem geſticht is. Het klooſter van *Balmerin*, een werck van de Koningin Ermingarde, gemalin van Koning Willem.

Prioorſchappen. Maer de Prioorſchappen zijn, van *S. Andries*, door Alexander D'eerſte gebout. 't Ander is van *Pittenweyn*, geſticht van . . . . . het darde *Port-Moloch*, een werck van Brudeus, Koning der Picten.

De geeſtelijcke ſaken worden heden door vier Presbyterſchappen bedient; en deſe zijn Cowper, S. Andrews, Kirkald, en Fermelinodun, van de welcke yder ſijn parochykercken onder ſich heeft.

In 't jaer 874 wiert by de ſtadt Carreill tegen de Denen, die van Hungar en Hubba beleydt wierden, geſtreden, Conſtantinus, Koning der Schotten, gevangen, en van de wreede vyant onthalſt. Veel jaren daer na, te weten omtrent het jaer onſes Heeren 1300, ſtreedt Willem Wallace, een dapper helt, en de beſchermer van onſe vryheyt in de kommerlijckſte tijden, tegen Ioannes Pſewart, en tegen 't Engelſche heyr, dat, ſijn veltoverſte, en 't grootſte deel ſijner benden verloren hebbende, de vlucht koos. Dit geſchiede ter plaets, die heden *Black-yronſyd-forreſt* genoemt wort.

Eylanden. Aen de ſtrant naer 't zuyden leggen veel eylanden. 't Eylant *Garvie*, daer een naeuwe engte is, eertijts met een kaſteel verſterckt, dat voor de gene, die vorder wilden ſchepen, de toegang ſloot. Een weynigh lager leght *S. Colmes* Eylant, de plaets van een klooſter, 't welck nu verwoeſt is, en niet verre van daer Careill, aen d'ingang van d'engte. *Emona*, heden *May* genoemt, daer men eertijts oock een klooſter vondt. De gront hier af is zandigh en vlack; en het heeft geen gebreck van ſoet water. Het heeft nu een brand-baken, daer in men des nachts vuer ſtoockt, om de gene, die daer by duyſter voorby varen, de wegh te wijſen.

Dewijl, volgens d'oude gewoonte van ons Koninckrijck, d'Edelen ten meeſtendeel op 't lant in hun lanthuyſen woonen, en ſich weynigh tijts in de ſteden onthouden, maer, hun ſaken afgedaen hebbende, t'huys hun leven overbrengen, ſoo is dit Lantſchap van alle zijden cierlijck beſet met ontellijcke hoeven, kaſteelen en ſloten der Edelen, die in ſo groot getal zijn, dat men te veel tijt ſou ſpillen met die te noemen; en deſe korte beſchrijving ſou 't oock naeuwelijcks konnen bevatten. En ſeker, de gewoonte van dit lantleven is ſeer dienſtigh tot de verciering en verheerlijcking van 't Koninckrijck, dewijl yder om ſtrijt pooght ſijn landeryen te bouwen, en te verbeteren. Dit veroorſaeckt dat men hier veel geſlachten, vrywillige maeltijden, open huyſen, en alles vol van heuſheyt en beleeftheyt voor de pelgrims en reyſigers vint.

Ick kan echter niet nalaten de geheugenis van de voornaemſte Adel, die ten meeſtendeel in deſe plaetſen woont, of daer ingeboren is, ('t welck niet onnut ſal zijn) op te halen, doch ſonder eenige ordening, om dat die onbekent aen my is, en om dat dit aen 't Parlement behoort. Ick ſal dan d'ordening aen d'opleſers laten, dewijl dit buyten mijn voornemen is.

Edelen. De Graef van Rotheſay, hooft van't geſlacht Leſley, heeft aen de vloet Levin ſijn huys, dat door de naem van 't kaſteel Leſley vermaert is. De Graef van Crauford, door ſijns voorouders adelijckheyt, en oude ſeden ſijn voorouders vertoonende, en voornaemſte van 't groote geſlacht der Lyndeſiers, beſit niet verre van de ſtat Cowper een treffelijcke hoeve, die ſy Struthers noemen, met een groot beeſtenperck. De Graef Vemius, voornaemſte van 't geſlacht der Vemiers, heeft ſijn wooning by 't ſtedeken Vemia, en by 't kaſteel van gelijcke naem, aen de zuyder ſtrant. Balmerino, de ſtam van 't oude en vermaerde huys van Elphinſton, heeft ſijn wooning aen de zeeboeſem van de vloet Tay; en niet verre van hier oock Londoris, die ſijn afkomſt uyt het geſlacht van Rotheſay heeft. De voornaemſte van het huys en van de bynaem der Setons, een edel en deurluchtigh jongeling, beſit de tytel van 't Graefſchap Fermelinodun, 't welck hy van ſijn Vader erfde, die onlangs Cancelier van 't Rijck heeft geweeſt. De Baron Sinclair, diens afkomſt out en edel is, beſit van outs 't kaſteel Ravensheuch: want ſijn voorouders hebben Zetlandt, en d'Orcades, onder de tytel van Graefſchap, beſeten. De hedendaeghſche Graven van Cathenes, en alle de gene, die de bynaem van Sinclair voeren, brengen hun oorſprong tot dit geſlacht. Daer is oock een Graef van Levin, uyt de ſtam van Leſley, verſcheyden van 't Levin aen de zeeboeſem Forth; die, door de krijghsoeffening vermaert, onlangs van Koning Karel tot deſe eer verheven is. De Baron van Balcarraſs, aen 't ooſterlijck geweſt, van 't geſlacht en van de bynaem der Lyndeſiers. De Baron van Burgley, aen d'oever van de binnenzee Levin, die de ſtam der Balfours, door 't trouwen van d'erfgenaem, weêr opgeholpen heeft. En indien 'er noch eenige anderen zijn, die verſoek ick dat ſy mijn onkunde verſchoonen, die in de kennis van dit Landtſchap half een vreemdeling ben, en van alle geen be-

hoorelijcke onderſtant, in dit op te ſpeuren, genoten heb.

Op de grenſen van dit Landtſchap, aen de gemeene wegh, langs de welck men naer Iern gaet, niet verre van 't dorp Abreneth, is een heel out gebou van ſteen, *Clan-Mac-Duffs-croſe*, dat is, het *kruys van Macdufs ſtam*, genoemt, van 't welck deſe rechten gedacht worden, dat de gene, die deſe groote Mac-Duf, eertijts een ſeer machtigh Graef van dit Lantſchap, (door welcks vlijt de dwinglandy van Mac-beth voornamelijck omgeworpen wierdt) in de negende graed van maeghſchap beſtondt, aen dootſlagh ſchuldigh zijnde, en ſmekende tot deſe autaer ſijn toevlucht nemende, met een ſeker getal van oſſen (dat noch kleyn was) te leveren, van ſijn misdrijf vrygeſproken ſouw worden. Daer was oock een oudt opſchrift, nu door de tijdt uytgewiſcht, met half-latynſche verſen, die ick, ſoo het niet verdrieten ſou, en ſoo ſy niet te lang waren, geheel ſouw konnen bybrengen: maer ſy ſouden nergens dienſtigh toe zijn, dewijl ik acht dat ſy van niemant verſtaen konnen worden, en dit vreemde, met Latyn vermengt, heden geen tael te kennen geeft, als alreê over ſes hondert jaren geſtelt.

Clan-Mac-Duffs-croſ.

Geſonde bron.

By de ſtadt Kingorn aen de ſtrant in een klip is onlangs een bron van klaer water gevonden, 't welk heel geſont voor d'oogen is, en 't welk, gelijck men gelooft, heel dienſtigh voor andere gebreken van ongeſonde ingewanden is: en niet weynigh bekennen, of roemen dat ſy door 't gebruyck daer af hulp gevoelt hebben. Doch ick weet niet hoe dit heden ſoo ongeacht is geworden.

Beſchrijving van 't EYLANT KETH.

Gelegenheyt.

HEt Eylandt *Keth* leght in de zeeboeſem van Forth, by d'Ouden Bodotria genoemt, omtrent in 't midden tuſſchen Fyfe en Lothian, en ſtreckt ſich van 't noordweſten naer 't zuydooſten in de langte van vijftien hondert ſchreden, en is aen de noortzijde vijf hondert, en aen de zuydzijde niet meer dan twee hondert ſchreden breet. Het lant is vet, en voornamelijck vruchtbaer om gras te dragen, maer door de traegheyt der beſitters noch ongebouwt; ten meeſtendeel vlack, en brengt veel kruyden geluckighlijck voort, van de welcke de voornaemſte alle goet zijn, als Schurftkruyt, Tym, Heulzaet, Spumeum, Weeghbree, Zeegras, Lepelkruydt, Aertveil, Papenkruyt, kleyne Donderbaert, Hertshoorn, Madelieven, Oyevaersbeck, Kliſſenkruyt, Kruyswortel, Kleefkruyt, Patich, Bathengel, Slangenhooft, Andoorn, Bilſenkruyt, onſer vrouwen Diſtel, en meer andere. Het heeft vier wellen van klaer water, en oock ſoo veel havens naer de vier hooftwinden gelegen. Het eylant rijſt in 't midden tot een bergh, die met een dertien-hoeckigh werk door François en Maria, Koningen van Vranckrijck en Schotlandt, ſeer ſterk wierd gemaeckt met muren van vierkante gehouwe ſteen, op de hoogte van ſes en een half ellen, en byna half ſoo breet, daer af de recht deurgaende ſtreeck omtrent hondert voeten groot is. In d'omkeer van deſe muur zijn drie treffelijcke veſtingen, beneden in de welcke grof geſchut ſoo bequamelijk geplaetſt kan worden, dat de beleggers van de naeſte toegang afgedreven worden. Dit eylandt heeft oock een put van ſpringend water binnen de twintighſte ſchreed van de muren, heel bequaem tot watering. Van binnen is d'aerde met de hooghte der muren gelijck; en de wapenen van de Koningin Maria, in marmer geſneden, worden noch in de muren geſien, met deſe ſpreuk daer onder geſchreven: *Sa vertu m'attire*, dat is, *ſijn deught lockt my aen.* De zijde van de muur, die ſich naer 't noorden ſtreckt, is of door de ramp des tijts neêrgeſtort, of met voordacht neêrgeworpen. Een ſelve nootlot heeft oock het gebou ſelve, eertijts binnen de veſting gebouwt, getroffen. Tuſſchen de keyſteenen is een put van ſwartachtige ſteenen, die, terwijl ſy uytgedolven worden, een zwavelachtige lucht afgeven, en echter in het bouwen der huyſen ſeer gepreſen worden. In de wintermaenden wort rontom dit eylant een groote overvloet van oeſters, en in de ſomer verſcheyde ſlach van viſſchen gevangen, die by heele hoopen rontom 't eylandt ſwemmen, en groote winſt aen de viſſchers geven.

Gront.

Naem.

Dit eylandt voert de naem van 't edel geſlacht der Kethers, welckers ſtichter, gelijck de Schrijvers van onſe Iaerboecken verhalen, van Malcolmus de Tweede, Koning van Schotlandt, in 't jaer na Chriſtus geboorte 1010, deſe, en de Baronny Keth, en 't Maerſchalckſchap in Lothian, met d'erffelijcke waerdigheyt der Maerſchalcken van Schotlandt, tot vergelding van ſijn dapperheyt, en wackerheyt, kloeckmoedighlijck te Bari in Angus tegen de Denen in de ſtrijt beweſen, verkregen heeft. Des ſelfs heerſchappy is van ſijn nakomelingen aen de Leonten, Koninckjes van Glammie, overgevoert, welcks hooft van 't geſlacht Ioannes Leon, de Baronny Kingorn, aen de ſtrant van Fyfe, tegen over Keth, van Robbert de Tweede, Koning van Schotlandt, met de dochter van de ſelve Koning, tot een huwelijcksgift ontfangen heeft. Van des ſelfs Erfgenamen is het ſelve eylandt in 't jaer 1649 vervreemt aen Ioannes Scot, Baron van Scot-Tarvett, Directeur van de Cance-

Cancelary des Koninckrijcks van Schotlandt, en Raet in 't Hooge hof, onder welcks beleyt de veſting, hier voor gedacht, met de gebouwen weêr aengetaſt, en beginnen opgemaeckt te worden. Dit eylandt wordt in de Franſche hiſtorien *Iſle des Chevaux*, *Paerden-eylant*, genoemt, om dat de paerden hier geluckelijck vet worden.

't EYLANDT BAS.

Gelegenheyt.

HEt eylandt *Bas*, acht mijlen van 't eylandt May, zuydwaerts aen, gelegen, ſchijnt eer een deel van Fyfe, dan van Lothian te weſen; want het is ſeker dat het een oud erfgoet van Macduff, Graef van Fyfe, heeft geweeſt, na welcks misdrijf de Koning, en de Biſſchop van S. Andrews dit geheel erfgoet onder malkander hebben gedeelt, ja ſoodanigh, dat het Vorſtendom van dit eylandt nu oock gedeelt was, en de helft van 't eylant door de Koning, en d'andere helft door de Biſſchop beſeten wierd; maer nu, door 't verdrijven der Biſſchoppen, geheel aen de Koning gekeert is. Lauderus van Bas, hoewel hy veel andere landeryen, ſoo in Lothian, als in Fyfe beſit, heeft echter de tytel van deſe klip aengenomen, en is Heer van Baſs voor veel eeuwen genoemt, om te toonen dat het aen Fyfe behoort. De ſelve van Baſs heeft onlangs de Baronny van Scanie en Levin in Fyfe aen de Heer Alexander Gipſonius verkocht.

't Eylandt ſelf is van alle zijden ſteyl en afgebroken, en van alle deelen ontoegancke-lijck, behalven naer de zijde, die tegen over 't zuydweſten is, daer echter een alleen, van een tou geholpen, ſwarelijck op kan klimmen, om naer 't huys te gaen. Het huys is ſterck genoegh van gelegenheyt, en echter met eenige yſere ſtucken geſchuts verſterckt; en als als men dit huys eens voorbygegaen is, ſoo gaet men allengs hoe langer hoe enger naer de top op.

Op de top ſelve is een heel kleyn kapelletje, en een ſeer klare bron, daer men naeuwelijcks twintigh ſchapen kan weyden. Sy hebben geen ſteenkolen in de winter, maer ſtoken ten meeſtendeel van de neſten der vogelen. Dit eylandt heeft, behalven d'andere vogelen, die oock 't eylandt May uytgeeft, een geheel wonderlijcke vogel, gemeenlijck de gans van Bas genoemt, wat kleynder dan de gemeene ganſen, maer veel vetter: want ſy leeft van de haring, en behoud oock der ſelver ſmaeck, als ſy gegeten wort. Sy overtreft in vettigheyt alle andere vogelen, van wat ſlach ſy oock zijn. Deſe ganſen trecken in de maent van April of May naer dit eylandt; en dan moeten ſy alle ſtille zijn. Maer als ſy hun neſten hebben beginnen te maken, ſoo vreeſen ſy voor geen gedruys: en d'Edenburgers verkoopen hun pluymen, die bequaem zijn om bedden te maken, dier genoegh aen hun geburen, die 25 ſc. voor een gans betalen. Yder van deſe ganſen leght een ey, en dit ten minſten eens in 't jaer. Sy leggen hun eyeren ſoo behendighlijck, en aen de klip hangende, dat, ſoo iemant een uyt het neſt neemt, hy het niet weêr in de ſelve plaets kan leggen. Sy ſitten niet op d'eyeren, gelijck andere vogels, maer ſetten het plat van hun voet daer op, en broeden dus hun jongen uyt. Sy, kiekens zijnde, hebben aſchgraeuwe veeren, en zijn wit, als ſy volwaſſen zijn. Sy hebben een lange hals, gelijck de kranen, en een heel ſcherpe beck, ſoo lang als onſe langſte vinger, die geel van verwe is. Het been, 't welck wy gemeenlijck *de bril* noemen, kan in d'andere vogelen van 't borſtbeen afgeſcheyden worden, maer in deſe vogel niet; ja ſoodanigh, dat het met geen gewelt afgeſcheurt kan worden, en is daer aen ſo gehecht, dat, ſoo ſy, de haring vervolgende, niet in zee ſprong, ſy door haer al te groot gewelt de hals ſou breken. In de maent van Auguſtus worden de jongen weghgenomen, en tot een hooge prijs aen de geburen verkocht; en d'anderen vliegen tot in 't volgende jaer weêr wegh. Veel daer af worden echter in deſer voegen gedoodt: De ſcheepslieden maken ſelf een gladde gans, die ſy wit maken, en daer ſy haringen aen knoopen, welcke gans ſy aen d'achterſteeven van hun viſchuyt binden. De ganſen, deſe ſiende, pogen die met hun beck te grijpen, en booren met de ſelve ſoo diep in de gemaeckte gans, dat ſy die daer niet weêr uyt konnen trecken, en dus gevangen worden, of eer ſich ſelven vangen. Voorts, indien deſe ganſen ſoo verre van de zee af neêrſtrijcken, dat ſy de zee niet konnen ſien, ſoo konnen ſy hun lichaem niet weêr van d'aerde opheffen, of vliegen.

Wonderlijcke ganſen.

't EYLANDT MAY.

Heeren.

HEt eylant May behoorde eertijts by erfrecht aen de Balfours van Monquany, ſedert aen Alanus Lamund, die dat, in de naem van des ſelfs weeskint, aen des vaders oom van de Heer Barn verkocht; en in deſer voegen behoort het aen de Heer van Barns. Het was eertijdts aen S. Adrianus gewijd; en hier was een kapel, en een klooſter van Monicken, daer d'onvruchtbare vrouwen jarelijcks naer toe trecken, om S. Adrianus te groeten, van daer ſy bevrucht weêrkeerden: of de heyligheyt van de plaets dit veroorſaeckt heeft ſullen de verſtandigen oordeelen.

Men vindt in 't Koninckljck regiſter van Iacob de Vierde, Koning van Schotlandt, ſeker

ker geſchrift van eenige landen, aen Andreas Wood van Largow opgedragen, om deſe dienſt, dat hy, als de Koning hem ontbood, vaerdigh ſou zijn (want hy was een heel ervare zeeman) om hem en ſijn gemalin te voeren, als hy S. Adrianus ging beſoecken. Het beſlaet in de langte een mijl van 't noorden naer 't zuyden, en een vierde deel minder in de breette, en leght ſeven mijlen van 't vaſte lant van Fyfe. Men vindt hier een wellende bron, en een kleyne beeck. Hier waſt geen koorn, maer men weyt hier des ſomers omtrent hondert ſchapen, en twintigh oſſen. Het weſterlijck deel is geheel ongenakelijck, uyt oorſaeck van d'afgebroke klippen, maer 't ooſterlijck deel is vlack. Daer zijn vier plaetſen, aen de welcken de viſchuyten aen konnen komen, te weten, Tarpithol, Altarſte, Pelgrimshavin, en Kirkhavin.

De Heer heeft een huys, dat tamelijck bequaem voor hem, en voor ſijn geſin is, en daer men een ketel, dienſtigh om bier te brouwen, vindt. Men ſiet daer rontom oock veel zeekalven, voornamelijck aen d'ooſtzijde, daer ſy dickwils met geſchut gedoodt worden.

Viſſchery. Omtrent dit eylandt is een ſtercke viſſchery; want de gene, die aen de ſtrant van Fyfe woonen, viſſchen alle dagen 't geheele jaer deur. De beſte reê voor de ſchepen is by d'ooſterlijcke ſtrant, als de weſte windt geweldelijck blaeſt.

Vogelen. De vogelen, die ſich hier meeſt onthouden, zijn Skarts, Dunters, Guls, Skouts, Kittiwax, de leſte, ſoo groot als duyven, worden van hun geroep, 't welck ſy maken, dus genoemt, en zijn heel treffelijck, en beter van ſmaeck, dan de patrijs, en worden in de maent van Iulius meeſt gegeten. Skouts is kleynder dan een eyndvogel, van een ſelve koleur, en hard van vleeſch. Sy leggen echter grooter eyeren, dan de ganſen, die, gekoockt en hard gemaeckt, heel ſmakelijck met azijn en peterſelie gegeten worden. De doppen zijn groen van koleur, en met ſwarte ſtippen beſet. Dit eylandt was eertijdts de zetel, en een deel van 't Prioorſchap van Pittaweem, en betaelt jaerlijckſche ſchatting daer aen. Koning Karel heeft dit te leen gegeven aen Ian Cunigham, met het eylandt aen hem over te geven, beneffens de vryheyt van daer een baektoren te timmeren, om aen de ſchepen, by nacht daer voorby varende, licht te toonen; en ſeker, hy heeft hier een tooren van veertigh voeten hoogh gebouwt, van alle zijden tot aen de top verwelft, en met ſteenen gevloert, daer 't geheele jaer deur vuer brant, gelijck boven verhaelt is: en de ſcheepslieden zijn voor deſe vryheyt gehouden 2 ſtuyvers van 't vat te betalen. D'eerſte ſtichter hier af, Alexander Cunigham, by winter uyt het eylandt naer Fyfe, en naer ſijn huys Born, by Careill, treckende, verging door ſchipbreuck. Na verloop van tien jaren hebben eenige tovereſſen beleden, dat ſy dit door des duyvels hulp gedaen hadden; want deſe ſtorm duerde geen half uur lang, en hy alleen onder alle d'anderen wierd door de golven met een ſchuytje aen de ſtrant geworpen.

Ick ſal hier het treffelijck gedicht van Karel Geddæus, van de baecktoren op May gemaeckt, hier byvoegen, van welckers leſte regel de tal-letteren het jaer onſes Heeren, in 't welck de toren geſticht is, aenwijſen:

Flamina ne noceant, neu flumina, Lumina Maja
Præb VIt, *&* MeDIIs *ins* VLa LVXI*t aq* VIs.
M D L L X V V V V IIII.

Inche-Keith. *Inche-Keith* is een eylandt, een mijl lang, en behoort aen de Heer van Kingorn, en wordt in de Franſche hiſtorien het *Paerden-eylandt* genoemt, vermits het in de tijdt van twee maenden de paerden ſeer vet kan meſten. Hier was eertijdts een ſeer ſterck kaſteel, van de welcke de puynhoopen noch overigh zijn. In de tijdt der minderjarigheydt van Koningin Maria wierden de Franſchen, die het kaſteel beſaten, daer uyt gedreven, en 't gebouw door ſlotvonnis van 't Parlement verwoeſt. Hier zijn veel konijnen.

S. Colme Inche. 't Eylandt van S. Columbus, *S. Colme Inche*, eertijdts Æmona genoemt, was in voortijden een Abdy, die veel landeryen heeft gehad, de welcke, na de verwoeſting van 't klooſter, aen Iacob Stuart, Heer van S. Colme, te leen zijn gegeven. Dit eylant is nu in handen van de Graef van Murray, die dat gekocht heeft. Men weydt twintigh ſchapen daer op: het is niet verder dan twee mijlen van Abyrdour gelegen.

Inche Garvie. In *Inche Garvie* zijn noch groote muren en gewelffelen te ſien, die nu met plancken bedeckt worden. Hier zijn eenige krijghslieden in beſetting, die met grof geſchut de beyde oevers ſoodanigh konnen beſchieten, dat men tegen danck van deſe beſettelingen de vloet niet bevaren kan.

A N-

ANGVIS.

UYT CAMBDENUS.

AEn de zeeboesem *Tay*, en meer innewaerts naer de vloet *Noorder-Esk*, vertoont sich *Angusia*, gemeenlijck *Anguis*, by d'ingeboren Schotten *Aaneia*, met haer velden, die vruchtbaer van tarwe, en van alderhande kooren zijn, en met haer breede heuvels, binnenzeen, bosschen, beemden en weyden, en met veel kasteelen en sloten verçiert. Op d'eerste drumpel van *Gourie* af is het kasteel en Baronny *Glamys* van 't geslacht met de bynaem van *Lions*, 't welck uytgeblonken heeft sedert dat *I. Lion*, in gunst by Koning Robbert de Tweede bloejende, dit, gelijck oock de waerdigheyt van Baron, met de Baronny van *Kinghorn*, tot een huwelijcksgift met des Konings dochter, en daer by oock, gelijck men schrijft, de bynaem van Lion, verkregen heeft, beneffens de leeuw in 't wapen op een lelienvelt, gelijck de Koningen selve voeren, doch van verwen verscheyden; in voegen dat Patricius, Baron van *Glamys*, (diens soon Ioannes nu bloeyt) d'eer van Graef van *Kinghorn* nu onlangs van Koning Iacob, de seste van die naem, heeft verkregen.

Baron van Glamys.

The Shield Arg. the Lion, and treassure floury.

B. Graef van Kinghorn.

Niet verre van hier is *Forfar*, daer Recht gesproken wordt door de Baronnen van *Grey*, Erfburghgraven, die, van *Greis* van *Chillingham*, in 't Graefschap Northumberlandt, gesproten, met Iacob d'Eerste, uyt Engelandt weêrkeerende, in Schotlandt zijn gekomen, van de welcke oock d'eerste, Andries genoemt, met sijn gemalin Helena *Mortimer*, de heerlijckheyt van *Foulis*, door des Konings miltdadigheyt verkreegh. [De Heer van *Grey*, niet meer dan een eenige dochter hebbende, en van sware schulden gedruckt, heeft, om sijn schulden te betalen, en sijn dochter, en eenige erfgenaem, aen een eerlijck jongeling te besteden, haer verlooft aen de soon van een burger t'Edinburgh, Heer Willem Grey genoemt, die de schulden betaelde, en na het overlijden van sijn behuwde vader de heerlijckheyt van Grey by Koninckliycke leen besit.]

Forfar, een Burghgraefschap.

Baron van Grey.

BYVOEGING.

Naest aen de mondt van *Tay* leght de stadt *Dundee*, die eertijdts *Alectum*, en van anderen *Taodunum* genoemt wierd, een seer vermaerde stadt, welcks Conneståbel door een besonder recht vaendrager der Koningen van Schotlandt is. [Montros heeft in dese burgerlijcke oorlogen Dundee met een heyr aengetast, maer wierd, na dat 'er eenige huysen afgebrant waren, kloeckmoedelijck, soo wel door de vrouwen, als door de mannen, afgedreven. Sedert is sy van d'inwoonders met wallen en graften versterckt.] De naem van *Dundee* wort al boertende oorspronckelijck beduyt op *Donum Dei, Gods gaef*, door Hector Boëtius, van hier gesproten, die, toen de geleertheyt en goede konsten bloeyden, de Schotsche historie welsprekentlijck beschreef, en dit uyt soo diep en verborgen een aeloudheyt, dat Paulus Iovius sich verwondert heeft van dat men noch de geheugenis van over meer dan duysent jaren van dese gewesten vindt, die soo verre van de werelt af zijn, te weten de *Hebrides* en *Orcades*; dewijl in Italien, soo veel eeuwen lang de voedster der geesten, na 't verdrijven der Gotthen, gebreck van Schrijvers heeft geweest.

Dundee.
I. Skene de verb. signifc.

BYVOEGING.

Van hier siet men het kasteel *Brochty-crag*, dat van d'Engelsche besettelingen veel maenden lang verweert wierd, toen sy, om een eeuwige vrede te bevorderen, 't huwelijck van Maria van Schotlant met Eduard de Seste van Engelandt vierighlijck versochten, en de belofte met de wapenen weêr eyschten, en eyndelijck van self weêr afleyden. [*Brochty-craig* behoort aen de Heer Grey: hier is treffelijcke vissche ry van salm, ja tot aen de muren van het kasteel.] Tegen de volle noortzee aen leght *Aber-broth*, verkort *Arbroth*, een plaets met groote inkomsten, van Koning Willem eertijts, ter eeren van Thomas van Cantelbergh, aen de Godsdienst gewijd, by de welke *Rubrum Promontorium*, de *Roode-zeebergh*, by d'inwoonders *Red-head*, sich wijt uytstreckt, en door sijn hooghte verre gesien wort. Niet verre van hier stort sich de *zuyder-Esk* in zee, die, uyt een binnenzee gekomen, voorby het kasteel *Fyneuim* vloeyt, die door haer bewoonders, de *Lindesays*, Graven van Crauford, vermaert is. [De stam der Craufords is geheel vernietight, eerstelijck door de verkooping van alle hun landen, daer na door hun misdrijf, sedert door de doodtslagh van Lodewijck, en eyndelijck in de strijdt by Philiphaugh, daer sy gedoodt wierden. Maer de tytel der Graven van Crauford is by handeling van 't Parlement, in 't jaer 1644, overgegeven aen Ian, Heer van Lindsay, die 't verdragh tusschen hem en de voorverhaelde Lodewijck getoont heeft, en daer by de Koninckliycke beleening, daer in besproken wordt dat, soo 'er geen mannelijke erfgenamen uyt dese Lodewijck, als hy storf,

Brochty-crag.

1547.

BYVOEGING.

D'Abdy Arbroth.

Red-head.

't Geslacht Lindsay.

BYVOEGING.

overigh waren, deſe waerdigheyt, en eenige landen aen de gemelde Ian, Heer van Lindſey, over ſouden gaen.]

Brechin. Daer na volght *Brechin* aen de ſelve vloet, 't welck David d'Eerſte met een Biſſchoppelijcke Domkerck verçiert heeft. [Deſe Baronny van Brechin en Navar behoorde aen de Graef van Mar, die haer over omtrent tien jaren verkocht aen Patricius Maul van Palmure, een der Edelingen van 's Konings kamer, die deſe waerdigheyt beſit. Het kaſteel Brechin is treffelijck met bolwercken verſterkt, en van gehouwe roode ſteen gebouwt.]

BYVOEGING.

Mont-roſe. Aen de mont van de ſelve vloet leght *Mont-roſe*, dat is, *Roſenbergh*, een ſtadt, eertijts *Celurca*, die tuſſchen de beyde vloeden van *Eſk* leght, en de tytel van Graef aen 't geſlacht der Grahams meêdeelt. [Mont-roſe is een luſtige ſtadt, aen de mont van de vloet gelegen. Men ſiet hier een groote vlackte van landeryen, die ſich twee mijlen verre uytſtreckt. Iacob, Graef van Mont-ros, is in deſe leſte Vergaderingen van Schotlandt, om de meyneedigheyt tegen ſijn vaderlandt, en om dat hy de wapenen aengetaſt had, ſchuldigh aen gequetſte Hoogheyt in 't Parlement verklaert, en twintigh duyſent ponden aen de gene, die ſijn hooft brengen ſou, belooft.]

BYVOEGING.

Boſchain. Baronnen van Ogiluy. Niet verre van hier leght *Boſchain*, 't welck aen de Baronnen van *Ogiluy* behoort, die hun oorſprong en oude Adel verplicht zijn aen deſe Alexander, Burghgraef van Anguis, die in de bloedige ſtrijdt te Harley tegen de Donaldynſche Eylanders gedoodt wierd. [Deſe Baronny is over eenige jaren verkocht aen de Heer van Suthesk. Wijders, twee edele geſlachten zijn in deſe tijdt te voorſchijn gekomen, te weten van David, Graef van Suthesk, die eerſt Baron van de Baronny Kynaerd genoemt wierd. 't Ander geſlacht is van ſijn broeder Ioannes, Heer van Lour, (van *Loeren*) die te voren Baron van Ethie genoemt wierd. Alexander, de derde broeder, heeft verſcheyde Baronnyen, te weten, van Carrelſtoun, die eertijdts aen de Craufords behoorde, van Balnamone, en andere. De Graven in Anguis zijn Crauford, Kinghorn, Suthesk, Grey, Spiny, en Lour.

BYVOEGING.

Men vint in 't regiſter de beveſtiging van de wiſſeling, gedaen tuſſchen de Heeren Mareſchal en Lindſey, die ſijn landen van Strudder (Achter-Vder Strudder wort het in de leening genoemt) voor het kaſteel en landen van Dunotyr, toen aen de Lindeſiers behoorende, verwiſſelde, met deſe voorwaerde dat de ſoon, erfgenaem van 't geſlacht van Lindſey, in tijdt van oorlogh, van de Heer Mareſchal in het kaſteel van Dunotyr, naer ſijn waerdigheyt met ſijn dienaers gevoedt ſou worden. De Heer van dit kaſteel is nu Willem, Graef van Mareſchal, Heer van Keith, en van Altrum, Erfburghgraef van Mernis.]

Graven van Anguis. Gilchriſtus van Anguis, door ſijn daden onder Malcolmus de Vierde vermaert, was, gelijck ick geleſen heb, d'eerſte der Graven van Anguis. Omtrent het jaer 1242 was Ioannes *Comin* Graef van *Anguis*, die in Vranckrijck ſtorf, en ſijn Weduw (miſſchien erfgenaem van 't Graefſchap) huwde ſich aen Gilbert *Vmfrauill* Engelsman. Want hy en ſijn nakomelingen wierden tot in 't derde jaer van Richard de Tweede, onder de tytel van Graven van Anguis, tot de Parlementſche vergaderingen van Engelandt beroepen. De Rechtsgeleerden van Engelandt hebben echter in hun formulen van recht geweygert hem voor Graef t'erkennen, om dat *Anguis* niet onder 't Koninckrijck van Engelandt ſtondt, tot dat het geſchrift, daer in de Koning hem, in de naem van Graef van Auguis, tot de vergadering van 't Parlement had beroepen, opentlijck voor de Rechterſtoel gebracht was.

Terwijl David *Brus* de ſcepter in handen had, was *Th. Stewart* Graef van *Anguis*, die Berwick, 't welck hy onvoorſiens aentaſtte, won, en terſtont weêr verloor, en weynigh daer na in een vuyle gevangenis by *Dunbritton* ſtorf. Maer de Douglaſſers, van uytſteekende en onverwonne kloeckmoedigheyt, hebben ſedert de tijdt van Robert de Derde met de tytel van Graven van *Anguis* vermaert geweeſt, en zijn, ſedert dat Georgius *Douglas* des Konings dochter getrouwt had, voor d'eerſte Graven van Schotlandt erkent, aen de welcke het toekoomt in de plechtelijcke vergaderingen van 't Rijck de Kroon voor de Koningen te dragen. De ſeſte Graef van Anguis uyt deſe ſtam was Archebald, die tot ſijn gemalin trouwde Margareta dochter van Hendrick de Sevende, Koning van Engelandt, en moeder van Iacob de Vijfde, Koning van Schotlandt, met de welcke hy teelde Margareta, gemalin van *Mattheus Stewart*, Graef van Lennox, die, na 't overlijden van haer broeder, ſonder kinderen geſtorven, haer recht in dit Graefſchap, aen *David Douglas van Peteindreich* ſoon van haers vaders broeder, met toeſtemming van haer gemael en ſonen, gewillighlijck overgaf; op dat ſy dit geſlacht, van maeghſchap ſeer na aen haer beſtaende, door de bant van weldaet enger aen haer ſou binden, toen ſy ſagh dat Hendrick, de ſoon, naer 't huwelijck met Koningin Maria trachte, uyt het welck, tot nut van Britannia, Koning Iacob, Oppervorſt van Groot Britannia, geboren is.

STRATH-

STRATH-ERN.

Strath-Ern Stewartry.

IUlius Agricola, de beſte Schoutelijcke Stedehouder van Britannia onder d'arghſte Keyſer Domitianus, is in het derde jaer van ſijn tochten met verwinnende wapenen tot aen de zeeboeſem *Taus*, die naer 't noorden *Fyfe* bepaelt, gekomen, na dat hy de volcken tot hier toe verwoeſt en verdelght had. De vermaerde vloet *Ern* mengt in deſe zeeboeſem ſijn water met de *Tay*, die uyt een binnenzee van gelijcke naem geſproten, aen 't lantſchap, daer hy deurvloeyt, ſijn naem meêdeelt: want het landtſchap wordt *Straith-Ern* genoemt, 't welck naer d'oude tael der Britanners *vlackte aen d'Ern* betekent. D'oever van deſe vloet *Ern* is verciert met *Drimein*, een kaſteel van 't geſlacht der Baronnen van *Dromond*, die ſeer hooge ampten hebben verkregen, ſedert dat Koning Robert *Stewart* de Derde een gemalin uyt deſe ſtam voor ſich heeft genomen. Want de vrouwen van dit geſlacht overtreffen verre d'anderen in ſchoonheyt van gelaet, en in aengenaemheyt van weſen, ja ſoodanigh, dat ſy ſelf Koninglijcke harten in minnevlammen ontſteecken hebben.

Ern een vloet.

Drimein.

Baronnen van Dromond.

Aen de ſelve oever leght het kaſteel *Tulibardin*, heerlijcker ſedert dat, door gunſt van Koning Iacob de Seſte, Ioannes *Moravius*, of *Murray*, Baron van *Tulibardin*, tot d'eer en hoogheyt van Graef van *Tulibardin* verheven is. [Patricius Murray, des ſelfs broeder, heeft dit Graefſchap van ſijn broeder gekocht, 't welck nu van ſijn zoon beſeten wort.] Aen d'andere oever wat laeger is het kaſteel *Duplin*, de wooning der Baronnen *Olyphant*. Deſe plaets heugt noch hoe groot een neêrlaegh, gelijck 'er noyt te voren geweeſt heeft, de Schotten hier van d'Engelſchen, die tot byſtant van Koning Eduward *Balliol* gekomen waren, geleden hebben: ja ſoodanigh, dat d'Engelſche Schrijvers van die tijt ſchrijven dat ſy door Goddelijcke, en niet door menſchelijcke kracht deſe verwinning verkregen hebben. De Schotſche Schrijvers verhalen dat 'er van de ſtam der *Lindeſiers* tachtigh zijn geſneuvelt, en dat de naem der *Hajers* geheel verdelght ſouw zijn geweeſt, ſoo de voornaemſte van 't geſlacht ſijn gemalin niet ſwanger t'huys had gelaten.

Graef van Tulibardin.

BYVOEGING.

Duplin.

Baron Olyphant.

BYVOEGING. [Zeker Franciſcus, Hajus gebynaemt, zoon des Canceliers van Schotlandt, broeder des Graefs van *Duplin*, kocht deſe Baronny in 't jaer 1640.] Niet verre van hier legt *Innermeth*, aen ſijn Heeren de *Stewarts*, uyt het geſlacht van *Lorn*, genoegh bekent. [Deſe landen zijn nu by kooping aen David Dromond gekomen.]

Heeren van Innermeth.

BYVOEGING. Ter plaets, daer d'Ern ſijn water met dat van de *Tay* vermengt, en daer de *Tay* ruymer wort, op d'oever, ſiet men *Aberneth*, eertijts het hooft der Picten, en een welbewoonde ſtadt, die, gelijck men in een oude brock van geſchrift vindt, *Nectanus, Koning der Picten, aen God, en aen Brigida gegeven heeft, tot aen de dagh des oordeels, met haer grenspalen, die geſtelt zijn van de ſteen in* Abertrent, *tot aen de ſteen by* Carful, *dat is* Loghfol, *en van daer tot aen Ethan.* Zy is lange tijdt daer nae gekomen in de beſittinge der *Douglaſſen*, Graven van *Anguis*, die Heeren van *Abernethy* genoemt, en veel van hen hier begraven zijn.

Aberneth.

D'eerſte Graef van Strath-ern (gelijk ick geleſen heb) was Robert *Stewart*, in 't jaer 1380. Daer na David, jonger zoon van Koning Robert de Tweede, welcks eenige dochter, aen Patricius Grahamus tot gemalin gegeven, Mailiſius, of Meliſſus *Graham* voortgebracht heeft, die door Koning Iacob d'Eerſte van 't Graefſchap wierdt berooft, na dat hy uyt de regiſters van 't Rijck bevonden had dat het tot een mannelijcke leen aen ſijn moederlijke grootvader gegeven was. De Baronnen van *Dromond* hebben by erffenis, onder de macht van Seneſchal, 't gebiedt over dit landt, gelijck oock over *Menteith*, dat daer aen paelt.

Graven van Strath-ern.

MENTEITH.

Menteith Stewartry.

MEnteith heeft, gelijck ſy ſeggen, de naem van de vloet *Teith*, die ſy oock *Taich* noemen; 't welck oorſaeck is dat men dit landtſchapje in Latijn oock *Taichia* noemt; aen welcks oever het Biſchdom *Dunblan* legt, 't welck van Koning David d'Eerſte ingeſtelt is. De Graven van *Menteith* hebben hun voornaemſte wooning te *Kirck-Brid*, dat is *Brigidas kerck*; gelijck oock de Graven van *Montroß* uyt de ſelve ſtam niet verre van *Kinkardin*. Dit landtſchap *Menteith* ſtrekt ſich uyt, gelijck ick verſtaen heb, tot aen de bergen die d'ooſtzijde van de binnenzee *Lomund* ſluyten. D'oude Graven van *Menteith* waren uyt de *Cumeeniſche* ſtam, de welcke, eertijdts de machtighſte en talrijckſte van geheel Schotlant, door ſijn eyge laſt neêrgeſtort is. Maer de nieuwer Graven zijn uyt de ſtam der *Grahams*, ſedert dat Mailiſius *Graham* de waerdigheyt van Graef verkregen heeft.

Dunblan.

Kirck-Brid.

Graven van Menteith.

ARGATHELIA, of ARGILE.

VOorby de binnenzee *Lomund*, en 't weſterlijck deel van Lennox vertoont ſich by de zeeboeſem van *Cluid*, *Argathelia*, oock *Argadia* in 't Latijn, gemeenelijck *Argile*, beter *Argathel* en *Ar-Gwithil*, dat is, *by d'Yren*, of, gelijck

Naem.

gelijck d'oude ſchriften ſeggen, *Margo Hiberniæ*, de *kant van Yrlandt*: want het leght tegen Yrlandt aen, welks inwoonders *Gwithil* en *Gaothel* van de Britanjers genoemt worden. Het lantſchap, ſich wijt en breet uytſtreckende, is van viſchrijcke wateren van malkander geſcheurt, en elders ſeer bequaem van bergen, om vee te weyden, daer op men wilde koeyen en harten ſiet ſwerven. Aen de ſtrant is het echter ſchrickelijck, uyt oorſaeck van de klippen, en onvruchtbaerheyt der ſwartachtige bergen. In dit geweſt heeft, gelijck Beda ſchrijft, *Britannia, na de Britonnen en Picten, de Schotten, het derde volck, in't geweſt der Picten ontfangen, die, onder 't beleyt van Reuda uyt Yrlandt getrocken, met vrientſchap, of met ſtael onder hen de wooningen, die ſy noch beſitten, verkregen hebben. Van welcke leydsman ſy noch heden* Dalreudini *genoemt worden: want* Dal *betekent in hun tael een deel.* En een weynigh daer na: *Yrlandt, het eyge vaderlant der Schotten, die, van hier uytgetrocken, in Britannia, by de Britonnen en Picten een derde volck* bygevoeght hebben. *Daer is een ſeer groote zeeboeſem, die in oude tijden de Britonnen van de Picten affcheydde. Deſe zeeboeſem barſt van 't weſten een groot ſtuck weeghs lantwaert in, daer noch heden de ſterckſte ſtadt der Britonnen is, die* Alcluith *genoemt wordt; aen 't noorderdeel van welcke zeeboeſem de Schotten (gelijck wy geſeght hebben) aengekomen zijn, en daer plaets tot hun vaderlandt voor ſich gemaeckt hebben.* Men vind, by mijn weten, geheel geen tekenen van deſe naem *Dalreudin*, ja oock niet by de Schrijvers, 't en zy dat het een ſelve is, als *Dalrieta*. Want wy leſen, in een oudt boeck van de deeling van Albania, van ſeker Kinnadius, die, gelijck blijckt, Koning der Schotten geweeſt, en de Picten in d'oorlogh verwonnen heeft, in deſe woorden: *Twee jaren te voren eer Kinnadius in Pictavia* (dus noemt hy 't landtſchap der Picten) *gekomen was, won hy 't Koninckrijck van Dalrieta. Dalrea* word oock in een nieuwer geſchiedenis in een andere plaets, dan in dit geweſt, gedacht, daer Koning Robert *Brus* heel ongeluckiglijck ſtreed.

Gelegenheyt. *Dalreudini. Dal.* *Dalrieta.* *Dalrea.*

Koning Iacob de Vierde heeft door d'achtbaerheyt der Staten van 't Rijck verordineert dat aen dit landtſchap door de *reyſende Iuſticiers* recht toegedient ſouw worden, als 't hem goet docht. Maer de Graven ſelve hebben in ſommige dingen hun Koninclijke rechten, mannen van ſeer groote autoriteyt, die veel leenlieden onder ſich hebben, en hun geſlacht langs de rijgh van ontellijcke voorouders van d'oude Koninckjes van *Argyle* afleyden, en van *Cambell*, hun kaſteel, de bynaem ontfangen hebben. Sy verhalen dat ſy de waerdigheyt en tytel van Graef van Koning Iacob de Tweede hebben gekregen, die, gelijck men verhaelt, Colinus, Heer van *Cambell*, tot Graef van Argyle, om ſijn dapperheyt, en om de waerdigheyt van ſijn geſlacht, verheven heeft: welcks nakomelingen door beſondere gunſt der Koningen al een lange wijl algemeene Iuſticiers van 't Koninckrijck Schotlandt hebben geweeſt, of, gelijck ſy ſpreken, *Iuſticiers, generalijck geſtelt*, en Koninclijcke Sheriffs van 't Hof.

Graven van Argyle.

[Archibald heeft omtrent het jaer 1630 het recht van generael Iuſticier afgeſeght, om welcke oorſaeck de Koning aen hem gegeven heeft de rechtsſpreking der eylanden van Argyle, Hebrides, &c. Hy is in de leſte koomſt des Konings, omtrent het jaer 1640, Marckgraef van Argyl gemaeckt. BYVOEGING.

De Marckgraven van Argyl hebben van oudts en over lange tijdt dit eygen en beſonder, dat, als zy hun dochters uythuwen, hun vrienden en verplichtelingen gehouden zijn de bruytsgift te betalen, en dieshalven worden ſy te ſamen vergadert, en naer de meenighte van hun paerden en oſſen geſchat. Men leeſt in de leenſaken van Craig dat de Heer van Argyl ſekere landen aen zijn verplichteling, Conſtantijn *Walkenshau* overgegeven heeft, op dat hy, geroepen zijnde, bereydt ſouw weſen om de ſware ſtucken geſchuts in tijdt van oorlogh aen te ſteken.]

PERTH SHIRIFDOME.

Riviere Tay.

DE vloet *Tay*, de grootſte van geheel Schotlandt, ſtort ſich uyt de ſchoot der bergen van Albanien, en ſtroomt eerſt deur de landen, tot dat hy, in een binnenzee met eylanden verſpreydt, daer in ſijn loop breekt: en, van hier weêr in oevers geprangt, beſproeyt het breede en vette lantſchap *Perth*, en ontfangt in ſich de beeck *Amund*, die uyt *Athol* afſtroomt.

Athol.

Dit *Athol*, (om een weynigh van de wegh af te wijcken,) door de quade vrouwen in quade naem, is een lantſchap, tamelijck vruchtbaer, dat boſchachtige dalen heeft. Hier is het *Caledoniſche boſch*, verſchrickelijck van ſchaduwen door de verſcheyde omwegen, en door de ſchuylhoecken en holen der beeren, en gehoornde ſtieren. Dit boſch heeft ſich eertijts wijt en breet deur de bygelege landen uytgebreydt. De roem en eer van deſe plaets is kleyn, maer de geheugenis der Graven ſeer treffelijck. Thomas, jonger zoon van Roeland van *Galloway*, was volgens 't recht des huwelijcks Graef van Athol, welcks zoon Patricius van de *Biſſetten*, benijders van Hadington, in ſijn ſlaepkamer gedoot, en 't huys, daer in hy woonde, terſtont in brant geſteken wierdt, op dat het ſchijnen ſouw dat hy by geval door de brant verongeluckt was. In dit Graefſchap volghde David van *Haſtings*, die Patricius moey getrouwt had, welcks zoon deſe David, van *Strathbogy* genoemt, ſchijnt, die een weynigh daer

Caledoniſche boſch. *Graven van Athol.* *De Chronijck van Mailroſs.*

daer na, terwijl Hendrick de Derde by d'Engelſchen heerſchte, en terwijl hy alreê Graef van Athol was, d'andere dochter en erfgenaem van Richard trouwde, die een baſtertzoon van Koning Ian van Engelandt was, met groote en heerlijcke erfgoederen in Engelant. Hy kreegh by deſe vrouw twee zonen, Ioannes, Graef van Athol, die in ſijn trouw wankelende, onder een hoogh hout, te weten een galgh van vijftigh voeten, doot bleef; en David, Graef van Athol, aen de welcke, uyt het huwelijck met de tweede dochter en erfgenaem van Ioannes *Cominius* van *Badzenoth*, uyt d'eenige der erfgenamen van Audomar van Valentia, Graef van Pembroeck, groote goederen en beſittingen ten deel vielen. Hy kreegh tot zoon ſeker David, die onder Eduward de Tweede t'elckens, beneffens de Graven van Engelandt, tot de vergaderingen des Parlaments van Engelandt ontboden wierdt, en onder Koning Eduward *Balliol* Stedehouder van Schotlandt geworden, in 't jaer 1335, in't boſch van *Kelblen*, in de ſtrijt verſlagen, en door de dapperheyt van Andries van *Murray* verwonnen wierdt. Sijn zoon David teelde niet meer dan twee dochters, Eliſabeth, die aen Thomas *Percy* gehuwt wierdt, van welcke de Baronnen van *Borrough* geſproten zijn, en Philippa, aen Thomas *Halsham*, Engelſch Ridder, ten huwelijck beſteed. Daer na quam de tytel van Graef van Athol aen Walter *Stewart*, de zoon van Koning Robert de Tweede, die Iacob de Eerſte, Koning van Schotlandt, door een wreede doot weghruckte, en rechtvaerdige ſtraf van ſijn gruwelijcke wreetheyt betaelde, ja ſoodanigh, dat men ſeght dat Æneas Sylvius, toen Geſant van Paus Eugenius de Vierde in Schotlandt, ſeyde: *Dat hy twijffelde of hy grooter lof aen de gene, die des Konings doot wreeckten, of ſtrenger vonnis tegen de gene, die ſich met ſoo onbetamelijck een vadermoort hadden beſmet, behoorde te geven.* Na verloop van weynigh jaren wierdt deſe eer gegeven aen Ioannes *Stewart*, uyt het geſlacht van *Lorne*, een zoon van Iacob, die, de Swarte Ridder gebynaemt, geteelt was met Ioanna, weduw van Koning Iacob d'Eerſte, dochter van Ioannes, Graef van *Somerſett*, en kintskint van Ioannes van Gent,

BYVOEGING. Hartogh van Lancaſter. [Dit Graefſchap is nu gekomen in handen van de zoon van wijlen Ioannes, Graef van Tilliberdin, welcks moeder Stewarta was, en een der drie dochters van de Heer van Emnermeth, van de welcke hy dit Recht kocht, en, ſijn ſchulden betaelt hebbende, onlangs is geſtorven, en ſijn zoon tot erfgenaem daer af heeft gelaten.]

Dunkelden. De *Tay*, door d'aenwas van d'*Almond* grooter geworden, neemt ſijn loop naer *Dunkelden*, van Koning David met een Biſſchoppelijcke ſetel verciert. Veel vermoeden uyt de kracht van 't woort, dat dit de ſtadt der Caledoniers heeft geweeſt; en de gene, die willen dat het Caledoniſche boſch de naem van hazenooten-boomen heeft gekregen, bedieden dit de heuvel der haſenoote-boomen te zijn. De *Tay* ſpoet ſich van hier voort deur de puynhoopen van 't verwoeſt ſtedeken *Berth*, 't welck noch *Berth.* heught hoe groot verlies het eertijts door de ſnelle loop van deſe vloet leed, toen hy d'ackers, rijpe oogſt, en d'arbeyt der oſſen neêrvelde, en dit hangend ſtedeken, met het Konings kint, en d'inwoonders meêſleepte. Koning Willem ſtichtte, in plaets van deſe neêrgeworpe veſting, op een bequamer plaets de ſtadt *Perth*, die terſtont ſeer rijck en weeldigh *Perth.* wierdt. Maer de nakomelingen hebben haer *Saint Iohns towne* genoemt, naer ſekere kerck, *S. Iohns towne.* ter eeren van S. Ian geſticht. Terwijl de *Bruſſen* en *Balliols* tegen malkander in oorlogh waren, is deſe plaets van d'Engelſchen met groote wercken verſterckt, die ſedert ten meeſtendeel van de Schotten weêr geſlecht zijn. Voorts, het is een treffelijck ſtedeken, aengenaem van gelegenheyt tuſſchen twee groene beemden, en heel heerlijck, ſchoon veel gewijde gebouwen verwoeſt zijn, en ſoodanigh verdeelt, dat de beſondere ambachtslieden beſondere wijcken, van malkander afgeſcheyden, bewoonen; en de *Tay*, op en afloopende, geeft bequaemheyt om veel waren van de zee derwaerts te voeren.

Koning Iacob de Seſte heeft onlangs *Perth* *Graef van Perth.* tot een Graefſchap verheven, toen hy Iacob, Baron van *Dromund*, tot Graef van 't lantſchap Perth maeckte. [Iacob ſtorf ſonder kinderen BYVOEGING. na te laten, en dus quam by erfrecht dit Graefſchap aen ſijn broeder Ioannes, welcks oudſte zoon de dochter des Graefs van Huntley tot gemalin getrouwt heeft.]

De naeſte plaets hier aen is voor eerſt *Methuen*, 't welck Margareta van Engelant, weduw *Baron van Methuen.* van Iacob de Vierde, aen haer derde gemael, Hendrick *Stewart*, van Koninckliycke ſtam, voor gelt, dat ſy daer voor telde, verkreegh, en met eenen de waerdigheyt van Baron van haer zoon Iacob de Vijfde verworf. [De heer- BYVOEGING. lijckheyt van Methuen behoort nu aen de Hartogh van Lennox.] Wat lager leght *Rethuen*, een kaſteel der *Rethueners*, een afſchric- *Rethuen, of Reuven.* kelijcke naem, die uyt yders geheugenis behoort gewiſcht te worden, dewijl by beſluyt van een breede Vergadering verordineert is dat de gene, die deſe naem voerden, hem ſouden afleggen, en een nieuwe aennemen, na dat de *Rethuenſche* gebroeders, door een vervloeckte en verfoejelijcke ſamenſweering tegen 't leven van Koning Iacob de Seſte, verre de beſte Vorſt, aengeſpannen waren, die hun vader Willem tot Graef van Gourie had verklaert, de welcke, baldadiger geworden, den

Koning wetten voorſchreef, om 't welck hy, naer de wetten van 't Rijck, van gequetſte Hoogheyt overtuyght, met verlies van 't leven geſtraft wierd. [In deſer voegen is het kaſteel der *Rethueners*, door dit misdrijf aen de Koning gekomen, die dat onlangs te leen aen Willem van Murray, ſijn Kamerling, gegeven heeft.]

BYVOEGING.

Goury. *Gourie*, heel vermaert door ſijn koorenackers, en door de beſondere vruchtbaerheyt van de gront, ſtreckt ſich vlacker uyt aen d'andere oever van de *Tay*. In dit geweſt, tegen over *Perth*, over de *Tay* leght *Scone*, eertijdts een heel vermaert klooſter, eerwaerdigh om dat de Koningen van Schotlandt daer gehult wierden ſedert dat Keneth, de Picten byna geheel verdelght hebbende, de ſteen, uyt Yrlandt in Argyle gevoert, hier in een houte kapelle beſloten en geplaetſt heeft, om de Schotſche Koningen te hulden, die Eduard d'Eerſte, Koning van Engelandt, naer Weſtmunſter deê voeren. Hier af is deſe voorſegging, die gemeenlijck geroemt wordt, de welcke, dewijl ſy waer geworden is, hoewel het ſelden gebeurt, ick hier by gevoeght heb:

Scone.

Ni fallat fatum, Scoti quocunque locatum
Inveniunt lapidem, regnare tenentur ibidem.

Scone geeft nu, door een beſondere gunſt van Koning Iacobus, de tytel van Baron aen David van Murray. [Deſe is ſedert gemaeckt Burghgraef van Stormont, en heeft op de plaets van dit klooſter, dat tot aen de gront verdelght was, ja ſoodanigh, dat men naeuwelijcks teekenen daer af kon vinden, een treffelijcke wooning, met een ſeer vermakelijcke tuyn gemaeckt. Maer vermits hy geen kinderen naliet, ſoo is, na 't overlijden van *Quint-Iernus*, ſijn erfgenaem, oock ſonder kinderen overleden, deſe heerlijckheyt gekomen aen Ioannes, Graef van Annandail.]

BYVOEGING.

Arrol. Ter plaets, daer de *Tay* ſich wijder uytbreyt, ſiet men aen des ſelfs oever *Arrol*, de wooning der vermaerde Graven van *Arrol*, die ſedert de tijden der *Bruſſen* erffelijcke Konneſtabels van Schotlant hebben geweeſt, en hun ſeer oude afkomſt opbrengen van ſeker *Hajus*, een ſeer dapper man, die met ſijn ſonen de ſlaghordening der Schotten, te *Longcarty* in de ſware ſtrijdt tegen de Deenen beſwijckende, met dapperlijck en geluckelijck te ſtrijden ſoodanigh weêr opgeholpen heeft, dat ſy de overhandt verkregen, en de Koning, en de Staten van 't Rijck de verwinning en behoudenis aen ſijn dapperheyt toeeygenden. Om deſe oorſaeck wierden in deſe plaets aen hem en aen de ſijnen vruchtbare ackers toegeweſen. [Deſe Baronny van Arrol is onlangs verkocht door de Heer van *Kingorn*, oom van deſe Graef van Arrol, aen de Graef van Duplin.] Ick ſal van het kaſteel *Huntley*, hier aen gevoeght, niets ſchrijven, dan dat het aen een wijtluchtigh en heerlijk geſlacht de naem gegeven heeft: doch hier van op ſijn plaets. [Cambdenus vergiſt ſich hier, want deſe Baronny heeft niet de naem aen 't geſlacht van *Huntley* gegeven, maer het voert de naem van een andere plaets, die zuydewaerts in Tifedale, of in Merche gelegen is: maer hy kocht deſe Baronny van de Heer *Gray* voor de Heeren van *Kingorn*.]

BYVOEGING.

BYVOEGING.

Nieuwe Beſchrijving van 't Landtſchap

PERTH.

Grenſen. HEt Landtſchap Perth heeft naer 't noorden, en naer 't noortweſten tot grenspalen de geweſten van Badgenoch, en Lochabria, die in 't Burghgraefſchap van Innerneſs gelegen zijn. Het wordt naer 't noortooſten van Marr, in *the Sheriffdome* van Aberdeen gelegen, beſloten, en paelt naer 't weſten aen Argyle. Het leght naer 't zuydweſten heel na aen Dunbritton, anders Lennox, en heeft naer 't zuyden Claclemannan, Sterlinſhyre, en de zeeboeſem van Forth; naer 't zuydooſten Fyſe en Kinroſs; en paelt *Grootheyt.* eyndelijck naer 't ooſten aen Angus. Dit lantſchap ſtreckt ſich in de langte uyt tot over twee-en-vijftigh duyſent ſchreden, te weten, van Innergor uyt het ooſterlijck geweſt tot aen de Parochy van Aberfull naer 't weſten, daer het naeſt aen Lennox leght. Ter plaets, daer het op ſijn breetſte is, te weten, van Vchnahannoloch, een bergh in Athol, en van de grenſen van Badenoch naer de brugh van Sterlin, ſtreckt het ſich in de breette tot op omtrent 48 duyſent ſchreden uyt. De voor- *Vloeden.* naemſte der vloeden, van de welcke het beſproeyt wort, is ſonder tegenſpreken d'eerſte en grootſte de *Tay*, die uyt een binnenzee van *Tay.* gelijcke naem, tien duyſent ſchreden lang, en een duyſent breet, in Braidalbin gelegen, uytbarſt, en, by de Grampiſche bergen een bocht makende, aen Athol raeckt, een vruchtbaer landtſchap, in 't Grampiſch boſch gelegen. Des ſelfs deel, dat ſich aen de voet van de bergh in de vlackte uytbreyt, wordt Blair genoemt;

noemt; welcke benaming een plaets, vry van boomen, beteekent. Beneden Athol, aen de ſlincker oever van de Tay leght de ſtadt Caledonia, gemeenlijck *Dunkell.* Tien duyſent ſchreden beneden Caledonia aen de rechter oever van de Tay leght Perth ſelve, aen de welcke deſe eer toegeſchreven wordt, dat het geheele Burghgraefſchap de naem daer af draeght. De beeken Duchart en Lochey ontlaſten ſich in de binnenzee van Tay. De Duchart vloeyt uyt een binnenzee van gelijcke naem, te weten, *Loch Dochart*, 2000 ſchreden lang, en 500 ſchreden breet. Deſe binnenzee heeft een kaſteel en een eylandt, beyde naer 't weſterlijck deel van de vloet Tay gelegen. Uyt d'ackers van 't Leoninſche boſch vloeyt de beeck Leo, die, uyt een binnenzee van gelijcke naem, twee duyſent ſchreden lang, geſproten, en met haer bochtige ommeloop vier-en-twintigh duyſent ſchreden voortgeloopen, eyndelijk op duyſent beneden de binnenzee in de Tay vloeyt. Daer na, beneden negen duyſent ſchreden ooſtwaerts, by de kerck van Logyrant in Atholl loopt in de Tay de beeck Timmell, die heel vermaert is, en uyt de binnenzee Ranoch ſpruyt, en door haer loop Atholl prangt wel ſeſtien duyſent ſchreden verre. By 't Loothof, gemeenelijck *Leidgrein* genoemt, vloeyt weêr de beek *Gnaria* in de Timmell. Deſe beeck heeft haer oorſprong uyt een binnenzee van gelijcke naem, die, achtien duyſent ſchreden lang zijnde, in de beeck Gnaria, by het kaſteel van Blair, uytbarſt. De Beeck *Tilta* ſpruyt uyt een binnenzee van gelijcke naem, die ſeſtien duyſent ſchreden lang is, en valt by Caledonia, ſeſtien duyſent ſchreden beneden Tays hooft, in de Tay. De *Brana*, ſes duyſent ſchreden lang, en ſijn oorſprong hebbende uyt de binnenzee van Flench, die twee duyſent ſchreden lang is, vloeyt in Glenquheith, beneden Caledonia, op ſes duyſent ſchreden naer 't zuydooſten, aen de puynhoopen van 't oude kaſteel Kinclef, in de Tay. D'*Ila*, uyt het boſch, gemeenelijk *Glenila* genoemt, ſijn oorſprong hebbende, de welck omtrent twintigh duyſent ſchreden lang is, valt weêr in d'Ila, niet verre van Bermenia. De vloet *Keth*, door de viſſchery der ſalmen vermaert, voornamelijck door haer afgebroke ſluys, die oock gemeenelijck van d'inwoonders Keth genoemt wordt, by Blair van Dromond, daer hy tuſſchen de voorkomende klippen met ſoo groot gedruys en gewelt neêrſtort, dat hy door ſijn groot geraes het gehoor beſchadight: want daer komt jarelijcks, op ſekere tijden, een groote overvloet van ſalmen derwaerts, van de welcke ſommige (terwijl door de regen, of door d'inſtorting van de vloeden, uyt de regen geſproten, deſe vloet grooter en geweldiger geworden is, ja ſoo dat het water over de ſluyſen heen ſtort,) de viſſcher, vergeefſche moeyten gedaen hebbende, te leur ſtellen, en behouden daer af komen; andere, terwijl ſy tegen 't gewelt van 't neêrſtortend water over de ſluys, niet ſoo ſeer met ſwemmen, als met ſpringen doch vergeefs, poogen te geraken, worden door 't gewelt van de vloet te rugh gedreven, en door de ſchalkheyt der viſſchers gevangen; en anderen worden eyndelijck in de drajende kolcken beneden de ſluys met netten en ander gewand der viſſchers in overvloet verſtrickt. *Glenſcia* en *Stratharelia*, twee beecken, van de hoofden deſer landtſchappen afvloejende, ſtorten ſich weêr in de Keth. Boven de ſtadt Perth, gemeenelijck *Saint Iohns town* genoemt, naer 't noordweſten wentelt d'*Almond*, uyt een boſch van gelijcke naem vloejende, die in de langte ſich boven de veertien duyſent ſchreden uytſtreckt, in de Tay. Na de Tay volght in ordening de eerſte *Iern*, een vloet, die tamelijck vermaert is, en ſijn oorſprong heeft uyt de binnenzee, *Loch-erne* genoemt, in een berghachtigh geweſt, 't welk men gemeenelijk Balquidria noemt, tuſſchen de mont van welcks binnenzee, en d'inſtorting van de Iern in de Tay, by Aberneth, drie duyſent ſchreden beneden de brugh van Iern, een ruymte van vierentwintigh duyſent ſchreden getelt wordt. De beeck van Ruthell, uyt een berghachtigh boſch, gemeenlijck Glenertnay genoemt, vloeyt ſes of ſeven duyſent ſchreden verre in de Iern, by de kerck van Coniria. Niet verre van de ſelve kerck vloeyt oock de beeck *Lydnoc*, uyt een boſch van gelijke naem uytbarſtende, en vier of vijf duyſent ſchreden verre geloopen hebbende, in de Iern. Niet wijt van Coniria, naer d'ooſtzijde, dicht by Cryfs kerck ontlaſt de beeck *Turret* ſich in de Tay, na dat zy, uyt de binnenzee *Lochturret* genoemt, geſproten, omtrent vier duyſent ſchreden verre geloopen heeft. By Kinkell vloeyt in de Iern de beeck *Machania*, die ſes duyſent ſchreden lang is. De beeck *May*, uyt het Ocelliſche geberghte geſproten, en tien duyſent ſchreden naer 't zuydweſten voortgeloopen, vloeyt by de kerck van Forteviot in de Iern. Dit landtſchap wordt oock beſproeyt met een vermaerde en aengename vloet, die zy gewoonelijck *Alan* noemen. Deſe heeft ſijn oorſprong uyt ſeker berghachtigh boſch, gemeenelijck *Glenlocherne* genoemt, en vloeyt boven Sterlin, een mijl meer naer 't weſten, in de Forth, en ſnijdt door ſijn loop Blandun in 't midden deur. Uyt de binnenzee van Taichie heeft de *Forth* ſijn oorſprong, daer Keltia invloeyt, die uyt de binnenzee van Bennacher ſpruyt, by het kaſteel van Dun in Taichie. De binnenzeen van dit lantſchap zijn *Loch Ranoch*, twaelf duyſent ſchreden lang, *Loch Gnarius*, *Loch*

Dunkell. *Duchart en Lochey, twee beeken.* *Leo.* *Timmel.* *Gnaria.* *Tilta.* *Brana.* *Ila.* *Keth.* *Glenſcia en Strathare-lia.* *Almond.* *Iern.* *Ruthell.* *Lydnoc.* *Machania.* *May.* *Alan.* *Forth.* *Keltia.* *Binnenzeen.*

Loch Tilt, welcke beyde tuſſchen Badenoch, Ranoch en Athol in leggen, en even lang zijn. *Loch Lyadenus*, tuſſchen Glencoa en Ranoch leggende, en vijf mijlen in ſijn omkeer hebbende. *Loch Ranoch*, ſeven duyſent ſchreden lang, en een duyſent ſchreden breet, in welcke binnenzee een eylant is. In Leons-dal leggen de binnenzeen *Daw* en *Girr*, van de welcke yder vijftien hondert ſchreden lang is. *Loch Leon*, *Loch Tay*, *Loch Dothan*, die yder hun beſondere eylanden hebben, daer veſtingen op zijn. *Loch-ern*, ſeven duyſent ſchreden lang, en een duyſent ſchreden breet. *Loch Turell* in Strath-ern, *Loch Lidnach*, *Loch Bennather*, *Loch Tubell*, dat een eylandt heeft. Twee Clunienſche binnenzeen, en twee binnenzeen van *Carn*. In Athol zijn de *Lochs* oft binnenzeen *Vidius*, *Eshnæus*, *Shiochus*, *Kennartus*, *Glaſsius*, *Kinnardothæus*, en *Derculluchus*.

Vruchtbaerheyt. Dit lantſchap, ſoo groot als 't is, heeft overvloet van weyden, en is treffelijck door ſijn vruchtbare koornackers, en heel rijck door d'inkomſt der vruchtdragende boomen, voornamelijck in Gourie; en is eyndelijck vermakelijck door de ſchaduwen der boſſchen, en door d'aengenaemheyt der vloeden en binnenzeen.

Biſchdommen. In dit landtſchap waren eertijts twee Biſſchoppelijcke zetels, een te Dunkalden, en d'ander te Blandun, een Prioorſchap te Strathfillan, Inchmahomo, en een klooſter van Karthuſers Monicken. In de ſtadt Perth was oock een Bagijneklooſter van Elchus.

Kaſteelen. De kaſteelen in dit landtſchap zijn voornamelijck deſe: Blara in Atholl, Wemia, Balloch op de Tay, Garſinlarga, Migartea in Leons-dal, Comræa, Garntelia, Morthlæa, Montcluria, Ardbleria, Clunienſche toren, Lacus in 't eylandt van Tay, 't eylandt van de binnenzee Dochart, Aſſintolia, 't eylandt van Loch Ronald, 't eylandt van Loch Timmell, Loyra, van Almund, Kilonria, Gorthæa, Moneja, Fordæa, Abrothelia, van Drimmenia, Tillibard caſtle, Kincairn, Glennegies, Duncruba, Duplin, Innermay, Eglismagirdill, Balmanno, Ooſter- en Weſter-Moncreif, Elcho, Skellia, Roſſia, Glendovana, Strovia, Kinſannia, Bathaica, Gaſtan-hof, Fingaſlea, Kincardia, Megintia, Huntley, Forthæa, Innerpefray in de boſſchen van Ila, Dun-caſtle in Taichie, Calander, het eylandt Taichia, Groot Edin, Cambusmor, Lanarck, Tullialana, Blara Vallicampia, Glaſclunia, Rupis Aula, Bamfia, Blara in Gourie, Ruthvena of lagers-toren, Balhus, Inchturia, 't eylandt Martini, Auchterdura, 't eylandt Brakia, Loch-ern met de veſting, Keria, Coldachum, Brigids kapelle en Duchrea.

Preſbyterſchappen. In dit Burghgraefſchap zijn vier Preſbyterſchappen, van Dunblan, Achterardure, Perth en Dunkelden, in de welcke acht-en-tachtigh Parochiekercken zijn. *Bruggen.* De bruggen, hier gelegen, zijn van Ern, Ruchelis, Comreus, Ruthven, Tilt in Athol, Alan een weêrgalmende brugh op de Dovana, van Lothay, Duchart, Areleus, Machama, en Dunblan.

Steden. De ſteden zijn Culroſs, en Perth.

De vlecken en Baronnyen zijn Achterardura, Dunblan, Calidonia, Creifa, Abruthea, Dun, Alicha en Arolia.

't BVRGH-

't BVRGH-GRAEFSCHAP

ABERDEEN,

EN

BANF,

met de Lantſchappen en geweſten, daer onder begrepen.

UYT CAMBDENUS.

MERNIS.

DEſe Landtſchappen wierden in Ptolemeus eeuw bewoont van de *Vernicones*, miſſchien de ſelven, die van Marcellinus *Vecturiones* genoemt worden. De naem is echter geheel ondergegaen, 't en zy wy achten dat in *Mernis* iets daer af overgebleven is. Want in de Britanniſche tael wordt d'V dickwils in M verandert. Dit kleyn landtſchap *Mernis* leght tegen de Noortzee aen, en heeft een vette gront, die effen en ſonder bergen is. 't Gedenckwaerdighſte hier in is *Dunnotyr*, een kaſteel, op een ſtrenge en ontoeganckelijcke klip, daer af men naer de zee ſiet, gebouwt, met ſtercke muren, en met toorens op een rijgh verſterckt. Deſe plaets heeft lange tijdt behoort aen de *Keithen*, uyt een oudt en deurluchtigh geſlacht, die, de deught tot hun geleydt hebbende, Graven en *Erf-Maerſchalcken* van Schotlandt, en *Burghgraven* van dit landtſchap zijn geworden. [Beſie Buchananus in 't verhael van d'oorlogh, daer de *Keithen* de Deenen hebben verwonnen; want ſy hebben van daer de waerdigheyt van Maerſchalck verkregen, die ſy ſedert die tijdt beſeten hebben, en noch beſitten.]

Gelegenheyt.

Dunnotyr.

Keith.

Graven Maerſchalken.

BYVOEGING.

Shiriffdom of Kinkerdin or Mernis.

Men ſiet hier in 't portael het oud opſchrift van een bende van 't twintighſte legioen, gelijck ick geſeght heb, welcks letteren door de deurluchtighſte Graef, die nu bloeyt, een verwonderaer van d'aeloudheyt, vergult zijn. Wat verder van de zee leght *Fordon*, 't welck eenige roem van Ioannes van *Fordon* heeft verkregen, die, van hier geſproten, met groote arbeyt de Schotſche Chronijck in 't kort beſchreven heeft, aen welks naerſtigheyt de jonger Schrijvers der hiſtorien van Schotlant veel verplicht zijn: maer haer ouder roem koomt van d'o-

Fordon.

Schotlandt.

verblijffelen van S. Palladius, eertijdts hier, gelijck men gelooft, begraven, die in 't jaer 431 van Paus Celeſtinus aen de Schotten tot Apoſtel geſonden wierd. [Paldykirk heeft jarelijcks een vermaerde marckt van drie dagen lang, daer een groote toeloop van kooplieden is, voornamelijck om laken te koopen, dat naer Nederlandt gevoert wordt.]

S. Palladius.

BYVOEGING.

MARRIA, MAR.

LAndewaerts in, van de zee af, boven Mernis, leght *Mar*, dat ſich tot omtrent op ſeſtigh duyſent ſchreden uytbreyt. Ter plaets, daer het op ſijn breetſte is, naer 't weſten, rijſt het tot bergen, behalven aen de zijde, daer de vloet *Dee*, by Ptolemeus *Diva*, en de vloet *Donus*, een wegh voor ſich openen, en de landen vruchtbaer maken. Aen d'oever van de *Donus* leght *Kildrummy*, 't welck deſe vloet grootelijks verçiert, en is d'oude wooning der Graven van *Mar*. Niet verre van hier is de wooning des Barons *Forbois*, die, door d'oude glans van ſijn geſlacht vermaert, deſe bynaem (want ſy wierden eertijdts *Bois* genoemt) verkregen hebben, na dat d'erfgenaem van 't geſlacht een ſchrickelijcke Beer met groote dapperheyt gedoodt had. Maer aen d'uytgang zijn, tot grooter verçiering, twee ſteden, die van de mondt, in 't Britanniſch *Aber* genoemt, een ſelve naem ontleent hebben, en alleenlijck met een voornaem onderſcheyden worden. D'een aen deſe zijde is tamelijck vermaert door de Biſſchoppelijcke waerdigheyt, die Koning David d'Eerſte van het dorp *Murthlac* herwaerts voerde, door de treffelijke wooningen der Kanonicken, door het gaſthuys der armen, en door d'openbare ſcholen der geleertheyt, die van Willem *Elphinſton*, Biſſchop van de plaets, in 't jaer 1480, gewijd wierden, om de jeucht t'onderwijſen, en wordt *Ould Aberdeen* genoemt. D'andere ſtadt, aen d'andere zijde gelegen, *New Aberdeen* geheeten, is ſeer vermaert door de viſſchery der ſalmen.

Gelegenheyt.

Kildrummy.

Forbois.

Ould Aberdeen.

New Aberdeen.

DVO VICECOMITATVS
ABERDONIA & BANFIA,
Una cum Regionibus & terrarum tractibus
sub iis comprehensis.
Auctore Roberto Gordonio à Straloch.
A Description of the two Shyres
ABERDENE and BANF,
With such Countreys and Provinces as ar
comprehended under them.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
PART OF MURRY FYRTH.
PART OF MURRAY.
BADENOCH.
PART OF ANGVS.
PART OF MERNIS.
STRATH SPEY.
STRATH BOGIE.
STRATH DOVERN.
STRATH DON.
STRATH MARR.
BOYNE
AINIE.
BVCHAN.
GARVIACH.
MARR.
Strath Dee.
Glenn-muick.
Glenn Taner.
The Birs.
Cromar.
Glenn Eske.
Mont-Cowie.
Old Abirdeen
New Abirdeen
The Gridle neß
Peterhead
Buchan-neß
Fraserburgh
Dunotyr C.
Scala Miliarium
Norum autem 50 respondent uni gradui.

Byvoeging. [De voorſaten van de Graef Maerſchalck hebben het Collegie van *New Aberdeen* geſticht; hy ſtelt noch de Regenten. Thomas Rhedus, een ſeer geleert man, heeft hier onlangs een openbare Bibliotheeck, in vele en treffelijcke boecken beſtaende, geſticht, en aen de bewaerder daer af vier hondert ponden jarelijcks gegeven; en de Heer Lyddelius, der Medicinen Doctor, heeft hier een Profeſſor oft Voorleſer in de Wiskonſt ingeſtelt.]

Het overtreft byna alle geloof van hoe groot een overvloet van ſalm deſe en andere vloeden van Schotlandt, aen weêrzijden van 't Rijck, overvloejen. Een viſch, heel onbekent by Plinius, 't en waer * *d'Eſox* van de Rijn, maer in dit noorderlijck geweſt van Europa ſeer bekent, *met ſijn roode buyck glinſterende*, gelijck hy ſpreeckt. Sy, in de herfſt aen beeckjes, en ten meeſtendeel ondiepe plaetſen parende, leggen eyeren, die ſy met ſant bedecken, en zijn in deſe tijdt ſoo mager, dat ſy byna niets, dan been, hebben. In de naeſte lenten komen uyt deſe eyeren kleyne viſchjes voort, die, ſich naer de zee begevende, in korte tijdt tot hun volkome grootheyt waſſen, en, naer hun geboorte-vloeden ſwemmende, tegen de golven worſtelen: en indien hen eenige hinderniſſen voorkomen, ſoo ſlaen ſy, met ſekere ſprong, met hun ſtaert daer tegen, tot verwondering der aenſchouwers, en komen dat te boven, en houden ſich in hun vloeden, tot dat ſy paren. Het is oock verboden dat niemant die in deſe tijdt mach vangen, te weten van den 8 September tot aen den 1 December. Sy ſchijnen oock voor het grootſte gerijf van Schotlandt gehouden te zijn, dewijl oock verboden was die aen d'Engelſchen te verkoopen, behalven voor Engelſche goude munt. Maer ick laet dit aen anderen.

* *Beda en d'onſen ſeggen in Latijn Iſicios.*

Graven van Mar.

Scotochronicon l. 12. cap. 33.

Wat de Graven van *Mar* aengaet. Terwijl Alexander de Derde heerſchte, wordt Willem, Graef van *Mar*, onder de gene getelt, die meeſt tegen de Koning geſtoort waren. Terwijl *David Brus* de macht in handen had, wordt gewach gemaeckt van Donaldus, die, bewaerder van 't Rijck zijnde, in ſijn bed voor de ſtrijdt te *Dyplin*, van *Eduard Balliol*, en van d'Engelſche hulpbenden gedoot wierd; welcks dochter Iſabella van Koning *Robert Brus* tot ſijn eerſte gemalin genomen wierd, aen de welcke hy teelde Marioria, moeder van *Robert Stewart*, Koning van Schotlandt. Onder de ſelve David wort verhaelt van Thomas, Graef van *Mar*, die in 't jaer 1361 gebannen wierd. En onder Robert de Derde was *Alexander Stewart*, Graef van *Mar*, die in 't jaer 1411 in de ſtrijdt te *Harley* tegen d'Eylanders ſneuvelde. In de tijdt van Iacob d'Eerſte wordt in de Schotſche Chronijck geleſen: *Alexander, Graef van Mar, ſtorf* 1435, *baſtertſoon van Alexander Stewart, Graef van Buchan, ſoon van Robert de Tweede, Koning van Schotlandt, die, als baſtert, de Koning tot ſijn erfgenaem kreeg.* Ioannes, jonger ſoon van Iacob de Tweede, heeft ſedert deſe tytel gebruyckt, die, overtuyght van dat hy door tovery iets tot nadeel van de Koning, ſijn broeder, voorgenomen had, doodt gelaten wierd. Na hem wierd *Robert Cockeran* uyt Latonien van Iacob de Derde tot deſe waerdigheyt verheven, en ſedert van de Grooten opgehangen. Deſe waerdigheyt wierd ſedert niet weêr begeven, tot dat Koningin Maria Iacob, haer baſtertbroeder, tot deſe eer verhief, en daer na, toen men bevont dat de tytel van Graef van *Mar* naer 't oude recht aen Ioannes, Heer van *Ereſkin*, behoorde, in plaets van *Mar*, hem met de tytel van *Murray* beſchonck, en *Ioannes Ereſkin*, een man van oude adel, tot Graef van *Mar* verhief, welcks ſoon, oock Ioannes genoemt, nu de ſelve eer beſit, en Koninckliycke Raedt in de beyde Koninckrijcken is. [Sijn ſoonſoon, oock Ioannes geheeten, beſit nu de ſelve waerdigheden.] Byvoeging.

BVCHANIA, of BUQUHAN.

Naem.

DAer nu *Buquhan*, by de Latijnen *Boghania* en *Buchania*, over de vloet *Donum* in zee uytkijckt, hadden de Taizali eertijdts hun wooning. Sommige leyden deſe nieuwe naem af van d'oſſen, ſchoon het landt bequamer is om ſchapen te weyden, welckers wol voornamelijck gepreſen wordt. Hoewel de vloeden in dit geweſt overal ſeer rijck van ſalm zijn, ſoo koomt ſy echter nooyt in de vloet *Ratra*, gelijck Buchananus verhaelt, die oock ſchrijft, dat 'er aen d'oever van de *Ratra* by het kaſteel *Slanys*, een ſpelonck is, *welcks natuer, gelijck het ſchijnt, men niet behoort voorby te gaen. Het water, uyt het naturelijck gewelf by druppelen afdruypende, verandert terſtont in ſteene pyramiden: en indien door d'arbeyt der menſchen het hol niet t'elckens geſuyvert wierd, ſoo ſou 't heele hol in korte tijdt vol zijn. De ſteen, die hier af koomt, heeft als een middelnatuer tuſſchen ys en ſteen; want men kan hem breken, en hy wordt nooyt ſoo hard als marmer.*

Rivier Ratra.

Wonderlijck water.

Amber, of barnſteen.

Hier is oock ſedert weynig jaren een groote klomp barnſteen, ſoo groot als een paert, aen de ſtrant geworpen De geleerden noemen dat Amber, Gleſſum en Succinum; Sotacus acht dat dit het ſap is, 't welck by de Britanjers van de boomen in zee afvloeyt, en hard wordt. Tacitus is oock van gelijck gevoelen, als hy ſchrijft: *Ick geloof dat de boſſchen en boomen in het ooſten vruchtbaerder zijn: want gelijck daer in de verborge plaetſen wieroock en balſem nyt de boomen geſweet wordt,*

wordt, soo is 'er oock in de westersche landen en eylanden iets, dat door de stralen van de geburige son uytgetrocken wordt, welcke vocht in de zee valt, en door de kracht der stormen aen de stranden daer tegen over geworpen wordt. Maer Serapio, en de Philosophen van een jonger eeuw willen dat het uyt de slijmige aerde aen en by de zee te voorschijn koomt, en door de golven en 't onweer uytgeworpen, en ten deel van de visschen verslonden wordt. Maer waer ben ick gedwaelt? ick sal weêr op de rechte wegh keeren; want de gene, die sijn dooling bekent, verkrijght vergiffenis.

Graven van Boghan.

Terwijl Alexander de Tweede heerschte, bloeyde *Alexander Cominius*, onder de benaming van Graef van Boghan, die de dochter, en eenige erfgenaem van *Rogier van Quincy*, Graef van Winton in Engelandt, trouwde; en des selfs soons-dochter bracht de selve tytel aen haer gemael, *Hendrick van Beaumont*, die, terwijl Eduard de Derde heerschte, onder de benaming van Graef van *Boghan*, plaets in de vergaderingen des Parlements van Engelandt heeft gehad. Sedert was *Alexander Stewart*, soon van Koning Robert de Tweede, Graef van dese plaets, op de welcke volghde Ioannes, jonger soon van Robert, Hertogh van Albania, die, van Karel de Sevende, Koning van Vranckrijck, met seven duysent Schotten tot bystant in Vranckrijk ontboden, treffelijke onderstandt tegen d'Engelschen betoonde, en groote lof verkreegh: want hy doodde Thomas, Hertogh van Clarence, broeder van Hendrick de Vijfde, Koning van Engelandt, by *Baugy*, en behaelde een groote zege op d'Engelschen, soo 'er ooyt een behaelt is; in voegen dat hy om sijn treffelijcke dienSten tot Konnestabel van Vranckrijck verheven wierd. Maer hy, het oorlogs-lot veranderende, wierd te Vernouil van d'Engelschen, in 't derde jaer daer na verwonnen, en met de dapperste mannen, *Archebald Douglas*, Graef van Wigton, en de Hertogh van Tours, gedoodt. De welcke echter, gelijck hy seght,

Dapperheyt der Schotten in de Fransche oorlogen.

——— æternum memorabit Gallia cives
Grata suos, titulos quæ dedit & tumulos.

Seker, de Franschen moeten bekennen dat sy voornamelijck aen de getrouwheyt en dapperheyt der Schotten verplicht sijn, dat, onder Karel de Seste en Sevende, Vranckrijck behouden, en Gasconje, door 't verdrijven der Engelschen, herwonnen wierd. Iacob d'Eerste, door medelijden bewogen, gaf sedert het Graefschap van Buchan aen *Georgius van Dunbar*, die hy eerst om des vaders misdrijf door authoriteyt van 't Parlement van 't Graefschap Marche berooft had. Niet lang daer na liet Iacob, soon van *Iacob Stewart van Lorna, de swarte Ridder* gebynaemt, van *Ioanna Somersett* dese eer verkregen hebbende, die aen sijn nakomelingen, de welcke, toen 'er mannelijcke kinderen gebrack, door de dochter aen *Douglas*, jonger soon van *Lochlevin*, gekomen is. [D'erfdochter van dit Graefschap wierd ten huwelijck gegeven aen de soon van Ioannes Eresken, Graef van Mar, met sijn tweede gemalin geteelt, uyt welck huwelijck de tegenwoordige Graef van Buquhan gesproten is.] BYVOEGING.

Van *Buchan* buyght de strandt sich krom om, daer tegen over naer 't noorden *Boena* is, *Boena.* en de kleyne vooghdy *Bamff*, gelijck oock *Ajuza*, een weynigh bekent landtje der *Rothamays*, en de wooning der Baronnen van *Salton*, *Baronnen van Salton.* die de bynaem van *Abernethy* voeren. [Dese Baronny van Rothamay wierd verkocht aen Ioannes Gordon van Carnborrou, die haer heden besit. Des selfs oudste soon, de Heer van Aboyn in de tooren van Frendraght verSellende, verging by nacht met drie anderen door bussekruyt.] BYVOEGING.

Hier beneden leght *Strathbolgy*, dat is, *dal aen Bolgy*, eertijdts de wooning der Graven van Athol, die, sedert van naem verwisselende, nu de Marckgraef van *Huntleys* voornaemste zetel is. Want Koning Iacob de Seste gaf dese tytel aen *Georg Gordon*, Graef van *Huntley*, Heer van *Gordon en Badzenoth*, van oude Adel, en tamelijk vermaert door het seer groot getal der verplichtelingen, welcks voorouders, van de *Setonnen* gesproten, door authoriteyt van 't Parlement de naem van *Gordon* hebben aengenomen, (toen *Alexander Seton* de dochter van Ioannes Gordon met rijcke erffenis tot gemalin trouwde) en in 't jaer 1449 van Iacob de Tweede d'eer van Graef van *Huntley* verkregen. [Nu heeft des selfs soon dat geerft.] *Strathbolgy.* *Marckgraef van Huntley.* BYVOEGING.

BRAID ALBIN.

UYT CAMBDENVS.

INnewaerts tuſſchen de verheven en afgebroke toppen van de *Grampiſche* bergh, daer ſy een weynigh nederſincken, is *Braid Albin*, dat is, *het hooghſte deel van Schotlandt:* want de gene, die ware en ingeboren Schotten zijn, noemen in hun moedertael Schotlandt *Albin*, gelijck daer het meeſt rijſt *Drum Albin*, dat is, *rugh van Schotlandt*. Men leeſt echter *Brun Albin* in een oudt boeck, daer dus geſchreven ſtaet: *Fergus, Eriks ſoon, was d'eerſte, die van't zaet Chonare 't Koninckrijck Albania ontfing van Brun-Albain tot aen de zee van Yrlandt, en* * *Inch Gall; en ſedert hebben de Koningen van Fergus zaet geheerſcht in Brun-Albain, of Brunhere, tot aen Alpinus, de zoon van Eochall.* Maer dit Albania is bekender door ſijn Hertogen, dan door de gaven van 't landt. D'eerſte Hertogh van Albania, gelijck ick geleſen heb, was Robbert, Graef van Fyfe, die van ſijn broeder, Koning Robbert de Derde van die naem, tot deſe eer verheven was; hoewel de gemelde Hertogh, door ſnoode ondanckbaerheyt en vervloeckte ſtaetſucht wechgeruckt, David, des Konings ſoon, die ſijn neef en erfgenaem van 't Rijk was, elendighlijk van honger deê ſterven. ['t Luſt my hier de doodt van David, uyt Buchananus tiende boeck der Schotſche ſaken, by te voegen: David, des Konings ſoon, was een jongeling van wreede natuer; en ſijn geeſt was tot ontucht genegen. Doch toen deſe gebreken door des vaders ooghluyking vermeerderden, vermits die niet macht genoegh had om hem in eerbiedigheyt tot ſijn vader te houden, ſoo wierden echter door de vermaningen der gener, die by hem geſtelt waren om ſijn jonge jeught te beſtieren, en veel meer door ſijns moeders vlijt en raet, ſijn driften en poogingen vruchteloos gemaeckt. Maer toen ſijn moeder geſtorven was, en ſijn ontucht de ruyme toom had, vatte hy ſijn eyge zeden weêr aen, en, alle vrees en ſchaemte afgedaen hebbende, ſchende met geweldt de gemalinnen van andere lieden, en de dochters, van eerlijck geſlacht geſproten, ſoo hy hen niet tot ſijn boosheyt overreden kon; en de gene, die ſijn ontucht wilden beletten, wierden ſeer qualijck van hem gehandelt. Veel klachten van ſijn baldadigheyt wierden aen de Koning ſijn vader gebracht, die aen ſijn broeder, Stedehouder van't Rijck, ſchreef dat hy de jongeling by hem ſou houden tot dat hy, in ſijn ontucht verkoelende, ſich tot een beter leven keeren ſou. De Stedehouder, de gelegentheyt van ſijn broeders kinderen te verdelgen, daer hy lang na gewacht had, gevonden hebbende, voerde David, die hem omtrent drie mijlen van Saint Andrews te gemoedt quam, met hem naer S. Andrewskaſteel, dat hy, vermits d'Aertsbiſſchop onlangs geſtorven was, onder ſchijn van bewaring in hielt. Hy voerde hem weynigh daer na in ſijn kaſteel van Falkland, daer hy hem in een enge gevangenis beſloot, om hem van honger te doen ſterven. Maer de gene, die door ſijns ooms wreedtheyt tot een doodt, d'elendighſte van alle, geſchickt was, wierd, door de barmhartigheyt van twee vrouwen, het leven voor weynigh dagen verlangt: d'een was een maeght, welcks vader het gebiet over het kaſteel had, en de bewaerder daer af was. Deſe ſtack hem, eer deur een naeuwe ſpleet, dan veynſter, haverbroot toe, ſoo dun uytgereckt, (gelijck men in Schotlant gemeenlijck doet) dat het te ſamen gevouwen kon worden, 't welck ſy om haer hooft boogh, daer ſy als in der haeſt een linne-doeck over deê, als om haer aengeſicht tegen de ſon te beſchutten, ſoo dickwils als ſy in de tuyn ging, die naeſt aen de gevangenis was. D'ander was een ſuygende boerin, en voedſter, die ſich ſelve molck, en dan de melck langs een geutje in ſijn mont liet loopen. Sy, met deſe rampſalige ſpijſing, daer meê ſy ſijn honger meer ontſtaken, dan verlichtten, ſijn leven en met een ſijn pijn eenige dagen verlangt hebbende, wierden, vermits de wachters naeuwer toeſagen, betrapt, en ter ſtraf geſleept; en de vader vervloeckte geweldighlijck de meyneedigheyt van ſijn dochter, terwijl hy ſijn trouw tegen d'ontrouwe Stedehouder pooghde te toonen. De jongeling, van alle menſchelijcke hulp verlaten, en door gebreck van lijftocht oock ſijn eyge leden aengetaſt hebbende, ſtorf een elendige doodt, die lang voor de vader verborgen was, vermits niemant ſoo droevigh een bode van 't geen, dat ſy alle wiſten, durfde weſen.] Hy boette niet de ſtraf van deſe boosheyt, vermits Godt traegh in ſijn vonnis is. Maer ſijn ſoon Mordacus, de tweede Hertogh van Albania, moeſt deſe ſtraf ſwarelijck betalen; want hy, van gequetſte Hoogheyt verweſen, wierd met de bijl onthalſt, na dat hy geſien had dat in de voorgaende dagh ſijn twee ſonen de ſelve ſtraf geleden hadden. [De ſelve Buchananus beſchrijft in't ſelve boeck deſe

* *Eylanden Hebudes.*

Hertogen van Albania.

BYVOEGING.

Gruwelijcke geſchiedenis.

BYVOEGING.

deſe hiſtorie in deſer voegen: Sy, in de vergadering gevangen, wierden in bewareniſſen verdeelt, te weten, Mordacus, Hertogh van Albania, zijn ſonen Walter en Alexander, en ſijn behuwde vader Dunachus, Graef van Lennox, en Robert Gramus, die na eenige jaren de Koning doodde; gelijck oock vier-en-twintigh mannen van de voornaemſte adel: doch d'anderen wierden niet lang daer na losgelaten, maer Mordacus met ſijn ſoon en behuwde vader gehouden. De Koning had oock beſtelt dat men in de ſelve dagh, daer in Mordacus gevangen wierd, des ſelfs kaſteelen in ſijn macht ſou brengen, als Falkland in Fyfe, en Dun in Taichie, uyt de welcke ſijn gemalin uytgeleyt, en naer Tentallon, een kaſteel in Lothian, gevoert wierd. Iacob, de jongſte ſoon, de ramp van ſijn geſlacht verſtaende, vergaderde een bende, verbrandde de ſtadt Dunbritton, en doodde Ioannes Stuart Rufus, des Konings oom, en met hem twee-endertigh anderen. Hy ſelf vlood naer Yrlandt, daer hy weynigh tijdts daer na ſtorf. Hier overleed oock Finelaus, Biſſchop van Liſmore, die met hem gevloden was, een man van de Dominicaenſche ordening, die by Iacob de ſtichter van alle raden was. Walters gemalin was oock naer Yrlandt gevloden, met de twee ſonen Andries en Alexander, en de baſtert Arctur, die, weêr t'huys gekeert, van Koning Iacob de Derde met groote waerdigheden beſchoncken wierden. In 't ſelve jaer wierden de Grooten te Sterlin ontboden, en Mordacus, met ſijn twee ſonen en behuwde vader, te voorſchijn gebracht, om ſijn ſaeck te verantwoorden. 't Recht wierd hier ingeſtelt, naer de gewoonte van 't landt, die ſoodanigh is: Men verkieſt tot voorſitter een man van beſondere voorſichtigheyt en achtbaerheyt, aen de welk ten minſten twaelf by ſitters wort gegeven, die de voorgeworpe misdaden aenhooren, en, beſworen zijnde, van 't misdrijf vonnis geven. Deſe zijn omtrent van gelijcke ſtaet, als de beſchuldighde, of ſoo na daer aen, als geſchieden kan. De verwerping der Rechters wort aen de beſchuldighde gegunt. Als 't getal, te weten van twaelf, of ten meeſtendeel van meer, vervult is, ſoo wordt het misdrijf overwogen, en 't vonnis naer 't meerder getal der ſtemmen gevelt. Toen in deſer voegen de Rechters verkoſen waren, welckers namen te noemen hier onnoodigh is, (want ſy waren alle deurluchtige mannen, die ten meeſtendeel heel namaeghſchap met de beſchuldighden waren) wierden ſy van gequetſte Hoogheyt verweſen. In de ſelve dagh wierden de twee jongelingen, en in de volgende dagh hun vader, en oock hun grootvader van 's moeders zijde, op de heuvel, die tegen over het kaſteel van Sterlin is, met de doodt geſtraft. Daer loopt een ſterck gerucht, 't welck ſtandt houdt, ſchoon ick 't van niemant beſchreven vindt, dat de Koning de hoofden van de vader, man en ſonen aen de gemalin van ſijn neef, Iſabella genoemt, geſonden heeft, om te beproeven of deſe hoogmoedige vrouw uyt ongedult van droefheyt (gelijck gemeenlijck gebeurt) eenige geheymeniſſen van haer ziel openbaren ſou; maer dat ſy, ſchoon door onverwachte aenſchouwing ontroert, niets onbeſcheydelijck ſprack, en alleenlijck antwoordde, *Indien hen ware miſdaden voorgeworpen zijn, ſoo heeft de Koning recht en wel gedaen.*] De derde Hertogh van Albania was Alexander, de tweede ſoon van Koning Iacob de Tweede. Deſe, Onderkoning van 't Rijck, Graef van *Merche*, *Mar* en *Garioch*, en Heer van *Annandail* en *Mannia* zijnde, wierd van ſijn broeder, Koning Iacob de Derde, verweſen, en, van veel ſwarigheden getroffen, ſneuvelde te Parijs in een ſteeckſpel, daer hy by was, en van een ſplinter van een gebroke ſpeer gequetſt wierd. De ſoon van deſe, Ioannes genoemt, de vierde Hertogh van Albania, oock Onderkoning, en tot een toeſiender aen Iacob de Vijfde gegeven, door de welluſten van 't Franſche hof murw geworden, trouwde daer een gemalin, de dochter en tweede erfgenaem van Ioannes van Auvergne, en Graef van Lauraguezan, en ſtorf daer, ſonder kinderen na te laten. Franciſcus d'Eerſte, Koning van Vranckrijck, heeft hem uyt eerbiedigheyt tot het Koninckliick bloet der Schotten, ſulck een eere waerdigh gekent, dat hy aen hem, onder d'Aertsbiſſchop van Langres en de Hertogh van Alençon, Pairs oft Genoten van Vranckrijck, ſitplaets heeft gegeven. Na ſijn doodt was 'er geen Hertogh van Albania, tot dat Koningin Maria deſe tytel aen Hendrick, Heer van *Darley*, gaf, die ſy weynigh dagen daer na tot gemael aennam: in voegen dat Koning Iacob de Seſte de ſelve aen Karel, ſijn ſoon, een jong kindt, [nu onlangs Koning van Groot-Britanje,] overgaf.

BYVOEGING.

Deſe geweſten worden bewoont van ſeker ſlach van onbeſchaefde, ſtrijdbare en ſeer booſe menſchen, gemeenlijk *Highlandmen* genoemt, die, de rechte ſtam der oude Schotten zijnde, Yrſch ſpreken, en ſich *Albinnich* noemen, vaſt en welgeſet van lighaem, ſterck, ſnel van voeten, hoogh van moed, in d'oeffeningen van d'oorlogh, of eer in rooven opgequeeckt, en ſeer begeerigh om ſich met groote haet te wreken. Sy zijn, naer de wijſe der Yren, met geſtreepte ſajen gekleedt, dick en lang van hayr, en leven van de jaght, viſſchery en roovery. Sy gebruycken in d'oorlogh een yſere helm, een borſtharnas met yſere ringen gehecht, bogen, weêrhakige pijlen, en breede

Highlandmen.

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Scotiæ provinciæ mediterraneæ inter Taum flumen et Vararis æstuarium: Sunt autem BRAID-ALLABAN, ATHOLIA, MARRIA SVPERIOR, BADENOCHA, STRATH-SPEA, LOCHABRIA, cum Chersonesо qui ei ad occasum prætenditur; cum singulis earundem partibus. Opera Ro. Gordonis a Straloch.

A Description of the inland provinces of SCOTLAND lying betwen Tay river and Murra fyrth, conteyning BRAID-ALLABAN, ATHOL, BRAE OF MAR, BADENOCH, STRATH-SPEY, LOCHABYR, wt al ye lands which ley west from LOCHABYR wt all their parts conteyned under them.

PART OF ROSS.

Part of Murray Fyrth

PART OF THE YLE OF SKYE.

Kintail.

Glen Elcheg.

Glen Elgh

Glen Moris-den

Glen Tarff

Knodcort

Garrif

Murr-on

Arisaig

Muydeort

Swyncord

Ard-na Murchen

Morvern

Point of Ardnamurchen

Kean-Ger-Loch

Ard-gaur

Beandir Loch

Apping

Part of Lorn

Glen Wrquhay

Dochart

Glen Buick

Glen Nevish

Glen Coen

Glen Lyon

Glen Tay

Loch Tay

Loch Rannoch

Loch Ericht

Loch Laidon

Loch Ossian

Loch Treig

Loch Lochy

Loch Arkeg

Loch Durvous

Loch Linnhe

Loch Leven

Loch Etive

Loch Awe

Loch Tarff

Loch Ness

Loch Oich

Loch Garry

Loch Rannoch

Loch Tummel

Loch Erichd

ſwaerden: dit volck, in geſlachten gedeelt, die ſy *Clannes* noemen, woeden ſoo ſchrickelijck met rooven en moorden, dat ſy, door hun gruwelijcke wreetheyt, den Schotten tot een wet geparſt hebben, daer in geoorloft is dat, ſoo iemant van hun volck ſchade gedaen heeft, de gene, wie hy oock is, die van hun geſlacht gevangen wordt, de ſchade moet vergoeden, of met ſijn hooft boeten.

Parlem. M CCCCC LXXXI.

LOQHVABRIA.

Uyt Cambdenus.

Al 't gene, dat over de *Neß* ſich naer 't weſterlijck geweſt ſtreckt, en aen *Loch-aber* leght, wordt daer af *Loqhuabria* genoemt, dat is, in de tael der oude Britanners, *Uytgang der binnenzeen*; en 't gene, dat ſich naer 't noorden ſtreckt, wordt *Roß* geheeten.

Loqhuabria is aengenaem van weyden en boſſchen, en niet ſonder yſer-aders; maer niet ſeer vruchtbaer van koorn. Doch het wijckt naeuwelijcks eenigh ander landt in viſchrijcke meeren en vloeden. Aen de binnenzee *Lothea* leght *Innerlothe*, met een veſting verſterckt, dat eertijdts, door de toevloejing der kooplieden, ſeer vermaert geworden is, maer door d'oorlogen der Deenſche en Noorweeghſche roovers geheel verdelght, en heeft nu veel eeuwen lang dus verwaerlooſt gelegen, dat men naeuwelijks eenige gedaente daer af vinden kan.

Innerlothe.

Ick heb niet geleſen dat *Loqhuabria* eenige Graven heeft gehad, maer wel, omtrent het jaer onſer ſaligheyt 1050, een voornaem *Thanus*, Banqhuo, die door bevel van de baſtert Macbeth, toen hy met bloet en moort het Koninckrijck ingenomen had, uyt vrees en erghwaen, gedoot wierd, om dat hy uyt de voorſeggingen van eenige tovereſſen verſtaen had, dat, na 't verdelgen van Macbeths kinderen, de nakomelingen van deſe Thanus 't Rijck ſouden beſitten, en een lange tijdt na malkander heerſchen. Dit heeft oock niet gemiſt: want Fleanchus, Banqhuos zoon, die, in de duyſternis onbekent, deſe lagen ontſnapte, vlood naer Walles, daer hy ſich voor een wijl verborgh, en tot gemalin trouwde Neſta, de dochter van Griffith *Ap Lewellin*, Prins van *North-walles*, met de welcke hy Walter teelde, die, weêr in Schotlandt gekeert, de weêrſpalt der eylanders met ſoo groote lof van dapperheyt bedwong, en met ſoo groote voorſichtigheyt de Koninckſlijcke inkomſten in dit geweſt bediende, dat de Koning hem tot Seneſchal van 't geheele Koninckrijck van Schotlandt ('t welk ſy *Stewart* noemen) geſtelt heeft.

Thanus van Loqhuabria. Banqhuo.

Uyt de naem van dit ampt is de bynaem van *Stewart* aen ſijn nakomelingen gekomen, die overal deur heel Schotlandt in een talrijcke menighte verſpreydt, en met groote waerdigheden opgehoopt, lang gebloeyt hebben, van de welcke voor drie hondert en dertigh jaren Robert *Stewart* door Marioria ſijn moeder, dochter van Koning Robert *Brus*, aen 't Koninckrijck van Schotlandt is gekomen, en onlangs Iacobus *Stewart*, de Seſte van die naem, Koning van Schotlandt, door Margareta, ſijn overgrootmoeder, dochter van Hendrik de Sevende, door de beſtiering van d'opperſte Beſtierder, tot de hooghſte top van de Britanniſche Monarchy, met toejuyghing van de heele weerelt, is geklommen.

Oorſprong van de Koninglijcke ſtam der Stewarts.

LORN.

UYT CAMBDENUS.

Orn, vruchtbaer van treffelijcke garſt, heeft aen de groote binnenzee, *Leave* genoemt, het kaſteel *Berogomum*, in de welcke eertijdts de plaets van 't gerecht was, en niet verre van daer *Dunſtafag*, dat is, *Stephanus-bergh*, eertijdts de wooning der Koningen, boven de welcke *Loch Aber* uyt de weſtzee ſoo verre landewaerts in loopt, dat ſy in Loch Neſs, die in de Noordzee ſich ontlaſt, ſou vloejen, ſoo ſy niet met een enge rijg van bergen van malkander wierden geſneden. De vermaertſte plaets in dit geweſt is *Tarbar*, in *Loch-Kinkeran*, daer, door authoriteyt van 't Parlament, Iacob de Vierde een Iuſticier en Burghgraef heeft geſtelt, die den inwoonders der zuyderlijcke Eylanders recht toe dienen ſou. Deſe en de wijdergelegen geweſten wierden in't jaer onſes Heeren 605 van de Picten ingehouden, die van Beda Noorder-Picten genoemt worden, daer hy verhaelt dat in dit jaer Columbanus, Prieſter en Abt, door ſijn Monicks-kleeding en leven vermaert, uyt Yrlandt naer Britannia, tot de gene was gekomen, die door de harde en verſchrickelijcke toppen der bergen van de zuyderlijcke landen der Picten afgeſcheyden waren, om hen in de Chriſtelijcke Godsdienſt t'onderwijſen, en dat deſe, tot vergelding het eylandt *Hy*, nu *I. Combkill*, dat daer tegen over leght, aen hem hebben gegeven. Doch hier af op ſijn plaets. De *Stewarts* waren in de voorgaende eeuw Heeren van *Lorn*; en nu is door een vrou, hun erfgenaem, deſe heerlijckheyt aen de Graven van *Argyle* gekomen, die daer met deſe eertytel over al 't gebiedt hebben. [En hun oudtſte ſonen worden Heeren van Lorn genoemt.]

Berogomum.

Dunſtafag.

Loch Aber.

Tarbar.

Heeren.

BYVOEGING.

Occidens.
Part of the Yland MVL.
Part of Iura Yland.
LORNA cum insulis vicinis et provinciis eidem conterminis.
LORN wt the Yles and provinces bordering there-vpon.
Miliaria Scotica communia
1 2 3 4 5 6
LEIR MVLLACH.
TOIRSA.
SKARBA.
LVING.
SEIL.
KERRERA.
KREIGENES.
MEL
FORT.
LAERN-IKRACH.
LAERN-MEANACH.
MVKKARN.
BINTA-LOCH.
This Bay openeth up to Inner-Lochy in Loch-Abyr.
Part of Knap-dail.
Part of Lochabyr.
Glen-wrchay.
Auct. Timoth. Pont.
Invidos virtute torquebo.
Nob. Dño.
D. IACOBO BALFOVRIO
Militi Baroneti di Kynaird, Leoni Armorum Regis et Regni Scotiæ, nec non Insularum adjacentium, etc. Tab. hanc D. D.
J. Blaeu.
Meridies.
Septentrio
Oriens.

't UYTERSTE GEWEST VAN SCHOTLANT,

in 't welck

De Lantſchappen Roſs, Sutherland, Cattenes, Strath-Navern, met de landtſchapjes die daer onder behooren, benevens Murray, begrepen zijn.

ALle de landen, die in een lange rijgh van de zeeboeſem, die ſy Liven noemen, en die Lochabria van Lorn afſcheyt, tot aen d'Orcadiſche eylanden, en 't uytterſte van 't vaſte lant, gelegen zijn, daer oock Badenoch onder begrepen is, 't welck ſich van d'oorſprong van de vloet Spey tot aen des ſelfs aflooping in de langte uytſtrekt, worden met de naem van Innerneſs genoemt. Sy verſochten alle hun Recht in deſe ſtadt, daer de wooning van de Burghgraef, die zy *Sheriff* noemen, was, gelijck ſy noch heden daer gebleven is. Alle de plaetſen, die uyt d'Ebudiſche eylanden op een groote ruymte tegen over deſe ſtranden leggen, waren met een ſelve Recht verbonden. Dit Sheriffdom behoorde by erfrecht aen de Marckgraven van Huntley. Maer het lantſchap Catheneſs is onlangs door de Marckgraef overgegeven, ten believen van de Graef van Catheneſs, uyt het geſlacht der Sinclairs geſproten, die Ioanna Gordon, de ſuſter van de ſelve Marckgraef, tot ſijn gemalin getrouwt had, daer af noch heden kinderen zijn; en dit Lantſchap word een Graefſchap op ſich ſelve geacht.

De ſelve Marckgraef heeft oock 't recht van 't Sutherlandtſche landtſchap overgegeven, ten believen van Georg Gordon, van ſijn maeghſchap, die de dochter en erfgenaem van de Graef van Sutherland getrouwt, en deſe tytel aen ſijn andere gevoeght hebbende, dit Graefſchap aen ſijn geſin overgebracht had. Daer af oock heden dit Lantſchap een Graefſchap op ſich ſelf geacht wordt.

Cromartie. Cromartie, een ſtedeken, aen de zeeboeſem van gelijcke naem gelegen, met een kleyn gedeelte van 't naeſte landt, is al van oude tijden voor een Burghgraefſchap gehouden, welcks vooghdy noch aen 't geſlacht der Vrcharts behoort, welckers hooft van de ſtam niet verre van de ſtadt een kaſteel en landeryen heeft.

Schoon deſe landtſchappen daer af getrocken zijn, ſoo blijft het echter noch een ſeer groot Graefſchap van 't geheele Rijck: want behalven Badenoch, Lochabria en deſe enge ſtreeck landts, die tuſſchen Lochabria en d'Ebudiſche eylanden leght, van veel mindere Koninckjes bewoont, ſoo begrijpt het alle deſe eylanden, die op een rijgh voor de ſtrant uytgeſtreckt leggen, geheel Roſs, met de geburige landtſchapjes, of die daer onder begrepen zijn, Strathnavern, Aſſynt, en alle de landen rontom Loch Neſs gelegen.

D'oude Landtbeſchrijvers getuygen dat de *Oude inwoonders.* Creonen, Canten, Carnonaken, Merten, Logen, en aen 't uytterſte van 't Noorden de Cornabiers gewoont hebben, van alle de welcke noch by onſe, noch by d'uytheemſche Schrijvers, geen gehengenis overigh is, 't en ware dat 'er miſſchien eenige duyſtere tekenen der Cornabiers in 't kaſteel der Graven van Cathenes verborgen waren, het welck onlangs Gernigo geheeten wierdt, en heden *Caſtle Sinclar* begint genoemt te worden. Maer de groote zee, in een groote ruymte landts ingeſtort, beginnende ter ſlincke zijde aen de zeebergh Tæzalum, nu *Buchan-neſſe* noemt, en ter rechte zijde aen de zeebergh Veruvium, nu *Dungisby-head* geheeten, en tot Innerneſs, en dieper tot aen 't klooſter Beaulieu deurdringende, eertijts Vararis zeeboeſem, en nu *Murray-Fyrth* genoemt, ſchijnt noch ſijn oudtheyt niet afgeleght te hebben: want in de binnenſte inwijck van deſe zeeboeſem vloejen drie vloeden, met onderſcheyde namen, in een, onder de naem van de vloet Farrar, in deſe groote Vararis zeeboeſem.

R O S S.

Naem. DE naem van Roſs beteeckent in d'oude tael half-eylandt. En ſeker, ſchoon dit Lantſchap ſich tot aen de beyde zeen uytſtrekt, ſoo is het echter door veel boeſems van d'ingeborſte groote zee van malkander

EXTIMA SCOTIÆ SEPTENTRIONALIS ORA,

ubi Provinciæ sunt
ROSSIA, SVTHERLANDIA, CATHENESIA,
STRATHNAVERNIÆ,
cum vicinis regiunculis quæ eis subsunt, etiamque
MORAVIA.
R. Gordonius à Strath-loch collegit et descripsit.

Septentrio.

Occidens.

Oriens.

Meridies.

OCEANUS DEUCALEDONIUS.

MARE VERGIVIUM.

PART OF PENTLAND FYRTH.

PART OF MVRRAY FYRTH, Called of old VARAR ÆSTVARIVM.

PART OF THE YLE

Miliaria Scotica communia.

5 10 15

Stroem Sy
Duagilsby head
Windieknap head
Faro head
Hoburn head
Row na Fariff
Aird Whyting head
Virvedrum Promont.
Sandset head
Nose head
The Ord head
Terbat Neß
Dornoch
Tarbat
Cromartie
Nairn
Elgin
Bog of Gicht
Strathbogie
Strath Bogie Land
Glen Elgh
Slait
Soa vreill
Rona
Raarsa
Scalpa
Row na Brois
Row na Hard
Poynt Cannord
Row na Clach-moin
Row na Ra
Loch Carroun
Glen Elchee
Glen Moris den
Strachem rin
Strath Glash
Kin tail
Glen - Chowill
West-Maon
Dinart.
Strachen
Navern.
Strath Erin
Strath Nairn
Strath Spey
Strath Yla
Strath Avin
Arkee
Wrchoden
Aird
Ard Meanach
Charrou
Ross
Ard
Okell
Charrous
Innerne
Tyrie
Dingwall
Fyrth of Tayne
Fyrth of Cromartie
Loch Kaserin
Loch Alsh
Loch Ew
Loch Torridon
Gher Loch
Loch Ern
Kilmalack
Kilchrist
Ashemorow
Dunscaich
Ardlair
Armadill
Dunaken C.
Mussilin
Scafa
Leurea
Leandbay
Duncolm C.
Duncansbay Head
Dungsby Head
Old Wick
Wick
Stanegs
Ingrinse
Killemster
Thurso
Brimmes
Burrowstouness
Skinnet
Reay
Strathy
Melvich
Farr
Tongue
Kyle of Tongue
Whiten Head
Eriboll
Durness
Cape Wrath
Loch Inchard
Loch Laxford
Loch Eriboll
Loch Hope
Loch Naver
Loch Shin
Loch Meig
Loch Broom
Loch Ewe
Loch Maree
Loch Gairloch
Loch Torridon
Loch Carron
Loch Alsh
Loch Duich
Loch Long
Loch Linnhe
Loch Leven
Loch Etive
Loch Awe
Loch Fyne
Loch Tarbert
Loch Indaal
Loch Gruinard
Loch Broom
Loch Kanaird
Loch Assynt
Loch Inver
Loch Roe
Loch Fleet
Loch Buchan
Loch Ryan
Loch Strangaer
Loch Doon
Loch Trool
Loch Dee
Loch Ken
Loch Skerrow
Loch Lochmaben
Loch Annan
Loch Maben
Loch Frith
Loch Lochar
Loch Urr
Loch Fergus
Loch Ruthwell
Loch Kinnordy
Loch Lintrathen
Loch Clunie
Loch Rannoch
Loch Tay
Loch Earn
Loch Lubnaig
Loch Voil
Loch Katrine
Loch Lomond
Loch Arklet
Loch Chon
Loch Ard
Loch Venachar
Loch Achray
Loch Vennachoir
Loch Drunkie
Loch Achanalt
Loch Glass
Loch Morie
Loch Ness
Loch Oich
Loch Lochy
Loch Arkaig
Loch Eil
Loch Shiel
Loch Sunart
Loch Aline
Loch Don
Loch Creran
Loch Etive
Loch Awe
Loch Gilp
Loch Crinan
Loch Sween
Loch Tarbert
Loch Fyne
Loch Long
Loch Goil
Loch Striven
Loch Ridden
Loch Riddon
Loch Ranza
Loch Kilbrannan
Loch Kilkerran
Loch Campbeltown
Loch Gigha
Loch Sanda
Loch Tarbert
Loch Indaal
Loch Gruinard
Loch Broom
Loch Kanaird
Loch Assynt
Loch Inver
Loch Roe
Loch Fleet
Loch Buchan
Loch Ryan
Loch Strangaer
Loch Doon
Loch Trool
Loch Dee
Loch Ken
Loch Skerrow
Loch Lochmaben
Loch Annan
Loch Maben
Loch Frith
Loch Lochar
Loch Urr
Loch Fergus
Loch Ruthwell
Loch Kinnordy
Loch Lintrathen
Loch Clunie
Loch Rannoch
Loch Tay
Loch Earn
Loch Lubnaig
Loch Voil
Loch Katrine
Loch Lomond
Loch Arklet
Loch Chon
Loch Ard
Loch Venachar
Loch Achray
Loch Vennachoir
Loch Drunkie
Loch Achanalt
Loch Glass
Loch Morie
Loch Ness
Loch Oich
Loch Lochy
Loch Arkaig
Loch Eil
Loch Shiel
Loch Sunart
Loch Aline
Loch Don
Loch Creran
Loch Etive
Loch Awe
Loch Gilp
Loch Crinan
Loch Sween
Loch Tarbert
Loch Fyne
Loch Long
Loch Goil
Loch Striven
Loch Ridden
Loch Riddon
Loch Ranza
Loch Kilbrannan
Loch Kilkerran
Loch Campbeltown
Loch Gigha
Loch Sanda

geſcheurt, dat men, ſoo men't in 't geheel beſiet, bevinden ſal dat het in veel halve eylanden beſtaet.

De gene, die d'oude tael ſpreken, noemen alle deſe boeſems *Lochs*, en om de twijffelachtigheydt van de naem zeeboeſems, ſoute braken, en die in 't landt zijn, ſoete braken.

Roſs leght naer 't weſten tegen de Vergiviſche zee aen, en is van veel braken deurſneden, die alle groote overvloet van viſch, en voornamelijck van haring, die men daer by heele ſwermen ſiet, overvloejen. Het lant rijſt tot woeſte bergen, en is niet ſeer vruchtbaer van koorn, vermits de landen niet beſaeyt worden. Het heeft veel boſſchen, en is dienſtiger tot weyden, dan tot koornackers. Maer dit gebreck der vruchten wordt vergoed door d'overvloet der tamme en wilde dieren, die jarelijcks wijd en breet verſpreyd worden.

Vruchtbaerheyt.

Kintail.

't Eerſte geweſt na 't zuydweſten wordt *Kintail* genoemt, met een engte der zee van 't eylant Skia afgeſcheyden; en beneden dit leght het landtſchapje *Glen-Elcheg*, een erffelijck lant des deurluchtighſten Graefs Seafort, die dat van ſijn voorouders geërft heeft, en, het hooft van de ſtam der Mac-Kennethen zijnde, wijt en breet in deſe landtſchappen heerſcht. Hier is oock *Caſtel ylen Donen*, in 't eylandt van de voorgenoemde engte der zee, daer d'eerſte voorouders van deſe Graef hun wooning gehad hebben. In deſe engte vloejen deſe matige vloeden *Sheil*, *Lyick*, *Connag*, *Elchag*, en *Luong*. Maer Glen-Elcheg raeckt aen de zeeboeſem van Carroun, daer een vloet van gelijcke naem invloeyt. Dus voort-tredende koomt men aen eenige onbekende zeeboeſems, en dan volght de zeeboeſem Ew, en duyſent ſchreden daer boven de binnenzee Ew, van alle zijden met dichte boſſchen beſloten, daer in de voorgaende jaren yſermijnen gevonden zijn, en ick weet niet of men noch heden daer aen arbeyt.

Glen-Elcheg.

Caſtel ylen Donen.

Een weynigh van hier noordewaerts is de zeeboeſem Breyn, door de jarelijckſche en overvloedige vangſt van de haring vermaert. Deſe inham ſchijnt by Ptolemæus Volſas genoemt te worden. Het middeldeel boven deſe inham van Roſs wordt Ard-Roſs genoemt, 't welck de hooghte, of 't hooghſte deel van Roſs betekent; want dit, tuſſchen ſeer hooge bergen leggende, is heel woeſt, en ongebouwt. Boven deſe zeeboeſem, terſtont genoemt, volght het landtſchapje *Coigach*, 't welck het vijfde bedied; want het wierdt voor 't vijfde deel van 't geburigh lantſchap Aſſynt geacht, doch is nu daer afgeſneden, en onder een andere heerſchappy.

Breyn.

Ard-Roſs.

't Naeſte landtſchap daer aen is Aſſynt, tuſſchen de vloet Chircaig, en de zeeboeſem Cheulis-cung, aen de ſtrant uytgeſtreckt. De zeebergh Row-ſtoir-Aſſynt loopt hier ſeer verre buyten d'overige ſtrant in zee uyt. De vloet Trallign, uyt de hooghſte bergh van Bin-moir-Aſſynt afvloejende, valt beneden Ard-breck, daer de Heer van de plaets een kaſteel heeft, in de geſeyde Loch Aſſynt, en ontlaſt ſich deur dit Loch in zee. Deſe bergh, met veel anderen in de middellanden van Sutherland, zijn ſeer vermaert door d'aderen van 't marmer, of van de ſteen, die ſeer na aen 't marmer koomt. Voorts, alles is hier woeſt en ongebouwt; en men vindt hier niets gedenckwaerdigh, als herten, oſſen, paerden en geyten; in voegen dat dit landtſchap naeuwelijcks voor weynigh inwoonders genoegh is. Dit landtſchapje, voor veel tijden aen Sutherlandt toegeëygent, wierd voor een deel daer af gehouden: maer ſedert is het, ick weet niet hoe, hier afgetrocken, en onder de heerſchappy van anderen geraeckt. De Heer van deſe plaets kent heden voor ſijn meerder de Graef van Seafort; maer ſeker, het behoort naeuwelijcks aen Roſs, dewijl het een deel van 't Biſchdom van Cathenes is.

Aſſynt.

Ter plaets, daer Roſs ſich naer Vararis zeeboeſem uytſtreckt, en hoewel het overal tot bergen rijſt, ſoo is het echter aen de ſtrant, en aen de kanten der vloeden, die daer veel zijn, ſoo vruchtbaer, dat het tot groote verwondering van de beſte vruchten groote overvloet heeft. Hier is geen gebreck van tarwe, rogge, haver, boonen, en andere hofvruchten, die men daer vol op vindt. Dit landtſchap neemt ſijn begin ter plaets, daer de vloet Farrar ſich in de zeeboeſem van gelijcke naem ontlaſt, gelijck ick geſeght heb, daer Lovetta leght, een oudt kaſteel, de wooning der Baronnen Fraſers genoemt, de machtighſten in deſe plaetſen.

Dit half-eylandt, tuſſchen de twee zeeboeſems, van Vararis, en van de gene, die de naem van de ſtadt Cromartie draeght, gelegen, word *Ard-Meanach* genoemt, 't welck middelhooghte betekent. Ick ſluyt hier het landt van Cromartie, en 't omleggende geweſt buyten, dat, gelijck wy verhaelt hebben, ſijn Burghgraef heeft.

Ard-Meanach.

Men ſiet hier op de ſtrant een ſtadt, Chanrie genoemt, aen vermakelijcke en vruchtbare bergen, die dit beſluyten, in velden uytgeſpreyt, en door haer kaſteel en Domkerck, die echter niet geheel is, niet onbekent. Sy was eertijdts een Biſſchoppelijcke zetel, waer door ſy de naem van de Kanonicken voert; want hun wooningen worden by ons *Chanrie* genoemt, gelijck in Elgin, een gebuerſtadt van Murray, daer dit deel, daer ſy met hun Biſſchop ſich onthielden, van d'overige ſtadt afgeſcheyden is, en noch heden *the Chanrie* genoemt wordt.

Chanrie.

Men

Men vaert van deſe ſtadt dagelijcks over naer Murray ; en de ſtadt heeft echter geen haven. Maer men voert de ſchepen naer Minloch, drie mijlen daer boven gelegen. Beneden Chanrie op de ſelve ſtrant leght *Ros-Markie*, van oudts tot een ſtadt geſchickt, maer door de gebuerſtadt van Chanrie ſoo verduyſtert, dat ſy nooyt heeft konnen opkomen. Een weynigh hooger aen de ſtrant ſiet men de puynhoopen van het kaſteel Ormond, daer af onſe Vorſten een deel van hun tytels afleyden ; en oock niet t'onrecht, want in deſe plaetſen van Roſs, gelijck oock in verſcheyde anderen, ſijn groote landeryen, die tot de Vorſtelijcke ſchatkiſt behooren, welckers jarelijckſche inkomſten in de Scaccarie, gelijck ſy 't noemen, betaelt worden.

Minloch.

Ros-Markie.

Het kaſteel van Ormond.

Beaulieu. Beaulieu, eertijdts een luſtigh en weligh klooſter, leght aen 't begin van de zeeboeſem, niet verre van d'uytgang van de vloet Farrar, en is nu de beſitting der Baronnen van Lovatt.

Cromartie. Nu volght het ſtedeken Cromartie, aen 't begin van de zeeboeſem, die gelijcke naem draeght, van 't welck men met waerheyt mach ſeggen, dat men geen ſoodanige haven vindt van d'Orcadiſche eylanden af, tot aen Kent in Engelandt : want de ſchepen konnen daer gemackelijck inkomen, en leggen ſtil en veyligh daer binnen. Sy is oock groot, en vry van ſanden, bancken en klippen ; kort, ſy heeft alles, dat men in eenige treffelijcke haven prijſen kan. Aen de beyde ſtranden aen de vlacke kanten zijn veel houte hecken, die veel gebruyckt worden : want als d'eb gaet, en de ſtrant droogh wordt, ſoo vangt men de viſſchen met de handt.

Connel een vloet. In deſe inham ontlaſt ſich de vloet Connel, of Connen, die, in verſcheyde vloeden beſtaende, in deſe naem eyndight. Aen d'oever van deſe zeeboeſem ſiet men oock Kildun, een kaſteel der Mac-Kennethen, en een weynigh hooger Braan, een bekent kaſteel des deurluchtighſte Graefs Seafort, aen de welck een groot deel van 't landt daer rontom toebehoort. Hier is een vloet, die parrelen voortbrengt, daer dickwils treffelijcke parrelen in hun ſchulpen gevonden worden. Maer dit lof koomt niet alleenlijck aen deſe vloet toe : want veel andere vloeden, ſoo wel in dit geweſt als elders, en in verſcheyde andere plaetſen, beſwijcken niet in deſe gift. En deſe parrelen worden oock in de Dee, Dona, Ythanne, Vgie, en aen veel andere oevers, oock verre van de zee in 't Burghgraeffſchap van Aberdeen gevonden ; en veel andere vloeden, die ick niet noem, krielen van deſe ſchelpen.

Kildun.

Braan.

Pinwell. Naeuwelijks duyſent ſchreden van de mont van deſe vloet leght het ſtedeken Pinwell, dat niet groot van naem is, in een vet en vruchtbaer landt. Niet verre van hier vertoont ſich de ruwe bergh Weves, die, uyt veel heuvels beſtaende, ſpits opgaet, en veel landts beſlaet, van daer men Thana ſiet, van 't welck wy terſtont ſullen ſpreken, daer veel groene dalen zijn, die van verſcheyde beeckjes beſproeyt worden, 't welck niet heel ondienſtigh is.

Aen de noortzijde van deſe zeeboeſem ſiet men het kaſteel Fowlis, een weynigh van de ſtrant af, een vooroudertijcke beſitting van de Heer, Monro genoemt, welcks affetſelen van deſe ſtam hier van oudts af groote landeryen hebben. Beneden aen de ſelve ſtrandt is het kaſteel Balnagaun, dat nu beſeten wort door de voornaemſte van d'algemeene ſtam der Roſſers in deſe landen ; en deſe bynaem is wijt en breet deur deſe plaetſen verſpreyt. Een weynigh meer nederwaerts ſiet men Miltoun, een aengename en vermakelijcke wooning des Barons van Innes.

Fowlis, een kaſteel.

Balnagaun.

Miltoun.

De Graven van Roſs hebben al van oude tijden af in dit geheele Graeffſchap boven d'anderen in macht uytgeſteken. Maer toen deſe uytgeſtorven waren, behoorde al 't recht aen Donald, een machtigh Koninckje der Ebudiſche Eylanden, of hy eygende hem ſulcks toe door maeghſchap. Maer toen hem 't beſit deſer erffenis geweygert, of omgeworpen wierd, verkreegh hy ſulcks met de wapenen, en behield het gemackelijck. Hy, in ſijn onbeſuyſt gemoed noch grooter en ongeoorlofde dingen begeerende, trock over de Varar, en roofde al 't gene, dat naeſt hem was ; en trock, vermits niemant hem tegenſtont, voort met ſijn heyr tot aen Abyrdeen. Dit geſchiedde omtrent het jaer 1411, in welcke tijdt Iacob d'Eerſte, na dat ſijn vader in Engelandt overleden was, tegen alle recht der volcken gevangen wierd gehouden, en het Rijck terwijl door een Tuſſchenkoning beſtiert. Men ſond tegen hem Alexander, Graef van Marr, die ſijn krijghsbenden verſloegh ; in voegen dat hy, uyt de ſtrijdt gevlucht, en aen gequetſte Hoogheyt ſchuldigh, van dit Graefſchap, en van veel andere landeryen verviel, en ſijn nakomelingen nooyt weêr tot ſoo hoogh een macht opgeklommen zijn.

Nu volgt d'andere zeeboeſem, en het tweede half-eylandt. Deſe zeeboeſem wordt naer de ſtadt, daer tegen over gelegen, *the Fyrth of Tayne* genoemt, en is heel onbequaem voor de ſchepen, die daer, uyt oorſaeck van d'ondiepte, in groot gevaer zijn. Deſe inham, veel mijlen verre landewaerts inbarſtende, ſcheyd Sutherland van Roſs, en eyndight aen de zeebergh, Terbat genoemt. Hier ſijn treffelijcke vruchtdragende ackers. In deſe zeeboeſem leght het kloſter Fern, in een vermakelijcke plaets geſticht. In d'ingeborſte bocht van deſe

Tayne.

Fern.

boesem is oock Tayne, rontom in een vruchtbaer landt besloten, in d'oude tael Bale-Guiche, of Bale-Duiche (want het wort op beyde wijsen uytgesproken) genoemt, van seker Dothesius, of Duichus, voor heyligh gehouden, die hier een kerck heeft, en eertijdts had een recht van toevlucht. Hier wierden in de voorgaende tijden seer veel Pelgrimagien gedaen. Drie mijlen boven dese stadt vertoont sich de plaets Portincultyr, daer d'overvaert naer Sutherland is. Eenige mijlen voorby dese overvaert wordt dese zeeboesem al gedurigh enger, en tot een tamelijcke gracht, daer twee vloeden invloejen, de Charron aen de zuyderlijcke strandt, en heel in de binnenste inham d'Okel.

Portincultyr.

Charron, een vloet.

De Charron, uyt de hooghste toppen van't geberghte Skor-Mivarr deur bergh- en boschlanden afvloejende, snijt het gewest, dat sy Strath-Charron noemen, van malkander. Dit geheel gewest is ten meestendeel met bosschen bekleet, en draeght voornamelijck hooge denneboomen, en levert bouwstoffen aen d'inwoonders en uytlanders. Dese vloet, langs de welcke vette weyde voor ossen en paerden is, heeft sijn uytgang aen Inner-Charron. De vloet Okel, die in grootheyt hier niet by halen magh, stort sich, gelijck ick geseght heb, in't binnenste van de zeeboesem, en neemt sijn loop deur't gewest, dat, naer de vloet, Strath-Okel genoemt wordt, aen de welcke eenige dorpen leggen, sonder dat hier iets gedenckwaerdigh is. Dese beyde gewesten behooren aen't geslacht der Rossen. Een weynigh voorby de vloet Okel is de scheyding van't geheele landtschap, te weten, te Chassil.

Strath-Charron.

Okel, een vloet.

Strath-Okel.

Bergen.

Men vint in dit Lantschap veel groote bergen, die hoogh uytsteeken; in voegen dat een groot deel van't landt daer in bestaet. Doch in de middellanden munt boven alle anderen de gene uyt, die Weves genoemt wordt, die over twee zeeboesems schijnt te hangen. Dese bergen, die in't geheel westersche gewest over de zee hellen, laten een kleyn hoeckje landts tot de landtbouw. Ick houd op van de namen deser bergen te noemen, dewijl sy naeuwelijcks in een andere tael uytgesproken konnen worden; maer de gene, die dit onderzoecken wil, dient op de kaert van dit Landtschap te letten.

Dit gewest is van weynigh landen omringt, die niet wetens waerdigh zijn, behalven Skia, dat zijn eyge beschrijving verdient.

ROSS.

Uyt Cambdenvs.

Ross, dus genoemt met een oude benaming der Schotten, die van sommige zeegeberghte, en van anderen halfeylandt vertaelt wordt, is in Ptolemeus eeuw van de *Canten*, met een waerschijnelijcke betekenis van't woort, bewoont. Dit landtschap, sich in de breette open spreydende, breyt sich tot aen de beyde zeen uyt. Naer de Vergivische zee siet men veel hooge bergen, aen malkander geschakelt, en dichte bosschen, die van herten, geyten, dassen en wilde vogelen overvloejen. Maer naer de zijde van de Noortzee is het vruchtbaer van beemden en weyden, en veel beter bebouwt. Voor op de drempel daer af siet men *Ardmanoch*, een groot Landtschap, dat aen de tweede sonen der Koningen van Schotlandt tot een tytel is geworden, en daer seer hooge bergen zijn, die gedurighlijck met sneeuw bedeckt leggen. Veel hebben aen my wonderen van de hooghte deser bergen vertelt, schoon d'oude Meetkonstenaers seggen, dat de diepte der zee, en de hooghte der bergen, recht opgaende, geen tien stadien, dat is twaelf hondert en vijftigh schreden, overtreft. Maer de gene, die *Tenarife*, een der Canarische eylanden, tot vijftien mijlen hoogh hebben gesien, en ter zee langs dese bergh gevaren, seggen dat dit niet waer wesen kan. *Lovett* is in dit gewest een vermaert kasteel en Baronny van de stam der *Fraseriers*, die, aen't Schotsche Rijck groote diensten gedaen hebbende, van Iacob de Tweede, gelijck men aenwijst, tot de staet der Baronnen verheven wierd; en de *Clan-Ranalden*, een bloetdorstigh volck, souden dese stam in een strijdt geheel verdelght hebben, soo niet, door Goddelijcke schicking, tachtigh uyt de vermaertste mannen van dit geslacht hun gemalinnen swanger t'huys gelaten hadden, die alle sonen voortbrachten, en in deser voegen de stam weêr vernieuwden.

Canten, volcken.

Ardmanoch, een Baronny.

De hooghte der bergen, en de diepte der zee. Plutarch. in P. Emil. de Olympo.

Lovett, een Baronny der Fraseriers.

Aen d'uytgang van de *Neß* leght *Chanonry*, naer't rijcke Collegie der Kanonicken dus genoemt. Dese stadt bloeyde, toen de geestelijcke staet in wesen was, daer men een Domkerck voor de Bisschop van Ross gesticht had. Niet verre van daer is *Cromerty*, daer *Vrqhuart*, een Adelijck man, by erfrecht Burghgraef van dese Sheriffdome, Recht spreeckt. Hier is een veylige reê en haven voor alle schepen, hoe groot de vloten oock zijn, die soo gemackelijk en veyligh is, dat de zeelieden en Lantbeschrijvers die de *Behouden haven* noemen.

Chanonry.

Cromerty.

Behouden haven.

Daer boven is *Littus Altum*, aen de welcke Ptolemeus gedenckt, nu, gelijck het schijnt, *Tarbarth*; [dit behoort aen de Heer Ioannes Makinny, maeghschap met de Graef van Seafort.] want de strant kijckt hier hoogh uyt, van d'een zijde door de veylighste haven *Cromero*, en van d'andere zijde door de *Celnium*, nu *Killian*, een vloet, besloten. Daer siet ghy de stant van de plaets naer de zee, die oostwaerts van hen af leght. Naer de westzee is

Littus Altum.

BYVOEGING.

Celnium, een vloet.

de

de vloet *Longus*, van Ptolemeus gedacht, die heden *Lough Longas* genoemt wordt, en in de Vergiviſche zee vloeyt. Daer na volght de plaets, daer de *Ceronen* gewoont hebben, nu *Aſſinſhire*, een landtſchap, dat van veel waterbraken deurſneden is.

Ceronen.

Aſſinſhire.

Graven van Roſs.

Men kan ſwarelijck de rijgh der Graven van *Roſs* uyt de Schrijvers aen malkander knoopen. Men leeſt dat over omtrent vier hondert jaren Ferqhuard met deſe tytel gebloeyt heeft. Maer toen 'er gebreck van mannelijcke erfgenamen waren, is dit Graefſchap door de dochter aen Walter *Leſley* gekomen, die door ſijn heerlijcke daden, onder Keyſer Lodewijk bedreven, de naem van *Edelmoedige Ridder* verdient heeft. Uyt dit huwelijck ſproot Alexander, Graef van Roſs, en een dochter, die gehuwt wierd aen Donald, Heer der Hebridiſche eylanden. Alexander kreegh niet meer, dan een eenige dochter, die alle haer recht aen Robbert, Hartogh van Albania, overdroegh. Donaldus, Heer der Eylanden, hierom vergramt, verklaerde ſich, onder de heerſchappy van Koning Iacob de Derde, *Koning der eylanden*, en Graef van Roſs, na dat hy wijd en breet met vuur en ſtael tegen ſijn Vaderlandt gewoed had. Maer Koning Iacob de Derde knoopte eyndelijck, in 't jaer 1476, door autoriteyt van 't Parlement, het Graefſchap Roſs ſoodanigh aen de Kroon, dat niemant van ſijn nakomelingen het ſelve Graefſchap, of eenigh deel daer af in eeniger wijſe van 't Rijck moght vervreemden, of in eeniger wijſe aen iemant overgeven, dan aen des Konings tweede zoon, uyt een wettigh huwelijck geſproten. Volgens 't welck Karel, des Konings tweede geboren zoon, Hartogh van Iorck, het ſelve gebruyckt en beſit. [Dit is deſe Karel, onlangs Koning van Groot-Britanje, die in 't jaer 1649 te Londen met de bijl onthalſt is.]

BYVOEGING.

Nieuwe Beſchrijving van EDIR-DA-CHEVLES.

INdien men de benaming van dit landtſchapje uyt d'oude tael vertaelt, ſoo betekent het tuſſchen twee zeeboeſems; want duſdanigh is de ware gelegenheyt daer af. Het ſtreckt ſich van 't noordooſten, te weten van Dureinsh, tot aen de zeeboeſem Cheuleskung, naer 't zuydweſten, daer het Aſſynt tot ſijn geburigh Landtſchap heeft. Het is overal verſchrickelijck door ſijn boſſchen, en onbeganckelijke bergen, en word niet, dan op ſeer weynigh plaetſen, gebouwt. De zee en omleggende wateren zijn ſeer rijck van viſch, en de zeeboeſems vruchtbaer van haring; de bergen heel bequaem tot de jacht, en om vogelen te vangen; oock is 't geweſt aen de braeck Stacky rijck van boſſchen, daer alderhande herten met dubbele ſtaerten gevonden worden. De herten worden, door de netten en ſtricken veler menſchen, by heele kudden in d'engte aen de zeebergh *Faro-head* gedreven, daer ſy dan van de zee beſloten zijn; en men laet dan de honden op hen los; 't welck een aengename jaght, en rijcke vangſt veroorſaeckt. Men vind hier weynigh inwoonders, vermits deſe ſtrenge en onbeganckelijcke landen naeuwelijcks voor weynigh menſchen genoegh zijn. Het landt is echter bequaem tot vee, en vol van paerden, oſſen, en geyten, 't welck te weegh brengt dat ſy geen gebreck van viſch, vleeſch, of melck hebben. Het ſtont in voorgaende tijden onder het gebied des Heers van Southerland; doch word nu onder Strath-Navern gerekent, en is 't gebied van des ſelfs Heer onderworpen.

MORA-

MORAVIA,

gemeenlijck

MVRRAY.

UYT CAMBDENUS.

OVer 't Grampiſche geberghte, dat, als op een ſtreeck, langs ſamengevoegde toppen met veel bochten, ſijn rugh tot hier toe uytſtreckt, hebben de *Vacomagen* eertijdts hun wooning gehad, aen de zeeboeſem van *Varar*, daer men nu *Murray*, in 't Latijn *Moravia*, vint, dat door ſijn vruchtbaerheyt, aengenaemheyt en nuttigheyt van vruchtdragende boomen vermaert is. De vloet *Spey*, die heel bekent is, baent ſich deur dit landtſchap een wegh naer de zee, van de welcke hy ontfangen wordt, na dat hy het kaſteel *Rothes* beſproeyt heeft, daer af de ſtam der *Lesleys* de tytel van Graef aengenomen heeft, na dat Koninck Iacob de Tweede *Georgius Lesley* tot de eer van Graef van *Rothes* verheven had.

Vacomagen.

De zeeboeſem Varar.

Graven van Rothes.

De vloet *Loxa* wort van Ptolemeus gedacht, die, nu *Loß* genoemt, ſich in zee verbergt, niet verre van *Elgin*, in 't welck, gelijck oock in *Forres*, niet verre van daer, d'Erfburghgraef *I. Dunbar van Cumnock*, uyt de ſtam der Graven van *Merche*, 't Recht bedient. Ter plaets, daer deſe vloet in zee ſal loopen, en een vlacker en murwer landt vindt, en ſich in een olieachtige binnenzee verſpreyt, daer in het ſwaenkruyt overvloeyt, leght het kaſteel *Spiny*, dat nu tot ſijn eerſte Baron heeft Alexander, uyt de ſtam der *Lindſeis*. *Kinloß*, niet verre van daer, eertijdts een vermaert klooſter, (by anderen *Kill-flos*, van de bloemen, die hier, niet ſonder wonderdaet, in der yl uytſproten, toen 't lijck van de Koning Duffus, gedoodt, en in deſe binnenzee geworpen, ter ſelve plaets gevonden wierd) heeft oock tot ſijn Heer *Eduard Brus*, bewaerder van de Vorſtelijcke ſchatkiſt, en geheyme Raedt by ſijn Koninckſijcke Majeſteyt, die door Koning Iacob de Seſte tot Baron *Brus* van *Kinloß* gemaeckt wierd. [Des ſelfs ſoon, Graef van *Elgin*, en d'oudtſte van geboorte zijnde, is in een lijfgevecht gedoodt.] Dit zy van de ſtrandt geſeght. Meer innewaert, en ter plaets, daer nu het kaſteel *Bean* is, (men houd het voor *Banatia*, aen 't welcke Ptolemeus gedenckt) wierd in 't jaer 1460 een marmer vat gevonden, dat konſtighlijk geſneden, en met Roomſche munt gevult was. By *Nardin*, of *Narne* is 't Erfburghgraeffſchap der *Cambellen* van *Lorn*, daer een kaſteel was, in een half-eylandt, van groote hooghte, en met wonderlijcke wercken gemaeckt, en eertijdts van de Deenſche wapenen ingehouden. Niet verre van hier is *Neß*, een groote binnenzee, die ſich drie-en-twintigh duyſent ſchreden in de langhte uytſtreckt, en ſulck laeuw water heeft, dat ſy in dit ſtreng geweſt des hemels nooyt bevrieſt. Uyt dit Loch ſpruyt, als met een enge hals van bergen, *Loch Luthea*, of *Lothea*, die deur *Aber* in de weſtzee valt. Aen deſe binnenzee waren eertijdts twee vermaerde ſterckten, van de welcke d'een *Innerneß*, en d'ander *Innerlothea*, naer de namen der binnenzee, genoemt wort: *Innerneß* heeft by erfrecht tot ſijn Burghgraef de Marckgraef van *Huntley*, diens macht ſich wijt uytſtreckt. [Doch hy heeft die voor omtrent tien jaren aen Koning Karel d'Eerſte verkocht.

Banatia.

Narne Shiriffdom.

Loch-Neſs.

Innerneſs.

BYVOEGING.

Onder Koning *Robert Brus* was *Thomas Randolphus*, ſijns ſuſters ſoon, die groote kommer, en ſware twiſt voor 't Vaderlandt uytgeſtaen heeft, en door de tytel van Graef van *Murray* ſeer vermaert heeft geweeſt. Onder Robert de Tweede was *Ioannes van Dunbar*, die des Konings dochter, in vergelding van haer geſchonde kuysheyt, met dit Graeffſchap van *Murray* aennam. Onder Koning Iacob de Tweede hebben *Willem Creichton*, Kancelier van 't Rijck, en *Archebald Douglas* ſtrengelijck om dit Graeffſchap geſtreden, vermits tegen de wetten en inſtellingen der voorouders *Douglas*, die de jonger dochter van *Iacob van Dunbar*, Graef van *Murray*, getrouwt had, in 't Graeffſchap van *Murray* geſtelt was, in plaets van *Creichton*, aen de welcke d'oudtſte dochter gehuwt was. Dit geſchiedde door de macht en achtbaerheyt, die Willem, Graef van Douglas, by de Koning had, die ſoo groot was, dat hy niet alleenlijck dit van *Murray* verkreegh, maer oock ſijn andere broeder aen 't Graeffſchap van *Ormond*, en twee van ſijn vrien-

Graven van Murray.

Baron van Spiny.

Baron van Kinloß, 972.

BYVOEGING.

vrienden aen de Graefſchappen van *Anguis* en *Mortone* hielp. Maer deſe macht, niet getrouw zijnde, om dat ſy te groot was, gedijde aen hem ſelf tot ondergang. Onder Iacob de Vijfde heeft des ſelfs broeder, die hy tot Stedehouder van 't Rijck geſtelt had, deſe eer gebruyckt; en by onſe geheugenis heeft Iacob, baſtertſoon van Koning Iacob de Vijfde, deſe eer van ſijn ſuſter, Koningin Maria, ontfangen, aen de welcke hy deſe gunſt qualijck vergold, vermits hy, weynigh van de Grooten by hem ontboden hebbende, haer, tot een ſeer quaet voorbeelt voor de Koningen, uyt het Koninckrijck verſtiet; welck misdrijf hy echter kort daer na boette, vermits hy met een koegel deurſchoten wierd. Des ſelfs eenige dochter heeft deſe tytel aen haer gemael, *Stewart van Down*, die van Koninckſlijck geſlacht was, te weten, van de Hertogen van Albania, toegebracht. Maer deſe, van ſijn benijders gedoodt, heeft ſijn ſoon Iacob tot erfgenaem in deſe eer nagelaten.

Nieuwe Beſchrijving van

MVRRAY,

door

ROBERT GORDONIUS.

DEwijl ick voorgenomen heb *Murray* te beſchrijven, ſoo zy 't my geoorloft dit tot een inleyding te ſeggen, dat het in geſonde lucht voor geen van onſe noortſche lantſchappen wijckt, en in vruchtbaerheyt en gewas van 't lant alle andere geweſten, daer by gelegen, overtreft. De lucht is hier ſoo getempert, dat, ſchoon alles hier rontom door de felle koude uytvrieſt, de ſneeu hier niet van 't een in 't ander jaer blijft, en de vorſt geen groot ongemack aen de boomen en vruchten toebrengt. Dit veroorſaeckt dat wy warelijck het gene beproeven, op 't welck d'inwoonders roemen, te weten dat wy jarelijcks veertigh heldere dagen meer, dan alle onſe geburen, genieten. Al 't gene, 't welck men in 't geheele Koninckrijk ergens voortkomen ſiet, waſt hier oock geluckelijck, en in weelde op; of indien 'er iets gebreeckt, ſoo moet men dat eer aen de traegheyt der inwoonders, en niet aen 't gebreck van de lucht, of van 't landt, toeſchrijven. Indien wy op d'ooghſt en aerdvruchten ſien, d'aerde ſtort die, met een wonderlijcke en geſtadige hoorn van overvloet uyt. Indien men ſijn oogen op de vruchten van alderhande boomen, op de kruyden, bloemen en ander gewas laet weyden, men kan hier alles in overvloet ſien, en dit in alle tijden van 't jaer. By d'anderen wordt het gewas naeuwelijcks in 't begin van de herfſt, maer hier veel vroeger afgeſneden, en op dorſchvloeren gebracht, die, naer de gewoonte van 't volck, boven open zijn. En indien men dit landtſchap by d'anderen gelijckt, ſoo ſal men daer naeuwelijcks winter gevoelen. 't Aerdrijck is byna nimmer geſloten, en de zeen ſtaen open, en men kan daer 't heele jaer deur reyſen. Maer dewijl hier veel landts beſaeyt wordt, ſoo is het gras hier wat ſchaerſer; want dit geheel landtſchap wordt tot zajen en bouwen gebruyckt. Men behoeft echter de weyden niet verre te ſoecken; want weynigh ſchreden van daer, in de middellanden, is gras genoegh, ja meer dan genoegh, daer jarelijcks, als 't alreê volkomen ſomer geworden is, d'oſſen, hun landtwerck afgedaen hebbende, heen geſonden worden. Men ſal nergens een marckt vinden, daer meer waren te koop gebracht worden, en de lijftocht nergens beter koop krijgen; 't welck geen teeken van onvruchtbaerheyt, maer van overvloet is. D'inwoonders, in veel dingen traeg, gelijk dickwils in vruchtbare landen gebeurt, zijn kloeck en naerſtigh in de viſſchery ter zee, en overtreffen daer in hun geburen. In de laege plaetſen aen de ſtrandt is gebreck van leemachtigh ſlijck, tot gebruyck van branding; en dit is 't eenigh ongemack, 't welck dit geluckigh lantſchap gevoelt: doch dit gebeurt in weynigh plaetſen. Het landt, dorſtigh zijnde, vereyſcht dickwils regen in de ſomer, op dat d'ooghſt rijp ſou worden, die oock geen grooter quaet door de drooghte gevoelt, recht anders, dan aen hun geburen gebeurt.

Gematighheyt van de lucht.

Vruchtbaerheyt van 't lant.

Dit landtſchap, van de vloet *Neſs*, en van des ſelfs uytgang aen de ſtrant, tot aen d'uytgang van de vloet *Spey*, begrijpt in ſich vieren-dertigh van onſe mijlen, (die een vijfde deel grooter zijn, dan die van d'Engelſchen) ſoo men van ſtadt tot ſtadt treckt, gelijck men de wegh reekenen moet: maer de breette is ongelijck, en op ſijn breetſte niet meer dan ſes of ſeven mijlen, en ſomtijdts min.

Grootheyt.

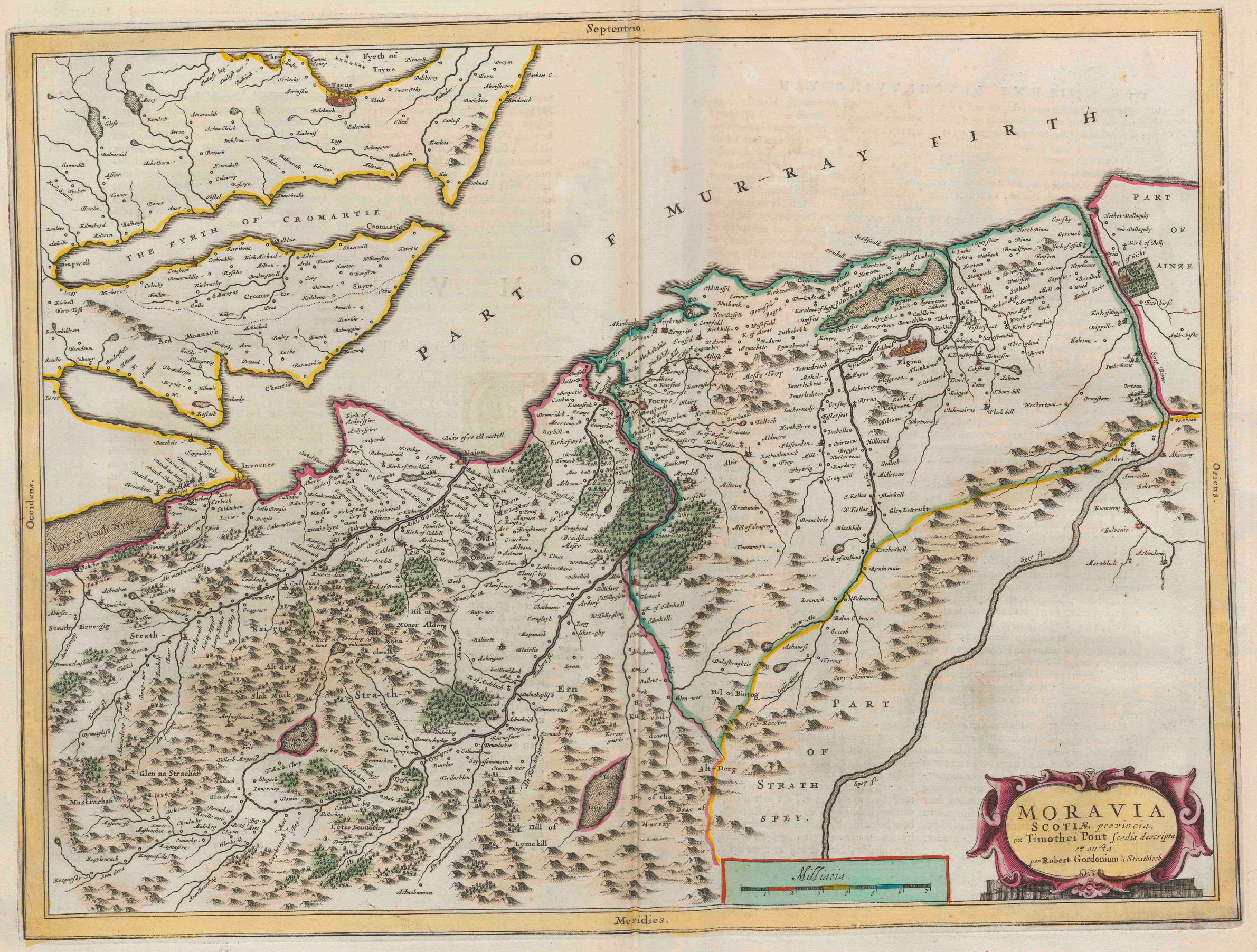
Septentrio.
Occidens.
Oriens.
Meridies.
PART OF MUR-RAY FIRTH.
THE FYRTH OF CROMARTIE
Fyrth of Tayne
Cromartie
Dingwell
Ard Meanach
Inverness
Part of Loch Nesse
Nairn
Forres
Elgin
Spynie
Tarnway
Ern
Strath
Alt derg
Glen na Strachan
Mastrachan
Hill of Lymekill
Hil of Bintog
Alt-Derg
PART OF STRATH SPEY.
PART OF AINZE
Spey fl.
Milliaria.
MORAVIA
SCOTIÆ provincia,
ex Timothei Pont scedis descripta
et aucta
per Robert. Gordonium à Strathloch.

Hoedanigheyt van de gront.

De gront is effen en vlack, en rijst echter somtijdts op tot vermakelijcke bergen, en is ten meestendeel sandachtigh, doch deurgaens met kley vermengt, daer men mest overspreyt, 't welck groote vruchtbaerheyt geeft.

Voeden.

Dit landtschap wordt, behalven de twee voorgenoemde vloeden, noch besproeyt van de vloeden *Nairne* en *Findorn*, en aen de stadt Elgin van de rivier *Lossie*.

Ness.

Indien men d'oorsprong van de vloet *Nesse* naspeurt, men sal bevinden dat hy niet verre van de Vergivische zee, uyt de binnenzee Coich afvloeyt, daer hy Coich genoemt wort. Maer hy, eenige mijlen byna zuydoost aen voortgeloopen hebbende, treedt in de binnenzee Garrif, daer hy deurvloeyt, en de naem van Garrif krijght. Hy valt daer na in de kleyne binnenzee Eawich, en, sich dan naer 't noordoosten keerende, loopt noch omtrent twee mijlen voort, en stroomt dan in Loch Ness, dat vier-en-twintigh mijlen lang, en onmetelijck diep is. Dese poel, die rontom strenge, ruwe en ongebouwde stranden heeft, bevriest echter nimmer, gelijck oock niet de vloet, die daer uytvloeyt, hoewel men geen laeuwheyt aen 't water gevoelt. Kort, dese vloet, uyt dese binnenzee gekomen, vloeyt vier mijlen van daer in de zeeboesem van Murray, aen welcks oever hy de muren van de stadt Innerness bespoelt.

Nairne.

De vloet *Nairne*, in 't geberghte, dat Strathern en Glen-Tarif van malkander scheyd, gesproten, en het gewest, naer sijn naem Strath-Nairn genoemt, van malkander scheydende, neemt sijn loop noordoost aen, en stroomt in zee by een stedeken, dat de naem van dese vloet voert, en geen haven heeft.

Findorn.

De vloet *Findorn* heeft sijn oorsprong op die toppen, die Badenoch, Glentarf en Strath-ern van malkander scheyden, en vloeyt een lange wijl voort onder de naem van *Erne*, daer af het gewest, 't welck hy besproeyt, Strath-ern genoemt wordt. Maer hy, nader aen zee gekomen, krijght de naem van Findorn, en vloeyt voorby 't kasteel Tarnway, de stadt Forres, en Killos, eertijts een weeldigh en vermaert klooster, en eyndelijck in zee, daer hy, door sijn bochten, een veylige haven maeckt, daer men echter swarelijck inkomen kan.

Lossie.

De rivier *Lossie*, weynigh mijlen boven de stadt Elgin uyt drie beecken, in malkander vloejende, gesproten, bespoelt de selve stadt aen de noordzijde, en vloeyt niet verre van daer in de groote zee; nergens door aenmerkelijck, dan dat hy door sijn overvloejing groote schade aen de vruchtbare landen, daer rontom gelegen, veroorsaeckt, en sijn golven voornamelijck in de geburige binnenzee Spynie uytstort, daer de landen weêr hun water in losen.

Spey.

De vloet *Spey*, de grootste, klaerste en geweldighste van alle vloeden na de Tay, spruyt uyt een kleyne binnenzee, naer sijn naem genoemt, in de bergen, die Badenoch en Lochabria van malkander scheyden. Hy, dickwijls in sijn loop voortgestuwt, vloeyt noordoost aen, en is van alle zijden met hooge bergen besloten, en met bosschen besoomt, en word door veel vloeden en ontellijcke beecken, die uyt de bergen komen, vergroot, tot dat hy op ses mijlen na aen de groote zee gekomen is, daer hy sich recht noordewaerts keert, de vlackten en bouwlanden deursnijd, groote schade aen de geburige landen doet, en sijn uytgang in zee heeft, daer hy, door geen haven vermaert, naeuwelijcks kleyne scheepjes kan bergen, en niet wijder dan duysent schreden de vloejing en ebbing gevoelt. Hy swelt dickwijls in 't heetste van de somer, door de regen, en door de weste winden, die de golven voortstuwen. Geen vloet van Britanje kan met dese in de vangst van salm geleken worden, behalven Dee en Dona, voor de welcke hy echter in verscheyde jaren niet behoeft te wijcken. Want sy worden gevaet, en van hier uytgevoert, ten meestendeel jarelijcks tachtigh, ja oock dickwijls over de hondert lasten; en indien men op de tonnen rekent, soo overtreffen sy 't wel het vierdedeel. Dese geheele visschery, soo gewin-rijck voor de meesters, bestaet in de tijt van weynigh maenden in de somer, en binnen de ruymte van een mijl, aen het dorp, Germach genoemt. Men visscht echter de geheele vloet deur, van des selfs oorsprong af; doch men packt die selden op, maer beesight hen tot het dagelijcksch gebruyck. Wat dese visschery aengaet, men set by daegh hoecken uyt tegen de salm, die daer aenkoomt, en dus gevangen wordt, of stelt suycken, van teenen gemaeckt, en met leer omtrocken, daer de salm by nacht inloopt. De gene, die ongeleert en onervaren is, sal dese suycken niet aentasten; maer de gene, die daer toe gewent zijn, vertrouwen sich op dese woedende vloet, schoon die door storm soo hoogh gaet, dat 'er niemant over durft. 't Recht van soo gewin-rijck een vangst behoorde van oudts aen 't klooster van Pluscarden; van welcke saeck het gerucht tot ons deurgedrongen is, dat iemant van onse oude Koningen, welcks naem ondergegaen is, van sijn reys in dit klooster ter herbergh quam, daer hy met een heel andere dan Koninckliycke maeltijdt ontfangen wierd, en dat de Prioor, siende dat de Koning om de slechte toestel verwondert was, dit met d'armoede verontschuldighde, en aen de Koning, die hem beloofde dat hy alles souw doen, 't welck hy sonder eens anders ongelijck kon doen, antwoordde, dat, dewijl 'er niets op aerde

Vermaerde salm-visschery.

Middel om te visschen.

leegh

leegh gelaten, maer alles beſet en beſeten was, hy alleenlijck weynigh ſtadien in de vloet verſocht, die niemant ſouden hinderen, en die aen Sijne Majeſteyt behoorden; 't welck de Koning lichtelijck aen hem toeſtont.

Deeling. Dit landtſchap wordt in twee Vooghdyen, of Burghgraefſchappen gedeelt: d'eerſte, en grootſte Vooghdy wordt naer de namen van Elgin en Forres genoemt, en d'andere, kleynder zijnde, wordt naer het ſtedeken Nairne geheeten. Hier af worden uytgeſondert de landeryen en gronden, die van oudts aen 't Biſchdom van Murray behoorden, over de welcke de Biſſchop het opperſte Recht had, en nu aen de Vorſtelijcke Schatkiſt behooren. Iets van 't landt omtrent Innernes behoort oock aen deſe Vooghdy.

Steden. Innerneſs. De ſteden van dit landtſchap zijn Innernes, aen de Neſs, daer men met een houte brugh overgaet, met een onveylige haven, die naeuwelijcks 't kleyn vaertuygh bergen kan; maer ſoo veel 't overige aengaet in een bequame plaets gelegen, die dienſtigh tot de koophandel met de geburige lantſchappen is, en in oude tijden de wooning der Koningen. Het kaſteel, op een luſtige bergh gelegen, ſtreckt haer geſicht uyt over de ſtadt, en wijt en breet over het geweſt daer rontom. Het lant, onder de ſtadt gelegen, is vruchtbaer; en hier gebreeckt niets, dan dat men de leemige aerde, daer af vuur geſtoockt wordt, van verre moet halen.

Dranck. De dranck van alle deſe Landtſchappen is bier, met hoppe, doch meerendeels ſonder hop, gekoockt. Alle deſe ſteden hebben geen gebreck van overzeeſche wijn voor een redelijcke prijs. My heught dat ick, een jongeling zijnde, en van Parijs weêr naer huys keerende, wijn geſien heb, die duerder te Rouan verkocht was, dan de ſelve na weynigh maenden in deſe geweſten verkocht wierd, ſchoon ſy beyde van Bordeeus gebracht waren; van 't welck de kleyne tol by ons d'oorſaeck was. Sy hebben, behalven de wijn, noch hun eyge gemaeckte vocht, *Aqua vita*, of Brandewijn, genoemt, en als ſy die hebben (want ſy gebreekt hen nimmer) ſoo walgen ſy van d'andere alderbeſte wijnen. Deſe vocht wordt uyt bier getrocken, daer ſy kruyden by doen, byna overal, en in ſoo groote overvloet, dat yder genoegh daer aen heeft. Sy drincken dit met volle teugen in, ja ſoodanigh, dat de vreemdelingen ſich daer over verwonderen hoe ſy ſich daer toe konnen gewennen; ſoo groot ſijn hun krachten. Niemant, hoe aenſienelijck, houd ſich nuchter; ja de vrouwen zijn oock niet vry van deſe laſter. De gene, die in 't felſte van de winter, en in de bitterſte koude reyſen, verſorgen ſich met een fleſch van deſe vocht, en met eenige kaesjes; want ſy bekommeren ſich weynigh met toeſpijs, of broot, en vervorderen dus ſonder ongemack hun reyſen te voet: en hoewel ick deſe dingen op deſe ſtadt aengemerckt heb, ſoo is dit echter een gemeen gebruyck van alle deſe geweſten.

Als men een weynigh langs de ſtrant voortgaet, ſiet men 't nieuw gebouw der Graven van Murray, *Caſtel Stuart*, of Stuarts kaſteel genoemt, in een aengename en vruchtbare plaets geſticht, daer de Parochykerck, *Pettie* genoemt, aen leght, in de welcke in voorgaende tijden bewaert wierd het gebeente van Ian de Reus, uyt boertery *Kleyn* genoemt, die ick by mijn tijdt nooyt geſien heb, vermits de kerck door 't vuer afgebrant is. Nader aen de ſtadt is het kaſteel *Cullodin*, en niet verre van daer *Dac-hous*, een kaſteel des Barons *Fraſerius van Lovatt*. Als men langs de ſtrant voorby *Ardirſyir*, daer d'overvaert is, gaet, koomt men aen een wildernis, daer men teekenen van de neêrlaegh van 't Deenſche heyr vindt.

Caſtel Stuart. *Cullodin.* *Dac-hous.*

Nu volght *Nairn*, aen de mont van de vloet Nairne, in een ſandige ſtrant gelegen, daer, indien 't my geoorloft is iets tegen aller toeſtemming by te brengen, Ptolemeus, ſoo my dunckt, het kaſteel *Alata* geplaetſt heeft, die d'andere voor Edenburgh genomen hebben. En ſeker, men vindt geen misſlagh in des ſelfs reekening. Dewijl de beſchrijving daer af, op deſe plaets gedaen, wel daer meê over-een-koomt. D'ouderdom heeft de gedaente van deſe plaets grootelijcks verandert; en de zee, veel ſant opwerpende, heeft de haven, die in oude tijden veyligh genoegh was, bewelt, en geen kleyn deel van 't vruchtbaer landt ten deel bedolven, en ten deel ingeſwolgen. Men ſiet noch heden, als het laegh water is, puynhoopen van een heerlijck en treffelijck kaſteel. Maer laet anderen hier af ſpreken. Over de vloet ſiet men verſcheyde kaſteelen, en gebouwen van minder Edelingen, die ſy in hun moedertael *Gentlemen* noemen, van de welcke ick eenige namen noemen ſal: *Lochluy*, naer de braeck genoemt, om dat de zee hier een kleyne inham maeckt. Daer na volgen *Inshock*, *Kinnudie*, *Penig*, *Kinſterie*, en *Auld-Ern*, een vleck, daer een klip naby is, welcks brockelen, afgeſlagen zijnde, branden, en vlam afgeven, ſonder dat de ſteen vermindert. My dunckt dat dit een ader van levendigh ſulfer is; want hy is graeuw, of aſchgraeuw van koleur, en brant op een ſelve wijſe, en rieckt eenighſins naer olie.

Nairn. *Andere kaſteelen der Edelen.*

Als men langs de vloet opgaet, ontmoet men *Park*, en niet verre van daer het kaſteel *Caddel*, daer een ader van vuerſteen is, een klare aenwijſing van koper. Aen d'andere oever leght *Kilraok*, een kaſteel der Roſſen. Als men verder langs de ſtrant gaet, vint men

niets, dan landen, met zeebieſen en geneverbeſien bedeckt, en ontellijcke drommen van zeekalven, die groote ſchade aen de ſalmen, die naer de vloeden ſwemmen, doen. Van daer koomt men te *Cowbinn*, en aen de mont van *Findorn*. Daer boven vertoonen ſich *Grangehill*, *Brodie*, *Earls-mill*, *Moynes*, en *Lethin* aen de beeck, die in Findorn vloeyt. Deſe alle zijn aengename wooningen, in een vruchtbaer landt gebout. Aen de vloet, beneden 't boſch, ſiet men *Tarnway*, het oudtſte kaſteel en wooning der Graven van Murray. Twee mijlen van daer aen d'andere oever is de Stadt *Forres*, in een aengename plaets (ſoo 'er een in 't noorden is) gebouwt, eertijdts door de wooning en kaſteel der Koningen, welck nu byna geheel vervallen is, vermaert; maer ſy heeft nu haer eerſte glans verloren. Een weynigh laeger is een klooſter, eertijdts ſeer rijck, van groote naem, en heerlijck gebouwt, *Killos* genoemt; maer daer is heden weynigh van haer oude glans overgebleven. Hier is gereedtſchap in de vloet, om by afloopend water viſch te vangen, gelijck wy van Roſs geſeght hebben. Op de tweeſprong, daer men naer Forres gaet, ſtaet een groote pylaer van een ſtuck, een geheughteeken van de ſtrijdt, die Milcolumbus, Kenneths ſoon, onſe Koning, tegen d'Overſten der benden van de Deen Suenon gehouden heeft, ſoodanigh van ouderdom ingebeten, dat men de letteren niet meer kan ſien.

Tarnway.

Forres.

Sloten, vlecken, en dorpen.

Tuſſchen deſe ſtadt en *Elgin*, acht mijlen van daer, leggen ter rechte en ſlincke zijde ontellijcke ſloten, vlecken en dorpen, die ick alle niet ſal opnoemen, maer alleenlijk eenige weynige aenroeren. *Artyr*, aen de *Cuminien* behoorende, welk geſlacht voor 300 jaren het machtighſte en talrijckſte van alle Schotſche Edelen was, en boven alle Grooten van Schotlant uytſtack, is byna geheel vernietight. Dit geſlacht beſat het grootſte deel van *Buquhania*, geheel *Strath-bogia*, *Balvania*, *Badenoch*, *Lochabria*, *Athol*, en veel andere in deſe geweſten, oock veel in de zuyderlijcke gedeelten van ons Koninckrijck, die my niet voorkomen, en veel groote geeſtelijcke inkomſten: maer ſy, de zijde van Eduard d'Eerſte, Koning van Engelandt, tot ſchande van hun vaderlant, tegen Robert d'Eerſte, onſe beſchermer, gehouden hebbende, wierden vyanden van 't Rijck verklaert, en uyt alle Staten geſtooten: in voegen dat ſy ten meeſtendeel elendighlijck vergingen, of van landt moeſten verwiſſelen.

Nu volgen *Kylbuiack*, *Bogs*, *Aſſyisk*, *Burgie*, *Erneſyd*, *Avas*, *Hemp-riggs*, *Pettindreich*, *Mayn*, *Quarrell-wood*, *Inche-Brok*, *Funraſsie*, en *Duffhous*, aen 't hooft van de binnenzee *Spynie*, door welcks overvloejing het dagelijcks groote ſchade gevoelt, *Gordons-toun*, *Kirktoun*, *Dreny*, en op 't uytterſte *The Bruch*, eertijdts met een kaſteel verſterckt, van de zee omringt, en op een ſtercke klip geſticht, ſchoon d'overige ſtrant ſandigh is. Men vaert oock dagelijcks van hier over naer d'andere ſtrant van *Roſs*, *Sutherland*, en *Cathenes*. Naeſt daer aen is *Roſyll*, daer, door de felle windt, die d'aerde met ſant bedeckt heeft, een groot deel landts onbequaem om te ploegen gemaeckt is. Wat laeger aen d'oever van de binnenzee is *Bellormie*, en het vleck, dicht daer by gelegen, met de kerk *King-Edward*, in een vruchtbaer landt gelegen, naer de naem des Konings van Engelandt geheeten, die deſe plaetſen tyrannighlijck beſeten heeft. In dit vleck was eertijdts een Paleys, of een gebouw, een Paleys genoemt, gelijck de geſchriften, daer geſchreven, noch getuygen, van 't welck heden niets overigh is.

Over de vloet *Loſsie* is *Innes*, een huys des Barons van *Innes*, die daer omtrent veel landeryen tot aen de vloet *Spey*, en in de vloet een groot deel van de viſſchery beſit. Dan volgen *Leuchars*, *Wrchart*, *Cockſtoun*, *Ortoun* aen d'overvaert van de *Spey*, en daer boven het kaſteel *Rothes*, aen 't welck de deurluchtighſte Graef van *Rothes* ſijn tijtel verplicht is, gelijck wy in Fyfe aengeroert hebben. Weynigh mijlen daer boven aen de *Loſsie* is *Pluſcarden*, een oudt en weeldigh klooſter, aen 't welcke niets, dan een Abt, gebrack; want het wierd van een Prieur beſtiert.

Nu is noch *Elgin* overigh, 't hooft van de vooghdy, daer 't Recht geſproken wordt, en noch onlangs de zetel van de Biſſchop. De *Loſsie*, ſich in verſcheyde bochten wendende, omringt deſe ſtadt van 't noorden en ooſten. De gront daer rontom, hoewel ſandigh, is echter ſeer vruchtbaer. Men ſiet de puynhoopen van het kaſteel op een ſandige berg naer d'ooſtzijde van de ſtadt over de vloet hangen. Dit kaſteel is in de Deenſche oorlogen verdelght, gelijck oock veel andere ſtercke kaſteelen in 't Rijck. Daer binnen is een Domkerck, of eer de muren van de kerck, die, terwijl ſy bloeyde, door haer grootheyt, glans, en arbeyt van 't heerlijck gebouwſel, en eyndelijck door haer uytgeleſe heerlijckheyt, niet alleenlijck alle kercken van deſe geweſten, maer oock van 't geheele Koninckrijck ſchijnt overtroffen te hebben. De Biſſchop had een ruyme en aengename wooning, met een vaſt kaſteel verſterckt, *Spynie* genoemt, aen d'oever van de binnenzee, die gelijcke naem draeght, niet verre van de ſtadt, daer hy ſich verluſtighde. Deſe wooning is noch heden in weſen, en met aengename hoven, en met een boſch, dat vervallen is, omringt. Men ſiet in deſe binnenzee alderhande ſlach van watervogelen, en voornamelijck van ſwanen. Hier in waſt oock kruyt, met rechte kool-

Elgin.

ſtruyc-

ſtruycken, van bladen het S. Ianskruyt niet ongelijck, doch echter veel grooter, en met korreligh zaet boven in de ſtruyck. Ick heb nooyt op de bloemen gelet; en het heft ſich nimmer op boven 't water, en ſiet nooyt de ſuyvere lucht. D'inwoonders noemen dat ſwanekruyt, op 't welk de kruytbeſchrijvers nooyt gedacht hebben, gelijck oock niet op ontellijcke andere eyge planten van dit geweſt. De ſwanen volgen dit, en konnen hier af rijckelijck leven, 't welck oorſaeck is dat ſy ſich hier ſoo veel onthouden. Indien men de ſtadt aenſchouwt, men ſiet 'er geen nettigheyt in de huyſen, en geen ſoo groote verçiering, als wel ſoo vruchtbaer een landtſchap vereyſcht; 't welck een klaer bewijs van de luyheyt der inwoonders is. Maer als men daer binnen gekomen is, ſal men niets op de tafel begeeren; want hier is van alles overvloet, dat goet en ſmakelijck is. Het volck is heuſch, blygeeſtigh, openhertigh, en tot braſſen, en voornamelijck tot drincken overgegeven. *Zeden.*

't Gerucht gaet, dat Thomas Randulfus, een ſeer dapper Graef van dit geweſt, van d'oorlogh weêrkeerende, een groote hoop weduwen van deſe ſtadt ontmoette, de welcke, hun mannen in d'oorlogh verloren hebbende, hun verlies en behoefte beweenden, en dat hy, deernis met hun hebbende, beval dat het landt, onder de ſtadt gelegen, in deelen geſneden ſou worden, die men ſedert, en noch heden *de Achten* noemde, niet naer 't getal, want ſy zijn meer, maer om dat het hem beliefde die dus te noemen: wijders, dat hy oock beval dat in toekomende tijden de weduwen der burgers de winſt daer af voor hun leven lang ſouden behouden, welckers mannen beſitters daer af geſtorven waren, 't welck nu noch onderhouden wordt.

De gene, die boven *Elgin*, *Forres* en *Nairn* naer de middellanden reyſt, ontmoet bergen, en een dor Landtſchap, dat by het nederdeel niet te gelijcken is. Sy noemen dit *the Brae of Murray*, dat is, *Opper-Murray*. De gene, die verder reyſen, ſien boſſchen, ongebaende wegen, bergen, en groene dalen.

Nu zijn 'er noch drie Landtſchapjes overigh, *Strath-Arkeg*, *Strath-Nairn*, en *Strath-Herin*; want wy ſullen *Strath-Spey* tot op een andere plaets bewaren, en nu alleenlijck van d'anderen ſpreken. *Strath-Arkeg*, of *Strath-Erriggeg*, of, gelijck men ſpreeckt, *Strath-Herrig*, leght aen een beeck van gelijcke naem, die ſich in de binnenzee van *Neſs* ontlaſt. Dit lant is woeſt, met braken, beeken en bergen afgeſcheyden, en in vlecken bewoont, en behoort aen de Baron Fraſer van Lovatt, en aen des ſelfs verplichtelingen. *Strath-Arkeg.*

Strath-Nairn is een beter gront van d'afvloejing van de vloet *Nairn* gelegen, en wordt van verſcheyde Heeren beſeten. *Strath-Nairn.*

Strath-Herin, aen de *Findorn* leggende, is tamelijck gebouwt, en wel met vlecken en dorpen beſet. Hier in leght de braeck *Moy*, en op des ſelfs eylandt het huys van de Heer *Makum-Toiſk*, welcke benaming Thanus ſoon beteekent. Want de *Thani* waren hier in oude tijden Lantvooghden, en Vorſten van de voornaemſte Edeldom; in welckers plaets, omtrent in de tijden van Milcolumbus de Derde, de Graven gevolght zijn, welcke ſlagh van waerdigheyt te vooren onbekent was. Deſe Heer is 't hooft van een ſeer oudt geſlacht, dat ſich wijt uytgebreyt heeft, en wordt de Cataneſche ſtam genoemt: de telgen zijn deur dit geweſt verſpreyt, en oock deur veel plaetſen van *Neder-Murray*. Een ſpruyt van deſe ſtam beſit oock *Badenoch*, onder de naem van de ſtam der *Pharſaneers*, en oock *Opper-Marr*, onder de naem der ſonen van *Ferchard*. *Strath-Herin, of Strath-Ern.*

De vooghdy van 't recht over *Elgin* en *Forres* behoort by erfrecht aen de ſtam der *Dunbars*, die in de plaetſen omtrent *Forres* wijt en breet heerſcht; en ſy halen hun oorſprong van de Graven van *Murray* af, die oock dus genoemt wierden, en al overlang ondergegaen zijn. 't Geſlacht van *Innes*, (dat voor de ſtam van *Dunbar* niet wijckt) welcks voornaemſte de Baron van *Innes* is, heeft ſijn wooningen omtrent *Elgin*, en in de landen daer rontom.

De tytel van Graven van *Murray*, welcks hiſtorie onſeker en verwart is, heeft dickwils verſcheyde geſlachten beproeft. Hy is wel eer geweeſt in handen van Thomas Randulfus, ſuſters ſoon van Koning Robert d'Eerſte, een prijswaerdigh man, die, toen ſijn oom overleden was, met groote getrouwheyt en dapperheyt het Koninckrijck, onder de tytel van Onderkoning, bedient heeft. Daer na is deſe tytel aen de *Dunbars* overgegaen. De *Duglaſſen* beſaten hem in de tijden van Koning Iacob de Tweede; en ſomtijdts is hy aen de Koning gekomen. Oock hebben de Graven van *Huntley* 't recht daer over voor ſich verkregen, die daer af door Maria van Guiſe berooft wierden, de welcke hem tot een gift van 't Rijck maeckte: in voegen dat haer dochter, Koningin Maria, dit Graefſchap aen haer broeder Iacob, ſedert Onderkoning, ſchonck; welcks edelſte en deurluchtighſte naeneef nu voorſpoedelijck de tytelen en inkomſten daer af beſit. *Graven van Murray.*

Ware Landtbeſchrijving van

SOUTHERLAND,

Uyt ſeker treffelijck hantgeſchrift, by

Heer ROBERT GORDON,

Beſchermer van Sutherland, en 's Konings Onderkamerling.

Vruchtbaerheyt.

DIt Lantſchap is heel vruchtbaer, en heeft vol-op van vee, beeſten, koorn, vruchten, en andere dingen, die tot gebruyk der menſchen nootſakelijck zijn. Hier is een rijcke viſſchery. Wat de gelegenheyt aengaet, alle de gene, die aengevangen hebben dat te beſchrijven, hebben grovelijck gedoolt. Want Cateneſs, en de groote zee paelt naer 't ooſten en noordooſten aen Sutherland, Aſſynt naer 't weſten, en wordt naer 't noorden (dewijl Strath-Navern een deel van Sutherland is) van de groote zee beſpoelt. Het heeft naer 't zuyden ten deel Roſs, en ten deel de groote zee.

Gelegenheyt.

Grenſen.

Het word van Cateneſs afgeſcheyden door de vloet *Aldi-tuder*, en 't geberghte *Ord*, 't welck ſich van de zee naer 't zuyden tot aen de Deucaledoniſche zee uytſtreckt. Sutherland wort oock van Strath-Navern afgeſcheyden door ſekere bergen, die ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtrecken. Maer dewijl, by geſchrift des Konings, Strath-Navern aen Sutherland gehecht is, ſoo mogen wy met waerheyt ſeggen dat de groote zee d'eyndpael van Sutherland naer 't noorden is. Dit landtſchap is oock van Aſſynt afgeſcheyden door de drie binnenzeen, *Cormloch*, *Furloch*, en *Loch Narkel*, en door de bergen *Glas-win* en *Bin-moir*. Van Roſs word het afgeſcheyden door de vloeden *Portnecuter*, en *Oikel*. Dieshalven alle de landen, die van de vloet Caſley beſproeyt worden, tot aen *Aldene-galg* en *Lead-moir* in Aſſynt, en alles wat tienden aen de parochy van Crich geeft, behooren aen 't Graefſchap van Southerland.

Naem.

Dit Landtſchap is van ſijn oorſprong *Cattei*, en d'inwoonders *Cattegh* genoemt, van de Moraviſche Catteis, die uyt Duytſlandt hier aengekomen zijn: want dus worden zy noch heden, naer de tael der Yren in Schotlandt, die d'inwoonders noch gebruycken, genoemt. Maer ſedert heeft men 't Southerland geheten.

Dit Landtſchap begreep eertijts in ſich het heel geweſt, dat tuſſchen Port-necuter en Dungsbey leght, en door 't geberghte Ord gedeelt, 't welck met een lang gevolgh van d'een tot aen d'andere zee loopt. Maer dit Graefſchap, 't welk nu de naem van Catteynes heeft, voerde eertijdts de naem van de zeebergh van 't Landtſchap Cattei, de welck ſy in hun moedertael *Nes* noemen; in voegen dat *Cattey-nes* niets anders is dan de zeebergh van *Cattei*, of van Sutherland: welcke zeebergh aen d'ooſterlijcke ſtrant van 't geberghte Ord gelegen is. Het Biſchdom van Cattey heeft dan ſonder twijffel eerſt deſe tytel van Cattei gehad: want dit Biſchdom beſloot in ſijn omkring niet alleenlijck Catteynes, maer oock Southerland, Strath-Navern, en Aſſynt, alle welcke landen eertijdts onder d'eenige naem van Cattei bekent waren. Het Biſchdom beſat dan eer de tytel van geheel Cattei, dan van dit deel, en van deſe zeebergh van Catteynes. In de Domkerk, en de wooningen der Kanonicken met de Biſſchoppelijcke ſetel zijn noch heden niet in Cathaneſs, maer in Dornoch, een ſtadt van Sutherland. In deſer voegen is door verloop van tijt dit Lantſchap Cattei, ſijn oude naem ter zijden geſtelt, Sutherland begonnen genoemt te worden. Boëtius, in ſijn Hiſtorie, leyd Cattei-nes af van de bynaem *Catus*, d'eyge naem van een vleck, en *Nes*, dat is, zeebergh. Maer ſeker, de twijffelachtigheyt deſer benamingen van Cattei, en Cattei-nes, en daer by d'onkunde van d'Yrſche tael der Schotten, heeft niet weynigh dolingen in 't noemen van deſe Lantſchappen voortgebracht.

Deeling.

Southerland wordt heden gedeelt in tien parochyen, daer even ſoo veel parochy-kercken zijn, behalven ontellijcke kapellen: *Dornoch*, (of *Durnogh*) *Crigh*, *Larg*, *Rogard*, *Culmely*, *Clyn*, *Loth*, *Kildounan*, *Durines* en *Far*: deſe leſte is in Strath-Navern.

Boſſchen.

In dit Graefſchap zijn drie voorname boſſchen, *Diri-moir*, *Diri-chat*, en *Diri-meanigh*; behalven verſcheyde geboomten, en parcken, door de boomen duyſter, en bequaem om wilde

Dieren. wilde beeſten te bewaren, en te voeden, tot de jaght gewijd, en rijck van harten, daſſen, wolven, voſſen, wilde katten, otters, en alderhande wilde vogelen. In dit Landtſchap is een vogel, den papegay niet ongelijck, van d'inwoonders *Knag* genoemt, om dat hy jarelijcks met ſijn beck een neſt voor ſich in de ſtronck van een eykenboom uytholt. Hier zijn alderhande roofvogels. In deſe boſſchen zijn geen beecken, die niet ontellijcke menighten van alderhande ſlach van viſſchen tot het gebruyk der menſchen uytleveren. De helft van 't boſch *Diri-moir*, 't welck naer 't noorden ſtreckt, behoort heden aen Donald Macky, Heer van Rey. In 't ſelve boſch is een bergh, gemeenelijck *Arkill* genoemt, daer alle de harten, die ſich daer onthouden, dubbele ſtaerten hebben, aenmerckelijk door de langte van drie vingeren, door de welcke zy van d'andere harten van dit Landtſchap lichtelijk onderſcheyden worden. In *Durenes*, daer het van *Diri-moir* ſich weſtwaerts ſtreckt, is een plaets, door de jaght vermaert, gemeenlijck *Parwe* genoemt; en in *Schetadell*, in de parochy van *Loth*, is groote overvloet van wilde beeſten. Deſe twee plaetſen zijn ſeer vermaert deur 't geheele Koninckrijck, uyt oorſaeck van d'aengename jaght.

Vloeden. De voornaemſte vloeden zijn *Vries* of *Floidac*, *Evelick*, *Brora*, *Loth*, *Helmiſdel* of *Vlly*, *Shin* en *Caſtey*, en noch twee op de grenſen, *Portnecuter*, en *Oikel*, die *Roſs* en *Sutherland* van malkander ſcheyden; die alle door de viſſchery van ſalm, en andere viſch vermaert zijn. Het *Havens.* heeft oock heel bequame havens, om de ſchepen t'ontfangen, die van hier in verſcheyde geweſten van 't Rijck tarwe, zout, kolen, ſalm, oſſevleeſch, wolle, huyden, leer, butter, kaes, ſmeer, en andere waren voeren. In deſe vloeden, en aen alle de zeekuſten is een groote overvloet van zeekalven, walviſſchen, verſcheyde ſlach van ſchulpviſch, en veelderhande zeevogelen. De vlackten by deſe vloeden, *Vlackten.* die in een lang gevolgh van de zee naer de bergen oploopen, en daer ſy na aen de bergen zijn, worden in de tael van 't landt *Strathnes* genoemt, en zijn alle gebout, en van inwoonders volgepropt, en niet alleenlijk vruchtbaer van boſſchen, wilderniſſen, gras, graen, ſchapen en andere beeſten, en wilde dieren, maer oock aengenaem. *Strath* of vlackte *Vlly* ſtreckt ſich van 't zuyden naer 't noorden uyt, en is twintigh duyſent ſchreden lang. *Strath Brora*, die aen *Dirichat* paelt, loopt uyt tot een langte van 18000 ſchreden. *Strath Sleitt* of *Strath Floid* ſtrekt ſich van de zee tot aen 't geberghte, 14000 ſchreden verre. Hier zijn noch veel andere vlackten, als *Strath Terry*, *Strath-nefailg*, *Strath-skinnedell*, *Strathtelleny*, *Strath-dailnarme*, *Strath-tolly*, *Strath-dail-nemeyin*, en *Strath-ne-fin-ay*.

In de parochy van *Crigh* is een landt, gemenelijk *Sliſly-chiles* genoemt, anders *Serrincoskery*, achtien duyſent ſchreden lang, daer naer 't zuyden de vloeden *Portnecuter* (of *Tain*) en *Oikell* by langs loopen, daer marmerbergen zijn. Daer is oock een ander deel van *Sutherland*, gemeenelijck *Brachat* geheeten, dat is, 't opperſte van *Cattey*, of van *Sutherland*, heel vruchtbaer van vruchten, viſch, weyden en boomen, in de parochy van *Larg* gelegen. *Brachat*, twee-en-twintigh duyſent ſchreden lang ſijnde, word van de vloet *Shin*, die uyt een binnenzee van gelijcke naem vloeyt, deurgeſneden, en in twee deelen gedeelt. Het weſterlijck deel van dit landt word gemeenelijck de Baronny *Gruids* geheeten, daer *Dirimeanigh* in begrepen is.

In de vloet *Shin* is een groote en ſteyle rots, daer 't water met groot gewelt en geraes over valt, en een diepe afgront maeckt, daer een rijke viſſchery van ſeer groote ſalmen is. Deſe vloet bevrieſt nimmer. In *Sutherland* zijn om- *Binnenzeen, of Braken.* trent ſeſtigh viſchrijcke braken, van de welcke *Loghshin* de grootſte is, en ſich in de langte tot veertien duyſent ſchreden verre uytbreyd. In de meeſte braken zijn eylanden, die in de ſomer ſeer bequaem om te bewoonen zijn. In de binnenzee *Shin* zijn eenige eylanden, die overvloet van wilde beeſten, ſwanen en ganſen voeden. In *Loch Brora* is een eylandt, tot de wooning der Graven van *Sutherland* gewijd, en door de jacht der harten aengenaem, van de welcke hier in de boſſchen, die de braeck van alle ſijden omringen, groote overvloet is. Dit eylandt leght drie duyſent ſchreden van het ſtedeken *Brora*. In deſe voorgenoemde braken en vloeden worden dickwijls geſteenten van groote waerde in ſchulpen gevonden. In *Sutherland* zijn oock eenige ſilvermijnen, en andere onderaerdſche rijckdommen, die noch niet uyt het ingewant der aerde gedolven zijn, door oorſaeck van d'onachtſaemheyt, of eer van d'onkunde der inwoonders.

De voornaemſte ſtadt van dit Landtſchap *Steden. Dornoch.* is *Dornoch*, door het kaſteel der Graven van *Sutherland*, en door de Domkerck van de heylige Maeght vermaert. De ſtichter van deſe kerck was Gilbert, Biſſchop van *Cattey*, en dieshalven met ſijn naem genoemt. In 't rechter, of zuyderlijck deel van deſe kerck is een gemeen graf der Graven van *Sutherland*. De parochykerck van deſe ſtadt is aen de heylige Bavo gewijd. Zy wierd in 't begin van de reformatie (gelijck men dat noemt) verwoeſt. Deſe ſtadt, die door de Heer Robert Gordon, beſchermer van *Sutherland*, tot een Koninckljicke en vrye burgh opgerecht wierd, is tamelijk vermaert door de marckten van S. Barr, S. Gilbert, S. Bernard, en S. Margriet, daer jarelijcks uyt de noorderlijcke geweſten van Schotland een

Septentrio.

SOVTHERLANDIA

PART OF STRA-TH-NAVERN.

PART OF CATTENESS.

PART OF MVRRAY FYRTH.

PART OF ROSS.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Milliaria Scotica

1 2 3 4 5 6 7 8

groote meenighte van menſchen naer toe vloeyt. In d'andere ſteden van dit Lantſchap zijn oock veel jaer-marckten, van de welcke de voornaemſte zijn, die van S. Andries, en te *Golſpey* by de ſtadt *Dornoch*.

Steenmijn. Men heeft onlangs een ſteenmijn gevonden, daer groote ſtreken van ſteen uytgedolven worden, die tot het bouwen van huyſen bequaem zijn. Men ſiet hier oock een lange ſtreeck van velden, om hun vlackte en geburigheyt van de zee vermakelijck.

Ter plaets, daer *Dornoch* ſijn uytſicht naer 't ooſten heeft, ſiet men een geheughteecken, naer de gedaente van een kruys, gemeenelijck *Cras Worwair*, dat is, kruys van de Thanus of Graef genoemt. Daer is noch een ander kruys, niet verre van *Embo*, *Ri-Croiß*, dat is, *Konings-kruys* genoemt, om dat de Koning of Hertogh der Denen hier gedoot en begraven wierd.

Brora. Voorby *Dornoch*, negen duyſent ſchreden noordooſt aen, leght *Brora*, aen de mont van de vloet *Brora*, voor 't welk Ioannes, Graef van *Sutherland*, onlangs overleden, de Rechten en vryheden van *Burgh Baronny*, gelijck ſy 't noemen, van de Koning verworven heeft. Omtrent vijf hondert ſchreden van de mont van deſe vloet naer 't weſten worden de beſte kolen uytgedolven, die men gebruykt om 't zout in de zout-pannen te koken, 't welck niet alleenlijck in *Sutherland*, en in de geburige Lantſchappen gebruyckt wordt, maer oock naer Engelandt, en naer andere geweſten word gevoert.

Niet verre van deſe ſteenput naer 't weſten
Latomia. is *Latomia*, daer uyt tuffſteen in andere geweſten van 't Rijck gevoert wordt. Men vind
Marmer-bergen. oock verſcheyde bergen van wit marmer in dit Lantſchap. Niet verre van *Golſpimoir* worden ſteenen gevonden, daer af men kalck, ten dienſt der gebouwen, maeckt. Hier zijn oock
Yſermijnen. in verſcheyde plaetſen yſermijnen, daer het beſte yſer uytgehaelt wordt. Men vind in dit heel geweſt geen ratten, en indien ſy by geval met de ſchepen herwaerts gebracht worden, ſoo ſterven ſy terſtont, als ſy de lucht van 't landt geroken hebben. Maer, 't welck ongelooffelijcker is, in *Catteynes*, dat hier aen paelt, en met geen vloet noch zee daer afgeſcheyden is, zijn geheele drommen van rotten. *Sutherland* is door d'inhammen van de groote zee, en door de vloeden ſoo geſtreept en geſnippert, dat 'er geen ſtadt, vleck of hoeve in is, die niet van eenigh zeewater, of vloetwater beſpoelt wordt: 't welck oorſaeck is dat d'inwoonders met een groote overvloet van viſch verſorght zijn. *Ord* is de hooghſte bergh van dit Landtſchap, en byna onbeganckelijck, en ſcheydt *Sutherland* van *Catteynes*. Hier is heel treffelijck graen, en voornamelijck garſt; ja ſoodanigh, dat ſy hooger verkocht wordt dan de garſt van de *Orcades*, en *Catteynes*, of van andere geburige Landtſchappen. Hier zijn verſcheyde kaſteelen, daer af de ver- *Kaſtæelen.*
maertſte zijn *Dornoch*, en *Dun-Robin*, de voornaemſte wooning der Graven van *Southerland*, ſeer bequaem van gelegenheyt, hoven en boomgaerden, met verſcheyde bloemen en kruyden volgepropt, daer goede ſafferaen waſt, en een diepe put van ſoet water is, van gehouwe ſteen gebouwt, met een beeſtenperck van drie duyſent ſchreden lang, en vol van konijnen.

Hier zijn noch omtrent twintigh andere kaſteelen, als *Skelbo*, *Skibo*, *Pronſy*, *Polroſſy*, *Iuverſchin*, *Cuttill*, *Eubo*, *Golſpitour*, *Golſpikirktoun*, *Abirſtors*, *Oſpiſdell*, *Clyn*, *Cracork*, *Helmiſdell*, *Torriſty*, *Douncrigh*, *Caſtell-ne-Goir*, *Durmes*, *Borwe*, en *Toung*, van de welcke de twee leſten in *Strath-Navern* leggen. *Douncrigh* wierd van ſeker Paulus Mactirus gebouwt.

Sutherland van 't weſten naer 't ooſten is *Langte en breette.*
omtrent vijf-en-vijftigh duyſent ſchreden lang, en van 't zuyden naer 't noorden twee-en-twintigh duyſent ſchreden breet. Maer indien wy *Strath-Navern* oock daer in beſluyten, ſoo is het drie-en-dertigh duyſent ſchreden breet van de zuyderlijcke tot aen de noorderlijcke zee. *Aſſynt* was eertijdts een deel van *Sutherland*, 't welck de Heeren van *Kinnard*, met de Baronny van *Skelbo* beſeten hebben.

Nieuwe

Nieuwe Beſchrijving van

SVTHERLAND.

Naem. DIt Landtſchap wierdt eertijts eygentlijck *Cattey*, en d'inwoonders *Catteigh* genoemt; maer de benaming van *Sutherland* is nieuwer. Onder de naem van *Cattey* waren in oude tijden niet alleenlijck dit Landtſchap, maer oock het hedendaeghſche *Catheneß*, *Strath-Navern*, *Edir-da-Cheulis*, en *Aſſynt* bekent. De naem van *Sutherland* beteeckent zuydlant.

Grenſen. Het wordt van *Cathenes*, 't welck het aen 't noorden en noordooſten heeft, door 't ruwe geberghte, *Ord* genoemt, afgeſcheyden, 't welck met ſteyle toppen hier in zee uytloopt, en met een lange reecks van heuvelen, die verſcheyde namen hebben, deur de landen naer 't weſten loopt, en dat oock van *Strath-Navern* affcheydt. Het wordt door drie kleyne braken, en een woeſt landt, dat daer aen paelt, van *Aſſynt* afgeſloten; heeft *Roß* naer 't zuyden, en naer 't zuydweſten, daer de binnenzee, die wy beſchreven hebben, tuſſchen leght, aen welcks zeeboeſems beginſel de beeck *Chaßil* de grenspael geſtelt heeft, boven de welcke de bergen, die tuſſchen de vloet *Okell* en de binnenzee *Shin* leggen, deſe Landtſchappen van malkander deelen. D'anderen worden van de open zee beſpoelt.

Vruchtbaerheyt. Dit geweſt rijſt in de middellanden gedurighlijck tot bergen, die ſich in veel vruchtbare vlackten, tot weyden bequaem, vertoonen, daer uyt klare beecken of vloeden afvloejen. Deſe vlackten, daer in men veel aengename en bequame wooningen vindt, voeden een ontellijcke menighte van alderhande vee. Hier is oock een groote overvloet van wildt vee, en wilde en tamme vogelen; in voegen dat men, 't zy men ſich naer de zee, of naer de voorgenoemde binnenzee begeeft, ſich over de vruchtbaerheyt van de goede vruchten, die haeſtelijck rijp worden, verwonderen ſal, en dat 'er de ruymte van alle andere dingen is, die nootſakelijck zijn om wel en gemackelijck te leven. Tot bewijs van des ſelfs vruchtbaerheyt ſtrekt, dat in de hoven van de Graef, by *Dunrobin* aen de ſtrant, ſaffraen geluckelijck waſt, en rijp word, hoewel dit een langſame plant is, en in koude gront geen aert heeft.

In dit Graefſchap zijn drie wilderniſſen, alle met boomen beſet, en op de bergen gelegen; behalven andere boſſchen en boomen, hier en daer verſpreydt. Deſe wilderniſſen of boſſchen worden *Diri-moir*, *Diri-chart*, en *Diri-meanach* geheeten. *Boſſchen.* In deſe, gelijck oock in veel andere plaetſen, is een groote en aengename jaght: want hier is alles vol van harten, daſſen, wolven, voſſen, wilde katten, otters, marters, en alderhande wilde vogelen, die in dit geweſt gevoedt konnen worden. Hier is oock een beſonder ſlach van een vogel, die in veel dingen den papegay gelijck is, en van hen *Knag* genoemt wordt, die met ſijn beck een neſt in d'eycke ſtronck uytholt; en ick weet niet of hy onder 't geſlacht der ſpechten getelt mach worden. *Jaght.* Aen de grenſen, die ſich naer 't noordweſten ſtrecken, is 't geweſt vol bergen en boſſchen, en daer in de bergh *Arkill.* Alle de herten, die hier gevonden worden, hebben dubbele ſtaerten, daer meê men hen van d'anderen affcheydt. Aen de beginſelen van *Loch Shin* zijn deſe bergen, die door de marmer-aderen vermaert zijn, gelijck wy in 't Landtſchapje *Aſſynt* geſeght hebben.

Vloeden. De voornaemſte vloeden, die dit Landtſchap beſproejen, zijn *Vnes*, anders *Floid* genoemt, daer de gene, die van *Dornoch* naer *Dunrobin* willen trecken, overgeſet worden; *Evelick*, *Brora*, *Loth*, *Helms-dail*, oock *Vlly* genoemt, *Shin* en *Caſley*. Deſe alle, hoewel middelmatigh, zijn echter ſeer viſchrijck. Aen der ſelver afvloejingen, daer de bergen verſchijnen, vertoonen ſich de velden, die rijck van gras en vruchten zijn. Deſe ſtreken worden, naer de gewoonte van 't landt, *Straths* genoemt, daer tot onderſcheyt de naem van de vloet bygevoeght wordt. Hier vertoonen ſich oock dickwijls onbekende beecken, die in de vlackten onder de ſchaduw der bergen deurvloejen, en heel vermakelijck zijn. Men vindt hier omtrent ſeſtigh braken, of binnenzeen, heel kleyn, en niet van groote naem, *Braken.* maer echter rijck van viſch, en vol van watervogelen: want hier gebreken geen ſwanen, veelderhande endvogels, ganzen, en ander gevogelte. Een van deſe braken vloeyt echter in grootheyt boven alle anderen uyt, te weten, *Loch Shin*, die een vloet van gelijcke naem, een weynigh boven de mont van *Charron*, aen d'andere oever in de zeeboeſem ſtort. Deſe vloet is door ſijn ſluys vermaert; en terwijl de ſalmen daer tegen aen worſtelen;

vallen sy in suycken, die hier toe bereyd zijn, en worden dus tot spijse der menschen. Men verseckert dat dese vloet, welcks gracht van *Loch Shin* tot aen sijn uytgang naeuwelijcks ses mijlen lang is, nimmer bevriest, schoon alle d'anderen bevroren zijn.

Dit Landtschap heeft oock overvloet van de rijckdommen, die uyt de zee gehaelt worden: want hier is geen gebreck van soodanige visschen, die de groote zee aen d'andere Landtschappen meêdeelt. Hier stranden ook dickwijls walvisschen, daer groote overvloet van olie, tot alderhande gebruyck, afkoomt. Men vindt hier geheele benden van zeekalven, en verscheyde slach van kabbeljauw, die naer hun grootheyt, smaeck of andere kenteeckenen onderscheyden worden, tarbot, roch, zeehonden, pladdijsen, roch van verscheyde slach, makereel, zee-ael, zeepadden, schrickelijck om t'aenschouwen, maer als 't vel daer af getrocken is, heel smakelijck, en gesont om t'eten; en veel andere, ja ontellijcke soorten, die, in de noortsche gewesten eygen, noch geen namen by de Latynen hebben gekregen. Daer by, de monden der vloeden, en d'oevers der zee hebben oock overvloet van oesters, zee-ael, mosselen, kreeften, krabben, verscheyde soorten van zeeslacken, en veelerhande schelpvisch, en andere visschen met herde huyden. Hier worden jarelijcks verscheyde waren uytgevoert, die tegen gelt, of andere dingen, tot nut der inwoonders, verwisselt worden, te weten, koorn, treffelijcke garst, sout, steenkolen, welckers aderen hier onlangs gevonden zijn, salm, ossenvleesch, wol, huyden, leer, butter, smeer, kaes, en oock veulens van paerden. Men delft oock heel goet yser uyt de mijnen.

Men vindt in dese gewesten geen rotten, die, soose met de schepen hier ingebracht worden, gelijck dickwijls gebeurt, terstont sterven; 't welck wonder schijnt, dewijl 't geburigh *Catheness*, door geen zee of vloet van dit lant gescheyden, genoegh daer af gequelt is.

Tot de bouwing der huysen zijn verscheyde soorten van steenen, voornamelijck van santsteen, die uyt de kuylen gehaelt worden. Hier zijn ook tegels, om de huysen te decken, en kuylen van steenkalck.

Steden. Dornoch. De voornaemste stadt van 't Landtschap is *Dornoch*, aen de zuyderstrandt in de bovengenoemde boesem, tegen over, en in 't gesicht van *Tayn*, en door een kasteel en Domkerck vermaert. Dese kerck kent voor haer stichter seker Gilbert, eertijdts Bisschop van dit Bischdom. Hier is de begraef-plaets der Graven, en een parochykerck, aen de heylige Barrus gewijd, van de welke de vervalle muren in de stadt alleen overigh zijn. Dese stadt heeft vier jaermarckten, de welcke, met de namen der heyligen genoemt, welcker dagen geviert worden, alle jaren worden vernieuwt, te weten, van S. Barr, Gilbert, Margriet, en Bernard.

Een weynigh van de stadt oostwaerts aen, staet noch een steene geheughteecken, naer de gedaente van een kruys gemaeckt, *Craisk-Vorwair*, dat is, Thanus, of Graefs kruys gemeenelijck genoemt. Men siet noch een ander t'*Enbo*, 't vorige niet ongelijck, *Ri-Croiss*, dat is, Konings-kruys, geheeten, naer de Koning der Denen, die hier gedoot en begraven is.

Robert Gordon heeft onlangs dese stadt, terwijl hy voocht over sijns broeders zoon was, tot een Koninclijke en vrye burgh doen oprechten, na dat hy behoorlijcke voorrechten daer aen bestelt had.

Kasteelen, sloten en hoeven. Veel kasteelen, sloten en hoeven zijn deur 't geheele Landtschap verspreydt: *Dun-robin*, aen de strant, gelijck ick geseght heb, aengenaem van gelegenheyt, met hoeven, water, en een groot perck versorght. Behalven dese zijn 'er *Skello*, *Skibo*, *Pronsie*, *Polroßie*, *Innerskinn*, *Cuttill*, *Enbo*, *Golspitour*, *Golspie-Kirktoun*, *Abirscors*, *Ospidel*, *Clyn*, *Crakock*, *Helmsdail*, *Torrish*, *Duncreich*, *Castel-nagoir*, en noch meer ongenoemt.

Dese Graven, van oude en seer edele stam, hebben in de hooge Vergaderingen der Staten plaets onder de voornaemste Grooten. De Baron *Rey*, van 't geburigh *Strath-navern*, besit hier veel van hen by leenrecht. De Scheeps-rechten, in sijn gebiet, en in veel geburige plaetsen, behooren oock aen hem.

Edele geslachten. De voornaemste bynamen en geslachten, nu noch in *Sutherland* overigh, zijn (uytgenomen de *Strath-Naverns*, *Durinesen*, en *Ederachils*) de *Gordons*, *Sutherlands*, *Murrays*, *Grays*, *Clanguns*, *Seil-Thomassen*, *Seil-Ioannen*, en *Seil-Phaley*.

De stam der Graven van *Sutherland* is d'oudste, en van sijn eerste oorsprong af tot heden toe vermaert, gedienstigh aen haer Koningen, en nooyt van misdrijf van gequetste Hoogheyt verwesen. Sy hebben plaets onder de voornaemste Adel van Schotlandt in de Rijcksvergaderingen; en de Graven van *Sutherland* zijn altijt voor dappere helden, en onversaeght in d'oorlogh gehouden. De Graef heeft nu groote macht en autoriteyt, en is Burghgraef van geheel *Sutherland*, *Assynt* en *Strath-Navern*, erf-zeevooght niet alleenlijck van dese, maer oock van eenige omleggende Landtschappen, en dit door de gift des Hertoghs van *Lennox*.

Alle de brave mannen, die in sijn Landtschap woonen, zijn sijne verplichtelingen, en aen hem verbonden. Hy pleeght Koninck-

lijck

lijck Recht in ſijn gebied. Ia de Heer Macky, de Baron Rey, en de Heer van Duffus ſtaen onder hem verplicht; en Macky beſit *Strath-Navern*, *Edderachil* en *Durines* naer ſijn recht: 't welck oorſaeck is dat hy in macht en authoriteyt met ſijn voorouders gelijck is.

Beſchrijving van
SUTHERLAND.
Uyt Cambdenus.

VOorby *Roß* heeft *Sutherland* haer uytſicht naer de Noordtzee, en is bequamer om vee te weyden, dan om vruchten te dragen. Men ſiet hier bergen van witte marmer rijſen; ſeker een wonder in dit koude geweſt, maer byna ſonder nut, dewijl d'overdaet in 't bouwen, en d'onnutte pracht der rijckdommen in deſe verregelege geweſten noch niet deurgedrongen is. Het kaſteel *Dunrobin* is hier ſeer vermaert, en een voorname plaets der oude Graven van *Sutherland*, uyt de ſtam van *Murray*, ſoo ick my niet vergis. Onder deſe munt uyt Willem, onder Koning Robert Brus, die de volle ſuſter van de Koning David trouwde, en een ſoon met haer teelde, die van Koning David tot nakomer van 't Rijck verklaert wierdt, en de Grooten dwong in des ſelfs naem te ſweeren. Doch hy ſtorf niet lang daer na ſonder kinderen; en 't Graefſchap quam eyndelijck door de dochter en erfgenaem, by erfrecht, aen A. Gordon, uyt het geſlacht der Graven van *Huntley*.

Bergen van witte marmer.

Dunrobin.

Graven van Sutherland.

STRATH-

STRATH-NAVERN.

Naem. *Gelegenheyt.* *Grenſen.*

DIt Landtſchap heeft de naem van de vloet *Navern*, die dat in't midden deurſnijt. Het neemt ſijn begin van de vloet *Helmsdail*, daer *Cathenes* eyndight, en, recht uyt naer 't weſten loopende, wort door de binnenzee en vloet *Dureniſh* van 't landtſchapje *Edir-da-Cheulis* afgeſcheyden, en heeft naer 't noorden de groote en ope zee, ſonder eenigh voorlandt, tot aen 't uytterſte ooſterlijck geweſt. Naer 't zuyden is, gelijck wy geſeght hebben, *Sutherland* naeſt daer aen, en met ſeer hooge bergen daer af geſcheyden.

Aert des landts.

't Landtſchap is deurgaens berghachtigh, en ſwelt tot hooge, woeſte en ſneeuwachtige bergen; die daer veel, en aen malkander vaſt zijn. Men vind in de vlackten groote binnenzeen; en 't is overal met boſſchen beſet. Hier is geen gebreck van treffelijcke havens; en het landt is niet ſoo bequaem om koorn voort te brengen, als wel om beeſten te weyden, van de welcke het overvloet voor ſich heeft. Dit gebreck van koorn wort ten meeſtendeel verbetert door de handeling met d'uytheemſchen, of met het geburigh *Cathenes*, met verwiſſeling van hout en boomen: en men ſiet hier een ontellijcke menighte van oſſen, paerden, geyten, en andere tamme beeſten. Hier is een groote overvloet van herten, daſſen, en van alderhande wilde beeſten, en ſoo groot een getal van roofgierige wolven, die hier in de boſſchen en afwegen, tot groote ſchade van 't tamme vee, dwalen, dat ſy, byna uyt het geheele overige eylandt verdreven, hier hun verblijfplaets ſchijnen genomen te hebben: want men vindt hen nergens ſoo veel als hier.

Waren.

D'inwoonders ploegen, ſoo veel de lucht en 't landt toelaet, hun landen met oſſen, en dit alleenlijck aen de ſtrant; want een weynigh innewaerts wordt dit, uytgeſondert in eenige plaetſen, van de bergen, die over de vloeden hangen, belet. Maer de zeen, zeeboeſems, en vloeden zijn hier alle ſeer viſchrijck; 't welk jarelijcks een groote inkomſt aen d'inwoonders geeft, en voornamelijck aen de Heer, die groote winſt van de ſalmviſſchery treckt. Men vindt hier oock yſermynen; en door de menighte van 't hout wordt het yſer uyt d'aderen getrocken; 't welck, dus geſuyvert, oock winſt aenbrengt. Sy dryven een groot getal van vette oſſen, en veulens naer de marckten, in d'omleggende plaetſen. Men voert oock over zee veel oſſenvleeſch, in tonnen gepackt, tot behoef der zeevarende lieden, vellen, huyden van oſſen en herten, talck, kaes, butter en andere waren. Het varckensvleeſch is hier, gelijck elders, wat ſchaers; en dit zy met eens genoegh van 't geheele Rijck geſeght, dat men daer het varckensvleeſch veracht, en tot behoef van 't ſlechte volck laet, ja dat veel een heele afkeer daer af hebben. In 't gantſche Rijck zijn, uyt oorſaeck van de bequaemheyt der vloeden en beeken, die van de bergen en heuvels afvallen, ontellijcke molens, welckers meeſters, naer oude gewoonte, jarelijcks, behalven 't ander, oock gelubde varckens betalen: en indien deſe gewoonte het niet belet had, 't is gelooffelijck dat ſy al overlang alle varckens weghgedaen ſouden hebben.

Het ſchijnt een wonder, dat de Deenen, Engelandt onderbrengen, en ons Koninckrijck plagen willende, aen deſe ſoo ſchrickelijcke en ongebouwde landen aengekomen zijn, en hier wooning geſocht hebben: maer 't is ſeker dat men hier in twee plaetſen op de ſtrant zegeteekenen van de verwinningen tegen hen vint.

Op de ſandige ſtrant, tuſſchen twee groote vloeden, *Navern* en *Torrisdail*, welckers uytgangen twee mijlen van malkander afleggen, zijn puynhoopen, nu in 't ſant bewelt, en van de zee ingeſwolgen, die getuygen dat hier eertijdts een ſtadt geſtaen heeft, maer nu niet meer is. 't Geheele Landtſchap wort by buerten bewoont. De Heer heeft aen de mont van de *Navern* een huys, *Farr* genoemt, en noch een ander niet verre van daer aen de zeeboeſem *Kuntaill*, *Tung* genoemt, en noch in veel andere plaetſen.

Deeling.

Deſe Provintie wordt in vijf geweſten gedeelt, die, om van 't ooſten naer de ſtrandt te beginnen, in deſe ordening leggen. *Hallowdail*, binnen de vloeden *Hallowdail* en *Strathy* beſloten. 't Naeſte daer aen is *Strath-Navern*, met de naem van 't geheele Landtſchap genoemt. Daer na volght *Kuntail*, aen de zeeboeſem van gelijcke naem. Dan koomt *Weſt-Moan*, tot aen de zeeboeſem *Erevill*. 't Leſte geweſt is *Dureniſh*, aen de zeeboeſem en vloet van gelijcke naem, dat in vruchtbaerheyt van landt boven d'andere geweſten uytmunt.

Iaght.

Hier is groote jaght, voornamelijck van herten, en oock veel vogelen-vangſt, daer d'aert van 't landt, en van de menſchen noch veel toehelpt; want de gene, die ſich daer toe niet begeeft, en dat niet boven alle andere dingen verkieſt, wordt by hen voor een on-

geacht

geacht menſch gehouden; 't welck veroorſaekt dat ſy altijdt groote overvloet van wildwerck vaerdigh hebben.

Inwoonderen aert en zeden. D'inwoonders zijn ſterck en grof, en konnen arbeyt, koude en hitte verdragen, en tot ſchaersheyt gewent. Sy ſijn echter niet ſoo woeſt van zeden, als de ſtrengheyt van 't lant wel ſchijnt meê te brengen, vrolijck door hun ingeboren eenvoudigheyt, in hun maeltijden, 't zy onder malkander, of met d'uytheemſchen, ſeer vrolijck, ſonder eenigh bedrogh in hun ziel te voeden. Alle d'andere geburige Landtſchappen, van de welcke geſproken is, hebben byna gelijcke volckeren en zeden.

Alle de Lantſchappen, die d'oude tael ſpreken, hebben dit met malkander gemeen, dat ſy hun Heer op 't hooghſte eeren, dienen en beminnen, voor hem ſtrijden, hun leven gewillighlijck in gevaer ſtellen, en, als de noot ſulcks vereyſcht, boven de gemeene belaſting van hun goederen, als de Heer ſijn dochter uythuwt, ſijn ſchult betaelt, ſijn verpande landeryen weêr loskoopt, of nieuwe landen koopt, en bovengewoone ſchattingen opſtelt, gewillighlijck het vierde of vijfde deel van hun koejen, in de welcke hun rijckdom beſtaet, alle ſonder onderſcheyt, van de meeſten tot de minſten, bybrengen; welcke ſchatting, die gemeenlijck tot het voorverhaelde gebruyck gebracht wierd, nu alle drie jaren, ſchoon d'oorſaken ophouden, geeyſcht wordt; het welck ſy, dus gewent zijnde, geduldelijck verdragen.

Schattingen.

De hedendaeghſche Heer van 't Lantſchap is *Donald Macky*, Baron van *Rey*, die dit in een lang gevolg van ſijn voorouders beſit, en 't gebiet daer over heeft, gelijck oock over *Edirdacheulis*, daer af wy ſpreken ſullen.

Andere Beſchrijving van STRATH-NAVERN.

Strath-Navern is by Koninclijck geſchrift aen *Southerland* gehecht, en een deel daer af, en ſtaet onder de heerſchappy van de Heer *Macky*, Baron van *Rey*, volgens 't recht van de Graef van *Southerland*. Het wort van *Southerland* afgeſcheyden door ſekere bergen, die ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtrecken.

Gewas. Dit Landtſchap is rijcker van gras, dan van graen, en dieshalven bequaem om vee te weyden. Hier is een groote overvloet van oſſen, en een ontellijcke menighte van ſalm. En indien d inwoonders niet te ſeer tot ledigheyt en luyheyt overgegeven waren, ſoo ſou dit landt veel vruchtbaerder gemaeckt konnen worden.

Zeebergen. In *Strath-Navern* zijn veel zeebergen, die in zee uytloopen, namelijck *Erebol*, *Hoip*, en *Schotlandt*. *Strathy*. Het wordt oock van verſcheyde vloeden, die door de ſalmviſſchery vermaert zijn, beſproeyt: de voornaemſte zijn *Halledell*, *Naver* of *Far*, *Strathy*, *Toriſdel* en *Hoip*. Maer *Durines* en *Edderachilis*, ſchoon ſy aen de Heer *Macky Rey* behooren, zijn echter eygentlijck niet in *Strath-navern*, dat met twee kaſteelen verſterkt is, te weten *Borwe* en *Toung*, van de welcke de leſte de voornaemſte zetel der *Mackys* is. In de hoeve *Far* is een Parochykerck, *Far* genoemt. In de kapel *Kirkebol*, onlangs weêr opgebouwt, worden de Heeren van dit geſlacht begraven. Hier is een groote menighte van harten en daſſen: en hoewel het geheele Lantſchap tot hooge bergen rijſt, (van de welcke *Taineband* de hooghſte van allen is) ſoo is 't echter bequaem om vee te weyden. *Strath-navern* is van 't ooſten naer 't weſten lang vieren-dertigh duyſent ſchreden, en elders, van 't zuyden naer 't noorden, twaelf, en elders ſes duyſent ſchreden breet, behalven noch *Durines* en *Edderachilis*. Hier zijn veel binnenzeen, van de welcke *Loch-naver* de voornaemſte is. In *Loch-lyol* is een eylandt, bequaem om 's ſomers op te woonen: en by de ſtrandt in de Noordzee ſijn verſcheyde eylanden verſpreyt, namelijck *Ellan-Com*, *Ellan-Zeyl*, *Ellan-Roin*, en *Ellan-Nirwe*.

Vloeden. *Kaſteelen.* *Grootheyt.* *Binnenzeen.*

Nieuwe Beſchrijving van EDDERACHILIS.

Edderachilis is een deel van 't landt, aen de zeekant naer 't weſten, door de woeſte rotſen onbeganckelijck, en palende aen *Kirkan-chaligh*, en aen de grenſen der Graven van *Southerland*. En hoewel het nu aen *Macky* behoort, ſoo heeft het echter nooyt een deel van *Strath-navern* geweeſt, maer een gedeelte van de Baronny *Skelbo* in *Southerland*; en de Heer *Macky* beſit noch *Edderachilis* uyt het recht der Graven van *Southerland*. Hier in is een vloet, gemeenlijck *Laxford* genoemt, van de welcke *Macky* een groote inkomſt van de ſalm heeft. 't Eylandt *Ellan-Handey* in de groote zee behoort aen *Edderachilis*, of eer aen *Durines*.

Nieuwe Beſchrijving van DVRINES.

DE Baronny *Durines* is veldtachtigh en aengenaem van gront naer 't noordweſten: en hoewel de Heer *Macky Rey* volgens 't recht der Graven van *Southerland*, als hun verplichteling, dat in ſijn beſit heeft, ſoo behoort het echter niet aen *Strath-navern*; maer de Graven van *Southerland* beſitten dat van de Biſſchop van *Cattey*, by leenrecht. De ſomerſche dagen zijn hier ſeer lang, en byna ſonder

Septentrio.

STRATH-NAVERNIA.
STRATH-NAVERN.

MARE DEVCALEDONIVM.

CATHANESIÆ PARS.

Part of Cathnes.

Part of Edir-da-cheules.

Occidens.

Oriens.

Meridies.

Dirri-meanach.

Brae-chatt.

PART OF SUTHERLAND.

Auct. Timotheo Pont.

Scala Miliarium

1 2 3 4 5 6

Farr head.
Row na Fariff.
Durnefs
Mills
Farritt
Kirk of Durnefs
Shanwell
Keddle
Bal na Rell
Rolavoullich
Mynes Keanbeym
Loch Bal nack
Loch Verafy
Carkaig
Durenith.
Bellach beg.
Bellach moir.
Bin
Spinidy
Loch Erebill
Arnaboll
Erebill
Glen Cherry
A hoall of 180 fathoms deep
Achacharn.
Loch Mairlach
Achinalochir
Strachen
Dynard
Loch Dynard
Aven Dynard
Aven Durnefs
Loch Bhellachorr
Stra Verradell
Aven Verradell
Achuncory chaille
Bellacohebin M.
Letyr Moryng
Glengolday
Cairn Maddy
Aven Verradell
Bellach na fae
Ard Whyting head.
Glen Hane
Houna Gallt
Frothfgill
Chain-leim
Innerhoupp
Houpp
Moun
Rel lick
Loch Houpp
Bin-Houpp
Keanloch M.
Keanloch B.
Aven Keanloch
Aven Keanloch
Ale Drumryonie
Aven na Clach
Aven Verradell
Baef gho
Strahen
Moſs
Melneſs
Melneſs
Weſt moan.
Loch Kuntaill
Aven Kuntaill
Glen Ronn.
Glen Uſell or ye plain yle
Skyr mor
L. en Meallary
Glen Colm.
Row-Rachy or Strathy head
Reaumd the mouth of Strathy
Strathy
Port Skerry
Acharrydgill
Gauldwell
Paddokſheell
Bowſkery
Port moir
Armidaill
Meallach
Palna Haglſſe
Hallow - dail.
Bages
Arysfmigill
Dalmor
Shanwell
Aven Gaſkaille
Frontir B.
Frontir Mor
Dyke head
Knok Sletill M.
Bad-in-tawick or the haulks hufs
Dyrnmes
Hallow Hill
Mortes
Aven Strathy
Loch Strathy
Bin Roy, or ye Read hill
Aven Hallowdell
Aven Gaſkaille
Aven Strathy
Aven Armidill
Moor and Moſs
Moor and Moſs
Doulochie
Moſs
Bin maddy
Bin Maady
Shanwell
Loch Dount
Achanheuſſdill
Naivern.
Achanheuſſdill
Port moir
Loch na Mellach
Brigack
Farr
Strathy
Port Skerry
Torriſſdaill
Mellac
Loch na Gheyrach
Borgy moir
Borgy beg
Croſſchebrac hic Loch
Loch Tung
Bin Tung
Tung
Strohſſall
Kirkaboll
Eſſana
Kuniſſet
Carnaboy
Admaclaich
Loch Borgy
Strondoura
Pollrouſkarny
Pean B.
Loch Carna
Moſſe
Heir in Iron Mate
Stroll
Langoll
Roſſoll
Hyirr
Mill
Achanish
Aven Mardle
L. Brecachy
Loch Corr naſſairn
Ray helvaig
Loch Muſhony
Chybrick
Aven Mavern
Bin-Ormoyd
Bin in Grimnis
Sheallg of Kenloch buy
Meall na Leach or Gray-knolls
Brat fea-riach, or ye readmyr
Knock ſiren Which dewydeth Strathnavern from Southerland
L. Monnaw
Carnachy
Rawenill
Mynes of Yron
Aven Strathy
Aven Armidill
Aven Gaſkaille
Aven Hallowdell
Bin Roy, or ye Read hill
Frontir Mor
Frontir B.
Dyke head
Knok Sletill M.
Bad-in-tawick or the haulks hufs
Dyrnmes
Hallow Hill
Mortes
Loch Strathy
Loch Naver
Aven Naver
Aven Mardle
Aven Strathy
Aven Armidill
Aven Gaſkaille
Aven Hallowdell
Loch Naver
Aven Naver
Aven Mardle
Loch Naver
Aven Naver
Aven Mardle
Aven Strathy
Aven Armidill
Aven Gaſkaille
Aven Hallowdell

nacht. De gene, die van hier recht naer de noortpool zeylen, ſullen geen landt vinden. Hier is oock de vloet, gemeenlijck *Durines* genoemt.

STRATH-NAVERN.

UYT CAMBDENUS.

HEt uyterſte geweſt van geheel Britannia, 't welck in een omloopende ſtrant zijn uytſicht naer 't noorden heeft, en de middelſte ſtar op de ſtaert van de groote beer tot toppunt heeft, bewoonden, gelijck men by Ptolemeus ſien kan, eertijdts de *Cornabiers*, onder de welke hy de vloet *Nabeum* ſtelt: welcke namen ſoo na aen malkander komen, dat het volck ſijn naem van de vloet, die het bewoonde, ſchijnt gekregen te hebben. De hedendaeghſche naem van *Strath-navern*, dat is vlackte aen de *Navern*, is oock niet heel vreemt hier af. Het Landtſchap is niet ſeer geluckigh in overvloet van kley, en uyt oorſaeck van de ſtrenge lucht niet wel gebouwt, en dieshalven van de wreede wolven ſwarelijck geplaeght, die niet alleenlijck aen 't vee groote ſchade doen, maer oock met groot gevaer ſoo wreedelijck tegen de menſchen woeden, niet alleenlijck hier, maer oock in veel andere deelen van Schotlandt, dat door bevel van 't Parlement de Burghgraven en inwoonders in yder Graefſchap drie malen des jaers [eertijdts, nu niet] op de jaght gingen, om de wolven en hun jongen te verdelgen. 't Gene, 't welk aen dit noorderlijk lant tot eenige verlichting kan ſtrecken, is dat het by ſomer van alle landen in geheel Britanje de kortſte nachten, en langſte dagen heeft. Want op de wijdte van negen-en-vijftigh graden en veertigh minuten van de Middellijn heeft het de langſte dagh van achtien uren en vijftien ſcrupelen, en de kortſte nacht van vijf uren en vijf-en-veertigh minuten: in voegen dat de Panegyriſt onwaerheydt ſpreeckt, die eertijdts geſeght heeft dat de zon hier alleenlijck niet onder de kimmen doock, maer voorby ging, en parſte, te weten uyt Tacitus geloofwaerdigheyt, dat de uytterſten en vlackten der aerden door een laege ſchaduw geen duyſternis opheffen. Maer Plinius ſpreeckt met meer waerheyt uyt de ware reden, daer hy van de langſte dagen handelt, naer de buyging van d'omloop der zon naer de kimmen. *De langſte dagen in Italien* (ſeght hy) *zijn van vijftien uren, in Britannia van ſeventien uren, daer des ſomers de heldere nachten ſonder twijffel dit vertoonen, 't welck de reden parſt te gelooven. In de zonneſtant, als de zon naeſt aen het toppunt des werelts koomt, in een enge omkeer van 't licht, ſoo heeft het landt, onder het ſelve toppunt, te weten de pool, gelegen, ſes maenden lang gedurighlijck dagh, en weêr ſoo lang nacht, als de zon aen d'andere zijde geweken is.*

Naem.

BYVOEGING.

Voorts, in dit uytterſte geweſt, 't welck van Ptolemeus verder naer 't ooſten uytgereckt wordt, ſchoon het ſich wijder naer 't noorden ſtreckt, en daer af Tacitus ſeght dat een onmetelijcke en ſchrickelijcke ruymte van landen ſpits gelijk een beytel uytloopen, zijn drie zeebergen, van d'oude Schrijvers gedacht, die in zee uytſchieten, *Berubium*, nu *Vrde-head*, by 't vleck *Bernswale*, en *Virvedrum*, nu *Dunsby*, anders *Duncans-bay*, die voor d'uytterſte zeebergh van Britannia geacht wordt; maer Ptolemeus ſtelt echter *Orcas*, tegen over d'Orcadiſche eylanden, voor 't uytterſte; 't welck heden *Howburne* genoemt wort, by Ptolemeus oock *Tarvedrum*, en *Tarviſium*, welcke naem (ſoo mijn giſſing my niet bedrieght,) hy hierom gevonden heeft, dat het een eynde van Britannia maeckt. Want *Tarvus* heeft in de Britanniſche tael een beteekenis van eyndigen; met het welck wy oock een eynde van dit boek ſullen maken. Wy ſullen van *d'Orcadiſche* en *Hebudiſche* of *Hebidiſche* eylanden, en van *Schetland* op ſijn plaets ſpreken.

Berubium. *Virvedrum.* *Tarvedrum.* *Tarvus.*

Nieuwe

Nieuwe Beſchrijving van

CATHNES.

WY hebben hier voor geſeght hoe wijt in deſe plaetſen eertijdts de naem van *Cattey* ſich uytgebreyt, en wat volcken hy omhelſt heeft. Maer dit eenigh Landtſchap, van 't welck wy nu handelen, wordt nu met deſe benaming aengeweſen, daer men *Nes* byvoeght, 't welck een zeebergh beteekent. Wy hebben oock geſeght dat, gelijck d'oude landtbeſchrijving getuyght, voor vele eeuwen eenige volcken deſe plaetſen bewoont hebben, welcker geheugenis geheel uytgewiſcht is. Voorts ſtaet t'aenmercken dat veel namen van plaetſen noch heden naer iets uytheemſch riecken, welckers oorſprong nergens meê overeenkoomt, noch met het Schotſch, Yrſch, Deenſch of Noorweegſch, maer van een onbekende, onſekere en ſeer oude oorſprong ſchijnen, gelijck daer zijn *Orbuſter*, *Lyibſter*, *Robuſter*, *Trumbuſter*, en ontellijcke andere. De hedendaeghſche gemeene tael is een onvermaerde Yrſche tael der Schotten, die van elcks wat, en van beyde niet veel heeft.

Naems oorſprong.

Tael.

Gelegenheyt.

Deſe uytterſte grenspael van Schotlandts vaſte landt, dewelcke aen 't vleck *Dungisby* ſcherp toeloopt, leght op weynigh minuten na aen de ſeſtighſte graed. Ptolemeus, van deſe landen qualijck onderrecht, draeyt in ſijn Landtbeſchrijving deſe geweſten, naer 't noorden gelegen, geheel naer 't ooſten. Doch als men hem deſe dooling ten goede houd, en de ſtrant noorderlijck omdraeyt, ſoo ſal men bevinden, dat alles tamelijck recht is.

Gedaente.

Voor hem ſchijnen deſe plaetſen onbekent geweeſt te zijn aen de Romeynen, die, meenende dat het geheele eylandt in een beytel afliep, dat tweeſpitſigh hebben gemaeckt, ſchoon het in der daedt ſich met een breet voorhooft vertoont, 't welck met drie zeebergen onderſcheyden en bekent wort; van de welcke d'eerſte naer 't ooſten, ſijn uytſicht naer d'Orcades hebbende, by de genoemde Schrijver *Veruvium*, heden *Dungisby-head* genoemt wordt, daer hy beter de zeebergh *Orcas* had behooren te ſtellen. D'oorſaeck van de dooling is dat hy geacht heeft dat *d'Orcades* meer naer 't weſten leggen, dan in der daedt waer is. De naeſte zeebergh daer aen, die niet ſoo wijt uytſteeckt, en daer de ſtrandt ingebogen wordt, is by hem *Virvedrum*, heden *Row-rachy*, en *Strathy-head*. De derde naer 't weſten is by Ptolemeus *Orcas* en *Tarvedrum*, en by ons *Faro*, of *Parro-head*: van hier buyght de ſtrant ſich om naer 't weſten, of naer 't zuydweſten.

Grenſen.

Cathenes wordt naer 't zuyden en zuydweſten, gelijck wy geſeght hebben, van *Sutherland* afgeſcheyden door 't geberghte *Ord*, en van daer door een gedurige rijgh van bergen tot aen de bergh *Knock-Finn*, met deurgaende grenspalen. Van daer wort langs d'afvloejing van de vloet *Hallow-daill*, van ſijn oorſprong tot aen ſijn uytgang, en de berghlanden *Drumna-hallow-daill* aen de ſelve vloet de grenspalen tuſſchen dit Landtſchap en *Strath-navern* geſtelt. D'ooſterlijcke ſtrant wort van de groote zee beſpoelt; en 't gene, 't welck ſich naer 't noorden ſtreckt, wordt door een woedende en gevarelijcke engte, onder de naem van *Pentlant*, van *d'Orcades* afgeſcheyden. Deſe engte der zee is heel gevarelijck voor de zeevarende lieden, en men kan daer niet overvaren, dan in ſekere geſtelde tijden, ſchoon het ſtil weer is. D'oorſaeck hier af is dat, dewijl de dagelijckſche vloejing der zee van 't noorden naer deſe plaetſen gedreven wordt, ſich rontom *d'Orcades* verſpreyt, en daer tuſſchen vloeyt, ſy hier eerſt landt ontmoet, en dieshalven geprangt wordt, daer af dit groot gewelt van wateren, in veel engten deur deſe eylanden deurvloejende, ſich met de heele zee in deſe engte ſtort: in voegen dat de golven van de Vergiviſche zee en ooſtzee tegen malkander worſtelen; 't welck een ſchrickelijcke drajing van 't water maeckt, en groot gevaer aen de ſchepen veroorſaeckt.

Aert van 't landt.

Indien wy op d'aert van 't landt ſien, 't is aen de ſtrant, of aen d'afvloejing der vloeden laegh, en tot den bouw bequaem, en brengt alderhande koorn in overvloet voort. Hier gebreeckt niets van 't gene, dat tot het leven dienſtigh is, geen gras in de velden en vlackten, geen vogelvangſt en jaght in de bergen, en in de zee en vloeden geen viſſchen, die hier in groote overvloet zijn. Alles wordt hier voor een kleyne prijs verkocht, of uyt overvloet, of om de weynige koophandel, of uyt gebreck van gelt.

Vruchtbaerheyt.

D'aerde levert, gelijck ick geſeght heb, mildelijck vruchten uyt, en dit in ſoo groote overvloet, dat ſy niet alleenlijck voor d'inwoonders genoegh zijn, maer oock uytgevoert worden: doch door gebreck van voch-

Occidens.

Septentrio.

Meridies.

Oriens.

STRATH-NAVERNIÆ PARS. Part of Strath-Navern.

OCEANUS DEUCALEDONIUS.

Fretum Pictlandicum

Hodie Pentland Fyrth

Scala Miliarium

1 2 3 4 5 6 7

VARAR ÆSTVARIVM

MURRAY FYRTH.

Auct. Timotheo Pont.

CATHENESIA. CAITHNESS.

Knock Finn
Aven Cassletile
Mt Lyell
Hallowdale
Montes
Drumm na
Loch na Borcke
Loch na Shalg
Loch na Geiraig
Braa More
More wm
Binn Kyach na hinnow, or Hile of Mayden Paps
Hile of Berry dale
Water of Hallowdale
Hile of Dorrel
Water of Myllery
Water of Dumbeth
Long vale
Myllerye
Acchorn
Balna tong
Lybuster
Balna borgh
Balna chry
Borgh beredach
Dun Beth
Berry dale
Ousdale
The Ord
Helmisdal
Navy dale
The Ord head
The Dreigh of The Ord
Knock innan, or Knock grienen
Borrowgill
Fors
Ryegil
Nather Okbuster
Lythster
O. Okbuster
Easter Clyth
Wester Clyth
L. Petrin
Vlbuster
Sarclet
Tolstane
New toun
Old Wick
Wick
Pegingho
Stegingho
Tuppingho
Shrabuster
N. Trumbuster
Trum buster
Over
Mylorum
Thurster Wick
Thurster Inch
Ryce
Kyllem ster
O. Kyllemster
Westre
Neth. Bilbuster
O. Bilbuster
Byl buster
Steindale
Lady Flowerpot
Achingal
Dun
Monster
Wattin
Steanstel
Lyth
Kirck
Oogle
Myrlandhorn
Horobuster Water
Myrland
Alterwel
Alterwel Loch
Olrick
Brabuster
Burnefyde
Forst wick
Okengil
Akergil
Sandes of Reece
Reece
Gierngho, or Girvingho now called Castell Sinclear
Noss head
Duncans bay
Dungysby, or Duncans bay head
The Boers of Dungysby
Veteribus Orcas Prom.
Warres
Tastes
Satre
Conansbay
Whinduknop head
Scrabster road
Thurso
Stanland
Brough
Men of May
Hole of may
Gills
Mey
Castlehack
Dunnet
Greenland
Rattro
Hamna
Thuesetter
Holburnehead
Holburn head
Brime
Fore
Lyth
Forsi
Asseri
Caldel
Skinnen
Geese
Ormbe
Clairden nest
Barland
Sabbuster
Myllhil
Dreeren
Castkun.
Tacter
Northfield
Olgra mor.
Olgra beg
Gaiesten
Sordel
Bamsetherib
Spittle or Hospital hill
Spittel
Dale
Durlet
Stam ster
Stam
Stam Ost. L.
Scar
Scar melet
Vattin L.
Vattin
Dun
Monster
Achingal
Steindale
Lady Flowerpot
Byl buster
O. Bilbuster
The Bowes
Neth. Bilbuster
Rosbuster
Rosbuster Inch
Tenoch
Thurster Wick
Thurster Inch
Over
Trum buster
Mylorum
N. Trumbuster
Shrabuster
Tolstane
New toun
Sarclet
Old Wick
Wick
Pegingho
Stegingho
Tuppingho
Ryce
Kyllem ster
O. Kyllemster
Westre
Neth. Bilbuster
Rosbuster
Thurster Wick
Thurster Inch
Tenoch
Akergil
Sandes of Reece
Reece
Okengil
Aker groweth Gall a bundantie
Gierngho, or Girvingho now called Castell Sinclear
Noss head
Forst wick
Burnefyde
Tastes
Satre
Warres
Conansbay
Duncans bay
Dungysby, or Duncans bay head
The Boers of Dungysby
Veteribus Orcas Prom.
Myrland
Horobuster Water
Myrlandhorn
Alterwel
Alterwel Loch
Olrick
Brabuster
Steanstel
Lyth
Kirck
Oogle
Westre
O. Kyllemster
Ryce
Kyllem ster
Neth. Bilbuster
O. Bilbuster
Byl buster
Steindale
Lady Flowerpot
Dun
Monster
Achingal
Wattin
Wattin L.
Vattin L.
Vattin
Scar
Scar melet
Stam ster
Stam
Stam Ost. L.
Bamsetherib
Spittle or Hospital hill
Spittel
Dale
Durlet
Sordel
Olgra mor.
Olgra beg
Gaiesten
Northfield
Tacter
Castkun.
Dreeren
Myllhil
Sabbuster
Barland
Clairden nest
Stanland
Brough
Men of May
Hole of may
Gills
Mey
Castlehack
Dunnet
Greenland
Rattro
Hamna
Whinduknop head
Scrabster road
Thurso
Thuesetter
Holburnehead
Holburn head
Brime
Fore
Lyth
Forsi
Asseri
Caldel
Skinnen
Geese
Ormbe
Strabster
Lyeri
Shel
Stanester
Shebster
Burrowstoun
Lybuster
Brow buster
Shurori
Shurori
Loch Lazchi
L. Orst
L. Brodhon
Braal
Braal vin
Amster
Dreman
Borrowstoun
Lybuster
Shebster
Shel
Stanester
Lyeri
Forsi
Asseri
Brow buster
Shurori
Shurori
Loch Lazchi
L. Orst
L. Brodhon
Braal
Braal vin
Amster
Dreman
Geese
Ormbe
Strabster
Thuesetter
Holburnehead
Holburn head
Brime
Fore
Lyth
Caldel
Skinnen
Stanester
Shebster
Burrowstoun
Lybuster
Shel
Shurori
Shurori
Loch Lazchi
L. Orst
L. Brodhon
Braal
Braal vin
Amster
Dreman
Geese
Ormbe
Strabster
Thuesetter
Holburnehead
Holburn head
Brime
Fore
Lyth
Forsi
Asseri
Caldel
Skinnen
Stanester
Shebster
Burrowstoun
Lybuster
Shel

tige en kleyachtige gront wort alles hier ſpader rijp; en de vruchten zijn oock niet ſoo goet, dat ſy by die van *Sutherland* en *Roſs* gelecken konnen worden.

Gebreck van hout. Dit Landtſchap heeft ten meeſtendeel gebreck van hout, 't welck ſy uyt *Strath-navern*, naeſt daer aen, halen, meeſt met verwiſſeling van koorn, van 't welck dat Landtſchap gebreck heeft. Men krijght hier oock hout, dat uyt Noorwegen derwaerts gevoert wort.

Turf. Sy gebruycken tot hun branding turf, of ſwarte leemachtige aerde, tot klompen gemaeckt, en door de zon en wint hard geworden: welcke beſte en vaerdighſte branding byna overal in deſe Noortſche geweſten te vinden is, daer veel ongebruyckte velden, en afgangen der bergen geheel meê bedeckt worden.

Bergen. De middellanden leggen vol van bergen, die veel en groot zijn, en van verre van de ſtranden van *Buquhan*, *Boin*, en *Aine*, daer tegen over gelegen, geſien konnen worden; maer de hooghſte van alle zijn de gene, die de naem van Maeghdenborſten hebben, om dat ſy eenighſins daer naer gelijcken.

Braken. In de laege plaetſen, en in de vochtige dalen zijn veel braken, daer de vloeden deurvloejen, of hun oorſprong af hebben. Sy hebben echter geen groote naem, ſchoon ſy alle viſchrijck zijn.

Vloeden. Men vindt hier veel vloeden, die echter middelmatigh zijn, en geen lange loop hebben; maer de groote zee loopt een verre wegh rontom 't landt.

Steden. Wick. De voornaemſte ſtadt in deſe plaetſen is *Wick*, aen d'ooſterlijcke ſtrandt tegen de zee, daer een tamelijcke veylige haven voor de ſchepen is. Hier word koopmanſchap gedaen. D'andere ſtadt leght naer 't noorden, in een *Thurſo.* kleyne zeeboeſem, met een ſekere haven en reê, *Thurſo* genoemt.

Kaſteelen. Hoeven. Vlecken. Veel kaſteelen, hoeven en vlecken (want dit Landtſchap is matelijck volckrijck) worden naer de bequaemheyt der plaetſen hier en daer verſpreyt, daer af ſommige door hun çierlijcke gebouwen niet te verachten zijn. D'aert van de plaets en van d'inwoonders is vrolijck by koſt en dranck te zijn, onbeſorght voor yder dagh te leven, en ſich niet te veel te bekommeren. Het kaſteel van *Sincleer*, *Sincleer.* eertijts *Gernigo*, een ſlot der Graven, niet verre van de ſtadt *Wick*, is meê een der voornaemſte *Akergill.* veſtingen; en in dit ſelve geweſt *Akergill*, onlangs aen 't geſlacht van *Keth* toebehoorende, en nu aen deſe Graven geraeckt, wort om de gebuerſchap van 't ander verwaerlooſt. Als men een weynigh voortgetreden is, ſiet men *Kees.* het kaſteel *Kees*, dat oock aen de Graef behoort, en een luſtige en aengename wooning is. Aen de noorder ſtrandt, weynigh mijlen van *Dungisby*, is het kaſteel *May*, dat aen 't ge- *May.* ſlacht van *Sincleer* behoort; gelijck oock aen de zuyderlijcke ſtrant *Dunbeth*, een ſterck kaſteel, *Dunbeth.* in d'engte op een klip gebouwt, en niet verre van daer *Berridaill*, dat aen de Graven behoort. *Berridaill.* Aen de ſtrant naer 't weſten is oock *Dounra* *Dounra.* gelegen. Daer zijn noch veel andere gebouwen, die niet te verachten zijn; doch mijn voornemen is niet om my met het noemen van der ſelver namen te verletten.

Burghgraefſchap. Dit Landtſchap wordt, gelijck ick geſeght heb, een Burghgraefſchap op ſich ſelf geacht, 't welck erffelijck aen de Graven is. Maer wanneer en hoe dit geſchiet is, heb ick hier voor verhaelt.

Geſlachten van Sincleer; De Baron *Sincleer* van *Ravensheuch* wordt (gelijck wy in de beſchrijving van *Fife* aengeroert hebben) van alle oude tijden af voor de voornaemſte van alle de geſlachten, die de bynaem van *Sincleer* voeren, geacht. Alle d'andere ſtammen daer af, deur *Zetland*, *d'Orcades*, *Cathenes*, *Fife* en *Lothian* wijt en breet verſpreyt, zijn hun afkomſt aen dit geſlacht verplicht. Des ſelfs voorouders hebben *Zetland*, en *d'Orcades*, onder de tytel van Graefſchap, ingehouden, en waren oock door maeghſchap aen 't huys der Deenſche Koningen verbonden, vermits hy hun dochter tot gemalin nam. Maer toen ſy, door de quade bedieninge van een eenigh man, (die hierom onder de naem van Willem de Quiſter by de nakomelingen bekent is) van deſe Landtſchappen vervallen waren, ſoo bleven echter veel onbeampte Edelen in deſe eylanden, daer ſy, uyt dit geſlacht geſproten, noch heden hun wooning hebben, aen de welcke de Graef van *Cathenes* zijn oorſprong verplicht is, die nu ſijn ſpruyten deur deſe plaetſen, die wy beſchreven hebben, wijt en breet verſpreyt heeft.

en van d'andere. Hier zijn oock vele andere oude en deurluchtige geſlachten, van de welcke eenige ſelden hun wooning in hun landeryen geſtelt hebben, dewijl ſy ingeborenen van andere plaetſen zijn. De *Keths* van *Innerogy*, uyt de Maerſchalckſche ſtam geſproten, hebben hier veel landeryen beſeten. Door hun erffenis nam onlangs ſeer toe de deurluchtighſte Graef Maerſchalck, de opperſte van 't geſlacht der *Keths*, die ſedert deſe landeryen by ſeker verdragh overgaven aen de *Mowets*, of eygentlijcker van *Hoogen Bergh*, die heden in deſe plaetſen de goederen van hun voorouders beſitten. De mindere geſlachten der ingeborenen op te halen ſou te lang duren.

De Biſſchop beſat onlangs by leen, en op ſekere voorwaerde, een groot deel van dit Graefſchap, dat nu weêr aen de voornaemſte gekeert is.

Als men voorby de ſtadt *Thurſo* gekomen is, ſoo vindt men geen ſtadt meer, hoe verre dit geweſt

geweſt ſich oock weſtwaerts uytſtreckt, tot dat men aen *Dunbritton*, in 't binnenſte van de zeeboeſem *Clyd*, gekomen is: ſoo plomp zijn de geeſten der inwoonders, (die d'oude tael, en d'oude ſchaersheyt herdneckighlijk volgen,) om de beſchaeftheyt van een geſchickter leven, 't welk in de ſteden beter te vinden is, t'omhelſen. Maer de gene, die wel oordeelt, ſal dit eer de luyheyt, dan de navolging der ouden aentygen. Want hier ſijn veel bequame plaetſen om ſteden te bouwen, groote en veylige havens, die veel ſchepen konnen bevatten, zeen vol van alderhande viſſchen, vruchtbare landen, ſeer bequaem tot d'ooghſt, en tot weyden, en vloeden, om de waren te voeren. Maer de traegheyt verwaerlooſt dit alles; en d'inwoonders, ten meeſtendeel van vee levende, zijn hier luy en achteloos, en worden dus oudt: 't welck oorſaeck is, dat deſe geweſten van alle uytheemſchen, ja oock van ons eyge volck onbekent zijn, van weynige geſien, en niet met koophandel beſocht worden. My is niet onbewuſt, dat eenige, tot deſe laſt bequaem, hun geeſt tot bouwen van ſteden begeven hebben; maer toen ſy Rechten en vryheden, volgens de gewoonte der ſteden, (ſonder de welcke ſy niet konnen ſtaen,) verkregen hadden, en dat overal deden afkondigen, om inwoonders te vergaderen, konden ſy hun voornemen niet uytvoeren, en moeſten dat laten varen.

Inwoonderen aert.

CATHENES.

Uyt Cambdenus.

NOch hooger leght *Cathenes*, gemeenelijk *Catneß*, aen de Noordzee, en in een groote bochtige ſtrant beſloten, in 't welck by Ptolemeus tijdt de *Catini* woonden, voor welcke in de boecken, doch t'onrecht, *Carini* geſchreven ſtaet, by de welcke de ſelve Ptolemeus oock de vloet *Ila* ſtelt, die heden de *Wiſle* ſchijnt. D'inwoonders van dit landt trecken hun grootſte winſt uyt het vee weyden, en uyt de viſſchery. Het voornaemſte kaſteel is *Girnego*, daer de Graven van *Catneß* de meeſte tijt woonen. [Deſe naem is in *Caſtel Sinclair* verandert.] De Biſſchoppelijcke ſetel is in *Dornok*, anders een onbekent ſtedeken, daer Koning Iacob de Vierde oock de ſetel van de Burghgraef van *Catheneß* geſtelt heeft, of te *Wik*, naer vereyſch van de ſaeck.

Catini, een volck.

Ila, een vloet.

BYVOEGING.

De Graven van *Catheneß* waren in vorige tijden ook Graven der *Orcades*; 't lant is ſedert verdeelt, om dat d'oudſte dochter van ſeker Maliſius de gemalin van Willem van *Seincler* geworden is, welkers nakomelingen deſe tytel van Graven van *Catheneß* verkregen hebben, en de ſelve noch behouden. [Zy hebben, gelijck boven geſeght is, de naem van *Girnego* in hun geſlacht-naem verandert.]

Graven van Cathenes.

BYVOEGING.

Beſchrijving der

EYLANDEN

omtrent

SCHOTLANDT.

Gunſtige Leſer, wy hebben, uyt de Hiſtorie van Georgius Buchananus, in't begin van dit boeck, d'algemeene beſchrijving van Schotlandt geſtelt, uytgeſondert die van d'Eylanden, de welcke wy dienſtigh geacht hebben tot deſe plaets te bewaren; want de ramp der tijden laet niet toe dat wy een andere uyt Schotlandt krijgen. Dus vervolght dan

BVCHANANVS.

NU is noch overigh dat wy iets van d'Eylanden ſeggen; welck deel van de Britanniſche Hiſtorie meeſt met dolingen belemmert is. Maer laet ons d'Ouden achterlaten, van de welcke niets ſeker aen ons overgelevert is, en't gene vervolgen, 't welck door de menſchen van onſe tijdt, met meer waerheyt en klaerheyt voortgebracht is.

Men heeft van alle d'Eylanden, die Schotlandt als kroonen en omringen, drie hoopen of benden gemaeckt, de *Weſterſche, Orcades*, en *Zelandſche* *. * *Dat is, Hetlandiſche.*

D'EBVDISCHE EYLANDEN,

gemeenlijck genoemt

HEBRIDES.

Naem. WEſterſche eylanden worden de gene genoemt, die byna van Yrlandt af tot aen *d'Orcades*, in de Deucaledoniſche zee de weſtzijde van Schotlandt beſoomen. Deſe worden van de gene, die nu of by onſe ouders tijden iet van de Britanniſche dingen geſchreven hebben, *Hebrides* geheeten; een naem voorwaer die nieuw is, en welckers oorſprong oft gedachtenis zy geenſins uyt de oude Schrijvers aenwijſen. Want in die zeeſtreeck hebben andere de *Ebudas* oft *Emodas* geſtelt: doch met ſulcken ongeſtadigheyt onder elckanderen, dat ſy byna nimmer in 't getal, gelegenheyt, ofte namen der ſelve over een ſtemmen. Strabo (op dat ick van den alderoudtſten begin) is het miſſchien te vergeven, om dat hy ſchijnen mach het onſeker gerucht gevolght te hebben, door dien dit deel des werelts by ſijnen tijdt noch niet heel wel bekent was. Mela telt ſeven *Hemodas*, Martianus Capella ſeven *Acmodas*, Ptolemeus en Solinus vijf *Ebudas*, Plinius ſeven *Acmodas* en dertigh *Ebudas*. Wy, ſoo veel de namen aengaet, ſullen die behouden, die de Oude meeſt gebruykt hebben, en alle de Weſterſche eylanden onder den name *Ebudas* begrijpen; welcker gelegenheyt, aert en gerieflijckheden wy uyt de jongſte, maer oock ſekerſte Schrijvers ſullen verhalen, en voornamelijck volgen Donaldus Monrous, een Godtvruchtigh en neerſtigh man, dieſe alle ſelf doorwandelt en met eygen oogen doorſien heeft. De *Ebudes* dan leggen verſpreyt in de Deucaledoniſche zee, zijnde over de 300 in getal. Van de eerſte tijden aen hebben alle de Schotſche Koningen die beſeten, tot aen Donaldus, Milcolumbi des Derden broeder, dieſe den Koning van Noor-

Getal der eylanden.

Heeren.

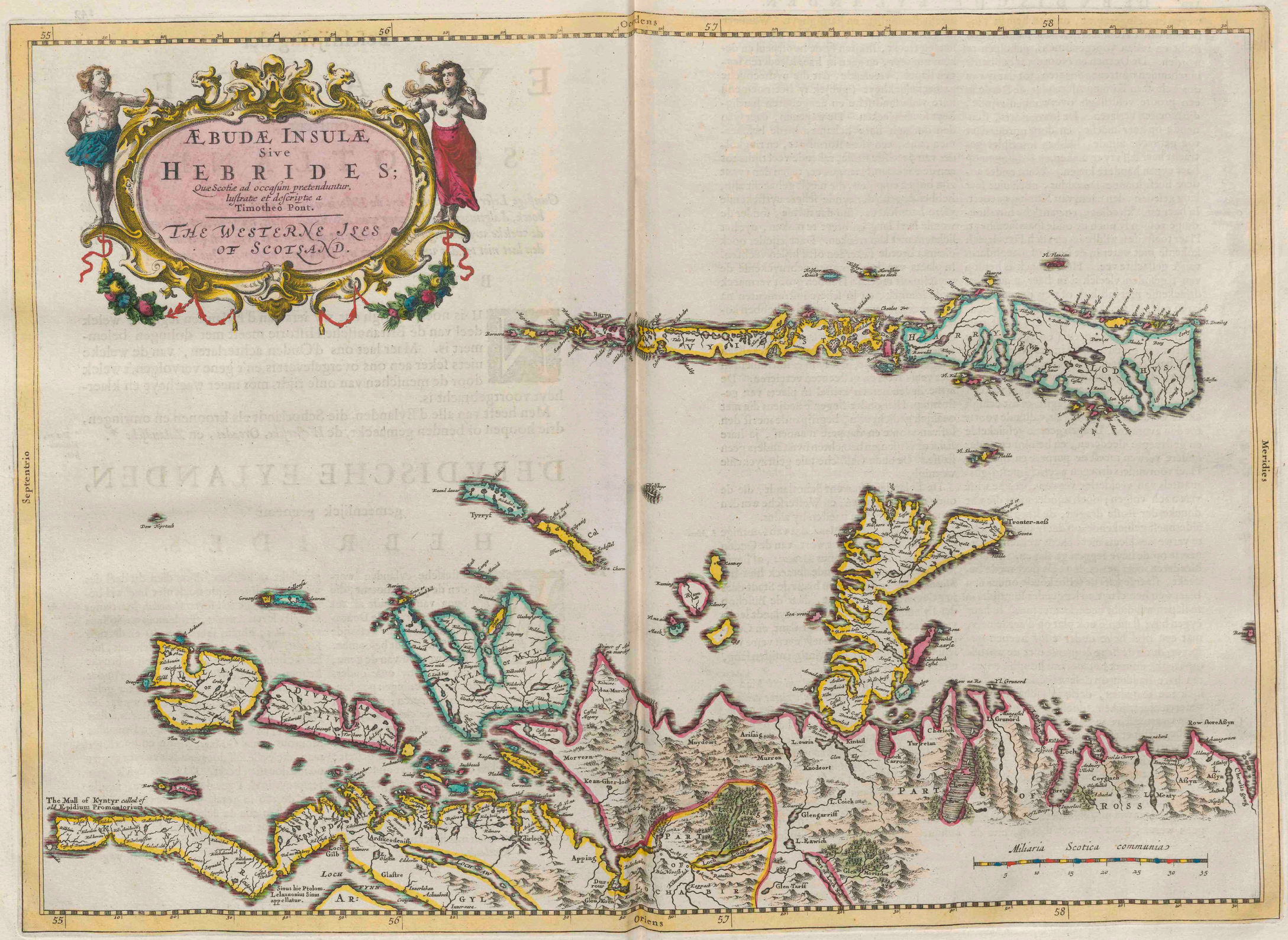
ÆBUDÆ INSULÆ
Sive
HEBRIDES;
Quæ Scotiæ ad occasum prætenduntur,
lustratæ et descriptæ a
Timotheo Pont.
THE WESTERNE ILES
OF SCOTLAND.
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
55
56
57
58
Barra
Tyrryf
Col
Tronter-neß
Muydeort
Arisaig
Murron
Knodeort
Kintail
Cherloch
Turretan
Loch Carron
Glengarriff
L. Coich
L. Eawich
Glen Morisden
Glen Tarff
Kean-Gher-loch
Morvern
Apping
Ardskeodenish
Glastre
Loch Gilb
Sinus hic Ptolom. Lelannonius Sinus appellatur.
The Mull of Kyntyr called of old Epidium Promontorium
Miliaria Scotica communia
5
10
15
20
25
30
35

wegen heeft ingeruymt, om van hem in 't innemen van 't Koninckrijck Schotlandt, tegen recht en reden voorgenomen, geholpen te worden. De Deenen en Noormans hebbenſe ingehouden omtrent 160 jaren, tot dat ſy van der Schotten Koning Alexander de Derde in een groote veldtſlagh overwonnen zijnde, die moeſten verlaten. De inwoonders, ſteunende op haer macht, en door oproer daer toe gebracht zijnde, hebben ſomtijdts getracht haer ſelf vry te maken, en Koningen op haer eygen handt te kieſen. Want onder andere heeft Ioannes Donaldus, noch niet ſeer lang geleden, den naem van Koning gevoert.

Gewoonten en zeden.

In haer tafel, kleedinge, en gantſche huyshoudinge volgen ſy noch de oude ſpaerſaemheyt. Haer toeſpijſe is wildbraet en viſch. Het vleeſch kokenſe met water in de huyt of maeghdarm van 't geſlachte vee. Haer dranck is het ſop van 't geſoden vleeſch: in haer maeltijden drinckenſe met luſt huy of wey dat ettelijcke jaren oudt is, welcke dranck ſy *Blede* noemen. De meeſte menighte verſlaet den dorſt met water. Van haver en gerſt ('t welck de eenige ſoorten van graen zijn die in deſe landen waſſen) backenſe met een ſekere behendigheyt broot, dat de gene die 't gewoon is niet qualijck ſmaeckt. 's Morgens etenſe daer van een weynigh, en gaen ſoo ter jaght, of tot eenigh ander werk dat haer voorvalt, vaſtende voorts tot den avont toe. Dragen geerne geſpickelde en geſtreepte kleederen, en beminnen onder andere verwen meeſt de purpere en blaeuwe. Haer voorouders droegen weerſchijne krijghsmantels van veelderley verwen, welcke wijſe vele noch volgen; doch zijnder meer die wat donckerder ſtoffe dragen, de heye bladeren aldernaeſt gelijckende; op dat ſy door de lichte verwe des kleets niet bekent werden, wanneerſe op de heye leggen te ſlapen. In deſe kleederen meer gewonden, als daer mede bedeckt, ſtaenſe ſelfs de felſte koude onder den blaeuwen hemel uyt, en leggender ſomtijdts in te ſlapen wel dicht bedeckt met ſnee. In haer eygen huys ſlapenſe ook plat op d'aerde neêr, met een deel heye onder 't lijf heenen geſpreyt; doch de heye leggenſe met de wortels om laegh, en met het loof om hoogh, en weten hare bedden op deſe wijſe ſoo meeſterlijck toe te maken, datſe in ſachtigheyt de vederen niet wijcken, doch in geſontheyt de ſelve overtreffen: want de heye is van naturen begaeft met een droogende kracht, drijft de overtollige vochtigheden uyt, en geeft den zenuwen weêr haer vorige ſterckte, ſoo dat die 's avonts moede en mat te bedde gaen, 's morgens friſch en luſtigh opſtaen. Wat de hooftpeuluwen en het opper-dekſel of dekens belangt, daer van makenſe niet alleen gantſch geen werck, maer trachten met opſet na de meeſte ſlordigheyt en hardigheyt. Wanneer de gelegentheyt ofte noot haer in vreemde landen treckt, ſmijten ſy de hooftpeul en dekens om veer, en gaen in haer kleederen leggen ſlapen, vreeſende, dat die uytheemſche gemackelijckheyt (gelijck ſy het noemen) hare vaderlandtſche en aengeboren hardigheyt ſou bevlecken. De wapenen, daer ſy in den oorlogh hare lichamen mede beſchermen, zijn, een yſere ſtormhoet, en ringkolder van de ſelfde ſtoffe, rakende veel tijdts tot aen de enckelen. Haer geweer tegen den vyant zijn bogen en pijlen, die meeſt gehaeckt zijn, hebbende aen yder eynde ſekere uytſtekende yſere baerdekens, ſoo dat menſe, ſonder de wonde heel lang en breet te maken, uyt het lichaem niet kan trecken. Daer zijnder oock die met breede ſwaerden ofte bijlen vechten. In plaets van het trompet gebruyckenſe de ruyspijp oft moeſel. Hebben groot vermaeck in de Muſijck, en in ſekere inſtrumenten na haer maniere, waer van ſommige hebben kopere ſnaren, ſommige van zenuwen ofte peſen gemaeckt, die ſy met hare lange nagelen ofte vedelſtocken ſlaen. En daer in beſtaet alleen hare eergierigheyt, dat ſy haer inſtrumenten met veel ſilvers en geſteenten verçieren. De arme lieden nemen kriſtal in plaets van geſteenten. Hier onder ſingenſe liedjens die niet qualijck gedicht zijn, begrijpende meeſt den lof van vrome en dappere mannen, ja hare *Bardi* of Wijſen, en bedichten byna anders geen ſtoffe. De oude Galliſche tale gebruyckenſe weynigh.

De Eylanden omtrent Schotlandt, die de oude tale gebruycken, en Weſterſche worden genoemt, leggen ten naeſten by aldus.

I. Man.

't Eerſte van allen is *Mana*, dat van ſommige t'onrecht *Mona* genoemt wort, van de Ouden *Eubonia*, van Paulus Oroſius *Mevania*, of liever *Menavia*: want in de oude ſpraeck hiet het *Manim*. De vorige eeuwe heeft de Stadt daer in gelegen *Sodor* genoemt, daer de Biſſchop der Eylanders ſijn ſtoel had. Dit eylandt leght van Yrlandt, Galloway in Schotlant, en Comberlandt in Engelandt, haeſt even verre verſcheyden, zijnde vier-en-twintigh mijlen lang, en acht mijlen breet.

Beſie de beſchrijving en kaert van't eylandt Man *in de beſchrijving van Engelandt, in't vierde deel van onſe Atlas.*

Elzie.

Het naeſte daer aen is *Aliſa*, een hooge ſteenrots in de mondt van de *Glotta*, of (ſoo 't de Schotten noemen) *Dumbritton Frith*, aen alle zijden ſteyl, uytgenomen dat 'er een eenige toegang is. Meeſt het heele jaer is 't hier ſonder menſchen, dan op ſekere geſette tijden vergaert 'er een groot getal ſcheepjens by een om kabeljaw te vangen. Men heeft 'er veel konijnen en watervogelen, inſonderheyt van die

die ganſen, die daer *Scoutes* of *Soland Geeſe* genoemt worden. Dit eylandt leght byna even verre van *Carrick* in Schotlandt ten noordooſten, van Yrland ten noordweſten, en van Kinter ten zuydweſten verſcheyden.

Men kan deſe rots Aliſa *oft* Ailza *ſien in de kaert van* Glotta *oft* Arran, *fol. 79, in dit deel.*

Arran. Vier-en-twintigh mijlen van daer leght *Arran*, ſtreckende meeſt naer 't noorden, 24 mijlen lang en 16 breet, vol hooge ſcherpe bergen, ſoo dat alleen de zeekant bewoont is. De zee inbrekende daer 't eylant laegſt is, maeckt daer in een tamelijck grooten inham, welckers toegang beſloten is met het eylandt *Molas*, en dewijl dat 'er rontom hooge bergen rijſen, daer de kracht van de winden op breeckt, ſoo is dit een heel goede haven voor de ſchepen: in 't water, dat altijdt ſtil is, wordt ſoo overvloedigh veel viſch gevangen, dat de inwoonders het gene ſy meer vangen danſe dien dagh behoeven, wederom in zee ſmijten, als in een vyver.

Flade. Niet verre van de kuſt van *Arran* leght het kleyne eylantjen *Flade*, dat overvloedigh veel konijnen geeft.

Sie de kaert van Arran, *daer* Flade *aen legt, fol. 79.*

Bote. 't Eylandt *Bote*, dat acht mijlen lang, en vier breet is, leght innewaerts in 't voorgenoemde *Dumbritton Frith*, van *Arran* ten zuydooſten acht mijlen, van *Argathel* of *Argile* in Schotlandt ten zuydweſten omtrent een half mijl, van *Cunigham* mede in Schotlandt ten ooſten ſes mijlen verſcheyden. Is meeſtendeel laegh landt, bequaem tot zaeyen en weyden. Heeft een ſtadt, mede *Bote*, of (ſoo andere ſchrijven) *Buthe* genaemt, daer een kaſteel in leght geheeten *Roſaye*, en aen de inham leght noch een ſlot genaemt *Cames*.

Mernock. Ten noordweſten leght het laege eylandtjen *Mernock*, na ſijn groote vruchtbaer en welgebouwet: want het is maer een mijl lang, en een half mijl breet.

Groot en kleyn Comber. Binnenwaerts in *Dumbritton Frith* leggen groot en kleyn *Comber*, niet wijdt van elckander verſcheyden, het groot geeft koorn, het kleyne vele herten met breede hoornen.

De kaert van deſe eylanden, te weten, Bote, Mernock, *en groot en kleyn* Comber, *is te ſien fol.* 81.

Avona. Weynigh meer als een mijl van 't voorgeberghte *Cantyr* leght *Avona*, 't welck te ſeggen is havenrijck, een naem die dit eylandt gekregen heeft van wegen de ſcheeps-reê, daer de Deenen met haer vloten plegen te havenen, toen ſy de eylanden in hadden.

Avona *ſiet in de kaert van* Cantyr, *fol. 77.*

Raclind. Noordweſtwaerts van 't voornoemde voorgeberghte tegen over de kuſten van Yrlandt is gelegen het eylandt *Raclind*.

Raclinde, *dewijl het naeſt by Yrlandt is, ſal men in de kaert van* Ulſter *in de beſchrijving van Yrlandt in 't tweede deel van dit ſtuck, fol. 37, vinden.*

Caray. Gigay. Vier mijlen van *Kinter* leght het eylandtjen *Caray*, van 't welcke niet verre verſcheyden is *Gigay*, een eylandt van ſes mijlen lang, en anderhalf mijl breet.

Deſe eylanden zijn in de kaert van Cantyr, *fol. 77.*

J U R A.

HIer na (*te weten na Gigay*) volght Iura, dat vier-en-twintig mijlen lang is, leggende twaelf mijlen van *Gigay*. Dit eylant is aen de zeekant tamelijk wel bewoont, maer te landewaert in vol boſſchen, daer verſcheyden ſoorten van herten met groote menighte in gaen weyden. Daer zijn 'er die meenen het zy eertijts *Dera* genoemt geweeſt, dat in Gothſche tale een hert beteeckent.

Scarba. Twee mijlen van hier leyt *Scarba*, ſtrecken-

de ooſt en weſt vier mijlen in de langte, doch maer een mijl breet, en op weynigh plaetſen bewoont. Tuſſchen *Iura* en dit eylandt gaet ſoo geweldigen ſtroom, dat men die niet opzeylen, noch oproejen kan, dan op ſekere uren.

Bellach. Geuraſtille. Longay. Fiols. Garves, en verſcheyde anderen. Na dit volgen 'er veel geringe eylanden, als *Bellach* of Helm-land, *Geuraſtille*, *Longay*, kleyn en groot *Fiol*, drie *Garves*, hebbende elks ſijn beſondere bynaem, *Colbrenin*, *Dumchonel*, *Wolfay*, *Belnahu*, *Vikeran*, *Calfay*, *Luing*, *Seyl*, *Seun*. Deſe drie leſtgenoemde zijn tamelijck vee- en koorn-rijck, ſtaende onder de Graven van *Argathel*.

Sclat. Naeſt de ſelve leght *Sclat*, alſoo genaemt van

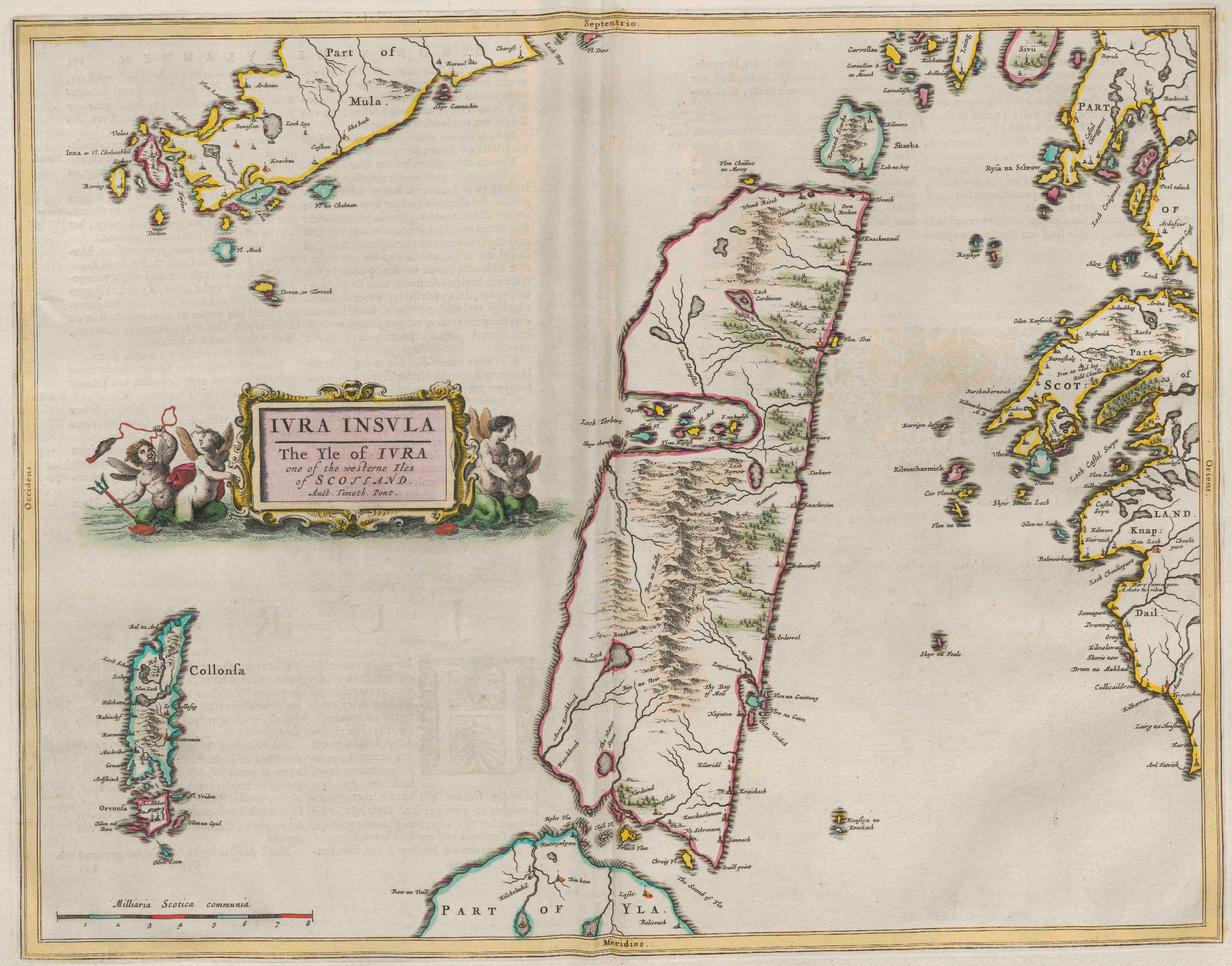

Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
IVRA INSVLA
The Yle of IVRA
one of the westerne Iles
of SCOTLAND.
Auct. Timoth. Pont.
Part of Mula.
Part of Scotland.
Part of Yla.
Collonsa
Orvonsa
Skarba
Ryfa na Schrow
Kilmacharmick
Skyr na Feule
Kouslyn na Krackach
Milliaria Scotica communia
1 2 3 4 5 6 7 8

van wegen de dack-leyen, die men daer uyt de ſteenrotſen houwt, in haer tael *Sclat* geheeten. Daer na volgen *Naguiſog*, *Eiſdalf*, *Skenne*, en *Thiane*, dat ſijn naem heeft van wegen ſeker onkruyt dat daer op waſt, 't welck geelachtigh is, doch niet ſeer hoogh van verwe.

Naguiſog. *Eiſdalf.* *Skenne.* *Thiane.*

Verſcheyde eilanden.

Na *Thiane* hebt ghy *Vderge*, *Kings-eylandt*, *Duffe*, dat is, 't ſwart eylandt, *Kercken-eylandt*, *Triarach*, en het *Hoogh*, *Laegh*, *Groen*, en *Hayen-eylandt*, het *Boom*, *Geyten* en *Konynen-eylandt*, mitsgaders het gene dat men noemt het *Leeghgangers eylandt*, en *Abridicke*.

Liſmore.

Volght *Liſmore*, alwaer eertijts geweeſt is de Biſſchoppelijcke ſetel van *Argathel*, een eyland van acht mijlen lang en twee breet, in 't welcke, behalven de gerieffelijckheden die 't met de andere eylanden gemeen heeft, oock metalen te vinden zijn.

Verſcheyde andere eylanden.

Daer na *Oville*, *Siune*, het *Overvaerts-* en *Schapen-eylandt*, *Flade*, *Staney*, *Greſſe*, het *Groot-eylandt*, *Ardieſcar*, *Muſadille*, *Berner*, voortijts *de heylige Vluchtplaets* genoemt, vermaert door een boſch van ypenboomen; *Molochaſgir*, *Drinach*, dat heel overdeckt is met doornen, vlierboomen, en vervallen overblijffelen van groote huyſen. Noch het dorp *Smeden*, en *Vruchtbaren-boſch-eylandt*, nevens *Rans* en *Kerver*.

I L A.

NAest *Iura* westwaerts aen is *Ila* het grootſte; 't is 24 mijlen lang, en 16 breet, ſtreckende zuyd en noord; oock is 't vruchtbaer van vee, koorn, herten, en loot.

Hier is een rivier van ſoet water genaemt *Lay*, en een inham van zeewater, met verſcheyden eylandtjens daerin; oock een binnenzee van ſoet water, daer een eylandt in leght genaemt *Falangam*, eertijts 't hof van alle de Eylanders, daer de Heer van d'eylanden, aengenomen hebbende den naem van Koning, plagh te woonen.

Ronde eylandt. Hier by leght een kleynder eylant genaemt het *Ronde*, of oock wel het eylandt *des Raets*, om dat 'er een Raethuys plagh te weſen, in 't welck eertijdts veertien van de voornaemſte altijdt Recht pleeghden, en ten rade gingen over de gewichtighſte ſaken van 't lant, welcker hooghſte billickheyt en gematightheyt veroorſaeckte dat ſy binnen en buyten 's landts vrede hadden, nevens een overvloedigheyt van alle dingen, 't welck gemeenlijck den vrede verſelſchapt.

Tuſſchen *Ila* en *Iura* leght een kleyn eylandt, dat ſijn naem heeft van een ſteenhoop.

Eylanden aen de zuydzijde, Aen de zuydzijde van *Ila* leggen deſe naervolgende eylanden, *Colurn*, *Mulmore*, *Oſrime*, *Brigidan*, *Corsker*, *het laegh Eylandt*, *Imerſge*, *Beathe*, *Tex*, *het Schapen Eylandt*, *Naoſige*, *Rinard*, *Can*, *Tarſcher*, *Achnar*, *het Groot Eylandt*, 't Eylandt dat de gelijckenis heeft van een menſche, *Ioans Eylandt*, en *Stackbade*.

en aen de weſtzijde. Aen de weſthoeck van *Ila* hebt ghy *Overs*, met een engte tuſſchen beyden, die ſoo barnt dat 'er de ſchepen niet deur en mogen dan op ſekere uren. Item *het Koopmans Eylandt*, en ten zuydweſten *Vſabraſt*, *Tanaſt*, *Neſe*, *het Wevers Eylandt*, en acht mijlen van *Ila* wat noorderlijcker aen *Orvans*, *het Verckens Eylandt*, en een half mijl van *Orvans*, het Eylandt *Coluans*.

ILA INSVLA,
ex Æbudarum majoribus una.

THE YLE OF ILA,
being one of the biggest of the Westerne Yles.

Septentrio.

Occidens.

Orions.

Meridies.

Auct. Tim. Pont.

Scala Milliarium
1 2 3 4 5 6 7

COLLANSA.

Bal na ard.
Kileun an.
Scolbo
Loch Scolpr
Oilen Loch
Kilchattu
Bahiachef
Kermon
Machriber
Gruard
Ardfkiach
Scholleſg
Datremin
Yl Vriden
Orvonſa
The Albin
Oilen na Ron
Oilen na Gyid
Oilen Ceen

I V R A

Ardmeanſh
Broſſhatt
Loch Knocknabreck
Aron Meill
Ardernal
Zergvorreck
The bay of Meil
Naynton
Vlen na Guntung
Vlen na Gaun
Oilen Vriddich
Kilaridil
Kraickach
Knockuslaman
Na Schreonen
Samack
Fraill point
Kyles Yla
Bintergad port
Claſſh Yl.
Dons ſkyr
Chreig Yl.
Ther Sound of Yla
Rouſſon na
Krackaich

I N S V L A

Auon Knockbreck
The Watreſtone
Nardeinil
Broſſdale

I L'

Row na Vaill
Rowndel
Bin Rowndel
Vlen Culdagan
Kilchol mkil
Kilm hem
Bin ham
Bin Vicar
Bin Learg
Baherach
Vlen na kean
Ben Tarue nilegit
Auon ſhel
Maalmoiric
Ard hallom
Ionſeur, or Donſeur
Oilen Caltin
Keandur
Ardirutmiſh
Laggenach
Killdalchen
Knockryneſs
Kilch olmkil
Vlen na chourne
Korſkyr
Vlen Gherach
Doun-owaig
Poot na Halag
Bathidh
YLEN TEGHSA.
Balneal
Kalenan
Balnachtan
Oſrym
Oilen na naoſg
Brýſti
Stromnes beg
Meul na Ilo
Oilen Rynard
Vlen Iſhol
Leath
Vlen Ammerſe
Achnar
Vlen Mor
Vlen Drabhchuin
Vlen Eun
Strackchabeck
Keadal
Avon Araig
Balenoiſh
Scor Craigach
Vlen Charn
Auon Laggan
Erreby
Loch Skeroſſay
Mul Iodyr
Loch Knockryneſs
Knockryneſs
Loch Gruynord
Oilen na bany
Vlen Naomh
Tarroſſ
Vſabroſt
Vlen Ardnaw
Lyrbos
Korſeſtil
Coull
Magern
Smeatli
Loch Gurym
Vlen na Knubberley
Shinart
Kilchonain
Renis of Yla
Balnab
Glaſſans
Tontinfadda
Ary Sallach
Ernuil
Elſkill Yr.
Elſkill Or.
Eyrkol
Kilchattan
Oroſa
Kilchoman
Loſſet
Smeatlig
Samgig
Keandrohaig
Caſtel of Falingham
or Finlagan
Breckahil
Row Ard naw
Oilen na Cheannard
Kory
Overſa
Loch Gruynord
Loch Mayburg
Auon Foulerburn
Auon Grayneard
Corrna choſſanaza
Garthuiſſke
Kol motrom
Elſlabols
Lyrebols
Forlingy
Conelſry
Cultorſa
Karabol
Lorgba
Ochtow moir
Grunſa
Loch Gruynord
Loch Nadal
Loch
Laggan
Stroan neſs
Balchatokinnich
Lyrebol
Kilnachan
Glenbeg
Glenbeg
Ard Grach
Kory
Ard Grach
Ard Meanish
Hakaſet na Mandoyn
Garuellan yle
Balmoir
Kennertrach
Pirnyeanwin
Ardlammi
Kilchattan
Garuellan
Lyſon
Shyr na Gavin
Drumchro
GEGA.
Kara
Mule of
Kiluore
Garthuiſſk
Ballachgorum
Beach M
Peacher
Mungaſtel
Portnamoilegtaſſ
Balnakewin
Truimninglaſſen
Korwhutchan
Part of Cantyre.
Skyr na Feule
Loch Cheulis Furt
Clachvreik
Achacmoilen
Sennagart
Part of
Knap:
dail.
Drumirſaig
Ormſa
Kilmalowaig
Skerie now
Drum na mukkud
Kilbar
Culkheildreik
Auon Kilbarren
Sgretchan

MULA.

VOorby *Coluans* naer het noorden legt MULA, dat Plinius *Mella* noemt, omtrent twaelf mijlen van *Ila*. Dit eyland is vier-en-twintig mijlen lang, en soo veel breet, rou en scherp, maer nochtans niet onvruchtbaer van koorn. 't Heeft veel bosschen, groote kudden van herten, en een redelijcke goede haven. Tegen over 't eylandt van *S. Columbs* heeft het twee salmrijcke rivieren, en noch andere minder vloeden, die oock niet onvruchtbaer zijn, mitsgaders twee meiren, en in yder van de selve een eylant met een kasteel daer op. De zee tot verscheyden plaetsen inbrekende, maeckt vier bochten, die altemael overvloet hebben van haring.

Noordwestwaerts van daer, is gelegen *Columbaria*, ofte *het Duyven eylandt*, en zuydoostwaerts *Era*, welcke beyde bequaem zijn voor 't vee en koorn, als oock tot den vischvangst.

Grootte. Van dese leght *Sint Columbs eyland* twee mijlen verscheyden, zijnde twee mijlen lang, en meer dan een breet, vruchtbaer van al het gene dat in die landen plach te wassen, en vermaert door veel oude geheugenissen, na de gelegentheyt van die plaetsen; maer noch meer door de strenge tucht, en heyligheyt van *Sint Columbus*.

Kloosters. In dit eyland waren twee kloosters, 't een van Monicken, en 't ander van Nonnen, een parochy-kerck, en verscheyde kapellen, door de mildadigheyt der Schotsche Koningen, en Eylandsche Koninkskens. In 't oude klooster van *Sint Columbus* hebben de Bisschoppen der Eylanden haren setel gestelt, na dat haer oude woonplaets, die sy in *Eubonia* hadden, van de Engelschen ingenomen was. Onder

Oude begraef-plaetsen. de oude overblijfselen is noch voor handen een gemeen kerckhof, of begraef-plaets, van alle de edele huysen die in de Westersche eylanden woonden; op het welcke, onder andere uytsteecken, drie graven, niet wijdt van malkanderen verscheyden, met drie huyskens na 't oosten gekeert daer op, en aen de westzijde van elck huysken is een steen, die te kennen geeft, wiens graven het zijn. Op de middelste steen staet gehouwen, TUMULUS REGUM SCOTIÆ, dat is, *het graf der Koningen van Schotlandt*: want sy seggen, dat 'er acht-en-veertigh Schotsche Koningen onder begraven leggen. In de steen aen de rechterhand is te lesen, TUMULUS REGUM HIBERNIÆ, ofte, *'t Graf der Koningen van Yrlandt*: want men seght dat daer vier Yrsche Koningen begraven zijn. En aen de slincker zijde seght de steen, TUMULUS REGUM NORVEGIÆ. Want het geruchte is dat 'er acht Noordsche Koningen begraven leggen. Op de rest van 't kerckhof hebben de edelste huysen der Eylanders elck hare besondere graven.

Kleyne eylanden. De ses kleyne, doch niet onvruchtbare eylandtjens, naest rontom dit eylandt gelegen, zijn eertijdts van de oude Koningen en eylandsche Koningskens aen 't klooster van *Sinte Columbus* gegeven.

Soa. *Soa*, hoewel het bequame weyden heeft voor de schapen, treckt nochtans meerder voordeel uyt het broeden, en sonderling van de eyeren der water-vogels.

Skenni. 't Naeste daer aen is het *Vrouwen eylandt*, voorts *Rudane*, en *Rering*. Daer na komt *Skenni*, leggende een half mijl van *Mulla* verscheyden. Dit eylandt heeft sijn eygen Prochiaen, maer de luyden, onder de parochie t'huys hoorende, woonen meest op *Mulla*. De duynen loopen 'er vol konynen.

Eorse. Een mijl van daer leght *Eorse*, en alle dese eylanden staen onder de Monicken van *Sinte Columbus* klooster. Twee mijlen van *Eorse* leght *Vlve*, dat vijf mijlen lang is, vruchtbaer na sijn groote van koorn en weyden, hebbende een haven die bequaem is voor galeyen. Aen de zuydzijde van *Vlve* leyt *Coluans*, dat geen onvruchtbare grondt heeft, en een haselaren bosch. Omtrent een derdendeel mijls van *Coluans* leght *Gomatra*, dat zuydt en noordt streckt, omtrent twee mijlen lang, en een breet, en vier mijlen van daer naer 't zuyden, leght *Stafe*, hebbende beyde bequame havens. Vier mijlen van *Stafe*, zuydwestwaert aen, leggen groot en kleyn *Kerniburg*, beyde in sulcker voegen met steyle rotsen en geweldige barningen omringt, dat, dewijl de natuerlijcke sterckte door de konst geholpen is, sy onwinbaer zijn geworden.

Vlve. *Gomatra.* *Stafe.* *Kerniburg.*

Een mijl van dese twee leght een eylandt, welckers aerdrijck byna heel swart is, t'samengegroeyt van bosschen, door ouderdom gansch verrot, en van mos. De kluyten droogen sy om te branden, en daerom wordt het 't eylandt van *Monas* geheeten, want soo noemen sy daer die slagh van aerde, die de Engelschen in haer tael *Mosse* noemen.

Monas.

Lunge, en Baca. Daer na volght *Lunge*, dat twee mijlen lang is, en *Baca* maer half soo groot.

Ses mijlen van daer na 't westen hebt ghy

Septentrio.

Occidens.

Orientis.

Meridies.

Part of the firme land of Ardnamurchen. Scotland.

Scala Miliarium

1 2 3 4

Auct: Timoth. Pont.

MVLA INSVLA,

quæ ex Æbudarum numero una est, et Lochabriæ ad occasum prætenditur.

THE YLE OF MVL

whiche is one of the westerne Yles, and lyeth ovir against Lochabyr.

Morvern.

COL

TYR-RYF

LEESMOIR

Iura

Ins

Skarba

Ylen Dina

Ylen na Chalman

Ylen Chamos na Morag

Loch Scaffort

Loch Suynord

Loch Alyn

Castel Megary

Castel loch Alyn

Castel of Dowart

Castel Kaen

Castel Swen

Castel Birdsa

Castel Sweyn

Castel Lech Skyrbol

Castel Lech Skyrbol

Castel Lech Skyrbol

Tirey. *Tirey*, dat acht mijlen lang is, en drie breedt; het vruchtbaerſte van alle de eylanden in allerley lijftocht; want het heeft overvloet van vee, koorn, viſch en water-vogels. Oock is 'er een binnenzee van ſoet water, met een out kaſteel daer in, en een haven niet onbequaem voor roey-ſchepen.

Gunna. *Colla.* *Gunna* leght twee mijlen van hier; en gelijcke twee mijlen van *Gunna* leght *Colla*, een ſeer vruchtbaer eylandt, twaelf mijlen lang, en twee breet.

Calfe. Niet verre van daer heeft men *Calfe*, dat ten naeſten by heel bedeckt is met boſſchen.

De Groene eylanden. Daer na volgen de twee eylanden die men noemt *de Groene*, 't een wat grooter als 't ander, en tegen over 't voor-geberghte van *Mulla*, noch twee andere mede alſoo genoemt.

Ardan-ridir. Wat verder leggen de twee *Glaſſe*, dat is, *Blaeuwe eylanden*, en daer aen volgen *Ardan-ridir*, dat is, *het hooge eylandt des Ridders*: het *Wolven-eylandt*, en 't geen dat men noemt het *Groote*.

R U M A,

met de omleggende

E Y L A N D E N.

Groote. NOordwaerts van *Colla* ſtreckt het Eylandt *Ruma*, ooſt en weſt, ſeſtien mijlen lang en ſes breet; vol hooge bergen met boſſchen bekleet; en om dat het op weynigh plaetſen bewoont is, leggen de watervogelen hare eyeren doorgaens op 't veldt, daer een yder in de voorſomer ſoo veel van de ſelve mach halen als hy begeert. Op de hooge rotſen worden de waterganſen (daer ick van geſproken heb) met menighte gevangen.

Andere kleyne eylanden. Vier mijlen van daer naer 't noordooſten leght het *Paerden Eylant*, en een half mijl voorder het *Verckens Eylandt*, dat, naer ſijn groote, overvloet heeft van nootdruft. Hier neſtelt de valck, en men heeft'er een redelijcke goede haven. Niet wijdt van daer leggen *Kannay* en *Egg*, twee kleyne eylantjes, beyde tamelijck vruchtbaer, het leſte oock van de zeeganſen, die ſy *Solant Geeſe* noemen. Volght *Soa-Vretill*, dat meer geriefs heeft van wildt, als van andere lijftocht.

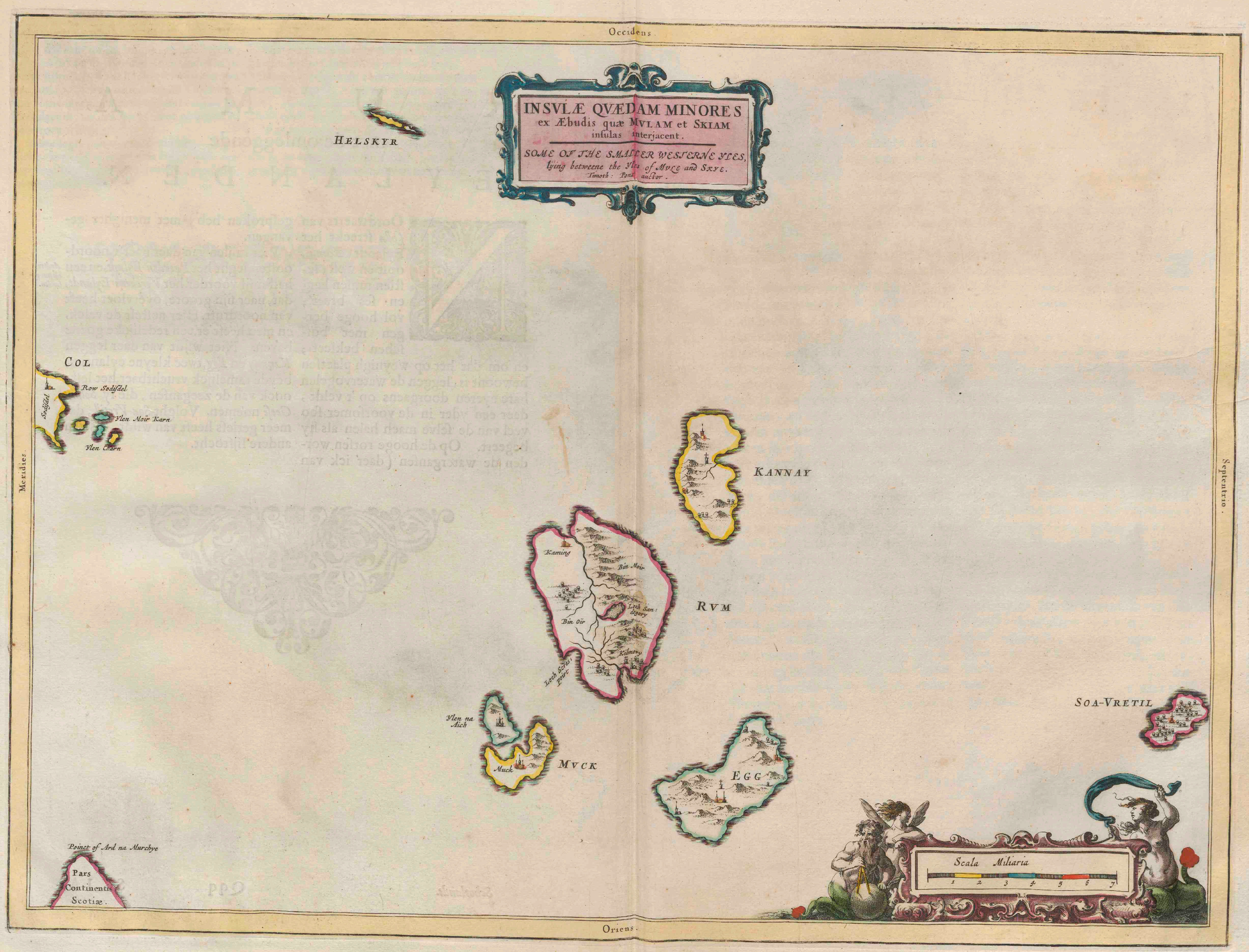
Occidens.
INSVLÆ QVÆDAM MINORES
ex Æbudis quæ MVLAM et SKIAM
insulas interjacent.
SOME OF THE SMALLER WESTERNE YLES,
lying betweene the Yles of MVLE and SKYE.
Timoth: Pont. auctor.
HELSKYR
COL
Row Sodisdel
Sodisdel
Ylen Moïr Karn
Ylen Charn
Meridies.
KANNAY
Kaming
Bin Moir
Loch Sandegory
Bin Oïr
Kilmory
Loch Scres: poirt
RVM
Ylen na Aich
Muck
MVCK
EGG
SOA-VRETIL
Scala Miliaria
1 2 3 4 5 6 7
Poinct of Ard na Murchye
Pars Continentis Scotiæ.
Septentrio.
Oriens.

SKIE.

NU volght Skie, dat van 't noorden naer 't zuyden ſtreckt, zijnde het grootſte van alle d'eylanden die omtrent Schotlandt leggen; want het heeft twee-en-veertigh mijlen in de lengde, en van acht tot twaelf mijlen in de breette. Op veel plaetſen rijſen hier bergen met boſſchen bekleet, de boſſchen zijn 'er vol weyden, de velden vee- en koorn-rijck, en inſonderheyt zijn 'er veel kudden van merryen. Daer zijn vijf groote ſalmrijcke rivieren, en veel kleyne, daer oock ſalm in te vangen is. De zee van alle zijden in 't land brekende, maeckt 'er veel inhammen van ſout water, voornamelijck drie, en noch dertien andere, die alle vruchtbaer van haring zijn. Oock is 'er een binnenzee van ſoet water, en 5 kaſteelen. Dit eyland wordt in d'oude Schotſche tael *Skianacha* genoemt, dat is, *gevleugelt*, om dat de voor-geberghten, daer de zee tuſſchen in loopt, gelijck als vleugelen die omhelſen, doch door 't gemeen gebruyck wordt het *Skie* genoemt, 't welck ſoo veel is als *vleugel*.

Grootte.

Oude naem.

Rontom dit leggen geſpreyt de minder eylanden, *Oranſa*, voornamelijk, dat koorn- en vee-rijk is; en het *Konynen-eylandt*, dat veel boſſchen en konynen heeft.

Oranſa.

Paba is ſeer vermaert van wegen de rooverye, om dat de roovers den reyſenden man aldaer in de boſſchen belagen.

Paba.

Scalpa leght acht mijlen na 't zuyd-weſten, voedende, beneffens andere gerieffelijckheden, in ſijn boſſchen groote kudden van herten, en hebbende tuſſchen de mont van den inham *Caron* en 't eylandt *Raarſa* een bequame ſcheeps-reede, *Crulinga* genoemt.

Scalpa.

Twee mijlen van *Scalpa*, na 't noorden, leght *Raarſa*, ſeven mijlen lang, en twee breet, dat bercken-boſſchen heeft, en daer in veel herten.

Raarſa.

Een half mijl van daer leght *Rona*, met boſſchen en heyden bewaſſchen, dat in 't binnenſte van een ſekere bocht een haven heeft, bequaem om achter te ſchuylen, 't welk de roovers wel weten, en quellen daer door de voorby-reyſende lieden. In de mont van de ſelve bocht, die van wegen ſijn kortheyt *Gerloch* geheeten word, leght een Eylandt van den ſelven naem.

Rona.

Ses mijlen van *Rona* noordwaerts aen leght *Flade*, twee mijlen van *Flade* *Tuilmene*, en aen de zuytzijde van *Skie Oranſa*, daer *Kleyn Buja* een mijl van verſcheyden is, en dan volght *Groot Buja*, met vijf kleyne naemlooſe eylandtjes, na de welcke komt *Iſa*, dat vruchtbaer is van koorn, en daer neffens *Ovia*, *Askerma*, en *Lindille*.

en andere kleyne Eylanden.

Septentrio.

SKIA vel SKIANA

The Yle of *SKIE*

Auct. Timotheo Pont.

ROS:

PARS.

SIÆ

BRAKADEL.

MINGE

Raarsa

Sclait.

Stra-hol-bar-del

Glen-Fligh.

Occidens.

Meridies.

Milliaria Scotica communia

1 2 3 4 5 6

In Loch Fuillord

1. Yl. Cholbesk
2. Yl. Gravellan
3. Ylen Clash
4. Yl. Grinen
5. Yl. Heuf
6. Yl. Garra
7. Yl. Skiandel

EYLANDEN

Zuydwaerts aen VIST gelegen.

VAn *Skia* zuydweſtwaert aen omtrent tachtentigh mijlen is *Linga*, daer naer *Gigarmene*, *Berner*, *Megale*, *Paba*, *Flade*, *Scarpa*, anders 't Hamelen eylandt, *Sandere*, en *Vaters*, dat beneffens veel andere gerieflijkheden een reê heeft, bequaem om veel groote ſchepen te bergen, alwaer uyt alle de omleggende landen op ſekere tijden des jaers een groote menighte van viſſchers gewoon is by een te komen. Deſe negen laetſt-genoemde eylanden ſtaen onder de heerſchappye van den Biſſchop der eylanden.

Twee mijlen van *Vaters* is gelegen *Barrey*, ſtreckende noordweſt en zuydooſt ſeven mijlen in de langte. Dit eylant is niet ſonder koorn, doch meeſt vermaert door de vangſt van de kabeljaw. Daer valt een arm van de zee in met een enge ingang, maer binnenwaerts wordt hy ruymer en ten naeſten by rondt, hebbende een eylandt, en daer op een ſeer ſterck kaſteel. In 't noorder quartier van *Barre* rijſt een heuvel, die van onder tot boven toe begraeſt is: uyt de kruyn ſpringt een fonteyn van ſoet water, waer uyt een beeke vloeyt, die met ſich naer de zee neemt ſekere kleene, maer noch ongefatſoeneerde gedierten, die ten deele, hoewel donckerlijck, de gedaente ſchijnen te hebben van moſſelkens. Dat deel des oevers, daer dit goetjen henen geſleept wordt, noemen de inwoonders het Groote ſant, om dat 'er de ſtrant met de ebbe meer dan duyſent ſchreden weeghs bloot valt; en hier worden groote moſſelen uytgegraven, die ſy meenen dat gelijck als uyt dat zaet, dat de beeck uyt de fonteyne neêr brengt, groeyen, of immers in de zee haren waſdom nemen.

Tuſſchen *Barre* en *Viſto* leggen voorts deſe kleyne eylandtjens, *Orbanſa*, *Ovia*, *Hakerſet*, *Garulang*, *Flade*, *kleyn en groot Buya*, *Haya*, *Helliſaye*, *Gigay*, *Lingay*, *Feray*, *Fuday*, en *Eriskay*.

VISTVS INSVLA, vulgo VIIST, cum aliis minoribus EX ÆBVDARVM NVMERO ei ad meridiem adjacentibus.

Auct. Timotheo Pont.

VIST.

NA deſe loopt noordwaerts aen VISTO, dat vier-en-dertigh mijlen lang is, en ſes mijlen breet. Dit eylant, overmits dat 'er de zee met hoogh water tot twee plaetſen inloopt, heeft de gedaente van drie eylanden by een, maer als de ſtrant met de ebbe wederom bloot valt, wordt het tot een. Daer zijn veel binnenzeen in van ſoet water, maer een die ſonderling groot is, begrijpende drie mijlen in de langte. De zee, 't aerdtrijck afgeknaeght hebbende, heeft haer ſelven een wegh geopent tot de binnenzee; ſonder dat ſy van de inwoonders met een dijck van 60 voet uytgeſloten heeft konnen worden, of ſy ſluypt evenwel tuſſchen de groote qualijck t'ſamen-gevoeghde ſteenen in, en laet daer dickwils ſekere zeeviſchkens leggen. In deſe binnenzee wort een viſch gevangen den ſalm in alle deelen gelijck, dan dat hy wit op de buyck is, en ſwart op den rugge, ſonder ſchobben, gelijck de ſalm. Daer zijn noch andere byna ontellijcke ſoete binnenzeen in dit eylandt, als oock ſekere ſpeloncken met hey bewaſſen, rechte ſchuylhoeken der dieven. Om den Godsdienſt bequamelijck te doen heeft men vijf Parochie-kercken.

Groote.

Meiren of Binnenzeen.

Acht mijlen van daer naer 't ooſten leght *Oude wijven Helſcher*, dus genoemt, na mijn oordeel, om dat het den Nonnen van 't eylandt *Iona* toegekomen heeft.

Oude wijven Helſcher.

Wat verder naer 't noorden toe verheft hem *Havesker*, daer op een ſekere tijdt des jaers veel zeekalvers aenkomen en gevangen worden.

Havesker.

Omtrent ſeſtigh mijlen boven dit eylandt naer 't noordweſten leght *Hirth*, dat koorn, en vee, doch inſonderheyt ſchapen, voortbrengt, die hier langer vallen als in eenigh van d'andere eylanden. De inwoonders zijn in alle konſten, voornamelijck in de religie, gantſch onervaren. De Heer van 't eylandt ſendt jaerlijcks, na dat de langſte dagh gepaſſeert is, ſijn Rentmeeſter derwaerts, om ſijn ſchattingen in te halen, en beneffens den ſelven een Prieſter, om de kinderen, die 't naeſt voorleden jaer geboren zijn, te doopen; dan by gebreck van deſen Prieſter doopt een yder de ſijne. Sy betalen haren Heere een ſeker getal van robben, en hamelen in de zon gedrooght, nevens eenige watervogelen. 't Geheele eylandt is boven een mijl niet lang, en weynigh min breet: men kan uyt geen van al d'ander eylanden eenigh deel daer van ſien, uytgenomen drie bergen rijſende op de ſtrant, die van hooge plaetſen geſien konnen worden. Op deſe bergen gaen uytnemende ſchoone ſchapen, maer daer kan naeulijcks iemant by komen, van wegen de geweldige barningen. Maer om weder te keeren tot *Viſt*, aen de noorder hoeck van 't ſelve is gelegen het eylandt *Valay*, zijnde een mijl breet, en tweemael ſoo lang.

Hirth.

Schatting.

HAR-

HARRAY.

Verſcheyde kleene eylanden.

TUſſchen de zeeberg van *Vijſt*, en 't eylant *Harray*, leggen deſe navolgende kleyne, maer niet onvruchtbare eylandtjes, *Soa*, *Stroma*, *Pabay*, *Barneray*, *Eniſay*, *Keligir*, *kleen en groot Saga*, *Hermodray*, *Scarvay*, *Grie*, *Ling*, *Gilins*, *He*, *Hoy*, *Ferelay*, *kleen en groot Soa*, *Iſa*, *kleen en groot Seune*, *Taranſe*, *Slegan*, *Tuemen*, en *Scarpa*, dat boven *Harray* leght. Vijftigh mijlen ten weſten boven *Leog* leggen ſeven eylanden, die ſommige noemen *Flavanas*, andere *de heylige Toevluchten*, vol begraesde bergen, maer van geen menſchen bewoont. Oock hebben ſy naeuwelijcks eenigh viervoetigh dier, behalven wilde ſchapen, die wel van de jagers gevangen worden, maer niet om te eten; want in plaets van vleeſch, hebben ſy niet als roet of ſmeer, of ſoo 'er eenigh vleeſch by is, dat is ſoo ſmakeloos, dat 'er niemant af en proeft, ten zy door d'uytterſte hongers noot.

Andere die noorderlijcker,

Daer na volgen in de ſelve ſtreeck, wat meer naer 't noorden, *Garvellan*, dat is, *'t ſcherpe eylandt*, *Lambe*, *Flade*, *Kellas*, *kleen en groot Berner*, *Kirt*, *kleen en groot Buya*, *Vexay*, *Pabay*, *groot Sigrame*, en *'t Konynen eylandt*, alſoo genoemt van wegen de groote menighte der konynen; *kleen Sigrame*, en *'t Pygmeen eylandt*, daer een kerck op ſtaet, in welcke de naburige volckeren houden, dat voortijts de Pygmeen begraven zijn. Verſcheyden uytlanders, die wat diep in d'aerde gegraven hebben, vonden, en vinden noch kleyne ronde hoofjes, en beentjes van andere leden des menſchelijcken lichaems, die het oude geruchte niet en verminderen. Aen de ſtrandt des eylandts *Lewis*, die na 't noordtooſten ſiet, breeckt de zee met twee bochten in 't landt, waer van d'een genoemt wordt het zuyder, d'ander het noorder-meir, zijnde beyde 't geheele jaer door ſeer viſch-rijck.

en zuydelijcker leggen.

Wat zuydelijcker van de ſelve ſtrand af ſtrekt *Fabille*, daer na *Adams eylandt*, *Lammeren eylandt*, *Hulmen*, *Viccoille*, *Haverere*, *Lax*, *Er*, *Columbus eylandt*, *Tor*, *Iffurt*, *Scalpa*, *Flade*, en *Seut*. Aen de ooſtzijde van dit eyland is een onder-aertſche wegh, boven overwelft, meer dan een booghſcheut lang, onder welk hol de kleyne ſcheepjes te roejen of te zeylen plegen, om te ontgaen het gewelt van de barninge, die aen 't naeſte voor-geberghte met een groot gekrak, en gevaer van de zeevarende luyden, raeſt en woedt.

Meer naer 't ooſten leght een eylandt, dat ſy *Olde Caſtel* noemen, een plaets, van naturen ſterck, die haer inwoonders genoegh kan voeden met het koorn dat ſy voortbrengt, mitsgaders den overvloet van viſch, en eyeren van water-vogelen, die daer te bekomen zijn. *Olde Caſtel.*

Aen de ſtrandt, daer den inham *Brienne* 't landt opent, leght het eylandt *Eu*, ten naeſtenby heel overſchaduwt met boſſchen, en alleen voor de roovers, die den reyſenden man belagen, bequaem. *Eu.*

Wat noordelijcker aen leght het eylandt *Grinoort*, dat mede vol boſſchen is, en van roovers bewoont wordt. *Grinoort.*

Den ſelven wegh aen leght het *Prieſters eylandt*, dat, behalven ſijn weyden, oock menighte van eyeren geeft, door de water-vogelen die ſich daer onthouden. *Prieſters eylandt.*

Naeſt hier aen volght *Afulle*, *groot en kleyn Habrer*, *het Peerden eylandt*, en *Mertaike*. Deſe acht leſtgenoemde eylanden leggen altemael voor de mondt van den inham, die ſy *Brienner-meir* noemen. *Afulle, en andere.*

Ten noorden van de ſelve leggen HARRAY en LEWIS, zijnde 60 mijlen lang, en 16 breet, want ſy maken ſamen maer een eenigh eylandt, vermits ſy niet bepaelt worden met de ſtroom van de tuſſchen-vloejende zee, maer met landtpalen en grenſen van hare Heeren. Het zuyderdeel noemen ſy *Harray*, en daer heeft een klooſter op geſtaen, *Roadille* genoemt, dat *Macclod van Harray* geſticht had. De gront is vruchtbaer genoegh van koorn, maer dat ſelve word meer met graven als met ploegen gewonnen. Daer zijn bequame weyden voor ſchapen, voornamelijck een ſeer hooge bergh, die tot den top toe begraeſt is. *Donaldus Monrous*, een geleert en Godtvruchtigh man, verhaelt, dat hy daer ter plaetſe geſien heeft ſeer oude ſchapen, na den aerdt van dat vee te ſpreken, die, ſonder ſekere meeſters te hebben, in 't wilde liepen, en dat haer getal ſeer vermeerdert wordt, door dien men daer nergens eenige voſſchen, wolven, of ſlangen ſiet, niet tegenſtaende dat 'er tuſſchen dit deel en *Leog* groote boſſchen zijn, die veel herten voeden, doch laegh en kleyn van lighaem. In dit ſelvige deel des eylandts is oock een ſalmrijcke rivier. *Harray;*

Het noorderdeel, genaemt *Lewis*, is aen de zeekant tamelijk wel bewoont, hebbende vier parochy-kercken, een kaſteel, ſeven redelijck groote rivieren, en twaelf die kleynder zijn, altemael na haer grootte ſalmrijck. De zee maeckt hier veel bochten en inhammen, die alle overvloet van haring geven. De ſchapen, die met menighte op de heyden, en in de boſſchen *en Lewis.*

Occidens.

Meridies.

Septentrio.

Oriens.

LEOGVS et HARAIA,

insulæ ex Ebudarum numero, quæ, quamquam isthmo cohæreant, pro diversis habentur.

LEWIS and HARRAY

of the numbre of the Westerne Yles, which two although they ioyne be a necke of land ar accounted diuers Ylands.

Scala Miliarum

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

boſſchen vryelijck dwalen, groejen hier wonderlijck wel, en worden jaerlijcks van de inwoonders als in hocken by een gedreven, daer ſy dan, na ouder gewoonte, worden gepluckt. Het vlacke landt is 'er meeſtendeel heyde, boven omtrent een voet dick bedeckt met ſwarte aerde, die van moſch en oude verrotte boomen, door langheyt van tijdt, ſamen gewaſſen is. Deſe (om ſoo te ſpreken) opperkorſt, in lange dunne zooden geſneden, en in de ſonne gedrooght, verſtreckt haer in plaetſe van brandt-houdt. 't Volgende jaer wordt de bloote grondt, eerſt met zee-moſch gemeſt zijnde, met garſt beſaeyt. In dit eylandt wort veeltijdts ſoo grooten menighte van walviſſchen gevangen, dat 'er ſomtijts (ſoo de oude luyden vertellen) ſeven-en-twintigh t'effens, ten deel ſeer groote, ten deel wat minder, den Prieſteren tot haer tienden gegeven wierden. Daer is in dit eylandt oock een groote ſpelonck, daer 't water met de ebbe twee vadem diep blijft, maer met de vloet is 'er meer dan vier vadem waters. Hier ſitten man en wijf, oudt en jong, met menighte op de rotſen neder, en vangen met de hangel ongelooffelijck veel viſch. Ten zuydooſten, omtrent 60 mijlen van *Lewis*, leght een kleyn, laegh, en vlack eylandtje, genaemt *Rona*, dat redelijck dicht bewoont is. De inwoonders zijn plompe menſchen, ten naeſtenby ſonder kenniſſe van Religie. De Landtsheer ſtelt 'er een ſeker getal van huysgeſinnen op, om 't land te bouwen, en geeft haer elks ſoo veel ſtucken groot en kleyn vee als 't hem goetdunckt, waer by ſy dan bequamelijck konnen leven, en hem ſijn ſchattinge betalen. 't Gunt haer overſchiet boven haer nootdruft, dat ſenden ſy jaerlijcks naer *Lewis*, aen den Heer, en beſtaet meeſt in 't betalen van een grooten hoop garſten-meel, in ſchaeps-vellen genaeyt, (want garſt wordt hier overvloedigh gewonnen) een goedt deel ſchapen-vleeſch, en water-vogelen in de ſon gedrooght, met al wat ſy voorts van haer nootdruft mogen miſſen. Ia ſoo 't vee ſomtijts buyten gewoonte vermeenighvuldight, ſoo ſenden ſy haren Heere ſoo veel te meerder getal. En dus zijnſe, na mijn gevoelen, de eenige luyden in de gantſche weerelt, de welcke nimmermeer iets ontbreeckt, en die van alle dingen de volheyt hebben, ſonder dat ſy weten wat overdaet en gierigheyt te ſeggen zy; maer de onnooſelheyt en ruſte des gemoedts, die andere met ſwaren arbeydt uyt de inſtellingen en geboden der wijſheyt halen, hebben ſy overlang uyt de onkunde der gebreken verworven. Soo dat, om volkomentlijck geluckſaligh te weſen, haer niet anders ontbreeckt, dan dat ſy de gerieffelijckheyt van haren ſtaet niet verſtaen. Op dit eyland ſtaet een kapelle, ter eeren van S. Ronanus gewijdt, in de welcke (gelijck de oudtſte vertellen) altijt een ſpa of graeftuygh gelaten wordt, waer mede ſy, als 'er iemant ſterft, de plaetſe ſijner begraeffeniſſe aengeweſen vinden. Daer worden, behalven den anderen viſchvangſt, overvloedigh veel walviſſchen gevangen.

Rona.

Seſtien mijlen van hier, weſtwaert aen, leght het eyland *Suilskeray*, dat een mijl lang is, maer geenerley gras of kruyt, ja ſelfs geen hey voort en brengt, alleen zijn 'er ſwarte ſteenrotſen, welcker ſommige bedeckt zijn met ſwarte moſch. De water-vogelen leggen 'er doorgaens haer eyeren, en broeden 'er hare jongen; doch eer die vlugh zijn, varen de naeſtgelegen inwoonders van *Lewis* derwaerts, en blijven 'er omtrent acht dagen leggen, om de neſten te rooven, tot dat ſy hare ſcheepjens, met het gedrooghde vleeſch, en vederen der ſelve, geladen hebben. Daer wordt op dit eylandt geſien een ſeltſame vogel, die in andere landen onbekent is, geheeten *Colch*, wat kleender als een gans. Deſe komt jaerlijcks in de voor-ſomer over, en brengt ſijn jongskens ſo verre, dat ſy haer ſelven konnen verſorgen. Omtrent die tijdt vallen hem de veeren van ſelfs uyt, ſoo dat hy heel kael blijft, en begeeft hem als dan na de zee, ſonder dat hy ergens meer geſien wordt voor het volgende jaer. Oock is 'er dit beſonder, dat ſijn vleugels geen ſchachten hebben, maer ſijn gantſche lichaem is alleen met lichte pluymen, daer ganſch geen hardigheyt by is, als met een ſekere wolle oft ruyghte bekleet.

Suilskeray.

Wonderlijke vogel.

ORCA-

ORCADES.

VOlgen de ORCADES, ofte (ſoo ſy nu heeten) de eylanden van *Orknay*, ten deel in de Deucaledoniſche, en ten deel in de Noordzee, aen de noordzijde van Schotlandt, gelegen. *Naem.*

In den naem van deſe eylanden komen de oude en nieuwe Schrijvers genoegh over een. Maer den oorſprong des naems weet ick niet dat iemandt tot noch toe verklaert heeft. Oock blijckt het niet klaer genoegh wat volck datſe eerſt heeft bewoont. Alle ſeggenſe wel dat ſy van Duytſcher afkomſte geweeſt zijn, maer uyt wat volckeren van Duytslandt zy gekomen zijn, wordt niet verhaelt. Willen wy giſſing maken uyt de tael, ſy hebben voortijts gebruyckt, en gebruycken noch de oude Gottiſche ſprake. Sommige meenen dat het Picten zijn geweeſt, 't welk ſy daer mede meeſt bewijſen, dat de Straet, die haer afſnijt van *Cathnes* in Schotlandt, de Pictiſche engte wordt genoemt, en dat de Picten, na haer voorgeven, uyt Saxen geſproten waren, om het welcke te bewijſen ſy meeſt ſteunen op de achtbaerheyt van den Poëet Claudianus, die in ſijn ſevende lofdicht dus ſingt:

——— *Maduerunt Saxone fuſo*
Orcades, incaluit Pictorum ſanguine Thule:
Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.

dat is:

De Orcades zijn nat geweeſt van 't Saxiſch bloet,
Dat daer vergoten wierd. Het Pictiſche gebroet
Heeft Thule met ſijn bloet verwarmt. En Yrlandt, ſtrang
Bevroren, heeft beweent der Schotten ondergang.

Maer deſer luyden dwalinge kan lichtelijck wederleyt werden, ten deel uyt Beda een Engelſch-Saſſenaer, de welcke, ſeggende dat de lof des Heeren van de Britannen geſongen wert in vijf verſcheyden talen, telt de Pictiſche tale voor een der ſelve. Maer ſoo de Picten in die tijdt Saxiſch geſproken hadden, hy ſoude haer tale van de Saxiſche (die de Engelſchen toen ſuyver en onvervalſcht gebruyckten) niet onderſcheyden hebben: ten deel daer uyt, dat Claudianus in de aengetogen verſen duydelijck aenwijſt, dat de Picten andere volckeren zijn geweeſt als de Saxen, dewijl hy ſeght, dat de eene tot haer vaderlandt gehadt hebben de Orcadiſche eylanden, de andere 't eylandt *Thule*. De welgeleerde Guilielmus Cambdenus giſt dat de *Orcades* haer naem hebben van het woort *Ar Cat*, dat ſoo veel te ſeggen is als *Boven Cat*; want ſy leggen tegen over het Schotſche Landtſchap *Cat*, dat van wegen ſijn voorgeberghte *Cathnes* genoemt wort. Het ſy dan van waer de inwoonders geſproten zijn, ſoo gebruyckenſe doch by onſen tijdt een heel andere tael, als de Engelſchen en Schotten, die van de Gottiſche niet veel verſcheelt. In de dagelijckſe huyshoudinge onderhout de gemeene man noch ſeer de oude ſpaerſaemheyt; derhalven genietenſe meeſt alle een gedurige geſontheyt aen lijf en geeſt. Weynigh ſtervender van ſieckte, maer meeſt gaenſe uyt, als een kaerſe, van ouderdom; en d'onkunde van leckernye brengt meer by haer te weegh, tot beſcherminge van de geſontheyt, als by anderen de kunſt en neerſtigheydt der Doctoren. De ſelve ſpaerſaemheyt is oock ſeer dienſtelijck tot de ſchoonheyt des lichaems, en grootheyt der geſtalte. Koorn gewas hebben ſy weynigh, uytgeſeyt haver en garſt, daer ſy broot en wijn af maken. Wat aengaet de tamme beeſten, ſy hebben redelijck veel ſchapen, oſſen en geyten, waer over ſy oock veel melck, kaes en boter eten. Watervogelen zijnder ontallijck vele, en deſe beneffens de viſch zijn meeſt al de toeſpijſe die ſy hebben. Daer is geenderley fenijnigh dier, ja ſelfs geen dat leelijck om aen te ſien zy. Kleyne paerdekens hebbenſe, die wel verachtelijk in 't oogh, maer ongelooflijck ſterck tot alderhande gebruyck zijn. Men vindt hier geen boomen, ja ſelfs geen heſters of ſtruycken, als alleenlijck hey, doch niet ſoo ſeer door des luchts ofte gronts gebreck, als door der inwoonderen luyheyt, 't welck licht te bewijſen is uyt de wortelen der boomen die tot verſcheyden plaetſen uyt de aerde gegraven worden. Als 'er eenige ſchepen met uytlandtſche wijnen aenkomen, drinckenſe 't lijf luſtigh vol. Sy hebben een oude beker, van welcke ſy ſeggen (om de dronckenſchap meerder authoriteyt te geven) datſe Sint Magnus, die haer eerſt tot het Chriſten geloove bekeerde, toebehoort heeft. Met deſen beker, die alle gemeene drinkvaten in groote ſoo verre te boven gaet, dat ſy ſchijnen mach van der Lapithen maeltijt overgebleven te weſen, beproeven ſy hare nieuwe Biſſchoppen, als ſy eerſtmael daer komen; die hem met eenen toogh uytdrinkt (dat ſeer ſelden gebeurt) die prijſenſe tot den hoogen hemel toe; en hier uyt, als uyt een blijdt voorſpoock, beelden ſy haer in de vruchtbaerheyt van de toekomende jaren. Waer uyt lich-

Spaerſaemheyt en geſontheyt.

Vruchten en vee.

Wonderlijcke gewoonten en zeden.

Tael.

telijck

Schotlandt.

ORCADVM et SCHETLANDIÆ INSVLARVM accuratissima descriptio.

EST NOBILIS IRA LEONIS

ORCADES.

SCHETLANDIA

OCEANVS DEVCALEDONIUS.

MARE GERMANICUM.

OCEANVS DONIUS

OCEANVS GERMANICUS

DEVCALE

SANDOY

INLAND

POMONIA or Eoubuster

HOY

FLOTTA

MAINLAND

YELL

UNST

FETLAR, or PHEODOR ÖY

WHALS ÖY

Bigga

Sanctere

Vemindru

Papa Stour

Ru Öy Stour

Fule or Thule

The Faire Yle

North Ranals Öy

South Ranals Öy, or South Ronans Öy

Streoms Öy Vulgarlie Stronsa

Ouskerrie

Linga

Heth Öy. or Eda

Calf of Heth Öy

Papa

Fara

Wes'r Öy

Siapins Öy

Egiis Öy

Wyer

Roous Öy

Gres Öy

Coupins Öy

Burra

Flotta

Southa

Souna

Pentland, or Pichtland Skerries

Skerries

Havra

Hildsa

Cheynu

Linga

Oxnu

Papa

Burghu

Housu

Havra

Havra litle

Colsay

Mousa

Noss

Bressa

Haskersu

Sandwick

Lamba Ness

Lamba Ness

Lamba Ness

telijck af te nemen is, dat de ſpaerſaemheyt, daer ick van geſproken heb, niet ſoo ſeer uyt reden of yver, als uyt armoede geſproten is, en de noot, dieſe metten eerſten gebaert heeft, die heeftſe by de nakomelingen oock een ruyme tijdt onderhouden, tot dat de naburige volcken, door de aenwaſſende overdadigheyt verdorven, en de oude tucht allengskens vervallen zijnde, ſy haer mede overgegeven hebben aen de vleyende luſten. Ook heeft de gemeenſchap der zeeroovers de alreedts vallende matigheyt veel om verre geſtooten. Want deſe, niet durvende aendoen de dicht bewoonde quartieren van 't vaſte landt, halen aen d'eylanden haer water, en verwiſſelen haer wijnen en andere waren om ſpijſe, of verkoopenſe tot geringen prijſe. De Eylanders, die weynigh en ongewapent zijn, en alſoo verſpreyt leggen in de ongeſtuymige zee, datſe malkanderen niet konnen helpen ofte beſchermen, kennende hare ſwackheyt, hebben de ſekerheyt, vergeſelſchapt zijnde met winſt, te meer om dat haer de welluſt oock toelachte, niet geheel tegen haren danck aengenomen, of immers niet verſtooten. Doch deſe vlecke der zeden heeft meeſt de rijcke luyden en Prieſters beſmet. Maer onder 't gemeene volck zijn noch veel kenteekenen van de oude gematightheyt overgebleven.

Verweede zee. De zee is by haer door 't gewelt der winden en der ſterren geſtalteniſſe niet alleen wreet en ongeſtuymigh, maer door de tegenloopende ſtroomen uyt de weſterſche zee verweckt, en tuſſchen de engte des landts tegen malkanderen aenſtortende, en konnen de dwarlingen van de engte, als ſy weder te rugge keeren, en op malkander te hoop vallen, door geenderley geweldt opgeſeylt of opgeroeyt worden. Die wat naerder onder 't landt durven komen, worden met een geweldige ſtoot weêr in zee geruckt, of van de ſnelheyt der baren op rotſen en klippen wegh gedreven, of van de dwarlende golven ingeſwolgen. Daer zijn alleen twee tijden, dat men deſe engten kan overkomen, te weten, als door de ebbe 't gevecht van de baren ophoudt, en de zee geſtilt wort: of als de zee met een volle buyck tot haer hooghſte waſdom gekomen is. Want dan verſlapt aen weêrzijden die kracht die de baren verweckte, den Oceaen ſlaet, om ſoo te ſpreken, den aftocht, en de dwarlende bergen van de beroerde zee vertrecken na haer legerplaets.

Getal. In 't getal der *Orcades* en ſtemmen de Schrijvers mede niet over een, Plinius telt 'er veertigh, de andere meeſt maer dertigh: Paulus Oroſius is de waerheyt aldernaeſt gekomen, en ſpreeckt van drie-en-dertigh, van welcke dertien bewoont zijn, de andere woeſt, en verlaten om 't vee op te weyden. Want meeſt zijnſe laegh, en ſoo kleyn van begrip, datſe naeulijcks een boer of twee, als ſy ſchoon gebouwt wierden, konnen voeden. De reſt zijn maer bloote klippen, of ten hooghſten met moſch bewaſſen.

't Grootſte eylant der *Orcades* wort van veel oude Schrijvers *Fomona* genoemt, van Solinus *Pomona diutina*, van wegen de langheyt des daeghs. Nu ter tijdt heet het *Mayn-landt*, dat is, *'t Vaſte landt*, om dat het al d'andere in grootheyt verre te boven gaet, weſende dertigh mijlen lang. Dit is tamelijk wel bewoont, want het heeft twaelf Parochye-kercken ten platten lande, en noch een ſtadt, die de Deenen (onder welcker gebiet de *Orcades* langen tijdt geſtaen hebben) *Cracourwijck* plachten te noemen, nu noemenſe de Schotten met een verdorven wordt *Kircua*, ofte *Kirckwale*. In deſe ſtadt leggen twee kleyne kaſteelen, niet wijdt van malkanderen, 't een komt de Koning toe, 't ander den Biſſchop. Tuſſchen beyden leght een kerck, die na de gelegentheyt van die landen tamelijck ſchoon is. Tuſſchen de kerck en kaſteelen ſtaen aen beyde zijden niet weynigh huyſen, daer de inwoonders twee ſteden af maken, noemende d'eene des Konings, d'ander des Biſſchops ſtadt. 't Eylandt heeft veel voorgeberghten, tuſſchen welcke de zee met haer armen invalt, en goede ſcheeps-reeden, en op ſommige plaetſen oock havens maeckt. Tot ſes verſcheyden plaetſen van dit eylandt heeft men Mijnen van tin en loot, ſoo goet als in Groot-Britannien ergens te vinden is. Dit eylandt leght van *Cathnes* in Schotlant omtrent vier-en-twintigh mijlen, en tuſſchen beyden loopt de Pictiſche zee of engte, van welckers nature wy hier voren geſproken hebben.

Pomona, of Mayn-landt.

Cracouwijck of Kirckwale.

In de ſelve engte leggen veel eylanden, en onder andere *Strom*, dat vier mijlen van *Cathnes* verſcheyden is, redelijck vruchtbaer na ſijn groote. Maer dit eylandt, om dat het Britannien ſoo na leght, en altijdt geſtaen heeft onder de Graven van *Cathnes*, wordt onder de *Orcades* niet gerekent.

Strom.

Die van hier noordwaert aen loopt, ontmoet het eerſte eylandt van de *Orcades*, genoemt *Zuyder Rinals*, het welcke ſeſtien mijlen verſcheyden leght van *Dungans* of liever *Dunachs Bay*; welcke 16 mijlen de ſcheepjens, ſchoon het ſtil is, voor ſtroom in twee uren overvaren, ſoo geweldigen water gaet hier in deſe engte. Dit eylandt is vijf mijlen lang, en heeft een tamelijck goede haven, genaemt *S. Margriet*. Een weynigh ooſtlijcker van hier leggen twee kleyne onbewoonde eylandtjens, daer beeſten op weyden. Sy noemenſe op haer ſprake *Holmes*, 't welck te ſeggen is, begraeſde en aen 't water gelegen velden.

Zuyder Rinals.

Ten noorden leght *Burre*, en tuſſchen *Burre* en

Burre.

Verſcheyde andere kleene eylanden.

en *Pomone* leggen twee *Holmes*. Ten weſten van *Burre* leggen drie eylanden achter een, *Suna*, *Flata*, en *Fara*, en boven de ſelve *Hoy* en *Val*, daer ſommige twee eylanden af maken, ſommige maer een, om datſe, als dagh en nacht even lang zijn, ofte daer omtrent, (wanneer de zee op 't aldergeweldighſte beroert wordt en barnt) om dat de ſtrandt met de ebbe droogh valt, met een enge ſtrot aen malkander hangen, en worden tot een eyland alleen: maer als de zee met de vloet wederom tuſſchen beyde inkomt, ſchijnen 't twee verſcheyde eylanden te weſen. Op dit eylandt zijn de hooghſte bergen die de *Orcades* hebben. *Hoy* en *Val* zijn ſamen tien mijlen lang, en leggen van *Ranals* acht, van *S. Donaets-kerck* in *Cathnes* over de twintigh mijlen verſcheyden.

Noordtwaerts af leght het eylandt *Graniſe*, in een ſeer enge Straet, want *Hoy* leght van 't naeſte voor-geberghte van *Pomona* of *Maynlandt* niet meer als twee mijlen verſcheyden. En dit zijn meeſt al de eylanden in de engde tuſſchen *Pomona* en *Cathnes* gelegen. De weſtzijde van *Maynlandt* wordt beſpoelt met de openbare zee, ſonder datmen eenige eylanden ofte klippen daer in ſiet. Van het ooſterſche voor-geberghte af, loopt het wat verder uyt, en wordt in 't noorden van 't eylandt *Cobes* gelijck als gedeckt. Nader onder de wal leght *Siapins*, een weynigh ooſtwaert af, tegen over *Cracowijck*, dat twee mijlen van daer leght. Dit eylandt is ſes mijlen lang. Aen de weſtzijde van *Maynlandt* leght *Ruſa*, dat mede ſes mijlen lang is. Op *Egliſa*, dat wat ooſtelijcker aen leght, ſeght men dat S. Magnus begraven is. Zuydwaert van dit eylandt leggen *Wier*, *Gerſey*, *Veſtra*, *Pappa*, *Stronza*, dat van *Hethlandt* tachtentigh mijlen verſcheyden leght.

FAIRE-ILE.

MIdden weeghs is gelegen *Faire-Ile*, het welck beteeckent, *het ſchoone eylandt*, 't welck men beyde van de *Orcades* en van *Hethland* af kan ſien; want het heeft drie ſeer hooge voor-geberghten, en is voorts met hooge ſteenrotſen omringt, en gantſch ontoeganckelijck, uytgeſeyt in 't zuydooſten, daer 't wat lager valt, en een goede reede heeft voor kleene ſcheepjes. De inwoonders zijn gantſch arme luyden; want de viſſchers, die uyt Engelandt, Hollandt, en andere aen de zee gelegene landen, alle jaers in dit water komen viſſchen, en hier aenleggen, halen en ſleepen 'er alles af wat ſy willen.

Nieuwe Beſchrijving van

D'ORCADISCHE EYLANDEN.

Reden van de naem.

ALle deſe eylanden worden met een algemeene naem *Orcades* genoemt, in welcke benaming d'oude en nieuwe Schrijvers eendrachtigh genoegh zijn. Maer niemandt heeft, by mijn weten, d'oorſprong van de naem klarelijk aengeweſen. 't Sy van 't Griekſche woort ὑιέγω, *ick ſluyt in*, om dat zy, van d'overige deelen des weerelts afgeſloten, als met malkander ingeſloten worden; of van *Orca*, dat is ſeker ſlach van een vat, welcks gelijckenis ſy, alle met malkander aengeſien, ſchijnen te vertoonen: doch dewijl 'er niets ſeker van deſe ſaeck beveſtight wort, noch van d'inwoonders deſer eylanden ſelve, noch oock van d'uytheemſchen, die iets hier af geſchreven hebben, ſoo ſchijnt het dat men dit oock in onſekerheyt behoort te laten.

Getal.

Hoewel d'oude Schrijvers niet eendrachtigh zijn in 't getal der Orcadiſche eylanden, want Plinius telt 'er veertigh, Paulus Oroſius, die geſegt wort in deſe ſaek naeſt aen de waerheyt gekomen te zijn, telt drie-en-dertigh, en anderen tellen omtrent dertigh: ſoo is echter het getal, en de namen ſelve van alle deſe eylanden volkomen bekent geworden, en dit door vele, die, als nieuw, en dieshalven veel ſekerder, alle deſe eylanden deurgereyſt, en met hun oogen beſichtight hebben. In 't algemeen zijn 'er ſeven-en-twintigh eylanden, met het vaſte landt, 't welck het acht-en-twintighſte uytmaeckt.

Deeling, in grootſte, mindere, en kleenſte.

't Geheele geweſt der *Orcades* wordt, naer reden van de namen, in drie deelen gedeelt, in grootſten, minderen, en kleenſten. D'eylanden, die men bewoont en bouwt, worden de grootſten genoemt. De mindere eylanden heet men *Holms*, met een eyge benaming van 't volck, dat is, groene vlackten, aen wateren gelegen; en ten meeſtendeel ſoo eng en kleyn, dat ſy, ſoo ſy bewoont wierden, naeuwelijcks een of twee geſinnen ſouden konnen voeden:

en dewijl sy alleenlijk gras voortbrengen, soo zijn sy woest, en gelaten om vee te weyden. De kleensten worden klippen (met een gemeene naem der inwoonders van d'Orcades *Skerries*) genoemt, op de welcken niets, dat groen is, wast, behalven een, *Pentland-Skerrie* genoemt, 't welck eer de naem van *Holm*, dan van *Skerrie* waerdigh is: want het magh in grootheyt tegen 't grootste van de *Holms* op, en is seer vruchtbaer om vee te weyden, daer af de Heer van Halcro, des selfs besitter, jarelijcks groote winst treckt. De reden waerom dat dese klippen geen groente voortbrengen, is dat sy, als de vloet van de zee tot op 't hooghste gekomen is, geheel met water bedeckt worden, of dat sy door de golven, somtijts door de windt, en somtijts door de vloet, en somtijts door beyde aengedreven en opgestuwt, in 't geheel soo worden besproeyt, dat het gras, indien 'er iets voortgekomen is, door 't soute water van de zee geheel onnut om beesten te weyden gemaeckt wordt.

Andere deeling. D'Orcadische eylanden worden oock, uyt oorsaek van hun gelegenheyt, in twee hoopen onderscheyden, namelijck in zuyderlijcke, en in noorderlijcke.

Zuyderlijke eylanden. De zuyderlijcke eylanden zijn twaelf in 't getal; te weten, *Souna*, *Southa*, *South-Ranals*, *Valis*, *Hoy*, *Graems*, *Cava*, *zuyderlijck Fara*, *Ryce*, *Flotta*, *Burra*, en *Coupins*.

't Vaste landt. Tusschen de zuyderlijcke en noorderlijcke eylanden is 't vaste landt gelegen.

Noorderlijcke eylanden. De noorderlijcke eylanden zijn vijftien in 't getal; namelijck, *Dams*, *Siapins*, *Gers*, *Wyer*, *Eglys*, *Roous*, *Westra*, *Papa Westra*, *noorderlijck Fara*, *Eda*, *Alhallow*, *Stronsa*, *Papa Stronsa*, *Sand*, en *Noord-Ranals*.

SOUNA. 't Eerste der zuyderlijcke eylanden is *Souna*, omtrent tien mijlen van 't noorderlijckste deel van *Cathenes*, en drie mijlen van *South-Ranals* gelegen. Seker, heel kleyn, en naeuwelijcks soo groot, dat het naeuwelijcks een of twee landtmannen, met hun gesin, en met weynigh andere dienaers, in kleyne huysjes woonende, kan voeden; dat naer 't oosten tot hooge klippen rijst, maer lager naer 't westen, in sommige deelen vruchtbaer van garst en haver; daer oock verscheyde slach van visschen gevangen wort, uyt welckers ingewant, en voornamelijk uyt de lever, (gelijck in alle d'andere Orcadische eylanden) olie gemaekt wordt, die seer bequaem is om by nacht, in plaets van kaersen, te branden. Hier in zijn leyputten, daer leyen, seer bequaem om huysen te decken, uytgedolven worden.

Naer d'oostzijde van dit eylandt draeyt, als de vloet van de Deucaledonische of westersche zee vloeyt, het zeewater op soo wonderlijck een wijse, dat soo eenigh schip in dese drajingen van *Souna* (in 't Schotsch *the welles of Suna*) vervalt, het selve rontom draeyt gelijck een tol, die van een jongen met de sweep omgedreven wordt. Doch d'inwoonders van *Cathenes* en van d'*Orcades*, in soodanige gevarelijckheden kundigh, voorkomen die met eenigh leegh vat, of met eenige bosschen stroo, dat te samen gebonden is, 't welk zy als in de keel van dese afgrondt werpen, die, dit ingetrocken, en ingeslorpt hebbende, sich met water toesluyten, en effen worden: in voegen dat de schepen en schuyten, met de gene, die daer in zijn, door dese middel het gevaer ontgaen, en behouden daer af komen. De dingen, hier ingeworpen, worden een groot stuck weeghs, te weten, een mijl, en somtijts verder, onder de golven deurgevoert, daer sy, als uyt de diepte van de zee weêr uytgespuwt, en opgeworpen, weêr op de vlackte van dese engte verschijnen. D'inwoonders van *Souna* trecken, als sy Gods woort willen hooren, en de Sacramenten gebruycken, op het bequaemste dat sy konnen, en by klaer weêr, naer *South-Ranals*.

Souna leght in een woedende zee, verwoeder dan eenige andere, te weten, in de Pictische engte, van welcks natuer, gelijck het schijnt, eenige dingen nootsakelijck geseght dienen, eer wy tot de beschrijving der overige Orcadische eylanden voortgaen.

Pictische engte: Men weet niet seker waerom dese Straet of engte de Pictische genoemt wordt. Maer indien men d'overlevering gelooven magh, die in sommige dingen waer is, en by d'inwoonders der *Orcades* selve stant heeft gekregen, en die sy versekeren van hun voorouders ontfangen te hebben, soo is aen dese engte de bynaem van Pictische bygevoeght, van de Pictische volcken, die sich toen in Schotlandt onthielden, de welcke, na een wreede en langdurige oorlogh, tegen de Schotten in Schotland self gevoert, eyndelijck van de Schotten in verscheyde strijden verwonnen, en naer de zeeboesem van *Duncanus*, gemeenelijck *Duncansby* van de *Catheneses* en *Orcaders* genoemt, met gewelt gedreven wierden, daer sy met schuyten, om hun lijf te bergen, over dese engte, die tusschen *Cathenes* en d'*Orcaden* deurvloeyt, pooghden te trecken; en dat d'Orcaders, hen siende, by malkander vergaderden, om dese vyant af te weeren, en met soo groote dapperheyt de Picten te gemoet liepen, en tegen hen streden, dat de Picten, die van de moort levendigh afgekomen waren, genootsaekt wierden sich weêr in hun schuyten te begeven, en met riemen en zeylen naer *Cathenes* te keeren, en, onkundigh in de drajingen van dese engte, daer sy in vervielen, van de selve omgeworpen en ingeswolgen wierden; in voegen dat 'er niet een afquam: van welck ongeluck sedert dese Straet, of engte, de naem gekregen

Naems oorsprong.

kregen heeft, en voortaen altijt de Pictiſche Straet, gemeenelijck *Pentland Fyrth*, genoemt ſal worden.

Deſe Straet, gelijk ook veel andere Straten en engten, die eenige Orcadiſche eylanden van malkander ſnijden, is niet alleenlijk woeſt en ongeſtuymigh door 't gewelt der winden, en door de gelegenheyt by de Noord-pool, en van d'overige ſtarren, die na aen de Pool zijn, (onder de welcke deſe eylanden byna leggen) maer voornamelijck door de t'ſamenſtootende golven, die uyt de weſtzee voortkomen: want de ſtroom loopt in deſe Pictiſche engte, gelijck oock in d'andere engten der *Orcades*, byna van 't noordweſten naer 't zuydooſten, en weêr van 't zuydooſten naer het noordweſten. Soo groot een ſtrijdigheyt van ſtroom in deſe engte, gelijck oock in d'andere Orcadiſche eylanden, ſpruyt niet alleenelijck uyt de weſterſche Deucaledoniſche zee, oock niet uyt d'ooſterſche Duytſche zee; want men ſiet geen ſtrijdigheyt van ſtroom, hoedanigh ſy oock is, in deſe beyde zeen: maer heeft eer ſijn oorſprong uyt d'engte der landen, te weten, van *Cathenes* aen d'een, en van d'*Orcades* aen d'andere zijde, tuſſchen de welcke de groote woeſte Deucaledoniſche zee van 't weſten, en de groote Duytſche zee van 't ooſten inloopen, en, daer geprangt zijnde, tegen de klippen van 't land aen ſtooten, dat door de Goddelijcke wijsheyt en voorſienigheyt als met diamante wallen beſlooten en verſterckt is: want indien deſe eylanden een ſandige grondt hadden gehad, men ſouw, gelijck het ſchijnt, al over veel eeuwen geen overblijffel van eenigh der ſelve gevonden hebben.

D'uythoeck van yder klip, (dat is, gelijck d'Orcaders in de Schotſche tael uytſpreken, *Everie craige lugge maks a new tyd*,) of uytſtekende deel maeckt een nieuwe ſtroom, daer uyt ſoo groot een ſtrijdigheydt van ſtroomen ſpruyt, dat, gelijck met een ſlaghordening der krijghslieden, die met een vyandelijk gemoed op malkander in de ſtrijt inſtorten, tuſſchen de golven van de ſtroom, tegen malkander aenloopende, een ſtrijdt geſtreden word. Ia ſchoon het geheel doodt ſtil is, ſoo ontſtaet daer echter onder de golven ſoo groot een ſtrijt, die ſchrickelijck om te ſien en te hooren is, dat ſy, naer de wijſe der Reuſen, met groot en yſſelijck geſwalp, ten hemel ſelf ſchijnen te willen klimmen, en de geheele zee tot wit ſchuym maken. Want als Eolus, die tegen Neptunus een gedurige haet, en doodelijcke oorlogh heeft, dapperlijck blaeſt, ſoo is 't byna niet uyt te ſpreken hoe geweldigh en verſchrickelijck deſe ſtrijt der golven is, die tegen malkander aenſtooten: en terwijl dit duert, ſoo kan men door geen gewelt van riemen, of van zeylen, ſchoon ſy met een voorſpoedige en krachtige windt vol en geſwollen ſtaen, de drajingen van deſe engte, die in malkander trecken, te boven komen.

Wonderlijck gevecht der golven.

De gene, die kennis van dit gevaer hebben, komen niet na daer by: maer d'onkundigen, die 'er nader by durven komen, worden door 't groot gewelt der ſtroomen weêr in zee geruckt, of, door de woede van de ſtroom meêgeſleept, aen de klippen geworpen, of van de golven, die ſoo hoogh als bergen rijſen, ingeſwolgen. De rampſalige ſchipbreuck van vele menſchen, ja oock de zeekalven, en alderhande viſſchen, tegen de klippen aengeworpen en gedoot, zijn, terwijl de wint fel blaeſt, klare getuygen van de geweldige woede van deſe engte, en van d'andere engten in d'*Orcades*, en voornamelijck van *Stronſa*, *Weſtra*, en *North-Ranals*, die van natuer met deſe engte gelijck zijn. *'t Groot gevaer deſer engte.*

Doch in twee tijden kanmen de ſwarigheyt van deſe onbevarelijcke engte overkomen, en veylighlijk van *Cathenes* naer d'*Orcades*, en weêr te rugh overvaren; in welcke tijden deſe zee ſich, als een vleyende boelin, ſacht en vriendelijck aen de zeevarende lieden vertoont, te weten, als, door d'aflooping van de ſtroom, of door 't ophouden van de ſamenſtooting der golven, de zee ſtil wordt, of als ſy, in haer bed vol geworden, tot haer hooghſte aenwas gekomen is, vermits dan de golven hun kracht verlieſen, d'Oceanus als d'aftocht blaeſt, en de drajingen van de bewoge zee ſich weêr in hun leger vertrecken, naer de wijſe der krijgslieden, die van ſtrijden vermoeyt zijn: dat is anderhalf uur voor volle zee, en ſoo lang, eer ſy, na dat de weêrkeer van de zee geheel volbracht is, begint te vloejen: want dan wordt deſe engte, gelijck oock d'anderen, die met deſe gelijck zijn, op ſoo wonderlijck een wijſe ſtil en effen, dat men van *Dungisby* tot aen *South-Ranals*, twaelf mijlen van malkander, daer deſe engte tuſſchen loopt, in de tijdt van twee uren deſe geheele Straet met voorvloet, ja oock ſchoon 'er geen windt is, overvaren kan; ſoo groot is 't gewelt van deſe engte, uyt oorſaeck van de tegenvloeden, die van de zeelieden, ervaren op deſe zee, en die dagelijcks de reyſigers van *Cathenes* naer d'*Orcades*, en van daer weêr naer *Cathenes* voeren, tot twaelf getelt worden. *Wanneerſe bequaem is om te bevaren.*

Deſe engte ſtreckt ſich in de langte byna vier-en-twintigh mijlen uyt, van *Dungisby* naer 't ooſten tot aen d'uytterſte hoeck van 't eylandt *Hoy* naer 't weſten. Sy is op ſommige plaetſen twaelf, en op anderen ſeſtien duyſent ſchreden breet; en deſe Pictiſche engte heeft, om de ſnelte en verſcheydenheyt van haer vloeden, dit beſonder, dat ſy, door de vreemdigheyt van haer gerucht, en alleenlijck op 't hooren van haer naem, de men- *Hare grootte.*

menſchen verbaeſt maeckt. Dit zy genoegh van deſe engte.

STROM. In deſe ſtraet is noch, behalven *Souna*, het eylandt *Strom*, twee mijlen van *Cathenes*, naer ſijn grootheyt niet onvruchtbaer; maer om dat het ſoo dicht by Britannia leght, en om dat de Graven van *Cathenes* dat altijdt beſeten hebben, ſoo wordt het niet onder *d'Orcades* getelt, ſchoon 'er eertijdts tuſſchen de Graven van *d'Orcades* en van *Cathenes*, om 't erfrecht en de beſitting daer af, twiſt gereſen is, welcks beſlechting en uytſpraeck aen middelaers geſtelt wierd. De waenwijſen, die 'er waren, beſlechtten dit verſchil in deſer voegen: geen vergiftige dieren, als ſlangen en adders, worden in *d'Orcades* voortgebracht, of konnen daer in dueren als men hen daer in voert; maer *Strom* is met het landt van *Cathenes* gelijck, om dat het ſoodanige beeſten voortbrengt, en, voortgebracht zijnde, ſonder ſchade van diergelijke beeſten, draeght: en dieshalven is, met toeſtemming der tegenſtrevers, van weêrzijden verſchillende, *Strom* den Graven der *Orcades* afgeweſen, en den Graven van *Cathenes*- toegeweſen, om dat by erfrecht, voor hen en voor hun nakomelingen, te beſitten.

Pentland Skerrie. Acht mijlen van *Strom*, zuydooſt aen, leght een klip, *Pentland-Skerrie* genoemt, daer af wy eerſt ſullen ſpreken; en een weynig laeger leggen klippen hier voor, warelijck de *Skerries* genoemt, om dat daer in geen gras waſt, en alleenlijck plaets maken voor de zeekalven, om ſich hier by helder weer in de zonneſchijn te vermeyden, en hun jongen te werpen; of voor de vogelen, om hier hun eyeren te leggen, en hun jongen te broeden. Deſe klippen worden van de geburen met een gemeene naem *The boers of Duncansbey* genoemt. Van gelijcke aert en natuer zijn oock de klippen, boven *Strom* naer 't noordweſten gelegen, die men met een gemeene Schotſche naem *the Men of May* noemt, dat is, menſchen van 't kaſteel *May*, aen d'achtbare Heer van *May*, broeder des Graefs van *Cathenes*, toebehoorende.

The Boers of Duncansbey.

Men of May.

SOYTHA. Als men van *Souna* drie mijlen voort noordelijck aenſeylt, ontmoet men eerſt *Southa*, 't welck, om dat het niet bewoont noch gebouwt, maer alleenlijck om vee te weyden woeſt gelaten wordt, eer, om ſijn kleynheyt, de naem van *Holm*, dan van eylandt, als men deſe naem ſtricktelijck neemt, waerdigh is.

SOVTH RANALS. Ruym vier duyſent ſchreden van hier, zuydooſtwaerts aen, leght *South Ranals*, 't welck ſelfs ſes duyſent ſchreden lang, en vijf duyſent ſchreden breet is, en in vele en afgebroke zeebergen uytloopt, en twee goede havens heeft, d'een *Wydwa* genoemt; en d'ander draeght de naem van de *heylige Margreta*, beyde heel bequaem, en die een veylige reê tegen alle woeſte ſtormen aen de ſchepen geeft. In dit eylandt zijn twee parochyen, en twee plaetſen tot de Godtsdienſt, te weten een noorderkerck, die heel kleyn is, en een zuyderkerck, tamelijck ruym, naer de zijde van de Pictiſche zee gelegen. 't Is vruchtbaer genoegh van haver, garſt, erten en boonen, om de menſchen, en van gras en hooy om 't vee t'onderhouden. Oock is 't in veel plaetſen tamelijck vochtigh, rijck van heyde, daer in de kudden beeſten, die matelijcke winſt geven, wijt en breet gaen weyden. De ſchapen worden jarelijcks in een enge plaets, gelijck koyen, gedreven, en daer door d'inwoonders met de handen de wol afgeſcheurt; want ſy ſcheren die niet met ſchaeren. Voorts, als ſy voorgenomen hebben een ſchaep tot hun ſpijs te bereyden (vermits ſy, gelijck wildt vee, op de bergen en in de heyde, ſonder bewaert te worden, loopen, en ſich alleenlijck in geburige plaetſen, die vruchtbaer zijn, begeven) ſoo ſenden ſy honden uyt, die hen als op de jaght vervolgen en grijpen: welcke gewoonte oock in alle d'Orcadiſche eylanden en *Holms* in gelijcke voorvallen ſtant gegrepen heeft. Sy melcken ſelden, of nimmer de ſchapen, maer dickwils de koejen. In dit eylandt is een wooning, naer mate van de plaets tamelijck vermaert, *Halcro* geheeten; en des ſelfs eygenaer wordt oock Heer van *Halcro* genoemt, niet van 't huys, maer van de *Halcros*, d'eerſte ſtichters van 't huys, van Noorwegen, gelijck men getuyght, geſproten. Deſe inwoonders zijn verre boven alle d'andere ingeborenen der *Orcades*, in ſtoutheyt en dapperheyt, gehouden, en worden noch heden ſodanigh geacht: want ſy begeven ſich om te viſſchen in 't felſte van de winter, ſonder eenige vrees, in de zee, die heel woeſt by hen is, en dickwils, gelijck d'ervarentheyt leert, aen hen tot ſchade en ondergang gedijt. Sy gelijcken naeſt aen de Schotten van *Cathenes* in zeden en Yrſche tael, en handelen gedurighlijck met hen.

Halcro.

Wydwa, en Margriet, twee havens.

BVRRA. Noordewaerts van dit eylandt leght het eylandt *Burra*, door een enge zeehals, *Water-ſound*, of *Lippa* genoemt, van *South Ranals* afgeſcheyden; drie duyſent ſchreden lang, en een breet, daer het ooſtwaerts ſijn uytſicht naer 't eylandt *Coupins* heeft. Dit *Burra* wijckt, naer ſijn grootheyt, voor byna geen der Orcadiſche eylanden, en brengt vruchten, haver, garſt, boonen, ſchapen, oſſen en paerden in groote overvloet voort. Naer 't weſten, daer het een weynigh tot bergen rijſt, ſiet men veel heyde, daer op 't landt boven ſwart is, en als met een korſt bedeckt, 't welck ſy in lange ſooden ſnijden, en, in de zon gedrooght, als turf tot branding gebruycken; en deſe turf, als hout eens aengeſteken, brant lange tijdt, en heeft weynigh, of geheel geen aſch, die heel fijn en wit is.

Hier

Hier is een ſeer treffelijcke wooning, die lichtelijck tegen de Paleyſen der groote Vorſten en Heeren geleken kan worden, ſoo om de heerlijckheyt van 't gebou, van ſeer uytnemende groote ſteenen, maer die ten meeſtendeel gebroken konnen worden, van de welcke een onmetelijcke overvloet in dit eylandt ſelf is, als om de ruymte van alle dingen, die tot het menſchelijck leven nootſakelijck zijn, van de welcke het wel verſien is; geſticht en volbouwt door 't beleyt, de vlijt, en groote koſten van de deurluchtighſte Heer Willem Stuart, Heer van *May*, (weêrgadeloos om ſijn gaſtvryheyt, miltheyt, en alderhande heusheyt) in een vlack veldt, dat droogh is, oock als het des winters ſwarelijck regent; naer de zijde van 't vaſte landt verçiert met holen voor de konijnen, van de welcken daer een onmetelijcke inkomſt is, die met uytgeſpannen netten buyten de holen, als ſy om te drincken uytkomen, gevangen worden, of die van de fretten, in de gaten ſelven geſonden, tot uytkomen gedwongen, en dus van de honden, hun uytkomſt uyt de holen verwachtende, gedoodt worden. Hier is oock een kapelle, die kleyn, maer echter treffelijck, en op de koſten van de ſelve Heer naerſtighlijck weêr opgebouwt is, in welcks midden een wonderlijck ſchuytje van ſekere man, uyt Groenlandt geſproten, aen een hooge balck hangt. De Bedienaer van *South-Ranals* bedient en beſorght deſe kerck. Wat *Burra* ſelfs aengaet, dit eylandt wort tamelijck wel bewoont. Tuſſchen *Burra* en 't vaſte landt is een ſtraet, omtrent van duyſent ſchreden breet, maer naer ſijn grootheyt, voornamelijck ſoo de wint fel blaeſt, ongeſtuymigh, en ſnel, gemeenelijck *Hamſound* genoemt, naer de Parochy Ham, een deel van 't vaſte landt, daer deſe zee voorby vloeyt. In deſe ſtraet leggen drie *Holms*,

Lamholme. niet verre van malkander, namelijck *Lamholme*, daer op een landtman woont, om dat het

Glumpsholme. Hunda. vruchtbaer van vruchten en gras is. *Glumpsholme*, dat kruyden draeght; en *Hunda*, met hey beſet, beyde bequaem om beeſten te weyden.

Van *Burra* naer 't noordweſten, omtrent

FLOTTA. twee mijlen verre, leght het eylandt *Flotta*, en weynigh meer dan vijf duyſent ſchreden lang, en vierde half duyſent breet, elders met hooge klippen, en elders met laege klippen omgort. Het heeft verſcheyde zeebergen,

Calf of Flotta. en een *Holm*, dicht daer aen gelegen, *Calf of Flotta*, dat is, *Flottas kalf* genoemt, van gelijcke aert als de moeder *Flotta*. In *Flotta* is oock een huys, *the Bolb of Flotta*, dat is, *Flottas* wooning gemenelijck genoemt, met een kapelle. Het heeft weynigh vruchtbare landen, en is dieshalven niet talrijck van inwoonders. Hier is overvloet van hey, en heyvogels, die ſeer ſmakelijck om t'eten zijn, en van verſcheyde viſſchen, en voornamelijck van kleene, groote en grootſte Steuren, gemenelijck *Sellaks*, *Kythes* en *Colmouſes* genoemt, die daer in groote menighte gevangen worden. Dit eylandt behoort aen de voorgenoemde Heer van *May*.

Omtrent duyſent ſchreden van hier naer 't weſten leght *South-Fara*, twee duyſent ſchreden lang, en naeuwelijcks duyſent ſchreden breet: 't welck, om dat het van natuer en aert met *Flotta* ſeer gelijck is, weynigh landtbouwers voed. SOVTH-FARA.

Van hier naer 't zuyden over de zee, omtrent drie duyſent ſchreden verre is 't eylandt *Walis*, gemenelijck *Waes*, vier mijlen en een half lang, en elders een weynigh meer dan drie mijlen breet: aen welcks zuyderlijck geweſt de Pictiſche zee, als een woedende hont aenknaegt, door welcks golven, gelijck ſoo veel tanden, de hooge en harde klippen, voor dit eylandt uytgeſpannen, beſtoockt en aengetaſt worden. Het heeft van en in ſich ſelf groote inkomſten van vruchten, weyden, viſſchen, zee- en landtvogelen, en van paerden. Men vindt hier in veel gebouwen, en veel onverſaeghde inwoonders, en voornamelijck de wooning, die *Snelſeter* naer 't zuyden, en die *Melſeter* naer 't weſten genoemt wort. Het heeft oock een bequame reê niet verre van *Snelſeter*. Hier is oock een kerck, bequaem om de Godtsdienſt te plegen, welcke, beneffens die van *Flotta*, van een Bedienaer alleen bedient wordt; derwaerts oock d'inwoonders van *South-Fara*, om de heylige dienſt deelachtigh te worden, naer toe vloejen. WALIS ofte WAES.

Voorby *Walis*, recht weſtwaerts aen is 't eylandt *Hoy*, 't welck met *Walis* van ſommigen twee, en van anderen een eylandt genoemt wort. Dit geſchiet voornamelijck in de tijdt, als de dagen en nachten even lang zijn, dat is naer de nieuwe ſtijl op den 21 Maert en September, in welcke tijdt de zee geweldighlijck bewogen wort, en krachtelijck barnt, als de golven, weghwijckende, 't ſant droogh laten, en deſe twee eylanden met een enge hals aen een hechten, en tot een eylandt maken: want de reyſigers te voet trecken dan droogh-voets van *Walis* naer *Hoy*; en als de ſtroom weêrkoomt, ſoo loopt de zee hier tuſſchen beyden in, en vertoont warelijck de gedaente van twee eylanden. *Hoy* ſtreckt ſich acht duyſent ſchreden in de langte, en vijf in de breette uyt; en kan, ſoo veel als 't gerijf en nut aengaet, lichtelijck *Walis* uyttarten. In dit eylandt zijn twee de diepſte dalen, die eenigh eylandt van *d'Orcades* heeft, die groote ſchrick veroorſaken in de lieden, die de top beſien, en hier deur reyſen, ſoo ſy onkundigh van de wegh zijn: want ſy ſchijnen eer wooningen der booſe geeſten, dan der menſchen; ver- HOY.

mits de gene, die in de ſelve komt, niets ſien kan, dan een kleyn deel des hemels daer boven, en van alle zijden hooge, ſteyle en dicke bergen. In deſe plaetſen mach warelijck van de gene, die dwalen, geſeght worden: Wee de gene, die alleen zijn. De bergen in dit eylandt overtreffen verre in hooghte alle andere bergen van d'Orcadiſche eylanden. Sommige van deſe zijn met moſch, andere met gras, of met hey bedeckt, op de welcke ſchapen, die niet bewaert worden, en als wilde beeſten zijn, ſwerven: in voegen dat ſy byna nimmer met honden, noch door eenige andere middel gevangen worden, maer van ouderdom alleen ſterven, en, uytgeteert zijnde, tot aes aen de honden en vogelen verſtrecken. In dit eylandt, by een boerſch dorp, gemenelijck *Rackwick* genoemt, is een ſeer hooge en afgebroken zeebergh, omtrent noordweſt uytloopende, in welcks holen ſekere voortreffelijcke vogel, gemeenelijck *the Lyer* genoemt, zijn neſt maeckt, ſijn eyeren leght, en die uytbroed. Deſe vogel, een weynigh kleynder dan d'eyndvogel, en grooter dan de regenvogel, is ſoo vet, dat hy geheel uyt ſmeer ſchijnt te beſtaen, die ſy met het ingewant aen 't ſpit ſteken, en dus droogen, op dat hy aengenamer ſmaeck hebben ſou; want hy heeft een viſchachtige ſmaeck: en ſy beſprengen hem met eeck en gember, en eten hem dus. Hy wordt by d'Orcaders ſelf voor een groote leckerny gehouden; en dieshalven doen ſy, hoewel met veel gevaer, groote naerſtigheyt om hem te vangen; en daer toe gebruycken ſy 't volgende middel: In 't begin van Auguſtus (in welcke tijdt deſe vogel ſmakelijckſt is) neemt een man, ſtout van moed en onverſaeght, en gewilligh om ſich in 't gevaer te begeven, en byna van de luyeren af hier in onderweſen, een groot dick tou, daer in veel knoopen leggen, omtrent een voet van malkander, en byna twee hondert vademen lang, 't welck hem onder d'ockſels om de middel vaſt gebonden wordt. Dit tou wordt ſoodanigh vaſt gebonden, dat het den menſch aen de billen tot een ſtoel, en aen de voeten tot een ſteun verſtreckt. In deſer voegen wordt hy van eenige menſchen, op de top van de zeebergh ſtaende, allengs neêrgelaten; op dat het tou door 't ſchuren aen de ſcherpe en uytſtekende hoecken in de klippen niet ſou breken, en de man, neêrvallende, ('t welck voor eenige jaren hier gebeurt is, door 't al te haeſtigh neêrlaten van 't tou,) niet geheel te pletten ſou vallen eer hy in de zee quam, om daer te ſwemmen: in voegen dat de man, dus neêrgelaten, een groote ſack, daer toe geſchickt, in korte tijdt vult, en by de knoopen van 't tou, als by trappen, weêr naer de top van de rots klimt. En deſe vogel neſtelt nergens in eenige andere plaetſen, als in deſe eenige zeebergh van *Hoy*. In dit eylandt is oock de haes, die men in geen ander deel der *Orcades* ſiet, met hayr, ſoo wit als ſneeu, bedeckt. Niet verre van de zeebergh der *Lyers*, gemeenelijck *Roraheyd* genoemt, naer 't zuydweſten, heeft de natuer ſelve voor ſich, ſonder eenige konſt, een treffelijcke en onoverwinnelijcke veſting, van d'inwoonders *Brabrugh* genoemt, gemaeckt. In dit eylandt, op ſekere afgang, tuſſchen twee bergen, leght de *Dwergſteen*, gemeenlijck *the Dwarfie ſteene* geheeten, twaelf voeten lang, en ſes breet, daer vele toeloopen, om die te ſien, in welcke plaetſen, de ſchijn van bedden vertoonende, geſien worden, waer in de man en de vrouw, indien ſy in hun naem gequetſt, en alleen zijn, naerſtigheyt doen, gelijck men ſeght, om kinderen te teelen. Op de top van een der drie bergen, hier aen gelegen, is een ſpringbron, uyt het hart, of uyt de grontveſt van de bergh voortkomende, van wonderlijcke klaerheyt, en ſeldſame ſoetigheyt, ſeer dienſtig om de dorſt te bluſſchen, en de duyſeling des hoofts te verdrijven; ſoo dat, indien iemant al drinckende een geheele ton van dit water deur ſijn maegh kon laten gaen, hy ſou gevoelen dat hy daer door voortaen niet meer duyſeligh ſou worden. Deſe bergen verſtrecken, indien men hier langs heen vaert, door hun wonderlijcke hooghte aen de gene, die naer Amerika zeylen, en van daer, of van de plaetſen, die noch verre van daer gelegen zijn, weêrkeeren, tot een treffelijk baken en geſichtbergen, om hun ſtreeck wel te houden. Omtrent de ſomerſche zonneſtant loopen de menſchen in groote hoopen naer de top deſer bergen, daer ſy het lichaem van de zon ter middernacht noch boven de kimmen ſien, doch met een weynigh verduyſtering, die van half elf tot half een uur van de volgende dagh duert: want dan hervat ſy haer heldere ſtralen, die ſy over ons half-ront verſpreyt. Deſe bergen, met heyde bedeckt, ſtrecken ſich in 't ronde uyt, en gaen ſpits boven toe. Van de top deſer bergen komen dikwils de dwarrelwinden met ſoo groot gewelt en gedruys afſtorten, dat ſy door haer ſchrickelijcke kracht de zee, 't landt en de hemel te ſamen ſchijnen te mengen, alles over hoop werpen, de ſwacke huyſen neêr doen ploffen, geheele ſtapels van d'ooghſt, wel te ſamen gebonden, uyt hun plaets lichten, en in de zee daer ontrent werpen: dieshalven de voorſichtige zeelieden, tuſſchen *Hoy* en 't vaſte landt zeylende, terſtont de zeylen innemen, en ſich ſelven, en hun goederen van 't gevaer beſchutten.

Naer 't noorderlijck geweſt, daer *Hoy* zijn uytſicht naer *Pomona* heeft, zijn veel landthuyſen, een kerck, die redelijck ſchoon is, en

en een luſtigh verblijf van de *Heer van Halcrum*, daer af boven geſproken is. Men ſiet in dit eylandt verſcheyde braken, of meeren, en voornaemelijck twee, die tamelijck groot ſijn, en rijck van viſſchen, inſonderheyt van ſalm: in voegen dat *Hoy* geen gebreck van iets heeft, daer af *Walis* overvloeyt. Tuſſchen de noortſijde van *Hoy* en tuſſchen *Pomona* is een engte van de zee, twee mijlen breet, en byna verwoeder dan de Pictiſche engte, met de welcke ſy in de natuur over een koomt, in de welcke de ſchepen en ſchuyten dickwils door ſchipbreuck vergaen, als ſy door tegenſtroom, en door de gevarelijcke winden, die uyt het geberghte van *Hoy* geweldighlijck blaſen, van de Weſterſche zee naer *Careſtone*, een veylige haven, om hun behoudenis te ſoecken tuſſchen deſe engte ingedreven werden. Eenige zeelieden, in deſe engte geworpen, hebben tot een gewoonte dat ſy, om de golven, die tegen malkander boſſen, en in dit ſamenſtooten byna tot aen de hemel ſteygeren, eenighſins te ſtillen, olie op de vlackte der baren ſtorten, daer terſtont eenige ſtilling der woedende golven op volght; in voegen dat het voorſte ſchip door Gods genade behouden uyt deſe ſwarigheyt geraeckt: Maer ach! de zee wort terſtont daerna door deſe olie veel verwoeder, en ſwelght als met open keel, ſonder eenige deernis, d'andere ſchepen in, die 't voorſte ſchip volgen.

GRAEMSA. In deſe engte leggen eenige eylanden; het voornaemſte is *Graemſa*, omtrent in 't midden tuſſchen *Hoy* en *Pomona*, byna twee mijlen lang, en in ſommige plaetſen over een half mijl breet, laegh, met klippen van alle ſijden omringt, vruchtbaer van oegſtvruchten, gras, hooy, en konynen; gelijck oock niet ongelegen om de viſſchen met d'angel te vangen. De inwoonders van *Graemſa* gebruycken turf, uyt *Cleſtran* (in *Pomona* gelegen, dat niet verre van *Graemſa* is) en uyt *Hoy* gebracht. Dit eylandt is met een wooning verciert, die niet ſeer groot, maer heel ſchoon is, daer in alle de gene, die derwaerts komen, ſoo wel d'Orcaders ſelf, als de vreemdelingen, ontfangen worden. Daer is niet meer dan een Paſtoor, die deſe kerck, gelijck oock de gene, die in *Hoy* is, bedient. Een weynigh van hier, ooſtwaerts aen, leght *Careſtone holm*, tamelijck groot en groen; en daer tegen over naer 't noorden is een ſeer vermaerde haven, die veel ſchepen kan bergen, en heel veyligh, hoe, en van wat ſijde de wint waeyt. By deſe haven ſijn verſcheyde gebouwen en herbergen, daer de reyſigers en uytlandigen, derwaerts komende, voor weynigh gelts van alles, dat tot eten en drincken dienſtigh is, verſorght worden.

Careſtone holm.

CAVA. Naer 't ooſten, beneden *Careſtone holm*, niet verre daer af, leght *Cava*, een kleyn Eylant, byna geheel met heyde bedeckt, maer bequaem tot de viſſchery, en daer veelderhande zeevogelen, voornamelijck een, van d'inwoonders gemeenelijck *the Tyſt* genoemt, die vet en kleyn is, gevonden worden.

Omtrent twee mijlen zuydwaerts van *Cava*, by de zeebergh van *Hoy*, gemeenelijck *Cruicknes* genoemt, leght het eylandt *Ryce*, wel kleyn, maer echter groen en vruchtbaer, en niet ydel van nuttigheden, naer de mate, die 't landt daer voortbrengt. Van *Coupins* ſullen wy een weynigh hier na op een beqnamer plaets ſpreken. RYCE.

Dit zy van de zuyderlijcke Orcadiſche eylanden geſegt. Tuſſchen de zuyderlijcke en noorderlijcke Orcadiſche eylanden leght in langte en breette het grootſte van alle d'Orcadiſche eylanden, het Vaſte landt, van d'inwoonders der Orcades, *the Mainland*, en van vele Geleerden, doch daer niet geboren, met een bekende naem *Pomona* genoemt. D'oorſprong van de naem wort niet bygebracht, 't en ware dat iemandt achte dat het van *Pomis*, dat is, ooftboomen, die daer nergens waſſen, genoemt was. Het ſtreckt ſich in de langte uyt op vier-en-twintigh duyſent ſchreden, en in de breette in ſommige plaetſen op negen, en in anderen op ſes mijlen. POMONA.

Dit geheele Vaſte landt, of *Pomona* loopt uyt in verſcheyde zeebergen, die in de Schotſche tael *Nes* genoemt worden. Een deel van *Pomona* heeft ſijn naem van deſe ſlagh van herten, die *Platyceroten* of daſſen genoemt worden, en is *Deernes* geheeten, 't welck de zeebergh der *Platyceroten* of daſſen is: want by d'Orcaders is noch een gerucht dat deſe geheele ruymte, die nu *Deerſound* (gemeenlijck *Dirtſound*) genoemt werdt, tot aen *Tankernes*, namelijck een andere zeebergh, weſtwaerts daer tegen over, daer nu de zee tuſſchen is, niet verre van daer gelegen, een groen en boſchachtigh landt heeft geweeſt, in 't welck de das eertijts geboren is, en geleeft heeft. Doch hoe waerachtigh dit gezegt wert, laet ick aen de gene, die ſulcks verſeeckeren. Men beſpeurt ſekerlijck dat in d'Orcades daſſen geweeſt hebben, ſchoon 'er nu geen gevonden worden, en dit uyt hun hoornen, die uyt het ingewant van d'aerde uytgedolven ſijn. *Deernes* is een hangend-eylandt: want niet verre van de wooning van de *Heer van Campſton* is een ſandige plaets, maer eng, een rechte en naturelijcke ſmalte, tuſſchen de zee naer 't noordweſten, en de zee naer 't noorden gelegen; en indien men deſe ſmalte deurgroef, 't welck lichtelijck door de naerſtigheyt der menſchen ſou konnen geſchieden, ſoo ſou *Deernes* van *Pomona*, daer het aen vaſt is, afgeſcheyden, en in een eylandt op ſich ſelf, dat heel treffelijck *Deernes.*

ſou

ſou ſijn, als een vermaeckelijck deel van *Pomona*, verandert worden. In *Deernes* is een ſeer harde zeeberg, die van d'Orcadiſche inwoonders *the Moule* (want dus ſpreken ſy, en niet *the Mule*) *of Deernes*, als of men de ſnuyt of ſnep van *Deernes* ſeyde, genoemt wordt. Voorby deze zeebergh loopt een geweldige ſtroom, uyt de zee naer 't noortooſten aengeſtuwt, maer noch ſnelder in de winter. Maer als de wint uyt het geſeyde geweſt blaeſt, ô goede Godt, hoedanige en hoe groote golven ſtooten en bulderen dan tegen malkander, die in de hooghten en verre boven de zeebergh op ſteygeren, jae ſoodanigh,

— Mare nunc ſpumis candentibus aſtra laceſſit,
Et nunc tartareis ſubſidit in ima barathris:

Op een ſelve wijſe worden de ſchepen en ſchuyten, in deſe barningen vervallen, naer 't believen der golven omgeſlingert, en in deſe engte

Callida nec cani juvat ars aut cura Magiſtri:

Maer Godt, een erbarmer, heeft hen van een reê, niet verre van daer, verſorght, die bequaem is om ontallijcke ſchepen te bergen, en te beſchutten, *Deerſound*, dat is, daſſen-boeſem genoemt.

Niet verder dan ontrent duyſent ſchreden van deſe ſmalte is een treffelijcke wooning, gemeenelijck *the New work of Deernes* genoemt, dat is, het nieuwe werck van *Deernes*, een der verblijf-plaetſen van de deurluchtige *Graef van Carrick*, terwyl hy leefde. Niet verre van hier, naer 't zuydooſten, leght

Coupins. *Coupins*, een middelmatigh eylandt, dat naer d'ooſtzyde en naer de Noortzee harde klippen heeft. Maer ter plaets, daer het ſich naer 't eylandt *Burra* (van 't welck het byna twee mijlen en een half naer 't weſten afgelegen is) keert, is het vlack, en vruchtbaer van ooftvruchten en gras, en viſchrijck, maer niet wel van heyde en turf verſorght. Het verſtreckt aen de gene, die van 't ooſten of zuyden naer d'Orcades zeylen, als tot een baken, naer de welcke ſy hun ſtreeck houden: 't heeft verſcheyde ſoorten van vogelen, en een holm dicht aen haer gelegen. Naer 't noorden is een ſeer hooge groene klip, die uyt de zee uytſteeckt, door de golven van *Coupins* afgeſcheyden, gemeenlijck *the Horſe of Coupinſa*, dat is, 't paert van *Coupinſa* genoemt.

In dit geweſt van *Deernes* ſijn veel gebouwen, onder de welcke een, *Brabiſter* genoemt, uytmunt: en tegen over de zeeboeſem van *Deernes* is een ander gebouw, naer 't weſten, *Seba* geheeten. In de Parochie, gewoonelijck *Ham* genoemt, niet verre van *Lamholme* (van 't welck hier voor geſproken is) naer 't noorden in *Pomona*, is oock een treffelijck gebouw, ten meeſtendeel van ſchuerſteen gebouwt, met een Dorp-kerck, die tamelijck beſocht, en van een Predikant bedient wordt. By *Tankernes* is oock een ander huys, tamelijck ruym, en een kerck, naer *S. Andries* genoemt, welcke van een ſelve Predikant, als die van *Tankernes*, bedient wordt. Van hier tot aen d'eenige Stadt, die in d'Orcades is, leggen verſcheyde boerſche gebouwen verſpreyt, die naer de wijſe van 't landt tot verſcheyde nuttigheden wel gebouwt ſijn.

De Stadt Kirckwall. De Denen, in welckers gebiedt d'Orcaders lang geweeſt hebben, noemden deſe Stadt *Cracoviaca*, en wert nu met een bedorve naem van de Schotten *Kircwa*, van d'inwoonders ſomtijts *Kirckwall*; maer ten meeſtendeel, gelijck de Schotten ſeggen, *Kircwa* genoemt, en ſtreckt ſich tot vier hondert duyſent ſchreden en verder in de langte uyt, ſchoon zy niet meer dan een ſtraet in ſich begrijpt. Zy is tamelijck dicht gebouwt van huyſen, van de welcken ſommigen laegh ſijn, en anderen in de hooghte opſtijgen, en ſterck van ſteenen, die van natuur vierkant ſijn, en van ſelf in ſtroocken kloven, (gelijck in alle andere Orcadiſche eylanden geſchiedt) even als van gebacke ſteenen, gelijck by de Hollanders in gebruyck is, gebouwt.

Het Koninglijcke kaſteel van *Kircwa* was eertijts ſeer ſterck, en verſien met alle dingen, die nootwendigh ſijn om een belegh af te weeren, tot bewaring der goederen, van de ſtedelingen derwaerts gebracht, en voornaemelijck met geſchut, dat ſeer verre en wijt yſere koegels uytwerpen kon. In 't ingewant ſelve der muren (ſoo dick ſijn zy geweeſt) waren veel treffelijcke kamers gebouwt. 't Een deel daer af ('t ander is verwoeſt) wordt tot een geheughteecken en toon van des Konings gramſchap voor d'oogen der menſchen vertoont. Niet verre van dit kaſteel ſtaen veel treffelijcke huyſen, op de koſten van Robert Rhedus gebout, die in de tijdt van Maria, Koningin van Schotlandt, Biſſchop van d'Orcades was. Men ſiet niet verre van hier een overtreffelijck gebouw, met groote vlijt en koſten aengevangen; maer uyt oorſaeck van de verhaeſte doot van des ſelfs ſtichter, de machtige Graef van d'Orcades, Patricius Stuart, van Koninckлijck bloet geſproten, niet tot het voorgeſtelde eynde gebracht. Dicht aen deſe huyſen leggen drie luſthoven, en in een van deſe ſtaen eenige boomen, die echter nimmer rijpe vruchten voortbrengen: jae men ſiet (behalven hier, en in *Hoy*, daer niet ſoo ſeer boomen, als boomtjes waſſen) in alle d'Orcadiſche eylanden geen boom, of ſtronck. En van deſe hoven word het geheel aenpalende geweſt, eertijts de wooning van de Graef en Biſſchop, en nu van de Predikant, met een gemeene naem der Orcaders *the place of the yeards*, dat is, de plaets der hoven genoemt.

Tuſſchen

Tuſſchen 't Paleys en het Koninckklijck kaſteel is de kerck, naer de heylige Magnus genoemt, die, gelijck men ſeght, d'eerſte in deſe eylanden Chriſtus Euangelium gepredickt heeft. Deſe kerck is naer die plaets tamelijck heerlijck, ſeer lang, maer naeuw, en van ſtercke ſteenen, die wonderlijck glad gemaeckt zijn, gebouwt, boven overwelft, behalven in drie kolommen naer 't weſten, daer na aengebouwt, om, gelijck d'inwoonders ſeggen, 't geſicht van het kaſteel t'onderſcheppen van d'aenſchouwing van 't Paleys, of Biſſchops-huys, op dat d'een niet van d'ander verwoeſt ſou worden door een doodelijcke haet, die tuſſchen de lieden van Koninckklijke afkomſt, en de Biſſchoppen geweeſt heeft. In de toren van de kerck is ſoo groot een verwarring van wegen, dat d'onkundigen, daer in getreden, naeuwelijcks weêr uyt ſouden konnen komen, ſoo ſy niet van iemant, die in de plaets kundigh is, als met Ariadnes draet, daer uyt geleyt wierden. Deſe kerck is met klocken, die muſijck ſpelen, en van alle zijden verre gehoort worden, verçiert; en daer by ſoo ſterck, dat hondert mannen, van alle nootwendige dingen verſorgt, haer lichtelijck tegen duyſent mannen ſouden beſchermen, en, ſoo ſy grof geſchut hadden, hen afdrijven, die echter maer van een Predicant, met een Voorleſer bedient wordt. Hier bloeyt de gemeene Latijnſche ſchole van *Kircwa*, met veel beſondere ſcholen in d'eygen tael, om de jonckheyt t'onderwijſen. Hier wordt jaerlijcks, omtrent in 't eynde van Iulius, of in 't begin van Auguſtus, een jaermerckt van drie dagen gehouden, ter eeren van S. Olaus, die een Noorman geweeſt, en, gelijck men ſeght, hier by d'Orcaders 't Euangelium gepredickt heeft. Van deſe kerck tot aen de ſtrant (die eertijdts des Konings ſtadt wierd genoemt, gelijck het deel van de ſtadt, dat ſich van de kerck naer 't zuyden ſtreckt, des Biſſchops-ſtadt wierd geheeten, maer deſe benamingen zijn nu by d'inwoonders afgeraeckt) is *Kircwa* wel bebouwt met verſcheyde treffelijcke gebouwen, beneffens een kapelle, brugh en huys, om des Konings ſchattingen t'ontfangen. Naer 't noorderlijck geweſt van de ſtadt is een ruyme haven, en reê, in de welcke de ſchepen en ſchuyten, daer gelegen, oock in 't felſte van de winter ſeer veyligh aen de ſtrant leggen.

Omtrent twee duyſent ſchreden weſtwaerts van de ſtadt, over de *Reê van Kircwa*, is een ſeer hooge bergh, gemeenlijck *Wytfel-Hill* genoemt, op welcks top een groote hoop van turf geleght is, daer men, als de ſtadt van eenigh gevaer gedreyght wordt, de brandt inſteeckt, om aen alle d'inwoonders van d'Orcadiſche eylanden, die alle de top van deſe berg konnen ſien, bekent te maken, dat ſy te voorſchijn moeten komen, om 't gevaer af te weeren: en op alle toppen der hooge bergen in d'Orcadiſche eylanden worden ſoodanige hoopen turf geleght, om die in diergelijcke gelegentheyt aen te ſteken.

Aen de voet van deſe bergh naer de weſtzijde leght in de zee *Damſa*, het eerſte der noorderlijcke Orcadiſche eylanden, niet verre van *Pomona*, duyſent ſchreden lang, en ſmal, vruchtbaer, groen van gras, en rijck in viſſchery. Men vindt hier, gelijck oock niet in 't geburigh *Holm*, een weynigh kleynder dan *Damſa*, geen vergiftigh dier, dat hier voortgebracht wordt, ja oock geen muys, of mol; en indien men die van elders inbrengt, ſoo ſterven ſy terſtont, of ſtorten ſich in zee, om daer te ſterven. DAMSA.

Ter plaets, daer *Pomona* ſich van *Kircwa* weſtwaerts aen uytſtreckt, en van weêrzijden in vele plaetſen ſwelt het Landtſchap op in verſcheyde bergen, en is echter vruchtbaer, en van alle nuttigheden byna overvloediger, dan andere eylanden in deſe geweſten, verſien. Het heeft negen boerſche Parochyen en kercken: *Firtha*, *Stannes* (daer de wooning van 't geſlacht der *Ballandiners* is) aen de binnenzee, die vier mijlen lang, en ruym is, behalven aen d'uytgang, daer men over een houte brug, gemeenlijk *Waith* genoemt, gaet, vruchtbaer van rivier-ſalm, ſoo groot als kleyne ſalmen, en van andere viſſchen, die ſy ſouten, in tonnen doen, of in de rook te droogen hangen, daer in een groot deel van hun winterſpijs beſtaet: *Orfra*, *Harra*, daer 't landt vlack, vruchtbaer, en aengenaem is, en de Gotſche tael meeſt bloeyt: *Stromnes*, in de welcke, niet verre van de zeebergh, gemeenlijck *the blak Craige*, dat is, de ſwarte ſteen genoemt, een treffelijck gebouw is, op de koſten van Gramus gebouwt, die de leſte Biſſchop van d'Orcades geweeſt heeft, gemeenlijck *Brecnes* geheeten: *Sandwick*, daer een ander treffelijck gebouw, met een kapelle is, op de koſten van de ſelve Biſſchop uyt de gront opgetrocken, by de binnenzee, daer veel ſwanen zijn: *Byrſa*, met een vermaerde Baronny, aen welcks weſterlijcke ſtrant, by 't half-eylant, *the Burg of Byrſa* geheeten, gelegen is een ſeer ſchoon Paleys, een vierkantigh werk, in geſtalte van een kloofter, met een ſpringbron in 't midden van de plaets, met twee lange wandelryen, op verſcheyde wijſen geſchildert, behalven veel andere dingen, die aengenaem om t'aenſchouwen, en konſtelijck gebouwt zijn. En eyndelijck *Evia* en *Rendela*. POMONA.

De geheele weſterlijcke ſtrant van *Pomona* is met veel zeebergen en harde klippen omringt, en heeft ſijn uytſicht naer d'open zee, ſonder dat daer eenige eylanden of klippen

geſien worden. In verſcheyde plaetſen van *Pomona*, gelijck in eenige andere Orcadiſche eylanden, wordt wit en ſwart loot gevonden, ſoo goet, als men ergens in Britanje vint.

ALHALLOW. Het tweede noorderlijck eylandt van d'Orcades is *Alhallow*, kleen, in een enge, maer echter verwoede zee, aen de zijde van *Pomona* gelegen, treffelijck in viſſchery, uyt oorſaeck van de ſnelheyt der voorbyvloejende ſtroom.

ROOVS. 't Naeſte noordewaerts daer aen, over een enge tuſſchenvloejende zee, is *Roous*, acht duyſent ſchreden lang, en ſes duyſent breet, dat vele groote en hooge zeebergen, en ſijn uytſicht naer de zee heeft, en ſich tot ſeer hooge bergen verheft, die met dicke en dichte heyde bedeckt zijn: 't is op de ſtrant tamelijck wel gebouwt, rijck van turf, viſſchery, konynen, heyvogelen en vruchten.

WEYR. Ooſtwaerts van hier, meer dan twee duyſent ſchreden verre is *Vera*, gemeenlijck *Weyr*, een eylandt, twee mijlen lang, en ſmal, rijcker van vruchten, dan van turf, die uyt het geburigh *Roous* daer gebracht wordt.

GERS. Drie mijlen achter *Weyr* naer 't noordooſten leght het eylandt *Gers*, met de *Holms*, van welke de grootſte, gemeenlijck *the Hen of Gerſa*, dat is, *de Hen van Gers* geheeten wort, die allengs, gelijck een pyramide, in een ſpitſe berg opgaet, en die, gelijck *Roous*, overvloet van gerijf heeft.

EGILSA. Omtrent drie mijlen van *Gers*, noordewaerts aen leght *Egliſa*, gemeenlijck *Egilſa*, omtrent twee duyſent ſchreden lang, en duyſent breet; vruchtbaer, maer ſonder turf, en de gene, die ſy gebruycken, wordt met ſchuyten uyt *Roous* over de woeſte zee, die ſnel ſtroomt, gevoert. Hier is een kerck, met een toren, die hoogh is, en ſpits toegaet, daer S. Magnus, de beſcherm-heyligh van d'Orcades, gelijck het gerucht loopt, begraven is. Niet verre van de kerck is oock een heerlijck huys.

SIAPINSA. Naer 't ooſten van *Egilſa* leght het eylandt *Siapinſa*, gemeenlijck *Shapinſa*, tegen over *Kircwa*, daer het drie mijlen af is. Dit eylandt is omtrent ſes duyſent ſchreden lang, en drie duyſent breet. Het heeft een haven, die tamelijck bequaem is, en de naem van *Elwick* voert, en een holm dichte by, *Elgerholm* geheeten, breet en grasrijck. *Siapinſa* ſelve is met verſcheyde gebouwen, maer voornamelijck met de wooning, gemeenlijck *Sound* genoemt, verçiert. Het heeft oock veel heyde, daer puyck van turf, en heyvogelen gevonden worden. Het is byna in 't geheel effen en laegh, en heeft voor ſich een eygen en beſondere Predicant.

Noorderlijck FARA. Zuydweſtwaerts van hier, omtrent vijf mijlen verre, over een woeſte zee, die gedurighlijck tot hooge bergen rijſt, leght het noorderlijck *Fara*, byna drie duyſent ſchreden lang, maer ſmal, daer weynigh huyſen zijn, en dat naer de ſleur van dat lant met veel gerijflijckheden verſorght is. Men ſiet twee Holmen tuſſchen dit eylandt, en

WASTRA. *Waſtra*, een eylandt, dat drie mijlen van *Fara* gelegen is; het grootſte van alle de Orcadiſche eylanden, naer 't weſten gelegen, daer af het oock de naem gekregen heeft. Het is acht duyſent ſchreden lang, en op ſommige plaetſen vijf, en op andere plaetſen drie duyſent breet, en van verſcheyde zeebergen, ſommige hooger naer 't zuyden en weſten, en andere lager, omringt; leght in een ſeer verwoede zee, en is deurgaens met landthuyſen, en met een ſeer ſterck kaſteel, gemeenlijck *Nautland* genoemt, verçiert. Men vint daer veel heyde, en konijnsholen, die wel verſien zijn, en oock een goede reê, die *Fer-yo* genoemt wordt. Kort, deſe plaets wijckt voor geen ander eylandt der Orcades, 't zy in de viſſchery, vruchten, en in veel andere nuttigheden, en voornamelijck in dappere en onverſaeghde mannen.

PAPA WASTRA. Van hier naer 't noorden, byna twee mijlen verre, is 't eylandt *Papa Waſtra*, dat omtrent drie duyſent ſchreden lang, en vijftien hondert breet is, en met een haven, die bequaem is tuſſchen 't eylandt ſelve, en de bygelege Holm, verçiert. Dit eylandt is tamelijck dicht bewoont, en geniet de ſelve nuttigheden, die het groot *Waſtra* ſelf geniet, en ſijn beyde te ſamen met een Predicant verſorght.

EDA. Ooſtwaerts van *Papa Waſtra*, omtrent ſeven mijlen verre, leght het eylandt *Eda*, byna duyſent ſchreden lang, en op ſommige plaetſen vijf mijlen breet, doch op andere veel ſmaller. Het geheele landt is byna met heyde bedeckt, en is vol gepropt van heyvogelen; dieshalven zijn hier weynigh wooningen, uyt oorſaeck van de onvruchtbare gront. Men vindt echter daer twee voorname gebouwen, 't een aen d'ooſterlijcke ſtrant, *Green-ſtofts* genoemt, 't ander naer 't weſten, by de plaets, *the Calfe of Eda*, dat is, *'t Kalf van Eda*, geheeten, voor weynigh jaren heerlijck van de *Graef van Carrick* geſticht, en met twaelf ſoutpannen, ten deel in 't eylandt ſelf, ten deel in 't *Kalf van Eda* geſtelt, verſien, daer in dagelijcks het beſte en fijnſte ſout gemaeckt wordt. By dit gebouw is een zeeboeſem, en daer in een ſeer bequame haven, en op een ſeer hooge zeebergh, dicht by de haven, veel treffelijcke valcken, die daer jaerlijcks neſtelen, en van daer uytgevoert worden, gelijck op veel andere zeebergen van d'andere Orcadiſche eylanden. *Eda* heeft oock overvloet van voortreffelijcke ſteenen, met de welcken in de winter op 't ys geſpeelt wordt.

STRONSA. Omtrent vier mijlen van *Eda*, zuydooſtwaerts aen, leght *Stronſa*, byna ſes duyſent ſchre-

ſchreden lang, en meer dan drie duyſent breet, ſeer wel bekent by de Hollandtſche en Schotſche zeevarende lieden, die naer Schetlandt op de viſſchery trecken, uyt oorſaeck van de bequaemheyt der reê en haven, die daer ſeer veyligh is. Het is ſeer vruchtbaer, en heeft dieshalven veel huyſen, maer voornamelijck drie, *Huyp*, tegen over *Eda*, *Holland* en *Housbey*, die hun uytſicht naer de klip hebben, gemeenlijck *Ouskerrie* genoemt, ſeer geluckigh in de viſſchery, en byna duyſent ſchreden van *Stronſa* ſelf afgelegen. Men vint geen heyde, en dieshalven oock geen turf in geheel *Stronſa*, behalven op een plaets, die haer uytſicht naer *Siapinſa* heeft, 't welck tien mijlen zuydwaerts daer af gelegen is, en een verwoede zee tuſſchen beyde heeft. Dit deel wordt *Rauſi* genoemt, en is een half-eylandt, tamelijck vruchtbaer, en met veel hey-landt, daer turf ten dienſt van 't geheel eylandt uytgedolven wort, en van alle zijden met veel hooge zeebergen bewalt.

RAVSA.

Niet verre van de ſtrant, dicht aen de haven, leght aen *Stronſa*, weſtwaerts daer af, een eylandt, *Papa Stronſa* genoemt, meer dan duyſent ſchreden lang, maer ſmal, ſeer vruchtbaer, doch niet rijck van turflant, en naer ſijn grootheyt tamelijck met huyſen, en met ander gerijf verſorght. *Eda*, *Stronſa* en *Papa Stronſa* werden geſamentlijck van een Predicant bedient.

PAPA. STRONSA.

Voorby *Papa Stronſa* naer 't zuydweſten legt *Sanda*, na *Pomona* het grootſte van alle d'Orcadiſche eylanden, twaelf mijlen lang, van de zeebergh *Spurnes* tot aen de laege zeebergh *Lopnes* of *Toſtnes*; van *Hauchnes* naer 't ooſten, en *Whytmailnes* naer 't weſten byna acht mijlen breet, en op andere plaetſen eng, voornamelijck in 't midden. Naer 't noorden is het ſoo laegh (want naer 't zuyden rijſt het hooger op) dat de zeelieden, die dit eylandt niet kennen, dat niet in 't geſicht krijgen voor dat ſy dicht daer by zijn; 't welck de gene, die by nacht derwaerts zeylen, dickwils ſchipbreuck doet lijden. D'inwoonders van *Sanda* wenſchen dickwils, en in ernſt, dat dit geſchieden mach, op dat ſy van de gebroke ſchepen brantſtoffe ſouden krijgen; want in dit geheel eylandt is geen heyde, of turflandt. Sy bereyden en koken hun ſpijs en dranck met ſtroo, of met meſt van beeſten, of met lange ſtruycken, en bladen, als van zeegras, dat hier, en in alle d'andere Orcadiſche eylanden in groote overvloet is, en dat in de ſomer in de ſonneſchijn gedrooght, en als een ſchat tot dit gebruyck bewaert wordt. De rijcken van dit geweſt (gelijck oock de machtigen uyt *North Ranals*, daer geen heyde is) doen in breede ſchuyten uyt *Eda* over de ſchrickelijcke zee, een lange wegh verre, en ſomtijdts oock korter, turf naer hen huys voeren. Dit eylandt is vol gepropt van vette konijnen, die in 't heele landt verſpreyt zijn, daer af d'inwoonders, na de viſſchen, ten meeſtendeel leven. Hier zijn deurgaens veel huyſen, en overal groote overvloet van oſſen, ſchapen, vruchten, hooy en gras op 't landt, en van verſcheyde viſſchen uyt de zee. De gront is hier in 't felſte van de winter ſeer droogh en ſandigh, daer af dit eylandt de naem gekregen heeft. Hier ſijn twee kercken, en oock twee Paſtoren, van de welcke d'een oock de kerck van *Ranals* bedient.

SANDA.

Omtrent drie mijlen van hier naer 't zuydweſten leght *North-Ranals*, meer dan drie duyſent ſchreden lang, en meer dan duyſent breet, vlack, laegh en droogh, en met een kerck van de heylige Olaus (daer af boven geſproken is) verçiert, en dat aen de ſelve gemacken en ongemacken deelachtigh is, die *Sanda* heeft, van 't welck het door een ſeer vervaerlijcke zee afgeſcheyden is.

NORTH-RANALS.

Dit zy genoegh van d'Oreadiſche eylanden in 't gemeen geſeght.

Lucht.

In de ſomer, gelijck oock ſomtijdts in de winter, genieten d'Orcaders een ſeer gematighde en geſonde lucht, die tot de geſontheyt en 't lang leven der inwoonders ſeer dienſtigh is. Het landt is hier ten meeſtendeel ſeer mager en ſchrael, en deurgaens met groote of kleyne ſteenen vermengt. De aerde is oock niet diep, als op een vaſte gront ſteunende; en dieshalven konnen ſy de ploegh niet diep in d'aerde laten gaen, of het landt laegh omſpitten. Sy ploegen ſomtijdts 't landt met vier paerden alleen, en ſomtijts met twee, daer ſy twee oſſen, of twee koejen byvoegen, en werpen licht zaet, dat ſy daer hebben, in de vore. De meſt, die ſy, behalven de paerdedreck, voornamelijck gebruycken om 't landt te meſten, is zeegras, dat in groote dwarrelwinden van de klippen afgeſcheurt, en op de ſtrant geworpen wordt.

Hoedanigheyt van 't landt.

Vruchten.

Sy hebben ſoo groot een inkomſt van vruchten, voornamelijck van garſt, (want ſy houden de haver t'huys, om dat ſy daer af geen ſoo groote overvloet hebben,) dat ſy die, gedorſcht en wel geſuyvert hebbende, in ſacken, konſtighlijck van ſtroo gemaeckt, doen, en aen d'uytheemſche volcken te koop ſenden.

Beeſten.

Men vint hier geen geyten, maer veel oſſen, koejen en ſchapen, daer af ſy tot hun behoef melck, kaes en butter krijgen, van de welcke 't gene, dat ſy ſelf eten, beſt is; maer 't gene, dat ſy tot ſchatting aen des Konings pachters, of aen hun Heeren betalen, word niet wel beſorght om klaer te levereri. Hier zijn oock meer kudden van verckens, die in 't gras, op de bergen, en in de heyde beter, dan in Engelandt, weyden: een ontellijck getal van zee- en lant-vogelen. Hier is een groote overvloet

Voge'en.

Visschen. vloet van byna alderhande visschen, gelijck van walvisschen, zeekalven, en zeeverckens: oock veel schulp-visschen, als zeekrabben, oesters, kreeften, mossels, zeeslecken, en vele anderen. Hier is geen vergiftigh dier, en oock niet schrickelijck om aen te sien, behalven de padde. Men vint by hen oock paerdekens, die sy gemeenlijck *Shalties* noemen, wel verachtelijck van gedaente, maer tot alle diensten seer nut, ja meer dan men gelooven kan.

Boomen. Men vindt hier nergens geen boomen, (behalven te *Kircwa*, en eenige boomtjes in *Hoy*) dan heyde, en dit niet soo seer door 't gebreck van den hemel of van 't landt, als wel door d'onachtsaemheyt der inwoonders: gelijck men klaerlijck bespeurt uyt de veelheyt van de wortelen der boomen, die daer in vele plaetsen uyt d'aerde uytgedolven worden.

Leefmiddelen. Het gemeen, en voornamelijck de boeren, heeft in de dagelijckssche leef-middelen noch veel van d'oude spaersaemheyt behouden; en dieshalven genieten sy een groote en byna eeuwige gesontheyt van ziel en lichaem: men vindt selden siecken onder hen; en vele sterven als sy van ouderdom uyt en afgeleeft zijn. D'onkunde der wellusten, uyt een eerlijcke behoefte voortgekomen, vermagh meer by hen, dan by andere volcken de konst der Geneesmeesters (die niet by hen gevonden worden) om de gesontheyt te bewaren, of, verloren zijnde, weêr te krijgen.

Vernuft. Sy zijn tamelijck schrander van vernuft, en bequaem om alle konsten en wetenschappen te leeren, vast van geheugenis, en vele van hen schoon van gedaente, en lang van gestalte, vrolijck van gelaet, dapper en kloeckmoedigh; en betoonen, als de gelegentheyt verschijnt, sich dapper en onversaeght van gemoed, om in 't besonder, of in 't openbaer te strijden. Naer hun opvoeding spreken sy selven spitsinnighlijck, en luysteren gratighlijck naer 't gene, dat van anderen scherpsinnighlijck voortgebracht wordt, 't welck sy opsluyten. Sy betoonen, of pogen te betoonen de heusheyt en beleeftheyt, die sy van de Schotten, by hen woonende, geleert hebben. Sy, ja self de boeren, luysteren naerstighlijck naer de heylige predicatien, en, gehoort zijnde, brengen die malkander weêr in geheugenis.

Godsdienst. Sy eeren Christus Geboortedagh, en het Paeschfeest, en komen dan met groote toeloop in de kercken, om deelgenoten van des *Menighte.* Heeren Avontmael te worden. Daer is een groot getal van inwoonders in d'Orcades: want toen, in 't leven van de leste Graef der Orcades, de hoofden getelt wierden, 't welck in hun wapenmonsteringen eenige malen geschiet is, wierden by *Kircwa*, in een lustige bygelege beemd, tien duysent mannen getelt, behalven de gene, die met ploegen, saeyen, en huysen te bouwen besich waren.

Wetten. Indien d'ouders door hun sterven eenige landen nalaten, soo deelen d'overige kinderen, 't zy mannelijck of vrouwelijck, die in gelijcke deelen onder malkander; en sijn erfgoet te verkoopen wordt by hen soo hoogh als kerckschending opgenomen.

Molens. Sy malen hun graen met watermolens (want daer zijn geen wintmolens) in de winter, als het water noch niet bevrosen is. Sy breken dat niet tot stof, gelijck in Schotlandt, maer tamelijck grof, gelijck te sien is, soo wel in hun broot, onder d'asch gebacken, 't welck daer meest gebruyckt wordt, als in hun broot, op een ysere of steene rooster gebacken. Als de watermolens van koude bevriesen, soo malen de vrouwen het graen met een hantmolen, by hen *Quearnes* genoemt, die daer lieffelijck onder singen, 't welck het onaengenaem gedruys der handtmolens versacht.

Gewichten. Sy gebruycken tweederhande gewichten, en wegen met het groot, *the Poundlar* genoemt, het graen, en met het kleyn, 't welck sy gemeenlijck *Bismer* heeten, de wol, die wat wreeder en harder by hen is, en butter, kaes, vlas, en andere kleyne dingen.

Zeden. Sy zijn ruym en milt in gasteryen, die sy by hen een weynigh voor Christus geboortedagh beginnen te houden, en byna de geheele winter daer in volharden, voornamelijck te *Kircwa*, om vrolijcker van geest te zijn, of om nieuwe vrientschap te maken, of om d'oude, uyt eenige oorsaeck verflaeut, te vernieuwen, en te bevestigen. Sy hebben verscheyde en goede gerechten, naer dat hun landt voortbrengt, en goede dranck, voornamelijck bier, somtijdts met en somtijdts sonder hop gekookt, dat krachtigh en klaer is, en een aengename koleur heeft, die tot drinken noodight.

Soodanigh bier, in *Lyth*, *Edinburgh*, en in veel andere plaetsen in Schotlant wel bekent, wierd eertijdts gekoockt in de boere huysen van Neder-Scapa, een plaets, duysent schreden van *Kircwa* zuydwaerts, en noch in de stadt gelegen: en de kooplieden doen het somtijdts soo sterck koken, dat het, als men een druppel daer af in 't vuur werpt, terstont, gelijck de brandewijn, tot vlam opgaet, en een lange tijdt, te weten seven of meer jaren goet kan blijven.

Indien sy over hun maeltijden in 't drincken eenige Spaensche of Fransche wijn hebben, (van de welck tamelijcke overvloet uyt *Lyth* naer *Kircwa* gevoert wort) soo drincken sommige soo vele t'ongebondener; en anderen, die matighlijcker souden drincken, worden, tegen hun wil en voornemen, dickwils door de voorgestelde namen der afwesige vrienden tot drinken gedwongen. De seer groote kroes

van

van de heylige Magnus, die sy Beker noemden, is voor vele jaren van de Bisschop Laus naer *Glasco* gevoert; en dieshalven konnen de Bisschoppen, by hen komende, (want hier is nu geen Bisschop,) door 't uytdrincken van de selve, niets van hun voorspoet of tegenspoet voorseggen, gelijck hun voorouders deden.

Overheyts Ampten.

De gene, die 't opper-overheyts ampt bekleet, en in gedingen, en kleynder en grooter saken voor Opperschout verstreckt, woont te *Kircwa*, daer de Raedt, soo wel de wereltlijcke, als de geestelijcke, oock sijn steê heeft, daer aen allen Recht gesproken wordt, die in gestelde tijden, te weten op d'eerste van November, of daer omtrent uyt d'eylanden aenkomen. Onder d'Opperschout zijn noch vier minder Schouten van *Kircwa*, die sy Baljuwen noemen, en die door de stemmen van d'Opperschout, die oock Burgermeester van *Kircwa* is, en van de leden van de wereltlijcke Raedt jaerlijcks verkosen worden. Desen verhooren de mindere saken, als d'Opperschout, om de verschillen te hooren, en Recht te spreken, alle eylanden deurreyst. Sy verwijsen de misdadigen, die aengebracht en gevat zijn, ten vuur, en dit op hun eyge bekentenis, of sekere vonnissen, en onbesproke getuygenissen, daer 't onderscoeck en de goetkenning van de kerckelijcke Dienaers voorgaet.

De Bedienaers van Godts woort vergaderen alle maenden te *Kircwa*, doch in de somer, want des winters durven sy sich niet op de woeste zee begeven; en komen te samen om gelijcke reden in 't verhandelen der geestelijcke dingen, als in Schotlandt, uyt het welck sy ten meestendeel gesproten zijn.

't Getal der Bedienaers is seventien in 't geheel, drie, die in de zuyderlijcke eylanden, acht die in *Pomona*, en ses, die in de noorderlijcke eylanden de kercken, en de dingen, die daer toe behooren, besorgen, en de kerckelijcke tucht aen de misdoenders met groote naerstigheyt en strengheyt plegen.

Sy zijn heden alle van de Gereformeerde Religie.

Oude inwoonders.

Men weet niet sekerlijck wie d'eersten d'Orcadische eylanden bewoont hebben. Sy beweeren alle dat sy Duytschen van oorsprong zijn geweest; maer men verhaelt niet uyt wat geslacht van Duytschen sy gekomen zijn. Indien men uyt de tael gissing mocht maken, soo sou men mogen achten dat sy uyt Noorwegen of Denemarcken gesproten zijn; want eertijdts, en noch heden gebruycken sy in vele, maer niet in alle d'Orcadische eylanden d'oude Gotsche of Noorweeghsche tael, doch grootelijcks bedorven; en sy gebruycken een selve wijse in 't wegen, als de Noorwegers. Maer heden is by hen de tael der Schotten (van de welcken een groot getal onder hen woont, die de voornaemste ampten in de kerk, en in de politie bedienen) in 't gebruyck, gelijck oock de Gotsche tael, die van sommige onder hen gebruyckt wordt. Sommige achten dat sy Picten hebben geweest, voornamelijck hierom, dat d'engte, die hen van *Cathenes* afscheyt, de Pictische engte genoemt wort, en oock om dat in verscheyde plaetsen van d'Orcades eenige onderaerdsche huysen worden gevonden, die, gelijck men noch heden acht, de wooningen der ingebore Picten hebben geweest. Doch van een onsekere saeck kan men niets met sekerheyt seggen.

Andere Beschrijving van

D'ORCADISCHE EYLANDEN.

Orcades.

HEt noorderlijck deel van Schotlandt heeft tot sijn geburen aen 't vaste landt naer de noortzijde d'Orcadische eylanden, naer de westzijde de Hebridische eylanden, en noch verder naer 't noorden Schetlant. D'Orcadische eylanden, die van menschen bewoont worden, zijn 28 in 't getal, behalven meer anderen, ledigh van inwoonders, en alleen dienstigh om vee te weyden. Sy, met een matelijcke ruymte van malkander gescheyden, worden gemeenlijck *Orkney* genoemt. Soodanigh noemt hen een oudt parkement-schrift, gelijck *Argath*, dat is, boven de *Geten*. Cambdenus wil liever boven *Cath*; want sy leggen tegen over *Cath*, een Landtschap van Schotlandt, 't welck, uyt oorsaeck van sijn zeebergh, nu *Cathnesse* genoemt wordt; welcks inwoonders *Carini* voor *Cathini* qualijck by Ptolemeus genoemt schijnen te worden. In de tijden van Solinus waren sy ledigh van menschen, en schrickelijck van biesen beset: maer nu zijn sy bewoont. Sy zijn een deel van het Schotsche Rijck; doch stonden echter eertijts onder hun eyge Koningen. De jaerboecken van

Oude Koningen.

van Schotlandt gedencken aen drie, van de welcken d'eerſte *Gavus* was, (gelijck ſommige meenen) tot een zegeprael weghgevoert, met ſijn gemalin en kinderen, en dit van Keyſer Claudius, gelijck Suetonius, Beda en Eutropius verhalen. De tweede was *Belus*, die, van Evenus, Koning van Schotlandt, in de ſtrijt verwonnen, de handen aen ſich ſelf ſloegh. De derde was *Gethus*, de broeder van Gethus, Koning der Picten, die, uyt *Albion* vluchtende, hier tot Koning gemaeckt wierd. 't Is onſeker wie d'eerſte deſe eylanden bewoont hebben, of de Picten, of de Saxſchen, of de Deenen en Noormannen, 't welck waerſchijnelijkſt is, om dat ſy in tael en zeden, en in de benamingen der plaetſen den Deenen beſt gelijcken, onder de welcken echter Schotlandt ſijn indruckſels en zeden vermengt heeft. 't Landtſchap heeft geen boſſchen, maer is echter vruchtbaer van garſt en haver. Men vindt in deſe eylanden geen ſlang, of eenigh vergiftigh dier, gelijck oock niet in Yrlandt; maer ſy voeden een groot getal van kudden der beeſten. Hier zijn veel haſen, konijnen, kranen en ſwanen. Hier is oock een rijcke viſſchery, uyt de welcke d'inwoonders overvloedige winſt trecken. Julius Agricola, d'eerſte Britannia met een vloot omgetrocken, heeft d'Orcades, tot aen die tijdt onbekent, gevonden en bedwongen; ſoo verre is 't 'er af dat Claudius (daer af hier voor geſproken is) die verwonnen heeft, ('t welck in Hieronymus jaerboecken verſekert wordt) dat Iuvenalis in de tijdt van Hadrianus geſongen heeft:

Aert van 't landt.

Verſcheydenheyt van dieren.

Wie van de Romeynen hen eerſt verwonnen heeft.

——— *Arma quid ultra*
Littora Iuvernæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos.

Maer ſedert, toen de heerſchappy der Romeynen in Engelant verviel, hebben ſy de wooning der *Picten* geweeſt, gelijck de Poëet *Claudianus* boertende ſingt:

——— *Maduerunt Saxone fuſo*
Orcades.

Wie hen ſedert ingehouden hebben.

Nechtius verhaelt oock dat de Saxſchen, *Ochta* en *Ebiſſus*, die onder de Brittanners treffelijcke daden gedaen hadden, met veertigh roofſchepen naer de *Picten* ſijn geſcheept, en d'Orcades verwoeſt hebben. Sedert ſijn zy in de macht der Noorweegers en Deenen gekomen, daer af d'inwoonders de Gotſche tael ſpreken. En eyndelijck heeft Chriſtiernus, Koning van Denemarcken, in 't jaer 1474, voor een ſeeckere ſomme van penningen alle ſijn recht aen de Koning van Schotlandt overgegeven. Het voortreffelijckſte hier af is *Pomonia*, door de Biſſchoppelijcke ſetel vermaert, van Solinus het daghrijcke *Pomona* genoemt, uyt oorſaeck van de langheyt van de dagh, heden *Mainland* by d'inwoonders, als of het een vaſtlant was. Dit eylandt ſtreckt ſich in de langte van 't weſten naer 't ooſten uyt, en leght tuſſchen d'acht- en negen-en-vyftigh graden noorder breette. Het heeft aen de ſtrant de Stadt *Kirckwalle*, daer niet verre af mijnen van loot en tin ſijn. Tuſſchen dit eylandt en de Schotſche kuſt is een tamelijcke ſtrant van de zee, en eenige eylanden. De namen der andere eylanden ſijn, *Hoy, Grams-Oy, Souna, Flotta, Burra, Coupins-Oy, Eglis-Oy, Rouus-Oy, Fara, Weſtr-Oy, Wyer, Gres-Oy, Papa, Heth-Oy, Sand-Oy, North-Ranals-Oy, Stronſa, South-Ranals-Oy, Siapins-Oy*, &c. By Ptolemeus worden d'*Oceten* oock onder deſe geſtelt, die, gelijck Cambdenus vermoedt, nu *Hethy* genoemt worden. 't Is, ſeght Cambdenus, noch niet vaſt geſtelt, of ick *Hoy*, 't welck onder deſe getelt wort, Plinius *Dumna* noemen ſal. Iohannes Major noemt *Zeelandt*, dat ſich in de langte van vyftigh duyſent ſchreden uytſtreckt, een der ſelve eylanden. En vermits d'inwoonders van garſt overvloejen, ſoo maken ſy een ſeer ſtercke dranck; en ſy werden voor de grootſte drinckebroêrs van alle menſchen gehouden, ſchoon men daer noyt iemant droncken, of van ſijn ſinnen verbyſtert vindt: jae Boëthius ſchrijft dat zy noyt ſinneloos of van verſtant berooft ſijn. Sy leven hondert jaren en meer.

Namen van eenige eylanden.

De gematightheyt van de lucht is des ſomers geſont: maer in de winter bulderen de winden ſchrickelijck. De gene, die deſe eylanden naeu beſichtight hebben, ſeggen dat men hier padden vind, en dat 'er geen ander vergiftigh dier gevonden wort. Sy hebben geen boomen; maer 't eylandt *Hoy* brengt eenige boomtjes en boomgaerden voort. 't Is echter buyten twyffel dat, ſoo men daer boomen plantte, tot der ſelver voedtſel aen 't landt niets ontbreken ſou; want het is tamelijck vruchtbaer van hofkruyden en moeskruyden. Sy verſchaffen loot, yſer en tin. 't Volk verſchilt weynigh van de Schetlanders in ſeden, wetten en geſtalte der lichamen, behalven dat deſe wat beleefder en gedienſtiger tegen de vreemdelingen ſijn.

Gematigheyt van de lucht.

BESCHRYVING DER SCHETLANDSCHE EYLANDEN;

UYT BUCHANANUS.

MAIN-LAND.

HEt naeſte eylandt aen *Faire-Ile* is het grootſte van alle de *Hethlandtſche*, en wort daerom van de inwoonders *Main*-ofte *Vaſt-landt* genoemt, ſijnde tſeſtigh mylen lang, en op ſommige plaetſen ſeſtien breedt. 't Heeft ſeer vele voorgeberghten, doch maer twee die gedenckens-weerdt ſijn, het een, dat lang en ſmal is, ſtreckt nae 't noorden, het ander, wat breeder ſijnde, nac 't noordooſten. De zeekant is hier meeſt bewoont, maer te landewaert in komt geenderley dier, als alleenlijck vogels. Voor ettelijcke jaren hebben het de inwoonders verder beſtaen te bouwen, als haer voorouders plachten, maer byna ſonder eenige vrucht. Haren rijckdom halenſe uyt de zee, hebbende aen alle ſijden ſeer goede bequaemheyt om te viſſchen.

ZEAL. Van dit eylandt tien mijlen naer het noorden is gelegen *Zeal*, ſijnde over de twintigh mijlen lang, en acht breet; maer ſoo wildt, dat 'er geen dier en kan dueren, dan dat daer geboren is. Men ſeght dat op dit eylandt woont een Bremer koopman, die allerley uytlandſche waren, die ſy van noode hebben, derwaerts brengt. Tuſſchen dit eylandt en 't vaſte landt leggen de kleyne eylandtjens, *Ling*, *Orn*, *Bigg*, *Sanctſer*. Boven 't welcke ontVUST. trent negen mijlen na 't noorden leyt *Vuſt*, dat over de twintigh mijlen lang is, en ſes breet, een plat landt, en niet ongenoeghlijck om aen te ſien, dan dat het rondtom gequelt is van een ſeer wreede zee. Tuſſchen dit eylandt en *Zeal* leggen *Via*, *Vra*, *Linga*, en daer buyten weſtwaert aen twee *Skenies*, en *Burra*: ooſtwaert aen *Balt*, *Honneg*, *Fotlar*, dat ſeven mijlen lang is, en ſeven van *Vuſt*, en acht van *Zeal* verſcheyden; leggende recht voor de engde, die *Vuſt* van *Zeal* afſcheydt. Daerna leggender veel geringe eylanden tegen over de ooſtſijde van 't vaſte landt, als *Mecle*, drie ooſterſche *Skenies*, *Chualſe*, *Noſtund*, *Bras* en *Muſe*. De weſtſijde omringen de weſterſche *Skenies*, *Rotti*, *kleyn Pappa*, *Vonned*, *groot Pappa*, *Vall*, *Tronder*, *Burr*, *groot Haur*, *kleen Haur*, en tuſſchen de ſelve leggen ten naeſten by even ſoo vele *Holmes*.

Andere eylanden.

De *Hethlanders* leven ſeer by eenderley koſt met de *Orkneyers*, doch na haer inlandtſch gewas ſoo wat ſpariger. Gaen gekleet op ſijn Duytſch, en na hare gelegentheyt niet ongevoeghlijck. Haer winninge trecken ſy uyt een ſekere ſlach van grof laken, dat ſy de Noormans verkoopen, traen, die ſy van der viſſchen ingewant koken, botter, en viſch. Sy viſſchen met ſcheepjens van twee riemen, die ſy al gemaeckt van de Noorwegers koopen. De viſch die ſy vangen, plegenſe eensdeels te ſouten, eensdeels by de wint te droogen: en van deſe dingen makenſe meeſt het geldt, daer ſy haer ſchattinge, en de huyſen daerſe in woonen, mede betalen, en al haren huysraet als oock het meeſtedeel van haren koſt mede koopen. Die puntigh zijn, hebben onder haren huysraet ſoo wat ſilvers. In haer maten, getallen en gewichten volgenſe meeſt de Duytſche wijſe, en gebruycken oock de Duytſche, oft bynaeſt oude Gottiſche tale. Sy kennen geen dronckenſchap, dan datſe malkanderen eens ter maendt te gaſt nooden, en die dagen vrolijck, doch eenvuldelijck, ſonder kyven of ander ongemack dat de dronckenſchap medebrengt, doorbrengen; welcke maniere van doen ſy dienſtelijck achten om de onderlinge vrientſchap te onderhouden. De vaſtigheyt van hare geſontheyt is by onſe tijdt gebleken in eenen *Laurens*, die een vrouwe getrout heeft, na dat hy hondert jaren out was. Deſe man, hondert en veertigh jaren oudt ſijnde, voer met ſijn ſcheepjen, by een ſwaren ſtorm, uyt viſſchen; en is nu onlangs, niet van eenige groote ſieckte gekrenckt, maer van ouderdom afgeleeft ſijnde, geſtorven.

Seden.

Taal.

Geſontheyt.

Nieuwe Beſchrijving van

SCHETLAND.

HOewel het zuyderlijckſte deel van *Hethland*, uyt oorzaeck van ſijn hoogte, van de noorderlijckſte Orcadiſche eylanden geſien kan worden, en dat weêr d'Orcades ſien, ſoo liggen ſy echter tachtigh duyſent ſchreden verre van malkander, daer een ſchrickelijcke woedende en brullende zee tuſſchen deur loopt.

FARA, *ofte the Faire ile.*

Omtrent tuſſchen beyde in 't midden van deſe zee light *Fara*, gemeenelijck *the Faire ile*, dat is, *Schoon eylandt*, in 't geſicht van d'Orcades en *Hethland*, dat in drie hooge zeebergen rijſt, en met uytſteeckende klippen omringt, en van alle ſijden onaenkomelijck, behalven naer 't noordtooſten, daer het tamelijck laegh is, en een veylige reê voor de ſchepen maeckt.

Schapen klip, the Sheepe craige.

Hier aen hangt naer 't noordweſten een breede groene klip, die, ſpits gelijck een tooren in de hooghte opklimt, met ſchapen beſet, daer af zy de klip der Schapen, of, naer de tael van 't landt, *the Sheepe craige*, genoemt word. Dit eylandt is naer de plaets en gelegenheyt vruchtbaer van vruchten, vee, en van andere dingen, die voornaemelijck tot onderhouding van 't menſchelijck leven nootſakelijck ſijn, maer inſonderheyt van byna alderhande ſlagh van viſſchen, uyt oorſaeck van d'overmatige ſnelheyt van de geweldige heen en weêrvloejende ſtroom.

Oorſprong van de naem.

Wat de naem van Schetland aengaet, die wort van Buchananus op verſcheyden wyſen uytgedruckt, en noemt het nu *Hethlandt*, dan *Zeelandt*, en dan *Schetlandt*, begrypende alle deſe eylanden als in een, ſchoon yder eylandt zijn eygen en beſondere naem heeft. Deſe eylanden hebben hun eerſte naem van hun hooghte; want zy verheffen ſich in vele plaetſen hoogh in de lucht op. De tweede naem komt van hun gelegenheyt; want zy worden in een beſonder, en verre het koutſte deel van de zee geplaetſt. De derde naem ſpruyt uyt de ſchatting, die ſy eertijts en noch heden aen de Koningen van Schotlandt, en Heeren van Noorwegen betalen, welcke ſchatting zy in d'eyge tael *the Scat* noemen, als of iemant *Schatting-landt* ſeyde.

MAINLAND.

't Naeſte aen *the Faire ile* naer 't zuydooſten is het grootſte eylandt der *Hethlandiſchen*, met geen beſondere naem aengeweſen, maer 't welck d'andere *Hethlandiſche* eylanden in de langte en breette verre overtreft, van d'inwoonders *the Mainland*, dat is, Vaſte-landt, genoemt; ſeſtigh duyſent ſchreden lang, en op ſommige plaetſen ſeſtien duyſent breet, en ſtreckt ſich in vele kleene zeebergen uyt, van de welcken twee de voornaemſten ſijn; d'een, lang en ſmal, loopt noordewaerts uyt, en wort *Eſtines* genoemt: d'ander, breeder ſijnde, loopt zuydooſt aen, en werd *Phedelands* zeebergh geheeten. Voor eenige jaren wierden alleenlijck de zeeſtranden van dit eylandt bewoont, maer heden werden oock d'innerlijcke deelen in verſcheyde geweſten van de naerſtige menſchen gebouwt en bewoont. In dit eylandt ſijn ſeer hooge bergen, met heyde bedeckt, van de welcken de voornaemſten naer 't zuyden de Cliftiſche bergen ſijn genoemt; en d'ander naer 't noorden wort *Renisfelt* geheeten, en is op de top met een vuurtooren verçiert. Men vindt hier oock veel vlackten, en andere beſlote en vruchtbare plaetſen.

Zeebergen van Eſtines en Phedelandt.

Clift hills.

Renisfelt hill.

Eylanden.

Geheel *Hethland* wort gedeelt in eylanden, eygentlijck dus genoemt, tot ſes-en-veertigh in 't getal, in veertigh holms, en dartigh klippen, die alle tot onderſcheyt yder met hun eyge naem genoemt worden. Wy ſullen alleenlijck van de voornaemſte eylanden een weynigh ſpreken.

ZEAL, *of* YELL.

Ses mijlen verre noordewaerts aen van 't vaſte landt is 't eylandt *Zeal*, gemeenelijck *Yell*, achtien duyſent ſchreden lang, en negen duyſent breet. Voorby *Yell* naer 't noorden leght *Vuſt*, in langte en breette byna met *Yell* gelijck, vlack, aengenaem om t'aenſchouwen, vruchtbaer, en, naer d'aert van 't volck, met heerlijcke gebouwen treffelijck verçiert. Tuſſchen deſe twee leggen verſcheyde kleene eylanden, als *Via*, *Vra* en *Linga*. Buyten *Vuſt* naer 't weſten ſiet men verſcheyde klippen, en *Burra*; naer 't ooſten *Balta* en *Honnega*; naer 't zuyden *Fotlar*, anders *Phedor* genoemt, ſeven duyſent ſchreden lang, en oock ſeven duyſent van *Vuſt*, en acht duyſent ſchreden van *Yell* gelegen. Dan volgen veel eylanden van kleen belang, die voor d'ooſtſijde van 't vaſte landt verſpreydt leggen, namelijck *Mekla*, *drie Ooſt-Skenien*, *Chueſa*, *Noſtunda*, *Breſſa*, en *Muſa*. De weſtſijde van 't vaſte landt is beſoomt met de *Weſt-Skenien*, *Rottia* of *Ru*, *kleyn Papa*, *Vouneda*, *groot Papa*, *Valla*, *Trondra*, gemeenelijck *S. Tronons* eylandt, *Burra*, *groot Howra*, *kleen Howra*, daer byna ſoo vele holms tuſſchen verſpreyt liggen.

Vuſt.

Via.
Vra.
Linga.
Burra.
Balta.
Honnega.
Fotlar.

Eylanden aen de ooſtſijde;

en aen de weſtſijde.

De *Hethlanders* krijgen vele goede vruchten uyt de zee, en van 't landt: zy hebben magere haver; maer d'eylanden ſijn ten meeſtendeel heel vruchtbaer van goede garſt. Oock ſijn 'er oſſen,

Vie. offen, en oock ſchapen, die altijt twee, en ſomtijts oock drie jongen gelijck voortbrengen, en oock grooter dan in Schotlandt ſelf. Sy hebben oock paerden, of eer paerdjes, maer die, boven yders geloof, tot alderhande dienſten, met hun natuur over een komende, bequaem ſijn, gemeenelijck *Schalties* genaemt, dienſtigh om 't lant te ploegen, en oock onder de ſadel een man te dragen, ſonder hem met ſchocken te vermoejen, maer brengen, met een ſtadige gang, gelijck de telloopers, de reyſigers vele mijlen verre deur ongebaende wegen ter plaets daer zy begeeren. Sy hebben laken, van grove wol gemaeckt, in hun eyge tael *Wadmeal* genoemt, dat zy aen de Noormannen tegen andere waren en dingen, die ſy nootſaeckelijck behoeven, verwiſſelen. Het gemeen volck maeckt hier ten meeſtendeel van wolle-garen dicke hantſchoenen en kouſſen, om de koude des winters af te weeren, en uyt te dryven. Maer ſy hebben noch meer gemack van de zee: want zy zijn gedurighlijck met de viſſchery beeſich, niet alleenlijck des zomers, maer oock in de winter, en viſſchen met ongedeckte ſchuyten, daer meê ſy tegen de woeſte en hollende golven worſtelen; doch ſy moeten ſomtijts hun al te groote ſtoutheyt met de doot betalen. De

Viſſchen. viſſchen, daer af ſy overvloet hebben, ſijn kabbeljau, ſchelviſch, ſteur, makereel, ſwaertviſſchen, roch, tarbot, haring, groote en kleyne ſalm, zee-ael en tongen: men vind hier oock veel ſchulpviſſchen, als oeſters, moſſelen, krabben, en zeeſprinckhanen; en grooter viſſchen, als walviſſchen, zeevarckens, zeekalven, otters. Sy maken uyt het ingewant der viſſchen olie, die ſy by winter tijt, in plaets van kaerſſen, branden. In deſe eylanden vloejen over van alderhande vogelen. Doch de vo-

Gevogelte. gel ericaria wort hier niet gevonden, ſchoon 'er veel heyde is, en kan, hoewel daer gebracht, niet leven, gelijck de veelvoudige ervarentheyt betuygt; want eenige gepaerde vogels, uyt d'Orcadiſche naer deſe eylanden gebracht, ſijn geſtorven, ſoo haeſt als ſy aen *Hitland* quamen. D'oorſaeck van ſoo groot een wonder is voor 't menſchelijck verſtant verborgen; en 't heeft d'Almachtige ſoo belieft, dat alle landen niet alle dingen dragen ſouden. Behalven de tamme ganſen hebben ſy oock veel katten, die d'inwoonders naer de verſcheydenheyt van hun geſlacht met verſcheyde naemen noemen. Hier is geen Stadt, behalven een, in 't vaſte landt, gemeenelijck *Scallavobantis* genoemt, ſeer kleyn, maer met een kaſteel verſterckt en verçiert, derwaerts d'inwoonders deſer eylanden van alle ſijden naer toe vloejen, om recht te hooren ſpreken.

De langſte dagen des ſomers duren twee geheele maenden lang, en de lucht is daer niet alleenlijck ſeer helder, maer oock geſont: en des winters ſijn daer oock twee maenden lang de dagen ſeer kort. De lucht wort dan woeſt en ongeſtadigh; en de zee, door de ſtrydige golven bewogen, woed op een ſchrickelijcke wyſe, en veroorſaeckt oock groote ſchrick in de menſchen, die op 't landt ſtaen.

Sy gebruycken hier treffelijcke turf en heyde tot hun brandinge. De dranck van 't ge- *Dranck.* meen volck is melckwey, eenige jaren lang in vaten geſtort, en in koude kelders onder d'aerde gedaen, daer 't krachtiger weêr uytkoomt, en haeſt droncken doet werden. Sy noemen deſe dranck *Bladium* of *Elanum*. Maer de gene, die machtiger ſijn, koken in hun huys krachtigh en dick bier, en ſchencken dat met een vrolijck hart en blijdt gelaet aen de gene die van buyten komen. De *Hethlanders* hebben in 't algemeen omtrent gelijcke leefmiddelen als d'Orcaders, behalven dat die, gelijck oock de huyshouding, een weynigh ſtrenger is.

Sommigen kleeden ſich op de Duytſche *Kleeding.* wyſe; maer de gene, die rijcker ſijn, op de wyſe der Schotten, en tamelijck cierelijck naer hun middelen. Sy vergaderen gelt van de viſch, die ſy vangen, en ten deel ſouten, en ten deel in de wint droogen, en betalen daer af de tol en ſchatting, en koopen daer voor huyſen, om in te woonen, huysgewaet in 't algemeen, en een groot deel van hun lijftocht, dat is, meel en bier. Sy ſijn net en ſindelijck in hun huyshouding, en de gene, die rijck ſijn, gebruycken ſilver. Men oordeelt dat d'eerſte inwoonders deſer eylanden uyt de Duytſchen, Deenen of Noormannen geſproten ſijn, om dat ſy de maten, getallen en 't gewicht naer de Duytſche wyſe gebruycken. De tael, die ſy ſpreken, is Duytſch, of oud Gotſch. Sy ſijn tamelijck gaeu van vernuft, en tot alle konſten en wetenſchappen bequaem, ſoo ſy ſich met ernſt begaven om die te leeren.

Wat de ſeden der *Hethlanders* aengaet, de- *Seden.* wijl een lang gevolgh van tijden vermagh veel verandering in te brengen, en de tijden ſelf veranderen, ſoo veranderen wy oock daer in: 't welck te ſien is in d'oude en nieuwe inwoonders deſer eylanden, eertijdts ruw, en onbeſchaeft, maer heden heel treffelijck van ſeden, en dit door de gewoone ommegang met de vreemden, en voornamelijck met de Schotten, die onder hen woonen. Sy ſijn alle, gelijck ſy ſeggen, van de Gereformeerde Religie, *Godsdienſt.* behalven een geſlacht, *Chynea* genoemt, 't welk voor weynigh jaren derwaerts verhuyſt is. Sy ſijn ten meeſtendeel Godvruchtigh en yverigh, en hebben een afkeer van dooden en bloetvergieten, 't en ſy dat ſy geweldighlijck aengeprickelt en geterght worden. Sy betoonen groote vlijt in hun Godsdienſt, en onderhouden, als broeders, groote vrientſchap met

malkander, die sy, gebroken sijnde, met onderlinge maeltijden weêr vernieuwen en beveſtigen. Hun lichamen sijn oock, uyt oorsaeck van de gesontheyt des luchts en gronts, seer vast en sterck, 't welck klaerelijck bleeck in de tijt van de deurluchtighsteRobert Stuart, bastaert-soon van Jacob de vijfde Koning der Schotten, en Graef van dese eylanden, aen seker Laurens van Gruinivo, die nae 't hondertste jaer van sijn ouderdom een vrou troude; en toen hy hondert en veertigh jaren oudt was, sich met sijn schuytje, om te visschen, in de woeste zee begaf, en de vogelen, in de lucht overvliegende, of in 't water swemmende, met een roer sonder te missen trof; in voegen dat hy, niet van swaere sieckte neêrgeslagen, maer van ouderdom afgeleeft, storf. Dit veroorsaeckt dat sy geen Geneesmeesters, ja oock geen Apotekers by hen hebben: want sy genesen self hun wonden, indien sy eenige ontfangen.

Sy hebben onder hen verscheyde geslachten, onder de welcke, als de voornaemste, de *Brussen*, *Sinclers*, *Moveten*, *Niveten*, en *Chyneërs* uytmunten. De Pastoren van de kerck trecken in sekere tijden derwaerts, en doen groote naerstigheyt om de Christelijcke Godsdienst te prediken, en de kerckelijcke tucht tegen alle overtreders, doch meest tegen de hardneckige, t'oeffenen. Dese eylanden liggen op de hooghte van 60 en 61 graden, en strecken sich uyt van 't noordwesten naer 't zuydoosten. *Voornaemste geslachten.*

Andere Beschrijving der selve Eylanden.

Scetlandsche eylanden. IN de Noordtzee leggen dese eylanden, *Yslandt*, *Scetland* en *Groenlandt*. Maer de *Scetlandsche* eylanden sijn meest in 't getal, die, voorby d'Orcades gelegen, naerder aen 't noorden sijn, en op de hooghte van 60 en 61 graden leggen. Sy sijn westwaerts af van Noorwegen, dat het naeste vaste landt van Europa is. Sy strecken sich van 't zuyden naer 't noorden uyt, en sijn drie-en-vyftigh Schotsche, en negentien Duytsche mijlen lang. 't Getal der gener, die bewoont en gebout worden, is ses-en-twintigh, schoon 'er noch meer anderen sijn, die tot sayen goet sijn, doch alleenlijck tot weyden van vee gebruyckt worden. 't Grootste van allen wordt in de kaert *Mainland* genoemt, in veel hangende eylanden gedeelt en gebroken, daer by gevoeght worden, *Vust*, *Via*, *Yell*, *Haskersu*, *Fetlar* of *Pheodor-Oy*, *Papa Stour*, *Havra*, *Burghu*, *S. Tronons-Yle*, *Mousa*, *Bressa*, *Noss*, *Linga Melde*, *Whals-Oy*, *Skerries*, en soo voort. De waren, by d'inwoonders meest gemeen, sijn seker slagh van slecht laken, dat sy met een eygen en besondere naem, *Woadmeil* noemen, die sy met de Noormannen tegen andere waren verwisselen. Sy koopmanschappen oock met visch, gelijck met kabbeljauw, steur, groote makereel, hayen, en anderen, in 't Engelsch *Killing*, *Turbatt*, en *Skellocks* genoemt; uyt welcke slagh van visschen, gekoockt sijnde, sy sop en vet vergaderen, dat bequaem is om 't lynwaet te suyveren en schoon te maken. Sy verhandelen alle weken op saterdagh dese visschen aen de Bremers, en aen andere Duytsche kooplieden, om te koophandelen derwaerts getrocken. Wyders, dese eylanden vloejen over van byna alderhande vogelen, die verscheyden van gedaente sijn. Men vindt hier veelderhande endvogels, die van d'inwoonders yder met hun besondere namen onderscheyden worden. De beesten, als ossen en koejen, sijn hier grooter, dan in Schotlandt, en ten meestendeel wit van hair. De schapen sijn oock grooter. Sy verhandelen de huyden en vellen der beesten, gelijck oock d'ongel, hier voor gedacht, aen de vreemdelingen en uytheemschen, en handelen weêr daer voor 't gene, dat sy meest behoeven. D'inwoonders sijn wat ruw van seden, maer anders gaeu en schrander genoegh, soo in de koophandel, als wetten voor hun Gemeente te maken. Sy sijn oock Godsdienstigh. Sy vervloecken de moordenaers en dootslagers op 't hooghste, en leven in tamelijcke eendracht onder malkander. Men vind hier geen bedelaers, noch fielten, of oock eenige dieven. Sy komen niet gaerne tot eedsweeren; en geneeren sich ten meestendeel met de winst van de zee, en verslijten hun leven in schuyten. Sy sijn stout in 't gevaer, dewijl sy sich in de woedende zee met kleyne schuytjes begeven, die lichtelijck van de zeegolven, de welcke sy *Roosts* noemen, ingeswolgen worden. Sy bouwen, doch al te tragelijk, hun landen, die garst en haver voortbrengen. Sy verwaereloſen oock de verçiering der huysen, boven de welcken sy de zee stellen. Men vindt hier nergens boomen, en nochtans kan men uyt eenige teeckenen begrijpen dat 'er eertijdts geweest hebben. Hun wooningen sijn niet cierlijck, maer de wint en regen kan 'er echter niet deurdringen, vermits de deur alleen open is, met een gat in 't dack, daer sy 't licht deur ontfangen. Sy leven van vleesch, visch, kaes en butter, daer af sy hun tollen en schattingen moeten betalen. Sy hebben gelijcke maten en gewichten, als 't volck van Noorweegen, gelijck oock hun

Seden.

Wyse van leven.

Namen.

Waren.

Tale. hun ander huys-gewaed. Hun tael is meeſt Deenſch, daer Engelſche woorden onder vermengt ſijn. Sy ſijn tot ſware dranck genegen, en geraken tot een ſeer hooge ouderdom; jae de ingeborenen getuygen dat by hen een man van hondert en ſeſtigh jaren geleeft heeft. Sy ſijn vaſt, ſterck, en wel geoeffent van lichaem.

Aen de weſt-ſijde van deſe eylanden ſiet men een eylandt *Thule* genoemt, maer ick twijffel of dit het rechte *Thule* is, van 't welck by Virgilius en andere Schrijvers gedacht wordt. Statius heeft gewilt dat het Britannia zy, dewijl hy ſeght:

Thule.

Cærulus haud aliter cum dimicat incola Thules
Agmina falcifero circumvenit acta covino.

Ptolemeus ſtelt het midden daer af op de langte van dertigh graden en twintigh minuten, en op de breedte van drie-en-ſeſtigh graden. Suidas acht dat het de naem heeft van *Thule*, een Egyptiſche Koning; en Iſidorus meent dat het naer de Son genoemt is. Ick ſal zijn woorden hier by ſtellen: *Thule, 't leſte eylandt van de groote zee, tuſſchen de noordelijcke en weſtelijcke ſtreeck, voorby Britannien, heeft de naem van de Son, om dat de Son daer in haer ſomerſche ſtant houdt en daer buyten geen dagh is, 't welck veroorſaeckt dat de zee daer traegh en bevroſen is.* Reinerus Reneccius wijſt aen dat *Tell* in de Saxiſche tael grenspael betekent, daer op Iſidorus miſſchien geſien heeft. Men twijffelt dan waer het gelegen heeft. Ortelius vermoedt dat *Tilemarck*, een geweſt van 't Koninckrijk Noorwegen, het *Thule* der Ouden is. Maer dewijl uyt Iſidorus *Thule* tuſſchen 't noorden en weſten gelegen is, ſoo moet men 't elders ſoecken. Vele andere willen dat Yſlant *Thule* ſou ſijn; doch Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius en Jovius ſijn heel anders van gevoelen. Caſpar Peucerus ſchrijft in ſijn boeck van de Meting des Aerdrijcks, dat *Scetlandt* van de zeelieden *Thilenſell* genoemt word; en indien dit dus is, ſoo magh men te recht met Cambdenus ſeggen, dat *Thule* gevonden is. Seker, Solinus ſtelt dat by Britannia: *Ontrent Britannia ſijn veel andere eylanden, van de welcke Thule 't leſte is, in 't welck de ſomerſche ſonneſtant, als de Son van het teeken Cancer overgaet, byna geen nacht is. Maer in de winterſche ſonneſtant is de dagh weêr ſoo kort, dat d'op- en ondergang te ſamen gevoeght ſijn. Voorby Thule is de zee traegh en bevroren; en de gene, die van Caledonias zee-bergh ſich naer Thule begeven, hebben een reys ter zee van twee dagen te doen.* Maer hoewel de Noordpool van Schetlandt niet zoo verheven is, als Pitheas van Marſilien, by Strabo, van *Thule* verdicht heeft, ſoo doet nochtans de volgende redenen hier toe, om dat voor een en 't ſelve met *Thule* te oordelen: voor eerſt, het maeghſchap van de naem, te voren gedacht; ten tweeden, de verheffing van de Pool, met Ptolemeus volkomelijck over een komende; ten derden, dat het twee dagen zeylens van Caledonias zee-bergh af leght, uyt Solinus beſchryving; ten vierden, dat het tuſſchen de noorderlijcke en weſterlijcke ſtreeck leght, gelijck Iſidorus aengetekent heeft, dat is, tuſſchen Noorwegen en Schotlandt, daer Saxo Grammaticus het oock geplaetſt heeft. Ten leſten, dat het over de ſtrant van Bergen gelegen is, gelijck Mela gewilt heeft: *Thule, tegen over de ſtrant van Bergen gelegen, door de gedichten der Griecken en der onſe vermaert.* Sie meer van *Thule* by *Fr. Petrarcha lib. 3, epiſt. 1.*

Thilenſell.

Bewijs dat Scetland het oude Thule is.

Beſchrijving der Eylanden omtrent

SCHOTLANDT,

UYT CAMBDENVS.

HEBRIDES.

VAn hier [te weten van Mannia] tot aen *the Mulle of Galloway*, of aen de zeebergh der Novanten, leggen geen eylanden, dan eenige, die ſeer kleyn zijn. Maer als men deſe *Mulle* voorby is, te weten, in de zeeboeſem van *Glotta* of in *Dunbritton Frith*, ſoo vertoont ſich 't eylant *Glotta*, van 't welck Antoninus gewach maeckt, nu *Arran* by de Schotten, daer af de Graven van *Arran* in Schotlandt hun naem hebben. Naeſt hier aen leght een eylandt eertijts *Rotheſia*, en nu *Buthe* genoemt, nae ſeker celle, van Brendanus geſticht; want de Schotten noemen dus een celle. Dan volgt *Hellan*, eertijts *Hellan Leneow*, dat is, gelijck I. Fordonus ſeght, 't *eylandt der Heyligen*, en *Hellan Tinoc*, dat is, 't *Varckens eylandt*, die men in de ſelve zeeboeſem ſiet. Maer hier af is te voren geſproken.

Eylandt Glotte. *Arran.*

Buthe.

Buyten deſe zeeboeſem leggen veel vruchtbare eylanden, die van de Schotten ſelve, die daer

daer op woonen, *Inch-Gall*, dat is, misschien, eylanden der *Galleciers*, die van d'Engelschen en d'andere Schotten *the Westerne Iles*, dat is, *Westersche eylanden*, van de schrijvers van de voorgaende eeuw *Hebrides*, van een oude heyden *Betcoricas*, van Giraldus *Inchades* en *Leucades*, en van Plinius, Solinus en Ptolemeus *Ebudas*, *Hebudas* en Ἑβηδας genoemt worden. Ick kan d'oorsprong van de naem niet uytvinden, 't en sy dat ick acht dat sy dus genoemt sijn om dat sy geen vruchten voortbrengen: want Solinus verhaelt dat d'inwoonders der eylanden geen kennis van lant-vruchten hebben, en alleenlijck van visch en melck leven; en *Ebeid* luid in 't Britannisch *sonder vruchten*. *D'inwoonders* (gelijck de selve Solinus seght) *hebben geen kennis van vruchten, en leven alleenlijck van visch en melck. Sy hebben een Koning over hen alle: want hoewel hun getal groot is, soo worden sy echter met een enge tusschenzee van malkander gescheyden. De Koning heeft niets voor 't sijne: alles behoort aen yder. Hy word door sekere wetten tot billijckheydt geprangt. De gierigheydt doet hem niet van de waerheydt afwijcken: hy leert door armoede de gerechtigheydt, als aen de gene, aen de welcke niets gemeen is: hy word van 't gemeen gevoed. Men geeft aen hem geen eygen vrou; maer hy neemt by verwisselinge een, op de welcke hy verlieft is, op woecker, daer af aen hem geen belofte noch hoop van kinderen toegestaen word.*

The Westerne Iles.

Oude seden.

't Gemeen versekert dat dese eylanden in veertigh bestaen, schoon 'er waerlijk veel meer sijn. Plinius schrijft dat 'er dartigh sijn: maer Ptolemeus telt 'er vijf. 't Eerste is *Ricina*, by Plinius *Ricnea*, by Antoninus *Riduna*, nu *Racline*; ick acht dat men in Antoninus *Riclina* behoort te lesen, vermits *cl* lichtelijck in *d*, byna van gelijcke gestalte sijnde, overgaet. Dit eylandt is kleyn, tegen over Yrlant gelegen, en by d'Ouden bekent, om dat de selve engte tusschen Yrlandt en Schotlandt gestelt word; heden met geen naem vermaert, dan door de neêrlagh der Schotsche Yren, die dat t'elkens in namen, en van d'Engelschen daer uyt gedreven wierden. 't Naeste daer aen is *Epidium*, 't welck, gelijck ick met de geleerde Lant-beschrijver Ger. Mercator acht, sijn naem aen de zeeberg der Epidiers, en aen de zeestrant gegeven heeft. En dewijl 't eylandt *Ila*, tamelijck groot, en rijck van vlacke velden, in dese gelegenheydt gesien word, soo sal ick seggen dat dit *Epidium*, of 't eylandt der *Epidiers* geweest heeft: want men leest elders Ἐπιδιων. Dit eylandt is lang vier-en-twintigh mijlen, en breet sestien mijlen, en soo rijck van vee, koorn en herten, dat het aen de Koning der eylanden de tweede setel na *Manninia* heeft geweest, gelijck heden de *Mac-Connels*, die hier in aen *Dunyweg* hun kasteel hebben.

Ricine. Reclina.

Ila.

Tusschen Ila en Schotlandt leght *Iona*, by Beda *Hy* en *Hu*, van de Picten aen de Schotsche monicken gegeven, om dat sy 't Euangelium onder hen geplant en gepredickt hebben, daer een klooster is, door de begraeffenis der Koningen van Schotlandt, en door de toeloop der heylige mannen vermaert, onder de welcke Columba, d'Apostel der Picten voornamelijck bekent heeft geweest, naer welcks celle 't eylant oock *Columb kill* genoemt word, gelijck de man oock (volgens Bedaes getuygenis) met een samen-gesette naem *Columbkill* geheeten wierd. Wijders, hier was, gelijk sommige willen, oock een Bisschoppelijcke stoel, in 't vleck *Sodore*, daer af alle d'eylanden de *Sodorensen* genoemt wierden, die in des selfs Bischdom wierden getelt. Daer na volght Ptolemeus *Maleos*, nu *Mule*, aen 't welck Plinius schijnt gedacht te hebben, als hy schrijft, *dat men seght dat Mella vijf-en-twintigh duysent schreden grooter is dan d'anderen*. Want dus spreeckt Plinius oudtste druck, te Venetien uytgegeven; daer in de gemeene druck, *geen dry anderen* gelesen wort. Oosterlijck *Hebuda*, nu *Skie*, spreydt sich in 't lange voor de strant van Schotlandt uyt. Dan volght westerlijck *Hebuda*, dat sich meer westwaerts uytstreckt, en nu *Lewes* genoemt word, over 't welck *Mac-Cloyd* gebied, en in 't oude boeck van Mannia *Lodhus* word geheeten, met afgebroocke heuvels, steenachtigh, en dat selden gebout word, maer 't grootste van allen, van 't welck het met een enge zeehals van *Eust* afgescheyden word. Alle d'anderen behalven *Hyrth*, zijn van kleene achting, of woest door de steenen, en onbeganckelijck door de klippen, en met soden, die nauwelijcks groen worden, beset. De Schotten hebben echter alle dese eylanden, als de vastigheydt van hun Rijck, voor getelde penningen van de Noormannen gekoft, gelijck wy geseght hebben, schoon sy geen nut hier af ontfangen, vermits d'inwoonders, te weten d'oude Schotten of Yren, menschen van hooge moed en uytmuntende stoutheydt, sich niet door de strengheydt der wetten, en vrees der vonnissen laten binden.

Sodorensche Bisschop.

Maleos. Mule.

Beste hier af G. Buchananus.

Hebuden. Skie.

Lewes.

Eust. Hyrth.

Wat de seden, kleeding en tael aengaet, sy verschillen soo weynigh van de wilde Yren, van de welcke wy gehandelt hebben, dat men lichtelijck kan bekennen dat zy een en 't selfde volck zijn. De geslachten, die hier de heerschappy hebben, sijn *Mac-Conel*, *Mac Alen*, by anderen *Maclen*, *Mac Cloyd van Lewis*, en *Mac Cloyd van Harich*. Maer 't geslacht der *Mac-Conellen* is verre 't machtighste van alle, en beroemt sich herkomstich van Donald, die, onder de heerschappy van Koning Iacob de darde, sich *Koning der eylanden* verklaerde, en tegen Schotlandt alderhande wreetheydt bedreef. Maer sijn soon Joannes, veroordeelt sijnde, moest de straf hier af betalen, en was gedwongen alle 't sijne aen de Koning over te geven,

Seden.

Edele geslachten.

Iona.

geven, van de welcke hy echter landeryen in Cantyre ontfing. Uyt deſe ſtam bloeyde in de voorgaende eeuw *Gormey Mac-Conell*, dat is, *de Blaeuwe*, miſſchien naer ſijn kleet dus gebynaemt, die tot ſonen kreegh *Agnus Mac-Conell*, en Alexander, die, het onvruchtbaer en mager Cantyre verlatende, naer *Glinnes* in Yrlandt trock. Agnus *Mac-Conell* was vader van Iacob *Mac-Conell*, van *Shan O-Neal* gedoot, en oock van Surley *Boy*, die door gunſt van Koningin Eliſabeth in Yrlandt landeryen in *Rowt* ontfing. Iacob *Mac-Conell* kreegh tot ſoon Agnus *Mac-Conell*, van de welcke wy al te voren geſproken hebben, tuſſchen de welcke en *Mac-Clen* ſoo wreet een haet gewortelt was, dat de bant van maeghſchap niet beletten kon, dat ſy hun handen in malkanders bloet baedden.

D'ORCADES, EN SCHETLAND.

Orcades. *Orkney.*

INdien men van de *Hebudiſche* eylanden noordooſtwaerts aen langs de kuſt houd, ſoo ſietmen eyndelijck d'*Orcades*, nu *Orkney*, omtrent in dartigh eylanden, daer de zee tuſſchen deur loopt, onderſcheyden, die dus van ſeker oudt overblyfſel genoemt worden, gelijck als *Argat*, dat is, gelijck daer vertaelt wordt, *boven de Geten*; maer ick acht eer boven *Cath*, want ſy leggen tegen over *Cath*, een Landſchap van Schotlandt, 't welck om ſijn zeebergh nu *Cathneſſe* wordt genoemt, wiens inwoonders by Ptolemeus t'onrecht *Carini* voor *Catini* genoemt ſchynen te worden. Sy waren in Solinus tijt ledigh van menſchen, en op een ſchrickelijcke wyſe met bieſen beſet. Maer zy ſijn nu bewoont, en hebben geen boſſchen: doch ſy ſijn vruchtbaer van garſt; maer heel ontbloot van tarwe en boomen. Het voornaemſte van deſe eylanden is *Pomonia*, door ſijn Biſſchoppelijcke ſtoel vermaert; van Solinus het *langdagige Pomona* genoemt, uyt oorſaeck van de langheyt der dagen, en heden *Mainland* by d'inwoonders, als of het een vaſt landt was, met een Biſſchoppelijcke ſetel in de Stadt *Kirckwale*, en met twee kaſteelen verçiert, en vruchtbaer van tin en loot. Ptolemeus telt onder deſen oock *Ocetis*, 't welck wy vermoeden nu *Hethy* te weſen. Ick heb noch niet vaſt geſtelt of ick Plinius *Dumna* voor *Hoy*, 't welck onder deſe getelt wordt, ſtellen ſal. En ſeker, indien dit niet dus is, ſoo wil ick liever *Faire Ile*, dat is, *Schoon eylandt*, welcks eenige Stadt, die daer is, *Dumo* genoemt word, voor *Dumna* achten, dan met Becanus *Wardhuys* in *Laplant* daer voor ſtellen. Iulius Agricola, d'eerſte met een vloot Britannia omgetrocken, heeft d'Orcades, tot aen die tijt onbekent,

Pomona.

Ocetis.

Dumna.

Schotlandt.

gevonden, en bedwongen, ſoo verre is 't 'er af dat Claudius ('t welck in Hieronymus Iaerboecken verſeeckert wordt) die verwonnen heeft, dat Iuvenalis in Hadrianus tijt geſongen heeft:

——— *Arma quid ultra*
Littora Iuvernæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos?

Maer ſedert, toen de heerſchappy der Romeynen in Britannia verviel, ſijn ſy de wooning der Picten geweeſt, gelijck Claudianus poëtiſcher wijſe boert: — *Maduerunt Saxone fuſo*
Orcades.

Ninnius verhaelt oock dat de Saxſchen, Octha en Ebiſſus, die by de Britanners groote dienſten hadden gedaen, met vyf-en-veertigh *Cyulis*, dat is roof-ſchepen, naer de Picten ſijn gevaren, en d'Orcades verwoeſt hebben. Sedert ſijn ſy in de macht der Noorwegers gekomen, (daer af d'inwoonders de Gotſche tael ſpreken) door d'overgeving van Donaldus *Ban*, die na de doot van ſijn broeder Malcolmus *Can-Mor*, Koning van Schotlandt, met uytſluyting van ſijn neven, 't Rijck aen ſich trock, om door de hulp der Noormannen in ſijn aengevange ſchelmſtuck geholpen te worden. De Noorwegers hielden hen in tot aen 't jaer onſer ſaligheyt 1266: want Magnus, de vierde van die naem, Koning van Noorwegen, van de Schotten met oorlogh gedruckt, gaf die by verdragh weêr over aen Alexander de darde, Koning van Schotlandt: en Haquinus, Koning der Noorwegers, beveſtighde die aen Koning Robert *Brus*, in 't jaer 1312. Eyndelijck, in 't jaer 1468, gaf Chriſtianus d'eerſte, Koning van Noorwegen en Denemarcken, alle ſijn recht over voor hem, en voor ſijn nakomelingen, toen hy ſijn dochter aen Iacob de derde tot gemalin gaf, en alle ſijn recht aen ſijn behuwde ſoon, en des ſelfs erfgenaemen overdroegh; daer, tot meerder verſekering, de beveſtiging van de Paus van Romen byquam.

Om van d'oude Graven der Orcades te ſwijgen, die oock by erfrecht de Graefſchappen van *Cathneſſe* en *Strathern* verkregen hebben, ſoo is eyndelijck by vrouwelijcke erffenis de tytel van d'Orcades aen Willem van *Sancto Claro*, of *Sent-cler* gekomen: en Willem de vierde uyt deſe ſtam, de *quiſtige Graef* genoemt, die ſijn erfgoet deurbracht, was de leſte Graef uyt dit geſlacht. Doch ſijn nakomelingen hebben met de tytel der Baronnen van *Sen-cler* tot aen deſe tijden gebloeyt. Maer de tytel van *Cathnes* blijft noch aen de nakomelingen van des ſelfs broeder. Doch by onſe geheugenis wierd deſe eertytel van Graef der Orcades, en Heer van Schetland aen Robert, naturelijcke ſoon van Koning Iacob de vyfde gegeven, die noch heden van des ſelfs ſoon, Patricius *Steward*, genoten werd.

Graven van d'Orcades.

Voorby d'Orcades, en boven Britannia

Geluckige eylanden.

plaetſt d'oude verklaerder over Horatius de geluckige eylanden, daer, gelijck de Griecken ſchryven, geen andere, dan oprechte en God-vruchtige menſchen woonen, en welckers aengenaemheyt en vruchtbaerheyt ſy door hun gedichten verbreyden, en die d'Eliſeſche velden noemen. Maer hoor, ſoo 't u luſt, van deſe geluckige eylanden noch iets van de fabelachtige Grieck Iſacius Tzetzes, uyt ſijn Aenteeckeningen van Lycophron: *In de groote zee is't eylandt Britannia, tuſſchen 't weſterlijck Britannia, en Thule, dat ſich naer 't noorden ſtreckt. Sy ſeggen dat de zielen der dooden derwaerts gevoert worden: want op de ſtrant van d'Oceanus, in de welck 't eylandt Britannia is, woonen viſſchers, wel onderdanen van de Franſchen, maer die echter geen ſchatting aen hen betalen, om dat ſy de zielen der dooden overvoeren, gelijck ſy ſeggen. Want ſy, vertreckende, ſlapen t'huis omtrent in d'avont; Maer ſy beſpeuren weynigh tijts daer na eenigen, die aen de deur kloppen, en hooren een ſtem, die hen tot het werck roept. Sy, opgeſtaen ſijnde, gaen naer de ſtrant, ſonder te weten wat noot-ſakelijckheyt hen leyd. Sy ſien dan ſchepen bereydt, maer niet de hunnen, en ledigh van menſchen, daer ſy in treden, en met de riemen roejen. Sy gevoelen de laſt der ſchepen, als of ſy met menſchen geladen waren, maer ſien niemant. Sy geraecken dan met een drift aen 't eylandt Britannia, ſchoon ſy anders, als ſy hun eyge ſchepen gebruycken, naeuwelijcks in een dagh en nacht daer ſouden komen. Als ſy in 't eylandt ſijn gekomen, ſien ſy weer niemant, maer hooren de ſtem der gener, die de gene, die in de ſchepen ſijn, ontfangen, en hen naer 't geſlacht van hun vader en moeder tellen, en yder naer ſijn waerdigheyt, naem en konſt roepen. Voorts, als hun ſchip dus geloſt is, keeren ſy met een drift weer naer huys. En daerom achten vele dat daer d'eylanden der Saligen ſijn.* Sodanigh ſchijnt oock deſe Poëtiſche Landt-beſchrijver, aen welcke Muretus in ſijn Verſcheyde leſſen gedenckt, die verhaelt, dat C. Iulius Ceſar ſomtijts in een drie-riemig ſchip met hondert menſchen derwaerts is gevoert; en dat, toen hy, door d'ongelooffelijcke aengenaemheyt van de plaets aengelockt, daer ſijn wooning wilde nemen, van deſe ἀειδέσιν, dat is, onſichtbare inwoonders, tegen ſijn wil uytgeworpen wierd, ſchoon hy daer tegen worſtelde.

THULE.

Thule wordt van Solinus drie etmalen zeylens van d'Orcades af geſtelt: een eylandt, boven alle anderen by de Poëten vermaert, als ſy iets verre van malkander wilden afwijſen, als het verſte van de geheele weerelt. Hierom ſeght Virgilius, *Dat het uytterſte Thule u dien*: Seneca, *Thule, 't uytterſte der landen*: Iuvenalis, *Thule ſpreeckt van een Redenaer meê te brengen*. Claudianus, *Thule verre van d'aſſe gedreven*: en elders, *Thule ongenakelijck voor de ſchepen*. Ammianus Marcellinus gebruyckt dat in plaets van een ſpreeckwoort; *ſchoon hy ſich by Thule onthieldt*. Ick ga d'anderen voorby. Doch dit ſtaet echter aen te mercken, dat Statius Thule voor Britannia in deſe regels gebruyckt:

Cærulus haud aliter cum dimicat incola Thules,
Agmina falcifero circumvenit acta covino.

Thule voor Britannia.

En in dit vers van ſijn Boſchgeſangen gelijck het ſchijnt:

——— *refuo circumſona gurgite Thule.*

Suidas ſchrijft dat het ſijn naem gekregen heeft van *Thule*, een Koning van Egypten, Iſidorus van de zon, Reynerus Reneccius van de Saxiſche benaeming *Tell*, dat is, grenspael, als of het de grenspael van 't noorden en weſten geweeſt heeft. Doch Sineſius twijffelt of 'er oyt eenigh *Thule* geweeſt heeft: onſe Giraldus ſchrijft, dat het nooyt te voorſchijn is gekomen; en de Geleerden worden hier in tot een twijffelachtigh gevoelen getrocken. Vele verſekeren dat *Iſlandt*, in een koude lucht gelegen, en tot een eenwige winter verweſen, eertijts *Thule* genoemt heeft geweeſt; die echter van Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius en Peucerus tegen-geſproken worden. Ick weet wel dat Procopius dit groote landtſchap Scandia onder de naem van Thule beſchrijft. Maer indien het waer is dat de geleertſte Gaſpar Peucerus in 't boek van de Meting der aerde ſchryft, (en ick durf ſijn achtbaerheyt niet verminderen) te weten, dat de ſcheepslieden *Schetland Thilenſell* noemen, ſoo is *Thule* warelijck gevonden, en dit verſchil afgedaen. Want dit is 't eylandt *Schetland*, 't welck onder de heerſchappy der Schotten behoort, van koude verſtijft, en van alle ſijden voor de ſtormen bloot ſtaende, welcks inwoonders, gelijk die van *Yſland*, gedrooghde en gewreve geſtote viſch voor broot gebruycken. En hoewel de Noortpool hier niet ſoo hoogh verheven is, dat het een gedurige dagh van ſes maenden heeft, 't welck Pitheas van Marſilien, met recht van Strabo beriſpt, van *Thule* verdicht heeft, ſoo gebeurt dit oock aen *Yſland* ſelf niet, daer als een eeuwige winter, en byna onverdragelijcke koude woont. De gelegenheyt, by Ptolemeus geſtelt, helpt grootelijcks om te doen achten, dat *Schetland* eertijts *Thule* was: want hy plaetſt dat op drie-en-ſeſtigh graden van de middellyn, gelijck oock by hem *Thule*, en daer by dat het tuſſchen Noorwegen en Schotlant leght, daer Saxo Grammaticus *Thule* ſtelt; daer by dat het twee dagen ſeylens legt van de *Calidoniſche* zeebergh, of *Cathnes*; op welcke tuſſchen-wijtte Solinus *Thule* ſtelt: en Tacitus ſeght dat de Romeynen, deur d'Orcades Britannia omſeylende, *Thule* geſien hebben: eyndelijck, dat het aen de ſtrant van Bergen in Noorweegen gelegen is, daer Mela *Thule* geplaetſt heeft, by de welck t'onrecht *Belgarum littori* voor *Bergarum* geleſen wort. Want *Bergen*, een ſtadt van Noorweegen, leght tegen over *Schetlandt*; en Plinius noemt

Iſland.

Schetlande by vele Hethlandt.

Bergos.

noemt de *Bergers* in dit geweſt, 't welck, gelijck ick niet twijffel, dit landtſchapje is, in 't welck Bergen bloeyt, gelijck niemant loghenen ſal dat *Norway* Plinius *Nerigon* is. Maer al genoegh van dit *Thule*, 't welck het ſneeu en de winter, gelijck hy ſeght, voor d'Ouden verberght, en warelijck voor ons: want niemant van hen ſal ſekerlijck ſeggen, welck van de Noortſche eylanden ſy aenwyſen, ſchoon ſy *Thule* dus verbreyd hebben. Feſtus Avienus, van Britannia gehandelt hebbende, heeft uyt Dionyſius deſe regels van de langte der dagen in dit onbekende Eylandt overgeſet:

Nerigon.

Longa dehinc celeri ſi quis rate marmora currat,
Inveniet vaſto ſurgentem gurgite Thulen,
Hic cum plauſtra poli tangit Phœbeius ignis,
Nocte ſub inluſtri rota Solis fomite flagrat
Continuo, clarumque diem nox æmula ducit.

't Welck Pomponius Mela oock aengeteeckent heeft: *Thule, door der Griecken en onſe gedichten verbreyd, leght tegen over de ſtrant der Belgen. Om dat de ſon daer lanckſaem ondergaet, en haeſt weêr oprijſt, ſijn de nachten ſeer kort; maer in de winter, gelijck elders, ſeer duyſter, en des ſomers licht, om dat ſy in die tijt niet diep onder ſinckt, ſchoon ſy niet geſien word, en door haer geburige glans de naeſte dingen beſtraelt. In de ſonneſtant is 'er geen nacht; en dan vertoont ſy geen glinſtering, maer oock haer ſelfs grootſte deel.*

Ys-zee.

Voorby deſe eylanden wort de zee, die daer is, de Lome, ſtyve en Ys-zee genoemt, om dat ſy fel en wreet is, uyt oorſaeck van de ſamenſtremming van 't ys, daer de ſchepen naeuwelijcks deur konnen komen. Sy wordt by d'Ouden oock de zee *Cronium*, naer Saturnus, genoemt, om dat men verdicht, gelijck Plutarchus verhaelt, dat Saturnus hier in een van de Britanniſche eylanden in een diep hol van goude puimſteen ſlapende wordt gehouden, daer hem van Iupiter een diepe ſlaep tot ſijn banden is geſonden, en daer de vogelen hem 't ambroos aenbrengen, door welcks reuck de heele plaets een lieffelijcke lucht afgeeft en dat hem veel geeſten tot ſijn knechten toegeweſen ſijn, van de welcke hy waergenomen, gedient en beſorght wordt: door welcke fabel, ſoo ick my niet vergis, aengeweſen wort dat d'aderen der metalen, over de welcke Saturnus het gebiedt heeft, in deſe eylanden verborgen ſijn, die echter, door gebreck van hout, niet konnen in d'ovens uytgebrant en geſuyvert worden.

Saturnus gevangen.

Beneden *Thule* naer 't zuyden verſpreyd ſich de Duytſche zee, in de welcke, gelijck Plinius verſekert, de ſeven *Acmodas* verſpreyd ſijn, die van Mela *Hæmodes* genoemt werden. Maer dewijl blijckt dat dit eylanden ſijn, die onder Denemarcken behooren, en in de *Codaniſche* zee gelegen, als *Lelandt*, *Fuynen*, *Laglandt*, *Muen*, *Falſter*, *Leylandt* en *Femeren*, ſoo ſal ick my daer meê niet verletten, gelijck oock niet met *Gleſſaria*, oft *Electrida*, dus genoemt van 't Amber, uyt de zee daer opgeworpen, 't welck, gelijck Sotacus gelooft, uyt de boomen in Britannia komt. Maer dewijl d'oude Duytſchen het Electra, of Amber *Gleſſe* genoemt hebben, ſoo durf ick onbeſchroomdelijk, met de geleertſte Eraſmus Michael Lætus, achten, dat het eylant *Leſſe* aen *Schagen*, een zeebergh van Denemarcken, eertijts *Gleſſaria* genoemt heeft geweeſt.

Acmodas.

Gleſſaria.

Men vindt in deſe Duytſche zee, ter plaets, daer ſy Britannia beſpoelt, weynigh eylanden, behalven de gene, die in de zeeboeſem van Edinburgh gelegen ſijn, te weten, *May*, *Baſſe*, *Keth*, en *Inche Colme*, dat is, *Duyven-eylandt*.

EYNDE.

YRLAND.

Vergiviſche zee.

IN de Vergiviſche zee, 't welck niet van *vergendo*, dat is, van drajen, afgeleydt wordt, gelijck ſommige meenen, maer van *Mor Weridh*, (welke naem by d'Engelſchen gebruyckt wordt) of van *Farigi*, 't welk d'Yren voor die zee gebruycken, word de weſtzijde van Engelant met het vermaerde Eylandt van YRLAND geſloten: 't welck onder alle Eylanden van de geheele weerelt eertijdts de derde plaets voor ſich heeft verkregen. Want dus ſchrijft d'oude Aerdbeſchrijver van d'Eylanden: ΤΩΝ νήσων πρωΐδ' ἡ ΙΝΔΙΚΗ ΤΑΠΡΟΒΑΝΗ μεγάθ' καὶ δοξῇ, μεθ' ἣν ἡ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΗ, τρίτη ἑπομὲν Βρεττάνων ἡ ΟΥΗΡΝΙΑ. dat is, *het Indiſch* TAPROBANE *overtreft in grootheyt en vermaertheyt alle andere Eylanden, daer na volght* BRITANNIA, *en het derde is* HIBERNIA, *het ander Eylandt der Britanners, en dieshalven by Ptolemæus* KLEYN BRITANNIA *genoemt.*

Libro Magnæ Conſtructionis.

Verſcheyde namen.

Dit eylandt wordt van Orphæus, Ariſtoteles en Claudianus IERNA, van Iuvenalis en Mela IUVERNA, van Diodorus Siculus IRIS, van Martianus Heracleota IOΥΕΡΝΙΑ, van Euſtathius ΟΥΕΡΝΙΑ en ΒΕΡΝΙΑ, van d'inwoonders ERIN, van de Britanners YVERDON, en van d'Engelſchen IRELAND geheeten.

Verſcheyde gevoelens (gelijck gemeenelijk in duyſtere ſaken gebeurt) zijn geſproten van waer deſe namen voortgekomen ſijn. Sommige willen dat de Latijnſche koomt *ab Hiberno tempore*, dat is, van de Winter-tijdt, andere van *Hiberus*, een Spanjaert, andere van de vloet *Iberus*, en de Schrijver by Eulogius van de Hertogh *Irnalphus*; Poſtellus, te Parijs Pomponius Mela voorleſende, haelt, om in ſchijn van wijsheyt uyt te ſteken, deſe naem van de Hebreen, en wil dat hy *Irin* zy, byna *Iurin*, dat is, *Landt der Hebreen. De Hebreen*, (ſeght hy, 't magh weſen ſoo 't wil,) *heel geleert en wijs zijnde, en wetende dat de heerſchappy des weerelts in een ſeer ſtercke hoek ſouw komen, die naer Caurus is, namen voort deſe geweſten en Hibernia in, en bevlijtighden dat deſe landen van Syrus en Tirius bewoont wierden, om de grontveſt van 't aenſtaende Rijck te leggen.* Verſchoon my, ick bid u, ſoo ick dit niet kan toeſtemmen, gelijk oock niet het gemeen gevoelen van *hiberno tempore*, of winter-tijt, hoewel ick geleſen heb dat in dit Eylandt alle winden koude en vorſt meebrengen. *Hibernia, Iuverna* en ΟΥΕΡΝΙΑ zijn ſonder twijffel van Orphæi en Ariſtotelis *Ierna* afgevloeyt; en dit *Ierna, Iris, Iverdhon* en *Ireland* van 't *Erin* der inwoonders. Men moet dan d'oorſpronckelijckheyt van *Erin*, een benaming der inwoonders, ſoecken. Ick ſta hier als ſtom in deſe ſaeck, gelijck veel groote Philoſophen in andere ſaken, en weet geen giſſing daer af te maken; 't en waer het miſſchien van *Hiere*, een Yrſche benaming, quam, 't welck by hen ondergang, of weſterlijck geweſt betekent: daer af *Erin*, gelijck weſterlijk Landtſchap, afgeleyd ſchijnt. Ick, van giſſing aengelockt, heb dit al over lang dusdanigh geacht, ſoo om dat het geheele deel van Europa naeſt aen 't weſten is gelegen, dewijl het niet meer dan twaelf graden van d'uytterſte weſterſche ſtreeck af is; als om dat de weſterlijckſte vloet van dit Eylandt by Ptolemeus IERNUS, en de weſterlijkſte kaep van Spanjen (van welke onſe Yren afgekomen zijn) by Strabo IERNE, en de naeſte vloet daer aen (die ook de weſterlijckſte van Spanjen is) by Mela IERNA genoemt word. Spanjen word om deſe weſterlijcke gelegenheyt oock *Heſperia*, en de weſterlijcke kaep van Afrika *Heſperium Cornu* geheeten. In Duytſlandt ſelf vind men *Weſtrich, Weſtfalen*, &c. welke landen naer hun gelegenheyt genoemt zijn: in voegen dat het geen wonder is dat dit Eylandt van de weſterſche gelegenheyt ſijn naem gekregen heeft. Behalven deſe namen van Yrlandt, die ick verhaelt heb, roemen de Bardiſche Yren in hun geſangen op *Tirvolac*, *Totidanan*, en *Banno*, als verre d'oudſte namen van dit Eylandt. En ſeker, dit brengt my in twijffel of dit *Banno Bannomanna* niet het gene is, 't welck Plinius uyt Timæus verhaelt, dewijl hy het uytterſte van Europa, en de ſtrant van de groote Noortzee ter ſlinker zijde van Scythia tot aen Gades leeſt. D'Aerdbeſchrijvers weten noch niet wat dit *Bannomanna* heeft geweeſt. Wijders, *Biaun* luyd in d'Yrſche tael Heyligh; en ſeker, Feſtus Avienus noemt dit SACRA INSULA, dat is, *Heyligh eylandt*, in ſeker boek, ORÆ *Maritimæ*, dat is, *zeegeweſten* geheeten, 't welck hy uyt d'oudſte Aerdbeſchrijvers, Hecateus Mileſius, Hellanicus Lesbius, Phileas Athenienſis, Caryandæus, Pauſymachus Samius, Damaſtus, Euctemon, en andere, te ſamen vergadert, en aen malkander gevoeght heeft. Ick ſal ſijn gedicht hier aen voegen: als hy van d'Oſtrymidiſche eylanden geſproken heeft, ſingt hy dus:

Bannomanna.

Sacra Inſula.

Oræ maritimæ.

Aſt hinc duobus in SACRAM, *ſic inſulam*
Dixere priſci, ſolibus curſus rati eſt.

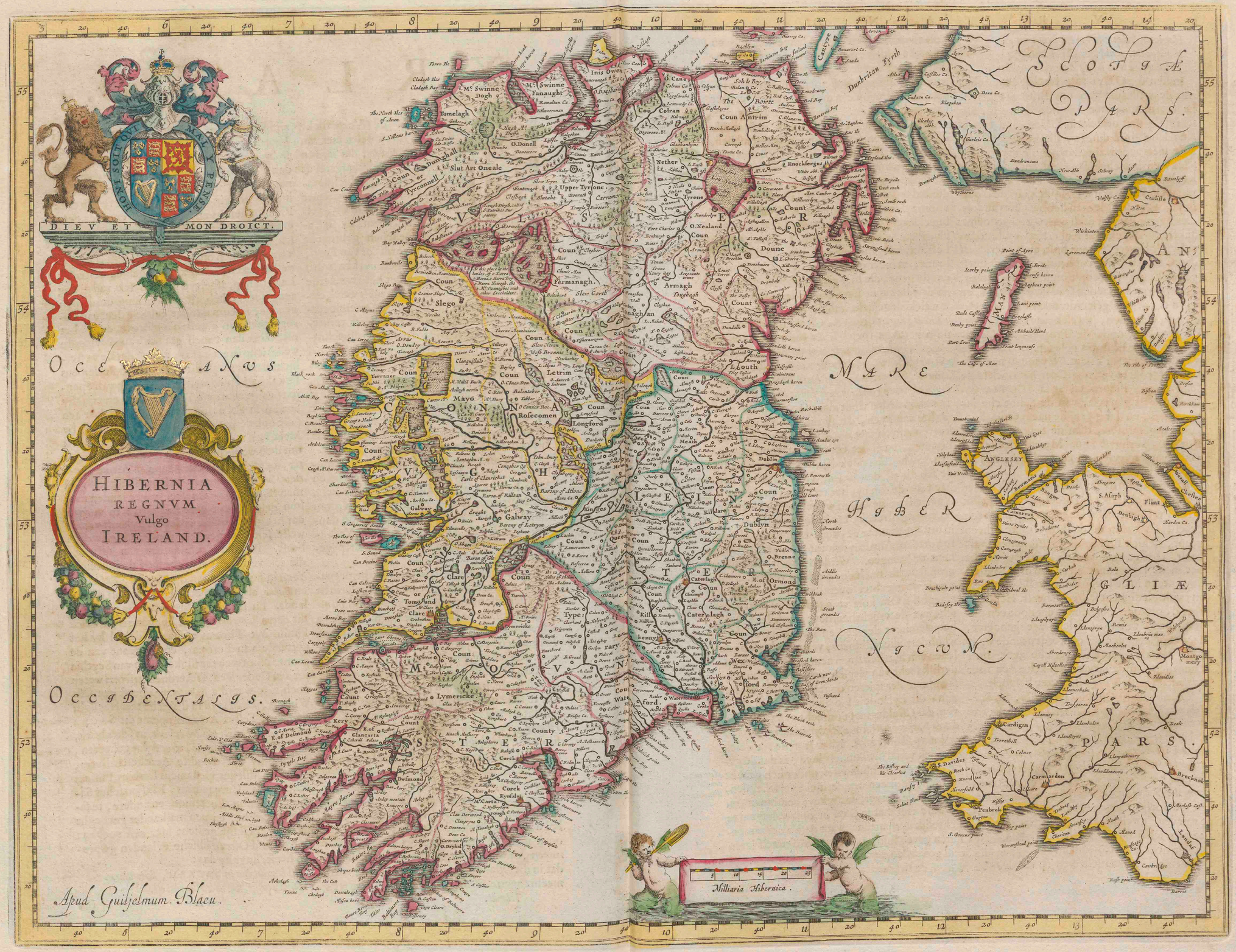
DIEV ET MON DROICT.
HIBERNIA
REGNVM
Vulgo
IRELAND.
OCEANVS
OCCIDENTALIS.
MARE
HIBER
NICVM.
SCOTIÆ
PARS.
ANGLESEY
GLIÆ
PARS.
Milliaria Hibernica.
Apud Guiljelmum Blaeu.

Hæc inter undas multum ceſpitem jacit,
Eamque late gens Hibernorum colit.
Propinqua rurſus inſula Albionum patet.

Ogygia. In 't boeck van de ſmetten in de maen.

Indien dit OGYGIA, 't welck Plutarchus aen de weſtzijde van ons Britannia geſtelt heeft, niet ὄναρ maer ὕπαρ heeft geweeſt, ſoo ſchijnt hy met deſe naem Yrlandt aen te wijſen; ſchoon de dingen, die hy daer af verſiert, niets anders zijn, dan poëtiſche verdichtſelen, en belachelijcke beuſelen. Niemant kan lichtelijck ſeggen waerom ſy 't *Ogygia* genoemt hebben, 't en waer miſſchien van d'outheyt; want de Griecken hebben niets anders, dan 't gene dat ſeer oudt was, *Ogygia* genoemt. Seker, my dunckt dat Robertus Conſtantinus te byſter buyten 't ſpoor holt, als hy verſekert dat CERNE by Lycophron ons Yrlant heeft geweeſt: want Lycophron ſelf, en Tzetzes, ſijn uytlegger, plaetſen *Cerne* naer 't ooſten, en word van eenige geleerde mannen voor *Madagasker* genomen, 't welck, byna als een andere weerelt, onder de Tropicus van Capricornus, voor Ethiopia gelegen is. Dus verre van de namen van Yrlant. Wy moeten echter niet vergeten te verhalen, dat het oock in de leſte tijdt by Iſidorus en Beda SCOTIA genoemt heeft geweeſt, van de Schotſche inwoonders, en dat hier af de naem van Schotlandt is geſproten, toen de Schotten in ons Britannia verhuyſt zijn. Maer dit is alreê te voren van ons geſeght, en dieshalven nu niet noodigh weêr op te halen.

Cerne, een eylandt.

Yrlandt is oock Schotlandt genoemt.

Gelegenheyt van Yrlant.

Dit Eylandt ſtreckt ſich van 't zuyden naer 't noorden, en is niet ſoo breet, als lang, gelijk Strabo verhaelt, maer langwerpig, gelijck een ovael, en twintigh daghreyſens te ſcheep groot, gelijck Philæmon by Ptolemeus verhaelt. Doch de nieuwe Schrijvers ſeggen, dat het in de langte niet meer dan drie hondert duyſent, en in de breette naeuwelijks hondert en twintigh duyſent ſchreden heeft. Het heeft naer d'ooſtzijde Engelandt, dat door een ongeſtuymigh water, d'Yrſche zee genoemt, daer af geſcheyden is; en wordt naer de weſtzijde van de groote Weſterſche zee, naer 't noorden van de Deucaledoniſche, en naer 't zuyden van de Vergiviſche zee beſpoelt.

Giraldus Cambrenſis in Topographia Hiberniæ.

't Landt (ſeght Giraldus) *is oneffen, berghachtigh, weeck, waterachtigh, met veel boſſchen beſet, voor de winden bloot geſtelt, en ſoo moeraſſigh, dat het water oock op de bergen ſchijnt te ſtaen. De hemel* (ſeght Mela) *is onbequaem om het zaet te doen rijpen: maer het land is ſoo weeldigh van kruyden, die niet alleenlijk vet, maer oock ſmakelijck zijn, dat het vee ſich in een gering deel van de dagh kan opvullen, en ſadt worden.* Dit is d'oorſprong van een ontellijke menighte van vee; 't welck warelijck d'eerſte en voornaemſte ſchatten der inwoonders zijn. Sy hebben oock groote kudden van ſchapen, die ſy tweemael in 't jaer ſcheeren, en van de ruwe wol ruyge ſtoffen, tot lange mantels en paerde-deckſels, maken, die in vreemde landen gevoert worden. Sy hebben treffelijcke paerden, die wy *Hobies* noemen, en die niet gelijck andere, op een draf gaen, maer echter ſeer dienſtigh zijn. Sy zijn oock verſien met veel goede havicken; maer deſe, gelijck alle d'andere dieren, (uytgeſondert de menſchen, en de jaght-honden, die wy *Greyhounds* noemen) zijn hier kleynder, dan in Engelandt. De lucht en grondt is daer al te vochtigh, en dieshalven worden veel van d'inwoonders, en voornamentlijck de vreemdelingen, van de buyckloop, en katarnen of ſinckingen geplaeght. Sy hebben, om die te geneſen, de beſte brandewijn, die veel min dan d'onſe inbrant, en meer opdrooght. Giraldus ſchrijft dat de gene, die hier geboren zijn, geen van de driederhande koortſen onderworpen zijn; 't welck dagelijcks valſch bevonden wordt. *'t Landt* (ſeght deſe ſelve Giraldus, die ick tot mijn getuyge roep) *is het gematighſte van alle landen. De brandende hitte van de ſomer dwingt hen niet de ſchaduw, en de koude van de winter niet de haert te ſoecken: maer men heeft daer een gedurige lieffelijckheyt en gematigtheyt van de lucht, die 't daer verwarmt.* Men vindt daer ſoo groot een menighte van byen, dat ſy niet alleenlijck in de korven zijn, maer oock in de ſtroncken der boomen, en holen der aerde gevonden worden. Sy hebben oock wijnſtocken, meer voor de ſchaduw, dan om de vrucht. Want ſoo haeſt als de ſon uyt het teecken van de leeuw is getreden, gevoelen wy een kouder lucht in onſe hemelſtreeck; en de ſon geeft hier, en in ons Engelant te weynigh warmte, en ſchijnt te kort, om de druyven tot volmaeckte rijpheyt te brengen. Wijders, men vind hier geen ſlangen, noch oock eenigh vergift. Men wordt daer echter overal van de wolven geplaeght. Om kort te gaen, 't zy men aenſchouwt de vruchtbaerheyt van 't landt, de bequaemheyt der zee en havenen, of d'inwoonders, die ſtrijdbaer, vernuftigh, door de leden van hun lichamen aenmerckelijck, wonderlijk ſacht van vleeſch, en om de gebuyghſaemheyt der ſpieren ongelooffelijck geſwind zijn; dit Eylandt is ſoo geluckigh in veel gaven, dat Giraldus niet t'onrecht geſeght heeft, *dat de Natuer dit Rijk van Zephyrus met een gunſtiger oogh aengeſchouwt heeft.* Maer 't gene, 't welck qualijck van d'inwoonders luyd, is dat de gene, die voor d'onbeſuyſten onder hen geacht worden, door een wonderlijcke verſcheydenheyt van de natuer, de luyheyt beminnen, en de ware ruſt haten, en in onkuyſheyt al te lichtelijk uytſpatten: want deſe woeſte menſchen geven hun dochters, tien of twaelf jaren oud geworden, aen mannen, als of zy huwbaer waren, en bekreunen ſich niet met de rijpheyt der

Irish mantles and rugs.

Paerden.

Ziecktes.

Vske-bah.

Waerom de druyven in Engelandt niet rijp worden.

Aert en zeden der inwoonders.

Vee.

der jaren, die in andere landen waergenomen wordt. Maer ick sal in 't eynde van dit boeck breeder van de seden der Yren spreken.

Waerom Yrlant Ogygia genoemt is.

Indien 't gene, 't welck d'Yrsche Historyschrijvers verhalen, waerachtigh is, soo wordt by Plutarchus dit Eylandt niet t'onrecht *Ogygia*, dat is, *seer oud*, genoemt: want sy beginnen hun Historien van d'alderdiepste geheugenis der aeloutheyt, ja soodanigh, dat alle aeloutheyt van alle volcken nieuw, en eenighsins kintsheyt, in vergelijcking van de hunne is. Sy schrijven, dat seker *Cesarea*, Noachs zoons dochter, dit Eyland voor de Diluvie of Sondvloet bewoont heeft: Dat *Bartholanus* van Scythia drie hondert jaren na de Sondvloet daer is gekomen, en sware oorlogen tegen de Reusen gevoert heeft: Dat lange tijdt daer na *Nemetha* de Scyth daer gelant, en voort van de Reusen uytgestooten is: Dat sedert *Dela*, met eenige Grieken, het Eylant ingenomen heeft: Dat daer na *Gaothelus*, met sijn gemalin *Scota*, dochter van Pharao, Koning van Egypten, derwaerts gekomen, het Eylandt naer sijn gemalin *Scotia*, en naer sijn naem de tael *Gaothela* genoemt heeft, en dit in de selve tijdt, in de welcke d'Israëliten uyt Egypten verhuysden. Maer de Britannische Historie verhaelt, dat na verloop van weynigh eeuwen *Hiberus* en *Hermione* (d'Yren noemen hen *Eber* en *Erimon*) kinderen van *Milesius*, Koning van Spanjen, in dit landt, door de pest woest geworden, met verlof van Gurguntius, Koning van Engelandt, volcken ter wooning gebracht heeft. Mijn voornemen is niet dese dingen te bevestigen, of te weêrleggen: maer dat men eenigh verlof aen d'outheyt geef.

De Britanners d'eerste bewoonders van Yrlant.

Seker, gelijk ick niet twijffel dat dit Eylant by outs bewoont heeft geweest, soo is 't ook openbaer dat des selfs eerste bewoonders uyt ons Britannia verhuyst zijn. Want om een oneyndige menighte van Britannische benamingen in d'Yrsche tael, d'oude namen, die naer d'Engelsche oorsprong luyden, en *de seden en oeffeningen der menschen*, (gelijk Tacitus seght) niet veel van Engelandt verschillende, voorby te gaen; dit Landt wordt van alle Ouden het *Britannische Eylandt* geheeten. Diodorus Siculus seght dat *Irin* een *deel van Britannia is*. Ptolemeus noemt het BRITANNIA PARVA, of *Kleyn Engelandt*, gelijck te sien is, soo men sijn Aerdbeschrijving met het boek Magnæ Constructionis vergelijckt. Straboos Epitome of Kort begryp noemt heel çierlijck d'inwoonders *Britanners*; en een oude Aerdbeschrijver noemt 'et het *Eylandt der Britanners*. Festus Avienus seght desgelijks uyt Dionysius, als hy van de Britannische eylanden handelt:

Kleyn Engelandt.

Eminus hic aliæ gelidi prope flabra Aquilonis
Exuperant undas, & vasta cacumina tollunt,
Hæ numero geminæ, pingues sola, cespitis ampli,

Conditur occidui qua Rheni gurgitis unda,
Dira Britannorum sustentant agmina terris.

Daer is oock geen ander Landtschap, uyt het welck men, uyt oorsaeck van 't gebuerschap, bequamelijcker kan verhuysen, dan uyt ons Britannia, welcks overvaert derwaerts omtrent even soo groot is, als die uyt Vranckrijk in Engeland. Maer toen de Romeynen sedert hun heerschappy aen alle zijden uytgebreydt hadden, zijn sonder twijffel vele uyt Spanjen, Vranckrijck en Engelant derwaerts geweken, op dat zy 't ongerechtighste juck der Romeynen van hun halsen souden afweeren. Want ick versta dese woorden van Tacitus niet anders: *Yrlandt, in 't midden tusschen Spanjen en Engelandt gelegen, en oock heel bequaem voor de Fransche zee, kan door onderlinge handelingen groote diensten aen 't Rijck doen. Haer aenkoomsten en havens zijn door de koophandel en handelaers beter bekent, dan die van Engelandt.* Hoewel Iulius Agricola een Yrsch Koninckje, door oproer verdreven, by hem hield, om oorsaeck te hebben van in 't Eyland te vallen, 't welck hy, gelijck hy achtte, met een legioen, en met weynigh hulpbenden sou konnen beoorlogen en verwinnen, en dat dit oock vorderlijck tegen Engelandt souw zijn, soo de Roomsche wapenen overal waren, en de vryheydt als uyt d'oogen wechgenomen wierd. Veel gelooven echter dat dit beproeft is, en bewijsen sulcks, doch heel duysterlijck, met dese regels van Iuvenalis:

Arma quid ultra
Littora Iuvernæ promovimus, & modo captas
Orcadas, & minima contentos nocte Britannos?

De Panegyricus, of hofreden, aen Constantinus Augustus gewijd, wijst aen dat Yrlandt onder sijn gebied gestaen heeft: *Britannia*, seght hy, *is soodanigh weêrgewonnen, dat oock die volcken, aen d'uytterste eynden van 't selve eylandt hangende, uw geboden gehoorsamen.* Men vind oock in de Tijdt-boecken der nieuwer Schrijvers geschreven dat Yrlant, met Britannia en Thule, heden Yslandt, in de scheyding van 't Keyserrijck, aen Constantinus, zoon van Constantinus Maximus, ten deel viel. De fabel van *Cesarea*, Noachs zoons dochter, vertoont soo klarelijck de naem der Cesars, dat daer in de koomst van eenigh Keyser in Yrlandt verborgen schijnt. Maer ick kan naeuwelijcks dit op my self verkrijgen, dat ik geloof dat dit Lantschap ooyt in de macht der Romeynen is gekomen. Seker, indien dit gebeurt was, soo sou het tot geluck en welstant van Yrlant geweest hebben, dat 'et dese woestheyt en onbesuystheyt afgeleert had. Want overal, daer de Romeynen verwinnaers zijn geweest, hebben sy de verwonnenen in heusheyt en menschelijkheyt onderwesen; en seker, men vind nergens in Europa oeffening en gebruyck van heusheyt, geleertheyt en welsprekentheyt, dan ter

Cesarea.

plaets, daer sy 't gebiedt hebben gehad. Het schijnt oock dat sy dit eylandt heel onvoorsichtighlijck verwaerlooft hebben; want van hier quamen de moejelijckste vyanden uytbarsten, tot verwoesting en ondergang van Engelandt: 't welck Augustus schijnt voorsien te hebben, dewijl hy Engelandt verwaerlooste, om 't gevaer, 't welck, gelijck hy voorsagh, dit landt van wegen d'omleggende volcken boven 't hooft hing. Voorts, toen het Roomsche Rijck begon te vervallen, wierden de Schotten, of Scythen (want *alle volcken, westwaerts woonende, wierden*, gelijck Strabo seght, *Celto-Scythæ genoemt*) machtigh en vermaert in Yrlandt. Orosius schrijft dat, onder de Keysers Honorius en Arcadius, dit eylandt van de Schotsche volcken bewoont wierd. Van hier hebben de Schotten hun invallen in Engelandt gedaen, en zijn dickwils met groot verlies derwaerts gedreven. Ninnius, een oud Schrijver, en leerling van Elvodugus, die, gelijck hy self getuyght, in 't jaer DCCC XXX, onder Anaraugh, Koning van *Monia* en *Venodotia*, geleeft heeft, wijst in sijn schriften aen van waer sy in Yrlandt gekomen zijn: want hy, geseght hebbende dat de Britanners in de derde eeuw des weerelts in Britannia, en de Scythen of Schotten in de vierde eeuw in Yrlandt zijn gekomen, gaet dus voort:

d'Yren uyt Spanjen gekomen.

Eyndelijck zijn de Schotten uyt de deelen van Spanjen naer Yrlandt gekomen. D'eerste, die daer quam, was * *Partholanus, met duysent menschen, soo mannen als vrouwen, die tot vier duysent menschen aenwiesen. Maer de sterfte, onder hen komende, verslond hen alle; in voegen dat 'er van hen niet een overbleef. De tweede, die naer Yrlandt trock, was* Nemeth, *een zoon van Aguomin, die, gelijck men seght, anderhalf jaer op zee sworf, en met sijn gebroke schepen in een haven van Yrlandt quam, en weêr naer Spanjen keerde. Sedert quamen daer drie sonen van een Spaensch* † *Ridder, met dertigh Ciula by hen, en in een yder Ciula dertigh getrouwde paren, en bleven daer een geheel jaer lang. Eyndelijck quam daer* * Elamhoctor, *en woonde hier, met alle sijn geslacht, tot aen de dagh van heden.* Henricus Huntingdonensis stemt hier in met Ninnius: *De Britonnen*, seght hy, *zijn in de derde eeuw des weerelts in Britannia, en de Schotten in de vierde eeuw in Yrlandt gekomen. Hoewel dese dingen niet heel gewis zijn, soo is echter dit seker, dat sy uyt Spanjen in Yrlandt zijn gekomen, en dat een deel van hen, daer uytgetrocken, in Britannia een derde volck by de Britonnen en Picten uytgemaeckt hebben.* Dese beyde bevestigen 't aengename gevoelen der Yren, die gaerne willen bekennen dat sy hun afkoomst van de Spanjaerden hebben. Seker, 't is geen wonder dat vele uyt het noorderlijck deel van Spanjen, 't welck (gelijck Strabo seght) rampspoedigh is, en daer in men qualijck woonen kan, naer Yrlandt getrocken zijn. Men siet dan uyt dese woorden van Ninnius, dat men dese verhuysingen van *Bartholanus* en *Nemethus* uyt dese oververre oudtheyt, die sy verdichten, tot nieuwer tijden moet brengen. 't Is noodeloos aen te wijsen dat dit Landtschap van de Schotten SCOTIA of Schotlandt genoemt heeft geweest.

* *Elders Bartholanus.*

† *Misschien van Milesius.*

* *Anders Clan-Hoctor.*

De Christelijcke Godsdienst in Yrlandt. In 't jaer Christi 431.

Na verloop van weynigh jaren hebben dese Schotten in Yrlandt het Christelijck geloof aengenomen, (hoewel sy de Historie van de bekeering der *Hiberiers* in Asia uyt *Rufinus* tot sich trecken.) Celestinus, Roomsche Paus, sond aen hen Palladius tot Bisschop. Hoor hier af Prosper Aquitanus tegen Collator: *Celestinus verloste de Britannien van de Pelagiaensche sieckte, toen hy eenigen, vyanden der Genade, en die 't landt van hun afkomst innamen, van dat gewest der groote zee afgescheyden heeft, en, den Schotten een Bisschop gestelt hebbende, terwijl hy het Roomsche eylandt Catholijck pooght te bewaren, ock het Barbarische eylandt Christelijck heeft gemaeckt.* Ninnius schrijft dat Palladius, van de doodt in Engelandt weghgeruckt, daer niets uytgerecht heeft; maer seght uyt d'Yrsche Schrijvers dat de Christelijcke Godtsdienst van Patricius deur Yrlandt gesaeyt is. Want dese, van afkomst een Britanner, in *Cluydsdail* geboren, en door maeghschap aen Martinus van Tours verbonden, en een leerling van S. Germanus, wierd door Paus Celestinus in de plaets van Palladius, overleden zijnde, gestelt, en verspreydde de Christelijcke Godtsdienst soo geluckighlijck deur Yrlant, dat hy verre 't grootste deel van 't eylandt tot Christum bekeerde, en de naem van Apostel der Yren verdient heeft. D'oude Schrijver, Henricus van Auxerre, schrijft hier af, in 't boeck der mirakelen van S. Germanus, in deser voegen: *Dewijl de glorie des vaders in de besadightheyt sijner kinderen blijckt, soo sal 't genoegh zijn dat wy uyt vele, die hy, gelijck men acht, tot sonen in Christo, en tot leerlingen in de Godtsdienst gehad heeft, een alleen, die heel vermaert geweest heeft, bybrengen. Patricius, gelijck het gevolgh sijner daden meêbrengt, een besonder Apostel van Yrlandt, en sijn alderheylighste onderwijs achtien jaren lang gesmaeckt hebbende, verkreegh meer dan een middelmatige geleertheyt in de hemelsche Schriften uyt de ader van soo treffelijck een bron. Dese seer heylige Bisschop, aenmerckende dat hy in Godtsdienst grootmoedigh, in deughden uytstekende, en in onderwijs treffelijck was, en onbetamelijck achtende dat soo sterck een lantbouwer in de bouwing van des Heeren oogst traegh sou zijn, sond hem naer de heylige Celestinus, Paus van Roomen, door Segetius, zijn Priester, die aen de Apostolische stoel getuygenis van de oprechtigheyt van dese man sou geven. Hy, door 't oordeel van de Paus aengenomen, door des selfs macht versterckt, en eyndelijck door des selfs zegen bekrachtight, trock naer Yrlandt, en, aen dit volck eygentlijck tot een Apostel gegeven, blonck toen uyt door sijn leering en wonderdaden, en nu en voor eeuwigh door de wonderlijcke voorrechten van sijn Apostel-*

Palladius. Vincent. lib. 9. c. 7.

S. Patricius.

De Monicken van Yrlandt heyligh en geleert.

Apoſtelſchap. Patricius leerlingen deden ſoo groote vrucht in 't Chriſtelijck werck, dat in 't volgende jaer Yrlandt het *Vaderlant der Heyligen* genoemt wierd, en niets heyliger en geleerder was, dan de Schotſche Monicken in Yrlandt en Britannia, die volle benden van heylighſte mannen deur geheel Europa uytgeſonden hebben, en aen de welcke het klooſter van *Luxovium* in Borgonje, van *Bobium* in Italien, van *Wirtsburgh* in Franckenlandt, van *S. Gallus* in Switſerlandt, van *Malmesburia Lindisfarna*, en veel anderen in Engelandt hun oorſprong verplicht zijn. Want Celius Sedulius Presbyter, Columba, Columbanus, Colmannus, Aidanus, Gallus, Kilianus, Maidulphus, Brendanus en meer andere, door hun heyligheyt des levens, en door hun geleertheyt vermaert, waren in Yrlandt geboren. Laet ons nu 't gene hooren, 't welck Henricus van Auxerre, aen Carolus Calvus ſchrijvende, verhaelt: *Waer toe*, ſeght hy, *van Yrlandt gewaeght, dat, het gevaer van de zee verachtende, byna geheel, met een bende van Philoſophen, aen onſe ſtrandt overkoomt? van de welcken de gene, die de geleertſten zijn, ſich gewilligblijck ter ballingſchap verwijſen, op dat ſy, naer hun belofte, de wijſte Salomon ſouden dienen.*

Monicken. Seker, het monickſchap, hoewel nieuw, en onlangs ingeſtelt, had toen een heel ander aengeſicht: want ſy begeerden 't gene, het welck ſy genoemt wierden, warelijck te zijn. Sy ſchepten geen vermaeck in bedrogh en valſche ſchijn. Indien ſy ergens in doolden, dat ſproot uyt eenvoudigheyt, en niet uyt boosheyt, veel min uyt hardneckigheyt. Sy waren ſulcke groote verachters der rijckdommen en weereltſche goederen, dat ſy niet alleenlijck daer niet naer trachten, maer oock de gene, die hen aengeboden wierden, en by erffenis toebehoorden, verwierpen. Want Columbanus, een Monick, uyt Yrlandt ſelf, deê heel treffelijck, die, gelijck d'Abt Walafridus ſchrijft, van Sigebert, Koning der Francken, door groote beloften genoodight om niet uyt ſijn Rijck te trecken, dit aen hem tot antwoort gaf, 't welck Euſebius oock van Thaddeus verhaelt: Namelijck, *dat het niet betaemde dat de genen, die in Chriſti naem hun goederen verlaten hadden, vreemde rijckdommen ſouden aenvaerden.* Men ſiet oock dat de Britanniſche Biſſchoppen de rijckdommen niet min hebben verworpen, dewijl ſy ſoo arm waren, dat ſy niets eygen hadden. *Want drie Britanniſche Biſſchoppen* (gelijck Sulpitius Severus verhaelt) *hebben, in 't Concilie van Rimini, door gebreck van eygen het gemeen gebruyckt.* Onſe Engelſche Saxen van die eeuw vloeyden van alle zijden naer Yrlandt, als naer een marckt van geleertheyt; 't welck oorſaeck is dat in onſe Schrijvers dickwils van de heylige mannen geleſen wordt, *Hy is tot d'onderwijſing naer Yrlandt geſonden.* Men leeſt oock in Sulgeni leven, die voor ſes hondert jaren gebloeyt heeft:

Exemplo patrum commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos, Sophiâ, mirabile, claros.

De Monicken. *Walafridus.* *Verachting der rijckdommen.* *Britanniſche Biſſchoppen.*

De Saxiſche Engelſchen ſchijnen de letteren van d'Yren ontfangen te hebben.

En dieshalven ſchijnt 'et dat d'oude Engelſchen, onſe voorouders, de middel van letters te maken van hen ontfangen hebben, dewijl ſy gantſch de ſelve letters en mercken hebben gebruyckt, die heden by d'Yren in 't gebruyck zijn.

De konſten en heyligheyt onder de volcken, en by eeuwen verſpreyt.

't Is geen wonder dat Yrlandt, nu ten meeſtendeel ruw, half Barbariſch, en onkundigh in goede wetenſchappen, in die eeuw, in de welcke d'oeffening der geleertheyt in de Chriſtelijcke weerelt verwaerlooſt, en half begraven lagh, van ſoo veel heylige, godtvruchtige en deurluchtige geeſten overgevloeyt heeft; dewijl d'opperſte en hooghſte Beſtierder het zaet der heyligheyt en goede konſten, van eeuw tot eeuw nu by deſe, en dan by die volcken, als in kruytbedden, zaeyt, en bloemen doet voortkomen, die, hier en elders gevoert, door een nieuwe aenwas, tot des ſelfs verheerlijcking, en welſtandt van 't menſchelijck geſlacht, geluckighlijck toenemen, en bewaert worden.

De Noorwegers verwoeſten Yrlandt.

Maer de woede des oorloghs heeft allengs deſe oeffening van heyligheyt en menſchelijcke wetenſchappen uytgebluſcht. Want in 't jaer na Chriſti geboorte DCXLIV heeft Egfridus, Koning van Northumberlandt, Yrlandt, dat in groote vrientſchap met Engelandt leefde, met moorden en branden verdelght; om 't welck hy van Beda met ſtrenge woorden beſtraft wierd. Sedert hebben de *Noorwegers*, onder 't beleyt van Turgeſius, dit landt 30 jaren lang met onbehoorlijcke plonderingen verwoeſt. Maer toen hun hooftman door liſt gedoodt was, hebben d'Eylanders hun ſchade verhaelt, en ſulck een moort onder de Noorwegers bedreven, dat 'er naeuwelijcks een bode van ſoo groot een neêrlaegh overbleef. Deſe Noorwegers zijn ſonder twijffel die *Noormannen* geweeſt, de welcke, (gelijck Rhegino ſeght, in de tijden van Carolus Magnus, *Yrlandt, een eylandt der Schotten, aentaſtende, van de Schotten in de vlucht geſlagen wierden.* Sedert zijn *d'Ouſtmannen*, dat is, *ooſterſche mannen*, uyt dat deel van Duytslandt, 't welck aen de zee leght, in Yrlandt gekomen, die, onder de ſchijn van groote en breede koopmanſchappen eenige ſteden innemende, in korte tijdt een ſeer ſware oorlogh verweckten. Byna in de ſelve tijdt heeft Eadgarus, een ſeer machtigh Koning der Engelſchen, een groot deel van Yrlandt verwonnen; want dus wort in eenigh geſchrift van dat landt geleſen: *Aen de welck Godt, de heerſchappy der Engelſchen begunſtigende, toeliet, alle Koninckrijcken der eylanden van de groote zee, met hun verwoedſte Koningen*

Ouſtmannen. Misſchien de gene, die in Tacitus *Æſtrones*, en in Eginardus *Aiſti* genoemt worden.

gen, tot aen Noorwegen, en 't grootſte deel van Yrlandt, met haer edelſte ſtadt Dublin, de heerſchappy der Engelſchen t'onderwerpen.

Deſe buyen van uytlantſche oorlogen wierden door een ſwaerder ſtorm van inlandtſche beroerte gevolght, die voor d'Engelſchen een ope wegh baenden, om Yrlandt te beoorlogen. Hendrick de Tweede, Koning van Engelandt, de gelegentheyt van de haet en verkeerde benyding der Koninckjes van Yrlandt by 't hayr vattende, overwoogh ernſtelijck, in 't jaer onſer Saligheyt 1155, met de voornaemſten van Engelandt, Yrlandt te verwinnen, tot behoef van ſijn broeder, *Willem van Angiers*; maer door de raedt van ſijn moeder, de *Keyſerin Matilde*, wierd de ſaeck tot op een ander tijdt uytgeſtelt. Na verloop van weynig jaren wierd *Dermicius*, *Murchardus* ſoon, van hen *Dermot Mac Morrog* genoemt, die in 't ooſterlijck deel van Yrlandt ('t welck van de Latijnen *Lagenia*, en gemeenlijck *Leinſter* genoemt wordt) het gebiet had, om ſijn wreetheyt en ongebondenheyt uyt het Koninckrijck verdreven, (want hy had de gemalin van O-Roricius, Koninckje van *Meth*, gerooft,) en verkreegh van Hendrick de Tweede, Koninck van Engelant, dat hy door des ſelfs helpende wapenen weêr in ſijn Rijk geſtelt wierd: en hy verdroegh met Richard, Graef van Pembroeck, *Strongbowe* gebynaemt, uyt het geſlacht van *Clare* geſproten, dat hy byſtant aen hem ſou geven, om hem weêr in 't beſit te ſtellen, en dat hy aen de Graef, met Eva ſijn dochter, d'erffenis van 't Koninckrijck ſou beveſtigen. De Graef, terſtont uyt Walles en Engelandt een treffelijck heyr vergadert, en Giraldidis, of *Fitz-Giralds*, Stephanides, of *Fitz-Stephans*, en andere Edelen uyt Engelant, tot gemeenſchap van d'oorlogh ontboden hebbende, herſtelde Dermicius, ſijn behuwde vader, in 't Rijck ſijner voorvaders, en won in weynigh jaren ſoo groot een deel van Yrlandt, dat ſijn macht alreê by de Koning van Engelandt verdacht wierd, die, een gebod met ſware dreygingen afgekondight hebbende, de Graef en ſijn krijghslieden weêr uyt Yrlandt ontbood, en, ſoo ſy niet terſtont gehoorſaemden, hun goederen verbeurt maekte. Dit was oorſaeck dat de Graef al 't gene, 't welck hy door 't recht van ſijn gemalin, of door oorlogh verkregen had, by verdragh en geſchrift aen de Koning overgaf, en van hem 't Graefſchap van *Weisford*, *Oſſoria*, *Carterlogh*, en *Kildar*, met eenige kaſteelen, gelijck een leenheer, die met weldaet geloont wierd, ontfing. Hendrick de Tweede dan, groote heyrkrachten vergadert hebbende, ſond die over in Yrlant, in 't jaer Chriſti 1172, en verkreegh 't Vorſtendom van 't eylandt. Want de Staten van Yrlandt, gelijck Rotherick *O Conor Dun*, dat is, ſwarte Monarch van Yrlandt, *Dermot Mac Carty* Koning van *Corcagium*, *Donald O Bren* Koning van *Limirick*, *O Carel* Koning van *Vreil*, *Mac Shaglin* Koning van *Ophaly*, *O Rork* Koning van *Meth*, *O Neal* Koning van *Vlſter*, en d'andere Grooten, en 't volck ſelf, gaven alle hun macht en heerſchappy aen hem over, daer op geſchriften onderteekent, overgelevert, en naer Romen geſonden wierden. Hier op volghde de machtbrief van Paus Hadrianus, en de ring tot bewijs van deſe heerſchappy te mogen aentaſten, gelijck oock d'autoriteyt van eenige Provinciale Synoden. Hy gaf ſedert de *heerſchappy van Yrlandt* aen ſijn ſoon Jan over; 't welck Paus Urbanus met ſijn bulle beveſtighde, en tot *bewijs van beveſtiging een kroon, van paeuwsveeren met gout gevlochten, ſond.* Sommige hebben geſchreven dat deſe, Koning geworden zijnde, Yrlandt, en met eenen Engelandt, aen de Roomſche kerck, gelijck *feudal* of leenplichtigh, ſchriftelijck overgegeven heeft, en dat als een leen-goet van de Roomſche kerck ontfangen; en ſijn nakomers verplicht heeft, dat ſy drie hondert Marcken aen de Roomſche Paus ſouden betalen. Maer de deurluchtige man, Thomas Morus, die de Pauſelijcke party tot aen de doodt voorgeſtaen heeft, verſekert dat dit warelijck valſch is: want hy ſchrijft dat de Roomſchen deſe overgeving niet konnen toonen, dit geldt nooyt geeyſcht, en de Koningen van Engelandt dit nooyt bekent hebben. Doch, deſe groote man niet te na geſproken, de ſaeck is echter heel anders, gelijck klarelijck blijckt uyt de rollen der Parlementen, die meer wegen, dan alle andere uytſonderingen. Want de Cancelier van Engelant verhaelt in de vergadering der Staten van 't Koninckrijck onder Eduard de Derde, dat de Roomſche Paus de Koning van Engelandt naer Romen in 't Recht wilde beroepen, ſo om d'onderſtelling, als om het betalen van de ſchatting voor Engelandt en Yrlandt, tot de welcke Koning Ian ſich ſelf en ſijn nakommers verbonden had. Hy verſocht dieshalven hun meening van deſe ſaeck. De Biſſchoppen begeerden een dagh, om ſich in 't beſonder te beraden; gelijck oock de Grooten en 't gemeen volck. Sy vergaderden in de volgende dagh, en maeckten met eendrachtige toeſtemming van allen een beſluyt: Dat noch Koning Ian, noch eenigh ander Koning ſoodanigh een dienſtbaerheyt het Koninckrijck opleggen mocht, 't en waer met gemeene bewilliging en toeſtemming van 't Parlement, 't welck geenſins geſchiet was; en dat het gene, 't welck hy gedaen had, tegen den eed ſtreet, die hy in ſijn intreê godtvruchtelijck voor Godt in voorgeſchreven woorden beveſtight had: en dieshalven, indien de Paus hier op drong, ſoo ſouden

Reb. de Monte ad annum 1185.

1167. *Dermicius, Murchardus ſoon.*

Richard Strongbow.

Hendrick de Tweede taſt Yrlandt aen.

Giraldus Cambr. en M. S. by de Baron Houth.

Eerſte en tweede Synodus van Caſſile en Armagh. 1186.

Rog. Hovedenus.

ſouden ſy met alle hun krachten, en groote moed vaerdig zijn om hun goederen en lichamen tot tegenſtant te wagen. Voorts, de gene, die de wetten op 't naerſtighſte onderſoecken, ſeggen dat deſe leenbrief van Koning Ian door d'uytſondering, die in 't eynde daer aen gevoeght is, gebroken wordt, te weten, *Behoudens onſe gerechtigheden, vryheden, en onſe goederen voor ons, en voor onſe erfgenamen.* Maer dit is buyten 't ſpoor.

Van Ian af wierden de Koningen van Engelandt *Heeren van Yrlandt* genoemt, tot dat by onſer vaderen geheugenis Henrick d'Achtſte in de vergaderingen van Yrlandt door de Staten van't eylant Koning van Yrlant verklaert wierd, om dat de naem van Heer niet ſoo heyligh en ontſaghelijck, als die van Koning, by ſommige oproerigen ſcheen. Deſe naem en tytel van *Koninckrijck van Yrlandt* wierden door d'autoriteyt van de Paus beveſtight, toen in 't jaer 1555 Koningin Maria, in de naem van 't Koninckrijck van Engelandt, door Geſanten haer gehoorſaemheyt aen de Paus van Romen, Paulus de Vierde, betuyghde. Dus luyden de woorden: *Tot lof en glorie van d'almachtige Godt, en van ſijn heerlijckſte Voortbrengſter, de Maeght Maria, tot eer van 't geheele hemelſche Hof, en verheffing van't Catholijck geloof, ſoo maken wy, op 't verſoeck van Koning Philippus en Koningin Maria, ons ootmoedighlijck hierom ſmekende, met raet onſer Broederen, en door de volheyt van d' Apoſtoliſche macht, Yrlandt door onſe Apoſtoliſche autoriteyt voor eeuwigh tot een Koninckrijck, en verçieren en beveſtigen dat voor 't aenſtaende met de tytel, waerdigheyt, eer, macht, rechten, zegels, voorrechten, voordrachten, en Koninckljjcke voortreffelijckheden, gelijck alle andere Koninckrijcken van Chriſti geloovigen genieten, gebruycken en beſitten, en genieten, gebruycken en beſitten konnen.*

Engelſche Edelen, in Yrlandt getogen.

Maer dewijl wy in de namen deſer Edelen zijn gevallen, die d'eerſten van d'Engelſchen Yrlandt aengetaſt, en door dapperheyt onder d'Engelſche heerſchappy gevoeght hebben, ſoo ſal ick, op dat het niet ſou ſchijnen dat ick hen, en hun nakomelingen deſe eer benijde, uyt de Cancellary van Yrlant, gelijck de tytel aenwijſt, de gene hier byvoegen,

Die met Dermicius, Murchards ſoon, in Yrlant zijn gekomen.

Richard Strongbow, Graef van Penbroeck, die aen Eva, dochter van Murchard, een Yrſch Koninckje, een eenige dochter teelde, de welcke aen Willem *Mareſchalck* de tytel van 't Graefſchap Penbroeck, met groote erfgronden in Yrlandt, aenbracht, en daer by een talrijck krooſt, namelijck vijf ſonen, die alle, ſonder kinderen na te laten, op malkander in ſekere rijgh gevolght zijn; en oock ſoo veel dochters, die *Hugo Bigod*, Graef van Nortfolck, *Guarinus van Montecaſinium*, *Gilbert van Clare*, Graef van Gloceſter, *Willem van Ferrariis*, Graef van Derby, *Willem Breoſe*, hun gehuwde mannen, met vrye eerampten en beſittingen verrijckt hebben.

Robert Stephanides.
Herveus van Monte-Mariſco.
Mauritius Prendergeſt.
Robert Barrenſis.
Meilerius Meilerinus.
Mauritius, Giraldus ſoon.
Redmundus, Stephanus neef.
Willem Ferrandus.
Milo van Cogan.
Richard van Cogan.
Gualter van Ridensford.
Gualter, } *ſonen van Mauritius Giraldus.*
Alexander, }
Willem Notte.
Robert, Bernards ſoon.
Hugo van Lacy.
Willem, Aldelmus ſoon.
Willem Macarellus.
Humfredus Bohun.
Hugo van Gundeville.
Philippus van Haſting.
Hugo Tirellus.
David Gualenſis.
Robert Poërius.
Osbert van Herlotere.
Willem van Bendenges.
Adam van Gernez.
Philippus van Breos.
Griffinus, Stephanus neef.
Radulf, Stephanus ſoon.
Gualter Barrenſis.
Philippus Guallenſis.
Adam van Hereford.

By de welcken uyt Giraldus Cambrenſis gevoeght kan worden,

Ian van Curcy.
Hugo van Contilone.
Redmund van Cantimore.
Redmund Hugonides.
Milo Menevenſis, en anderen.

Bediening van 't Koninckrijck Yrlandt.

Viceroys of Onderkoningen van Yrlandt.

MAer ſedert Yrlandt onder 't Engelſche Recht is gekomen, ſoo hebben de Koningen van Engelandt hun Viceroys, of Onderkoningen derwaerts geſonden, om de gemeente waer te nemen, die ſy eerſtelijck *Bewaerders* van Yrlandt, en ſedert *Iuſticiers*, *Stedehouders*, *en Afgevaerdighden van Yrlandt* in hun Codicillen, of *open brieven* hebben genoemt, door de welcke d'authoriteyt en rechtſpreking aen hen bevolen wierd. Seker, deſe authoriteyt was groot en Koninckljjck, namelijck van oorlogh te voeren, vrede te maken, Overigheden te verkieſen, alle ampten

pten (eenige weynigen uytgeſondert) te begeven, de misdaden, behalven eenigen van gequetſte Hoogheydt, te vergeven, Ridders te maken, &c. Als iemant eenigh Overheytsampt aenvaert, ſoo worden deſe open brieven opentlijck voorgeleſen, en als hy d'eed voor de Rijckskancelier, in ſekere forme van voorgeſchreven woorden gedaen heeft, ſoo wordt hem het ſwaert, dat hem voorgehouden is, in handen gegeven, en hy in ſijn ſetel geplaetſt, in tegenwoordigheyt van de Rijckskancelier, van de leden des geheyme Raedts, van de Grooten van 't Koninckrijck, met *de Koning der wapenen, dienende tot de wapenen*, en andere beampte dienaers. Daer is in de geheele Chriſtelijcke weerelt geen ander Onderkoning, die nader aen de Koninckſlijcke Majeſteyt koomt, 't zy men op de rechtſpreking, of op d'achtbaerheyt, geſtoet en pracht ſiet. Hy heeft by hem tot ſijn Raedt de Rijckskancelier, de Treſorier van 't Rijck, en anderen uyt de Graven, Biſſchoppen, Baronnen en Rechters, die van de geheyme Raedt zijn. Want Yrlandt heeft in 't geheel gelijcke Staten, als Engelandt, namelijck Graven, Baronnen, Ridders, Schiltknapen, &c.

Staten van Yrlandt.

Hoven, of Rechtplaetſen van Yrland.

't Opperſte Hof van 't Yrſche Koninckrijck is 't *Parlement*, dat met believen des Konings van Engelandt door d'Onder-Koning ontboden en geſcheyden wordt; ſchoon onder de heerſchappy van Eduward de Tweede verordineert wierd, dat jarelijcks *Parlementen in 't landt van Yrland gehouden ſouden worden.* Daer worden oock jarelijcks vier Rechts-vergaderingen, gelijck in Engelandt, gehouden. Daer zijn vijf Rechtbancken, namelijck de *Geſtarnde Kamer*, *Cancelary*, de *Koninckſlijcke Banck*, de *Banck der gemeene Ordonnantien*, *Scaccarium*, of de *Koninckſlijke inkomſt.* Daer zijn ook *Iuſticiers der Aſiſen*, ten zy eer tot hooren en beſlechten, gelijck in Engelant, en in yder Graefſchap *Irenarchen*, om de vrede te bewaren. De Koning heeft ook ſijn Pleytbeſorger, of *algemeene Attornatus*, tot *de wet dienende*, en Solliciteur.

Rechtbancken van Yrlandt.

In de Lantſchappen, verder wech gelegen, zijn oock Beſtierders, om recht te ſpreken, gelijck de gene, die in Connacht *Eerſte Commiſſionaris*, en in Mounſter *Præſes* genoemt wordt, die uyt d'Edelen en Rechtsgeleerden hun byſitters hebben, en yder nochtans op 't believen van d'Onderkoning ſien.

Beſtierders tot de rechtsſaken.

Wetten. Men gebruyckt in Yrland de ſelve gemeene of burgerlijcke wetten, die in Engelandt gebruyckt worden. Want men leeſt in de geheyme boecken van 't Rijck in deſer voegen: *Koning Hendrick de Derde ontbood in 't twaelfde jaer van ſijn heerſchappy aen ſijn Iuſticier van Yrlandt dat hy, d'Aertsbiſſchoppen, Biſſchoppen, Baronnen en krijghslieden vergadert hebbende, hen het Placcaet van Koning Ian ſouw bekent maken, 't welck hy deê leſen, en van de Grooten van Yrlandt deê beſweeren, om de wetten en gewoonten van Engelandt t'onderhouden, en op dat ſy die wetten ſouden waernemen en gebruyken.* De wetten des Parlements, of der *Statuyten* van Engelandt, gelijck ſy die noemen, waren in 't gebruyck tot aen de tijt van Hendrick de Sevende. Want in 't tiende jaer van ſijn Rijck wierden ſy door d'autoriteyt van 't Parlement in Yrlandt vaſt geſtelt en beveſtight. Wy hebben alreê geſeght waer uyt de *Parlementſche Statuyten* hun oorſprong hebben.

Yrlandt heeft, behalven deſe burgerlijcke overheyts-ampten, oock een krijghs-ampt, te weten, de *Mareſchalck*, welcks plicht hier is ſoo wel de baldadigheyt der krijghslieden, als der rebellen, die daer dickwijls veel werck geven, te bedwingen. De Baronnen van *Morley* uyt Engeland hebben eertijts, gelijck uyt d'openbare geſchriften blijckt, dit ampt erffelijck bedient. Want Koning Ian heeft de beſitting van dit ampt met erffelijck recht gegeven, gelijck deſe ſijn woorden meêbrengen: *Wy hebben aen Ian Maerſchalck gegeven en toegeſtaen, tot een leen en onderſtelling, ons Maerſchalckſchap van geheel Yrlandt, met alle d'aenkleven. Wy hebben oock aen hem gegeven, tot ſijn leen en onderſtelling, Cantredum, in 't welcke gelegen is de hoeve van Kilbunny, om dat van ons en onſe erfgenamen voor hem, en voor ſijn erfgenamen te beſitten.* Van de welck het in rechte lijn op de Baronnen van *Morley* afgedaelt is. De *Maerſchalck* heeft onder ſich ſijn *Ondermaerſchalck*, die ſy *Provoſt Mareſcall* noemen, en ſomtijts meer, naer vereyſch van ſaken en tijden, die hun bepaelde autoriteyt onder 't groot zegel van Yrlandt met inſtructien bedienen. Maer ick ſal deſe en diergelijcke dingen aen 't naerſtigh onderſoeck der anderen laten. Als ick van de ſeden deſer volcken handel, ſal ick een weynigh van 't gebruyck in de bediening van 't Recht onder de wilde Yren ſpreken.

Maerſchalk van Yrlant.

In 't negende jaer van Koning Ian.

Deeling van Yrlandt.

Yrland word naer de ſeden der inwoonders in twee deelen gedeelt: want de gene, die weygeren aen wetten verbonden te zijn, en onbeſuysdelijck leven, worden *Irishrie*, en gemeenelijk *Wilde Irish*, dat is, *Wilde Yren*, genoemt; maer de gene, die ſediger zijn, de wetten voor heyligh houden, en naer Rechten luyſteren, worden *Engeſ. he Yren*, en hun Landtſchap *The Engliſh Pale* genoemt; om dat d'eerſte Engelſchen, die daer gekomen zijn, aen ſich ſelven ſeeckere grenspalen in 't ooſterlijck en vruchtbaerſte deel van 't Eylant voor-

Deeling van Yrlandt.

voorgeſtelt hebben, binnen de welcke oock heden de gene zijn, die wilt en woeſt leven, en de wetten minſt gehoorſamen, gelijck buyten deſe palen oock anderen, in de welcken niets tot ſedigheyt en beleeftheyt te begeeren ſtaet. Maer laet ons een ouder deeling beſien. Dit Landt begrijpt in ſich, naer de gelegenheyt, of eer naer 't getal der Beſtierders van de voorgaende tijden, vijf deelen, (want het was eertijts een Vijf-vorſtendom) namelijck *Mounſter* naer 't zuyden, *Leinſter* naer 't ooſten, *Connaucht* naer 't weſten, *Ulſter* naer 't noorden, en *Meth* byna in 't midden ſelve. Deſe deelen worden dus tot de burgerlijcke bediening in Graefſchappen gedeelt:

In Momonia of *Mounſter* zijn de Graefſchappen van
- *Kerry.*
- *Deſmond.*
- *Cork.*
- *Waterford.*
- *Limerick.*
- *Tiperary*, met het Graefſchap van 't *heylich Kruys van Tiperary.*

In *Leinſter* zijn de Graefſchappen van
- *Kilkenny.*
- *Caterlough.*
- *Queenes County.*
- *Kings County.*
- *Kildare.*
- *Weisford.*
- *Dublin.*

In *Meath* zijn de Graefſchappen van
- *Eaſt Meath.*
- *Weſt Meath.*
- *Longford.*

In *Connaucht* zijn de Graefſchappen van
- *Twomurd.*
- *Galloway.*
- *Maio.*
- *Slego.*
- *Letrim.*
- *Roſcomam.*

In *Ulſter* zijn de Graefſchappen van
- *Louth.* *Cavon.*
- *Fermanagh.*
- *Monaghan.*
- *Armagh.*
- *Down.*
- *Antrim.*
- *Colran.*
- *Tir-Oën.*
- *Tir-Conell*, of *Donegall.*

Kerckelijke beſtiering. De Kerckelijke ſaken van Yrlandt wierden eertijdts van de Biſſchoppen bedient, die door de Aertsbiſſchop van Cantelbergh, of onderling van malkander gewijd wierden. Maer in 't jaer M C L I I, gelijck by Philippus *Flatesbury* geleſen wordt, *heeft Chriſtianus, de Liſmorienſche Biſſchop, Legaet van geheel Yrlant, een ſeer vermaert Concilie by Mell gehouden, daer de Biſſchoppen, Abten, Koningen, Hertogen, en Grooten van Yrlandt by waren; in 't welck hy, door d'autoriteyt van de Paus, en door 't Concilie der Cardinalen, met toeſtemming der Biſſchoppen, Abten en anderen, daer tegenwoordigh zijnde, vier Aertsbiſchdommen in Yrlandt opgerecht heeft, te weten, dat van Armagh, Dublin, Caſſile en Tuam.* *Aertsbiſchdommen.*

De Biſchdommen, die onder deſe Aertsbiſchdommen ſtonden, ſal ick, hoewel ſommigen door de ramp der tijden heel uytgewiſcht, andere verwart en te ſamen gevoeght, en andere elders vervoert zijn, uyt het oude Roomſche Provinciael, gelijck ſy by oudts geweeſt zijn, naer d'oprechtigheyt van 't geſchrift, hier aen voegen: *Biſchdommen.*

Onder 't Aertsbiſchdom van Armagh, 't eerſte van heel Yrlandt, zijn het
- *Methſche*, of *Elnamirand.*
- *Dunenſche*, anders *Dundalethglas.*
- *Clocherenſche*, anders *Lugundunenſche.*
- *Connerenſche.*
- *Ardachadenſche.*
- *Rathboteuſche.*
- *Rathlucenſche.*
- *Dalu-liguirenſche.*
- *Dearribenſche.*

Het Aertsbiſchdom van Dublin gehoorſamen het
- *Glendelacenſche.*
- *Fernenſche.*
- *Offerienſche*, anders *van Canic.*
- *Lechlinenſche.*
- *Kil-darenſche*, anders *Darenſche.*

Onder 't Caſſilienſche Aertsbiſchdom zijn het
- *Laonienſche* van *Kendalnan.*
- *Van Limerick.*
- *Van 't Eylandt Gathay.*
- *Van Cellumabrath.*
- *Melicenſche*, of van *Emileth.*
- *Roßienſche*, anders *Roſcreenſche.*
- *Waterfordſche*, anders *Van Baltifordian.*
- *Liſmorenſche.*
- *Clonenſche*, anders *Van Cluanania.*
- *Van Cork.*
- *Van Roſalither.*
- *Ardefertenſche.*

Onder het Tuamenſche Aertsbiſchdom zijn geſtelt het
- *Duacenſche*, anders *Killmacduoc.*
- *Van Mageo.*
- *Enachdunenſche.*
- *Van Cellajaro.*
- *Van Roſconmon.*
- *Clonfertenſche.*
- *Achadenſche.*
- *Ladenſche*, anders *Killaleth.*
- *Van Conany.*
- *Van Killmunduach.*
- *Elphinenſche.*

MOMO-

IO

MOMONIA,
OF
MOVNSTER.

MOMONIA, *in d'Yrſche tael* Mown, *en in de ſamenvoeging van de reden* Wown, *in 't Engelſch* Mounſter, *leght naer 't zuyden aen de Vergiviſche zee, van Connacht, nu* Sineum *of* Shanon, *en van* Leinſter *door de vloet* Neoro *eenighſins afgeſcheyden. Dit geweſt was eertijdts veelvoudighlijck gedeelt, te weten in* Towoun, *dat is, noorderlijck Mounſter;* Deſ-woun, *dat is, zuyd-Mounſter;* Hierwoun, *dat is, Weſt-Mounſter;* Meanwoun, *dat is, middel-Mounſter, en* Urwoun, *dat is, voorhooft van Mounſter, of Voor-Mounſter: Maer het beſtaet heden niet meer, dan in twee deelen, in* Weſt-Mounſter, *en* Zuyd-Mounſter. *Weſt-Mounſter wierd in oude tijden van de* LUCENEN, VELABREN, *en* UTERINEN; *en Zuyd-Mounſter van* d'OUDIEN *of* VODIEN, *en* CORIONDEN *bewoont. Maer 't wordt heden in ſeven Graefſchappen afgedeelt,* Kerry, Deſmond, Cork, Limerick, Tipperary, 't heyligh Kruys, *en* Waterford.

Ter plaets, daer Yrlandt meeſt naer 't weſten en naer de Spaenſche zee gelegen is, en naer Galiſſen in Spanjen door een wijde tuſſchen-ruymte haer uytſicht heeft, is het over vele eeuwen, gelijck Oroſius verhaelt, door de VELABREN *en* LUCENEN *bewoont.* *Luceni.*
De LUCENEN, *die van Lugo in Galiſſen hun naem en oorſprong ſchijnen getrocken te hebben, en van welckers naem men eenige overblijfſelen in de Baronny van* Lyxnaw *vind, hebben gelijck ick acht, hun woonplaets in 't Graefſchap* Kerry, *en in* Conoglogh, *niet verre van de vloet Shanon gelegen, eertijdts gehad.*

't GRAEFSCHAP KERRY.

HEt Graefſchap *Kerry* loopt voort, by de mont van de *Shanon*, gelijck een riem, of tong in zee, en wordt aen weêrzijden van de golven beſpoelt. Het Landtſchap is vol van woeſte en onbeganckelijcke bergen, daer veel holle dalen in zijn, op eenige plaetſen met boulanden onderſcheyden, en op andere wederom met dichte boſſchen afgeſloten. Dit Graefſchap wordt voor een Paltsgraefſchap geacht; en de Graven hebben daer in de waerdigheyt van Paltsgraef, en de rechten van *Deſmond* beſeten, en dit door de gift van Koning Eduard de Derde, die alle *Koninckſlijcke vryheden* aen hen toeſtont, *uytgeſondert vier ordonnantien, te weten van brant, roof,* Forſtall, *en gevonde ſchatten met de winſt van de* Croccis, die voor de Koningen van Engelant bewaert wierden. Maer deſe booſe menſchen, de vryheyt niet willende, en niet konnende gebruycken, waren alreê het quade padt ingeſlagen, en hadden ſich tot beroerte en weêrſpalt begeven. In d'intreê van dit Landtſchap is het landt, *Clan-Morys* genoemt, naer ſeker Maurits, uyt de ſtam van *Raimund Craſſus*, welcks nakomelingen Baronnen van *Lixnaw* genoemt zijn. Een onbenaemde beeck, vloejende in 't midden deur het ſtedeken *Trailey*, eenighſins woeſt, daer de Graven van *Deſmond* hun wooning gehad hebben, ſnijdt dat in twee deelen, en ſchijnt, gelijck de gelegenheyt aenwijſt, de beeck DUR van Ptolemeus te zijn. Niet verre van daer is *Ardart*, daer de Biſſchop van *Ardefart*, die ſchaerſſelijck moet leven, ſijn zetel heeft. Van hier byna aen 't uytterſte van de Kaep is *Dingle*, een bequame haven, van daer men de haven van *Smerwic* (dus verkort voor *S. Marywic*) ſiet, daer onlangs, toen Girald, Graef van *Deſmond*, een man van overgroote meyneedigheyt tegen ſijn Vorſt en vaderlant, door ſijn gedurigh geſtroop op de landen, *Mounſter* neêr-

Clan-Morys.
Dur, een beeck.
Ardart, een Biſchdom.
Dingle.
Smerwic.

neêrgevelt had, een ſamengeraepte hoop van Italianen en Spanjaerden landde, die van de Roomſche Paus Gregorius de Dertiende, en van de Spanjaert tot byſtant van Girald geſonden waren, die, hier een ſchans opgeworpen hebbende, de welcke ſy *Fort del Ore* noemden, door hun dreygen de hemel verſchrickten. Maer al dit gewelt wiert door de koomſt en eerſte pooging van de deurluchtighſte en ſtrijdbaerſte Baron, Heer Arthur *Grey*, Onderkoning zijnde, krachteloos gemaeckt. Want ſy gaven ſich terſtont over; en 't meeſte deel van hen wierd gedoot, om dat dit raedtſaemſt en veylighſt ſchijnt, vermits de ſtant van dit Rijck ſulcks vereyſcht, en de Rebellen van alle zijden dreygen. De Graef van *Deſmond* ſelf, heel verbaesdelijck in de bygelege boſſchen, en in een hutje vluchtende, wierd van 't krijgsvolck, dat hem vervolghde, eerſt gewond, daer na bekent, en van ſijn hooft berooft, en betaelde in deſer voegen de ſtraf van dat hy ſijn Vaderlandt verwoeſt had.

cIↃ IↃ LXXXIII.

Iemant ſal miſſchien meer ernſtigheyt in my vereyſſchen, ſoo ick het belachelijck gevoelen verhael, 't welck in de zielen van vele wilde Yren deurgedrongen is, en vaſtigheyt gekregen heeft, te weten, dat de gene, die in 't ſchrickelijk gekrijſch der krijghslieden, 't welk ſy in d'aenval met groot gedruys maken, op 't geroep der anderen niet antwoordt, ſchichtighlijck van d'aerde word geruckt, en, in wat geweſt van Yrlandt het oock is, als vliegende in deſe woeſte dalen, word gevoert, dat hy daer gras eet, water ſlabt, niet gevoelt dat hy wel of qualijck is, gebruyck van reden, en niet van ſpraeck heeft, en eyndelijk van de jagers, door middel van de honden gevangen, en weêr naer ſijn huys gebracht wordt.

Belachelijke inbeeldinge.

DESMONIA, of DESMOND.

Eſmonia, by d'Yren *Deſwown*, en by d'Engelſchen *Deſmond*, ſpreyd ſich wijd en breet naer 't zuyden beneden d'oude LUCENEN uyt, en wierd eertijts van deſe twee volcken bewoont, te weten, de *Vilabren* en *Ibernen*, die in veel geſchriften voor d'*Vterinen* worden genomen. De VELABREN ſchijnen van *Aber*, dat is, water-poelen, dus genoemt, om dat ſy aen poelen woonden, en door veel en groote waterplaſſen geſcheyden waren. Tuſſchen deſe waterplaſſen ſiet men, behalven *Kerry*, alreê genoemt, naer 't zuydweſten drie bergen, die in zee uytſteken, en eertijts van d'inwoonders *Hierwoun*, dat is, *Weſtmounſter*, genoemt wierden. D'eerſte, tuſſchen de zeeboeſem van *Dingle*, en de vloet *Maire* gelegen, wordt *Clancar* genoemt, en heeft een kaſteel, door de *Carewis* Engelſchen naer *Dunk-cran* geſticht. Hier in woonde *Donell Mac Carty More*, een Koninckje van Yrſche afkomſt, die in 't jaer 1566 zijn beſittingen en eygendommen aen Koningin Elizabeth overgaf, en van haer ontfing dat hy, naer d'Engelſche gewoonte, dit kaſteel by leenrecht op trouw ſouw bewaren. In deſelve tijdt wierd de Baron van *Vallentia* (ſeker eylandt, dicht daer aen gelegen,) Graef *van Clan-Car* gemaeckt: een man van groote naem en macht in dat geweſt, en die op de Giralden heel verſtoort was, de welcke, gelijk hy toonde, ſijn voorouders, de Koningen van *Deſmond*, uyt hun voorvaders ſetels hadden gedreven. Maer hy genoot deſe eer niet lang; want hy gaf ſijn eenige wettige dochter, die hy had, ten huwelijk aen Florentius *Mac Carty*, en verhuysde oudt uyt het leven.

Velabren.

cIↃ IↃ LXV. *Baron van Vallentia, Graef van Glen-Car.*

De tweede kaep leght tuſſchen de zeeboeſems van *Maire* en *Bantre*, *Beare* genoemt, heel dor van zant, daer kleene ſteentjes onder vermengt zijn, over de welcke *O Swillivant Beare*, en *O Swillivant Bantre*, uyt een ſelve ſtam geſproten, en by de hunnen van de voornaemſte Adel, 't gebied hebben.

Beare. *O Swillivant.*

De derde kaep word *Eraugh* genoemt, en leght tuſſchen *Bantre* en *Balatimore*, of *Baltimore*, een zeeboeſem, om d'overvloedige vangſt van de haring wel bekent, in de welcke op 't kortſte der dagen jarelijcks een talrijcke vloot van Spanjaerden en Portugeſen koomt, om kabbeljauw te viſſchen. De *O Mahones* hebben hier *M. Carew*, met groote inkomſten begiftight, ontfangen. Ptolemeus noemt deſe kaep NOTIUM, dat is, *Zuydkaep*, of *Zuyder zeeberg*, heden *Miſſen-head*, aen de welcke, gelijck by hem te ſien is, de vloet IERNUS van de groote zee uytgedroncken word. Maer ick durf naeuwelijcks ramen in ſoo groote duyſterheyt hoedanigh een naem deſe vloet heden voert, 't zy dat het de gene is, die nu *Maire* en *Drunkeran* beſpoelt. Ick kan oock niets van 't volck giſſen, 't welk van de ſelve Ptolemeus aen deſe kaep geplaetſt wordt, hoewel ſy naer de verſcheydenheyt van d'afſchriften der boecken IBERNI, OUTERNI, IBERI, en IVERNI genoemt worden, 't en zy dat ſy miſſchien, gelijck de LUCENI en CONCANI, uyt d'Iberiers van Spanjen verhuyſt zijn. Voorts, de naem van DESMOND heeft in de voorgaende eeuwen lang in dit geweſt bekent geweeſt, van de zee tot aen de vloet *Shanon*, 't welck oock *Zuyd-mounſter* genoemt wordt. De *Giraldiden*, of *Fitz-Giraldes*, uyt het geſlacht van Kildare geſproten, hebben, toen d'Yren verwonnen waren, hier groote beſittingen verkregen; en uyt hen wierd Maurits *Fitz-Thomas*

O Mahon.

Notium, een kaep.

Iernus, een vloet.

Yrlandt.

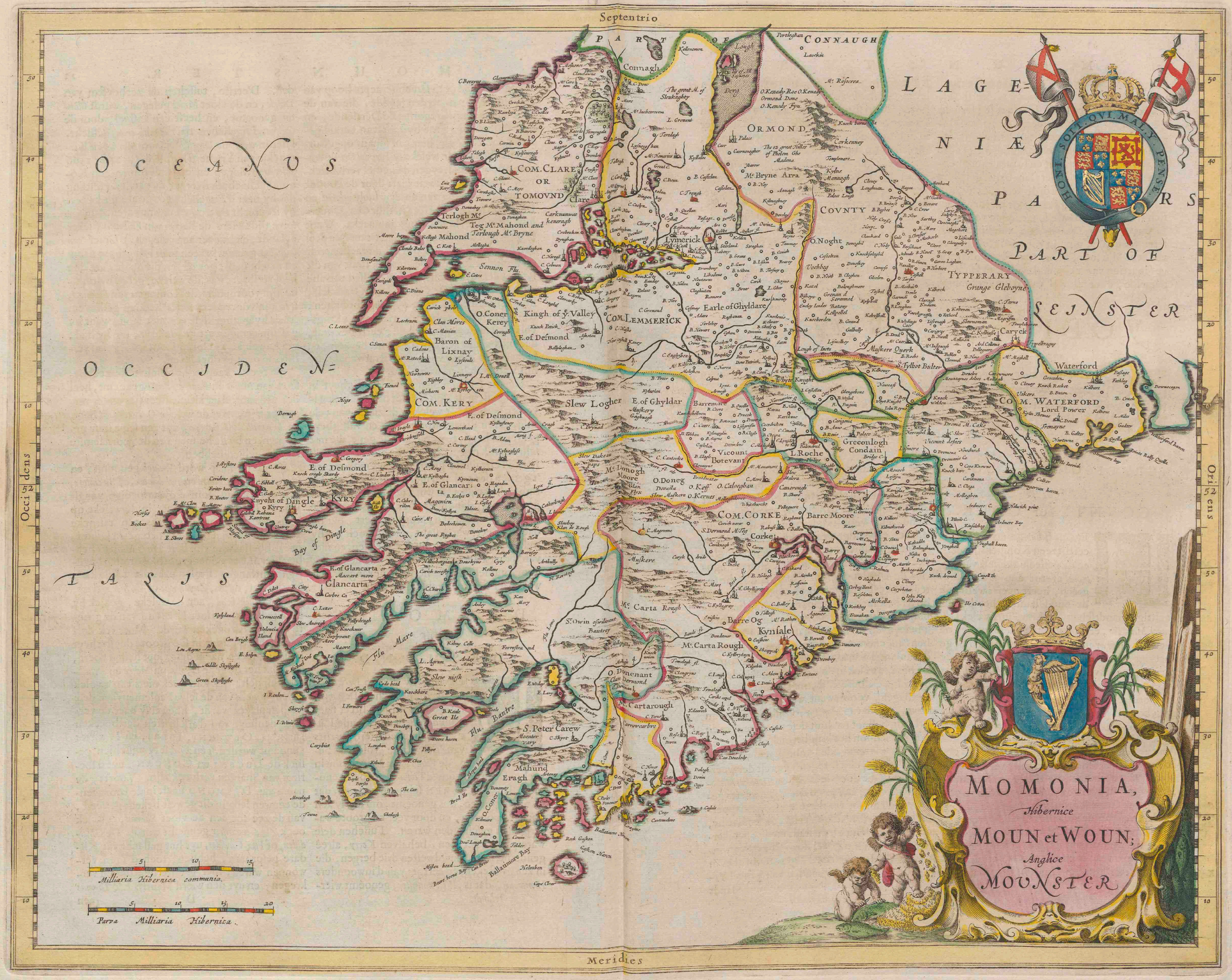
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
OCEANUS
OCCIDEN=
TALIS
LAGE=
NIÆ
PARS
PART OF
LEINSTER
HONI SOIT QVI MAL Y PENSE
MOMONIA,
Hibernice
MOUN et WOUN;
Anglice
MOUNSTER
Milliaria Hibernica communia.
Parva Milliaria Hibernica.
Connagh
CONNAUGH
ORMOND
COVNTY
TYPPERARY
Grange Gleboyne
Caryck
Waterford
COM. WATERFORD
Lord Power
COM. CLARE OR TOMOVND
Clare
Terlogh Mc
Teg Mc Mahond and Terlough Mc Bryne
Mahond
Sennon Flu.
Lymerick
Mc Bryne Arra
O. Noght
Earle of Ghyldare
COM. LEMMERICK
Kingh of ye Valley
O. Coner Kerey
E. of Desmond
Baron of Lixnay
COM. KERY
Slew Logher
E. of Ghyldar
Barremore
Vicount Botevant
L. Roche
Greconlogh Condain
Mc Donogh Moore
O. Doneg
O. Keff
O. Caloeghan
COM. CORKE
Corke
Barre Moore
Mc Carta Rough
Barre Og
Kynsale
Mc Carta Rough
O. Donenant
Mc Cartarough
S. Peter Carew
Mahund Eragh
E. of Desmond
E. of Glancarta
Knycht of Dingle
KYRY
Bay of Dingle
E. of Glancarta or Maccart more
Glancarta
Flu Mare
Flu. Bantre
Ballatimore Bay
Cape Clear

(aen de welcke *Thomas Carew*, die erfgenaem van de *Heerſchappy van Deſmond* was, eerſt *Deſmond* overgedragen had) in 't derde jaer van Eduward de Derde tot eerſte Graef van *Deſmond* verkooſen. Onder des ſelfs nakomelingen waren vele, welckers deughden, groote ſchatten, en gunſten wijt en breet bekent hebben geweeſt, uytgeſondert Iacob, die gelaſtert is, en noch mispreſen wordt, vermits hy, ſijn Neef uytſluytende, met gewelt d'erffenis aen ſich trok, en deſe ſware ſchattingen van *Coyne*, *Livery*, *Cocherings*, *Bonaghty*, &c. van ſijn onderſaten vorderde, om ſijn roovende ſoldaten te voeden. Sijn ſoon, Thomas genoemt, deſe ſelve ſchatting van 't elendigh volkje eyſchende, betaelde, door 't bevel van d'Onderkoning, I. *Tiptoft*, in't jaer 1467, met verlies van ſijn leven, de ſtraf van ſijn, en ſijns vaders boosheyt. Toen ſijn kinderen echter weêr in hun ſtaet geſtelt waren, quam by erfrecht deſe eer in hun ſtam aen Girald, deſe weêrſpannige, die ick terſtont gedacht heb. Toen deſe door autoriteyt van 't Parlement verweſen was, wierd *Deſmond* aen des Konings erfdeel toegeweſen, en in ordening van Graefſchap gebracht, en een Burghgraef daer over geſtelt, die over de jarelijckſche Overigheyt gebied. De gene, die hier in achtbaerheyt en middelen meeſt vermogen, zijn uyt de ſtam der *Fitz-Giralden*, ſchoon ſy om verſcheyde oorſaken verſcheyde bynamen aengenomen hebben.

Graven van Deſmond.

VODIÆ en CORIONDI.

NA d'Iberen komen de OYΔIAI, *die* VODIÆ, *en* UDIÆ *wijt en breet bewoont hebben. Men beſpeurt een klaer merckteecken van deſe naem in* IDOU *en* IDOUTH, *kleene Landtſchappen, gelijck oock der* CORIONDI *in 't Graefſchap* Corke, *dat daer aen paelt. Deſe hebben 't Graefſchap van* Cork, Tiperary, Limerik, *en* Waterford *bewoont.*

Vodiæ, een volck.

Coriondi, een volck.

't GRAEFSCHAP van CORK,

gemeenelijck

COVNTY of CORK.

HEt *Graefſchap van Cork*, 't welck eertijts een Koninckrijck was, en de geheele zeekuſt van *Liſmore* af tot aen *S. Brend* begreep, heeft naer 't weſten in de middellanden het boſchachtigh Landtſchap *Muskeray*, in 't welck *Cormaci Mac-Teg*, een vermaerde naem, en aen de zeekuſt *Carbray*, in't welk de *Macarti* van hooge achting zijn. Voor eerſt ontmoet men aen de zee *Roß*, een veſting, en haven, die eertijts veel bevaren wierd, maer nu onbruyckbaer is, uyt oorſaeck van een zantbanck, daer voor geſchoten. Van hier ſchiet in zee met een enge hals het aengehechte eylandt, *The old head of Kinſale* genoemt, by 't welk het geſlacht der *Curcien*, door rijckdom vermaert, eertijts gebloeyt heeft, door de broeder van. Ioannes *Curcy*, Engelſchman, die Ulſter verwon, uytgebreyd, en uyt het welck hier noch overgebleven is *Curcy*, Baron van *Ringromia*; maer heden, volgens de veranderingen der weereltſche dingen, veel minder van ſtaet geworden. Daer na koomt aen de mont van de vloet *Bany*, in een vruchtbaer en boſchachtigh lant, *Kinſale*, een heel bequame haven, en ſtadt, met oude muren omringt, by de welcke men in 't jaer 1601 als met een dobbelſteen om Yrlandt ſpeelde, 't welck in twiſt ſtont, of het aen d'Engelſchen of aen de Spaenſchen ſouw behooren, vermits het eylandt van uytwendige en inwendige vyanden geplaeght wierd. Want acht duyſent oude Spaenſche krijghslieden, op de ban van Pius de Vijfde, Gregorius de Dertiende, en Clemens d'Achtſte, tegen Elizabeth uytgeſproken, ſteunende, en op de byſtant der weêrſpannigen, die hen ontboden hadden, vertrouwende, hadden onder 't beleyt van *Ian d'Aquila* deſe veſting onvoorſiens ingenomen, en dit onder de ſchoone deckmantel van de Godsdienſt weêr op te rechten, 't welck in deſe eeuw overal in de twiſten van de Godsdienſt, met onbetamelijcke raetſlagen, voorgewent wordt. Maer *Karel Blunt*, Baron van *Montjoy*, Onderkoning van Yrlandt, beſloot terſtont deſe plaets ter zee en te landt, ſchoon het krijghsvolck afgemat, en de tijdt (winter zijnde) onbequaem was. Hy ſtelde ſich te gelijck tegen 't gewelt der weêrſpannigen, die door de *Graef van Tir-oen*, *O Donell*, *Mac-Gwyre*, en *Mac-Mahound* derwaerts gevoert waren, en verplette door ſijn dapperheyt hun woeſtheyt ſoo geluckelijck, dat hy, met een verwinning, de ſtadt en de Spanjaerden daer by in ſijn gewelt kreegh, en verwinner, het ſtael en de fackel, gereet om alles in kolen te ſetten, uyt de handen van geheel Yrlandt

Miſſchien Miſſenhead.

Muskeray.

Carbray.

Curcy, Baron van Ringromia.

Kinſale.

Spaenſchen in Yrlandt gelandt, en uytgedreven.

landt wrong, dat alreê afviel, vermits de gene, die ſich op afval beraden, al afgevallen zijn. Aen d'overoever van *Kinſale* leght *Kerry-wherry*, een kleyn lant, onlangs onder 't Graefſchap van *Deſmond* geraeckt, by 't welck de vloet, die van Ptolemeus DAVRONA, en van Giraldus uyt Walles, met verandering van een eenige letter, *Savranus* en *Saverenus* genoemt wordt, voorbyvloeyt. Deſe vloet, uyt het geberghte van *Muskeray* voortkomende, neemt ſijn loop voorby deſe hooftſtadt van 't Graefſchap, door de Biſſchoppelijcke waerdigheyt (daer de Clonenſche Domkerck bygevoeght is) vermaert. Deſe hooftſtadt, van Giraldus *Corcagia*, van d'Engelſchen *Corcke*, en van d'inwoonders *Korcach* genoemt, is als een ovael, met wallen beſloten, van de vloet omringt, en door de ſelve ſoodanigh gedeelt, dat men haer niet, dan met bruggen, begaen kan, beſtaende in een ſtraet, die byna recht, en met een brugh te ſamen gevoeght is. Dit is echter een koopſtadt, die vermaert is, en veel beſocht wordt; maer ſoodanigh van oproerige geburen bewoont, dat ſy gedurighlijck wacht moeten houden, als of ſy voor eeuwigh belegert waren, en hun dochters niet buyten durven uythuwen: in voegen dat alle de burgers, onder malkander huwende, te ſamen in eenigh maeghſchap beſtaen. Sy houden dat deſe heyligſte man Brioc, die in de vruchtbare eeuw der Heyligen by de Franſchen heeft gebloeyt, en van de welck het *Sanbriochiaenſche* Biſchdom in 't Armoriſch Britanje, gemeenlijck *S. Brieu* genoemt, de naem gekregen heeft, van hier geſproten was.

Kerry-wherry.

Davrona een vloet.

Corcke.

S. Brioc.

Deſe vloet, ſich beneden *Corck* verdelende, omhelſt een groot en ſeer vermakelijck eylandt, tegen over de wooning van 't overoudt en vermaert geſlacht der *Barrers*, of *Barrenſers*, 't welck hierom *Barry Court* genoemt wordt, van Robert van Barry Engelſchman afgeleyt, ſeker een ſeer uytmuntent man, die nochtans *onder d'eerſten liever de voornaemſte wilde zijn, dan ſchijnen; d'eerſte, die in 't overweldigen van Yrlandt getroffen en gequetſt wierd; en d'eerſte, die in Yrlandt d'oproer getemt heeft.* Sijn nakomelingen hebben door hun getrouwheydt en dapperheyt eerſt de tytel van Baron van *Barry*, ſedert van Burghgraef van *Butifant* verdient van de Koningen van Engelant t'ontfangen; en om hun groote beſittingen en rijckdommen de bynaem van *Barry-more*, dat is, *Groot*, by 't volck behouden. Een weynigh laeger ſtroomt de *Saverenus*, by *Imokelly*, een groote beſitting, die certijdts de Graef van *Deſmond* toebehoorde, deur een breede mondt in de groote zee.

Baronnen van Barry.

G. Cambr.

Burghgraven van Butifant.

Gelijck de Saverenus het beneden-deel van dit Landtſchap beſproeyt, ſoo wordt het opperdeel beſpoelt door *Broodwater*, eertijdts *Axen-more*, dat is, groote vloet, by de welck haer wooning heeft d'edele ſtam van *Rupe*, of *Roche*, uyt Engelandt overgevoert, de welcke hier geluckelijck aengewaſſen is, en de tytel van Burghgraven van *Fermoy* beſit. 't Is ſeker dat deſe ſtam onder Eduard de Tweede het ampt van Parlements Baron heeft genoten, dewijl *Georgius de Rupe* twee hondert marcken tot boete moeſt geven, om dat hy in 't Parlement, te *Dublin* gehouden, niet verſcheen, ſchoon hy daer ontboden was. Ter plaets, daer Broodwater, die een wijltijdts tuſſchen dit Graefſchap en dat van Waterford deurvloeyt, in zee loopt, en een haven maeckt, leght *Yoghall*, niet ſeer groot, maer van alle zijden met muren beſloten, maer lang, en in twee deelen geſcheyden. Het grootſte en opperdeel, dat ſich naer 't noorden ſtreckt, heeft een kerck, en buyten de muren een klooſter, 't welck ſy *North-Abby* noemen. Het beneden deel, naer 't zuyden leggende, en *the Baſe-towne* genoemt, heeft oock ſijn klooſter, het *zuyderlijck* genoemt, aen ſich gevoeght. De bequaemheyt van de haven, die een vaſte * Kaay heeft, en de vruchtbaerheyt van 't geburige landt locken de kooplieden ſoodanigh aen, dat deſe plaets veel beſocht wordt, en voor opperſte Overigheyt een *Majoor* heeft. Dus verre ſtreckt ſich heden het Graefſchap van *Corck*, 't welck eertijdts, gelijck ick geſeght heb, een Koninckrijck geacht wierd, en, ſich wijder uytſtreckende, oock *Deſmond* in ſich begreep: 't welck Hendrick de Tweede aen Robert, Stephanus ſoon, en aen *Milon van Cogan* ſchonck en overgaf, met deſe woorden: *Weet dat ick het geheele Koninckrijck van Corck overgegeven heb, uytgeſondert de ſtadt, en Cantred der Ouſtmannen; op dat ſy en hun erfgenamen dat van my, en van mijn ſoon Iohannes voor de dienſt van 60 krijgslieden ſouden beſitten.* En *Georgius Carew*, nu Baron *Carew van Clopton*, die niet lang geleden Preſident van *Mounſter* was, en my, gelijck ick gaerne beken, in veel ſaken van Yrlandt voorgelicht heeft, rekent in recht gevolgh ſijn geſlacht van d'erfgenaem van deſe *Stephani ſoon*.

Baron van Roche.

Pr. 9. Pat. an. 8. E. 3.

Yoghall.

** The Kay.*

Koninckrijck van Corck.

't GRAEFSCHAP WATERFORD.

HEt *Graefſchap van Waterford*, een landt, dat om ſijn vermaeck en vruchtbaerheydt aengenaem is, leght naer 't ooſterlijck geweſt, tuſſchen de vloeden *Broodwater* naer 't weſten, *Shour* naer 't ooſten, de groote zee naer 't zuyden, en 't *Graefſchap van Tiperary* naer 't noorden. Naer *Broodwater*, daer hy eerſt het Graefſchap *Cork* verlaet, ſiet men *Liſmor*, door de Biſſchoppelijcke Stoel bekent, daer eertijdts Biſſchop Chriſtianus, Legaet van Yrlandt, omtrent

Liſmor. Biſſchop Chriſtianus.

Yrlandt.

omtrent in 't jaer 1548 het gebied had; een man, die veel aen de kerck van Yrlandt verdient heeft, en in 't klooſter *Clareval*, met S. Bernardus en Paus Eugenius, opgevoed is. Maer nu ſijn meeſt alle de beſittingen daer af vervreemt, en aen 't Biſchdom van Waterford gevoeght. Niet verre van de mont leght het

Ardmor. dorpje *Ardmor*; en

Deſſee. *Deſſee*, een kleyn lantje, is daer aen gevoeght, gelijck men ſeght, welcks Heer, uyt de ſtam des Burghgraefs van *Deſmond* geſproten, by onſe geheugenis *Deſſe* voor een eertytel aengenomen heeft: maer vermits hy geen mannelijcke erfgenaem voortgebracht heeft, ſoo is die in korte tijdt met hem vergaen. Niet

Dungarvan. verre van daer, en dicht aen de zee leght *Dungarvan*, met een kaſteel verſorght, en met een bequame haven verſien. Deſe plaets wierd door Koning Henrick de Seſte tot een groote weldaet aen *Ioannes Talbott*, Graef van Salopia, met des ſelfs Baronny, geſchoncken. Maer toen men ſedert ſagh dat ſy ſeer bequaem gelegen was om dit deel van *Mounſter* in de bant te houden, wierd ſy voor eeuwigh, door authoriteyt van 't Parlement, aen de Kroon der Koningen van Engelant gevoeght.

Poerien, Baronnen van Curraghmore. De *Poerien*, van oude Adel uyt Yrlandt ſelve, dat van d'Engelſchen verwonnen is, hebben hier oock gebloeyt, en waren met de tytel van Baron van *Curraghmore* vereert. Voorts,

Waterford. men ſiet *Waterford*, d'eerſte en voornaemſte ſtadt van dit Graefſchap, aen d'oever van de vloet *Shour* leggen. Deſe ſtadt, van d'Yren en Britanners *Porthlargy*, en van d'Engelſchen *Waterford* genoemt, is van de zeeroovers uyt Noorwegen gebouwt; en hoewel de lucht daer wat dickachtigh, het landt niet ſeer vermakelijck, en de ſtadt met naeuwe ſtraten beſet is, ſoo is echter de haven ſoo bequaem, dat hy in rijckdom en toevloejing voor de tweede in Yrlandt geacht wordt, en ſich altijdt ſonderling getrouw en gehoorſaem aen't Engelſche Rijck getoont heeft. Want toen Richard, Graef van Pembroeck, met hulp der Engelſchen, die Yrlandt onderbrachten, d'Yren beſtreed, had hy hier een veylige toevlucht en vertreck, vermits de ſtedelingen ſich van achter, tot ſijn veyligheyt, in alle getrouwheyt ſtil hielden. De Koningen van Engelandt hebben dieshalven vele en groote vryheden aen deſe plaets gegunt, die van Henrick de Sevende vermeerdert en beveſtight wierden, om dat de burgers ſich ſeer dapper en voorſichtigh tegen de verdichte Vorſt *Perkin Warbeck* betoonden, die, een jongeling van ſlechte ſtaet zijnde, vol onbeſchaemtheyt naer de opperſte trap van de Koninckſlijcke waerdigheyt trachtte, en dit onder de perſoon van Richard, jonger ſoon van Eduard de Vierde, Hertogh van Yorck.

Koning Henrick de Seſte gaf dit Graefſchap, en de ſtadt van Waterford aen *Ioannes Talbott*, Graef van *Salopia*, (als ick terſtont verhaelt heb,) met deſe woorden, die ick, dewijl ſy de dapperheyt van deſe ſtrijdbare man getuygen, de moeyte waerdigh acht (gelijck oock miſſchien iemant anders achten ſal) uyt de Koninckſlijcke regiſters by te brengen, op dat de deught niet van haer eyge eer berooft ſou blijven. *Wy dan* (ſeght de Koning na andere dingen, volgens de welſprekentheyt der Schrijvers van die eeuw, in de welcke men heel onnooſelijck Latijn ſprack) *d'ernſtige dapperheyt van onſe waerdſte en getrouwe bloetvrient Ioannes, Graef van* Salopia *en van* Weysford, *en Heer van* Talbot, *van* Furnival *en* Le Strange, *tot aen ſijn ouderdom in de voorverhaelde oorlogen in't ſweet ſijns lichaems, en in d'uytſtorting van ſijn roode bloet dikwils beproeft hebbende, en met behoorlijcke overweging bedenckende, en verſtaende hoedanigh ons Graefſchap en ſtadt van* Waterford *in ons geweſt van Yrlandt, het kaſteel, de heerſchappy, d'eer-ampten, 't landt, en de Baronny van* Dungarvan, *en alle heerſchappyen, landen, eer-ampten en Baronnyen, met d'aenkleven van dien beneden het ſelve Graefſchap, die door d'uytſpatting der weêrſpannigen, of door de tegenſtribbeling en afval van eenigh perſoon of perſoonen,* Eſcaeta, *of eenige ander tytel van recht tot onſe handen, of tot die van onſe kinderen behooren te komen, of daer in te zijn, door de vyantlijcke invallen onſer vyanden en weêrſpannigen in deſe deelen ſoo verwoeſt, en voor 't gewelt der oorlogen ſoodanigh bloot ſtaen, dat ſy byna geheel verdelght zijn; en om dat dit niet tot ons voordeel, maer tot onſe ſchade dickwils gedijt is, en gedijt, en oock om dat, door de ſelve onſe bloetverwand, onſe voorgenoemde landen van Yrlant in die geweſten tegen duſdanige invallen onſer vyanden en weêrſpannigen kloeckmoedighlijck beſchermt worden, ſoo ordonneren, ſtellen en maken wy hem tot Graef van* Waterford, *met de ſtijl, tytel, naem en eer, die aen hem behoort. En dewijl door d'aenwas der hoogheyt van de Staet nootwendighlijck alles toeneemt, ſoo hebben wy door onſe beſondere gunſt, en ſekere kennis, en uyt onſe eyge beweging, en tot behoorelijcke onderſtant en onderhouding van de ſtaet deſes Graefs, ons maeghſchap, gegeven, toegeſtaen, en door deſe onſe brieven beveſtight aen de ſelve Graef het voorgenoemde Graefſchap, met de voorverhaelde ſtijl, tytel, naem en eer des Graefs van* Waterford, *en met vaſte leen de voorgenoemde ſtadt, des ſelfs kaſteelen, heerſchappyen, eer-ampten, landen en Baronnyen, met d'aenkleven beneden het ſelve Graefſchap, gelijck oock alle en alderhande* manours, hundreds, wapentagia, &c. *langs de geheele zeekuſt van* Yoghall *tot aen de voorgenoemde ſtadt* Waterford. *Te hebben en te houden het voorgenoemde Graefſchap* Waterford, *de ſtijl, tytel, naem en eer des Graefs van* Waterford, *en de voorverhaelde ſtadt* Waterford, *kaſteel, heerſchappy, eer, landt, en Baronny van* Dungarvan: *en alle andere heerſchappyen, eer-ampten, landen en Baronnyen beneden het ſelve Graefſchap, gelijck oock alle en de beſondere voorgenoemde* manours, hundreds, &c. *ſullen aen*

Graef van Waterford.

de

de voorgedachte Graef, en aen sijn mannelijcke kinderen, die van hem voortkomen, by leen, trouw en dienstigheyt aen hem behooren, doch soo, dat hy die van ons, en onse erfgenamen houden sal. En op dat hy onse Seneschal, en sijn erfgenamen onse Seneschallen, en onser erfgenamen van Yrlandt in ons geheel geweest van Yrlandt souden zijn, om macht en vermogen te hebben, soo sal hy in dit sijn selve ampt doen al't gene, dat sijn voorsaten, de Seneschallen van Engelandt in dit ampt tot noch toe gewent zijn voor eeuwigh te doen. Tot getuygenis van't welck, &c.

Seneschallen van Yrlandt.

Maer toen de Koningen en Vorsten van Engelandt, die groote besittingen in Yrlandt besaten, eerst door de Fransche, en sedert door d'inlandtsche oorlogen, die lang duerden, Yrlandt als verwaerloosden, de stant der Engelschen byna te gront ging, en de saken der Yren door't afzijn der Engelschen boven de maet aengegroeyt waren; soo wierd door de Staten van't Koninckrijck, tot boeting van de schade, en verswacking van de krachten der Yren, verordonneert en besloten dat de Graef van *Salopia* dit Graefschap, de Hertogh van *Nortfolck*, Baron van *Barkley*, erfgenamen van de Gravin van *Ormond*, en alle Abten, Prieurs van Engelandt, &c. die goederen in Yrlandt besaten, om hun afzijn, en achteloosheyt in't hunne te beschermen, alle hun besittingen voor eeuwigh aen de Koning, en aen sijn nakomelingen souden overgeven.

An. 28. Hen. 8.

't GRAEFSCHAP LIMERICK.

WY zijn tot noch toe langs de Graefschappen van *Mounster*, aen de zee gelegen, heen gegaen. Nu zijn'er noch twee overigh, midden in't lant gelegen, te weten dat van *Limerick* en *Tipperary*, daer wy nu toe komen. *'t Graefschap van Limerick* heeft aen de rugh het land van *Korck*, en leght naer't noorden tusschen *Kerry*, de vloet *Shanon*, en't lant van *Tipperary:* een vruchtbaer en volckrijck Landtschap, maer dat weynigh plaetsen van beter achting vertoont. Het westerlijckste deel wordt *Conilagh* genoemt, in't welck tusschen de heuvels *Knoc-Patric* een seer hooge heuvel rijst, die een aengename uytsicht in zee heeft, en de vloet *Sineus* of *Shanon*, deur een breede mondt in de Vergivische zee vloejende, van verre aenschouwt. Beneden aen dese heuvel hebben de *Fitz-Giraldi* lang in eer geleeft, tot dat Thomas, *Ridder van Dalen*, of *van Glin* genoemt, door autoriteyt van't Parlement tot straf van veel groote besittingen wierd berooft, om dat hy voor de stichter van sijns soons schelmeryen wierd geacht, toen sijn boose soon de brandtstichter met d'uytterste straf gestraft wierd; want huysen en hoven te verbranden is naer de wetten van Yrlandt een sonde van gequetste Majesteyt. *Limerick* is de hooftstadt van dit Graefschap, die door de *Sineus* of *Shanon*, een seer treffelijcke vloet, omringt wordt, en van d'Yren *Loumeagh*, en van d'Engelschen *Limerick* genoemt wort. Dese stadt is een Bisschoppelijcke zetel, en een tamelijcke vermaerde koopstadt van *Mounster*, door *Raimund Crassus* Engelschman, soon van Willem Girald eerst overweldight, daer na van Duvenaldus d'Yr, Koninckje van *Thuethmonia*, verbrant, sedert aen *Philippus Ereosus* Engelschman by leen gegeven, en van Koninglan met een kasteel versterckt. Dese stadt scheyt sich heden in twee deelen: 't gene, 't welck sy 't opperdeel noemen, en een Domkerck en kasteel heeft, opent sich met twee poorten, die treffelijcke steene bruggen hebben, met bolwercken en wipbruggen, van de welcke d'een naer't westen, en d'ander naer 't oosten leydt: aen de welcke beneden aengehecht is de stadt met wallen omringt, en oock met haer kasteel en bolwerck. Verder naer't oosten is *Clan-William*, naer de naem des stams van Willem, uyt de stam van *Burgus*, (d'Yren seggen *Bourk*) die daer gewoont heeft, en uyt de welcke Willem, die *Iacob Fitz-Moris*, d'onrust van't vaderlandt, doodde, met het ampt van Baron van *Castell-Conell* (daer Richard Rufus, Graef van Vlster, een kasteel gesticht had) en met jaergelt, tot vergelding van sijn dapperheyt, en vertroosting voor sijn kinderen, in die strijdt gedoodt, door Koningin Elizabeth beschoncken wierd. In't zuyderlijck deel van dit Graefschap is *Kill-mallo*, de tweede naer *Limirick* in overvloet en besoecking, en rontom met wallen besloten; en *Adare*, een steedtje, eertijts met wallen versterckt, aen de selve vloet, die sich terstondt in de *Shanon* ontlast, daer *Clan-Gibbon* byleght, welcks Heer Ian *Fitz-Girald* genoemt, Ian *Oge Fitz-Iohn Fitz-Gibbon*, en om sijn grijsachtigh hayr *The white Knight*, door besluyt van't Parlement om sijn schelmstucken verweesen wierd: maer Koningin Elisabeth sette des selfs soon door haer goedertierentheyt weêr in sijn vorige staet. De gene, welckers namen, behalven dese *Bourkes* en *Giraldiden*, of *Fitz-Giralds*, meest bekent zijn, en hooghst geacht worden, zijn in dit geweest de *Laceën*, *Brownen*, *Hurleen*, *Chacei*, *Sapellen*, en *Pourcellen*, alle van Engelsche afkomst, en *Mac-Shees*, *Mac-Brian*, *O Brian*, en anderen, die Yren zijn.

Limerick.

Clan-William.

Baron van Castell-Conell.

Clan-Gibbon.

Fitz-Giralds.

Conilagh.

Knoc-Patric.

Knight of the Valley.

't GRAEFSCHAP TIPPERARY.

HEt *Graefschap Tipperary* heeft in't westen tot grenspalen het landt van *Limerick*, en de vloet *Shanon*, in't oosten het landt van *Kilkenny*, in't zuyden dat van *Corck* en *Waterford*, en in't noorden het Landt-

Landtſchap van 't geſlacht *O Caroll*. Het zuyderlijcke deel van 't landt vloeyt over van al te groote vruchtbaerheyt, en overvloet van lijftocht, en is met veel heerlijcke gebouwen beplant. Het weſterlijck deel wort een lange ſtreeck heen van de vloet *Glaſon* beſpoelt, van welcks oever *Emely*, of *Awn* niet verre af leght, een Biſſchoplijcke Stoel, die, gelijck ſy ſeggen, eertijdts een ſtadt heeft geweeſt, die veel beſocht wierd. *Sewerus*, ook *Swirus* genoemt, een treffelijcke vloet, heeft ſijn loop in 't midden daer deur, en, uyt het *Blandynſche geberghte* voortkomende, vloeyt deur neder-*Oſſeria*, ('t welck door de weldaedt van Koning Henrick d'Achtſte de tytel van Graef van *Oſſeria* aen de *Butlers*, en d'eernaem van Burghgraef aen de *Thurles* meêdeelt,) naeſt aen 't klooſter van 't *Heyligh Kruys*, dat eertijdts ſeer vermaert was, (om 't welck ook het aenpalende Landtſchap gemeenlijck het Tippararyſche *Graefſchap van 't heyligh Kruys* genoemt wordt) en ſijn vryheden heeft, die ter eeren van een ſtuckje van 't heyligh kruys van Chriſtus, hier bewaert, eertijts aen haer gegunt zijn. *Het hout van 't heyligh Kruys*, ſeght S. Cyrillus, *hoeft by deelen het geheele aertrijck vervult: en heeft echter*, gelijck S. Paulinus verhaelt, *door een eeuwigh wonder geen ſchade geleden*: dit is 't geloof der oude Chriſtenen. 't Is ongelooffelijck hoe veel menſchen, uyt oorſaeck van de Godtsdienſt, gedurighlijck derwaerts, als naer een heylige plaets, vloejen: ſoodanigh is de volharding van dit volck in de Godtsdienſt van hun voorouders, die door de verwaerloofing en onkunde der overſten noch vermeerdert is, vermits 'er geen zijn, die hen onderwijſen.

Emeley. *Neder-Oſſeria.* *Graefſchap van 't heyligh Kruys van Tipperary.* *'t Heyligh Kruys.*

Caſſilia. De *Swirus* ſtroomt daer na voorby *Caſſilie*, dat van Eugenius de Derde, Paus van Romen, met een Aertsbiſſchoppelijcke waerdigheyt verçiert is, en eertijdts veel Biſchdommen onder ſich heeft gehad. Deſe vloet, al voortvloejende, macckt veel eylanden, en vloeyt rontom het kaſteel *Cahir*, het welcke uyt de ſtam der *Butlers* een Baron heeft, door Koningin Elizabeth opgerecht. Maer de ſoon van deſe Baron bevleckte ſich met de ſmet van ontrouw en meyneedigheyt, daer over hy oock geſtraft wierd; want ſijn kaſteel wierd door de Graef van Eſſex in 't jaer 1599 gewonnen, en hy in de gevangenis geworpen. Voorts, deſe vloet vloeyt van hier deur *Clomell*, een nering-rijcke marckt, die ſterck van veſting is, ſtoot tegen de rots van *Carick Mac-Griffin*, en, voorby de wooning der Graven van *Ormond* ſtromende ('t welck Koning Eduard de Tweede aen *Edmund Boteler*, of *Butler*, met d'eernaem van Graef van *Carick* vergunt heeft) verlaet *Tipperary*, en verſtreckt een ſcheyding tuſſchen de Graefſchappen van *Waterford* en *Kilkenny*.

Baron van Cahir. *Clomell.* *Graef van Carick.*

Daer ſiet ghy het gene, 't welck in 't zuyderlijck deel van dit Graefſchap leght: maer het deel, 't welck ſich naer 't noorden ſtreckt, is mager, onvruchtbaerder, en heeft ſeer hooge bergen, van de welcke ſy twaelf, die als in een hoop by malkander ſtaen, *Phelemge-Modona* noemen. Deſe worden in Latijn *Ormondia*, in d'Yrſche tael *Orwown*, dat is, *Voorhooft van Mounſter*, op 't Engelſch *Ormond*, en van 't meeſte deel met een ſeer bedorve naem *Wormewood* genoemt; welcke al haer vermaertheyt van de Graven heeft, die ſedert *Iacob Butler* veel getelt worden, aen de welcke en aen ſijn erfgenamen Eduard de Derde deſe eertytel voor ſijn leven, en *de regalitas en andere vryheden met het Ridderlijck leen in 't Graefſchap Tipperary*, ſchonck, de welcke ſijn nakomelingen door de gunſt der Koningen van Engelandt noch heden genieten: dieshalven wordt dit het Palatynſche Graefſchap, en hy van vele de Graef van *Tipperary* genoemt.

Ormond. *Butlers Graven van Ormond. Anno 2. E. 3.* *Graef van Tipperary.*

De voorouders van deſe Iacob waren al van oude tijden Eerſchenckers van Yrlandt, om 't welck hen deſe bynaem *Le Boteler*, of *Butler* toegevoeght is. 't Is ook ſeker dat ſy in ſeer namaeghſchap aen *S. Thomas Becquettus*, Aerts-Biſſchop van Cantelbergh, beſtaen hebben, vermits ſy ſijn afkomſt van des ſelfs ſuſter afreekenen, en na des ſelfs doodtſlagh door Koning Hendrick de Tweede naer Yrlandt overgevoert wierd, om dat hy achtte, dat hy ſich van de haet deſer ſchandelijcke daedt ſou ontlaſten, ſoo hy de na-magen van deſe vermoorde Thomas met inkomſten en ampten vermeerderde.

Graven van Ormond.

Iacob, Graef van *Ormond* d'eerſte van dit geſlacht, ſoon van Edmund, Graef van *Carick*, trouwde de dochter van *Humfredus Bohun*, Graef van *Hereford*, met de dochter van Koning Eduard d'Eerſte geteelt, daer door hy op d'eerſte trap tot deſe eer geraeckte. Iacob, des ſelfs ſoon, uyt dit huwelijck geſproten, verkreegh hier door by 't volk de bynaem van *Edele Graef*. Iacob, de vijfde Graef van deſe ſtam (om niet yder in 't beſonder te vervolgen) ontfing van Henrick de Seſte de tytel en waerdigheydt van Graef van *Wilt-ſhyre* voor hem, en voor ſijn lijfs erfgenamen, die, Onderkoning van Yrlandt, gelijck vele anderen uyt deſe ſtam, en Schatmeeſter van Engelandt, van Eduard de Vierde verweſen, terſtondt gevangen, en onthooft wierd. Sijn broeders, ook verweſen zijnde, verborgen ſich; en Ioannes ſtorf te Ieruſalem, ſonder kinderen na te laten. Thomas, door de gunſt van Koning Henrick de Sevende in ſijn voorouders ſtaet geſtelt, ſtorf in 't jaer 1515, en liet twee dochters na, te weten Anna, die aen Iacob van *S. Leodegario*, of *S. Leger* gehuwt wierd, en Margareta, die aen *Willem Bollein* trouwde, by de welck ſy deſe *Thomas Bollein* baerde, die van Koning Henrick d'Achtſte

d'Achtſte eerſt Burghgraef van *Rochefort*, en ſedert Graef van *Wilt-ſhire* en *Ormond* gemaekt wierd, toen hy des ſelfs dochter *Anna Bollein* trouwde, de welcke, tot nut van Engelandt, de Koningin Elizabeth heeft gebaert, die by d'Engelſchen eeuwighlijck in aengename geheugenis behoort te blijven. Toen *Thomas Bollein* geſtorven was, heeft Petrus, of *Pierce Butler*, een man van groote macht in Yrlandt, van de ſtam der Graven geſproten, die van Henrick d'Achtſte te vooren tot Graef van *Offeria* gemaeckt was, oock de tytel van *Ormond* verkregen, en aen ſijn ſoon Iacob nagelaten, die aen de dochter en erfgenaem van Iacob, Graef van *Deſmond*, geteelt heeft Thomas, Graef van *Ormond*, de welcke noch leeft, en in kommerlijcke ſaken groote getrouheyt betoont, en ſijn eenige dochter uytgehuwt heeft aen *Theobald Butler*, ſijns broeders ſoon, de welke onlangs van Koning Iacob tot Burggraef van *Tullo* gemaeckt is.

Menſchen in wolven verandert.

Veel Yren, die geloofwaerdigh willen ſchijnen, verſekeren dat in dit geweſt ſommige menſchen jaerlijcks in wolven verandert worden. Maer ſeker, ick acht dit enckele fabelen, en vertrouw dat ſy van de ſieckte van de ſwarte overloopende gal, door de Geneesmeeſters *Lycanthropia* genoemt, gequelt worden, die ſoodanige mymeryen in hen verweckt, dat ſy ſich inbeelden dat ſy in wolven verandert zijn. Ick durf oock niets anders van deſe veranderde Lycaonen of wolven in Lijflandt verſekeren, van de welcke ſommige menſchen vele wonderen verhalen.

Lycanthropia, een ſieckte.

Dus verre van 't Landtſchap *Mounſter*, tot welcks beſtiering Elizabeth, Koningin van Engelandt, tot welſtandt en voordeel van Yrlandt voorſichtighlijck raedtpleegende, een Preſident, die de roeckeloosheyt ſtraffen, en ſijn ampt behoorlijck plegen ſou, met een Byſitter, twee Rechtsgeleerden, en een Schrijver geſtelt, en *Wauham S. Leger*, een man van Ridderlijcke ſtaet, en in de ſaken van Yrlandt wel ervaren, in 't jaer 1565 tot eerſte Preſident gemaeckt heeft.

Preſident van Mounſter.

LAGENIA,
OF
LEINSTER.

HEt ander deel van Yrlandt, van d'inwoonders Leighnigh, van de Britanners Lein, van d'Engelschen Leinster, van de Latijnsche Schrijvers Lagenia, en in d'oude Legenden en levens der Heyligen Lagen genoemt, leght naer 't ooſten geheel aen de zee, en is van Mounſter door de vloet Neure, die 't echter in veel plaetſen overtreed, van Connacht een lange wijl door de Shanon, en van Meath door ſijn eyge grenspalen afgeſcheyden. Het landt is vet en vruchtbaer, en heeft een aengename lucht; en d'inwoonders komen heel na overeen in beleeftheyt en kleeding met d'Engelſchen, hun geburen, van de welcke ſy ten meeſtendeel geſproten zijn. In de tijdt van Ptolemeus was dit de wooning der BRIGANTEN, MENAPIERS, CAUCERS en BLANERS; en miſſchen zijn deſe nieuwer namen, Lein, Leinigh, en Leinſter van deſe Blaners afgeleyt, en te ſamen getrocken. Het wert nu gedeelt in deſe Graefſchappen, Kilkenny, Caterlogh, Queens County, Kings County, Kildar, Weisford, en Dublin: ick verſwijgh Wicklo en Fernes, die alreê daer by gedaen zijn, of noch bygevoeght ſullen worden.

BRIGANTES, of BIRGANTES.

HEt ſchijnt dat de BRIGANTES hun wooning gehad hebben tuſſchen de mont van de vloet Shour, en de plaets, daer de Neure en Barrow, van Ptolemeus BRIGUS genoemt, te ſamen vloejen. Maer vermits d'oude ſtadt der Briganten, BRIGANTIA genoemt, in Spanjen heeft geweeſt, ſoo doet Florianus del Campo ſijn uytterſte beſt om deſe BRIGANTEN uyt ſijn Spanjen herkomſtigh te maken. Doch indien hier giſſing gelden magh, ſoo hebben anderen ſoo groote reden, om die van onſe Briganten, een geburigh en talrijk volk, af te leyden. Maer indien het waer is, 't welk in eenige geſchriften gevonden wort, datſe BIRGANTEN genoemt zijn, ſoo hebben hy en andere tegen hun eyge ſchaduw gevochten: want de naem ſelf wijſt aen dat zy naer de vloet BIRGUS, daer aen ſy woonen, genoemt zijn. Deſe dan, zy zijn BRIGANTEN, of, ſoo ghy liever wilt, BIRGANTEN, hebben de Graefſchappen van Kilkenny, Oſſeria, en Caterlogh bewoont, die alle van de vloet BIRGUS, nu Barrow genoemt, beſproeyt worden.

Birgus, nu Barrow.

Birganten.

HET GRAEFSCHAP
KILKENNY.

County of Kilkenny.

HEt Graeffchap *Kilkenny* is naer 't weſten van *Tipperary*, naer 't ooſten van *Weisford*, en *Caterlogh*, naer 't zuyden van *Waterford*, naer 't noorden van *Queens County*, en naer 't noordweſten van over-*Oſſeria* beſloten. Het landt, in overvloet van alle dingen uytſteeckende, is vermakelijck om te ſien, uyt oorſaeck van de menighte der ſteden en kaſteelen, die daer zijn. By *Oſſeria* zijn de groote bergen, *Sleiew Bloemy*, van Giraldus de *Bladynſche bergen* genoemt, die, hun toppen te ſamen voegende, heel hoogh in de lucht

Bladynſche bergen.

lucht ſtijgen, uyt welckers ingewant, als uyt dat van een moeder, de vloeden *Shour*, *Neer* en *Farrow* te voorſchijn komen, en ſich met grachten van malkander ſcheyden, een beſondere loop nemen, en, eer zy in de groote zee ſtroomen, ſich weêr te ſamen voegen; 't welk oorſaek is dat ſy van d'Ouden *de drie Suſters* genoemt zijn.

Vpper Offery. De vloet *Neere*, gemeenlijck *Neure* genoemt, deurſnijd het Graefſchap *Kilkenny* byna in twee gelijcke deelen, ſtroomt met een tamelijcke loop deur *Opper-Offeria*, 't welck tot ſijn eerſte Baron gehad heeft *Barnabas Fitz-Patric*, van Eduward de Seſte tot deſe eer verheven. Deſe vloet, aen weêrzijden met veel veſtingen beſet, vloeyt voorby *Kilkenny*, dat is, *Celle of kerk van Canicus*, die by outs, om de heyligheyt van ſijn eenſaem leven, in dit Landtſchap ſeer vermaert heeft geweeſt. Dit is een çierlijcke, treffelijcke en volckrijcke ſtadt, en buyten twijffel de voornaemſte onder de middelantſche ſteden van dit Eylandt. De ſtadt wordt in Yrſche en Engelſche afgedeelt. D'Yrſche is als een voorſtadt, en heeft deſe kerck van Canicus, die daer aen de naem meêgedeelt heeft, en aen de Biſſchop van Offery de ſetel geeft. Maer d'Engelſche ſtadt is veel nieuwer, en van Ranulphus de derde, Graef van Ceſter, gebouwt, en van *Robbert Talbott* naer de weſtzijde met wallen, en van de *Butlers* met een kaſteel verſterckt. 't Is ſeker dat deſe ſtadt in de deeling der landen onder de dochters van Willem *Maerſchalck*, Graef van Penbrock, aen de derde dochter ten deel viel, die aen Gilbert van Clare, Graef van Gloceſter, gehuwt wierdt. Meer nederwaerts aen de ſelve *Neure*, leght een bewalt ſtedeken, in 't Engelſch *Thomas towne*, in d'Yrſche tael *Bala-mac-Andan*, dat is, *Antonius zoons ſtadt*, genoemt. *Thomas Towne.* Deſe beyde namen ſpruyten van des ſelfs ſtichter *Thomas Fitz-Anthonie* Engelſchman, die onder Henrick de Derde bloeyde, welcks erfgenamen noch heden voor des ſelfs Heeren erkent worden. Een weynigh nederwaerts ſtort de vloet *Callan* haer golven in de *Neure*, *Callan.* aen de welcke de derde ſtadt van dit Graefſchap is, dus noem ick de ſtadt, die van 't gemeen volck *d'ingelijſde ſtadt* wordt geheeten, en een ſelve naem als de vloet voert. *Inis-Teog* is *Inis-Teog.* de vierde ſtadt.

Baron van Vpper Offery.

Kilkenny.

De ſtam der *Butlers* heeft haer tacken wijdt *Butlers,* en breet in dit Graefſchap uytgeſpreydt, die met de hooghſte eer hebben gebloeyt, en om hun deughden verheerlijkt zijn met de tytels van Graven van *Ormond*, *Wilt-shire* in Engelant, en *Offery*, gelijck alreê geſeght is; en heden zijn (behalven de Graef van *Ormond*, de Burghgraef *Thurles*, en Ridder van S. Ioris ordening) uyt deſe ſtam noch overigh de Burghgraef *Mont-Garret*, de Burghgraef *Tullo*, de Baronnen van *Dunboyn* en *Cahyr*, en een talrijcke hoop van Edelen. D'andere Edelen van dit geweſt *en andere Edele geſlachten.* zijn oock van Engelſche afkomſt, gelijck de *Graces*, *Walshes*, *Lovels*, *Foreſters*, *Shortels*, *Blanchfelds* of *Blanchevelſtons*, *Drilands*, *Comerfords*, &c.

't GRAEFSCHAP CATERLOGH.

CAterlogh, ingetrocken Carlogh, een Graefschap, is ooſtwaerts aen 't Graefſchap Kilkenny gehecht, en leght byna geheel tuſſchen de Birgus, of Barrow, en de Slane, twee vermaerde vloeden in dat geweſt. Het landt is vruchtbaer van gront, en ſchaduwrijck van boſſchen, en heeft twee vermaerde ſteden, beyde aen de weſterlijcke oever van de vloet Barrow; te weten, Caterlogh, 't welck Leonellus, Hertogh van Clarence, met wallen begon te verſien, en van Bellingham, deſe loffelijckſte Onderkoning, met een kaſteel verſterckt wierd; en Leightin, in 't Latyn Lechlinia, daer een Biſſchoppelijcke ſtoel heeft geweeſt, die nu met de Fernenſche ſetel vereenight is. De beyde ſteden hebben yder ſijn beſetting, en konſtabels, die over hen gebieden. En dewijl het grootſte deel van dit Graefſchap by erfrecht aen de Houwarden, Hertogen van Nortfolck, toebehoort heeft, die van d'oudſte dochter van Willem Maerſchalck, Graef van Penbrock, door de Graven van Warren hun afkomſt nemen; ſoo heeft Henrick d'Achtſte, met toeſtemming der Staten van 't Rijck, hen, en andere Edelen van Engelandt, ja oock de kloosters van Engelant, van alle hun goederen en beſittingen in Yrlandt berooft, en die tot ſich getrocken, om dat de Heeren der ſelver, afweſigh zijnde, met het beſonder door onachtſaemheyt te verwarelooſen, oock het gemeen in gevaer ſtelden.

The Statute of Abſentics.

Baronny van Ydron.

Van hier vloeyt de Barrow deur de Baronny van Ydron, die van rechtswegen aen de Carrews toebehoort heeft, ſedert dat N. van Carew, een Engelſch krijghsman, de dochter van een Yrſche Baron, Digon genoemt, ten huwelijck nam; en die, lange tijdt van ongerechte beſitters beſeten, in onſe tijt van Petrus Carew by rechtelijck vonnis weêr gewonnen is.

Cavanagy.

Aen de vloet Slane ſiet men Tullo, waerdigh om hier gedacht te worden, om dat Koning Iacob onlangs Theobaldus Butler, broeders zoon des Graefs van Ormond, met d'eertytel van Burghgraef van Tullo vereert heeft. De Cavanagen woonen overal hier rontom, die, van Duvenaldus, een jonger zoon, of baſtert (gelijk andere ſeggen) van Dermicius, de leſte Koning van Leinſter, geſproten, in een talrijck geſlacht zijn vermeerdert; alle ſtrijdtbare mannen, vermaert in de ridderlijcke roem, en die in hun uytterſte armoede noch hun oude Adel uyt-ademen. Maer ick weet niet om welcke dootſlagen, voor veel jaren bedreven, ſy malkander doodelijck haten, en ſich ſelven met onderlinge laſteringen en moorden dagelijcks verdelgen. Toen d'Engelſchen ſommige over hun beſittingen in Yrlandt geſtelt hadden, hebben eenige van hen, in de tijdt van Eduward de Tweede, het Landtſchap aen ſich getrocken, en de naem van *O More* aengenomen, en, ſich by de Tolen en Brenen gevoeght hebbende, d'Engelſchen allengs uyt het Landtſchap tuſſchen Caterlogh en d'Yrſche zee verdreven. Tuſſchen deſe vermengen de Neure en Barrow hun water, en, eenige mijlen lang in een ſelve gracht ſtroomende, geven hun naem en water over aen hun grootſte ſuſter, de vloet Shour, die deur een klippige uytgang in de groote zee valt, daer ter ſlincke hant met een enge hals een zeeberghje uytkijkt, 't welk aen de zeevarende lieden een hoogh toorentje vertoont, dat van de Roſſiſche kooplieden, toen ſy bloeyden, geſet is, om te veylighlijker in de haven te komen.

O More.

Uyt het boeckje van Patricius Finglas.

KONINGINS GRAEFSCHAP, OF QUEENES COUNTY.

BOven Caterlogh naer 't noordtweſten breydt ſich een kleyn Lantſchap uyt, dat boſchachtigh en vochtigh is, van d'Yren Leaſe, en van d'Engelſchen Queenes County, dat is, Koningins Graefſchap genoemt, van Koningin Maria tot een Graefſchap opgerecht, door de beſtelling van Thomas Ratcliff, Graef van Suſſex, toen Onderkoning, die dat in ſtaet bracht. Dit is d'oorſaek dat de voornaemſte ſtadt Mary-burg is genoemt, daer de beſettelingen met hun Seneſchal woonen, die ſich ſwarelijk tegen de O Moores konnen beſchermen, de welcke ſich als d'oude Heeren daer af dragen, en Mac-Gilpatric, O Dempſios, en andere, booſe en oproerige menſchen, die dagelijcks iets aenvangen, om d'Engelſchen te verdrijven, en 't juk der wetten af te ſchudden. Toen d Engelſchen eerſt daer gekomen waren, wierdt Meilerius uytgeſonden,

Leaſe.

Mary-burg.

BARONIA UDRONE IN COMITATU CATHERSOUGHÆ

Catherlagh
Iohns town
Courte Kyllaryk
Freyers town
Ben Querry
Staplers town
B. Corrak
B. Carrik
Graynforte
Parke
Racorrak
Mihel
Kimle
Kels
CATHER-LAGH
B. Henry
Castlyn
B. Bren
B. Bare
Ratow
Kylmore
Clone muske
Knok howre
Kylkole
Mynde
B. Nonrye
B. Baltar
B. Lowe
Carynlynlyne
Clogh cristi
Temple fether
B. Rane
Colon Mashonen
Kilknock
Caryhonden
Old Town
Vrne
B. Traden
B. Tarsen
Orcharde
Kilbraker
Raphad
B. Trast
B. Bola
B. Clonen
B. Bramle
Knockenoye
Kyllicoryn
Kylkonen
Kylmiglyn
Agha
Bure Duffe
Rahellyn
Kyldrine
Fennogh
B. Teg
Rahedin
B. Knohan
Dum Raghlyn
Wil. Roeystown
B. Temjng
Clontoyle
B. Cow
Kyllarte
B. Moone
Temple Nyuenne
Court thonder
Knok bellique
Seskyn reyne
Kermiston
Reybalte Mul: lyn
Kilmaloque
Caros wod
Kilkrute
B. Loughane
Glorum
Borayne flu.
Raynele
Kylgrany
Dontoniake
Knock Olarde
Drumsfey
Cloghendel
Reymighery
B. Reiglyn
Cloymoney
B. Helen
Clowater
Coradrane
Tonroe
Kilcumyn
B. Selerk
B. Dore
Tondertea
Clongosh
Knok Squyre
Kylemonde
Ranglorum fl.
B. Comyn
Kyllatrum
Raythender
The middel water
Bonase
Killenerk
Kynagh flu.
Knock Brandof
Carrik Leygh
Carrik brack
Baruas cally
Similine
Mamolode hill
Droslew
Clone
Fortoneley dominium.
COMITATUS.
Garo
Reginæ Comitatus.
Balymuleran
Fusshock flu.
Barnyar ghore
Clogh Grenant
B. Growen
Tenny flu.
Caronloße
Rauenden
Tolocren
Ydogh.
Coruen
Seskyn Rother
Seskyn
Corinclose
Caros mosery
Old Laghlyn
C. Donye
Rosse
Garrywret
Kellynen
Radusse trenche
Fulse
Synkyll
Court Fenour
Laghlyn
Barogh fluvius
KYSKENY COMITATUS.
Milliaria Anglica
1
2
3

ſonden, om dit wreet en vyandelijck geweſt te bedwingen, voor 't welck Hugo Lacy, die over Yrlandt het gebiedt had, een kaſteel by *Tahmelio*, een ander by *Obowy*, een derde aen de vloet *Barrow*, en een vierde by *Norrach* oprechtte. Maer onder anderen blinckt uyt *Donemaws*, een oudt kaſteel, in een ſeer vruchtbaer landt geſticht, dat door Eva, de jongſte dochter van Willem Maerſchalck, Graef van *Pembrock*, by erffenis aen de *Breoſen*, Heeren van *Brecknocke* is gekomen, en daer de *Barrow*, die naer 't weſten uyt het geberghte *Slew Blomey* ſpruyt, en eenſaem tuſſchen de boſſchen deurvloeyt, deſe oude ſtadt *Rheba* ſiet, die noch, ſonder verandering in de naem, *Rheban* genoemt wordt. Doch wat de ſtadt aengaet, die is warelijck, gelijck iemant ſeght, πόλις ἀπόλις, dat is, een ſtadt ſonder ſtadt, te weten, eenige weynige hutjes, met een bolwerck, en verçiert echter de treffelijcke man N. van *Sint Michaël* met de tytel van Baronnet, die gemeenlijck *The Baronet of Rheban* genoemt wordt.

Donemaws.

Rheban.

Baronet van Rheban.

KONINGS GRAEFSCHAP, OF KINGS COUNTY.

GElijck het voorverhaelde Lantſchap ter eeren van Koningin Maria *Queenes County* genoemt wierd, ſoo is het Landtſchapken, dat noordwaerts naeſt daer aen paelt, en door de deurvloejende *Barrow* daer af geſcheyden is, en eertijdts *Offalia* geheeten wierd, ter eeren van Philippus, Koning van Spanjen, Mariaes gemael, *Kings County*, of *'s Konings Graefſchap*, en de voornaemſte ſtadt *Philips-towne* genoemt, daer een Seneſchal met beſetting geplaetſt is, en daer d'Engelſche Edelen hun wooning hebben, gelijck de *Warrennen, Herberten, Colbejen, Moren*, en *Leiceſters*; en van d'Yren de *O Conors*, (aen de welcke eertijdts een groot deel hier af toebehoort heeft,) *Mac Coghlan*, *O Maily*, *Fox*, en andere, welcke de landen, door de dapperheyt harer voorouders verkregen, kloeckelijck bewaren. Deſe ingebore Yren klagen oock dat ſy van hun vaderlijcke erfgoederen berooft worden, en hen nergens geen andere landen toegeweſen worden, daer ſy leven konnen; 't welck oorſaeck is dat ſy, alle gelegentheden van oproer by 't hayr vattende, dickwils aen d'Engelſche inwoonders veel te doen geven, en, van doodelijcke haet, en vyandelijcke wraeckgierigheyt aengepickelt, t'elckens verwoedelijck in weêrſpalt en ongehoorſaemheyt uytbarſten.

Offalia.

Philips-towne.

't GRAEFSCHAP KILDAR.

HIer naeſt, ooſtwaerts aen, leght in een lange ſtreeck het *Graefſchap van Kildar*, een ſeer luſtigh landt, van welcks weyden Giraldus Cambrenſis deſe regels van Virgilius gebruyckt:

Et quantum longis carpunt armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

Kildar is d'eerſte en voornaemſte ſtadt, daer ten tyden der beginſelen van d'Yrſche kerck *Brigida* in hooge eer wierd gehouden, een maeght, die om haer heyligheyt en kuysheyt eerwaerdigh was; niet de gene, die over omtrent 240 jaren d'ordening der Brigidiſche ſuſters ingeſtelt heeft, dat beyde Monicken en Nonnen in een klooſter, echter door een muer gedeelt, om malkander niet te ſien, ſouden woonen; maer een ander, die veel ouder is, te weten over duyſent jaren, en die een leerkindt van S. Patricius, en in Yrlandt, Engelandt en Schotlandt ſeer vermaert heeft geweeſt: van welcks wonderdaden en onuytbluſſelijk vuur, gelijck dat van d'afgodin Veſta, van de heylige maeghden bewaert, ſonder vermeerdering van d'aſch, de Schrijvers gewach maken. Deſe ſtadt *Kildar* is verçiert met een Biſſchoppelijcke ſtoel, en door de brieven der Pauſen eertijdts *Epiſcopatus Darenſis* genoemt. Dit was de wooning van Richard, Graef van *Pembrock*, en ſedert van *Willem Maerſchalck*, oock Graef van *Pembrock*, Richards behuwde ſoon, en geraeckte door des ſelfs vierde dochter, Sibylle genoemt, aen *Willem van Ferrers*, Graef van *Derby*, en weêr door des ſelfs dochter, met Sibylle geteelt, aen *Willem Veſcy*, welcks ſoon, oock *Willem Veſcy* genoemt, Iuſticier van Yrlandt, uyt de gunſt van Koning Eduard d'Eerſte gevallen, om de vyantſchap tuſſchen hem en Ioannes, Thomas Giralds ſoon, en van ſijn wettige ſoon berooft zijnde, *Kildar* en andere landen in Yrlandt aen de Koning overgaf; op dat deſe ſijn andere landen in Engelandt aen ſijn baſtaertſoon, van *Kildar* gebynaemt, te leen ſou geven. Weynig tijt daer na wierd deſe Ioannes, Thomas Giralds ſoon, welcks voorouders (herkomſtigh van *Girald van Windeſor*, Kaſteelvooght van Pembrock) in de verovering van dit eylandt groote dapperheyt hadden betoont, door Eduard de Tweede, Koning van Engelandt, met *het kaſteel en ſtadt van Kildar* beſchoncken, en daer by *met d'eer en naem van Graef van* Kildar. Deſe ſtam der *Fitz-Giralden*, of, gelijck ſy die nu noemen, der *Geraldinen* is ſeker ſeer deurluchtigh, en door haer daden ſeer vermaert, door de welcke, gelijck iemant ſeght, *d'Engelſchen de zeekuſt van Walles behouden, en de wallen van Yrlandt beſtreden en verovert hebben.*

Kildar.

S. Brigida.

Archiva Regia.

Graven van Kildar. Ch. 9. Edw. 2. n. 12.

hebben. Deſe ſtam der Kildars heeft lange tijdt in volle eer, en in volmaeckte roem geleeft en gebloeyt, vermits ſy nooyt de wapenen tegen haer Vorſt opgenomen heeft, tot dat Thomas *Fitz-Girald*, ſoon van Girald *Fitz-Girald*, Graef van Kildar, en Onderkoning van Yrlandt, verſtaende dat ſijn vader, die onder Henrick d'Achtſte in Engelandt ontboden, en reekening van ſijn quade bediening in Yrlant afgeeyſcht wierd, geſtraft was, door een valſch en lichtvaerdigh gerucht, en door een roekeloose yver van wulpſche onbedachtſaemheyt verruckt, de wapenen tegen ſijn vaderlandt en Vorſt aentaſtte, Keyſer Karel de Vijfde ontbood, om Yrlandt te veroveren, het Lantſchap met vuur en ſwaert wijt en breet verwoeſtte, Dublin belegerde, en des ſelfs Aertsbiſſchop verdelghde: om 't welck hy weynigh tijdts daer na, met vijf van ſijns vaders broeders, opgehangen wierd, na dat ſijn vader van droefheyt geſtorven was. Doch Koningin Maria ſtelde dit geſlacht weêr in ſijn voorgaende glans en eer, toen ſy Girald, Thomas broeder, tot Graef van *Kildar* en Baron van *Offalia* verhief, die tot ſijn nakomers twee ſonen naliet, te weten, Henrick en Willem, de welcke beyde ſonder mannelijcke kinderen ſtorven; in voegen dat deſe Graeffelijcke tytel aen Girald *Fitz-Girald*, hun vaders broeder, is gekomen.

Andere ſteden.

In dit Graefſchap zijn noch andere vermaerder ſteden gelijck *Naas*, een koopſtadt, *Athie* aen de vloet *Barrow*, *Mainoth*, het kaſteel der Graven van *Kildar*, en ſtadt, aen de welcke Koning Eduard d'Eerſte een marckt ten believen van Girald, Maurits ſoon, toegeſtaen heeft. *Caſtle-Martin*, de voornaemſte zetel des ſtams *Fitz-Euſtace*, die, van de *Poerien* in 't Graefſchap *Waterford* geſproten, om haer dapperheyt d'eer van Baron des Parlements voor Rouland *Fitz-Euſtace* van Eduard de Vierde, met de *Manour van Portleſter*, en de tytel van Burghgraef van *Baltinglas* van Henrick d'Achtſte verkreegh, de welcke Rouland *Fitz-Euſtace*, om ſijn meyneedigheyt uyt het vaderlandt verdreven, onder Koningin Elizabeth verloren heeft. De vermaertſte ſtammen, die men hier, behalven de *Fitz-Giralden*, of *Giraldinen*, vind, reekenen oock hun afkomſt uyt Engelandt, te weten de *Ougânen*, *De-la-Hide*, *Ailmeren*, *Walshi*, *Boiſeles*, *Whiten*, *Suttonen*, &c. Wat de dans der Reuſen aengaet, die, gelijck ſy verdichten, *Merlin*, door ſijn toverkonſt uyt dit lant in de vlackte van *Sarisbury* gevoert heeft, gelijck oock de bloedighſte ſtrijdt by *Molleaghmaſt*, die tuſſchen d'Engelſchen en Yren voorhanden was, ick geef dat geerne aen de genen over, die de beuſelachtige oudtheyt lichtelijck gelooven, en over de ydele raedtſelen der Waerſeggers verwondert zijn:

Baronnen Fitz-Euſtace. Pat. 2. Edw. 4. Burghgraven van Baltinglas.

Reuſendans.

want ick heb niet voorgenomen met fabelen aen den dagh te komen. Daer ſiet ghy de middellandtſche Graefſchappen van *Leinſter*. Nu ſullen wy ons tot de gene keeren, die aen de zee gelegen zijn.

't GRAEFSCHAP WEISFORD.

Niet verre van deſe mont, daer de *Barrow*, *Neure* en *Shour*, geſuſterlijcke vloeden, malkander omhelſt hebbende, hun gemengelde wateren in de groote zee loſſen, vertoont ſich ooſtwaerts, aen een zeebergh, daer de ſtrant rontom loopt, *het Graefſchap Weisford*, of *Wexford*, in d'Yrſche tael *County Reogh*, daer Ptolemeus eertijts de MENAPIERS geplaetſt heeft. De naem ſelf wijſt eenighſins aen dat deſe *Menapiers* van de *Menapiers*, een volck op de zeekuſt onder de Belgen, gekomen zijn. Doch dat anderen ſeggen, uyt welck van deſe beyde volken deſe Carauſius heeft geweeſt, die, het Keyſerlijk purper aennemende, Britannia tegen Diocletianus ingenomen heeft. Aurelius Victor * noemt hem een *burger van Menapia*; en de ſtadt *Menapia* wordt van d'Aerdtbeſchrijvers niet in Belgica, maer in Yrlandt geſtelt. In dit Graefſchap, aen de vloet *Barrow*, heeft eertijdts de groote ſtadt *Roſs* gebloeyt, die vol van koopmanſchap en inwoonders was, en van Iſabelle, dochter van Graef Richard *Strongbow*, met wallen, die ſich wijt uytſtreckten, verſien wierd, die nu alleenlijck noch te ſien zijn, vermits de ſtadt door de tweedracht, tuſſchen de burgers en geeſtelijcken gereſen, byna geheel vernietight is.

Menapiers, een volck.

Carauſius.

** Van Andr. Schottus uytgegeven.*

Verder ooſtwaerts hangt het kaſteel *Duncanon*, met krijghsvolck beſet, ſoodanigh over de vloet, dat het de ſchepen kan beletten naer *Waterford* of *Roſs* te varen: en dieshalven vont men goet, toen de Spanjaerden in 't jaer 1588 Yrlandt dreyghden, deſe plaets te verſtercken. Van hier tot aen de mondt van de vloet loopt een ſmalle ſtreeck landts uyt, daer een hoogh toorentje voor de zeevarende lieden op ſtaet, 't welck van de *Roſſers*, toen ſy noch bloeyden, daer geſtelt is, op dat ſy veylighlijcker in de mondt van de vloet ſouden komen. Een weynigh van hier ſiet men *Tintern*, in een bochtige ſtrant, daer *Willem Maerſchalck*, Graef van Pembrock, een treffelijck kloofter heeft geſticht, en dat *De Voto* genoemt, om dat hy, van een ſware ſtorm aengetaſt, aen Godt beloofde dat hy dit gebouw ſou ſtichten; en, door de ſchipbreuck in deſe plaets geworpen, volbracht ſijn belofte.

Duncanon.

Tintern.

Kloofter de Voto.

Ptolemeus noemt dit voorgeberghte HIERON, *Hieron Prom.*

Byaun beteken Heyligh in de Yrſche tael.

RON, dat is, *Heyligh*; en ik twijffel niet of het is ook van d'inwoonders met een ſelve beteekenis genoemt: want ſy hebben deſe uytterſte ſtadt, aen de welcke d'Engelſchen eerſt in dit eylandt gelant zijn, *Banna*, 't welck Heyligh betekent, in hun moederlijcke tael genoemt.

Van dit Heyligh voorgeberghte loopt de ſtrant, ooſtwaerts gekeert, met een lange ſtreek naer 't noorden, die van ondiepe plaetſen in zee, gevarelijck voor de ſcheepslieden, beſet en beſoomt is, en van het zeevarende volck *The Grounds* genoemt wordt. Ptolemeus heeft hier de vloet MODONA, en aen des ſelfs mont de ſtadt MENAPIA geſtelt, die ſoodanigh van hun namen vervreemt zijn, dat ik my ſelf mistrou in ſoo groote duyſterniſſen eenigh licht te konnen krijgen. Maer dewijl in deſe plaets niet meer dan een vloet ſijn uytgang heeft, die 't Graefſchap als in 't midden deurſnijd, en nu *Slane* genoemt wordt, en aen des ſelfs uytgang, daer hy ſich wijt uytbreyd, een ſtadt leght, met een Duytſche naem *Weisford* geheeten, de Hooftſtadt van 't geheele Graefſchap; ſoo ſal ick onbeſchroomdelijker ramen en beſluyten dat de *Slane* MODONA, en *Weisford* MENAPIA heeft geweeſt, en dit te meer om dat deſe naem nieuwer is, namelijk Duyts, en van deſe Duytſchen daer aen gegeven, die van d'Yren *Ouſtmannen* genoemt worden. Voorts, deſe ſtadt is niet een der grootſten, maer echter onder de voornaemſten te tellen, om dat ſy d'eerſte van geheel Yrlandt, toen dit eylandt van Stephanides, een dapper veltoverſte, beſtreden wierdt ſich aen d'Engelſchen overgaf, en tot een Colonie of voortgeplante ſtadt der Engelſchen gemaeckt wierdt. Dit is oorſaeck dat het geheele landt van Engelſchen vol gepropt is, die noch d'oude kleeding, en de ſpraeck der Engelſchen gebruycken, doch ſoodanigh, dat ſy volkomentlijck Engelſch-Yrſch ſpreken. Dermicius, die d'Engelſchen in Yrlandt ontboodt, heeft deſe ſtadt, en 't landt daer rontom voor eeuwigh aen Stephanides overgegeven, die te *Carricke*, dicht daer by, een vrye ſtadt aenving, en de plaets, die van natuer ſterck was, door konſt noch ſtercker maeckte. Deſe gaf ſijn recht weêr over in handen van Koning Henrick de Tweede, die dat aen Richard, Graef van Penbrock, ſchonk, op dat hy dat by leenrecht van hem, en van de Koningen van Engelandt ſou houden, van waer het door de Graven Maerſchalcken, de *Valentien*, uyt de ſtam van Luſignan in Vranckrijck, en de *Haſtingen* aen de *Grejos*, Heeren van *Ruthin*, is gedaelt, die deurgaens in d'oude ſchriften Heeren van *Weisford* genoemt worden, ſchoon onder de heerſchappy van Henrick de Tweede *I. Talbot* eens in d'openbare ſchriften Graef van Shropſhire en Weisford wordt geheeten.

The Grounds.

Modona, een vloet.

Slane, een vloet.

Weisford.

Sie hier het gene, 't welk Nechamus van deſe vloet in ſijn gedichten ſchrijft:

Ditat Eniſcortum *flumen quod* Slana *vocatur,*
Hunc cernit Weisford *ſe ſociare ſibi.*

Want de ſtadt *Eniſcort* leght op deſe vloet, en meer innewaerts aen de ſelve vloet de ſtadt *Fernes*, alleenlijck door de Biſſchoppelijcke waerdigheyt bekent, die van de *Giraldiden* eertijts met een kaſteel verſterckt is. Niet verre van hier, en aen d'overzijde van de *Slane* woonen de *Cavenaghen*, *Donellen*, *Montaghen*, en d'Yrſche *O Moori*, oproerigh van geeſt, en onder hen de *Sinotten*, *Roches*, en d'Engelſche *Pepparden*. Aen deſe zijde van de *Slane* zijn de voornaemſten de Burghgraven *Mont-Garret*, van de welcke d'eerſte was *Edmund Butler*, een der jonger zonen van Petrus, Graef van Ormond, die van Eduward de Seſte met deſe tytel vereert wierdt, en veel andere van gelijcke bynaem, de *Devereux*, *Stafforden*, *Chevers*, *Whites*, *Forlongen*, *Fitz-Harris*, *Brownen*, *Hores*, *Haies*, *Coddes*, *Mayleri*, van Engelſch bloet en afkomſt, gelijck oock het meeſte deel van 't volck.

Eniſcort.

CAVCI.

DE CAUCI, oock een volck aen de zeekuſt van Duytslant, hebben naeſt aen de Menapiers gewoont, en niet ſoo verre van malkander, als in Duytslandt. Sy beſaten dit Landtſchap aen de zee, dat de *O Toli* en *Birni*, Yrſche geſlachten, bewoonen; mannen in boosheyt en bloetſtorting opgequeeckt, die de ruſt niet konnen verdragen, en, op de vaſtigheyt van hun plaetſen vertrouwende, weêrſpannigh tegen de wetten, en doot-vyanden tegen d'Engelſchen zijn. Veel wijſe en verſtandige mannen hebben in 't jaer 1578 naerſtighlijck gearbeyt, om hun ſtoutheyt te bedwingen, en d'autoriteyt der wetten op te rechten, dat ſy deſe Landtſchapjes tot de geſtalte van een Graefſchap ſouden maken, en in ſes Baronnyen, met afgeſcheyde palen, verdeelt, die 't Graefſchap van *Wicklo* of *Arcklo* ſouden uytmaken; want hier is de plaets, die de voornaemſte naem draeght, en hier is het kaſteel van de Graef van Ormond, die in hun eertytels ſich *Heeren van Arcklo* ſchrijven: beneden het welke de vloet, die van Ptolemeus OVOCA genoemt wordt, in de zee ſtroomt, en, gelijck Giraldus Cambrenſis ſchrijft, *niet min tegen d'invloejende baren van de zee, die haer boeſem vervullen, als tegen d'uytſtortende golven, de ſmaeck van ſijn ingeſchape ſoetigheyt behoudende, onverandert ſijn ſtroomen tot in de zee ſelve bewaert, ſonder eenigh mengſel van de ſoutheyt te gevoelen.*

Cauci.

O Toolet, Birni.

Arcklo.

't GRAEF-

Septentrio.

Occidens

Oriens

Meridies

LAGENIA, Anglis LEINSTER.

Milliaria Hibernica.

5 10 15

6 12 18

ULTONIA PARS.

PARS CONNACHIA, Anglis CONNAVGH.

MOMONIA PARS, Anglis MOVNSTER.

MARE HIBERNICUM; The IRISH SEA.

North grounds

Middle grounds

The South grounds

The Rosse

The Ramme

Malough County

East Meath County

West Meath. Molingar

Dar ſes

Analyugh

Brayne

O Bryn

Adone

O Magohagan

O Foſ x

Kingestowne

Affalla

Kinge s

Raymund Oge

Ophaly

Ophaly

Ophaly

't GRAEFSCHAP van DUBLIN, of The COVNTY of DIVELIN.

VOorby de CAUCI hebben de EBLANEN gewoont, daer nu *'t Graefschap van Dublin* is, het welk naer 't ooſten geheel van d'Yrſche zee beſpoelt wordt, naer 't weſten het Graefſchap *Kildar* tot grenspalen heeft, naer 't zuyden aen de landtſchapjes der *O Tooles* en *Birnes*, en *Glynnes.* de gene, die ſy *Glynnes* noemen, gevoeght is, en naer 't noorden ſich tot aen 't Graefſchap *Meth*, en tot aen de beeck *Nanny* uytbreydt. Dit Graefſchap heeft een vette gront tot gewas, brengt overvloedigh voedſel voort, en vloeyt over van alderhande dieren, die met de vogelvangſt en jaght tot ſpijs en voedſel gevangen worden; ten meeſten deel van boſſchen ſoo ontbloot, dat ſy gemeenlijck turf of ſteenkolen uyt Engelandt gebruycken. De twee ſchadelijcke geſlachten, *O Tooles* en *O Birnes* verdelgen alles in 't zuyderlijck deel, 't welk niet ſoo wel gebouwt is, en hier en daer boſchachtige bergen opſteeckt, daer holle dalen, *Glynnes* genoemt, by zijn, die van de boomen verduyſtert worden. Men ſiet tuſſchen deſe *Glandi-laugh.* dalen het Biſchdom *Glandilaugh*, maer verwoeſt ſedert dat het aen 't Aertsbiſchdom van Dublin gevoeght heeft geweeſt. Voorts is dit Graefſchap vol gepropt van ſteden en inwoonders, en overtreft d'andere Landtſchappen van Yrlandt in rijcke verçiering, en in ſe- *Deeling.* kere beſondere heerlijckheyt en glans, en is in vijf Baronnyen onderſcheyden, te weten, *Rathdown*, *New-caſtle*, *Caſtle-Knoc*, *Cowloc* en *Bal-rodry*, die ick echter, ſchoon ick geerne wil, in 't beſonder niet deurloopen kan, vermits hun grenſen geenſins aen my bekent zijn. Ick ſal dieshalven alleenlijck de zeekuſt eerſt inſlaen, en daer na, gelijck de loop der vloeden my leyden, d'innerlijcke deelen beſichtigen, te meer dewijl geen deel daer af twintigh duyſent ſchreden van de ſtrant af is. Ick ſal dan van 't zuyden beginnen. Voor eerſt vertoont *Wicklo, nu een Graefſchap gemaeckt, 1606.* ſich in dit geweſt *Wicklo*, daer een rots, met ſtercke wallen beſloten, over een enge haven hangt, als een kaſteel, over de welcke, gelijck over veel andere kaſteelen van dit Koninckrijck, door autoriteyt van 't Parlement geen ander Conſtabel, dan een Engelſchman, geſet magh worden, om dat d'Yren, die daer over geboden hebben, de ſelve, tot nadeel van de gemeente, qualijck beſchermt hadden, en met ooghluycking eenige, die daer gevangen ſaten, laten ontſnappen. Hoor Giraldus van deſe haven, die hy *Winchiligillo* noemt: *Daer is een haven by Winchiligillo, aen die zijde van Yrlandt, daer het naeſt aen Walles paelt, die in d'algemeene vloejing van de zee d'invloejende golven ontfangt, en in d'uytvloejing de golven, die hy ontfangen heeft, weêr uytgeeft; en als d'ebbende zee, haer golven na ſich treckende, de boeſem verlaten heeft, ſoo behoud echter d'invloejende vloet in alle hoecken en winckels een gedurige ſoutigheyt.*

New-Caſtle, dat is, *Nieuw Kaſteel*, heeft van een bergh ſijn uytſicht in zee, van daer men ſantbancken ſiet, die ſy *The Grounds* noemen, *Grondes.* en ſich in een lange ſtreeck uytſtrecken, tuſſchen de welke echter het water aen de ſtrant noch ſeven vademen diep is. Een weynigh hooger, ter plaets, daer de beeck *Bray* in zee vliet, ſiet men *Old Court*, de beſitting der *Wal-* *Old Court.* *lers*, of *Walshes* van *Caryckmain*, de welcke oudt van Adel, en in dit geweſt heel talrijck van geſlacht zijn. Naeſt hier aen is *Powers Court*, eer- *Powers* tijts der *Poerien*, gelijck uyt de naem te ſien is; *Court.* ſeker een groot kaſteel, tot dat *Tederlachus* of *Tirlaugh O Toole*, afgevallen zijnde, dat geheel verwoeſtte. Van de mondt des vloets *Bray* buyght ſich de ſtrant innewaerts, als om een boeſem te maken; en aen de bocht van deſe elleboogh leght het Eylantje van *S. Benedictus*, 't welck aen d'Aertsbiſſchop van Dublin behoort. Deſe boeſem wordt *Dublin haven* genoemt, in de welck de *Liffy*, de voornaemſte *De vloet* vloet van dit Graefſchap, ſijn water ſtort, die, *Liffy, by* hoewel vijftien duyſent ſchreden verre van *Girald* ſijn uytgang uyt ſijn ſpringbron voortgeko- *Aven-Liff.* men, ſich echter met kromme bochten en omkeeren ſoo omdraeyt, dat hy eerſtelijck zuydwaerts deur S. Patricius landt loopt, van daer weſtwaerts zijn loop neemt, en, ſich daer na naer 't noorden keerende, 't Graefſchap *Kildar* beſproeyt, en eyndelijck naer 't ooſten ſich wend, en deur *Caſtle-Knoc* loopt, een Baronny, eertijdts der *Terillen*, welckers erffenis door vrouwelijk krooſt, omtrent het jaer 1370 aen anderen is gekomen, gelijck oock deur *Kilmaina*, 't welck eertijdts aen S. Ians Ridders van Ieruſalem behoorde, en nu in een luſtplaets der Onderkoningen verandert is. Deſe vloet *Liffy* wordt ſonder twijffel van Ptolemeus gedacht, maer is door d'onachtſaemheyt der Boekſchrijvers van ſijn reehte plaets afgedwaelt. Want de vloet LIBNIUS wordt in Ptolemeus boecken op een ſelfde breette in 't ander deel van dit eylant, daer geen ſoodanige vloet is, geſtelt. Maer hy magh, indien 't hem belieft, nu by weêrvinding van ſijn ballingſchap, tot ſijn EBLANA weêrkeeren. Sie ondertuſſchen, ſoo 't u goet dunckt, deſe regels, die Nechamus van deſe vloet geſchreven heeft:

Viſcera Caſtle-Knoc *non dedignatur* Aven-Liff,
Iſtum Dublini ſuſcipit unda maris.

Aen de ſevende mijlſteen van d'uytgang

leght deſe ſtadt, die boven alle ſteden van Yrlandt vermaert is, te weten, *Dublin*, die van Ptolemeus EBLANA, van ons *Develin*, van de Latynen *Dublinium*, en *Dublinia*, van de Walles-Engelſchen *Dinas Dulin*, en van de Saxen eertijts *Duplin* genoemt wierdt. Maer d'Yren noemen haer *Balacleigh*, dat is, *Stadt op horden*; want ſy verſekeren dat deſe ſtadt in een moeraſſige plaets op horden gebouwt is, gelijck Hiſpala in Spanjen, die, gelijck Iſidorus verhaelt, dus genoemt is om dat ſy in een moeraſſige gront op palen, die diep ingeheyt zijn, gebouwt is. Ick vind niets ſeker, dat ick van d'oudtheyt van *Dublin* ſeggen kan. Doch indien men Ptolemeus waer acht, ſoo moet ſy ſeer oudt zijn. Saxo Grammaticus verhaelt dat ſy in de Deenſche oorlogen elendighlijck verwoeſt is. Sedert is ſy in handen van Eadgar, Koning van Engelandt, gekomen, 't welck het voorverhaelde geſchrift beveſtight. Namaels hebben de Noorwegers haer ingenomen, 't welck oorſaeck is dat in 't leven van *Gryffithi ap Cynan*, een Vorſt van Walles, gelcſen wordt, dat Haraldus van Noorwegen, het grootſte deel van Yrlandt ondergebracht hebbende, *Dublin* geſticht heeft. Deſe Haraldus *Harfager*, dat is, *Schoonhair*, ſchijnt d'eerſte Koning van Noorwegen, welcks afkomſt in 't leven van *Gryffithi* dus gerekent wordt: Haraldus teelde Auloedus, deſe een tweede * Auloedus, deſe Sitricus Koning van Dublin, deſe noch een Auloedus, welcks dochter Racwella de moeder van *Gryffith*, Conanus zoon, was, die te Dublin geboren wierdt toen Therdelak in Yrlandt heerſchte. Dit zy in 't voorbygaen geſeght. Eyndelijk is *Dublin* in d'eerſte koomſt der Engelſchen voor hun dapperheyt beſweken, en van hen kloekmoedighlijk beſchermt, toen Auſculphus, Vorſt der Dubliners, en ſedert Gottredus, Koning der Eylanden, haer heftighlijck van alle zijden beſtormden. Een weynigh hier na is een Colonie of voortplanting van burgers uyt de ſtadt Briſtow derwaerts gevoert, aen de welcke deſe ſtadt, toen miſſchien van inwoonders uytgeput, tot een wooning gegeven wierdt, *met alle vryheden en vrye gewoonten, die de lieden van Briſtow hebben*, en dit alles door Koning Henrick de Tweede, met de ſelve woorden, die ick verhaelt heb. Deſe ſtadt heeft ſedert die tijdt meer en meer gebloeyt, en in veel kommerlijke en benaeude ſaken, klare blijcken van haer trouw tot de Koningen van Engelandt gegeven.

Sy is de Koninklijke ſtadt van Yrlant, een vermaerde koopſtadt, en de plaets van 't hooghſte Gerecht, ſterck van wallen, heerlijck van gebouwen, en talrijck van burgers. Een oudt Schrijver noemt deſe ſtadt, *Edel van volck, vermakelijck van gelegenheyt, daer de zee en vloet te ſamen loopen rijck van viſſchen, vermaert in koophandel, çierlijck om haer groene vlackte, met eycke boſſchen beplant, en rontom met heyningen voor de wilde beeſten beſet.* Hoor oock Willem Neubrigenſis van deſe ſtadt ſpreken: *Divelin*, ſeght hy, *een zeeſtadt, de hooftſtadt van geheel Yrlandt, krijgelt tegen ons Londen met haer vermaerde haven, koophandel en toevoer.* Haer gelegenheyt is luſtigh, en heel geſont; want naer 't zuyden ſiet men bergen rijſen, naer 't weſten velden leggen, en naer 't ooſten de bygelege zee bruyſſchen. De vloet *Liffius*, naer 't noorden vloejende, geeft een veylige reê aen de ſchepen. Aen de vloet zijn *Kajes*, gelijk d'onſen die noemen, geſtelt, dat is, hooghten tegen de zee, die 't gewelt der golven beletten: want *Caiare* was by d'Ouden verbieden, prangen en bedwingen, gelijk van de geleerde Scaliger aengemerckt is. Aen deſe zijde zijn ſtercke muren van gehouwe ſteen, die ſes poorten hebben, en van daer ſich tot aen groote voorſteden uytſtrecken; en naer 't zuyden is de ſtadt met dijcken verſorght.

Naer 't ooſten is de *Dammenſche* poort, en dicht aen 't kaſteel ſtaet het Koninckljk Hof, met grachten, torens en met een wapenhuys verſorght, en van d'Aerdtsbiſſchop *Henrick Loundres* omtrent het jaer 1220 gebouwt. In de voorſtadt naer 't ooſten, by de kerck van d'Apoſtel S. Andreas, heeft Henrick de Tweede, Koning van Engelant, gelijck Hovedenus verhaelt, *een Koninckljck Hof voor hem laten bouwen, 't welck naer de wijſe van dat landt heel konſtighlijck van gladde horten wierdt gebouwt, in 't welck hy ſelf, met de Koningen en Vorſten van Yrland, op Chriſti geboortedagh, een plechtelijcke feeſt heeft gehouden.*

Niet verre van hier is een treffelijck Collegie, (ter plaets daer eertijts het klooſter Allerheyligen geſien wiert) aen de naem van de heylige en ondeelbare Drie-eenigheyt gewijd: 't welck, tot beter oeffening der geeſten in de geleertheyt, door Koningin Eliſabeth van hooger geheugenis met Academiſche voorrechten is beſchonken, en onlangs met een treflijke boeckery verſien is; in voegen dat dit voor Yrlant, daer eertijts d'uytheemſchen, als naer een marckt van goede konſten, naer toe gevloeyt zijn, geen kleyne hoop geeft van dat niet alleenlijck de Godsdienſt, maer oock alle vrye konſten weêr derwaerts, als tot de herbergh van hun voorouders, ſullen keeren. In de tijt van Koning Eduward de Tweede, heeft *Alexander Bicknor*, Aertsbiſſchop van Dublin, van de Roomſche Paus Univerſiteyts Privilegien, gelijck zy die noemen, verkregen hebbende, aengevangen die weêr te voorſchijn te brengen, en openbare leſſen ingeſtelt. Maer d'oproerige tijden, die ſedert gevolght zijn, hebben 't loffelijck begin van deſe goede man afgebroken.

Naer de brugh opent men de noordtpoort. deſe

Eblana. *Dublin.* *Kajes.* Ad Auſonium lib. 2, cap. 22. *Alhalloweſt. Academie begonnen 1591, 13 May de grontveſt geleght, 1593 eerſt de Studenten toegelaten.* 1320. L. MS. Baronis Houth.

* *Die ook Abloicus, Anlafus en Olavus genoemt wert.*

Ioſcelinus de Furneſio in vita S. Patricii, lib. 2 rerum Anglicarum cap. 26.

deſe brugh, door Koning Ian van gehouwe ſteen booghswijſe gemaeckt, voeght *Ouſtmantowne*, dat is, *de ſtadt der Ouſtmannen*, en Dublin aen malkander. Want de jaerboecken verhalen dat *d'Ouſtmannen*, die uyt Noorwegen, en uyt de deelen der noordelijcke eylanden gekomen zijn, gelijck Giraldus ſchrijft, omtrent in 't jaer 1050 hier hun wooning genomen hebben. In deſe voorſtadt was eertijdts vermaert S. Mariaes kerck van *Ouſtmanby*, want dus wordt ſy in de brief van Koning Ian genoemt, en oock een huys voor de Preeckheeren geſticht, dat ſy *Blackfriers* noemen, daer af onlangs de Rechtplaets van 't Koninckrijck gemaeckt is. Naer 't weſterlijck deel van de ſtadt zijn twee poorten, *Ormonds-gate*, en *Newgate* of *Nieuwe poort* (die des ſtadts gevangenis is) die ſich naer de langſte der voorſteden uytſtrecken, de welcke *S. Thomas* voorſtadt genoemt wordt, daer een heerlijck kloofter van de ſelve naem (*Thomas-court* geheeten) ſtaet, 't welck eertijts van Koning Henrick de Tweede gebouwt, en met groote inkomſten begiftight is, om de dootſlagh van Thomas, Aertsbiſſchop van *Canterbury*, te verſoenen. Naer 't zuyden ſiet men de Pauline poort, en de gene, die de naem van S. Nicolaes draeght, daer deur men naer S. Patricius voorſtadt gaet, in de welcke het hof des Aertsbiſſchops van Dublin is, onder de naem van 't heylige Graf bekent. Men ſiet daer oock een groote kerck, aen S. Patricius gewijd, die wel beſiens-waerdigh is, uyt oorſaeck van de treffelijckheyt van binnen, ſteene vloeren, ſteene gewelfſel, en om haer hooge tooren. 't Is onſeker in welcke tijdt deſe kerck eerſt gebouwt is. De Schotſche hiſtorie verhaelt, dat Gregorius, Koning der Schotten, omtrent het jaer 890 derwaerts getrocken is. Deſe kerck is ſedert van Jan, Koning van Engelandt, veel vergroot. *Ian Comynus*, Aertsbiſſchop van Dublin, heeft haer eerſt een prebendarie-kerck gemaekt, 't welck in 't jaer 1191 door Paus Celeſtinus de Derde beveſtight wierd. *Henrick Loundres*, des ſelfs navolger in't Biſchdom van Dublin, heeft haer (ick ſal hier d'eyge woorden van de ſtichter ſtellen) met *dignitatibus perſonatuum* vermeerdert, en de ſelve vryheden, inſettingen, en goetgekende gewoonten, als de kerck van *Sarisbury*, gegeven. Sy onderhoudt in onſe tyden een Deken, een Voorſanger, een Cancelier, een Rekenmeeſter, twee Aertsdiakenen, en twee-en-twintigh Prebendarien. *Sy is* (om de heerlijcke getuygenis, die d'openbare vergaderingen van 't Koninckrijck aen haer geven, niet te verſwijgen) *d'eenige lamp, en het eenigh licht van alle godtvruchtige en kerckelijcke tucht en ordening in Yrlandt*. Daer is noch een andere Domkerck, in 't midden van de ſtadt geſticht, die, aen de heylige Drie-eenigheyt gewijd, gemeenlijck Chriſti kerck genoemt wordt. Van des ſelfs bouwing wordt in de regiſters van de kerck dus geleſen: *Sitric, Koning van Dublin, ſoon van Ableb, Graef van Dublin, heeft aen de heylige Drie-eenigheyt, en aen Donatus, eerſte Biſſchop van Dublin, plaets gegeven om een kerck aen de heylige Drie-eenigheyt te ſtichten, en oock gout en ſilver genoegh beſchickt, om de kerck, met het heele hof te bouwen.* Dit is geſchiet omtrent het jaer onſer Saligheyt 1012, in 't welck, gelijck Lancarvanenſis beveſtight, Sitricus, Abloicus ſoon, (dus noemt hy hem) uytgemunt heeft. Dit werck, van Donatus begonnen, is door Laurentius, Aertsbiſſchop van Dublin, door *Richardus Strongbow*, Graef van Pembrock, gemeenlijck Graef van *Strigulia* genoemt, (welks graf, van d'Onderkoning *Henrick Sidney* weêr opgerecht, hier te ſien is) door *Robbert Stephanides*, en door *Raimund Giraldus* volbouwt. Naer de zuydzijde van deſe kerck ſtaet een Rechthuys, van vierkante ſteen gebouwt, en *Toleſtale* genoemt, daer de gedingen door de Stadtsſchout gehoort, en dickwils vergaderingen der burgers gehouden worden. Deſe ſtadt beſit oock veel vryheden. Sy had eertijdts tot haer opperſte Overigheyt een Provooſt; maer in 't jaer onſer Saligheyt 1409 heeft Henrick de Vierde toegelaten, dat ſy een Majoor en twee Baljuwen jarelijcks ſouden verkieſen, en dat men eeuwighlijck een vergult ſwaert voor de Majoor dragen ſou. Eduard de Seſte heeft ſedert de Baljuwen in Burghgraven verandert. Hier gebreeckt niets van 't gene, 't welk men in een bloejende ſtadt wenſchen kan, behalven dat door het vloejen en ebben van de zee in de mondt van de vloet *Liffius* ſulck een ſantplaet voor de haven geſchoten is, dat de groote ſchepen niet, dan met de vloet, daer in gebracht konnen worden. Dus veel van *Dublin*, 't welck ick ten meeſtendeel verplicht ken aen de vlijt en wetenſchap van *Iacob Vsher*, Cancelier van S. Patricius kerck, die door zijn geleertheyt en verſtant ſijn jaren verre overtreft.

Thomas court.

Toleſta'e.

Ick heb alreê van *Robbert Vere*, Graef van Oxford, die van Koning Richard de Tweede, quiſtig in eertytelen meê te deelen, tot Marckgraef van Dublin, en ſedert tot Hertogh van Yrlandt geſtelt wierd, genoegh geſproken, 't is dieshalven onnoodigh dat weêr op te halen.

Marckgraef van Dublin.

Ter plaets, daer de vloet *Liffius* ſich in zee verberght, leght *Houth*, dat byna geheel van de zee omringt is, van 't welck d'Edelen, van *S. Laurence* gebynaemt, die hier woonen, Baronnen van *Houth* genoemt worden: ſeker, een wonderlijck geluk, dat in ſoo lang een gevolgh van tijden (want ſy reekenen hun ſtam van Henrick de Tweede af) niemant, gelijck ſy verhalen, aen 'gequetſte Hoogheyt ſchuldigh heeft geweeſt, en niemant tot een weeskindt nagelaten is. Niet verre van hier is *Ma-*

S. Laurence. Baronnen van Houth.

Malehid.

Malehid

Stat. Parl. 18. H. 8. c. 15.

lebid, seer vermaert door haer Heeren, de *Talbotts*, uyt Engelandt gesproten.

Fingall. Meer landtwaerts in naer 't noorden by Dublin leght *Fingall*, dat is, so men 't naer d'Yrsche tael uytleght, *'t volck der uytlandigen*; want sy noemen gemeenlijk d'Engelschen *Gall*, gelijck uytlanders, en *Saissones*, byna gelijck Saxonen: een welgebouwt kleyn landt, en byna als de koorenschuur van dit Rijck; sulck een overvloet van kooren beschaft dit jaerlijcks. Ja d'aerde strijt in eeniger wijse met d'arbeyt der landtbouwers, schoon sy elders deur dit eylant verwaerloost en ongebouwt leght, en dieshalven over de groote luyheyt der inwoonders swarelijck schijnt te klagen. Veel deurluchtige geslachten, van Engelsche stammen gesproten, zijn overal deur dit Graefschap verspreyt, te weten, behalven de gene, die ick alreê verhaelt heb, de *Plunketten*, *Barnwellen*, *Russellen*, *Talbotten*, *Dillonen*, *Nettervillen*, *Holywooden*, *Lutterellen*, *Burnellen*, *Fitz-Williams*, *Gouldingen*, *Vshers*, *Cadleen*, *Finglasen*, *Sarfelden*, *Blackneers*, *Cruceers*, *Bathen*, &c.

Dus verre in 't kort van *Leinster*, 't welck eertijdts sich niet wijder uytstreckte. Ick weet niet of 't belachens- of gedenckwaerdig is het gene *Thomas Stukeley*, schipbreuck van sijn achting, geloof en geluck in Engelandt en Yrlant geleden hebbende, en de stricken der wetten ontkomen zijnde, met veel te belooven, en breet op te snijden, by Paus Gregorius de Dertiende soodanigh in gunst geraeckte, dat hy van hem de tytel van Marckgraef van *Leinster*, Graef van *Weisford* en *Caterlogh*, Burghgraef van *Murrough*, en Baron van *Rossia* en *Ydron* ontfing. Hy, door dese tytelen opgeblasen, terwijl hy Yrlandt steets in sijn gedachten had, en in Afrika uytgeweken, voleyndighde met een eerlijck eynde de fabel van sijn leven by de drie Koningen, die in een eenige strijt verslagen wierden.

Thomas Stukeley.

Marckgraef van Leinster.

METH.

HEt overige landt der *Eblaners* heeft eertijdts een Koninckrijck, en 't vijfde deel van Yrlandt geweest. Sy noemen dit in hun moederlijcke tael *Mijh*, d'Engelschen *Methe*, Giraldus *Midia* en *Media*, misschien om dat het in 't midden van 't eylandt gelegen is. *Kil-lair*, een kasteel in dit landt, het welcke Ptolemeus LABERVS schijnt te wesen, is, gelijck sy seggen, de navel van Yrlandt; en de naem self wijst niet anders aen: want *Lair* beteekent *midden* in d'Yrsche tael. Dit landt streckt sich uyt van d'Yrsche zee tot aen de vloet *Shanon*. *Het kleylandt* (gelijck Barth. Engelschman verhaelt) *is vruchtbaer in koorn, weyden en vee, en heeft overvloet van visch, vleesch, en andere eetbare waren van butter, kaes en melck, en wort oock van verscheyde vloeden besproeyt. Het is vermakelijck om t'aenschouwen, en heeft een gesonde lucht. Wat de bosschen en moerasschen aengaet, het heeft aen d'uytterste grensen een seer stercke ingang, en dieshalven, om de menighte van 't volck, en sterckte der kasteelen en steden, gemeenlijck* het gewelf van Yrlandt, *uyt oorsaeck van de vrede, genoemt*. Toen by onser vaderen geheugenis het Landtschap te groot was om van een Burghgraef bedient te worden, wierd het, op dat het Recht gemackelijcker waergenomen sou worden, in twee deelen gedeelt, in een openbare vergadering der Staten van 't Rijck in 't acht-en-dertighste jaer van Koning Henrick d'achtste, te weten in de Graefschappen van *Meth* en *West-Meth*.

Laberus.

't GRAEFSCHAP METH.

't *Graefschap Meth* is naer 't zuyden van 't *Kildarsche* landt, naer 't oosten van *Dublin*, en van de zee, naer 't noorden van 't Landtschap *Louth*, en naer 't westen van 't Graefschap *West-Meth* besloten. Dit geheel Graefschap is in 18 Baronnyen afgedeelt, te weten, *Dueleke*, *Scrine*, *Slane*, *Margallen*, *Navan*, *Kenles*, de helft van de Baronny van *Fower* by *Kenles*, *Killalou*, *Demore*, *Clove*, *Moylagh*, *Logherne*, *Oldcastle*, *Luyn*, *Moyfeuraraghe*, *Deese*, *Rathtouth* en *Dunboyn*. *Grensen.* *Deeling.*

De vloet *Boyn*, by Ptolemeus BUVINDA, en by Giraldus BOANDVS, een treffelijcke vloet, aen de noordzijde van *'s Konings Graefschap* sijn springbronnen openende, vloeyt deur dit landt heen. Aen dese zijde van de *Boyn* zijn dese plaetsen gedenckwaerdigh, te weten *Galtrim*, daer 't geslacht der *Husejers* lang gewoont heeft, het kasteel *Killin*, dat van *Hugo Lacy*, Bewaerder van Yrlandt, onder Henrick de Tweede gesticht is, en *Dunsany*, dat hun Parlementsche Baronnen hebben, door hun oude Edelheyt vermaert, uyt het geslacht der *Plonketten*, 't welck anderen uyt Denemarcken afleyden. Maer sy voeren geheelijck de selve wapenen, met verscheyde koleuren, als *Alanus Plonket van Kilpeck* in Engelandt, die oock met de waerdigheyt van Baron onder Eduard de Eerste gebloeyt heeft. Doch dit geslacht der *Plonketten* heeft in Yrlandt meest uytgemunt, uyt het welck *Christophorus Plonket*, een dapper en wijs man, die by d'Onderkoning Richard, Hertogh van Iorck, *Gedeputeerde* was, gelijck sy dat noemen, in de tijdt van Henrick de Seste tot de waerdigheyt van Baron van *Killin* verheven wierd, 't welck hem door sijn gemalin, erfgenaem uyt de stam *Cusakia* toegekomen was,

Boyn, een vloet. *Galtrim.* *Dunsany.* *Baron van Killin.* *Plonketten.*

was;oock heeft des selfs tweede soon door sijn
Baron van Dunsany. dapperheyt de tytel van Baron van *Dunsany* verkregen.

Aen d'overzijde van de *Boyn* leght *Trimletstoun*, dat sijn Baron uyt het geslacht van *Barnwell* heeft:want Koning Eduard de Vierde verhief *Ian Barnwell* tot d'eer van Parlementsch Baron. Men siet daer oock *Gormanston*, dat sijn Eerburghgraven, die groote diensten aen de gemeente gedaen hebben, uyt de stam der *Prestons* in 't Graefschap *Lancaster* heeft, gelijck men gelooft; oock *Slane*, dat mede sijn Baronnen uyt het geslacht der *Flemingen*, of *Vlamingen* heeft; en tusschen dese is *Aboy*, een koopstadt, die veel besocht wordt. De vloet *Boyne*, voorby *Glan-Iores* gevlocyt, dat is, *'t landt van Iores kinderen*, (die uyt de *Birminghams* gesproten was, welcks erfgenaem by huwelijck groote goederen, met het kasteel *Carbray*, in 't geslacht der *Prestons* in gebracht heeft,) bespoelt *Trim*, een koopstadt van beter achting, daer *Willem Pepard* een kasteel gesticht heeft. Dit was d'oude Baronny der *Lacyen*, die de tytelen der Hertogen van Iorck, de welcke sich Heeren van *Trim* schreven, vermeerdert heeft. Daer na vloeyt hy voorby *Navan*, 't welck een Baron, of Baronet heeft, doch niet van 't Parlement, 't welck deurgaens een herbergh aen de Bisschop van 't Bischdom verleent, die nu geen Domkerck heeft, maer alles met toestemming van 't *Klerckschap van Meth* doet. Het schijnt dat hy te *Cluanarard*, 't welck oock *Clunard* genoemt wort, daer *Hugo Lacy* eertijts een kasteel heeft gesticht, sijn zetel heeft gehad. Want in d'Apostolische brieven wort gelesen Bisschop van *Meth*, of *Cluanarard*, en met een verdorve naem, gelijck het schijnt, in de Roomsche Provinciael *Elnamirand.* De *Boyn*, in een volder gracht, gelijck vlietende golven, geswindelijck eenige mijlen voortgeloopen hebbende, stort sich by *Drogheda* in zee. Wat dan, soo ick acht dat *Boyn* van sijn geswinde loop dus genoemt is? want *Boan* beteekent *geswind*, soo wel in d'Yrsche, als Britannische tael. Onse Nechamus singt dus hier af:

Barnwell. *Baron van Trimletstoun.* *Burghgraven van Gormanston.* *Baron van Slane.* *Carbray.* *Trim.* *Navan.* *Nangle.* *Bisschop van Meth.*

Ecce Boan qui Trim celer influit, istius undas
Subdere se salsis Drogheda cernit aquis.

Behalven de gene, die ick alreê verhaelt heb, te weten, de *Plonketten*, *Flemings*, *Barnwells*, en *Hussejers*, worden in dit Graefschap in de hooghste eer en achting gehouden de *Darcien*, *Cusaken*, *Dillonen*, *Birminghams*, *De-la-Hide*, *Netervillen*, *Garvien*, *Cadellen*, en anderen, welckers verswijging my niet tot bedroch aengerekent moet worden, ja oock niet als ick desen of anderen niet naer hun waerdigheyt in ordening kan stellen.

't GRAEFSCHAP WEST-METH.

West-Meth heeft ten opsicht van 't ander, hier voorverhaelt, en daer aen het naer de westzijde gevoegt is, sijn naem gekregen. Het streckt sich uyt tot aen de vloet *Shanon*, en leght naer 't zuyden tusschen *Kings-County*, of *'s Konings Graefschap*, en naer 't noorden tusschen *'t Graefschap Longford*, voor de welken het niet in vruchtbaerheyt van gront, noch in menighte van inwoonders, noch in eenige andere dingen wijckt, 't en waer misschien in sindelijckheyt en nettigheyt van leven. Door autoriteyt van 't Parlement wierd *Molingar*, 't welck als in 't midden leght, tot de hooftstadt van 't Graefschap gestelt, en het geheele Landtschap in twaelf *Hundreds* of Baronnyen afgedeelt, te weten *Fertulogh*, daer de *Tirellen*; *Ferbille*, daer de *Darcien* woonen; *Delvin*, 't welck het vermaertste geslacht der *Nogents* uyt Engelant met de tytel van Parlements Baron verçiert, die, van *Gilbert Nogent* gesproten, de welcke van *Hugo Lacy*, verwinner van *Meth*, met dese en andere gronden van *Fourria* beschoncken wierd, uyt oorsaeck van de groote vlijt, die hy in d'oorlogh van Yrlandt betoont had, gelijck de hooghgeleerde Edelman *Richard Stanihurst* verhaelt; *Fourria*, daer af ick terstondt gesproken heb; gelijck oock *Corkery*, daer de *Nogents* woonen; *Moyassell*, daer de *Tuten* en *Nogents*; *Maghertiernan*, daer veel *Petiten* en *Tuten*; *Moygoisi*, daer de *Tuten* en *Nanglen*; *Rathcomire*, daer de *Daltons*; *Magirquirke*, daer de *Dillons*, alle van Engelsche afkomst, hun verblijf hebben; *Clonlolan*, daer de *O-Malaghlins*, uyt de stam der Koningen van *Meth*; en *Moicassell*, daer de *Mago higans*, oude Yren, heerschen, en anderen, welcker namen noch iets Barbarisch hebben: de welcke sy liever willen behouden, dan d'Engelsche namen aennemen, even als Martialis, een gebore Spanjaert, eenige Barbarische namen van plaetsen in Spanjen verhaelt hebbende, seyde dat hy liever die, dan d'Engelsche namen begeerde. Ia dit loopt soo verre, dat een der Grooten van Yrlandt geseght heeft, dat hy geensins d'Engelsche tael wilde leeren; op dat hy, Engelsch sprekende, sijn tong niet belemmeren sou: soo groot behagen heeft yder in 't zijn, en schept te groote lust daer in, met verachting van anderen.

Molingar. *Nogents. Baronnen van Delvin.* *en andere plaetsen.*

Meth heeft eertijdts sijn Koningen, of eer Koninckjes gehad; en Slanius, Oppervorst van Yrlandt, liet, gelijck men verhaelt, sijn inkomsten soo aenteekenen, dat hy een Koninckljicke tafel daer af houden kon. Maer

toen d Engelschen de voet in Yrlant vast geset hadden, heeft *Hugo Lacy* het grootste deel van dit Graefschap ondergebracht, 't welck Koning Henrick de Tweede aen hem by leen gaf, en hem *Heer van Meth* noemde, die, het kasteel van *Derwarth* bouwende, en met gebogen hoofde een Yrsche timmerman voorschrijvende wat hy doen sou, van hem met een bijl in de hals geslagen, en gedoot wierd. Hy liet twee sonen na, Hugo, Graef van Vlster, van de welcke hier na gesproken sal worden, en Walter, Heer van *Trim*, die Gilbert teelde, welcke by sijns vaders leven storf. Door Gilberts dochters, Margareta en Matilde, is het ander deel, door de *Genevillen*, de welcke men seght uyt het huys van Lotteringen geweest te zijn, en door de *Mortemers* aen de Hartogen van Iorck, en van die aen des Konings eygendom gekomen. Want *Petrus van Genevill*, van dese Matilde gebaert, teelde Ioanna, die aen *Rogier van Mortemer*, Graef van *Merche*, gehuwt wierd. Maer 't ander deel is door Margareta, gemalin van *Ian Verdon*, en door des selfs nakomelingen, die Constabels van Yrlandt waren, eyndelijck aen verscheyde geslachten in Engelandt geraeckt.

Heeren van Meth.

Genevillen.

Constabels van Yrlant.

't GRAEFSCHAP LONGFORD.

HEt *Graefschap Longford* wordt naer 't noorden aen *West-Meth* gevoeght, en is voor weynigh jaren, door 't beleyt van de Onderkoning *Henrick Sidney* in dese rijgh gebracht, en eerst *Anale* genoemt. Het wordt van het volckrijck geslacht *O-Pharoll* bewoont, uyt het welck twee bestierders zijn, d'een naer 't zuyden, *O-Pharoll Boy*, dat is, *de geele*, en d'ander naer 't noorden, *O-Pharoll Ban*, dat is, *de witte* genoemt. Men vint weynigh Engelschen onder hen, die noch over lange tijdt daer in gekomen zijn.

Anale.

O-Pharoll.

Dit Graefschap wordt aen d'een zijde bespoelt van de vloet *Shanon*, de vermaertste van heel Yrlandt, en die, gelijck geseght is, sijn loop tusschen *Meth* en *Connacht* neemt, en van *Ptolemeus* SENUS, van *Orosius* SENA, en in veel boecken SACANA, van Girald de *Senense vloet*, en van d'inwoonders *Shannon*, dat is, gelijck eenigen uytleggen, *d'oude vloet*, genoemt. Hy stroomt uyt het geberghte *Therne* in 't Graefschap *Letrim*, snijt deurgaens d'ackers in 't midden deur naer 't zuyden, verspreyt sich nu in een binnenzee, en prangt sich dan weêr in d'engte, en, meer dan een binnenzee gemaeckt hebbende, begeeft sich weêr binnen sijn palen, besoeckt MACOLICVM, nu (gelijk de geleertste lantbeschrijver *G. Mercator* aenwijst) *Malc*, daer aen Ptolemeus gedenckt, en wordt terstondt van een andere groote binnenzee ontfangen, die sy *Lough Regith* noemen, welcks naem en gelegenheyt aenwijsen dat de stadt RIGIA, van Ptolemeus daer geplaetst, niet verre hier af geweest heeft. Als hy dese binnenzee deurgevloeyt is, besluyt hy sich weêr in een enger gracht tusschen sijn oevers, en koomt aen de stadt *Athlon*, van de welcke wy op haer plaets sullen spreken, en, deur de sluysen te *Killoloe* (van de welcke wy sullen spreken) gepasseert, is bequaem om de grootste schepen te dragen, en omhelst met een gegrave gracht de stadt *Limirick*, daer af wy alreê gesproken hebben. Van hier ylt de *Senus*, die daer recht en groot is, en verscheyde eylanden bevat, naer 't westen omtrent 60 mijlen verre, en is overal, daer men met afloopent water deurwaden kan, met kasteelen en ronduyten, door 't beleyt der voorvaders, beset, om d'overtocht der roovers te beletten. Hy wentelt sich eyndelijck deur een ruyme mondt in de * Westerlijcke zee, voorby *Knoc-Patric*, dat is, *Patricius heuvel*; want dus noemt Nechamus dese plaets in dese regels van de *Shannon*:

Senus, een vloet.

Shannon.

Macolicum.

Malc.

Rigia.

Fluminibus magnis lætatur Hibernia, Sineus
Inter Connatiam, Momoniamque fluit.
Transit per muros Limirici, Knoc Patric *illum*
Oceani clausum sub ditione videt.

* *By anderen de Bredanische zee.*

CON-

CONNAUGHT.

Et vierdedeel van Yrlandt, 't welck ſich naer 't weſten ſtreckt, en van de vloet Shannon *bepaelt wordt, die uyt de zee* Erne (*van ſommige* Trovis, *en van andere* Bana *geheeten*) *koomt, en aen d'een zijde de groote zee heeft, wordt van Girald Cambr.* Conachtia *en* Conacia, *van d'Engelſchen* Conaught, *en van d'Yren* Conaghty *genoemt. De* GANGANEN, *die een ſelve volck zijn als de* CONCANEN, AUTEREN *en* NAGNATEN, *hebben, gelijck by Ptolemeus te ſien is, by oude tijden dit deel bewoont. De* CONCANEN, *of* GANGANEN *ſchijnen, (gelijck de* LUCENEN, *hun naeſte geburen, van de Lucenſers in Spanjen) naer de gelijckenis van de naem, en naer de geburigheyt der plaetſen aenwijſt, van de* CONCANEN *in Spanjen herkomſtigh te zijn; die oock by Strabo, in de welcke d'afſchriften verſchillen,* CONIACI, *en* CONISCI *zijn geheeten, die, van Scythen herkomſtigh, het bloet der paerden hebben gedroncken, 't welck niet ongewoon by de wilde Yren heeft geweeſt, gelijck Silius betuyght:*

Ganganen. Concanen. Auteren. Nagnaten.

Et qui Maſſagetem monſtrans feritate parentem,
Cornipedis fuſa ſatiaris Concane vena.

En behalven deſe oock Horatius:

Et lætum equino ſanguine Concanum.

't En waer misſchien iemant vermoedde dat deſe Yrſche naem Conaghty *van de* CONCANEN *en* NAGNATEN *te ſamen gelapt waer. Voorts, gelijck het lant in ſommige plaetſen ſchoon en vruchtbaer is, ſoo heeft het oock in andere deelen weecke en natte gronden, die echter groen zijn, en van hen, om de weeckheyt,* Boghes *genoemt werden. Kort, het geheele eylant is ſeer gevarelijck, en met dichte en duyſtere boſſchen beſet. Doch de zeekant, die veel zeeboeſems en bevarelijcke ſtroomen heeft, noodight en prickelt eenighſins d'inwoonders tot de ſcheepvaert: maer de ſoetheyt van d'ingeboren luyheyt en vaddigheyt weêrhoud hen ſoodanigh, dat ſy liever van huys tot huys hun koſt willen bedelen, dan door eerlijcke arbeyt d'armoede afweeren. Dit Lantſchap wort heden in deſe Graefſchappen afgedeelt:* Twomond *of* Clare, Gallway, Maio, Slego, Letrim *en* Roſcoman.

De CONCANEN *hebben, gelijck geſeght is, eertijts het zuyderlijck deel van dit* Connaught *beſeten, daer nu* Twomond *of* Clare, *'t Graefſchap* Gallway, Clan-Richards *lant, en de Baronny van* Atterith *zijn.*

TWOMOND,
of
't GRAEFSCHAP CLARE.

Twomon, of *Twomond*, by Girald *Thuetmonia*, en by d'Yren *Towoun*, dat is, *Noort-Mounſter*, ('t welk, hoewel over de vloet *Shanon* gelegen, echter eertijts voor een deel van Mounſter gehouden is, tot dat d'Onderkoning Henrick Sidney dat aen *Connaught* gevoegt heeft) ſtrekt ſich met een zeegeberghte, dat allengs ſcherp toeloopt, heel diep in zee. Het wort van 't ooſten, gelijck oock van 't zuyden, door de kromme en bochtige *Shanon*, van 't weſten door de groote zee, en van 't noorden door *'t Graefſchap Gallway*, dat dicht daer aen paelt, ſoodanigh beſloten, dat 'er geen toegang te landt open is, dan deur *Clan-Richards* lant. Een Lantſchap, van 't welck men noch te lant, noch ter zee iets ſou wenſchen, ſoo d'inwoonders maer hun vlijt daer toe wilden doen. *Robert van Muſcegros*, een Engelſch Edelman, *Richard Clare* en *Thomas Clare*, jonger zonen uyt de ſtam der Graven van Gloceſter, aen de welcke Koning

Gelegenheyt.

Septentrio

Occidens

Oriens

Meridies

OCEANUS OCCIDENTALIS

DENTA

SJS

PARS ULSTERIÆ

PARS ULTONIÆ

PARS LAGENIÆ

PARS MOMONIÆ

PARS LEINSTERIÆ

PART OF

PART OF

HONI SOIT QVI MAL Y PENSE

CONNACHTIA
Vulgo
CONNAUGHTY

Militaria Hibernica

5 10 15 20

5 10 15 20 25

COVNTY

SLEGO

COVNTY

LETRIM

COVNTY

ROSECOMEN.

MAIO

COVNTY

GALWY.

COVNTY

CLARE

TOMOVNDE

COVNTY

LONG FORD

COVNTY

COVNTY

Barony of Balamaber

Barony of Kingeslown

Barony of Lotrym

Barony of Atlone

Barony of Dunkelier

Barony of Slewbegby

Barony of Glanomalum

Barony of Macarne

Bay of Galway

Iles of Arun

Feg Mc Mahonds and

Mc Thomas

Mc Iordan Baron

Carew. Mc Ville Vterhday

Montagh Mc Reagh

Earl of Clanricket

Hugh Mc Donnell

Donell Mc Rough

John Anoy

Haly O. Karolus

O. Gormely

O. Conner Slego

O. Dondey

O. Aurork

O. Aurely

O. Conner Roe

O. Hanley

O. Brenn

O. Farolban

O. Bryn

O. Melroy

O. Sleaghan

O. Conner Kery

Mc Guere

Mc Dermont

Mc Boyle

O. Mageane

Mc Philpin

Mc Bavy

Mc Tibot

Mc Iordan Baron

Bellemore

Domoro

Killmard

Gnoware

O. Flart

Clanclisallo

Maguitula

Arras Dondenell

Fermanag

Slego

Sligo Bay

Dunbroyke

Black Rock

Aboll Island

Inishmore

Inishmain

Inishshark

Great Island

Small Island

Inishbofin

Inishturk

Clare Island

Inishboffin

Inishark

Inishdalla

Inishlyon

Inishlacken

Inishlaghtin

Inishlaghtin

Inishlaghtin

Eduward d'Eerſte dit landt vergunde, hebben eertijts gepooght d'inwoonders tot neerſtigheyt op te wecken, met ſteden en kaſteelen te bouwen, en tot de burgerlijcke zeden te noodigen; naer de welcke de voornaemſte ſtadt *Clare*, nu de wooning der Graven van Twomond, en naer deſe het geheele geweſt, het *Graefſchap van Clare* genoemt is. De voornaemſte plaetſen hier af zijn *Kilfennerag* en *Killa-loe* of *Laon*, een Biſſchoppelijcke ſetel, die in de Roomſche Provinciael de *Ladenſche* genoemt wordt, daer rotſen in 't midden van de vloet *Shanon* leggen, van de welcke het water met groot gedruys afvalt, en die beletten dat men verder varen kan; en indien deſe rotſen afgehouwen, of indien de vloet met een gracht omgeleyt wierdt, ſoo ſouden de ſchepen, ten dienſt der inwoonders, veel verder deſe vloet konnen opvaren. Niet verre van de *Shanon* leght *Bunraty*, voor 't welck *Robbert Muſcegros*, van Henrick de Derde, weeckmarckten en jaermarkten verkregen heeft, en, na dat hy 't met een kaſteel had verſterckt, dat aen Koning Eduward de Derde ſchonck, die dit, en 't geheele Lantſchap, gelijck ick geſeght heb, aen Richard *Clare* overgaf. Seven mijlen van hier ſiet men *Clare*, de voornaemſte ſtadt, die aen d'inwijcking van de vloet, hier als een meir zijnde, verſcheyde eylanden heeft. Deſe twee, *Bunraty* en *Clare*, zijn hier de twee eenige koopſteedjes. Men vindt hier veel Engelſchen, die eertijts herwaerts in Colonien of voortplantingen gebracht, of afgeweken zijn. De gene, die heden hier de heerſchappy hebben, zijn inlantſche Heeren, van Yrſche afkomſt, te weten, de *Mac-Nemors*, *Mac-Mahon*, *O Loghton*, en de *O Brienen*, die verre de machtighſten zijn, en van d'oude Koninckjes van *Connaught*, of, gelijck ſy ſelve ſeggen, van d'Oppervorſten van Yrlandt geſproten zijn. *Murchard*, of *Morogh O Brien* was van hen d'eerſte Graef van Twomond, aen de welcke Henrick d'Achtſte dit ampt voor ſijn leven lang gaf, en na deſe aen des ſelfs Neef *Donatus*, of *Donogh*, gelijck ſy hem noemen, die, ter ſelve tijt Baron van *Ibarcan* gemaeckt, in 't Graefſchap volghde, en van ſijn broeder Donellus gedoot wierdt. Connogherus *O Brien* Donatus zoon was de derde Graef, en vader van Donatus, nu de vierde Graef, die heerlijcke blijcken van ſijn dapperheyt en getrouwheyt tot ſijn Vorſt getoont heeft.

Killa-loe. *Bunraty.* *Clare.* *Graven van Twomond.*

't GRAEFSCHAP GALLWAY.

HEt Graefſchap *Gallway* paelt naer 't zuyden aen *Clare*, naer 't weſten aen de groote zee, naer 't noorden aen 't *Graefſchap Maio*, en naer 't ooſten aen de vloet *Shanon*: een landt, niet alleenlijck voor d'ackerman, maer oock voor de harder aengenaem. De ſtrant naer 't weſten, daer de zee veel boeſemen heeft, is met eylanden en klippen, op een rijgh leggende, beſet, onder de welcke vier eylanden, *Arran* genoemt, een Baronny maken, en in d'oude fabelen voor d'Eylanden der levendigen berucht zijn, onder de welcke *Inis-ceath* eertijts vermaert heeft geweeſt, uyt oorſaeck van 't klooſter van Colman, een heyligh man, 't welck van de Schotten en Engelſchen geſticht is; gelijck oock *Inis-Bovind*, 't welck Beda, naer de Schotſche tael, voor 't Witte kalfjes eylandt uytleght, vermits het ſuyver Britanniſch is. Maer 't eylant wiert haeſtighlijck van d'Engelſchen verlaten, om dat ſy en de Schotten tweedrachtigh wierden. Meer innewaerts leght een binnenzee, *Corbes* genoemt, daer Ptolemeus de vloet AUSOBA ſtelt, omtrent twintigh duyſent ſchreden lang, en drie of vier duyſent ſchreden breet, ſeer wel te bevaren, en met drie hondert eylanden beſaeyt, die groen zijn, en veel pijnboomen dragen. Deſe binnenzee, naby de groote zee komende, prangt ſich in een engte, en beſpoelt *Gallway*, in d'Yrſche tael *Gallive*, miſſchien, doch ick weet het niet, naer de Galiſſen in Spanjen genoemt. Deſe is ſonder twijffel de hooftſtadt van dit geheele Landtſchap, en heeft echter naeuwelijcks de derde plaets in Yrlant verkregen: ſeker, ſeer treffelijk, en met harde ſteenen byna in 't ronde gebouwt, en als getoorent, en door de Biſſchoppelijcke ſetel vermaert. Sy is, uyt oorſaek van de haven en goede reê, van de kooplieden veel beſocht, die veel waren herwaerts en derwaerts voeren; 't welk deſe ſtadt groote rijckdom toebrengt. Naeuwelijks vier mijlen van hier ſiet men *Knoc-toe*, dat is, de *Heuvel der bijlen*, beneden aen de welcke Girald, Graef van *Kildar*, die by tuſſchentijden drie-en-dertigh jaren lang het gebiedt over Yrlant heeft gehad, de grootſte ſamenlooping der weêrſpannigen, die Yrlandt ooyt geſien heeft, en door Willem van *Burgh*, *O Bien*, *Mac-Nemare*, en *O Carrall* te ſamen geſleept waren, met groote moort verſlagen en verſtrooyt heeft. Ooſtwaerts niet verre van hier leght *Aterith*, (in 't welck noch ſpeuren van de naem der AUTEREN overigh zijn) gemeenlijck *Athenry*, met een groote omkring van wallen beſloten, maer dun van inwoonders. Deſe ſtadt roemt tot haer lof op haer ſtrijdbare Baron, *Ian van Bermingham*, een Engelſchman, uyt welke ſtam de Graef van *Louth* geſproten was. Maer deſe *Aterithſche Berminghams*, zijn, als van hun ſtam ontaerd, tot de woede der Yren vervallen, en willen naeuwelijcks weten dat ſy Engelſchen zijn. De voornaemſte geſlachten van Yrland zijn *O-Kelleis*, *O-Maidin*, *O-Flairtes*, *Mac-Dervis*, &c.

Eylanden van Arran. *Beda l. 4. c. 4. Eccl. Hiſtor.* *Logh Corbes.* *Gallway.* *Slagh by Knoc-toe.* 1516. *Aterith.* *Berminghams.*

Clan-

Clan-Ricard. *Graven van Clan-Ricard.*

Clan-Ricard, dat is, *de sonen* of *stam van Richard*, of *het landt der kinderen van Richard*, grenst hier aen, en wordt onder dit Graefschap getelt, en heeft sijn naem, naer de gewoonte van Yrlandt, van seker Richard, uyt een Engelsche stam, *van Burgh* genoemt, welcke stam sedert groote naem en macht in dit gewest heeft gekregen, en uyt de welcke *Vlick* van *Burgh* door Henrick d'Achtste tot Graef van *Clan-Ricard* wierd gemaeckt, welcks eerstgebore soon de tytel van Baron van *Inis Kellin* voert. Dese had tot soon Richard, de tweede Graef, welcks kinderen, die hy by verscheyde gemalinnen geteelt heeft, schadelijcke beroerten voor 't vaderlandt, voor hun vader, en voor sich selven berockent hebben. Richard, in een hooge ouderdom stervende, liet tot navolger sijn soon *Vlick*, de derde Graef, vader van Richard, de vierde Graef, welcks onverbrekelijcke trouw en ongemeene dappeheyr wonderlijck in de slechte staet der Engelschen in Yrlandt uytgebloncken heeft. In dit Lantschap is d'Aertsbisschoppelijke stoel van *Toam*, die eertijdts veel Bisschoppen onder hem had. Maer heden worden de Bischdommen van *Anagchony*, *Duæ* en *Maio* hier onder gerekent. Het Bischdom van *Kilmacough*, 't welck in de oude Provinciael niet gedacht wordt, 't en zy de naem vervalscht is, gelijck oock dat van *Clonfert*, worden oock hier onder gestelt, en, gelijck ick verstaen heb, aen de stoel van *Toam* gevoeght.

Aertsbischdom van Toam.

Anagchony.

't GRAEFSCHAP MAIO.

Maio.

Killaley, een Bischdom.

MAio, van de groote westzee bestormt, heeft naer 't zuyden het Graefschap *Gallway*, naer 't oosten dat van *Roscoman*, en *Slego* naer 't noorden, daer in het besloten is: een lustigh en vruchtbaer landt, rijck van vee, dassen, roofvogels, en dat overvloet van honigh heeft. Het voert sijn naem van *Maio*, een Bisschoppelijck steedje, 't welck in de Roomsche Provinciael *Mageo* genoemt wordt. Maer dese Bisschoppelijcke zetel wordt nu in 't Aertsbischdom van Toam begrepen; en de gene, die daer omtrent woonen, hebben hun opsicht op de Bisschop van *Killaley* in de Baronny van *Tir-auley*.

In *Maio* heeft, soo ick my niet bedriegh, Colmanus, Bisschop van Yrlandt, een klooster gesticht voor omtrent dertigh mannen, Engelschen van geboorte, die in d'oeffening der Monicken opgetogen, hy meê naer Yrlandt gevoert had. Maer hoor Beda self, die dit beschrijft: Colmanus *heeft in 't eylandt Yrlandt tot de bouwing van een klooster, een bequame plaets gevonden, die in de Schotsche tael* Magio *genoemt wordt. Hy kocht, om daer een klooster te stichten, een kleyn stuck gronts van de Graef, aen de welcke dat toebehoorde, doch met dese bygaende voorwaerde, dat de Monicken, die daer in waren, en aen de welken hy plaets vergunde, voor hem Godt de Heer souden bidden. Soo haest als het klooster gemaeckt was, daer de Graef, en alle de geburen toehielpen, heeft hy d'Engelschen daer geplaetst, en de Schotten in 't eylandt* Bovind *gelaten. Dit klooster wordt noch heden van d'Engelschen ingehouden: want het is dit, dat, van kleyn groot geworden, nu gemeenlijck* In Mago *genoemt wordt. En dewijl alles van overlang in beter ordening gebracht is, soo besluyt het in sich een treffelijcke vergadering van Monicken, die, uyt het Landtschap der Engelschen derwaerts vergadert, naer 't voorbeelt der eerwaerdige vaderen onder de regel, en onder een kanonicke Abt in groote ingetogenheydt en oprechtigheydt van d'arbeyt hunner handen leven.* Omtrent het jaer 1115 wierd dit klooster weêr opgerecht, en bloeyde in de tijden van Koning Ian, die schriftelijck vele goederen en inkomsten daer aen schonk. Voorts, men vind daer geen andere gedenckwaerdige plaets, dan *Logh-Mesk*, een groote en vischrijcke binnenzee, in welcks twee eylandtjes stercke bolwercken zijn, die aen 't geslacht van *Burck* toebehooren. Dese plaets is niet soo vermaert van steden, als wel van inwoonders, die of van Yrsche afkomst zijn, gelijck *O Mailies, Ioies, Mac-Vadus*, of van Schotsche afkomst, uyt de Hebridische eylanden, en uyt de stam van *Donell*, om 't welck alle Galloglasses *Clan-Donelles* genoemt worden, en, met malie-lyven gewapent, met bylen, aen weêrzijden scherp, strijden, en eertijdts van d'oproerigen derwaerts geroepen, en met landen beschoncken zijn; of van Engelschen gesproten, gelijck de *Burken* van *Burgh*, de *Iordanen* van *Iordaen* van *Excester*, *Nangli* van *Castlough*, *Prendergest* van *Clan-Moris*. Maer de *Burken* zijn verre de machtighsten, die hun verheffing en roem aen Willem, jonger broeder van Walter van *Burgh*, Graef van Vlster, verplicht zijn. Dese in krijghs-dapperheyt vermaert, naer Schotlandt gevangen gevoert, en sijn gemalin tot gijsseling latende, herstelde *Connaught* weêr aen de sijnen, en won door sijn dapperheyt dit Landtschap weêr, daer uyt d'Engelschen in sijn afwesen van *Phelim O Conor* verdreven waren. Hy doodde oock in de strijdt *Phelim O Conor*, *Mac-Dermond*, *Tego O Kelly*, en wierd eyndelijck self van *Cormak Mac-Dermond* tot wraeck gedoodt. Sijn nasoon Thomas, uyt sijn soon Edmund, met de bynaem *Albanach*, (om dat hy in Schotlandt geboren was) gesproten, siende dat de groote erfgoederen van sijn geslacht door een vrouw aen Leonel, Hertogh van Clarence, geraeckt waren, verdroegh dit seer ongeduldighlijck, vergaderde een groote hoop van wanhopigen (die in

Loch-Mesk.

Galloglasses.

Mac-William, oock Mac-William Eughter.

Lib. 4. c. 4.

Yrlandt.

Yrlandt, gelijk ook elders, nimmer gebreken) veroverde met kracht en gewelt d'erfgoederen der Graven van Ulſter in dit Graeffchap, en noemde ſich, naer de naem van ſijn grootvader, welcks roem en gunſt toen nieu was, *Mac-William*, dat is, *Willems zoon*. Sijn nakomelingen hebben onder deſe naem groote dwinglandy gepleeght, en lange tijt met onderlinge neêrlagen, en met rooven en plonderen tegen 't arme volck gewoed, ja ſoodanigh, dat ſy naeuwelijcks eenigh dorp gelaten hebben, dat niet omgekeert en verdelght wierd. *Richard Bingham*, overſte van Connaught, een ſtreng man, bequaem om over ſulck een woeſt en hardneckigh volck te gebieden, vond geenſins geraden dit baldadigh gewelt te verdragen. Want hy, ſchrander zijnde, ſagh dat de voornaemſte oorſaecken der weêrſpannigheden, wreetheyt en ſchandelijcke armoede in Yrlant waren, dat het volck ſoodanigh van de gehoorſaemheyt tot de Majeſteyt afgetrocken wierdt, dat ſy geen andere Vorſt, dan hun eyge Heeren, erkenden. Dieshalven, om ſoo veel, als mogelijck was, de Koninckljcke macht te beveſtigen, en de woedende dwinglandy van deſe *Mac-William* en van andere te dempen, ſoo ſpande hy alle de krachten van ſijn geeſt en vernuft in, en hoewel hy dickwijls by de Koningin, en by d'Onderkoning met veel misdaden beticht wierdt, ſoo drong hy echter op ſijn voorſtel aen. In tegendeel, de genen, uyt het geſlacht van *Burk*, en hun verplichtelingen, die weygerlijk waren om ſich in 't recht tegen hem te ſtellen, taſtten de wapenen aen, en trocken in hun geſelſchap de geſlachten der *Clan-donelles*, *Ioiers* en andere, die voor ſich ſelven, en voor ſijn macht vreesden. Maer d'Overſte *Bingham* verſtrooyde hen lichtelijck, veroverde hun kaſteelen, en dreef hen in de boſſchen en ſchuylhoecken, tot dat d'Onderkoning, door hun gebeden bewoogen, aen *Bingham* ſchreef dat hy deſe rampſaligen in vrede ſou laten. Maer zy, die door d'oorlogh de vrede hadden gebroken, en d'oorlogh niet tegen de ſoetheyt van de vrede konden verwiſſelen, ſpoedighlijck weêr opgeweckt, en van de doot als herroepen, namen weêr de wapenen in handen, roofden overal, vermengden alles met beroerten, en riepen, dat ſy hun *Mac-William* voor hen wilden oprechten, of iemant uyt Spanjen ontbieden; dat ſy geen Burghgraef begeerden toe te laten, en geen wetten onderworpen wilden zijn; en ontboden heymelijck tot hun onderſtant de Schotten uyt de Hebridiſche eylanden, aen de welcke ſy groote beloften deden. D'Onderkoning beval aen d'Overſte van dat geweſt dat hy d'uytſpattende baldadigheyt deſer baldadigen bedwingen ſou. Deſe, ſiende dat ſy alle billijcke voorwaerden, die hen aengeboden wierden, verwierpen, vergaderde ſijn krijghsvolck, en dreef hen ſoodanigh in de boſſchen en wilderniſſen, dat zy, ſchrickelijcke honger lijdende, na verloop van ſes of ſeven weken ſich heel ootmoedighlijck overgaven. In deſe ſelve tijdt waren de Schotſche hulpbenden aengekomen, en ſochten herwaerts en derwaerts deur ongebaende wegen een ingang in 't Graeffchap *Majo*. Maer d'Overſte, by dagh en nacht naerſtighlijck op hun wegen lettende, betrapte hen eyndelijck by *Ardnary*, taſtte hen aen, en verſloegh hen ſoodanigh, dat 'er omtrent drie duyſent ſoo gedoot wierden, als in de vloet *Moin* verdroncken. Seker een treffelijcke verwinning, en voor de tegenwoordige en toekomende tijdt dienſtigh, door de welcke de weêrſpalt met de tytel van *Mac-William* uytgeblufcht, *Donell Coran*, en *Alexander Carrogh*, zonen van *Iacob Mac-Conell*, en deſe Eylanders, die Yrlandt meeſt geplaeght hadden, gedoot wierden. Ik heb deſe dingen, hoewel vreemt van mijn voorſtel, in 't korte bygebracht, die om de grootheyt der ſaken breedelijcker van de Hiſtoryſchrijvers verhandelt moeten worden.

Cuttings, Coyne Livereÿ, &c.

Oorſaeck der weêrſpalt in Yrlandt. Richard Bingham.

't GRAEFSCHAP SLEGO.

NOch hooger leght het *Graefſchap Slego*, vruchtbaer van velden om vee te weyden, en geheel naer de zee gekeert, noordewaerts door de vloet *Trobis*, by Ptolemeus RAVIUS, uyt de binnenzee *Erne* komende, van Ulſter, en door de bergen *Letrim* en *Roſcoman Curlew*, die ſeer kommerlijck zijn, van de geburige Graefſchappen afgeſcheyden, en door de vloet *Succus* in 't midden deurgeſneden. Ptolemeus plaetſt hier omtrent de ſtadt NAGNATA; maer ick ben niet geſint om t'onderſoecken welcke die geweeſt heeft. Hy ſtelt oock in dit geweſt de vloet LIBNIUS, die, door d'achteloosheyt der Uytſchrijvers balling geworden, wy nu weêr by ſijn ſtadt Dublin gebracht hebben. Doch de plaets, die Ptolemeus aenwijſt, wordt nu *The Bay of Slego* genoemt, een luwe reê en haven onder *Slego*, de voornaemſte plaets van dit Graeffchap, daer nu de ſetel van 't geſlacht *O Conor* is, die hierom van *Slego* genoemt zijn, en hun afkomſt van deſe *Rotherik O Conor Dun* rekenen, die, ſterck en machtigh zijnde, ſich als Oppervorſt van Yrlant droeg, namelijck in die tijt, in de welck d'Engelſchen eerſt in Yrlandt vielen. Hy begaf ſich ſwaerlijck onder Henrick de Tweede, Koning van Engelant; en hoewel hy ſich met woorden onderſtelde, ſoo heeft hy echter dickwijls beroerte

Nagnata.

De vloet Libnius.

roerte gemaeckt, gelijk een onbekent Schrijver van die eeuw verhaelt: ja hy riep dat de woorden van de Paus Adrianus, in 't geschrift aen de Koning van Engelandt gelevert, hem bedrogen hadden. Dese woorden luyden dus: *Ghy sult in dit Eylandt treden, en 't gene, dat tot Gods eer, en tot welstant van dat landt behoort, verrichten. Het volck van dat landt sal u ontfangen, en als sijn Heer eeren.* Dit duurde tot dat Paus Alexander de Derde door sijn Bulle dit selve recht in Yrlant aen de Koningen van Engelant bevestighde. Want hy, toen schachtsinniger geworden, quam tot billijcker voorwaerden, gelijck wy hier sullen seggen. De voornaemsten na de *O-Conors* in dit lant zijn, *O Don, O Haris, O Ghar*, en *Mac-Donagh*.

Vide Diploma l. 2. cap. 6. Girald. Camb. de Expugn. Hiberniæ. pag. 787.

't GRAEFSCHAP LETRIM.

Breany. SLego wordt oostwaerts besloten van *Breany*, de besitting van 't oude geslacht *O Rorck*, dat sijn afkomst optelt tot Rotherik, Oppervorst van Yrlant, tot dat *Brienus O Rorck*, Heer van *Breany* en *Minteroliſe*, door d'ydele hoop van Paus Sixtus de Vijfde, en van de Spanjaert verlockt, sijn trouw, aen Koningin Elizabeth gedaen, meyneedighlijck brack, de wapenen aentrock, terstont naer Schotlandt verdreven, en naer Engelandt gesonden wiert, daer hy, tot straf van sijn onbedachte roeckeloosheyt, gehangen wierdt. Sijn goederen wierden voor de Kroon verbeurt gemaeckt; en dit Landtschap wierd door *Ian Perrott* Onderkoning tot een Graefschap opgerecht, en naer de voornaemste stadt *Letrim* genoemt, 't welck geheel in bergen bestaet, die rijck van gras zijn, doch niet soodanigh, dat het gene, 't welck Solinus van Yrlant seght, geheel waer is, namelijck *dat Yrlandt soo grasrijck is, dat de volheyt het vee in gevaer sou brengen, soo het somtijts niet van de weyden afgedreven wierd.* Het weyd echter soo veel vee, dat in dese engte, daer in het bepaelt is, in een tijt meer dan hondert en twintigh duysent stucken vees getelt worden. Men vindt hier *Achonry*, een Bischdom, dat met de Stoel van Elphin vereenight is. De *Sineus*, of *Shanon*, de voornaemste der vloeden van Yrlandt, heeft hier sijn oorsprong, die nu enger ingeprangt, en dan wijder uytspattende, met verscheyde bochten, gelijck wy geseght hebben, veel Landtschappen bespoelt. De voornaemste geslachten zijn *O Rorck*, *O Murreies*, *Mac Lochleims*, *Mac Glanchies*, en *Mac Granelles*, alle oude en suyvere Yren. Eenige verseckeren dat *Ian Burk*, zoon van Richard, Graef van *Clan-Ricard*, die van Koningin Elizabeth tot *Baron van Letrim* gemaeckt, en sedert van sijn benijders gedoot wiert, niet van dit *Letrim*, maer van eenige andere plaets de tytel ontfangen heeft. Doch ick weet geen sekerheyt hier af.

Baron van Letrim.

't GRAEFSCHAP ROSCOMAN.

BEneden 't Graefschap *Letrim* naer de zuydzijde leght het Graefschap *Roscoman*, van de Onderkoning *Henrick Sidney* opgerecht, in een enge, maer echter lange ruymte tusschen de vloet *Succus* van de westzijde, en de vloet *Shanon* van 't ooſten besloten, en naer 't noorden van de bergen *Curlew* omringt. Een landt, ten meestendeel in de vlackte uytgestreckt, vruchtbaer, en dat veel beesten weyd, en, tamelijck gebouwt zijnde, mildelijk sijn vruchten uytstort. Noordewaerts siet men d'afgebroke en onbeganckelijcke bergen van *Curlew* oprijsen. Maer *Ioris Bingham* deê met sware arbeyt een wegh daer deur houwen. Dese bergen zijn onlangs vermaert geworden door *Conier Clifford*, Overste van Connaught, en door de rampsalige neêrlaegh van d'oude dappere soldaten, door sijn sorgeloosheyt veroorsaekt. In dit Graefschap worden vier Baronnyen getelt, d'eerste beneden aen de bergen *Curlew*, aen de vloet *Shanon*, die de Baronny van *Boile* genoemt wordt, daer eertijts in 't jaer 1152 een vermaert klooster, met het klooster van *Beatitudine* gesticht wierdt, en daer *Mac Dermot* als 't gebiet heeft. Daer na siet men aen de vloet *Succus* de *Baronny Balin-Tober*, daer *O Conor Dun* het meeste vermogen heeft, en daer *Elphen*, een Bisschoppelijke setel, aen leght. Lager leght *Roscoman O Conor Roo*, dat is, de *Roode Baronny*, in de welcke de Hooftstadt van 't geheele Graefschap is, eertijts van *Robbert Vfford*, Iusticier van Yrlant, met een kasteel versterkt, schoon de huysen in de stadt met stroo gedekt zijn. Meer zuydewaerts leght *O Kelliers Baronry Athlone*, naer de voornaemste stadt genoemt, die sijn kasteel en besetting heeft, en een treffelijke brugh van gehouwe steen, welcke van Koningin Elizabeth, tot groote schrick der oproerigen, door bestelling van *Henrick Sidney*, Onderkoning van Yrlant, by onse geheugenis gebouwt is, toen hy overwoogh in dese plaets, als de bequaemste van heel Yrlandt om de beroerten te bedwingen, de stoel van d'Onderkoning te stellen.

De bergen Curlew.

De Baronny van Boile.

Balin-Tober.

Roscoman.

1268.

Athlone.

Heeren van Connaught.

DE Historieschrijvers van Yrlandt melden dat *Turlogh O Mor O Conor* eertijdts over dit Landt-

Landtſchap gebied heeft gehad, en dat onder ſijn twee zonen *Cahell* en *Brien* gedeelt heeft. Toen d'Engelſchen in Yrlandt quamen, was Rotherik daer d'opperſte gebieder, en noemde ſich ſelf Oppervorſt van Yrland. Maer hy, door de laſt van d'Engelſche oorlogh, die hem over 't hooft hing, verſchrickt, begaf ſich in handen van Henrick de Tweede, ſonder de kans van d'oorlogh te verſoecken. Doch toen hy terſtont ſijn eed brack, en afviel, taſtte *Milo Cogan*, d'eerſte van d'Engelſchen, *Connaught* aen, maer vergeefs. Deſe Koning wierdt echter ſoo verre gebracht, dat hy ſich voor een *Leenman* des Konings van Engelandt erkende, *dat hy hem, als des ſelfs man, getrouwelijck ſou dienen, en jarelijcks van yder tien beeſten een huyt, die den koop-lieden behaeghde, ſou geven*, &c. Koning Ian heeft echter toegeſtaen dat hy het derde deel van *Connaght erffelijk voor hondert Mark ſou houden*. Maer Willem, Adelmus zoon, welcks nakomelingen in 't Latyn *de Burgo*, en in d'Yrſche tael *Burk*, of *Bourk* genoemt worden, *Robert Muſcegros*, *Gilbert van Clare*, Graef van Gloceſter, en *Willem van Bermingham*, hebben d'eerſten van d'Engelſchen dit Lantſchap getemt, en tot ſedigheyt en menſchelijckheyt gebracht. *W. Bourk* of van *Burgh*, en ſijn nakomelingen, Heeren van geheel *Connaught* genoemt, hebben dit Landtſchap met Vlſter lang in groote ruſt bedient, en rijcke inkomſten vergadert, tot dat d'eenige dochter van *Willem Burk*, volkome erfgenaem van Connaught en Vlſter, aen Leonel, Hartogh van Clarence, zoon van Koning Eduward de Derde, gehuwt wiert. Want vermits hy ſijn meeſte tijt in Engelandt bleef, en de *Mortemers*, die hem volghden, hun goederen in Yrlant niet wel waernamen, ſoo hebben de *Bourken*, hun aengehuwde vrienden, die ſy tot Beſtierders van hun landen geſtelt hadden, in 't afweſen van hun meeſters, en op de verwarde tijden in Engelandt ſteunende, d'autoriteyt der wetten veracht, met d'Yren verbont gemaeckt, en huwelijcken met hen aengevangen, byna geheel *Connaght* voor hen ingenomen, en, allengs ont-aerdende, d'Engelſche kleeding afgedaen, en de zeden van d'Yren aengenomen. Van de welcke eenige, die van *Richard Burk* hun afkomſt rekenden, *Clan-Ricard*, andere *Mac William Oughter*, dat is, *de meerder*, en andere *Mac William Eughter*, dat is, *de minder*, genoemt zijn; gelijck de gene, die in 't Graefſchap *Majo* 't meeſte gebiedt hebben gehad, ſich alleenlijck *Mac William* deden noemen, als met een naem vol eer, roem en achtbaerheyt, om dat ſy van *Willem van Burgh* of *Burk*, van de welcke wy terſtont geſproken hebben, afgedaelt zijn.

Rog. Hovedenus An. 1175. pag. 312. Clauſ. 7. Ioannis.

The Bourks.

ULTO-

ULTONIA,
OF
VLSTER.

ALle de landen, die aen d'overzijde van de mont des vloets Boyn, voorby Meth, het Graefschap Longford, en voorby de mondt van de vloet Ravius noordewaerts gelegen zijn, worden voor 't vijfde deel van Yrlandt geacht, en van de Latijnen Ultonia en Ulidia, van d'Engelschen Ulster, en van d'Yren Cuy Guilly, dat is, 't Landtschap Guilly, en van de Walles-Engelschen Ultw geheeten: en wierd in de tijdt van Ptolemeus van de VOLVNTIEN, DARNEN, ROBOGDIERS en ERDINEN bewoont. Een ruym landt, met vele en groote poelen beset, en duyster van groote bosschen, en op sommige plaetsen vruchtbaer, en in andere gedeelten schrael en mager, door sijn groenigheyt geneughlijck om t'aenschouwen, en overal vol gepropt van vee. Maer gelijck een landt sonder havening bederft, soo verwilderen oock de geesten der inwoonders grootelijcks sonder burgerlijck onderwijs. Doch op dat de gene, die alle regelen van recht, schaemte en plicht gemeenlijck overtraden, in plicht gehouden souden worden, soo wierd eertijdts het deel aen dese zijde in drie Graefschappen onderscheyden, te weten, Louth, Down, en Antrimme: en nu wort het overige in seven nieuwe Graefschappen gedeelt, namelijck Cavon, Fermanagh, Monaghan, Armagh, Colran, Tir-Oen, en Donegall of Tir-Conell, en dit door de voorsichtigheyt van d'Onderkoning Ian Perott, die, grootmoedigh en vermaert zijnde, en kennis van d'aert der inwoonders hebbende, niets dienstiger oordeelde, dan dese deelen van Vlster in ordening te brengen. Hy trock dieshalven derwaerts in een kommerlijcke en sorgelijcke tijdt, toen de Spanjaert Yrlandt en Engelandt dreyghde, en bracht door sijn achtbaerheyt en aensien (vermits hy met onrecht te verbieden d'oorsaken der oorlogen affneed) alle Heeren van Vlster soo verre, dat men hun heerschappyen in Graeffchappen verdeelde, en toelieten dat men Burghgraven daer over stelde. Maer hy, onlangs daer na weêr geroepen, en tot hooger staten opklimmende, wierd door de nijt van sommigen, die hem te sterck was, en door de klapperny van sijn tong onverwacht in sijn verderf gestort, vermits hy onvoorsichtelijck de Majesteyt aengetast had, die men noch met woorden noch met gedachten schenden magh.

Ioannes Perott, Onderkoning. 1585.

't GRAEFSCHAP
LOVTH.

Yriel, in't Latijn oock Vrgalia.

HEt Graefschap *Louth*, in d'oude boecken *Luva* en *Luda*, in d'Yrsche tael *Iriel* of *Vriel*, (soo dit niet eer een deel van dit landt is) voorby *Meth* en de vloet *Boine* naer d'Yrsche zee gekeert, streckt sich noordewaerts uyt met een bochtige strant, heeft vette weyden, en is soo vruchtbaer, dat sy lichtelijck de bouwlieden van hun onkosten betaelt. By de mondt van de *Boyn* leght *Drogheda*, *Droghda*, en by d'Engelschen *Tredah*, een treffelijcke en volckrijcke stadt, die de naem van de brugh draeght, en door d'invloejende *Boin* verdeelt wort; aen de welck Koning Eduard de Twee-de weeck- en jaermarckten, te geval van *Theobald Verdon* toestond, en die van de Koningen met vele en groote vryheden beschoncken is, en onder anderen de munt. Niet verre van hier is een klooster, *Melli-fons* genoemt, door Donald, Koning van *Vriel* gesticht, en van S. Bernardus besocht, 't welck Koningin Eliza-

Tredah.

Melli-fons, een klooster.

VLTONIA,
Hibernis CUJ-GUILLY;
Anglis VLSTER.

Mediterranei Hiberniæ

OCEANUS OCCIDENTALIS

DEN FALLS.

CONNACHTIA PARS.

LAGENIÆ PARS.

MARE HIBERNICUM; The Irish Sea.

Anglis

SCOTIÆ PARS.

Canteir

Malin

INIS OWEN

Lough Foyle

Lough Swilly

Mac Swinne Dogh

Mac Swinne Fanaugte

Fanaugte

Tome Lagh

Hugh Mc. Dulle

O. Donell

ROSSE DUNGHALL

Slut Art Oneale

O Boyle

Mac Swinne Bannogh

COUNTYE OR TYR CONNELL

Barnes More

Dungall

Dungall haven

Closhagh O Gormely

COUNTYE

Lough Erne

Lisskilaghan

Owen Duffe

Owen ne Trough

Troghengtro Mc Kenan COUNTYE

FERMANAGH.

Mc Guere

COUNTYE

the Dorterey

UPPER TYRONE

Fentenagh

Slutakt

Carramore

Ballydaly

The Largy TYRONE.

O Dougharty

Faune C.

Derrin

Carcan

Bert

Kilmacrenan

Kil O Donell

Kilmacrenan

Raireene

Baleghan

Donelonge

Donaghiddie

Knock Abby

Newtowne

Bobbye

Mallogh Corne

Capagh

Newton

Omey Castle

Mc Omey

Temple Donvath

Temple Denocave

Lo. O Donat

Fort o Donal

Kilmana

Dungannon

Blackwater

Benchorb

Mounter burne

Clandawell

Armagh

Tullach Mahanty

The Fort

Lecale

DOWNE Dondream

Bagnall

Kilcon way

Newry

Mourne

Greue castle

Reily

Carlingford

Dundalke

COUNTYE

Dundalke haven

Carlingford haven

Louth

Ardee

Droghdagh

Drogdagh haven

LOUTH

Cooke

Richard

Garland

Dromshallen

Bermeth

Clogher point

Dromean

Tollagh castle

Gayffloune

Boulstoune

Lumnart

Julian

Almash

Ardagh

Oslogh

Kilsomach

Kolmologorgh

Kilmore

Coarn

Tollagh

Neukerkey

West Brennie

CAVAN

East Brennie

O. Aurelye

MONAGHAN.

Cremourne

Castle Roffe

Lo Muckne

Muckn

Castle Arnish

Cleahan

Lo Egges

Castle Maing

Lisnahan

Carick

Enishen

Lo Rosse

Kilmore

Castle Canan

Lisnaskea

Lough Neaugh

Knockerwhollog

Knockfergus

Knockfergus Bay

Belfast

Whitehead

Donnerory

Knock Glad

Dunfeeke

Sok le Boy

THE ROWTE

The Clinnes

ANTRYM

The Nether Clande Boy

South Glande Boy

THE KELLES DUFFRE

Slut Mc. O Neale

Mc Carten

COUNTYE

Killultagh

Kilwarlin

Killeagh

Lo Ahire

Whites Castle

L. Bagna

Mahira

Tach

Lo Ryle

Tullach

Mahanty

Patrik

Aghaclenne

L. Knock lorny

L. Shanahan

Mahaterry

Donnoman

Ragh Iland

Dromisbely

Mo. Patt.

The Bishops

The Passe

Narrowater

Clonal

Sheuan

Shelton

Towne

Kayfarnee

Ca. Myllo

Warren sh.

Domenay point

Tollagh castle

Gayffloune

Boulstoune

Drogdagh haven

Gart

Terlogh Brassilogh

Mc Cane

Clau Brassil

ONEALAND COUNT.

Bunderlin

Agh Ilan

Black water fort

Mc Killoran

Dungannon

Kilmana

Fort o Donal

Lo. O Donat

Ree Owen fl.

Lo Caruel

Blackwater

Lo Ceran

Trigall

Dole

Knomanagh

Lo Egges

Castle Maing

Lisnahan

Carick

Enishen

Lo Rosse

Kilmore

Castle Roffe

Lo Muckne

Muckn

Castle Arnish

Cleahan

Cremourne

Lo Egges

B. Egges

Elizabeth, vermits de geeſtelijcken te voren daer uyt verdreven waren, aen Eduard Morus Ridder, uyt *Kent* geſproten, en t'huys en in d'oorlogh treffelijcke dienſten gedaen hebbende, ſchonck. *Ardeth*, ſeven mijlen van hier, is een bekende landtſtadt, en daer boven *Dundalk*, met een bequame haven, en eertijdts ſterck van wallen, en van *Eduard Brus*, broeder van de Koning der Schotten, die ſich Koning van Yrlandt verklaert had, verbrant, 't welck hy korts daer na, met ſijn eyge doodt, en van 8200 uyt de ſijnen betalen moeſt. By onſe geheugenis heeft *Shanus O Neale* haer belegert gehad, maer was gedwongen het belegh terſtont met ſchande te verlaten. Acht mijlen van hier is *Carling ford*, een haven, die tamelijck vermaert is: en ick weet niet dat 'er eenige andere gedenckwaerdige plaetſen in dit Graefſchap zijn.

Dundalk.

Carling-ford.

Louth heeft tot ſijn Graef gehad *Ian Birmingham*, een Engelſchman, die tot vergelding van ſijn dapperheyt in d'oorlogh (toen hy deſe *Eduard Brus*, opgeworpe Koning van Yrlandt, die een wijl tijdts in Yrlandt met moorden en bloetvergieten heerſchte, met vliegende vaendels in de vlucht geſlagen en gedoodt had) door Koning Eduard de Tweede tot d'eer van *Graef van Louth* verheven wierd, om dat *voor hem en ſijn mannelijcke erfgenamen te houden*, gelijck oock tot de waerdigheyt van *Baron van Athenry voor hem en voor ſijn erfgenamen*. Maer, gelijck deſe eer in hem begonnen is, ſoo is ſy oock in hem opgehouden: want hy, een verwinner der vyanden in d'oorlogh, wierd korts daer na, in een beroerte van 't volck, van de ſijnen in dit landt verwonnen, en, ſonder eenige kinderen na te laten, met vele anderen van ſijn geſlacht gedoodt. By onſer vaderen geheugenis heeft Henrick d'Achtſte *Olivier Plonket* met de tijtel van *Baron van Louth* vereert. In dit landt ſijn noch overigh de *Verdons*, *Tates*, *Clintons*, *Bellew* of de *Bella-Aqua*, *Dowdallen*, *Gernons*, *Hadſors*, *Wottons*, *Brandons*, *Mores*, *Warrens*, *Chamberlans*, en vele anderen van Engelſche afkomſt, en uyt d'Yren de *Mac-Mahons*, &c.

Birmingham of Brimcham.

Graef van Louth.

Baron van Louth.

Edele geſlachten.

't GRAEFSCHAP CAVON.

Icht hier aen naer 't weſten legt het Graefſchap *Cavon*, eertijts *East Breany* genoemt, de wooning van 't geſlacht *O-Reiley*, 't welck ſich beroemt uyt d'Engelſche ſtam der *Ridleys* geſproten te zijn, ſchoon het volkomelijck naer d'aert en zeden der Yren leeft. Dit volck heeft noch onlangs in te paert te rijden uytgeſteken: maer op dat het machtelooſer ſou zijn, ſoo is, door 't voorſichtigh beleydt van *Henrick Sidney*, hun landt in ſeven Baronnyen gedeelt, welckers Heeren uyt deſe ſtam ſonder tegenſpraeck hun heerſchappyen by leenrecht van *de Kroon van Engelandt* ſouden houden. Sy woonen herwaerts en derwaerts in kleyne kaſteelen, en niet in ſteden, en hebben hun Biſchdom, dat heel arm is, en welcks Biſſchop ſijn ſtoel te *Kilmore* houdt. Hy is echter niet ſoo arm, als deſe Biſſchoppen van Yrlandt, die geen andere inkomſten hebben gehad, dan drie melckkoeyen, die de Parochie-lieden, als ſy geen melck gaven, tegen anderen verwiſſelden, gelijck Adam van Bremen uyt hun verhael, toen ſy uyt Italien deur Duytslandt weêrkeerden, verſtaen, en ſchriftelijck te kennen gegeven heeft.

East-Breany. O Reiley.

Biſchdom van Kilmore.

Arme Biſſchoppen.

't GRAEFSCHAP FERMANAGH.

ACchter *Cavon*, naer 't weſten en noorden, vertoont ſich het Landtſchap *Fermanagh*, daer eertijdts d'ERDINS gewoont hebben, en dat boſchachtigh en poelachtigh is. In 't midden van dit lant leght deſe grootſte en vermaertſte binnenzee, die *Logh-Erne* genoemt wordt, en ſich wel veertigh duyſent ſchreden uytſtreckt, en met ſchaduwrijcke boſſchen beſet is. In de ſelve leggen oock veel welbewoonde eylanden, van de welcken ſommige hondert, twee hondert en drie hondert bunderen landts beſlaen. Men vindt in deſe zee oock ſulck een overvloet van ſnoecken, voorens, ſalmen en andere viſſchen, dat de viſſchers eer over de groote menighte der viſſchen, en over het breken van hun netten, dan over 't gebreck van vangſt klagen. Deſe binnenzee ſtreckt ſich niet uyt van 't ooſten naer 't weſten, gelijck ſy in de kaerten geſtelt wordt; maer gelijck ick van de gene, die daer lang verkeert hebben, verſtaen heb, ſoo ſtreckt ſy ſich eerſt by *Bal-tarbet* (een dorp, 't welck van 't Graefſchap *Cavan* noordewaerts het uytterſte leght) van 't zuyden naer 't noorden veertien duyſent ſchreden in de langte, en vier duyſent in de breette. Daer na prangt ſy ſich heel eng te ſamen, gelijck een rechte vloet, ſes mijlen verre, daer men *Inis-Killin* vindt, de voornaemſte veſting van dit geweſt, die in 't jaer 1593 van de weêrſpannigen beſchermt, en van *Dowdall*, een dapper krijghsoverſte, overweldight wierd. Van daer ſtreckt ſy ſich noordewaerts ſeer breet uyt, en is twintigh duyſent ſchreden lang, en tien duyſent ſchreden breet, tot *Belek*, daer de waterſtorting, en d'edelſte Salmſprong is, gelijck ſy die noemen. 't Gemeen gerucht onder d'inwoon-

Logh-Ern.

Bal-tarbet.

Belek.

woonders is, dat dit eertijts een schoon en wel gebouwt lant, en rijck van volk heeft geweest: maer dat het, om hun vervloekte vermenging met de beesten, van water overstort, en tot een zee geworden is. *De Stichter van de Natuer*, seght Girald, *heeft geoordeelt dat dit lant, meêwustigh van soo snoode boosheden tegen de Natuer, niet alleenlijck voor d'eerste inwoonders, maer ock voor de gene, die namaels souden komen, onwaerdigh was.* De jaerboecken der Yren schrijven echter dese boosheyt toe aen eenige Hebridianen, die, uyt hun vaderlant verdreven, sich hier verschuylt hebben. *Mac-Gwir* is onder de Heeren in dit gewest edel en machtigh; en de gene, die uyt dit geslacht zijn, woonen aen beyde zijden: in voegen dat de gene, die aen d'overzijde van de zee zijn, onder *Vlster*, en d'anderen aen dese zijde onder *Connaught* getelt worden.

't GRAEFSCHAP MONAGHAN.

't *Raefschap Monaghan* strekt sich aen d'oostzijde uyt langs de binnenzee van *Erne*, heeft veel bergen, en is met bosschen bekleedt, sonder eenige bekende stadt te hebben, als *Monaghan*, 't welck sijn naem aen 't heele landt meêgedeelt heeft. Het wordt in vijf Baronnyen gedeelt, en begrijpt in sich *Iriel*, *Dartre*, *Ferney*, *Loghty*, de welke door autoriteyt van 't Parlement den *Mac-Mahons*, om hun weêrspalt, afgevonnist wierdt; en het Landtschapje *Donemain*, 't welck Koningin Elizabeth aen *Walter D'evereux*, Graef van Essex, geschoncken heeft. Dese *Mac-Mahons*, dat is, soo wy 't naer d'Yrsche tael verklaren, *zonen van de Beer*, hebben hier lange tijdt de heerschappy gehad, en rekenen hun afkomst van *Walter Fitz-Vrse*, die sich met de moort van de heylige Thomas, Aertsbisschop van Canterbergh, besmet heeft. Van desen heeft de gene, die de machtighste was, naer d'aert van het volck, de heerschappy aen sich getrocken, die dan om sijn voortreffelijkheyt *Mac-Mahon* genoemt wiert. Maer terwijl onder de bloetverwanten met woorden, wapenen, bedroch, ja oock met bekooping, uyt groote eersucht hier om gedongen wierdt, quam *Willem Fitz-Williams* d'Onderkoning derwaerts, en riep *Hugo Roe Mac-Mahon*, die hy door sijn achtbaerheyt in dese heerschappy gestelt had, te 1590. Recht, en deê hem ophangen, na dat hy van Majesteytschendery verwesen was: en op dat hy de naem en heerschappy van *Mac-Mahon* voor eeuwigh sou verdrucken, soo verdeelde hy dit Landtschap onder de bloetverwanten van dese Hugo, en onder veel Engelschen, van de welcke yder, naer 't Engelsche Recht van erffenis, zijn deel voor sich en de sijnen behouden sou.

Mac-Mahon.

Fitz-Vrse, of zoon van de Beer.

't GRAEFSCHAP ARMAGH.

Voorders naer d'oostzijde legt oock het *Graefschap Armagh* in dese voegen, dat het naer het oosten van de vloet *Neury*, naer 't zuyden van 't Graefschap *Louth*, en naer 't noorden van *'t Swarte-water* byna omringt is. Een Landtschap, 't welck, gelijck ik van d'Onderkoning, de Graef van Denshire, dickwijls gehoort heb, het aengenaemste van heel Yrlant is, en soo weeligh, dat, soo men iets tot vruchtbaerheyt daer aen doet, hier over als vergramt, onvruchtbaer wordt. Het eerste Lantschapje hier in is *Fewes*, dat aen *Turlogh Mac-Henry*, uyt het geslacht *O Neal*, toebehoort, en dat met bosschen beset, en door de moerasschen onbeganckelijck is. Daer na koomt *Orry*, dat geen bosschen heeft, daer *O Hanlon* woont, en de vesting *Mont-Norris*, van d'Onderkoning Karel, Baron van *Montjoy*, gesticht, en ter eeren van *Ian Norris* genoemt, onder de welck hy in sijn leerjaren geoorlogt had.

Fewes.

Orry.

Mont-Norris.

Acht mijlen van hier, by de vloet *Kalin*, siet men *Armach*, een Aertsbisschoppelijcke setel, en de Hooftstadt van 't geheele Eylant. D'Yren verdichten dat dese stadt van de Koningin Armacha haer naem heeft: maer my dunckt dat sy de selve is, die van Beda *Dearmach* genoemt wordt, en die hy, naer de Schotsche of Yrsche tael, *'t Velt der haegh-eycken* verklaert. Dese plaets wierdt *Drumsailich* genoemt, eer S. Patricius daer *een stadt, treffelijck van gelegenheyt, gestalte, grootheyt, ommegang, en* (gelijck hy seght) *naer d'Engelsche afteeckening gebouwt had.* Dese Patricius, die van geslacht een Britanner, en susters zoon van S. Martinus, en in de doop *Sucat* genoemt was, wiert in Yrlandt verkocht, daer hy den Koning *Miluc* voor harder diende, en sedert van S. Germanus, welcks leerling hy was, *Magonius*, en van Paus Celestinus *Patricius*, dat is, Vader der burgers geheeten, en van hem naer Yrlandt gesonden wierdt, om daer het Christelijck geloof uyt te breyden, 't welck daer al te voren van vele aengenomen was, gelijck uyt een oudt Synodus bespeurt wordt, in 't welck de getuygenis van Patricius self bygebracht is, tegen de afsnijding van 't hair der Priesters, die te dier tijdt in Yrlandt gebruyckelijck was, te weten, dat sy sich alleenlijck voor op 't hooft deden scheeren, en niet met een kroon. Hy wijst ook uyt verachting aen, dat seker varckenhoeder van de Ko-

S. Patricius.

Mariantus Scotus.

Yrsche hairscheering.

Yrlandt.

Sie Beda in't 5. b. 22. cap.

ning Lagerius, de zoon van Nellus, de vinder van deſe ſchering was, en de Schrijvers van die eeuw riepen dat dit een ſchering van Simon Magus, en niet van de Heylige Petrus was. Columbanus heeft hier, omtrent het jaer onſer ſaligheyt 610 een treffelijck klooſter geſticht, *uyt het welck ſedert veel klooſters door des ſelfs leerlingen en navolgers in Britannia, en oock in Yrlant, voortgeplant zijn.* S. Bernardus ſpreeckt hier af in deſer voegen: *Ter eeren van S. Patricius, Apoſtel van Yrlandt, die in ſijn leven hier 't gebiedt heeft gehad, en na ſijn overlijden geruſt heeft, is deſe plaets d' Aertsbiſſchoplijcke Stoel, en de Hooftſtadt van 't geheele Eylandt, en was eertijdts in ſoo groot een eer en achting, dat niet alleenlijck de Biſſchoppen en Prieſters, maer ook alle de Koningen en Vorſten in alle gehoorſaemheyt deſe Hooftbiſſchop onderworpen waren, die alleen over alle 't gebied had. Doch daer is een ſnoode gewoonte ingekomen door de Duyvelſche eerſucht van eenige Grooten, die deſe ſetel by erffelijcke navolging aen hun pooghden te trecken, en niet toelieten dat een ander, dan de gene, die van hun geſlacht en afkomſt was, Biſſchop wierdt. Deſe vervloeckelijcke erffenis en navolging had groote voortgang en nadruck, ja ſoo verre, dat wel vijftien geſlachten in deſe boosheyt voortgegaen zijn.*

S. Bernard in't leven van Malachias.

Toen by verloop der tijden de kerckelijcke tucht in Yrlant dus verſwackt was, vermits in de dorpen en ſteden veel Biſſchoppen naer 't believen van d'Aertsbiſſchop verandert en bygevoeght wierden, heeft Paus Eugenius de Vierde de Cardinael Ioannes Papyrio derwaerts geſonden, gelijk een onbekent Schrijver, die toen leefde, in deſe woorden geſchreven heeft: *In 't jaer onſes Heeren 1142 is de Cardinael Ioannes Papyrio van Eugenius de Vierde, Roomſche Paus, uytgeſonden, en met Chriſtianus, Biſſchop van Lismore, en Pauſſelijcke Geſant van geheel Yrlandt, in Yrlandt gekomen. De ſelve Chriſtianus heeft in* Mell *een Vergadering gehouden, daer de Biſſchoppen, Abten, Koningen, Hertogen en alle oudſtgeborenen van Yrlant te ſamen quamen, met welckers toeſtemming vier Aertsbiſchdommen ingeſtelt zijn, van Armagh, Dublin, Caſſile en Toam, over de welcke in die tijdt geſet wierden Gelaſius, Gregorius, Donatus en Edanus: en de Cardinael Ioannes, de Geeſtelijkheyt geſegent hebbende, keerde weêr naer Romen.* Te voren wierden de Biſſchoppen gemeenelijck van d'Aertsbiſſchoppen van Kantelbergh gewijd, uyt oorſaeck van 't Primaet, dat ſy in Yrlandt gehad hebben: gelijck dit van de burgers te Dublin bekent wiert, toen ſy Gregorius, tot Biſſchop van Dublin gekoſen, aen Radulfus, Aertsbiſſchop van Kantelbergh, ſonden, op dat hy hem wyen ſou, met deſe woorden: *Wy begeven geerne altijt onſe voochdy onder de meeſterſchap van uw voorſaten, van de welcke wy weten onſe kerckelijcke waerdigheyt ontfangen te hebben*, &c. Dit blijckt oock klarelijck uyt d'oudtſte brieven van Murchertach, Koning van Yrlandt, van Anſelmus van Kantelbergh, in de beſtelling der Biſſchoppen van *Dublin* en *Waterford*; en oock uyt de ſchriften van Koning Gothrik aen Lanfrancus, des ſelfs voorganger voor Patricius een Biſſchop, en van Lanfrancus aen Therdeluak, ook Koning van Yrlandt, by de welcke hy klaeght, *Dat d'Yren hun gemalinnen, aen de welcke ſy uyt eyge zinnelijckheyt getrouwt waren, ſonder eenige wettige oorſaek verlieten, en anderen, die ſy wilden, namaeghſchap met hen, of met de gemalin, die ſy verlaten hadden, of die van een ander door gelijcke goddelooſheyt verſtoten was, door hun roeckelooſheyt, die geſtraft behoorde te zijn, tot hun gemalin, of tot boelin namen.* En ſeker, indien dit volck noch niet in onſe tijden met deſe ſonden beſmet was, ſoo ſou 't recht van de nakoming by hen ſekerder zijn, en ſoo wel de Grooten als de kleenen ſich niet met ſoo gruwelijcke ſchelmſtucken, door 't ſtorten van 't bloet hunner magen en bloetverwanten om de goederen, beſoedelt hebben, en daer om by de vreemde volcken niet ſoo gelaſtert worden. Doch dit is buyten 't ſpoor geloopen.

Aertsbiſſchoppelijke waerdigheyt.

Deſe Aertsbiſſchoppelijke waerdigheyt had niet lang ingeſtelt geweeſt, toen Vivianus, Pauſelijck Geſant, die van nieuws beveſtighde; 't welck tot verſwacking van 't gevoelen der gener ſtreckt, die verſekeren durven, dat d'Aertsbiſſchop van Armagh uyt oorſaek van d'oudtheyt, d'eerſte en hooger plaets, dan d'Aertsbiſſchop van Kantelbergh, in d'Oecumeniſche Vergaderingen heeft gehad, dewijl het Aertsbiſchdom van Armagh veel eeuwen na dat van Kantelbergh ingeſtelt is. Wijders, in de Biſſchoppelijcke vergaderingen worden de Stoelen ook niet naer d'outheyt der plaetſen toegeweſen: *maer alle Prelaten, van wat ſtaet ſy zijn, ſitten by hun amptgenoten naer hun ordening of promotie.*

Lib. 1. Ceremon. Sacrarum ſect. 14.

In de ſelve tijt, toen deſe Vivianus in Yrlant was, wierdt *Armagh* door *Ian Curcy* in de macht der Engelſchen gebracht, die echter geen ſchade deê; maer men ſeght dat hy heel goedertieren tegen de geeſtelijke lieden, die daer waren, heeft geweeſt, en een kerck gebouwt, die in onſe tijt door *Ian O-Neal* met de ſtadt door de brant verwoeſt is, en haer voorgaende waerdigheyt verloren heeft: in voegen dat men heden daer niets anders vindt, dan eenige kleyne hutten, met wiſſen bedeckt, met de gebroke muren van 't klooſter, dat eertijdts ſoo hoogh in waerde heeft geweeſt. Onder de Biſſchoppen van deſe plaets worden voornamelijck geroemt de heylige Malachias, die d'eerſte in Yrlant aen de Prieſters de wijven heeft verboden, een man, die in ſijn eeuw geleert en Godvruchtigh was, en die *van de barbarie of woeſtheyt, daer in hy geboren was, niet meer behouden had, dan de zeeviſſchen van de ſoute zee*, gelijck S. Bernardus ſeght, die ſijn leven breedelijck beſchreven heeft; en *Richard Fitz-Raulf*, gemeene-

Primaet of eerſte Biſſchop.

Armachanus. gemeenelijck *Armachanus* genoemt, die tegen de Bedel-broeders, omtrent het jaer 1355, heftighlijck met de pen geſtreden heeft, om dat hy een vyant van de gewillige bedelary onder de Chriſtenen was. Niet verre van *Armagh*, op een rijſende heuvel, zijn d'overblijfſelen van een oudt kaſteel, dat ſy *Owen-Maugh* noemen, en, gelijck ſy verhalen, d'oude wooning der Koningen van *Ulſter* heeft geweeſt. Verder weſtwaerts is het *Swart-water*, gemeenelijck *Black-water*, in d'Yrſche tael *More*, dat is, *Groot*, dat, ſich als een ſlang krommende, tuſſchen dit Graefſchap en *Tir-Oën* tot ſcheytpalen ſtreckt; van 't welck wy op ſijn plaets ſullen ſpreken. Hier, en in de geburige landen hebben de *Mac-Genis*, *O Hanlon*, *O Hagan*, en vele uyt het geſlacht *O-Neal*, verſcheyde bynamen aengenomen hebbende, het voornaemſte gebiet.

't GRAEFSCHAP DOWN.

NU volght ooſtwaerts 't Graefſchap *Down*, dat groot en vruchtbaer is, en ſich tot aen d'Yrſche zee uytſtreckt, en naer 't noorden aen de binnenzee *Eaugh*, met een nieuwe naem *Logh-Sidney* genoemt, en naer 't zuyden aen 't Graefſchap *Louth* paelt, van 't welck het door de vloet *Newry* afgeſcheyden wordt, aen de welck, by d'eerſte intreê in dit Graefſchap, by onſe geheugenis een ſtadt van de ſelve bynaem gebouwt en verſterckt is door *Nicholaus Bagnall*, Maerſchalck van Yrland, die door ſijn beleyt hier treffelijcke dingen heeft uytgerecht, en door ſijn vlijt het Landtſchap beter heeft gemaeckt. Dicht daer by ontſpruyt de vloet *Banthelefſe* uyt de woeſte bergen van *Mourne*, en vloeyt deur 't Lantſchap *Eaugh*, 't welk aen 't geſlacht van *Mac-Gynnis* behoort, dat eertijts met de *O-Neales*, Tyrannen van *Vlſter*, ſware twiſten heeft gehad, om of ſy aen hun krijghslieden ſpijs, &c. (ſy noemen deſe ſlach van dienſtbaerheyt *Bonoghty*) ſouden geven. Dit lant heeft ſijn Biſſchoppelijcke Stoel te *Dromore*, boven 't welck aen de kant van de binnenzee *Kilwlto* en *Kilwarny* leggen, daer men, uyt oorſaeck van de poelen en moeraſſchen, ſwarelijck bykomen kan. Dit zy van 't innerlijck deel geſeght. Maer naer de zeekuſt dringt de zee ſoo diep in, dat ſy met verſcheyde inhammen het lant uytholt, en ſich in een zee uytſpreydt by *Dyffrin*, een ſchaduwrijck dal, eertijts d'erffenis der *Mandevils*, en ſedert der *Whiters*, en daer twee eylanden maeckt, met een enge hals aen 't vaſte lant gevoeght, 't een naer 't zuyden *Lecal*, en 't ander naer 't noorden *Ardes* genoemt. *Lecal*, een ſeer vet lant, ſtreckt ſich ooſtwaerts verder in zee uyt dan eenige andere plaets van Yrlant, en is des ſelfs uyterſte zeebergh, die nu van de ſcheepslieden *S. Iohns Forelandt*, en van Ptolemeus ISANIUM genoemt wordt, miſſchien van 't Britanniſch *Iſa*, 't welck het onderſte beteekent. In des ſelfs enge hals heeft DUNUM gebloeyt, aen 't welck ook Ptolemeus, doch niet op ſijn plaets, gedenckt, nu *Down*, een ſtadt van oude geheugenis, een Biſſchoppelijcke Stoel, en vermaert door 't graf van Patricius, Brigida, en Columba, daer deſe twee regels op geſchreven wierden:

Ardes.

Iſanium, een zeebergh.

Dunum.

Down.

Hi tres in Duno tumulo tumulantur in uno,
Brigida, Patricius, atque Columba pius.

Dit gedenckgraf wierdt, gelijk het gemeen gerucht is, door d'Onderkoning *Leonardus Grey*, onder Henrick d'Achtſte, afgebroken: en 't is ſeker dat, toen hy om ſijn quade bediening te Recht gedaeght, en tot verlies van ſijn hooft verweſen wierdt, dit onder andere dingen hem oock voorgeworpen is, dat hy Patricius kerck ontwijdt had. De Geeſtelijcken hebben heftelijck geſtreden om 't graf van S. Patricius, gelijk eertijts de ſteden van Grieken om Homerus vaderlandt. Die van *Down* trecken dit aen ſich, en dit door authoriteyt van de voor-verhaelde regels. *D'Armaghers* eyſſchen hem uyt de woorden van S. Bernardus, die ick verhaelt heb. Die van *Glaſcon* in Engelant hebben dat uyt eenige geſchriften van hun klooſter aen ſich toege-eygent. Veel Schotten verſekeren dat, gelijck hy onder hen by *Glaſcow* geboren is, daer oock ſijn graf gevonden wordt.

S. Patricius graf.

Ian Curcy, deſe ſtrijdbare Engelſchman, en boven 't gemeen der krijghslieden Godtvruchtigh, dit Landtſchap onder ſijn gewelt gebracht hebbende, heeft daer d'eerſte de Benedictynſche Monicken ingevoert. Hy heeft oock het klooſter van *Carick*, 't welck *Mac-Eulef*, Koning van Vlſter, in *Erinaich*, by de ſpringbron van S. Fininus *Mac-Nell*, geſticht had, in 't Eylandt, van hem *Ynis-Curcy* genoemt, overgevoert, en met toegeweſen inkomſten verrijckt. Te voren hebben de Monicken van Yrlandt, gelijck d'ouden in Egypten, welckers ordening de Godvruchtige Congellus (dat is, gelijck ſy verklaren, *een ſchoon Pant*) in Yrlandt overgevoert heeft, gedurigh in de gebeden, met d'arbeyt van hun handen hun koſt voor ſich ſelven, en voor de behoeftigen gewonnen. Maer deſe Monicklijcke inſtellingen, als menſchelijck zijnde, hebben niet lang ſtant gehouden, vermits hun ſeden haeſtighlijck in erger veranderden, en de rijkdommen allengs de Godvruchtigheyt, die, als hun moeder, hen gebaert had, beſoedelden. Robbert, Abt van Moliſmum in Borgonje

Mac-Gynnis.

Lecal.

Rijcke Monicken.

Rob. de Monte de immutatione ordinis Monachorum.

gonje heeft echter vlytighlijck gepooght dese oude geestelijcke tucht weêr op de been te brengen: *Hy ried sijn Leerlingen dat sy van d'arbeyt hunner handen souden leven, de tienden en offeringen der Geesteliicken, die in't Bischdom dienden, verlaten, en sich van onderkleeden, lijnwaed en vellen souden onthouden. Maer sy, daer tegen worstelende, weygerden af te wijcken van de gewoonten, die in de westersche kloosters onderhouden wierden, welcke instellingen van de heylige Maurus, S. Benedictus leerling, en van de heylige Columbanus waren, gelijck blijckelijck is.* Maer ick ben te verre afgeweken, en keer dieshalven weêrom. Aen de zee zijn *Arglas*, daer, gelijck men seght, S. Patricius een kerck heeft gebouwt, en oock *Strang ford*, eertijdts *Strandford*, een veylige haven, daer de vloet *Coyn* met groot gewelt van water in zee uytbarst; by 't welck Koningin Maria, volgens haer miltdadigheyt aen d'Edelen, in dit half-eylant groote goederen aen de Graef van Kildar geschoncken heeft. De *Russells*, *Audleys*, *Whites*, en oock de *Bagnalls*, die lest bygekomen zijn, van Engelschen herkomstigh, strijden manhaftighlijck, en niet sonder gevaer voor het gene, 't welck sy hier van hun voorouders verkregen hebben, tegen de wilde en woeste Yren.

Arglas.

Strangford.

Ardes.

Ardes, 't ander half-eylandt, leght daer tegen over, en is daer afgescheyden door middel van een kleyne stroom uyt de zee *Coyn*, die dat van de westzijde besluyt; gelijck het van d'oostzijde door de zee, en van 't noorden door de zeeboesem van *Knoc-Fergus* besloten is. Het is gelijck een kromme en gebogen arm, 't welck, tamelijck smal, met een engte, gelijck d'arm aen de schouder, aen't geheele eylandt gevoeght is. Het is overal vruchtbaer van gront, behalven dat het in 't midden een vochtige en moerassige vlackte heeft, die omtrent twaelf duysent schreden lang is. De strant is tamelijck met dorpjes besaeyt, en heeft eertijdts aen de zeeboesem van *Knoc-Fergus* een seer vermaert klooster gehad, 't welck gelijcke naem droegh, en de selve insettingen des levens had, als het oudste en vermaertste klooster van Engelandt by *Cester*, te weten *Banchor*. 't Is onseker uyt welck van beyde Pelagius, dese Aertsketter, te voorschijn is gekomen, vermits sommige willen dat hy hier uyt, en anderen dat hy uyt het klooster van Engelandt, doch sonder sekerheyt, gesproten is. Maer 't is seker dat hy uyt Britannia is gekomen, soo wel uyt andere, als uyt dese twee regels, die Prosper van Aquitanje tegen sijn goddeloosheydt gesongen heeft:

Banchor, een klooster. Pelagius de hooftketter.

I procul insana impietas, artesque malignas
Aufer, & authorem comitare exclusa Britannum.

In Malachias leven. Maer hoor hier af S. Bernardus spreken: *Een rijck en machtigh man heeft de plaets* Banchor *aen Malachias gegeven, op dat hy daer een klooster stichten, of eer vernieuwen sou: want het had te voren seer vermaert geweest onder d'eerste vader Congellus, en, 't hooft van veel kloosters zijnde, veel duysenden van Monicken voortgebracht. Een heylige plaets, en vruchtbaer van Heyligen, aen Godt rijckelijck vruchten voortbrengende, in voegen dat een der sonen van dese heylige vergadering, Luanus genoemt, alleen hondert kloosters, gelijck men seght, gesticht heeft. Ick segh dit op dat de leser uyt dit eenige gissen sou hoe groot d'andere menighte geweest heeft. In deser voegen hebben de spruyten daer af eyndelijck Schotlandt en Yrlandt vervult; uyt de welcke de heylige Columbanus, in dese onse Gallicaensche gewesten komende, het Luxovienssche klooster heeft gesticht, en daer tot een groot volck geworden is. Men seght dat dit klooster soo groot heeft geweest, dat het een koor 't ander op sijn beurt volghde, en de godtsdienst daer in gedurighlijck gepleeght wierd: in voegen dat het niet een oogenblik van de dagh en nacht sonder lof was. Dit zy geseght van d'oude roem des kloosters van* Banchor, *'t welck eertijdts verwoest wierd door de zeeroovers. Maer Malachias heeft om d'oude waerdigheyt aengevangen dat, als seker Paradijs, weêr op te maken, te meer om dat de lichamen van veel heyligen daer sliepen. Want men seght dat daer in een dagh gelijckelijck negen hondert door de zeeroovers gedoodt zijn: ick verswijgh noch de gene, die daer in vrede begraven leggen. De besitting van dese plaets was seer groot: maer Malachias, met de heylige plaets alleen vernoeght, heeft alle de besittingen en landen aen een ander overgegeven; in voegen dat sedert de tijdt dat het klooster verwoest wierd, niemant ontbroken heeft, die 't inhield, met des selfs besittingen. Want men stelde hen oock by verkiesing, en noemde hen Abten, en behielden met de naem (hoewel niet met de daet) het geen, dat daer eertijdts geweest had. En hoewel vele hem rieden dat hy de goederen niet vervreemden, maer alles voor sich behouden sou, soo was echter de liefhebber van d'armoede niet gerust, maer dee volgens de gewoonte eenigen verkiesen, die de selve souden besitten, en behield, gelijck wy geseght hebben, dese plaets voor hem, en voor de sijnen. Voorts, het Oratorium of de bedeplaets wierd binnen weynigh dagen volbout, van glat en geschaeft hout, dat, op de Schotsche wijse, wel gesloten, en tamelijck schoon was. Sedert heeft Malachias goet gevonden een steene Oratorium of bedeplaets in* Banchor *te bouwen, even gelijck de gene, die hy in andere landen gebout had gesien. Toen hy begonnen had de grontvest te leggen, waren d'inwoonders grootelijcks verwondert, om dat in dat landt nooyt sulcke gebouwen gevonden wierden; in voegen dat een van hen uytriep: O goede man! wat hebt ghy voor met dese nieuwigheyt in onse landen in te voeren? Wy zijn Schotten, en geen Franschen. Wat lichtvaerdigheyt is dit? Waer toe soo prachtigh en overmatigh een gebouw?*

Meer innewaerts naer de binnenzee is de Bisschoppelijcke stoel van *Conner*, daer S. Malachias Bisschop geweest heeft. Maer hoor Bernardus spreken hoedanigh een kudde dese soo heylige herder hier gehadt heeft: *Malachias*

Conner een Bischdom.

wierd

wierd omtrent het dertighſte jaer van ſijn ouderdom als een gewijd Biſſchop, te Conereth (de naem van de ſtadt) ingevoert. Maer toen hy ſijn ampt begon te verrichten, ſoo ſagh deſe man Godts dat hy niet by menſchen, maer by beeſten geſchickt was: want hy had nooyt ſoodanigen, ook niet in de grootſte barbarye, bevonden. Hy had nergens lieden gevonden, die ſoo halsſtarrigh in hun zeden, ſoo woeſt in hun gewoonten, ſoo goddeloos in hun geloof, onbeſuyſt in de wetten, weêrſpannigh van onderwijs, en ſoo vuyl van leven waren. Sy waren Chriſtenen met de naem, en Heydenen met de daedt. Sy gaven geen tienden, noch eerſtelingen; ſy wiſten van geen echtelijcke trouw, noch van biechten. Men vont'er geen, die boete begeerden, of deden. 't Getal van d'autaer-dienaers was heel kleyn. Maer wat behoefde men veel, daer het kleyn getal ſelf onder de leken geen werck vondt? Sy hadden by dit boos volck geen winſt van hun bedieningen te verhopen. Men hoorde in de kercken geen ſtem van Predicant of ſanger. Wat ſou des Heeren voorvechter doen? Hy moeſt of ſchandelijck wijcken, of met gevaer ſtrijden. Maer de gene, die ſich ſelf een herder, en geen huurling kende, verkoos liever ſtant te houden, dan te vluchten; en was bereyd om ſijn leven voor ſijn ſchapen te geven, indien het dienſtigh was. En hoewel ſy alle wolven, en geen ſchapen waren, ſoo bleef echter deſe herder onverſchrickt in 't midden der wolven ſtaen, en overwoogh alle middelen om deſe wolven tot ſchapen te maken. Dus ſpreeckt S. Bernardus, gelijck ook de Biſſchop, die daer heden is, niet veel beter (naer ick hoor) van de ſijnen ſpreken ſal.

Savage. D'Engelſche ſtam van *Savage* heeft eertijdts deſe plaets *Ardes* beſeten, uyt de welcke de gene vermaert is, die niet min onverſaegdelijk dan geneughelijck ſeyde, dat hy ſich op geen ſteene, maer liever op een beene kaſteel (te weten op ſijn eyge lichaem) wilde vertrouwen. Sedert hebben de *O-Neales* hen dat afgewrongen; en na dat deſen van gequetſte Hooghevt verweſen waren, heeft, door toelating van Koningin Elizabeth, *Thomas Smith*, Ridder, en Secretaris van de Koningin, onlangs door een ſtoute poging, maer met een droevigh lot, daer een Kolonie gevoert. Want na vele en ſware koſten hebben d'Yren ſijn naſtelijcke ſoon, die hy daer tot Overſte getelt had, in lagen betrapt, en den honden voorgeworpen. Maer deſe ſchelmen wierden ſedert van hun wreetheyt ſtrengelijk geſtraft, en, gedoodt zijnde, den wolven voorgeworpen. Boven *Ardes*, weſtwaerts, wat meer naer 't zuyden, ſiet men *Clane-Boy*, dat is, het *Geele volck*, of *de ſtam van Hugo de Geele*, gelijck ſy dat uytleggen, tamelijck boſchachtigh tot aen de zeeboeſem van *Knoc-Fergus*, en is nu in 't beſit van de ſtam der *Nigellen*, of *Nealen*, en wort voor 't uytterſte landtje van *Down* gehouden.

Opper-Clane-Boy.

Yrlandt.

't GRAEFSCHAP ANTRIM.

NAeſt aen 't Graeffchap *Louth* naer 't noorden legt het *Graefſchap Antrim*, 't welck genoemt is naer *Antrim*, een kleyne ſtadt, die onbekent ſou zijn, ſoo het ſijn naem niet aen 't geheele landt meêgedeelt had, 't welck tuſſchen de zeeboeſem *Knoc-Fergus*, de binnenzee *Eaugh*, en de vloet *Ban* leght. Deſe zeeboeſem *Knoc-Fergus*, by *Ptolemeus* VINDERIVS genoemt, voert de naem van de ſtadt, die daer aen gelegen is: en de ſtadt, die van d'Engelſchen *Knoc-Fergus*, en van d'Yren *Carig Fergus*, dat is, *Ferguſius-klip*, genoemt wordt, heeft de naem van deſe vermaerde Ferguſius, die d'eerſte de Schotten uyt Yrlandt in Britannia gevoert heeft, en daer verdroncken is. Sy is boven alle andere plaetſen in dit geweſt vermaert, en dit om de bequaemheyt van haer haven, om haer veſten, ſchoon onvolmaeckt, om haer kaſteel, op een hooge klip gebouwt, om haer krijghsbeſetting, die 't geheele landt in plicht houd, en om haer oudt Paleys, dat in een wapenhuys verandert is. Dicht daer by leght *Neder-Clane-Boy*, ook de wooning der *O-Neales*, en vermaert door de doodt van de ſnootſte weêrſpanneling *Shan* of *Ioan O-Neal*, die, na verſcheyde verwoeſtingen en uytplonderingen in twee ſtrijden, onder 't beleyt van d'Onderkoning *Henrick Sidney*, geſlagen, en ſoo verre gebracht wierd, dat hy dacht met een ſtrop om de hals voor d'Onderkoning te verſchijnen, om vergiffenis van ſijn misdrijf by hem te verwerven. Maer hy wierd van ſijn Schrijver overreed, dat hy ſich liever by eenige Schotſche Eylanders (die hier om te rooven onder *Alexander Oge* hun leger hadden gemaeckt) ſou vervoegen, om hulp van hen te verſoecken: en hy, daer gekomen, wierd wel viendelijck van hen ontfangen, doch echter terſtondt met de ſijnen gedoodt, tot wraeck van 't bloet hunner magen, dat hy vergoten had. Na dat door ſijn doodt d'oorlogh geſliſt, en hy, met alle de gene, die hem gevolght hadden, verbannen was, ſchonck Koningin Elizabeth dit *Clane-Boy* aen *Gualter D'evereux*, Graef van Eſſex, die derwaerts trock, en miſſchien door hoofſche liſt, onder ſchijn van eer, (want hy was tot Beſtierder van Vlſter, en tot Maerſchalck in Yrlandt verklaert) naer een Landtſchap, dat altijdt weêrſpannigh en nimmer te dwingen was, geſonden wierd. Doch na dat hy met groote koſten gepooght had dit landt tot gehoorſaemheyt te brengen, en veel ſwarigheden t'huys en in d'oorlogh uytgeſtaen had, wierd hy van een on-

Knoc-Fergus.

Neder-Clane-Boy.

rijpe doodt weghgeruckt, en liet na sich een groot verlangen by de goeden, en dit Landtschap aen de *O-Neales*, en aen *Brian Carragh*, uyt de stam der *Mac-Conellen*, die sedert met onderlinge neêrlagen, om de heerschappy tegen malkander gewoed hebben. Dicht by *Knoc-Fergus* is een half-eylandt met een smalle streeck landts aen 't vaste landt gehecht, en wordt echter *the Isle of Magie*, of 't *eylandt van Magie* genoemt, en is vier duysent schreden lang, en duysent breet: vele gelooven dat hier het klooster *Magio* gebloeyt heeft, dat van Beda gepresen is, van 't welck in 't Graefschap *Majo* gesproken is.

Isle of Magie.

Glinnes.

Daer na beginnen de *Glinnes*, dat is, de *Dalen* aen d'onsekere reede van *Olderfleet*, en loopen met een lange streeck in de zee uyt, die daer over leght. Dit Landtschap heeft eertijdts behoort aen de *Bissetten*, Edelingen uyt Schotlandt, die, Patricius, Graef van Athol, uyt besondere vyantschap omgebracht hebbende, in ballingschap herwaerts quamen, en hier door gunst van Henrick de Derde, Koning van Engelandt, landen verkregen. Want *Ioannes Bisset*, die in d'eerste jaren van Eduard d'Eerste gestorven is, heeft hier vele landen beseten, van de welcken *Hugo Bisset*, uyt oorsaeck van sijn weêrspannigheyt, veel onder Eduard de Tweede verloren heeft. Maer in de tijden onser vaderen sijn de Schotsche Yren uyt *Cantyre*, en uyt de Hebridische eylanden daer in gevallen, onder 't beleydt van *Iacob Mac-Conell*, Heer van *Cantyre* in Schotlandt, die 't selve sich eygen maeckte, schoon de *Bissetten* hun recht daer op versochten. Doch sy wierden, toen hun Overste gedoodt was, lichtelijck door *Shan O-Neale* verslagen en verstrooyt. Sy zijn echter sedert weêrgekomen, pleeghden in dit gewest groote roovery, met wreetheyt vermengt, en stoockten vele beroerten, tot dat onlangs *Ioannes Perrot*, Onderkoning van Yrlandt, eerst *Donel Goran*, (die van Richard Bingham met sijn broeder Alexander in *Connaught* gedoodt wierd) en sedert *Agnus Mac-Conell*, sonen van *Iacob Mac-Conell*, soo verre dwong, dat sy sich aen de Koningin van Engelandt overgaven, en sich verplichtten dat sy dit landt op sekere voorwaerden van haer te leen souden houden, te weten dat sy onder niemant, dan onder de Koningen van Engelandt, souden strijden, en jaerlijcks een seker getal van ossen en sperwers oversenden, &c.

Bisset.

Iacob Mac-Conell.

Hier boven tot aen de vloet *Banna* wort het gewest *Rowte* genoemt, en is in de zetel der *Mac-Guillies*, een vermaert geslacht by de hunnen, dat echter door 't geweldt der Schotsche Eylanders, en door hun gedurige roof in een enge hoeck gedreven is. Want *Surley Boy*, dat is, de *Geele Karel*, broeder van *Iacob Mac-Conell*, die *Glinnes* innam, trock dit gewest oock aen sich, tot dat *Ioannes Perrot*, Onderkoning, hier voor genoemt, het kasteel *Donluse*, een stercke vesting, op een klip gevest, die over de zee hangt, gewonnen, en met een diepe graft van 't landt afgescheyden hebbende, hem met de sijnen uytdreef. Hy won die echter weêr in 't volgende jaer met verraet, na dat de Kasteelvooght *Carius*, die sich dapperlijck verweerde, gedoodt was. D'Onderkoning sond dieshalven tegen hem *Meriman*, een treffelijck krijghs-overste, die twee sonen van *Iacob Mac-Conell*, en Alexander, soon van dese *Surley Boy*, doodde, en maeckte hem soo beangst, dat hy sijn vee, daer in alle sijn rijckdom bestont, en een getal van vijftigh duysent koeyen voor hem uytbracht, weghdreef, *Donluse* weêr overgaf, naer *Dublin* trock, sich in de Domkerck opentlijck onderstelde, en, om vergiffenis biddende, een smeeckschrift vertoonde, en sedert in de kamer van d'Onderkoning gebracht wierd, daer hy eerst de beeltenis van de Koningin Elizabeth in schildery sagh, en, tot tweemael sijn swaert weghwerpende, voor haer voeten neêrviel, en sich aen haer Majesteyt verloofde. En dieshalven heeft hy, in genade, en onder d'onderdanen van Yrlant aengenomen, alle gehoorsaemheyt aen alle vreemde Koningen voor de rechtstoel in de *Kancelary*, en voor de *Koninclijcke banck* afgesworen, en door de miltdadigheyt van Koningin Elizabeth vier landeryen ontfangen, die sy *Toughes* noemen, te weten van de vloet *Boys* tot aen *Ban*, *Donseverig*, *Loghill*, en *Ballamonyn*, met de kasteelvooghdy van het kasteel *Donluse*, *die hy voor sich en voor de mannelijcke erfgenamen van sijn lijf sou houden* van de Koningen van Engelandt, op dese voorwaerden, dat hy self, noch de sijnen, noch sijn nakomelingen geen vreemt Vorst sonder verlof souden dienen; dat sy de hare van rooven souden afhouden; dat sy twaelf ruyters en veertigh voetknechten, in tijdt van oorlogh, voor veertigh dagen souden toerusten op hun eyge kosten; dat sy jaerlijcks seker getal van ossen en sperwers aen de Koningen van Engelandt souden geven, &c.

Donluse.

The Rowte. Mac-Guilly.

Surley Boy, ook Chairly Boy genoemt.

't GRAEFSCHAP COLRAN.

VOorby *Glinnes* naer 't westen leght *Krine*, 't welck sy nu naer de voornaemste stadt, het *Graefschap Colran* noemen, dat tusschen de vloet *Bann*, en *Lough-foile* gelegen is, en naer 't zuyden *Tir-Oen* tot grenspalen heeft. Dese vloet *Bann*, van voortreffelijcke schoonheyt, gelijck Giraldus seght, en 't welck de naem oock getuyght, ontspringt uyt het geberghte van *Mourne*, in 't Graef-

Ban, een vloet.

Graefschap *Downe*, en stort sich self, en sijn naem in *Eaugh*, of *Lough Sidney*, een ruyme zee, daer sy omtrent dertigh mijlen (soo lang wort dese zee geacht) deurvloeyt, en, daer uytkomende, by het kasteel *Tome* sijn naem weêr aenneemt, en, met bosschen besoomt, met een groote stroom deur *Glancolkein* loopt, daer, uyt oorsaeck van de dichte bosschen, en d'onbeganckelijcke moerasschen een veylige toevlucht voor de Schotsche Eylanders en weêrspannigen is, gelijck d'Engelschen wel bevonden hebben, toen sy *Surley Boy*, die sich hier verberghde, vervolghden. Voorts, dese vloet, eyndelijck in de groote zee stroomende, is de vruchtbaerste van alle vloeden in Europa van salm, om dat hy, gelijck eenigen achten, de klaerste van alle stroomen is, in welckers water de salmen besonder vermaeck scheppen. In dit gewest is het geslacht der *Cahans* in de hooghste autoriteyt, welckers voornaemste *O-Cahan* d'eerste onder de Leengrooten van *O-Neale*, die Tyran van *Vlster* is, en *V-Raights* genoemt wordt, geacht is: want hy bedient in de Barbarische verkiesing van *O-Neale*, die met Barbarische plechtelijckheyt op een hooge heuvel onder de blaeuwe hemel geviert wort, een eerlijck ampt, 't welck is, dat hy een schoen over 't hooft van de verkose *O-Neale* weghwerpen moet. Hy heeft echter niet soo groote macht dat hy de Schotsche Eylanders afweeren kan, die, op dat sy 't hunne t'huys souden sparen, jaerlijcks in de somer uyt hun magere en onvruchtbare eylanden, daer niets dan sobere armoede te vinden is, herwaerts toevloejen, om hun lijftocht te halen, en alle gelegentheden van weêrspalt te stoken waernemen; ja soodanigh, dat op straf van gequetste Majesteyt verboden is, dat niemant hen in Yrlandt magh ontbieden, of ter herberging ontfangen.

Glancolkein. *Salmen.* *O-Cahan.* *V-Raights.* *Verkiesing van O-Neale.* *Schotsche Eylanders.*

't GRAEFSCHAP TIR-OEN.

BEneden *Colran* naer 't zuyden leght het Graefschap *Tir-Oen*, dat is, als men 't verklaert, *Eugenius landt*, 't welck rontom in 't vaste landt gelegen is. Naer 't westen wordt het door de vloet Liffer van *Tir-Conell*, naer 't oosten door de binnenzee *Eaugh* van 't Graefschap *Antrim*, naer 't zuyden door 't *Swart water*, of *Black-water*, in d'Yrsche tael *More*, dat is, *Groot water*, van 't Graefschap *Armagh* afgescheyden. Dit Landtschap, hoewel heel bultigh en onegen, is seer vruchtbaer, en oock groot, en heeft in de langte sestigh, en in de breette dertigh mijlen. Het is door bergen, die sy *Sliew Gallen* noemen, naer 't noorden in Opper, en naer 't zuyden in Neder gedeelt. Men vint hier in *Cloghar*, een kleyn Bischdom; en *Dunganon*, de voornaemste wooning der Graven, die door gunst van Henrick d'Achtste de tytel van Baron aen Mattheus, de soon des eerste Graefs van *Tir-Oen*, toegebracht heeft. Een huys, dat treffelijcker is, dan de wijse van 't landt meêbrengt; en 't welck dickwils van de Heeren self met vuur verwoest is, op dat het van de vyanden niet aengesteken sou worden. Men vindt daer oock *Vblogahell*, daer *O-Neal*, die Ulster met een seer verwaende heerschappy druckt, volgens de woeste wijse van 't vaderlandt gemeenlijck gehult wordt, en de vesting by *Blackwater*, of aen de vloet *More*, die verscheyde veranderingen in d'oorlogh heeft geleden, vermits 'er in dit gewest, de toevlucht der weêrspannigen, geen andere wegh gevonden wordt. Dese vesting is heden verlaten, om dat men nederwaerts een andere deurwading gevonden heeft, aen de welcke *Karel Montjoy*, Onderkoning van Yrlandt, toen hy de weêrspannigen in dit gewest heftelijck met de wapenen vervolghde, aen de beyde oevers nieuwe vestingen gebouwt heeft. Dese Onderkoning boude ter selve tijdt een andere vesting, naer sijn naem *Montjoy* genoemt, aen de binnenzee *Eaugh*, (heden van de soldaten *Logh Sidney* genoemt, ter eeren van *Henrick Sidney*) die naer 't westen door de zijde van dit landt besloten is, en van de vloet *Bann* haer oorsprong heeft, of grootelijcks vermeerdert wordt, gelijck ick geseght heb. Dese zee is waerlijck schoon, heel vischrijck, en groot, te weten omtrent dertigh duysent schreden, en, gelijck iemant seght,

Dulci mentitur Nerea fluctu.

D'oever is heel verscheyden van gedaente, somtijdts met dichte bosschen, somtijdts met beemden, die altijt groen zijn, en met vruchtbare ackers, soo sy gebouwt wierden, en somtijdts met overhangende heuvels, en invlietende beeckjes besoomt, 't welck alles van de Natuur tot nut en vermaeck toegestelt is, die den inwoonders schijnt te verwijten, dat sy door luyheyt lijden dat alles in een woeste wildernis verandert. In Opper-*Tir-Oen* is *Straban*, een bekent kasteel, dat in onse tijdt bewoont heeft geweest door *Turlogh Leinigh*, uyt het geslacht van *O-Neall*, die de waerdigheyt van *O-Neale* na de doodt van Shan (gelijck ick terstont sal seggen) door de verkiesing van 't volck verkregen heeft. Men vindt daer noch vele andere kasteelen, die weynigh bekent, en, gelijck elders in dit eylandt, alleenlijck hooge toorens zijn, en eer enge gaten dan veynsters hebben, daer wooningen, van soden gemaeckt, en met stroo gedeckt, by staen, die hun ruymten hebben, en met graften en hagedoorn besloten zijn, om het vee van de roovers te

Neder-Tir-Oen. *Bischdom van Cloghar.* *Dunganon.* *Baron van Dunganon.* *Fort of Blackwater.* *'t Fort Montjoy.* *Logh Sidney oft Logh Eaugh.* *Opper-Tir-Oen.* *Kasteelen van Yrlandt.*

te beſchermen. Maer indien dit Graeffchap eenige vermaertheyt of achting heeft, ſoo koomt dat alles van ſijn Heeren, die de heerſchappy, of eer de dwinglandy aengenomen hebben, uyt welcken twee Graven van *Tir-Oen* zijn geweeſt, te weten *Con O-Neale*, en Hugo, ſijn ſoonsſoon. Maer ick ſal breedelijcker van hen verhalen, als ick van de Graven en Heeren van Vlſter ſpreeck.

't GRAEFSCHAP DONEGALL, of TIR-CONELL.

DE ROBOGDIERS en VENNICNIERS hebben eertijdts beſeten al 't gene, dat noordwaerts en weſtwaerts in *Vlſter* overigh is, en heden 't Graefſchap *Donegall*, of *Tir-Conell* genoemt wordt, dat is, gelijck ſommige uytleggen, *Cornelius landt*, en gelijck andere *Conallus lant*; maer by Marianus wordt het *Conallea* genoemt. Het Landtſchap is vol van velden, en heeft vele havens, vermits de zee van 't noorden en weſten daer aen ſlaet, en naer 't ooſten door de vloet Liffer, en van Connaught door de *zee Erne* afgeſcheyden is. De *Liffer* breydt ſich by ſijn oorſprongen uyt, en wort een zee, daer in een eylant leght, in 't welcke, by een kleyn kloofter, een eng hol is, dat door de ſchrick van ſpoock en ſchrickelijcke verſchijningen, of eer door een waengeloovige ſchroom ſeer vermaert is, en dat, gelijk eenige belachelijck droomen, van Ulyſſes is uytgegraven, toen hy de helſche geeſten aenſpreken ſou. Dit eylandt wordt heden *Ellan u' frugadory*, dat is, *het vagevuers Eylandt*, en *Patricius vagevuer* genoemt. De lichtgeloovigen verſekeren dat Patricius, een Apoſtel der Yren, of een ander van de ſelve naem, te weten, een Abt, van God met vierige gebeden verworven heeft, dat de pijnen en ſtraffen, die de goddelooſen na dit leven byblijven ſullen, hier voor oogen geſtelt ſouden worden; op dat hy de ſonden, ſijn Yren ingeplant, en de doolingen der Heydenen te lichtelijcker uytroejen en verdelgen ſou. Maer dewijl in Patricius leven deſe plaets *Reglis* genoemt word, ſoo oordeel ick dat REGIA een ander geweeſt heeft, dan Ptolemeus verhaelt, gelijck de gelegenheyt by de Landtbeſchrijver my oock toeſtemt. Behalven dit vagevuer van Patricius, heeft 'er noch een ander van Brendan in dit Eylandt geweeſt. Doch dewijl ick de plaets niet heb gevonden, ſoo ontfang het gene, dat ick alleen daer af gevonden heb, te weten, deſe vier regels van Nechamus:

Patricius vagevuer.

Reglis.
Regia.

Aſſerit eſſe locum ſolennis fama dicatum
Brendano, quo lux lucida ſæpe micat.
Purgandas animas datur hic tranſire per ignes,
Vt dignæ facie judicis eſſe queant.

Deſe vloet *Liffer*, door d'inſtroomende wateren vergroot, verſpreyd ſich, als hy na by de groote zee komt, weêr in een binnenzee, die van Ptolemeus LOGIA, en nu *Logh Foyle*, en *Logh Der* genoemt wordt. Hoor hier af Nechamus:

Lough Der *aquis dives lacus eſt, Vltonia novit:*
Commodus indigenis utilitate placet.

Niet verre van hier heeft eertijts *Derry*, een kloofter en Biſſchoppelijcke ſtadt gebloeyt, daer in 't jaer 1566 Eduward Randolf, door ſijn lange dienſten in d'oorlogh bekent, ſijn leven met de hooghſte eer aen 't Vaderlandt ſoodanig opgeoffert heeft, dat deſe Yren noch hun krachten niet weêr bekomen hebben. Hier is onlangs, om de baldadigheyt des Graefs van *Tir-Oen* te bedwingen, een beſetting, en ſedert een Colonie, of voortplanting gebracht, en dit door *Henrick Docwra* Ridder, die in d'Yrſche oorlogen een beſondere dapperheyt en krijghskonſt met groote lof heeft beweſen; en ſijn Colonie ſoodanigh met goede wetten heeft verſorght, dat ſy een beſchutting tegen de weêrſpannigen is, en de woeſte menſchen tot hun plicht brengt. De ROBOGDIERS, boven de LOGIA geplaetſt, hebben deſe geheele noordelijcke ſtrant van Yrlandt ingehouden, daer *O-Dogherty*, een koninckje van kleyne achting, groote macht heeft. Onder deſen behoud *Robogh*, een Biſſchoppelijck dorpje, uytdruckelijcke merckteeckenen van d'oude naem der Robogdiers: maer ick weet niet welcke deſe zeebergh ROBOGDINVM is, ten zy miſſchien *Faire Foreland*. Van dit klipachtigh geweſt buyght de ſtrant ſich weêr innewaerts deur de mont van de binnenzee *Swilly*, die, ſoo 't ſchijnt, by Ptolemeus ARGITA genoemt wordt.

Derry.

Robogdiers.

Robogdium een zeeberg.

Vennicniers.

Verder weſtwaerts hebben de VENNICNIERS gewoont, daer *Mac Rwyny Faid*, *Mac Swyny Netoeth*, en *Mac Swyny Bannigh* veel landen beſitten. De vloet VIDUA, heden *Crodagh*, de zeebergh VENNICNIUM, heden *Rameshead*, en de zeebergh BORÆUM, nu *S. Helenshead*, worden van Ptolemeus onder deſe volcken geſtelt.

Vidua, een vloet. Vennicnium. Borœum; een zeeberg.

De ſtrant, van hier ſich weêr keerende, vertoont *Calebeg*, een bequame haven en reede voor de ſchippers. Van hier koomt men aen de puynhoopen van het kaſteel *Sligah*, dat van *Maurits Fitz-Girald*, Iuſticier in Yrlandt, omtrent het jaer 1242 geſticht wiert, toen hy dit Lantſchap onder ſijn heerſchappy had gebracht. Maer *Ioannes Fitz-Girald*, eerſte Graef van Kildar, wierdt van dit kaſteel, en van vele landen in dit geweſt, en oock van een groote hoop

Sligah.

hoop gelts berooft, om dat hy een inlantſche en verderffelijcke oorlogh tegen de Graef van Ulſter verweckt had.

Donegall. Nederwaerts, niet verre van de mont der binnenzee *Earne* ſiet men *Donegall*, een klooſter en ſtadt, daer af het landt de naem genomen heeft, toen het tot een Graefſchap wierdt gemaeckt. *O-Donell.* De gene, die uyt de ſtam van *O-Donell*, en de gene, die uyt een ſelve ſtam, als de *O-Nealen* geſproten zijn, hebben alreê dit Landtſchap vele jaren lang beheerſcht, en geen andere tytel gebruyckt, dan *O-Donell*, en Heeren van *Tir-Conell*. Sy hebben, om deſe heerſchappy te verkrijgen, en om, naer hun gewoonten, door ſeeckere verkieſing van 't volck by een ſteen, niet verre van *Kilmacrenan*, gehult te worden, met doodelijcke twiſten en onderlinge neêrlagen tegen malkander gewoedt, tot dat Koning Iacob *d'eer, tytel* en *ſtijl* van Graef van *Tir-Conell* niet lang geleden aen *Roderick O-Donell*, broeder van deſe weêrſpannige Hugo, die uyt ſijn landt vluchtte, en in Spanjen ſtorf, met d'eerſchriften gaf.

Schotten. D'oude inwoonders van dit Vlſter, gelijck oock d'anderen van geheel Yrlandt, wierden eertijts met een naem SCHOTTEN genoemt, die oock van hier de naem van Schotten in 't noorderlijck deel van Britanje overgebracht hebben. Want (gelijck Giraldus ſeght) *ſes zonen van Muredus, Koning van Vlſter, hebben, omtrent het jaer onſer ſaligheyt* 400, *de noorderlijcke deelen van Schotlant ingenomen, daer af zy oock met een eyge woort Schotlandt genoemt zijn.* 't Welck echter lange tijt te voren is geſchiet, indien men de Schotſche jaerboecken gelooven magh. Ferguſius de Tweede, die 't Rijck der Schotten in Britanje weêr opgerecht heeft, quam ook van hier, aen de welcke Patricius door Goddelijke voorſegging dit voorſeght had: *Schoon ghy heden gering en veracht in d'oogen uwer broederen ſchijnt, ſoo ſult ghy echter in korte tijt Vorſt en Heer van hen alle zijn.* En op dat men dit te beter gelooven ſou, ſoo voeght de Schrijver terſtont hier by: *Na verloop van weynigh tijdts heeft Ferguſius, naer de voorſegging van deſe Heylige man, het Vorſtendom in dit geheele lant verkregen; en ſijn kinderen hebben eeuwen lang geheerſcht.* Uyt *des ſelfs ſtam is geſproten de dapperſte Koning Edanus, ſoon van Gabrain, die Schotlant, 't welck Albania genoemt wordt, onderbracht, welcks nazaet noch heden by erffenis daer in heerſcht.*

In't leven van S. Patricius.

Graven van Vlſter. *Ioannes Curcy* heeft d'eerſte van de Engelſchen, onder de heerſchappy van Henrick de Tweede, dit Landtſchap aengetaſt, en, *Downe* en *Armach* verovert hebbende, het heele landt met oorlogh, of by overgeving ondergebracht, en wierdt d'eerſte Graef van Vlſter genoemt, die door ſijn voorſpoedige daden ſoodanige nijt tegen hem ontſtack, dat hy om ſijn deuchden, en om de ſonden van anderen in ballingſchap wierdt gedreven. Hy kreegh van Koning Ioan tot navolger *Hugo van Lacy*, jonger ſoon van *Hugo van Lacy*, Heer van Meth, die, bevel hebbende van hem met oorlogh te vervolgen, *door 't ſwaert* Graef van Vlſter geworden is; doch echter om ſijn oproerige baldadigheyt ſedert van de ſelve Koning Ian van ſijn ſtaet berooft, en eyndelijk weêr in genade aengenomen wierdt. Maer ick ſal, tot vaſter bewijs hier af, d'eyge woorden, uyt de Koninckliycke geſchriften van Yrlant getrocken, hier by voegen: *Hugo van Lacy, eertijts Graef van Vlſter, heeft geheel Vlſter, afgeſcheyden en uytgeſondert van alle Graefſchappen, van de Koningen van Engelant gehouden voor de dienſt van drie krijghslieden, ſoo dickwijls als de Koninckliycke dienſt uytgeroepen wierd; en nam aen alle keuren en inſettingen, die aen de Iuſticier en Ondergraef behooren, en heeft een eyge Cancelary gehouden, &c. En ſedert is geheel Vlſter gekomen in handen van Heer Koning Ioan, door 't misdrijf van de voorgenoemde Hugo, aen de welck Koning Henrick de Derde dat overgaf voor de tijt des levens van de ſelve Hugo: en na dat deſe Hugo geſtorven was, heeft Walter van Burgh de ſelve dienſt gedaen aen de Heer Eduward, zoon van Koning Henrick, toen Heer van Yrlandt, eer hy Koning was. De ſelve Heer Koning Eduward beleende de voorverhaelde Walter met het voorgenoemde landt Vlſter, dat de ſelve Walter, en ſijn erfgenamen dat ſouden hebben en houden voor de voorgeſeyde dienſt, ſoo vry en volkomen, gelijck de voorgedachte Hugo van Lacy dat gehouden had, uytgeſondert de beroepingen der Domkercken, en de heerſchappy der ſelver, en de keuren en wetten van de Kroon, te weten, van rooving, forſtal, brantſtichting en gevonde ſchatten, die Heer Koning Eduward voor hem en voor ſijn erfgenamen behouden heeft.* Deſe *Walter van Burgh*, die Heer van Connaught, en Graef van Vlſter was, teelde met d'eenige dochter van *Hugo van Lacy* ſeker Richard, Graef van Vlſter, die, vele ſwarigheden uytgeſtaen hebbende, in 't jaer 1326 ſtorf. Richard had een zoon, Ioannes van Burgh genoemt, die by ſijns vaders leven ſtorf, na dat hy met *Elizabeth Clare*, mede-erfgenaem van haer broeder *Gilbert Clare*, Graef van Gloceſter, Willem had geteelt, die op ſijn grootvader volghde. Deſe Willem, van de ſijnen in ſijn jonckheyt gedoot, liet een eenigh dochtertje na, Elizabeth genoemt, 't welck, aen Leonel, Hartogh van Clarence, gehuwt, ook een eenige dochter baerde, die gemalin wierd van *Edmund van Mortemer, Graef van Merche*, door 't welck het Graefſchap van Vlſter met *Connaught* aen de *Mortemers* gekomen is, en van hen, beneffens het Koninckrijck van Engelant, aen het geſlacht van Iorck, in de tijdt dat Eduward de Vierde, Koning van Engelant ſijn gewijd erfgoet, of *Domaine*, gelijck zy 't noemen, aen de Koninckliycke goederen voeghde. En toen in de ſelve tijt Engelandt door d'ontſteecking van een inlantſche oor-

In 't 7 jaer van Koning Ioan.

logh in partyſchappen geſcheurt wierdt, en d'Engelſchen, die hier woonden, uyt Vlſter weêr naer Engelant keerden, en daer hun deelgenootſchap vervolghden, hebben *O-Neal*, en anderen van Yrſche afkomſt deſe Lantſchappen ingenomen, en tot de grootſte woeſtheyt gebracht: ja ſoodanigh, dat dit Lantſchap, 't welck eertijts aen ſijn Graven een groote macht van gelt aenbracht, ſedert weynigh penningen aen de Koningen van Engelandt heeft gelevert.

Yrlandt verwaerlooſt.

En ſeker, de Godtvruchtigheyt en voorſichtigheyt der Koningen van Engelandt (indien 't my geoorloft is te ſpreken) is nergens in nalatiger, dan dat ſy alreê ſoo veel eeuwen lang verwarelooſen dit Landtſchap, ja geheel Yrlandt, in Godsdienſt voort te planten, in de gemeene Staet op te rechten, en in het leven der inwoonders tot ſedigheyt en menſchelijkheyt te brengen: doch ick ſal niet ſeggen of dit door traegheyt, karigheyt, of verwerpelijcke voorſichtigheyt geſchiedt. Maer het ſchijnt echter uyt ſijn eyge recht aen te perſſen, dat het niet verwaerlooſt ſou worden. Voorts, dit Eylandt is ſeer groot, naby gelegen, vet van gront, ongelooffelijk luſtigh van weyden, met veel boſſchen beſet, rijck van metael-aderen, ſoo iemant die opſocht, met vele vloeden beſproeyt, met veel havens verrijckt, die ſeer bequaem zijn om van daer naer de weelderighſte landen te varen, en daer af men groote tollen ſou konnen trecken, en een vruchtbare voedſter van menſchen, die, 't zy wy op hun gemoederen, of op hun lichamen ſien, tot alle ampten van vrede en oorlogh beſonderlijck dienſtigh konnen zijn.

ICk heb onlangs verhaelt dat ick van de O-Nealen, *die ſich voor Heeren van Ulſter uytgeven, ſpreken ſou, en overlang belooft, dat ick aen mijn grootſte vrient van de weêrſpannigheden, die ſy in onſe eeuw aengerecht hebben, ſou ſchrijven: en ſeker, ick wil mijn beloſte volſtandighlijk nakomen, ter gedachtenis van de gene, de welcke ik in ſijn leven geëert heb, en, ten hemel opgenomen, eeuwighlijck gedencken ſal. Ick ſegh dan dit tot een inleyding, dat alle 't gene, 't welck ick ſchrijven ſal, niet uyt onſeeckere geruchten van hier en ginder, of uyt gemeene koutingen; maer uyt d'eyge geſchriften der gener, die over de ſaken geſtaen, en daer by geweeſt hebben, kortelijck genomen is; en dit met ſoo oprechte vlijt der waerheyt, en met ſoo trou een geloof, dat ick niet twijffel of ick ſal by de liefhebbers der waerheyt, en by de gene, die de handel der Yren, ten meeſtendeel onbekent, begeeren te weten, aengenaem zijn; en dat ick oock niet berijſpt ſal worden, dan van de gene, die, als ſy quaet gedaen hebben, ſeer ſwarelijck konnen dragen dat ſy quaet hooren, en daer over vergramt worden.*

O-NEALES,

EN

Hun weêrſpannigheden in onſe tijt.

ICk ſal ſwijgen van *O-Neal de Groot*, die in Vlſter, en in een groot deel van Yrlandt, voor de koomſt van S. Patricius, door gewelt en wapenen de macht in handen had, gelijck oock van de volgende dingen, welckers geheugenis ſeer duyſter is. Dit geſlacht heeft ſedert de koomſt der Engelſchen in Yrlandt ſeer duyſter en onbekent geweeſt, behalven toen de Schot *Eduward Brus* ſich Koning van Yrlant verklaerde. Want in die oproerige tijt is *Dovenaldus O-Neale* uyt ſijn ſchuylhoecken te voorſchijn gekomen, en heeft in de brieven, aen de Roomſche Paus geſchreven, deſe tytel gebruyckt: *Dovenaldus O-Neal, Koning van Vlſter, en by erfrecht de ware erfgenaem van geheel Yrlandt.* Maer ſoo haeſt als deſe beroerte geſtilt was, is deſe nieuwe Koning verdwenen, en ſijn nakomelingen hebben ſich verborgen gehouden tot dat Engelant aengeſteecken wierd door een verderffelijcke fackel van oorlogen tuſſchen de Huyſen van Lancaſter en Jorck, die om de heerſchappy ſtreden, en tot dat d'Engelſchen, die hier in dienſt waren, Vlſter verlatende, dat ſy aen d'*Onealen* in bewaring gaven, weêr naer huys keerden, op dat yder ſijn Overſte te hulp ſou komen. Want *Henrick O-Neal*, zoon van *Oenus* of *Eugenius O-Neal*, nam toen tot gemalin de dochter van Thomas, Graef van Kildar, en ſijn ſoon *Con-More*, dat is, *Conus de Groot*, trouwde de dochter van Geraldus, Graef van Kildar, des moeders nicht, en, op de macht en achtbaerheyt der Graven van Kildar ſteunende, (die warelijck vele jaren lang de heerſchappy in Yrlandt hebben beſeten) hebben hun hooft hooger opgeſteken, en, wreede dwinglandy tegen 't volck plegende, en tot groote verwaentheyt geſtegen, de tytels van Vorſten, Hartogen, Marckgraven en Graven voor de naem van *O-Neal* verſmaed. *Conus*, de zoon van *Conus Bacco*, dat is, *de kreupele*, gebynaemt, is ſijn vader in de weerdigheyt van *O-Neal* gevolght, die een ſware vloeck tegen ſijn nakomelingen uytgeſproken heeft, ſoo ſy Engelſch leerden ſpreken, tarwe ſaeyden, of huyſen bouwden, om dat hy vreesde dat d'Engelſchen door deſe aenlockſelen in hun landen gelockt ſouden worden. Toen de macht van deſe aen Koning Henrick d'Achtſte verdacht, en de Koning, na het onderdrucken van 't geſlacht van Kildar, met welcks weêrſpalt hy ſich vermengt had, by hem oock verſchricklijck was, trock hy naer Engelandt, en, de naem van *O-Neal* afleggende, gaf alle 't zijn over in handen van de Koning, 't welck hy ſedert met ope brieven, onder 't groot ſegel van Engelandt, als een Leenheer, weêr ontfing, met de tytel van Graef van *Tir-Oen*, voor hem, en voor Matthæus, die t'onrecht voor ſijn zoon geacht wierdt, en voor hun erfgenamen, wettelijck van hun lijven geſproten; en Matthæus wierdt in de ſelve tijdt *Baron van Dunganon* gemaeckt. Deſe, tot aen 't vijftiende jaer van ſijn ouder-

Scoto-Chronicon l. 12, cap. 26.

Eerſte Graef van Tir-Oen.

dom

dom voor de zoon van een Dundalkſche Smit gehouden, wierdt van des Smits gemalin, eertijts Coni boelin, aen Conus tot zoon gelevert, en van hem daer voor aengenomen, en voor Ioannes (by hen *Shan* genoemt) en voor anderen, die hy met ſijn wettige gemalin geteelt had, geſtelt. Shan, ſiende dat de baſtert boven hem geſtelt, en tot ſoo hoogh een eer verheven wierd, kreegh ſchichtighlijck een afkeer van ſijn vader, en betoonde ſoo groot een haet met bittere vyantſchap tegen Matthæus, dat hy hem van kant hielp, en ſijn vader met onbetamelijcke overlaſt ſoodanigh plaeghde, met te poogen hem uyt de heerſchappy, goederen en ſtaten te ſtooten, dat hy, van ſware droefheyt overwonnen, uyt dit leven verhuysde. Shanus, terſtont verkoſen, en tot *O-Neal* afgeroepen, taſtte ſijns vaders erfdeel aen, en vervolghde heftighlijck Matthei zonen, om ſelf ſeker van hen te zijn: maer ſy geraeckten met de vlucht wech. Doch Brianus, d'oudtſte zoon, wierd niet lang daer na van *Mac-Donell Totan*, uyt het geſlacht der *O-Nealen* geſproten, door 't beleyt van Shanus, gelijck men ſeght, gedoot. Hugo en Cormacus ontſnapten door 't behulp der Engelſchen, en zijn noch overigh. Shanus, een man van onbeſuysde wreetheyt, de beſtiering dus in handen gekregen hebbende, begon een laſtige dwinglandy tegen de Grooten van Vlſter te plegen, en beroemde ſich dat *Mac Gennys*, *Mac Guir*, *Mac Mahon*, *O Realy*, *O Hanlon*, *O Cahan*, *Mac Brien*, *O Hagan*, *O Quin*, *Mac Canna*, *Mac Cartan*, *Mac Donell Galloglaſſe* ſijn onderworpelingen waren.

Shanus of Ioannes O-Neal.

Toen Henrik Sidney, in die tijt Iuſticier, in 't afweſen van d'Onderkoning Suſſex, dit van hem afvorderde, gaf hy aen hem tot antwoort, dat hy, die een ware en wettige ſoon en erfgenaem van Conus was, als van een wettige gemalin geboren, ſijns vaders erfgoet aengetaſt had: dat Matthæus de ſoon van een Dundalkſche ſmit, en van een ſmit geteelt, en na 't huwelijck van de ſelve met ſijn gemalin Aliſona geboren was, en echter van de moeder bedriegelijck tot ſoon by Conus voorgeſtelt, op dat ſy 't erfdeel en de waerdigheyt van *O-Neal* aen ſich ſou trecken: dat, ſchoon hy dit leed, echter geen ander van de ſtam der *O-Nealen* dit ooyt lijden ſou: wat d'ope brieven van Henrick d'Achtſte aenging, dat die niet t'achten waren, dewijl Conus over het gene, dat hy den Koning in handen leverde, geen meer recht had, dan voor ſoo lang als hy leefde: dat hy niets daer af moght overgeven, dan met toeſtemming der Grooten, en van 't volck, van 't welck hy tot *O-Neal* verkoſen was: dat duſdanige geſchriften krachteloos waren, 't en waer de ware erfgenaem van 't geſlacht met d'eed van twaelf mannen eerſt opentlijck aengeweſen wierd, 't welck in deſe ſaeck geenſins geſchiet was: dat hy naer goddelijcke en menſchelijcke rechten de ware erfgenaem was, te weten d'eerſtgeboren ſoon van ſijn vader wettelijck geteelt: dat hy met eendrachtige toeſtemming der Grooten, en van 't volck tot *O-Neal* verklaert was, naer des vaderlandts wet van *Taniſtria*, volgens welcke een man van rijpe ouderdom voor een jongen, en een vaders broeder voor deſe neef, welcks grootvader de vader overleeft heeft, geſtelt moet worden; en dat hy geen meer macht over de Grooten van Ulſter aen ſich had getrocken, dan ſijn voorouders in voorgaende tijden (gelijck hy met openbare geſchriften ſou konnen bewijſen) met recht gepleeght hadden. Hy verwon echter ſedert *O-Raylius*, ſette *Callogh O-Donell* met ſijn kinderen in de gevangenis, roofde des ſelfs gemalin, by de welcke hy in overſpel kinderen kreegh, en roofde ſijn kaſteelen, landen en ſchatten, en droegh ſich als Koning van Vlſter.

Doch toen d'Onderkoning Thomas, Graef van Suſſex, om deſe baldadigheyt te weeren, een heyr vergadert had, trock Shanus, (verſchrickt zijnde, en door ſijn vrient Giraldus, Graef van Kildare, overreed, die van Koningin Maria weêr in ſijn volle beſitting geſtelt was,) naer Engelant, en viel ootmoedighlijck voor de voeten van de Koningin Elizabeth, die hem met alle beleeftheyt ontfing, en, na dat hy d'eed van getrouwheyt gedaen had, weêr naer huys ſond, daer hy ſich allengs tot alle menſchelijckheyt en beleeftheyt gewende; de Schotten uyt Vlſter, na de doodt van *Iacob Mac-Conell*, hun overſte, verdelghde; ſich ſelf en de ſijnen in plicht hield; de kleyne van overlaſt beſchermde, en echter alle baldadigheyt tegen de Grooten betoonde, die, om ſijn onverdragelijck gewelt af te weeren, hulp van d'Onderkoning verſochten; 't welck hem ſoodanigh in felheyt ontſtack, dat hy *Mac-Guir*, Heer in *Fermanagh*, die hem heymelijck aengeklaeght had, met vuur en ſtael uyt ſijn wooning verdreef, de hooftkerck van Armagh met vuur verbrandde, en Dundalk belegerde, doch ſonder iets uyt te rechten, vermits de beſettelingen dappere tegenſtandt boden, en *Willem Sarfeild*, Overſte te Dublin, met het puyck der burgers tegen hem aenquam. Hy verdelghde echter d'omgelege landtſchappen, die alle overlaſten van d'oorlogh moeſten lijden. D'Onderkoning Sidney, om de woedende baldadigheyt van deſe man te bedwingen, voerde ſelf een heyr tegen hem, en ſond ſeer voorſichtighlijck te ſcheep voor uyt naer de noorderzijde van Yrlandt Eduard Randolf, een oudt vermaert krijghsman, met ſeven vaendelen voetknechten, en een regement ruy-

Thomas Graef van Suſſex Onderkoning.

Henrick Sidney, Onderkoning, 1565.

ruyters, die by *Dirry* aen *Loghfoil* ſijn leger opſloegh, om deſe weêrſpannige van achter te parſſen. *Shanus*, hier voor bevreeſt, trock derwaerts, met alle ſijn krijghsbenden, om hem te verdrijven. Maer Randolf, de ſijnen in ſlaghordening ſtellende, ſtortte op hem in, en, met groote roem ſijn leven voor 't vaderlandt opofferende, verplette hem ſoodanigh, dat hy ſedert nooyt beſtandigh was, en, elders in kleyne ſchermutſelen geſlagen, allengs van de ſijnen verlaten wierd: in voegen dat hy voornam met een ſtrop om de hals voor d'Onderkoning te verſchijnen, om genade en barmhertigheyt van hem te verſoecken. Maer ſijn Schrijver ried hem dat hy eerſt de vrientſchap der Schotten onder *Alexander Oge*, dat is, *de Ionge*, die de ſomer in *Claneboy* overgebracht hadden, ſou beproeven. Hy, *Surley Boy*, Alexanders broeder, die hy lang gevangen had gehouden, voor uyt geſonden hebbende, trock ſelf oock by hen, met de geroofde gemalin van *O-Donell*, wierd vriendelijck ontfangen, en met weynigen in de hut toegelaten, daer ſy, wel gedroncken hebbende, in gekijf uytborſten, uyt oorſaeck van *Iacob Mac-Conell*, Alexanders broeder, die van *Shanus* gedoodt was, en oock om het ſchenden van Iacobs ſuſter, die van *Shanus* getrouwt en verſtooten was: in voegen dat *Alexander Oge*, en *Mac-Gillaſpic*, ſijn broeder, in wraeck uytbarſtende, op de wenk, die ſy aen malkander gaven, hun ſwaerden trocken, en *Shanus* aentaſtten, en met onderlinge wonden doodden; daer in 't jaer onſer Saligheyt 1567 de vrede voor het Landtſchap op volghde.

Weynigh tijdts hier na wierden de Staten van 't Rijck te Dublin vergadert, door welckers autoriteyt *Shanus* veroordeelt, en de Koningin, en haer nakomelingen met byna alle de Landtſchappen en heerſchappyen van Vlſter begiftight wierden. Men maeckte oock een wet, dat niemant voortaen de naem en tytel van *O-Neal* voor ſich aennemen ſou. Sy wierd echter korts daer na aengenomen van *Turlogh-Leinigh*, broeders ſoon van *Conus-More O-Neal*, onlangs genoemt, een man van ouderdom, en dieshalven oproeriger, en te meer om dat hy voor de ſonen van *Shanus O-Neal*, en voor Hugo, Baron van *Dunganon*, vreeſde, ſchoon hy ſijn dochter tot gemalin aen Hugo gegeven had, die hy echter ſedert verſtiet, na dat hy een ander gemalin by haer ingebracht had. Deſe *Turlogh*, ſeer gedienſtigh en gehoorſaem aen de Koningin van Engelandt, deê d'Engelſchen geen moeyten aen, maer kantte ſich heftelijck tegen ſijn gebuur *O-Donell*, en tegen de Schotſche Eylanders, van de welcken hy *Alexander Oge*, die *Shanus O-Neale* gedoodt had, in een ſchermutſel verſloegh. Hugo, Matthæus ſoon, die *Baron van Yrlandt*. *Dunganon* genoemt, en een wijl by de ſijnen, en een wijl in Engelant in de beſcherming der Edelen geleeft had, begon het hooft uyt de geringe ſtaet des levens op te ſteken, en, van Koningin Elizabeth tot Ritmeeſter in d'oorlogh tegen de weêrſpannige Graef van Deſmond gemaeckt, met een jaerlijckſche onderhouding van duyſent marcken, betoonde overal groote dapperheyt tegen de weêrſpannigen, en gaf eyndelijck een ſmeeckſchrift in 't Parlement, daer door hy verſocht dat het, uyt kracht van de machtbrief, aen ſijn grootvader verleent, aen hem veroorloft moght zijn de tytel en plaets van *Graef van Tir-Oen* te nemen, en ſijns grootvaders erffenis aen te taſten. De tytel en plaets van *Graef van Tir-Oen* wierd terſtont aen hem toegeſtaen: maer wat d'erffenis aengaet, dewijl door 't verwijſen van *Shanus O-Neal* de Koningen van Engelandt daer in geſet waren, ſoo wierd dit aen Koningin Elizabeth geſtelt, die 't ſelve ſeer gunſtighlijck aen hem overgaf, om ſijn getrouwe dienſten, die hy beweſen had, en noch bewijſen ſou. Dit geſchiedde echter ſoodanigh, dat men het landt eerſt ſou bepalen, en de twee plaetſen, tot beſetting bequaem, bewaren, en voornamelijck de veſting aen *Blackwater*, en dat men op de ſoonen van *Shanus* en *Turlogh* toeſien ſou; en dat men aen hem geen autoriteyt over de geburige Vorſten buyten 't Graefſchap *Tir-Oen* toelaten ſou. Hy, deſe voorwaerden gaerne aengenomen hebbende, bewees groote danckbaerheyt, en beloofde dat hy al 't gene, 't welck hy door ſijn vlijt, macht en neerſtigheyt om ſoo groote weldaden doen kon, doen ſou. En ſeker, hy was niet gebreckelijck in ſijn belofte, en liet niets na van alle gedienſtigheden, die men van een getrouw onderdaen te verwachten heeft. Sijn lichaem was bequaem om arbeyt, waken en honger uyt te ſtaen, ſijn naerſtigheyt was groot, ſijn gemoed ſtrijdtbaer, en tot groote ſaken dienſtigh. Hy had groote wetenſchap van d'oorlogh, en was met een vernuft begaeft, dat ſware en gewichtige dingen kon aenvangen; ja ſoodanigh, dat veel toen voorſeyden, dat hy tot het grootſte quaet, of tot het grootſte goet van Yrlant geboren was. Wijders, hy gaf ſoo klare blijcken van ſijn deught en getrouwheyt, dat, door bemiddeling van de Koningin, *Turlogh Leinigh* op ſekere voorwaerden ſijn heerſchappy aen hem overgaf. En toen deſe geſtorven was, nam hy (ſchoon door de wet ten hooghſten verboden) de tytel van *O-Neal* tot ſich, en ontſchuldighde ſijn bedrijf hier meê, dat geen anderen die aentaſtten ſouden, met belofte van die weêr af te leggen, en verſocht echter ernſtelijck dat men hem hier toe niet dwingen ſou.

Hugo O-Neal, Graef van Tir-Oen.

In deſe tijdt wierd de machtige Spaenſche 1588.

vloot, die't op Engelandt gemunt had, van malkander verſtrooyt; en vele ſchepen, weêrkeerende, vergingen in de Vergiviſche zee, en veel van de Spanjaerden wierden door de ſchipbreuck aen de ſtrant van Yrlandt geworpen, van de welcken (gelijck men aenwees) de *Graef van Tir-Oen* vele ter herbergh heeft ontfangen, en met hen raedt gehouden om met de Koning van Spanjen een heymelijck verbont aen te gaen. Hy wierd hierom (en ſeker met geen kleyn bewijs) aengeklaeght van *Hugo Ne-Gaveloc*, (dat is, *in banden*, dus genoemt om dat men hem lang in banden gehouden had) natuerlijcke ſoon van *Shanus O-Neal*, die, ſedert gevangen, door't bevel van de ſelve Graef verworght wierd, ſchoon men ſwarelijk iemant kon vinden, die de handt aen hem wilde ſlaen, uyt eerbiedigheyt tot het bloet der *O-Nealen*. Elizabeth, van vele goeden aengeſocht, bewees genade van deſe onbeſuyſde en wreede broedermoort aen de Graef, volgens haer Koninclijcke goedertierentheyt, en de hoop, die ſy van hem, met berouw om vergiffenis ſmekende, ontfangen had. Maer 't gene, 't welck hem tot aen 't hert trof, was dat d'Onderkoning de naem van *Mac-Mahon* in 't Landtſchap, naeſt aen hem gelegen, verdruckt, en, om 't vermogen van een machtigh geſlacht te verſwacken, 't Landtſchap onder vele verdeelt had: want hy vreeſde dat aen hem, en aen d'andere Heeren van Vlſter deſgelijcks gebeuren ſou. In deſe tijdt ontſtont 'er heymelijcke vyantſchap tuſſchen de Graef en Henrick Bagnall, Maerſchalck van Yrlandt, welcks ſuſter de Graef tot ſijn gemalin gerooft had. De Graef klaeghde, dat het gene, 't welck hy in Vlſter met ſijn bloet en ſweet weêr in gehoorſaemheyt van de Vorſt gebracht had, tot nut en vrucht van de Maerſchalck, en niet van hem gedijde; dat de Maerſchalck, ſnoode menſchen tot getuygen opgemaeckt hebbende, hem t'onrecht met het misdrijf van gequetſte Hoogheyt betichtte; en *Willem Fitz-Williams*, toen Onderkoning, en naer ſijn ondergang trachtende, tot ſijn aenklager had bekocht, en dat men ſijn leven had belaeght. En ſeker, d'Onderkoning vond geloof in 't Koninclijck hof van Engelandt, tot dat de Graef door brieven, naer Engelandt geſonden, ſich aenbood om in 't Gerecht van Engelandt, of van Yrlandt te verſchijnen. Men houdt echter voor ſeker dat hy en de Heeren van Vlſter omtrent in deſe tijdt ſich in heymelijcke ſamenkomſten verbonden, dat ſy de Roomſche Godtsdienſt ſouden beſchermen, (want de weêrſpalt wordt overal met de deckmantel van Godtsdienſt bekleet;) dat ſy geen Burghgraven noch beſettelingen in hun landen ſouden lijden; dat ſy malkander in hun rechten ſouden voorſtaen, en 't gewelt der Engelſchen verdrijven. *Mac-Gwire*, een man van oproerige geeſt, wierd eerſt voortgeſtuwt om de trompet te ſteken. Hy, van luſt tot plunderen aengeprickelt, viel op ſijn geburen, trad in *Connaught*, in 't geſelſchap van de Prieſter Gauranus, die, van de Paus tot Primaet van Yrlandt geſtelt, aen hem beval dat hy, op Godt vertrouwende, het geval ſou beproeven, met belofte van dat alles een voorſpoedige uytgang hebben ſou. Maer 't gebeurde echter heel anders; want *Mac-Gwire* wierd door de dapperheyt van Richard Bingham in de vlucht geſlagen, en de Primaet met vele anderen gedoodt. *Mac-Gwir* borſt ſedert tot weêrſpannigheyt uyt. De Graef, met de Maerſchalck, uyt benijding van 't ampt, deſe *Mac-Gwir* vervolgende, ontfing een ſware wonde met groote lof van ſijn dapperheyt. Doch hy, ſijn ſekerheyt bevorderende, verſekerde ſich van de ſonen van *Shanus O-Neal*, op dat ſy niet hinderlijck aen hem ſouden zijn; en, verſocht zijnde, wilde hen geenſins weêr vry laten; maer, iets anders by der handt vattende, klaeghde ſwarelijck over 't gewelt van d'Onderkoning, Maerſchalck en beſettelingen, 't welck hy echter ſedert ſoo bedecktelijck droegh, dat hy, als alles vergeten hebbende, op de beloofde trou by d'Onderkoning quam, ſich ſelf onderſtelde, en, alle gehoorſaemheyt belooft hebbende, weêr naer huys keerde.

Willem Fitz-Williams wierd ondertuſſchen uyt Yrlandt ontboden, en Willem Ruſſell tot Onderkoning in ſijn plaets geſtelt. De Graef quam gewillighlijck by deſe, en beloofde ſeer breedelijck dat hy al 't gene, 't welck aen hem bevolen wierd, gaerne ſou doen, en deê gelijcke beloften in de brieven, die hy aen de Raetsheeren van Engelandt ſont; en verſocht ſeer ernſtelijck dat hy van de Koningin weêr in de voorgaende gunſt ontfangen moght worden, daer hy, door de verdichte aenklachten ſijner vyanden, buyten ſijn ſchult uytgevallen was. De Maerſchalck Bagnall, daer tegenwoordigh zijnde, en, deſe aenbiedingen ſiende, beſchuldighde de Graef, dat hy heymelijck *Mac-Gwir*, met de Primaet, hier voor genoemt, in *Connaught* geſonden; en verborge dingen met *Mac-Gwir*, en *O-Donell*, en vele andere eedverwanten verhandelt had; daer by, dat hy hen, door *Cormac Mac-Baron*, broeder van de Graef, en door Conus, baſtert-ſoon van de Graef, geraden had *Monaghan* te verwoeſten, en hulp had gedaen om *Inis-Kellin* te belegeren: voorts, dat hy door dreygen de Capiteynen van *Kilulto* en *Kilwarny* van de getrouheyt tot hun Vorſt afgetrocken had. Men overwoegh dieshalven ſeer ernſtelijck onder de Raetsheeren van 't Rijck, of men de Graef vaſt houden ſou, om t'antwoorden. D'Onderkoning ſtaende op vaſthouden: maer het mee- 1594.

meerendeel, of door een ydele vrees, of door groote gunſt tot de Graef, rieden tot loslaten, en de ſaeck tot op een ander tijdt uyt te ſtellen. D'Onderkoning moeſt ſich, hoewel ongaerne, naer hen, als 't grootſte getal, en in de ſaken van Yrlandt beſt ervaren, voegen. Men liet hem dieshalven los, ſonder ſijn aenklagers, die daer tegenwoordigh waren, te hooren. Dit baerde groote angſt in de Koningin, toen ſijn booſe raden en daden aen yder bekent wierden; en de Koningin ſelve had te voren gewaerſchuwt, dat men hem vaſthouden ſou, tot dat hy 't misdrijf, dat hem voorgeworpen was, verantwoort en vernietight had. Toen de Graef weêr t'huys gekeert was, en hoorde dat 'er een nieuwe verſtercking van krijghsvolck uyt Engelandt, en dertien hondert oude ſoldaten uyt Nederlant, die onder Ian Norrits in 't Armoriſch Britanje geſtreden hadden, aenquamen, en d'Engelſchen het alreê op *Ballishanon* en *Belyk*, kaſteelen aen d'uytgang van de binnenzee, gemunt hadden, beſtormde hy, heel vertwijffelt zijnde, uyt groote onvoorſichtigheyt de veſting aen *Blackwater*, langs de welcke d'ingang in *Tir-Oen*, ſijn Landtſchap, openſtondt, en veroverde de ſelve by overgeving. Hy, met ſich ſelf ſtrijdigh, en hevigh van gemoed zijnde, bood door brieven zijn hulp aen den Graef van Kildar, tegen 't gewelt van d'Onderkoning; beloofde aen de Graef van Ormond, en aen Henrick Wallop, Onderſchatmeeſter van 't Rijck, dat hy in ſijn trouw volharden ſou; en badt Ian Norrits, tot Generael geſtelt, door brieven dat men ſachtelijcker met hem ſou handelen, en hem niet tot het verſaken ſijner trouw, tegen ſijn wil, parſſen. De Maerſchalck Bagnall onderſchepte deſe brieven aen Norrits, en verdruckte die tot ſijn groot nadeel, gelijck de Graef ſedert geklaeght heeft: want hy wierd terſtont vyandt van 't vaderlandt en verrader door d'openbare ſtem van d'afroeper verklaert. De weêrſpannigen hadden in deſe tijdt in Vlſter by ſich omtrent duyſent ruyters, en 6280 voetknechten, en in *Connaught* 2300, die alle ter believen van de Graef ſtonden, en ten meeſtendeel niet onkundigh in de krijghshandel, ja in de wapenen wel geoeffent waren; want d'Onderkoning I. Perrot had uyt yder Heerlijckheyt van Vlſter ſeker getal van mannen opgeſchreven, die ſich in de wapenen oeffenden, om de Hebridiſche Schotten tegen te ſtaen. Daer waren oock vele, in d'oorlogh van Nederlandt ervaren, die hy, door een onvoorſichtige raet voor 't aenſtaende, derwaerts had doen voeren. Het getal der benden, die 't met d'Engelſchen hielden, was niet minder, over de welcken I. Norrits, in de Nederlandtſche oorlogh vermaert, het opperſte gebied had. Hy bedreef echter niets, dat gedenckwaerdigh is, vermits 'er twiſt en vyantſchap tuſſchen hem en d'Onderkoning ontſtaen was; en veel tijdts met rooven, beſtant van wapenen, en ſamenſpraken verſleten wierd. Eenige oorloghs-lieden ſchepten ſonder twijffel vermaek in d'oorlogh ſlepende te houden; en de Graef verwachtte byſtant uyt Spanjen.

Maer onder de ſamenſpraken is deſe wel de voornaemſte, die twee Afgevaerdighden, *Henrick Wallop*, Onderſchatmeeſter van 't Rijk, en *Robert Gardener*, eerſte Iuſticier, ſtatige mannen, door hun beleyt vermaert, met de *Graef van Tir-Oen*, en met *O-Donell* hielden, in de welcke yder 't gene, dat hy te ſeggen had, inbracht. De Graef klaeghde, dat de Maerſchalck *Henrick Bagnall* hem heymelijck van de vrucht ſijns arbeyts had berooft, en door leugenen en bedrogh uyt de gunſt van de Koningin, en uyt ſijn ſtaet geſtooten; en ſijn brieven, aen d'Onderkoning, Norrits, en aen anderen geſonden, onderſchept en opgehouden, tot ſijn groote ſchade; oock dat hy hem de bruytſchat, die ſijn gemalin toegeweſen was, onthield; en betuygde dat hy nooyt iets met d'uytheemſche Vorſten had gehandelt voor dat hy verrader verklaert was. Hy verſocht dieshalven ſeer ootmoedighlijck, dat men 't misdrijf aen hem, en aen de ſijnen ſou vergeven; dat men hen weêr in hun volle beſit ſou ſtellen, en hen hun Godtsdienſt ongemoeyt laten plegen, ('t welck echter altijdt toegelaten wierd) dat de Maerſchalck duyſent ponden van Engelſche munt tot een huwelijksgift van ſijn gemalin, die alreê overleden was, ſou betalen; dat men geen beſettelingen, Burggraven, of eenigh ander amptman in ſijn Graefſchap ſou ſtellen; dat men de bende van vijftigh ruyters, die hy in beſolding van de Koningin gevoert had, hem weêr ſou geven; en dat de gene, die de ſijnen uytgeplondert hadden, geſtraft ſouden worden. *O-Donell*, de trou en oprechtigheyt van ſijn vader en voorvaders aen de Koningen van Engelandt verhaelt hebbende, klaeghde dat *Boinus*, een krijghsoverſte, van d'Onderkoning Perot met een krijghsbende in ſijn lant geſonden, onder ſchijn van 't volck tot zedigheyt te gewennen, van ſijn vader (aen de welck hy ſedert alle ongelijck bewees) vriendelijck ontfangen was, die eenige plaetſen aen hem toewees: maer dat deſe ſeker baſtert tot de waerdigheyt van *O-Donell* had verheven; dat d'Onderkoning, door een uytgeſonde ſchip, hem ſelf had doen nemen, en onſchuldigh in de gevangenis geſtuwt, en, tot dat hy door Godts beleyt verloſt was, ongerechtelijck had gehouden; dat oock d'Onderkoning *Fitz-Williams Owenus O-Toole*, van de *O-Donell* van dit geweſt op d'openbare trou ontboden, ſeven jaren lang ontſchuldigh

1595 *de* 12 *van Iunius.*

digh in de gevangenis had geſet, en des ſelfs geburen in *Fermanaugh* met onverdraeghlijck gewelt belaſt, en dat hy geen andere middel tot ſijn behouding had geſien, dan met aen ſijn geburen, die oock gedruckt wierden, hulp te bewijſen. Hy verſocht gelijcke dingen, als de Graef, en oock eenige kaſteelen, en goederen in 't Graefſchap *Slego*, die hy met recht aen hem toegeeygent had. *Shan Mac Brian Mac Phelim O-Neal* klaeghde dat de Graef van Eſſex hem t'onrecht het eylandt *Magie*, en Henrick Bagnall hem de Baronny van *Maughery-Mourn*, beyde de goederen ſijner voorouders, ontrocken, en hem in banden gehouden hadden, tot dat hy, gedwongen zijnde, ſijn recht aen Bagnall overgaf; behalven noch ontellijcke andere overlaſten, die hy van de beſettelingen te *Knoc-Fergus* geleden had. *Hugo Mac-Guir* breydde ten breetſten uyt de baldadigheyt der naeſte beſettelingen in 't vee wegh te rooven, en dat de Burghgraef, in ſijn landen geſonden, het hooft van ſijn naeſte vrient afgehouwen, en vertreden had. *Erianus Mac-Hugh Oge*, *Mac-Mahon* en *Evert Mac Couley* klaegden, behalven andere dingen, dat d'Onderkoning *Fitz-Williams*, die meer van gelt hield, dan van 't goede en 't eerlijcke, door geſchenken bewogen, *Hugo Roe* in de waerdigheyt van *Mac-Mahon* beveſtight, en hem ſedert, om dat hy d'opgeleyde boete met vliegende vaendels, naer de gewoonte van 't vaderlandt, gevordert had, opgehangen, en, om de naem van *Mac-Mahon* uyt te wiſſchen, ſijn erffenis aen vreemden overgegeven had. Om kort te gaen; yder verſocht het gene, dat ick hier boven verhaelt heb. Toen d'Afgevaerdighden oordeelden, dat ſommige dingen recht en billijck waren, en d'anderen aen de Koningin geſtelt moeſten worden, en voorwaerden tegen de weêrſpannigen voorſtelden, meenden d'Yren, alreê baldadigh geworden, dat deſe Afgevaerdighden ſoo ongerechtigh waren, dat men een eynde van 't beſtant maekte, dat voor een korte tijdt beſloten was: ſchoon de Koningin toen, en oock ſedert, om het menſchelijck bloet, en oock om haer gelt te ſparen, gaerne tot alle voorwaerden van vrede, die niet onbetamelijck voor haer Majeſteyt waren, gekomen ſou hebben.

Lord Generall of the Army.

Toen de tijdt van 't beſtant verloopen was, trock Norrits, aen de welcke d'Onderkoning in ſijn afweſen, door 't bevel van de Koningin, het opperſte beleyt van d'oorlogh bevolen had, tegen de Graef. D'Onderkoning vervoeghde ſich echter by hem; en ſy trocken met ſoo groote ſchrick der weêrſpannigen tot aen Armach voort, dat de Graef, de veſting aen *Blackwater* verlatende, d'omleggende dorpen, en de ſtadt *Dunganon* in kolen ſette, ſijn huys, dat daer ſtondt, ten meeſtendeel verwoeſtte, en ſchuylhoecken om ſich te verbergen ſocht; dewijl ſy niet verder konden trecken, om dat ſy van krijghs-behoefte niet genoegh verſien waren: in voegen dat ſy de Graef in ſijn eyge landt voor verrader verklaerden, en, in de kerck van Armach beſetting gelaten hebbende, weêrom keerden. De Graef had gedurighlijck 't oogh op hen, die weêrkeerden, en echter de beſetting te *Monaghan* verſterckten. Toen ſy naby aen *Dundalk* gekomen waren, beval d'Onderkoning dat Norrits d'oorlogh, volgens de macht, die hy van de Koningin ontfangen had, vervolgen ſou, en trock, na dat ſy vele redenen vol dienſtwilligheydt tot malkander geſproken hadden, naer Dublin, en verſorghde voorſichtighlijck in de ſaken van *Leinſter*, *Connaught* en *Mounſter*. 1595, 18 *Julius*.

Norrits bleef in Vlſter, ſonder echter iets, dat voor ſoo treffelijck een man betamelijck was, uyt te rechten, of uyt nijt tot d'Onderkoning, of door afwijcking van 't geluck, dat eyndelijck de groote Veldt-overſten verlaet, of uyt gunſt tot de Graef, die by hem ſoo hoogh in gunſt, als by d'Onderkoning in haet was. Want Norrits beſchuldighde d'Onderkoning dat hy, onredelijck tegen de Graef, meende dat men geen vrede met hem aengaen kon, als of de Graef niets anders ſocht dan tijdt te winnen, om dat hy uyt Spanjen onderſtant verwachtte; terwijl hy, redelijcker en lichtgelooviger, groote hoop, van dat de Graef tot voorwaerden van vrede te brengen ſou zijn, ontfangen had. En ſeker, deſe liſtige wiſt deſe hoop ſoodanigh in Norrits te voeden, dat hy een geveynſde onderſtelling, met ſijn handtmerck onderteekent, aenbood, en, op ſijn kniejen gevallen, ootmoedighlijck om vergiffenis bad. Hy handelde ondertuſſchen ernſtelijck met geheyme brieven en gebeden door ſijn Afgevaerdighden met de Spanjaert, op dat die onderſtandt aen hem ſenden ſou. Deſe handeling liep ſoo verre, dat de Spanjaert in 't heymelijck twee Gemachtighden aen de weêrſpannigen ſond, die met hen verdroegen, dat, ſoo de Spanjaert een heyr, bequaem om d'Engelſchen te verſlaen, ter geſette tijdt overſond, ſy hun krijgsbenden daer by ſouden voegen; en, ſoo hy de koſten van d'oorlogh wilde betalen, alle voorwaerden van vrede verwerpen. *O Rorck*, *Mac-William* en anderen onderteekenden dit verdragh, maer niet de Graef ſelf, die een verder geſicht had, ſchoon men niet twijffelt dat hy dit toegeſtaen heeft. De Graef ſond de brieven van de Spanjaert, die vol van beloften waren, onder een liſtige ſchijn van gedienſtigheyt, aen d'Onderkoning, en, gelijckelijck op de ſekere hoop van de Spaenſche onderſtant ſteunende, ſprong weêr achter-

terwaerts van de ſchriftelijcke onderſtelling, en van de trouw, die hy aen Norrits had belooft; 't welck Norrits, door ſijn lichtgeloof bedrogen, ſtrengelijck en met gramſchap van hem eyſchte, te meer om dat hy hem ſoo krachtelijck voorgeſproken had. Maer hy, die ſich naer de gelegentheyt des tijdts wiſt te voegen, quam weêr in geſpreck met Norrits, en de Geheymſchrijver Fenton, en, gijſſelaers gegeven hebbende, maeckte vrede, of eer verdragh, 't welck hy ſedert met gelijcke lichtvaerdigheyt brack; klagende dat hy niets anders kon vermoeden, dan dat men bedriegelijck met hem handelde, om dat 'er ſoo weynigh eendracht tuſſchen d'Onderkoning en Norrits was; dat oock de gene, die in d'Onderkonings naem met hem van vrede handelden, ſoo onwaerdighlijck van hem gehouden wierden; en om dat d'Onderkoning niets dan van oorlogh roemde, en de ruyterbenden uyt Engelandt verſterckt waren; en om dat hy de brieven van de Spanjaert, hier voor gedacht, by hem hield; en de Maerſchalck, ſijn bitterſte vyant, toen met nieuwe bevelen uyt Engelandt weêrgekeert was.

Hy verwoeſtte dieshalven de bygelege ackers, verbrandde de vlecken, en voerde alderhande roof meê, en, ſedert door 't geweten ſijner booſe daden aengeprickelt, en verſtaende dat men beſigh was met vrede tuſſchen Engelandt en Spanjen te maken, verſocht eyndelijck oock ſamenſpraken, en voorwaerden van vrede. 't Verdriet my al d'ontſchuldigingen, daer meê hy ſich verſchoonde, te verhalen. Om kort te gaen, ſoo haeſt als hem eenigh gevaer van d'Engelſchen boven 't hooft hing, ſoo wiſt hy met ſijn aengeſicht, gelaet en woorden ſich ſoodanigh, ſchoon geveynſdelijck, t'onderſtellen, en ſoo groot berouw van ſijn misdaden te toonen, dat hy hen op tuyl hield, tot dat de gelegentheyt van hem te vervolgen voorby was, en de krijghsbenden door noot van malkander geſcheyden waren. Voorts, de traegheyt der krijghs-overſten in Yrlandt, de ſpaerſaemheyt der Raetsheeren in Engelandt, en d'aengeboren ſachtmoedigheyt van de Koningin, die de roovery der weêrſpannigen (want men mocht het geen oorlogh noemen) ſonder bloetſtorting wenſchte te beſlechten, brachten lichtelijck te weegh dat men hem altijdt geloofde, en dickwils hoop van vergiffenis aenbood, op dat hy niet hardneckigh ſou worden.

Baron van Burough Onderkoning, 1597.

Toen in 't jaer 1597 geheel Vlſter aen gene zijde van *Dundalk*, behalven ſeven beſette kaſteelen (te weten, *Newry*, *Knoc-Fergus*, *Carlingford*, *Greene-caſtle*, *Armagh*, *Dondrom*, en *Olderfleete*) en byna geheel *Connaught* afgevallen was, wierd Thomas, *Baron van Burough*, een man vol moed en verſtants, tot Onderkoning naer Yrlandt geſonden. De Graef verſocht in deſe ſelve tijt door brieven ſtilſtant van wapenen; en het ſcheen dienſtigh hem die voor een maent lang toe te ſtaen. Toen de maent verſtreken was, trock d'Onderkoning, ſijn krijghsbenden te ſamen getrocken hebbende, en om in 't begin van ſijn heerſchappy een goet werck te doen, en een goede naem te verkrijgen, met ſijn heyr tegen de Graef, en, hem in d'engten ontmoetende, ſtreed een ſorgelijcke ſtrijt tegen hem, maeckte door ſijn dapperheyt een ope wegh, en veroverde kloeckmoedighlijck de veſting aen *Blackwater*, die weêr verſterckt, en een ingang in 't Graefſchap *Tir-Oen*, en, behalven de boſſchen en moeraſſchen, d'eenige vaſtigheyt voor de weêrſpannelingen was; en maeckte hier meê kenbaer dat hy al de gene, die hem tegenſtonden, lichtelijck verſlaen ſou. In de ſelve dagh, in de welck deſe veſting gewonnen wierd, en terwijl d'Onderkoning en 't heyr Godt van deſe verwinning bedanckten, ging ſchichtelijck de wapenkreet op, om dat de vyandt ſich van de bygelege bergh vertoonde. Henrick, Graef van Kildar, trock met ſijn regement ruyters, en met eenige vrywilligen uyt d'Adel terſtont tegen hem, die, aengetaſt zijnde, de vlucht koos. Van d'Engelſchen wierden echter gemiſt *Franciſcus Vaghan*, broeder van des Onderkonings gemalin, *R. Turner*, overſte Wachtmeeſter, een beroemt krijghsman, twee broeders des Graefs van Kildar, welckers doodt hy ſoo onverduldighlijck verdroegh, dat hy ſelf oock, na verloop van weynigh dagen, van droefheyt ſtorf. Vele anderen wierden gewondt, en onder deſen *Thomas Waller*, die door ſijn krijghsdapperheyt ſeer vermaert was. Na dat deſe veſting met nieuwe wercken verſterckt was, en d'Onderkoning het heyr weêrom gevoert had, vonden de weêrſpannigen, tuſſchen hoop, vrees en ſchaemte ſwevende, geraden deſe veſting met belegering te veroveren, vermits die de bequaemſte was om hen te plagen; en de Graef oordeelde oock, dat 'et met ſijn achting en geluck gedaen ſou zijn, ſoo hy die niet weêr won. Hy beſloot haer dieshalven met groote macht. D'Onderkoning vloogh terſtont ſonder te ruſten derwaerts: maer hy, met volle ſchreden naer de zege treckende, wierd door een heftige ſieckte weghgeruckt, en liet by de goeden een groot verlangen na hem, en by d'oproerigen een ſekere veyligheyt. En ſeker, indien hy in 't leven waer gebleven, ſoo ſou hy, naer 't oordeel der verſtandigen, de hoop der vyanden vermindert hebben, en 't geheele werck ſou niet in ſoo groot gevaer zijn gekomen.

Toen de doodt van d'Onderkoning ruchtbaer was geworden, wierden de weêrſpanni-

gen veel wreeder, en vielen t'elckens met groot gedruys en geweldt op de veſting; maer ſy wierden altijdt met grooter verlies afgeſlagen, de gene, die by d'aengeſlage ladders opklommen, van de beſettelingen, die toeſchoten, afgeſtooten, en ſeer vele vertreden; ja ſoodanigh, dat ſy, hun krachten miſtrouwende, tot marren ſtemden, vermits ſy ſich inbeeldden dat 'er maer lijftocht voor weynigh dagen overigh was, en verhoopten de veſting door de waggelende trouw der beſettelingen, uyt gebreck ſpruytende, en door verraet te winnen. Maer de plaets wierd kloeckmoediglijck beſchermt door d'uytmuntende dapperheyt van de Kaſteelvooght *Thomas Williams*, en van de beſetting, die, honger, ſtael, en alle uytterſten leden; ja na 't eten van hun paerden het kruyt, dat tuſſchen de ſteenen wieſch, aten, en alle elenden verdroegen.

D'opperſte heerſchappy in Yrlandt was alreê door de Koninckliycke macht van Engelandt aen de Graef van Ormond, onder de tijtel *van Lieutenant Generael van 't heyr*, en aen de Kancelier, nevens Robert Gardener bevolen. De *Graef van Tir-Oen* verwittighde, door wijtloopige brieven de Lieutenant van al de ſwarigheden, die ick hier voor verhaelt heb, ſonder de minſte moedwil der ſoldaten of Burghgraven achter te laten, en verſchoonde ſeer flaeuwelijck de breking van 't verdragh, met Norrits gemaeckt, voornamelijck om dat *Feogh Mac Hugh*, een ſijner bloetvrienden, verdreven en weghgenomen was. Wijders, hy klaeghde dat het onverdragelijck was dat men ſijn brieven aen de Koningin onderſchepte en verſtack, en dat de Vorſten en 't gemeen volck de *Impoſitien* en *Compoſitien* niet konden verdragen. Hy voeghde 'r by, dat hy voorſagh dat alle de landen en goederen der Heeren van Yrlant onder de Raetsheeren, Pleytbeſorgers, ſoldaten en ſchrijvers gedeelt ſouden worden. Hy deê oock onderſtant aen de ſonen van *Feogh Mac Hugh*, op dat ſy de brant van een nieuwe oorlogh in *Leynſter* ſouden ontſteken. Yder ſagh alreê wel dat d'oorlogh om geen andere oorſaeck aengevangen was, dan om (wat men oock voorwendde) d'Engelſchen geheelijck uyt Yrlandt te verdrijven.

De Graef hield ondertuſſchen de veſting aen *Blackwater* noch belegert. De *Lieutenant Generael van 't heyr* (want daer was noch geen Onderkoning geſtelt) ſond, om de belegering te doen opbreken, veertien uytgekoſe vaendelen derwaerts, onder het beleydt van de Maerſchalck *Henrick Bagnall*, de bitterſte vyant van de Graef, die, door de ſporen van de nijt aengeprickelt, tegen hem by *Armach* aentrock, en, alle ſijn krachten tegen hem keerende, ſoo heftighlijck op hem toevloogh, dat de Maerſchalk onder een groote hoop van vyanden ſneuvelde, en de Graef een aengename zege op ſijn vyant, en een heerlijcke verwinning op d'Engelſchen behaelde. En ſeker d'Engelſchen hadden ſedert hun inkoomſt in Yrlandt nooyt grooter neêrlaegh geleden; want daer ſneuvelden 13 treffelijcke Hooftmannen, en 1500 krijghsknechten, die door een ſchandelijcke vlucht verſtrooyt, en deur alle landen ſwervende gedoodt wierden. De gene, die 't leven daer af brachten, beſchuldighden niet hun eyge bloodigheyt, maer d'onervarentheyt van de Veltoverſte; 't welck alreê een gewoonte geworden is. Hier op volghde terſtont d'overgeving van de veſting aen *Blackwater*, vermits de beſettelingen, ſich getrouwelijck en tot aen d'uytterſte hongersnoot verweert hebbende, ſagen dat alle hoop van ontſet verdwenen was. Deſe verwinning was vermaert, en ſeer dienſtigh voor de weêrſpannigen, die van hier wapenen en krijghstuygh kregen: en de Graef wierd met groot gerucht deur geheel Yrlandt, als de ſtichter van hun vryheyt geëert, het welck hem in wreetheyt en verwaentheyt boven maten deê uytbarſten. Hy ſond oock in *Mounſter Ouny-Mac-Rory-Og-O-More*, en *Tirell*, die, ſchoon van Engelſche afkomſt, een bittere vyant van d'Engelſche naem was, met vier duyſent roovers. De Preſident van 't Landtſchap Thomas Norrits trock tot aen *Kilmalok* tegen hen; met een tamelijck heyr. Doch hy, noch geen vyant geſien hebbende, ſcheydde ſijn heyr, en trock naer Korck. De weêrſpannigen, dit verſtaende, vloeyden in groote menighte van wanhopige lieden te ſamen, verwoeſtten de landen, voerden groote roof wegh, verdelghden en verbrandden rontom alle kaſteelen, huyſen en hoven der Engelſchen, die ſy overal wreedelijck doodden; verkoſen *Iacob Fitz-Thomas*, uyt het geſlacht der Graven van Deſmond, tot Graef van Deſmond, doch ſoodanigh, dat hy een leenman van *O-Neal*, of van de Graef ſou zijn; en, in *Mounſter* alles in brant geſteken hebbende, keerden met roof beladen, na verloop van een maent, weêrom. De Graef, aen de Koning van Spanje ſchrijvende, prees ſijn verwinning, daer op hy groote moed droegh, en bad hem te gelijck dat hy 't niet gelooven ſou ſoo d'Engelſchen hem miſſchien wijs-maeckten dat hy vrede verſocht; in tegendeel, dat hy ſijn gemoed tegen alle voorwaerden van vrede, ſchoon heel billick, verſterckte; en dat hy de trouw, aen de Spanjaert gegeven, volſtandighlijck onderhouden ſou. Hy handelde ondertuſſchen bedriegelijck van onderſtelling door brieven en boden, die hy t'elckens ſond, met de Graef van Ormond, en eyſchte ſeer onredelijcke dingen.

1598.

Sware neêrlaegh der Engelſchen.

Dus-

Robert Graef van Essex wort Onderkoning. 1599.

Dusdanigh was de byna beweenelijcke staet van Yrlandt, toen Koningin Elizabeth Robert, Graef van Essex, toen seer vermaert door de verovering van Calis in Spanjen, om sijn bekende voorsichtigheyt, kloeckmoedigheyt en getrouwheyt, tot Onderkoning van Yrlant verklaerde, om de schade te vergoeden, met een breede bygevoeghde macht van't oorlog te beslechten; en oock, 't welck hy door sijn moejelijckheyt als afwrong, van de misdaden, tegen haer Majesteyt bedreven, te vergeven en quijt te schelden, 't welck echter in de machtbrieven van alle Onderkoningen te voren met dese woorden dus geprangt was: *Uytgesondert verraderyen, die onse persoon, erfgenamen en nakomers aengaen.* En seker, hy verkreegh seer voorsichtighlijck dese macht van dusdanige misdaden te vergeven; dewijl de Rechtsgeleerden stellen dat alderhande weêrspannigheden de persoon van de Vorst raken. Men gaf aen hem soo groot een heyr, als hy begeerde, en als Yrlandt te voren nooyt gesien had, te weten sestien duysent voetknechten, en dertien hondert ruyters, die sedert tot twintigh duysent volmaeckt wierden, met bevel dat hy, alle andere dingen achterlatende, alle 't gewelt van d'oorlogh tegen de *Graef van Tir-Oen*, als het Hooft van de weêrspannigen, sou keeren, en hem met besettingen aen de binnenzee *Foile* en *Bala-Shanon*, soo haest als mogelijck was, drucken: om 't welck te doen hy altijdt aengehouden had, en den voorgaende Onderkoningen verwijtelijck had voorgeworpen, dat sy dit verwaerlooft hadden. Hy, met de bloem van d'uytstekende Adel verselt, en door 't gemeen volck van Londen, met toewensching van geluck gevolght, vertrock, terwijl het by helder weer donderde, op het eynde van Maert; en, van de storm geslingert, quam in Yrlandt, daer hy, volgens de gewoonte het swaert ontfangen hebbende, heel anders deê, dan aen hem bevolen was, en dit door d'aenrading van eenigen uyt de Koninclijcke Raedt, die al te veel op hun besonder voordeel sagen. Hy trock dan met alle sijn krijghsmacht tegen eenige weynige weêrspannigen in *Mounster*, verliet de Graef self, en veroverde *Cahir*, seker kasteel van Eduard Butler, *Baron van Cahir*, die, van de vloet *Shour* omringt, aen eenige oproerigen tot een schuylplaets verstreckte. Hy, een groote menighte van vee weghdrijvende, maeckte overal groote schrik, en verstrooyde de weêrspannigen rontom in de bosschen en wildernissen. Hy ontfing ondertusschen geen kleyne neêrlaegh door de traegheyt van eenigen, die onder H. Harrington hadden gedient, en die hy swarelijck strafte. Hy keerde oock niet weêrom, dan in 't afgaen van Iulius, toen de krijghslieden vermoeyt en afgemat waren, en hun getal grootelijcks vermindert was.

Toen hy na sijn weêrkeering verstond dat de Koningin dese schadelijcke tocht heel onverduldighlijck verdroegh, en die naer Vlster, en tegen de Graef wilde gedaen hebben, schoof hy in sijn brieven de schult op de Raetsheeren van Yrlandt, op de welcken hy sich, om hun groote ervarentheyt in de saken van Yrlandt, behoorde te vertrouwen, en beloofde hoogh en dier dat hy met den eersten in Yrlandt intreden sou. Toen dese brieven naeuwelijcks behandight waren, sondt hy noch anderen derwaerts, door de welcke hy te kennen gaf dat hy nootsakelijck naer *Offalia*, niet verre van Dublin tegen de *O-Conors* en *O-Moiles*, die daer beroerte maeckten, moest afwijcken, die hy met weynigh moeyten en geluckelijck in kleyne schermutselen verstrooyde. Weêrgekeert, monsterde hy sijn heyr, 't welck hy soodanig verswackt bevond, dat hy door brieven, van d'Yrsche Raetsheeren selven onderteekent, een nieuwe versterckking van duysent soldaten tot de tocht, die hy naer Vlster doen sou, versocht.

Toen, vastelijck besloten hebbende d'oorlogh in Vlster te voeren, gebood aen *Coignier Clifford*, overste van *Connaught*, dat hy met sijn krijghsbenden wel toegerust zijnde, naer *Belike* sou trecken, om het heyr van de Graef te locken, terwijl hy self van een andere zijde aenvallen sou. Clifford vertrock terstont met vijftien hondert mannen, aen de welcken, door de lange wegh vermoeyt, en van kruyt niet wel versien, hy beval de bergen van *Curlew* te beklimmen. Toen sy 't grootste deel daer af overgekomen waren, quamen de weêrspannigen, onder 't beleyt van *O-Rorck*, onvoorsiens op hen vallen. D'Engelschen dreven in d'eerste aenval hen lichtelijck te rugh, en trocken dus voort. Maer toen de vyanden bespeurden dat sy gebreck van kruyt hadden, tasten sy hen van nieuws aen, en sloegen hen, die van de lange wegh afgemat, en, onbequaem tot tegenstant waren, in de vlucht; self *Clifford*, en *Henrick Ratcliff* Ridder wierden in dese strijt gedoodt. Men worf en sond ondertusschen de versterckking, die van d'Onderkoning versocht was. Maer hy schreef, na verloop van weynig dagen, in andere brieven, dat hy in dit jaer niets anders kon doen, dan met dertien hondert voetknechten en drie hondert ruyters op de grensen van Vlster te trecken. Hy quam daer omtrent in 't midden van September, daer de Graef met de sijnen sich van de bergen van verre twee dagen lang aen hem vertoonde, en door Haganus, die hy voor uyt sond, een gespreck van d'Onderkoning versocht, die, dit weygerende, aen hem tot antwoort gaf dat, soo de Graef met hem wilde spreken, hy hem op de volgende dagh

in 't

in 't ſpits van 't heyr ſou vinden. In deſe dagh geſchiedde niets anders, dan een kleyne ſchermutſel; en een Ridder uyt de benden van de Graef riep overluyde, dat de Graef niet begeerde te ſtrijden, maer met d'Onderkoning ſpreken, doch geenſins gewapent, en tuſſchen de ſlaghordens. Toen d'Onderkoning in de volgende dagh voorttrock, quam Haganus by hem, en verklaerde dat de Graef genade van de Koningin, en vrede verſocht, en bad om een weynigh gehoort te worden: en indien d'Onderkoning dit toeſtont, ſoo wilde de Graef met alle gehoorſaemheyt hem aen de wading van de bygelege vloet, die ſy *Balla-Clinch* noemen, verwachten. Deſe wading is niet verre van *Louth*, eerſte ſtadt van 't Graefſchap, en dicht aen het kaſteel van *Gerard Fleming*. D'Onderkoning ſond eenigen derwaerts, om de plaets te beſichtigen. Deſe vonden de Graef aen de deurwading, die tot hen ſeyde dat, ſchoon de vloet geſwollen was, ſy echter van weêrzijden malkander lichtelijck konden hooren. De Graef, een bende ruyters op de naeſte heuvel geplaetſt hebbende, quam alleen af, en, ſijn paert tot aen de buyck in 't water treden doende, groette met groote eerbiedigheyt d'Onderkoning, die op d'oever ſtont. Deſe beyde hielden dus, ſonder iemant by hen te hebben, een geſpreck van byna een uur lang. Yder keerde toen weêr naer de ſijnen; en Conus, baſtertſoon van de Graef, d'Onderkoning volgende, bad in ſijns vaders naem dat hy eenige voorname mannen uyt de ſijnen tot een geſpreck toelaten ſou. D'Onderkoning ſtemde dit toe, doch op voorwaerde dat 'er niet meer dan ſes ſouden zijn. De Graef, ſijn broeder *Cormoc*, *Mac Gennys*, *Mac Guir*, *Ever Mac Cowley*, *Henrick Ovington* en *O-Quin* tot ſich nemende, vertoonde ſich haeſtelijck aen de wading. D'Onderkoning quam oock derwaerts in 't geſelſchap van de Graef van Southampton, *Georg Bourgchier*, *Warham S. Leger*, *Henrick Danvers*, *Eduard Wingfeld*, en *Willem Conſtable*, alle Ridders, die yder in 't beſonder van de Graef met groote eerbiedigheyt gegroet wierden. Men maeckte weynigh woorden, maer beſtemde voort dat in de volgende dagh Afgevaerdighden van weêrzijden te ſamen ſouden komen, om van vrede te handelen, onder de welcken verdragen wierd dat 'er ſtilſtant van ſes weecken ſou zijn, en voortaen voor yder beſondere ſes weecken tot aen d'eerſte van May, doch ſoodanigh, dat het aen weêrzijden vry ſou zijn na een voorvermaning van veertien dagen d'oorlog weêr aen te vangen; en indien eenigh bontgenoot van de Graef hier mede niet te vreden was, ſoo ſou die bloot ſtaen om van d'Onderkoning vervolght te worden.

8 *September*, 1599.

Terwijl deſe dingen gedaen wierden, zijn de brieven, die ick onlangs gedacht heb, van *Henrick Cuff*, een geleert, maer een ongeluckigh man, aen de Koningin overgelevert. Sy, die geleſen hebbende, en verſtaende dat d'Onderkoning met ſoo groot een heyr, in ſoo lang een tijdt, en met ſoo ſware koſten niets uytgerecht had, en in dat jaer niet uytrechten ſou, ſchreef weêrom aen hem, en aen de Raetsheeren van Yrlandt, dat ſy ſich niet genoegh kon verwonderen van dat d'Onderkoning, met de tijdt te verwijlen, en oorſaken van de ſaken uyt te ſtellen, de ſchoonſte gelegentheden, van treffelijcke daden tegen de weêrſpannige Graef uyt te rechten, liet voorbygaen; dewijl hy ſelf, in Engelandt zijnde, niets anders had geraden, dan de Graef alleen te vervolgen, en ſulcks dickwils belooft had. Sy vraeghde hem, waerom hy deſe ſchadelijke tochten naer *Mounſter* en *Offalia*, tegen ſijn eyge geſonde meening, aengevangen had, die hy oock niet met een wenck aen haer kenbaer had gemaeckt voor dat die aengenomen waren, dewijl ſy die anders verboden ſou hebben: indien 't heyr nu verſwackt en vermindert was, waerom hy de vyant niet vervolght had toen 't noch geheel, machtigh en vol was? Indien de lente niet bequaem was om oorlogh in Ulſter te voeren, waerom dan de ſomer en herfſt verwaerlooſt? en of 'er geen tijdt van 't jaer voor die oorlogh bequaem was? ſy voeghde 'r by, dat ſy alreê voorſagh dat het Koninkrijck van Engelant met onmatige koſten uytgeput ſou worden; en dat ſy om deſe averechtſche uytgang van d'oorlog by de vreemden, en oock by de Hiſtorieſchrijvers van deſe tijdt gelaſtert ſou worden, die aen de nakomelingen ſouden vertoonen, dat ſy, om het Koninckrijck van Yrlandt te behouden, alles gedaen had, en hy om 't ſelve te verlieſen niets achtergelaten, ſoo hy geen andere middel om d'oorlogh te voeren aenwendde. Sy vermaende dieshalven ſcherpelijck hem en de Raetsheeren van 't Rijck, dat ſy beter ſorgh voor de Gemeente ſouden dragen, en niet met ſchadelijcke raden, die hen dreven, malkander tegenſtaen. Dat ſy oock aen haer ſouden ſchrijven, in hoedanigh een ſtaet ſy de ſaken van Yrlandt gebracht hadden, en ſorghvuldighlijck ſouden toeſien dat men geen meer afbreuck leed, &c.

28 *September*, 1599.

D'Onderkoning, door deſe brieven aengeprickelt, of eer geraeckt, begaf ſich terſtont, en eer iemant ſulcks vermoedde, naer Engelandt, en verſcheen ſeer vroegh voor de Koningin, die dat niet vermoedde, in haer vertreck, daer hy voor haer op ſijn kniejen viel. Sy ontfing hem met een kort geſpreck, maer niet met haer gewoon gelaet; en beval aen hem dat hy ſich in ſijn kamer ſou begeven, en daer blijven: want de Koningin wierd toen

noch

noch meêr op hem geſtoort, om dat hy tegen haer bevel Yrlandt ſonder verlof had verlaten; en dusdanigh een beſtant gemaeckt, dat alle veertien dagen gebroken kon worden; dewijl doch in ſijn handen ſtondt volgens ſijn macht met de Weêrſpannige te handelen, en vergiffenis van verraet te geven. Wat voort met hem in Engelandt gedaen is, en hoe hy door klare blijcken betoonde, dat hy andere en hooger dingen, dan d'oorlogh tegen de weêrſpannigen, in ſijn gemoed voorgenomen had; dewijl hy in beſondere twiſten van de gemeente niet kon toegeven, en ſich te veel op de gunſt van 't volck, die altijdt kort, en nimmer geluckigh is, vertrouwde; ick laet het verhael hier af aen de gene, die de hiſtorie van deſe tijdt poogen te beſchrijven: want het luſt my niet dit te verhalen.

Dit beſtant was naeuwelijcks eens en andermael verſtreeken, toen de Graef van *Tir-Oen*, met een vyandelijck gemoed ſijn krijghsbenden vergadert hebbende, ſich weêr ten oorlogh bereydde. Men ſond aen hem de Ridder en Raetsheer *Willem Warren*, om te vragen waerom hy 't gemaeckt beſtant brack. Hy, verwaent geworden, antwoordde dat hy geenſins het beſtant brack, dewijl hy hem veertien dagen te voren verwittight had, dat hy weêr oorlogh wilde aenvangen. Hy voeghde 'r by, dat 'er gerechtige oorſaeck om d'oorlogh te vernieuwen voorhanden was, om dat hy verſtaen had dat d'Onderkoning, op de welck hy de beſcherming van ſijn leven en behoudenis geſtelt had, in Engelandt bewaert wierd; en dat hy niets te doen had met de Rijcksraden, die te voren bedriegelijck met hem gehandelt hadden. Hy kon, ſchoon hy noch ſoo gaerne wilde, niet weêr tot beſtant komen, om dat hy *O-Donell* naer *Connaught*, en anderen van de bontgenoten naer andere plaetſen had geſchickt.

Ondertuſſchen gingen by d'oproerigen geruchten, die niet ſonder hooft waren, maer de *Graef van Tir-Oen* tot ſtichter hadden, dat Engelandt in korte tijdt met nieuwe beroerten geplaeght ſou worden. D'oproerigen groeyden dagelijcks in getal en moed. Want de gene, die van Yrſche afkomſt waren, verlangden naer d'oude vryheyt en edelheyt. Maer de goeden, die van d'Engelſchen geſproten waren, wierden kleynder van moed, om dat ſy ſagen dat ſoo groote koſten van de Koningin tot niets was gedijd; en klaeghden oock onder malkander dat ſy, als vreemdelingen, van overlang van alle ampten der Gemeente uytgeſloten waren. De Graef, moedigh zijnde, roemde overal dat hy de vryheyt van de Godtsdienſt en van 't vaderlandt wilde verſekeren; nam overal d'oproerigen in ſijn beſcherming, en deê onderſtant aen hen; verſterckte de twijffelmoedigen, en deê ſijn vlijt om de heerſchappy der Engelſchen in Yrlant te verdelgen, aengelockt door de hoop, die de Spanjaert met ſijn krijghs-toeruſting, en met het gelt, dat hy hem toegeſonden had, aen hem toonde; welcke door de Roomſche Paus met beloften en aflaten gevoed wierd, die een Phenixpluym aen hem voor af ſond, miſſchien om dat Paus Urbanus de Derde aen Ioan, ſoon van Koning Henrick de Tweede, tot Heer van Yrlandt verordent, eertijdts een kleyne kroon, van paeuws-veeren gemaeckt, geſonden had.

Hy, om ſijn verwinningen verblijdt, en op dat hy ſijn grootheyt en brantſtichting, die in ſijn afweſen in *Mounſter* gemaeckt, en in ſijn tegenwoordigheydt grooter geworden was, toonen ſou, trock, onder een ſchoone en godvruchtige ſchijn van een ſtuck houts van Chriſtus kruys te beſichtigen, 't welck, ſoo men gelooft, in 't Tipperariſch klooſter van 't heyligh kruys bewaert wordt, in 't midden van de winter derwaerts; en ſond roovers naer de landen der getrouwe onderſaten, onder 't beleyt van *Mac-Guir*, die by geval ontmoette *Warham van S. Leodegar*, of *Sentleger*, Ridder, die, met een ſchicht naer hem werpende, hem deurſchoot, en weêr van hem deurſchoten wierd. De Graef, ſijn uytvaert gehouden hebbende, trock ſpoediger, dan iemant gedacht had, naer huys, vermits hy hoorde dat de Graef van Ormond, tot Veldt-overſte verklaert, ſijn krijghsbenden van alle zijden by malkander trock; en dat d'Onderkoning *Karel Blunt, Baron van Montjoy*, op aentocht was. De Koningin had te voren in haer gemoed beſloten dit ampt aen hem te geven: maer Robbert, Graef van Eſſex, (die, om by de krijghslieden, welckers gunſt hy ſocht, meer te verdienen, naer 't ſelve ampt trachtte, ſchoon niet ſoo openbaer) was hem in de weegh, als of hy geen ervarentheyt van d'oorlogh had, dan in Nederlandt; en die geen lieden te beſchutten had, en dieshalven geen onderwijs had gehad, oock te diep in de boecken gedompelt lagh. *Karel Blunt ivort Onderkoning*, 1600.

Hy landde in Yrlandt in Februarius, ſonder gedruys, en met weynigh lieden verſelt, en nam de heerſchappy aen. Hy vondt de ſaken van Yrlandt heel ſwack, ja wanhopigh, en byna als of men d'uytvaert daer af houden ſou: want yder oprecht menſch quijnde om de tegenſpoet, daer in geen hoop van hulpmiddel of verlichting te ſien was. De booſen, den welcken de ſaken gedurighlijck naer hun wil gedijden, waren verblijdt; en de Graef ſelf, geen tegenſtant vindende, trock, als een zegepraelder, in de langte van 't eylant van 't uyterſte van *Vlſter* tot in *Mounſter*. De weêrſpannigen, de nieuwe Onderkoning verſchricken

willende, ſtaken de trompet ſelf in de voorſteden van Dublin. Maer hy, in ſijn gemoed ontſteecken, brandde van begeerte om de Graef ſelf aen te taſten, die, gelijck hy verſtont, uyt *Mounſter* weêrkeeren ſou. Hy, met 'er haeſt een geraepte hoop vergadert hebbende, (want d'uytgeleſe krijghsbenden waren in *Mounſter* met de Graef van Ormond) trock ſpoedighlijck naer *Fereal*, om de Graef de wegh af te ſnijden, en ten ſtrijdt te verwachten. Maer de Graef voorquam hem door ſijn geſwintheyt, vermits hy van 't voornemen des Onderkonings verwittight wierd, om dat hy altijdt in des Konings Raedt eenigen had, die hem toegedaen waren. D'Onderkoning, weêr te Dublin gekomen, was ſeer beſich met de verkieſing der oude krijghslieden, die te ſcheep naer *Logh-Foil* en *Bala-Shanon*, by de mont van de binnenzee *Erne*, geſonden ſouden worden, om door de beſettelingen, hier geſtelt, de Graef van achter en ter zijden te drucken, en oock om onderſtant aen de beſettelingen in *Leaſe* en *Ophaly* te ſenden, 't welck vol gevaer en ſwarigheyt was, uyt oorſaeck van de vyanden, daer rontom verſpreyt. D'Onderkoning voerde in 't begin van Maymaent ſijn vaendelen naer Vlſter, om de Graef op tuyl te houden, terwijl *Henrick Docwra* te *Logh-Foil*, en *Morgan* te *Bala-Shanon* de beſettingen ſouden verſtercken; 't welck ſy met kleyne moeyten deden, terwijl de Graef dagelijcks met kleyne ſchermutſelen verhindert wierd, die altijdt ſoo rampſpoedigh voor hem waren, dat hy bevond dat de kans van d'oorlogh gekeert, en hy weêr in 't ſijne geſtuwt was. D'Onderkoning, in 't midden van Iunius weêrgekeert, verſocht, na dat de beſettingen, gelijck ick geſeght heb, verſterckt waren, eenige vaendels uyt Engelandt, en krijghsvoorraet voor de beſetting, die *t'Armagh* van hier gebracht ſou worden, om de weêrſpannigen in een enger hoeck te drijven. Hy trock ondertuſſchen naer *Leaſe*, 't welck een toevlucht van alle weêrſpannigen was, en doodde daer *Ony-Mac-Rory-Og*, de voornaemſte van 't geſlacht *O-More*, een bloetdorſtigh jongeling, en van uytmuntende ſtoutheyt, die onlangs ſo groote beroerten in *Mounſter* gemaeckt had, met andere booſe lieden. Hy, de landen der weêrſpannigen verwoeſtende, verſtrooyde hen ſoodanig in de boſſchen en wilderniſſen, datſe ſedert naeuwelijks in die geweſten geſien wierden. Toen de nieuwe byſtant uyt Engelandt gekomen was, trock hy, ſchoon men gebreck van graen en gelt had, en de herfſt alreê begonnen was, in welcke tijdt de hemel in dat geweſt ongeſtuymigh wort, aen d'ingang van *Moyery*, drie mijlen verre voorby *Dundalk*. Dit is de kommerlijckſte deurtocht van byna geheel Yrlandt, die van de weêrſpannigen met ſchuttingen, ingeſlage palen, te ſamengevoeghde balcken, met ſteenen in 't midden geſet, en met ſooden tuſſchen de bergen, boſſchen, en moeraſſige poelen van weêrzijden met groote kunſt, maer met noch grooter vlijt verſterckt, en met een groot getal van krijghsvolck beſet was. Hier quam noch by de tegenſpoet des hemels, en een gedurige regen van eenige dagen, die de vloeden deê overvloejen, en alles onbeganckelijck maeckte. Ter plaets, daer 't water geſackt was, braken d'Engelſchen onbeſchroomdelijck deſe ſchuttingen af, en, de vyanden verdreven, en de ſwarigheden overwonnen hebbende, maeckte d'Onderkoning aen d'achtſte merckſteen van *Armagh* (want de weêrſpannigen hadden alles *t'Armach* opgegeten) een ſterckte, die hy, ter geheugenis van *I. Norrits*, onder de welcke hy d'oorlogh had geleert, *Mont-Norrits* beval te noemen, over de welcke hy een dapper en verſtandigh man ſtelde, *E. Blany* genoemt, die ſedert de weêrſpannigen in dat geweſt, gelijck *Henrick Docwra* in een ander plaets, ſwarelijck plaeghde, en bedwong. In de weêrkeering (om de dagelijckſche ſchermutſels met ſwijgen verby te gaen,) wierden de Rebellen in d'engte by *Carling ford*, daer ſy de wegh beſloten hadden, in een gedenckwaerdige ſtrijt geſlagen, en in de vlucht gedreven.

Na verloop van weynigh dagen, trock d'Onderkoning, om geen tijdt te verlieſen, in 't midden van de winter in *Glinnes*, dat is, de *dalen* in *Leinſter*, de welcke tot aen die tijdt onaengeroert waren gebleven, en, 't Lantſchap verwoeſt hebbende, bracht *Donell Spaniah*, *Phelim Mac-Feogh*, en 't oproerigh en 't ſchadelijck geſlacht der *O-Toolen* in gehoorſaemheyt, en ontfing gyſelaers van hen. Hy drong ſedert deur in *Fereal*, en verdreef *Tirell*, onder de weêrſpannigen d'ervarentſte in d'oorlogh, uyt ſijn veſting, die ſy *Faſtneſs* noemen, ſeer moeraſſigh, en met doornen beheynt, naer *Vlſter*, daer d'Onderkoning, overal verwinner, deur omwegen alreê gekomen was, en, de twee ſonen van *Ever Mac-Cowly* gedoodt, en *Richard Moriſon Fues* uytgeſonden hebbende, eerſt het landtſchapje *Ferney* verwoeſtte, en beſetting in *Dreany*, onder 't beleyt van *Olivier Lambard*, plaetſte; en, ter zijde naer *Droghedam* wijckende, eenigen uyt de voornaemſten der weêrſpannigen op ſijn woort ontfing, te weten, *Turlogh Mac-Henry*, Heer in *Fues*, *Ever Mac-Cowly*, *O-Hanlon*, die ſich voor d'erffelijcke Vaendrager der Koningen in Vlſter beroemde, en vele van de *Mac-Mahons* en *O-Reals*, die de gene, die hen lieffte waren, tot gyſelaers gaven. Toen de lente genaeckte, eer alle de krijghsbenden te ſamen gekomen waren, trock d'Onderkoning naer *Moghery*, daer hy, de boſſchen afkappende, een beganckelijke wegh maekte,

een

een veſting opwierp, de *Mac-Geniſſes* uyt *Lecalia* verdreef, welcke ſy ingenomen hadden, en alle de kaſteelen der weêrſpannigen by Armagh in ſijn gewelt bracht, welcke hy oock met beſetting verſterckte. Toen hy ſoo verre voortgetrocken was, dat hy de Graef van 't *Swart water*, of *Blackwater*, daer hy ſich ſeer konſtighlijck had gelegert, verdreven, en voorgenomen had een weynigh laeger een veſting op te werpen, ſchreven vele aen hem, 't welck hy te voren uyt een gemeen gerucht, dat aenwies, verſtaen had, gelijck de ſekere tijding ook meêbracht, dat de Spanjaerden in *Mounſter* aengekomen waren. Hy moeſt dieshalven van ſijn voorgenome werck afſtaen, en Yrlant niet ſoo ſeer van d'inwendige weêrſpalt, als van d'uytheemſche vyant beſchermen. Hy, om het veroverde niet te verlieſen, ſette overal beſettingen, en trock ſelf met twee regementen ruyters in groote ſpoet naer *Mounſter*, en beval aen de hooftlieden van 't voetvolck dat ſy volgen ſouden.

Want terwijl hy met d'oorlogh in Ulſter beſigh was, hadden de Graef en de weêrſpannigen van *Mounſter*, door hun Afgevaerdigheden, te weten ſeker Spanjaert, die van de Paus tot Aertsbiſſchop van *Dublin* was genoemt, de Biſſchop van *Clonford*, de Biſſchop van *Killalo*, en *Archer*, ſeker Ieſuit, met bidden, ſmeken en betuygen eyndelijck van de Spanjaert verkregen, dat men onder 't beleyt van *Ioannes d'Aguila* byſtant aen de weêrſpannigen naer Yrlant ſou ſenden, met ſekere hoop dat geheel *Mounſter* haeſt ſou afvallen; en dat de Graef van Deſmond, die niets anders dan de naem droegh, en *Florentius Mac-Carty* groote hulp daer by ſouden voegen. Maer de Preſident van *Mounſter*, *Georg Carew*, had hen voorſichtighlijck te voren aengetaſt, en naer Engelandt gevoert. *D'Aguila* landde te *Kinſale* in *Mounſter*, met twee duyſent oude Spaenſche ſoldaten, en eenige Yrſche overloopers, op de leſte dagh van October, en gaf terſtondt een geſchrift uyt, in 't welck hy trotſelijck met de tijtel van *Generael Veldtoverſte van de Catholijcke Koning in Godts oorlogh, om 't geloof in Yrlandt te bewaren*, pronckte, en Koningin Elizabeth pooghde wijs te maken, dat haer door vonnis van de Paus het Rijck was ontſeght, en dat haer onderdanen van d'eed van getrouwheyt ontſlagen waren; oock dat hy en de ſijnen derwaerts waren gekomen om Yrlandt *uyt de kaken des duyvels, en van de dwinglandy der Engelſchen* te verloſſen. En ſeker, hy lockte door deſe ſchoone ſchijn vele booſe menſchen aen ſijn zijde.

D'Onderkoning, van alle zijden ſoo veel volcks, als hy kon, te ſamen treckende, bereydde ſich tot beleggen; en *Richard Leveſon*, Onder-Admirael van Engelandt, met twee kloecke oorloghſchepen uytgeſonden, om d'inkomſt te beletten, ſloot de haven. Toen d'Engelſchen hun leger gemaeckt hadden, begonnen ſy te water en te landt in de ſtadt te donderen, en het belegh harder aen te parſſen, 't welck echter een weynigh verſlapte, om dat van d'een zijde *Leveſon* met het ſchipvolck tegen twee duyſent Spanjaerden, die aen *Berehaven*, *Baltimor*, en *Caſtlehaven* opgeſet waren, geſonden was, van de welcken hy vijf ſchepen verdelghde; en van d'andere zijde de Preſident van *Mounſter* in de ſelve tijdt met eenige benden uytgeſtuert was, om *O-Donell*, die alreê aengekomen was, te beletten ſich by deſe verſtercking der Spanjaerden te voegen. Maer toen alles door de koude bevroſen was, trock deſe *O-Donell* by nacht, ſonder geſien te worden, deur afwegen ſpoedighlijck naer de Spanjaerden, die nieuwelijcks aengekomen waren, en voeghde ſich by hen. Na verloop van weynigh dagen quam de *Graef van Tir-Oen* ſelf, met *O-Rork*, *Reymund Burk*, *Mac-Mahon*, *Randal Mac-Surley*, *Tirell*, de *Baron van Lixnaw*, en d'uytgeleſenſte hoop der weêrſpannigen aen, die, toen *Alfonſus O-Campo* de nieuwe Spanjaerden, over de welcken hy 't beleyt had, daer bygevoeght had, een getal van ſes duyſent voetknechten, en vijf hondert ruyters uytbrachten. Sy hielden de verwinning voor ſeker, om dat ſy grooter van getal, varſch, en van alle toeruſting beter verſien waren; daer in tegendeel d'Engelſchen door 't ongemack van 't belegh in de winter afgemat, van toevoer uytgeſloten, en hun paerden door arbeyt en honger afgemat waren. D'Onderkoning, de krijghsraet vergaderende, ſtelde voor wat men in deſe ſwarigheden te doen had. Vele vonden beſt geraden het belegh te verlaten, naer Kork te wijcken, en 't geheele Rijck niet aen 't geval van een eenige ſtrijdt te vertrouwen. D'Onderkoning in tegendeel ried, dat men volharden, en niet van de geſtadige en beweſe deught der voorvaders afwijcken ſou: en ſeyde, dat de dappere mannen geen wenſchelijcker gelegentheyt kon voorvallen, dan hen toen in de ſchoot gebracht was, te weten met roem te ſterven, of met eer de vyanden te verwinnen. Hy voer dieshalven ſoo hard, als hem mogelijck was, met het belegh voort, brack de wal met gedurigh ſchieten, en verſterckte het leger met nieuwe wercken.

Op den 21 December vertoonde ſich de *Graef van Tir-Oen*, met ſijn krijghsbenden op een bergh, omtrent duyſent treden van 't leger, en, ſijn leger daer afgeſteken hebbende, vertoonde ſich in de volgende dagh weêr op de ſelve plaets; en de Spanjaerden borſten in de volgende nacht ter ſtadt uyt, terwijl d'Yren pooghden ter ſtadt in te booren; maer ſy wierden beyde afgedreven. Op den 23 dagh ſchoten d'Engelſchen, als voor de Graef, die

naby

naby lagh, weynigh bekommert, met ſwaerder geſchut in de ſtadt: en in de ſelve dagh onderſchepte men brieven van *D'Aguila* aen de Graef, in de welcken hy verſocht dat men de Spanjaerden, die onlangs aengekomen waren, naer de ſtadt ſou ſenden, en dat men 't leger van weêrzijden aentaſten ſou. In de nacht, toen de maen byna aen de kimmen gekomen was, beval d'Onderkoning aen *Henrick Poerius*, dat hy acht vaendels van oude krijghslieden uytvoeren, en aen de weſtzijde van 't leger in ſlaghordening ſtellen ſou. *Henrick Gream*, die in deſe nacht het bevel over de ruyterwacht had, verwittighde 's morgens heel vroegh aen d'Onderkoning, dat de vyanden ſich buyten twijffel ſouden reppen, om dat ſy veel vuren maeckten. De wapenroep ging dieshalven in 't leger op; en men plaetſte overal, daer een toegang naer de ſtadt was, krijghsbenden tot tegenweer. D'Onderkoning ſelf, met de Preſident van *Mounſter*, en de Maerſchalck *Richard Wingfeild*, trock naer de voorwacht, en verkoos met raedt van *Olivier Lambard* de plaets, daer hy de vyant in de ſtrijdt verwachten ſou. Men voerde derwaerts de vaendels van *Henrick Folliot*, en *Olivier S. Iohn*, met ſes hondert ſcheeps-ſoldaten, onder het beleyt van *Richard Leveſon*. Maer de *Graef van Tir-Oen*, die voorgenomen had de nieuwe Spanjaerden, en acht hondert Yren (gelijck hy ſedert bekende) door middel van de duyſternis in *Kinſale* te brengen, liet af van ſijn voornemen, toen de dagh aenbrack, en toen hy de Maerſchalck, en *Henrick Danvers* met de ruyterbenden, en *Poerius* met ſijn oude vaendels beneden aen de bergh ſagh; en, van ſijn hoop verſteken, deê door ſackpijpen d'aftocht blaſen. Soo haeſt als d'Onderkoning van deſe aftocht, die verward genoegh was, verwittight wierd, beval hy aen de ſijnen, dat ſy de vyanden ſouden vervolgen. Hy ſelf begaf ſich voor uyt, op dat hy hun aftocht ſou ſien, en terſtont raet daer op nemen. Maer d'aerde was van ſoo dick een duyſternis, met een ſware miſt bedeckt, dat hy een wijltijdts niet van hem kon ſien. Toen de lucht opgeklaert was, en hy ſagh dat ſy in drie groote drommen, met de ruyters aen de rugh, verſaeghdelijck aftrocken, beſloot hy hen terſtont aen te taſten, en liet de Preſident van *Mounſter* met drie regementen ruyters in 't leger, om de Spaenjaerden, ſoo ſy ter ſtadt uytquamen, weêr in te drijven. D'Onderkoning vervolghde ſelf d'afwijckende vyandt met ſoo groote ſpoet, dat hy hem dwong op de kant van een glibberige en moeraſſige plaets ſtant te houden, aen de welcke geen toegang, dan met deurwaden was. Maer toen de ruyters, die de deurwading bewaerden, door de dapperheyt van de Maerſchalck, en de *Graef van Clan-Ricard* verſlagen waren, deden ſy een dappere aenval op de ruyterbenden der vyanden, die ſy (toen *Willem Godolfin*, die des Onderkonings vleugel voerde, *Henrick Danvers*, *Minshaw*, *Taff*, *Fleming*, en *I. Barkley*, Bevelhebber van 't leger, ſich te ſamen hadden gevoegt) met ſoo groote blymoedigheyt vernieuwden, dat de weêrſpannigen de vlucht koſen. Men vondt niet geraden de voorvluchtigen te vervolgen; maer ſy, hun heyrkrachten te ſamen getrocken hebbende, ſchoten op 't midden der ſlaghordening toe, die alreê ſidderde, en daer ſy deurbraken. *Tirell* en de ſijnen, met de Spanjaerden, bleven echter op hun plaets vaſt in hun geleden ſtaen, doch d'Onderkoning voerde tegen ſijn leſte ſlaghordening; en viel, om niet alleenlijk met gebieden het ampt van een Veldt-overſte, maer oock met ſtrijden dat van een krijghsknecht te bedienen, met drie vaendels van *Olivier S. Iohn*, door *Roe* beleydt, op hen, en brack hun ſlaghordening ſoodanigh, dat ſy in verwarring naer d'Yren weken, van de welcken ſy terſtondt wierden bloot gelaten, en van 't regement ruyters des Onderkonings, onder 't beleyt van *Willem Godolfin*, met groote neêrlaegh verſlagen. De Graef, *O-Donell*, en d'anderen, overal in de vlucht gedreven, wierpen hun wapens toen wegh, en ſagen yder op ſijn eyge behoudenis. *Alfonſus O-Campo* wierd, met drie Spaenſche Krijghsoverſten en ſes Vaendragers, gevangen; 1200 wierden gedoodt, en men kreegh negen vaendels, daer ſes van Spanjen onder waren. Van de zijde der Engelſchen wierd naeuwelijcks een of twee gemiſt, doch vele gewond, en onder hen *Henrick Danvers*, *Willem Godolfin*, en *Croſt*; ſoo weynigh koſtte ſoo groot een verwinning. Toen d'Onderkoning d'aftocht geblaſen, en onder de verſlage lichamen Godt van de zege bedanckt had, begiftighde hy Graef *Clan-Ricard*, om de byſtant, kloeckmoedighlijck in deſe ſtrijdt beweſen, met de Ridderlijcke waerdigheyt; en, verwinner zijnde, keerde met groot gejuygh weêr in 't leger, dat hy buyten alle gevaer vond. Want de Spanjaerden, die in de ſtadt waren, ſiende dat alles rontom met wacht beſet was, en te voren beproeft hebbende dat alle uytvallen ſchadelijck voor hen geweeſt hadden, hielden ſich binnen, en waren in groote kommer om d'uytgang.

Deſe verwinning was groot en veelvoudigh, door de welcke Yrlandt, alreê in waggeling, en tot afval gereet, weêrhouden, de Spanjaerden uyt Yrlant gedreven, d'opperſte weêrſpanneling *Tir-Oen* in de ſchuylhoecken van Vlſter gebannen, *O-Donell* naer Spanjen gejaeght, d'andere oproerigen op verſcheyde plaetſen verſlagen, de Koninclijcke macht, door de moedwil der booſen verſwackt, weêr opge-

opgerecht, de herten der vromen, die alreê kranck en beſorght waren, verſterckt en vernieuwt, en weynigh daer na overal een vaſte vrede deur 't eylandt geſticht wierd.

In de volgende dagh beval d'Onderkoning aen *Bodley*, een overſte der wallen, die in de wercken, en oock in de ſtrijdt groote dapperheyt had betoont, dat hy het begonne werck volmaken, en de batteryen nader aen de vyanden brengen ſou. Na dat men ſes dagen lang hier meê beſigh had geweeſt, ſond *D'Aguila* door een trommelſlager een brief aen de Onderkoning, van de welcke hy verſocht dat men een Edelman, die geloofwaerdigh was, in de ſtadt ſou ſenden, om met hem in geſpreck te komen. Men ſond hier toe *Willem Godolfin*, een man van Ridderlijcke ſtaet, aen de welck *D'Aguila* te kennen gaf, dat hy bevonden had dat d'Onderkoning, ſchoon ſijn bitterſte vyant, in eeren was te houden; dat d'Yren machteloos, onachtſaem, en, 't welck hy gevreeſt had, trouwloos waren; dat hy van de Koning van Spanjen tot byſtant der twee Graven was geſonden, maer dat hy nu twijffelde of ſy meer in weſen waren, dewijl een onweer van d'oorlogh d'een naer Spanjen, en d'ander naer de noordſche geweſten ſoodanigh had geworpen, dat ſy geheel verdwenen waren: dat hy dieshalven van vrede wilde handelen, die tot nut der Engelſchen, en niet tot bedrogh der Spanjaerden ſou zijn, ſchoon hem niets ontbrack, om 't belegh uyt te ſtaen, en dagelijcks byſtant verwachtte, om werck aen d'Engelſchen te geven. Om kort te gaen, ſy beyde, van kommerniſſen gedruckt, en verdrietigh in de belegering, verdroegen op den 2 Ianuarius in deſer voegen, dat de Spanjaerden *Kinſale*, de kaſteelen en veſtingen by *Baltimore*, *Berehaven* en *Caſtlehaven* aen d'Onderkoning ſouden overgeven, en met behoudenis van hun leven, goederen en vliegende vaendels daer uyt trecken; dat d'Engelſchen voor de betaling van een billijcke prijs ſchepen ſouden beſtellen, om daer meê met voorraet van ſpijs en oorlogh naer Spanjen te ſeylen; en dat, ſoo ſy in hun weêrkeering in eenige havens van Engelandt quamen, ſy daer viendelijck ontfangen ſouden worden; en dat men hen, terwijl ſy in Engelandt naer goede windt wachtten, van lijftocht voor hun gelt verſorgen ſou.

Toen deſe dingen gedaen waren, en de Spanjaerden, na verloop van eenige dagen, bequaem weêr hadden gekregen, vertrocken ſy, van de welcken veel geſneuvelt waren, ſonder roem uyt Yrlandt. De *Graef van Tir-Oen* vlood ondertuſſchen, met een ſchandelijcke vlucht, deur ſoo veel afwegen, als hy vinden kon, naer de ſchuylhoecken van Ulſter, en liet vele van de ſijnen achter, die van de vloeden, door het winterwater gewaſſen, ingeſwolgen waren. Hy kon ſedert niet alleenlijck niet ſorgeloos ruſten, maer oock niet ſonder vrees hopen; vermits hy, uyt oorſaeck van ſijn quaet en verdruckt geweten, voor behoorlijcke ſtraf vreeſde, en yder wantrouwde, ja ſoodanigh, dat hy dagelijcks nieuwe ſchuylhoecken koos, en die weêr voort verliet. D'Onderkoning bracht de ſoldaten tot hun verquicking in winterlegering, en *Mounſter* in ruſt geſtelt hebbende, keerde weêr naer *Dublin*. Maer toen het ſtrengſte van de winter voorby was, trock hy langſamelijck, om de ſchrick voor hem wijder uyt te ſpreyden, met een groot en uytgeſpanne heyr weêr naer *Vlſter*, om, gelijck hy eerſt voorgenomen had, de weêrſpannigen van alle zijden met veſtingen en beſettingen, als met een net, t'omringen. Hy, aen *Swartwater*, of *Blackwater* gekomen, voerde met balcken, aen malkander gebonden, die ſy *Floates* noemen, het heyr daer over, en, een deurwading, te voren onbekent, beneden een oude veſting vindende, maeckte daer een ſchans aen d'oever, die hy naer ſijn voornaem *Charlemont* noemde. De *Graef van Tir-Oen*, verſchrickt zijnde, ſtack in deſe tijdt de brant in ſijn huys te *Dunganon*, daer d'Onderkoning ſedert voorby trock, en ſijn leger veſtte; en ſond, ſoo haeſt als *Henrick Dockwra*, met de ſijnen, van *Logh-Foil* gekomen was, ſijn krijgslieden uyt in alle geweſten. Al 't gewas wierd verdorven, alle dorpen en huyſen, die men te voren geſien had, wierden verbrant, en het vee uyt alle plaetſen weghgedreven. Hy ontfing by overgeving de veſtingen in *Logh-Crew*, *Logh-Reogh* en *Mogherlecow*, daer echter *Ian Barkley*, een dapper Ridder, met een koegel deurſchoten wierd. Hy bracht beſetting te *Logh-Eaugh*, of *Logh-Sidney*, dat hy naer ſijn eertijtel *Montjoy* noemde, en liet daer tot Slotvooght *Arthur Chicheſter*, een Ridder, die door ſijn dapperheyt verdient heeft dat hy nu Onderkoning van Yrlant is. Hy bracht oock een beſetting te *Monagham*, die hy aen *Chriſtoffel S. Laurence* beval. Deſe twee Krijghsoverſten, die heel ervaren en grootmoedigh waren, plaeghden met gedurige overvallingen en tochten, die ſy herwaerts en derwaerts deden, de weêrſpannigen ſoodanigh, dat ſy, ſiende datſe van alle zijden met beſettingen omringt, en dagelijcks benaeuwt wierden, en dat ſy, gelijck de wilde beeſten, ſich in d'engten der boſſchen en poelen moeſten verſchuylen, ten meeſtendeel hun getrouwheyt met het geval verwiſſelden, en ſich als om ſtrijdt heymelijck aen d'Onderkoning begonnen over te geven; en te mompelen, dat de Graef d'ondergang van 't volck tegen de beſondere qualen had geſtelt, en dat deſe oorlogh voor hem alleen nootſakelijck, en voor hen rampſaligh

ſaligh was. De Graef wiſt wel dat ſy in hun trouw en krachten waggelden, en, in ſijn rampen verdrietigh, beſloot hen te voorkomen, op hoop van lijfsgenade, die ten meeſtendeel de dappere gemoeden verſwackt. Hy ſond dieshalven gedurighlijck ootmoedige brieven aen de Koningin, door de welcken hy, ſijn misdrijf met tranen en gebeden afbiddende, ſich als een ſmeker neêrwierp. De Koningin beſpeurde oock in hem ſoodanige teekenen van een waer berouw, dat ſy, die boven maten barmhartigh was, aen d'Onderkoning macht gaf, om hem in genade, ſoo hy die verſocht, t'ontfangen. En ſeker, hy, dit van ſijn gunſtelingen verſtaende, verſocht ſulcks gedurighlijck door *Arth Mac-Baron*, ſijn broeder, en anderen, en wierd dickwils afgeſlagen. Maer toen hy belooft had, dat hy volkomentlijck ſijn leven en ſtaet, ſonder eenige voorwaerden, in handen van de Vorſtin ſou ſtellen, veroorlofde d'Onderkoning (die heymelijck van ſijn vrienden uyt het Engelſche Hof van de twijffelachtige ſtant der Koningin, alreê tot een hooge ouderdom geklommen, verwittight was,) dat de Graef in de maent Februarius naer *Mellifons* ſou komen, daer hy, van twee verſelt, terſtont naer toe vloogh. Hy, in't vertreck toegelaten, daer d'Onderkoning, van een groote menighte van Krijghs-overſten verſelt, in ſijn ſtoel ſat, viel heel beſmeurt, en met een erbarmelijck gelaet in de deur op ſijn kniejen; en toen hy een weynigh voor over gelegen had, gaf d'Onderkoning een wenck dat hy nader komen ſou. Hy ſtont op, en, weynigh treden voortgetreden, viel weêr op ſijn kniejen, en boogh ſich al ſmekende voor over. Hy bekende ſijn ſonde tegen Godt, en ſijn misdrijf tegen de genadighſte Vorſtin, ſijn Vrouw Elizabeth, welcks Koninclijcke goedertierentheyt en barmhartigheyt de eenige toevlucht voor hem was, op dat ſy toelaten ſou dat hy ſijn leven en ſtaet naer haer believen aenſtelde. Hy verſocht ootmoedighlijck dat, gelijck hy eertijdts haer goedertierentheyt, en onlangs haer macht beproeft had, hy nu haer ſachtſinnigheyt moght beproeven; en dat ſy een voorbeelt van een eeuwige meêdogentheyt wilde zijn. Hy ſeyde dat hy noch niet ſoo machteloos van lichaem, en niet ſoo gebroken van moed was, of hy ſou door dappere en getrouwe vlijt deſe weêrſpannigheyt noch konnen uytwiſſchen. Hy, om ſijn misdrijf te verminderen, begon te ſeggen, dat men door nijt van ſommigen ongerechtighlijck met hem gehandelt had. Hy wilde meer ſpreken, maer d'Onderkoning brack ſijn redenen af, ſeyde hem, dat men ſoo groot een misdrijf niet kon verſchoonen, en ſprack eenige weynige kleyne dingen, maer veel met achtbaerheyt, die aen een krijghsman tot welſprekentheyt ſtreckt, en beval hem te vertrecken. Hy nam hem in de volgende dagh meê naer Dublin, om hem van daer naer Engelandt voor de Koningin Elizabeth te brengen, op dat ſy naer haer believen met hem handelen ſou. Maer deſe beſte Vorſtin verhuyſde ondertuſſchen godtvruchtighlijck en geruſtelijck naer't hemelſche Vaderlant, weynigh tijdts na dat ſy (op dat 'er niets aen haer glorie ſou ontbreken) door boden verſtaen had, dat deſe weêrſpannigheyt, die haer in groote kommer had gehouden, gebluſcht was.

Dus eyndighde d'oorlogh in Yrlandt, of eer weêrſpannigheyt des Graefs van *Tir-Oen*, uyt beſondere vyandtſchap, met nijt vermengt, begonnen; in't begin door verachting en karigheyt uyt Engelandt geſtoockt; met de ſchijn van de vryheyt en Roomſche Godtsdienſt weêr op te rechten deur geheel Yrlandt verſpreyt; door d'afgunſt der Engelſchen, gierigheyt van d'oude krijghslieden, liſten en geveynſde onderſtellingen van de Graef, kommerlijckheyt der plaetſen, en door het wanhopigh geſlacht van lieden, veyliger met de voeten, dan met de wapenen, uytgerekt; door lichtgeloovigheyt van ſommige, en door de heymelijcke gunſt van anderen, die macht hadden, door Spaenſche ſoldy, en door Spaenſch krijghsvolck verſterckt: en dit geluckighlijck onder de heerſchappy van Elizabeth van hooger geheugenis, en door't beleyt van d'Onderkoning, *Karel Blunt*, *Baron van Montjoy*, die ſedert hierom door Koning Iacob met de tijtel van *Graef van Devonshire* begiftight wierd, en, gelijck wy hopen, een beſtandige vrede opgerecht heeft.

OUDE EN NIEUWE ZEDEN der YREN.

Zeden der Yren.

DE plaets vereyscht nu dat ick iets van de zeden van dit volck hier by doe. En seker, ick sal 't gene, dat d'oude zeden aengaet, uyt d'oude Schrijvers, en wat de nieuwe aengaet, uyt seker nieuw Schrijver, niet min geleert als vlijtigh, hier by voegen, die dit naeuwkeurighlijck aengeteekent heeft.

Van d'oude Yren, dewijl sy, gelijck alle d'andere volcken in dit geweest, woest en wreet zijn geweest, hebben d'Ouden dus geschreven.

Strabo in 't vierde boeck: *Ick heb van Yrlandt niets seker, dat ick seggen kan, behalven dat des selfs inwoonders wilder en woester zijn dan de Britanners, menschelijck vleesch nuttigen, en * veel spijs verslinden, ja voor eerlijck achten de lichamen van hun verstorve magen gesamentlijck t'eten; en opentlijck te beslapen, niet alleenlijck andere vrouwen, maer oock hun moeders en susters: 't welck wy echter soodanigh verhalen, als sonder geloofwaerdige getuygen van dese dingen. En seker, men seght dat menschelijck vleesch te nuttigen den Scythen eygen is; ja self dat de Franschen, Spanjaerden en vele anderen desgelijcks doen, als sy in nooden van belegh zijn.*

* πολφάγοι *in Epitome, dat is,* kruyden nuttigende.

Pomponius Mela in 't derde boeck: *Sy zijn wanschickelijcke lieden, onkundigh in alle deughden, en geheel sonder godvruchtigheyt.*

Solinus in 't 24 capittel: *De verwinners, het bloet der gedooden afgetapt hebbende, besmeeren eerst hun aengesicht daer meê, en achten betamelijck en onbetamelijck al even hoogh. De kraemvrouw, een soon gebaert hebbende, leght d'eerste spijs op het swaert van haer gemael, en brengt het begin van 't voedsel sachtelijck op de punt in de mondt van 't kleyne wicht; en wenscht, met een Heydensche wensch, dat hy niet anders dan in d'oorlogh en in de wapenen magh sterven. De gene, die çierlijck willen zijn, mercken de gevesten van hun swaerden met de tanden der wilde beesten, die in zee swemmen, die sy soo wit als elpenbeen maken: want de mannen stellen hun voornaemste roem in de handeling der wapenen.*

Maer dit is seer oudt. Girald Cambrensis, en anderen uyt hem schrijven breedelijck van de zeden der middelmatige tijden. Hoor nu de nieuwe zeden uyt dese neerstige nieuwe Schrijver, en dit uyt sijn eyge woorden, die, gelijck ick bespeur, *I. Good* genoemt, t'Oxford opgevoed, en van sijn ampt een Priester was, en die omtrent het jaer 1566 de jeught te Limerick onderwesen heeft. Doch ick sal eerst met weynigh woorden 't gene, 't welck ick belooft heb, laten voorgaen, te weten de bediening van 't recht onder de gene, die gebore Yren zijn.

De Grooten, voor welckers namen de vierde vocael, om haer uytsteekentheyt en treffelijckheyt, gestelt wordt, gelijck *O-Neal, O-Rork, O-Donell,* &c. en d'anderen, die *Mac* voor aen gevoeght dragen, hebben hun eyge en besonder Recht, naer 't welck sy in een verwaende heerschappy, tot schade van hun ondersaten, die sy met schattingen beswaren, over hen naer hun lust heerschen, in voegen dat de stant der selve seer elendigh is; en soo dickwils als hen inlandtsche oorlogh overkoomt, wordt hen 't mergh en bloet afgeparst.

O voor de namen der Edelsten in Yrlandt gestelt, om sijn voortreffelijckheyt.

Dese Grooten hebben hun Rechters, die sy (gelijck de Gotthen de hunnen *Bellaginen* genoemt hebben) *Breahans* noemen, die, een ongeleerde slagh van menschen zijnde, in sekere gesette dagen op een seer hooge bergh tusschen de twistige geburen recht spreecken; voor de welcken d'aenklagers hun beklagh over 't aengedane ongelijck doen, en ontkenning daer tegen setten: en indien hy opentlijck van dievery overtuyght wort, soo moet hy weêrgeven, of sulcks met boete vergelden. Dese Grooten hebben ook hun Historieschrijvers, die hun daden beschrijven, hun Geneesmeesters, Poëten, die sy *Bardes* noemen, en hun Harpslagers, aen yder van de welcken sijn loon toegewesen is. Voorts, yder is oock in alle Landtschappen van sekere en besondere geslachten, te weten de *Breahans* van een stam en naem, de Historieschrijvers van een ander, en dus met d'anderen, die hun kinderen en bloetvrienden in hun konst onderwijsen, en altijdt nakomers hebben. Doch het recht van erffenis wordt by dese Grooten niet waergenomen; maer de gene, die, uyt eenigh voornaem geslacht, in krachten, verplichtelingen en stoutheyt de machtighste is, treckt door eenige aenhang der inwoonders, of door verkiesing de heerschappy aen sich: in voegen dat de sonen, nasonen, en naesten uyt het bloet van d'overleden heel uytgesloten zijn. De gene, die dus de heerschappy verkregen heeft, wordt met Barbarische ceremonien onder d'ope hemel op een heuvel in een steene zetel geset: in welcke tijdt, naer sekere wet, die sy *Tanistry* noemen, somtijts oock een navolger aengewesen wort, die men *Tanist* noemt, misschien een benaming, van de Deenen geleent, by de welcke, gelijck by de noor-

Breahans.

Erffelijcke professien.

Tanistry.

noorderlijcke inwoonders van Britanje, *Thane* lang voor een adelijck man, en bedienaer van de Koning gebruyckt heeft geweeſt.

Sie nu het gene dat *Good* hier van ſchrijft, tot welcks voorſpraeck ick dit eerſt moet ſeggen, dat hy ſich niet naer laſtering, maer naer de waerheyt regelt, en alleenlijck van de wilde en woeſte Yren ſpreeckt, die uyt dit Landt geſproten zijn, ſich in d'uytterſte geweſten verſchuylen, en de menſchelijcke zeden noch niet aengenomen hebben.

Dit volck is in 't gemeen ſterck van lichaem, ſeer geſwind, ſtout en dapper van moed, ſcherp van vernuft, ſtrijdtbaer, quiſtigh van leven, en kan arbeyt, koude en honger verdragen. Sy zijn ſeer tot onkuysheyt genegen, vriendelijck tegen de gaſten, beſtandigh in hun liefde, onverſoenelijck in hun vyantſchap, lichtgeloovigh, roemſuchtigh, onverduldigh in ſmaet en ongelijck te verdragen, en, gelijck iemant eertijdts geſeght heeft, *ſeer geweldigh in alle hartstochten, die, quaet weſende, nergens erger zijn, en, goet zijnde, naeuwelijcks beter gevonden worden.*

Girald. Cambrenſ.

Als ſy hun kinderen ten heylige Doop brengen, ſoo geven ſy gemeenlijck aen hen ongewijde namen, en voegen altijdt iets aen de naem, die genomen wordt van eenige uytgang, of van eenigh oudt wijf, of van de verwe, gelijck root, wit, ſwart, of van een ſieckte, ſeerigheyt, kaelhoofdigheyt, of van eenige misdaedt, als dief, verwaende: en hoewel ſy ſeer ongeduldigh zijn in ſmaet te verdragen, ſoo ſchamen deſe Grooten, die de letter O voor hun namen gevoeght hebben, ſich niet over deſe bynamen. 't Is by hen niet geoorloft de naem van d'ouders, of van iemant uyt het geſlacht, die dan noch leeft, aen de kinderen te geven; want ſy meenen dat men hier door hun doodt verhaeſt. Maer als de vader geſtorven is, ſoo neemt de ſoon des vaders naem aen, op dat die niet ondergaen ſou; en indien iemant van de voorouders, deſe naem dragende, voortreffelijck in ſtrijden heeft geweeſt, ſoo wordt van hem gelijcke dapperheyt verwacht. Dit gevoelen wordt noch door de Poëten vermeerdert, die de daden deſer Ouden in geſchrift hebben, en noch veel leugenen daer aen knoopen; 't welck oorſaeck is dat deſe Poëten ſeer rijck worden. Want de nieuwgehuwde vrouwen en kraemvrouwen houden 't voor groote ſchande, ſoo ſy heur beſte kleederen, die ſy hebben, niet aen deſe prijſer geven. De moeders begeven ſich na de ſeſte dagh van hun baring weêr volkomentlijck tot het echtelijck werck, en geven hun jonge kinderen aen voedſters. D'Edelen hebben terſtont uyt verre plaetſen veel voedſters, die naer de ſuyging trachten, en hun eyge kinderen om deſe voedſterlingen verlaten. En hoewel ſy van wegen d'onmatigheyt des hemels, door de vochtigheyt van de gront en ſpijſe, en gebreck van Recht ſeer onmatigh zijn, en hun eyge kinderen te ſuygen voor ſpot achten, ſoo onthouden de gemael en gemalin ſich van de vermenging ten beſten van hun voeſterling: en indien anders geſchiet, ſoo nemen ſy een andere voedſter op hun koſten. Daer zijn byna ſoo veel voedſters, als jonge meysjes; en ſy achten de macht van een kint te konnen ſuygen voor 't loon van hun hoerery. Indien 't jonge kint ſieck wort, ſoo beſprengen ſy 't met d'oudtſte pis, en hangen niet alleen het begin van Ioannes Euangelium, maer oock een kromme nagel, uyt de voet van een paert genomen, of een ſtuck van een wolfshuyt aen de hals van de kinderen tegen alle ongelucken. Soo wel de voedſters, als de kinderen dragen om deſe oorſaeck gordels van 't hayr der vrouwen. Men bevint oock dat ſy aen hun boelinnen armbanden, van ſulk hayr gevlochten, ſchencken, miſſchien om dat ſy van Venus gordel weten. De voedſtervaders en voedſters doen veel meer moeyte en onderſtant aen hun voeſterlingen, dan aen hun eyge kinderen, en beminnen hen oock meer; want de voeſterlingen krijgen van hen kleederen, onderhoud tot de ſtudie, tot wapenen, en oock tot alle boosheden: ja ſy ontfangen van hen huwelijcksgiften, en vee, niet alleenlijck naer hun recht; maer ſy dwingen 't hen ſomtijdts oock af, ſelf met weghdrijving van hun vee. Alle de gene, die van gelijcke opbrengers opgevoed zijn, hebben malkander waerder, betoonen meer onderlinge liefde, en vertrouwen malkander meer, dan of ſy volle broeders waren; ja ſoodanigh, dat ſy voor en om deſe oock hun eyge broeders haten. Sy, van hun ouders beſtraft, nemen hun toevlucht tot hun voedſters, en van deſen aengemaent, barſten dickwils in openbare oorlogh tegen hun ouders uyt, en, van hen in alle ſchelmſtucken onderweſen, worden de ſnoodſte ſchelmen; ja ſoodanigh, dat de voedſters de meysjes, die ſy opvoeden, tot alle vuyligheyt onderwijſen. Indien eenigh voedſterling kranck is, 't is ongelooffelijck hoe haeſt de voedſters ſulcks hooren, ſchoon ſy oock verre van hen woonen, die ſy in ſijn ſieckte by dagh en nacht gedurighlijck bedienen. Ja men gelooft dat het grootſte bederf van Yrlandt nergens anders uyt, dan uyt deſe voedſters, geſproten is.

Men kan lichtelijk giſſen dat dit volck heeter en vochtiger van natuer is, dan d'andere volcken; 't welck uyt de wonderlijcke ſachtigheyt van hun vleeſch verſtaen wordt, die ſy buyten twijffel ſoo wel van de natuer des landts, als van eenige konſtige waſſching, en van hun oeffening verkrijgen. Sy zijn oock

van

van wegen de ſelve ſachtigheyt der ſpieren ongelooffelijck geſwind, en aen alle de leden van hun lichaem ſeer lenigh. Sy zijn voornamelijck tot luyheyt overgegeven, en ſy achten voor hun grootſte rijckdom ſonder arbeyt te zijn, en ſcheppen hun hooghſte vermaeck in vry te zijn. Sy hebben een wonderlijck behagen in de muſijck, en in de harp, voornamelijck met kopere ſnaren, daer op ſy met kromme nagelen ſpelen. De gene, die ſich tot de Godtsdienſt overgeven, pijnigen ſich ſeer wonderlijck met een godtsdienſtige ſtrengheyt, met waken, bidden, en met vaſten tot magerworden toe: in voegen dat het geen wonder is 't welk in de voorgaende eeuw van hun Monicken geſchreven wordt. Ia de vrouwen en dochters ſelve vaſten 't geheele jaer deur op woensdagh en ſaterdagh: ſommige op S. Catharijns dagh, ſonder dat t'overtreden, ſelf op de feeſt der Geboorte, of in hun ſwaerſte ſieckten. Sommige achten d'oorſaeck hier af, in de dochters, dat ſy een goet gemael mochten bekomen; in de vrouwen, dat ſy hun huwelijck in beter mochten veranderen, ſchoon hun mannen doodt, of ſy van hen verlaten zijn, of oock als ſy naer hun zeden verwiſſelt zijn. Maer de gene, die ſich eenmael aen de boosheyt overgegeven hebben, zijn booſer dan de boosheyt ſelve.

Van de ſchorſſen der boomen, die d'Engelſchen *Alders* noemen, maken ſy de kleederen ſwart. Sy gebruycken oock vlierbeſyen, om de wol geel te verwen. Sy maken met de tacken, ſchors en bladen van de popelierboom deſe wijde hemden geel, die nu naeuwelijcks gebruyckt worden, en brengen 'er de ſafferaen met de ſchors van een wilde haeghappelboom in. Al 't gene, dat ſy verwen, koken ſy niet ſoo ſeer aen een groot vuer, als ſy dat wel eenige dagen lang in koude pis van menſchen ſteken, op dat de geele verwe vaſter ſou blyven.

Gruweliicke roovery. Het rooven, dat overal by hen met de grootſte wreetheyt gepleeght wordt, is onder hen geen ſchande. De gene, die op roof ſullen uytgaen, doen hun gebeden aen Godt, op dat hen een roof voorkomen mocht: ja ſy achten de roof voor een gaef, die hen van Godt aengeboden wordt, en meenen dat gewelt, roof en doodtſlagh aen Godt niet mishaeght; en dat, indien men ſondighde, Godt deſe gelegentheyt niet aen hen ſou vertoonen; in tegendeel, dat 'et ſonde ſou zijn indien men deſe gelegentheyt niet waer nam. Men ſal de moordenaers en brantſtichters hooren ſeggen: *De Heer is barmhertigh, en hy ſal de waerde van ſijn bloet niet vruchteloos in my laten zijn.* Voorts, ſy ſeggen dat ſy in de voetſtappen hunner vaderen treden; en dat deſe middel van te leven aen hen overgebleven is. Sy achten dat 'et een ſchande voor hun adelijckheyt ſou zijn, ſoo ſy van d'arbeyt hunner handen wilden leven, en van boosheyt afſtaen. De gene, die ten roof, of naer eenigh ander werck gaen, nemen 's morgens waer wie ſy eerſt ontmoeten, en indien de ſaek wel gelukt, ſoo beſorgen ſy dat hen dagelijcks desgelijcks gebeurt, indien anders, ſoo ſchuwen ſy ſulks voordachtelijk. Sy ſeggen dat de gene, die in de ſtormende nacht niet ſlaept, op ſijn voeten een lange wegh by nacht afloopt, en met rooven ſich niet voor alle gevaer bloot ſtelt, bloohartigh van gemoed is. Sy verſchoonen ſedert onlangs noch tempels, noch gewijde plaetſen, die ſy niet berooven, en daer ſy dickwils de brant inſteken, en de menſchen dooden, die ſich daer verſchuylen.

't Quade leven der Prieſters. D'oorſaeck hier af is het ſchandelijckſte leven der Prieſters, die van de kercken oneerlijcke huyſen maken, en veel aen de hoeren toelaten, die hen volgen waer ſy oock gaen; en, verſtooten zijnde, door tovery naer konſten om te beſchadigen ſoecken. De boelinnen van de Prieſter, en hun kinderen nemen hun verblijf in d'omvang van de kerck, drincken daer ſich vol, vermengen ſich, ſtorten bloet, en ſluyten daer beeſten in. Daer is niets heyligh onder deſe wilden. Men vindt daer geen gedaente van een kerck, dan van buyten, geen autaren, dan die vuyl en ſmoddigh zijn. De beeltenis van 't kruys is ſeer wanſtaltigh, ſoo men noch iets daer af ſiet. Hun gewijde kleederen ſtincken ſoodanigh, dat men daer af walght. De draegh-autaer heeft geen ingedruckte kruyſſen, en is met eenige ſchandelijkheyt gequetſt. Hun Misboek is geſcheurt, van de Canon berooft, en dat boeck tot alle eeden en valſche eeden voorgeſtelt. De loode kelck is ſonder ſchotel, en het wijndrinckvat van hoorn. De Prieſters bemoejen ſich alleenlijck met de huyshoudingen, en met kinderen voort te brengen. De Rectors zijn Vicaren, en dit van vele Parochien gelijck: ſy beroemen ſich op het Canonijck recht, hoewelſe niet de minſte geleertheyt hebben. Sy houden tot hun navolgers in de kercken hun kinderen, die wettigh gemaeckt worden. Deſe willen d'ordening der Prieſters niet ingaen, maer bevelen de ſorgh aen de Parochy-Prieſters, ſonder eenige loon, op dat hy van 't boeck ſou leven, dat is, van eenige kleyne gift, die in de Doop, ſalving en begraeffenis hen aengeboden wort, van 't welck men ſchaerſſelijck en elendighlijck leeft.

De ſonen deſer Miſprieſters, die de ſtudie niet vervolgen, zijn ten meeſtendeel uytſtekent in roovery. Want deſe *Mac Decan*, *Mac Pherſon*, *Mac Oſpac*, dat is, ſonen van de Deken, van de Rector der kerck, en van de Biſſchop, zijn de grootſte roovers; en, volgens de miltdadigheyt der ouders, machtiger om

een bende van oproerigen te vergaderen, en dit te meer om dat sy naer 't voorbeelt van hun ouders herbergh houden. Maer de dochters deser Mispriesters worden, soo sy by huns vaders leven trouwen, met groote huwelijcksgoederen uytgeset: maer als hun vader gestorven is, soo gaen sy bedelen, of begeven sich tot hoerery.

Eeden. Sy bevestigen byna yder woort met een eed, namelijck *by de Drieënigheyt, by Godt, by de Heyligen, by Patricius, Brigida, by de Doop, by 't Geloof, by de kerck, by des gevaders handt, en by uw handt.* Indien iemant hier op by de heylige Bybel, of by 't Misboeck, dat sy op hun bloot hooft leggen, heylighlijck sweert, en iemant tot hen seght dat sy, soo sy meyneedigh zijn, in gevaer, van verdoemt te worden, zijn, soo sal men hen terstondt luyde hooren roepen: De Heer is barmhertigh; en hy sal niet toelaten dat de waerde van sijn bloet, voor my uytgestort, in my vruchteloos sal zijn. Ick sal nimmer in de helle komen, 't zy ick berouw daer over heb of niet. Maer om hen trouw te doen houden zijn dese drie dingen van het grootste gewicht: eerstelijck, dat hy aen d'autaer sweert, met aenraking van 't boeck, dat open is, en op sijn hooft leght; ten tweeden, dat hy eenighHeyligh tot sijn getuygh neemt, welcks kromme stock of klock hy aenroeren, en kussen sal; ten derden, dat hy by de handt van de Graef, of van sijn Heer, of van een Groote sweert; want indien hy van meyneed overtuyght wordt, soo wordt hy om de twee eersten ter schande gebracht. Maer indien hy by de derde valschelijck sweert, soo sal dese machtige hem een groote somme geldts en veel koejen afwringen, als of door de meyneed sijn naem het grootste ongelijck aengedaen was. Want de koejen zijn daer de beste en aengenaemste rijckdom, van de welcke gedenkwaerdigh is dit te verhalen. 't Is seker, gelijck hy schrijft, dat in Yrlandt de koejen geen melck geven, 't en zy men het kalf, levendigh zijnde, aen hun zijde voeght, of de huyt van het doode soodanigh met stroo vult, dat het een levendigh kalf schijnt: want sy kennen de reuck van hun lijfmoeder in de huyt. Als de koe onnut is, soo roepen sy een toveres, die door kruyden te weegh brengt dat de koe een ander kalf lief krijght, en melck geeft.

Buyten de steden werden selden huwelijcken gemaeckt, en sy belooven niet van het tegenwoordige, maer van 't aenstaende, of bewilligen 't sonder berading. Dieshalven, als 'er maer de minste twist rijst, soo scheyden sy van malkander, en de man begeeft sich by een andere vrouw, en de vrouw by een ander man. Men heeft oock nooyt volkomentlijck geweten voor d'uytterste adem of de contracten waer of valsch hebben geweest. Hier uyt spruyten oorlogen om de besittingen der landen, roveryen, doodtslagen en doodelijcke haet. De verstoote vrouwen gaen te raet by de tovereſſen, die, gelijck men gelooft, aen de voorgaende man of aen de nieuwe bruyt onvruchtbaerheyt, of onmacht in de teeling, of gevaerlijcke sieckten veroorsaken. Want sy zijn alle boven maten tot bloetschande genegen; en men siet veel echtscheuringen onder de schijn van 't geweten. De vrouwen soo wel als de mannen houden hun hayr in hooge achting, voornamelijck als dat goutverwigh en lang is: want sy toonen dat lang opgevlochten, en laten 't çierlijck gestrengelt hangen, terwijl sy ondertusschen hun hooft met veel ellen van seer fijn doeck bewonden dragen. Dese slach van verçiering gebruycken alle de gene, die dat konnen verkrijgen na hun kraembed, of van hun huwelijck, of van hun hoerery.

Hier komen niet weynigh waengelovigheden by. Ick weet niet of sy aen de Maen goddelijcke eer bewijsen: want als sy eerst de nieuwe maen sien, soo buygen dese wilde Yren gemeenlijck hun kniejen, en bidden onse Vader, en spreken op 't lest overluyde de maen in deser voegen aen: *Laet ons soo gesont, als ghy ons gevonden hebt.* Sy deursien het schouderblad van 't schaep, als het vleesch daer af is, en voorseggen dat 'er iemant uyt het huys uytgedragen sal worden, als men een donckere vleck daer in siet. Sy achten alle de gene voor tovereſſen, die op Meydagh vuur eyschen, en geven 't oock niet, dan aen de krancken, en met groote vervloecking; en dieshalven meenen sy dat de gene, die sulcks doet, hen in de volgende somer al de butter ontstelen sal. Als sy op d'eerste dagh van Mey een haes onder 't vee vinden, soo dooden sy hem; want sy achten dat dit het oudt wijf is, die hen de butter ontstelen sal. Sy meenen dat de butter, die hen ontstolen is, haest weêr toegestelt wordt, als sy iets van 't stroodack, boven de drumpel hangende, weghdragen, en in 't vuur werpen. Sy achten, als sy op Meydagh een groene tack van een boom aen hun huys setten, dat dit in de somer overvloet van melck aen hen geven sal. Als in de steden iemant eerst in eenigh Overheyts ampt treet, soo wordt hy, met de gene, die hem volgen, over straet van de vrouwen, en uyt de veynsters van de dochters met tarw en sout besprengt. Eer men 't zaet in d'acker werpt, sendt de huysmoeder sout naer 't landt. En op dat de kieckendief de kieckens niet wegh sou nemen, soo worden d'eyerdoppen, daer de kieckens uytgekipt zijn, ergens onder het dack opgehangen. 't Is ongeoorloft op de Sabbath de voeten der paerden te reynigen, of de paerden te roskammen, of gras tot hun voed-

voedſel te vergaderen, ſchoon deſe dingen op andere vermaerde heylige dagen gedaen worden.

Als ſy nimmer vuur uyt hun huys aen hun naburen geven, ſoo gelooven ſy dat hun paerden langer en geſonder ſullen leven. Als de beſitters der paerden eyeren eten, ſoo moeten ſy wel toeſien dat die gelijck zijn, want anders zijn de paerden in gevaer. De eyeren worden aen de paerdetuyſchers verboden. De ruyters hebben oock een wet dat ſy na d'eyeren de handen moeten waſſchen. Als een paert geſtorven is, hangen ſy de voeten met de ſcheenbeenen in huys op; ja ſy houden 't hoorn der voeten voor heyligh. Men magh geen paert of een ander dier prijſen, 't zy men ſeght: *Godt bewaer het*, of 't en zy men 't aenſpuwt. Indien een paert eenigh quaet binnen drie dagen aenkoomt, ſoo ſoecken ſy de prijſer, op dat hy 't het *Onſe Vader* in 't oor inſpreken ſou. Sy gelooven dat d'oogen van ſommige hun paerden konnen betoveren, en men neemt dan eenige oude wijven, die met ſekere gebedekens, in ſtilte verhaelt, hen weêr geſont maken. Hun paerden worden aen de voeten van de worm geplaeght, die met allengs voort te kruypen, meer diergelijcke wormen voortbrengt, en 't lichaem bederft. Tegen deſe worm ontbiedt men een toveres, die op twee maendagen en een donderdagh naer 't paert wordt gevoert, en de plaets, daer de worm in ſit, met haer adem ſtooft, en, een toverdicht mompelende, het paert weêr geſont maeckt. Sy leeren dit toverdicht aen vele voor gelt, die ſweeren moeten dat ſy 't aen niemant ſullen openbaren.

De vrouwen hebben onder malkander krachtige toveryen (gelijck ſy meenen) tegen alle quaden verdeelt en uytgebreyt, naer de welken yder naer gelegentheyt van ſijn quael toeloopt. Sy verhalen altijdt voor alle toveredenen het *Onſe Vader*, en *Ave Maria*, en voegen dat oock achter aen. Als iemant ter aerde valt, ſpringt hy terſtont weêr op, en keert ſich driemael om ter ſlincker zijde in 't ronde, graeft met ſijn ſwaert of mes in d'aerde, en delft een ſoode daer uyt, om dat, gelijck ſy ſeggen, d'aerde hem de ſchaduw weêrgeeft: en indien hy binnen twee of drie dagen ſieck wordt, ſoo ſendt men naer de ſelve plaets een vrouw, die in diergelijcke dingen machtigh is, en daer in deſer voegen ſpreeckt: Ick roep u P. van ooſten en weſten, van zuyden en noorden, uyt de boſſchen en wilderniſſen, vloeden en moeraſſchen, van de wilde, witte, roode, ſwarte, &c. Nymphjes; en, eenige gebeedjes uytgeroepen hebbende, keert weêr naer huys by de ſiecke, om te beproeven of het een ſieckte is, die *Eſane* genoemt wordt, die, gelijck ſy achten, van de Nymphjes geſonden wordt, en prevelt hem een ander gebeedje, met een *Onſe Vader* in 't oor, werpt eenige kolen in een beker vol ſuyver water, en oordeelt ſekerder van de ſieckte, dan veel Geneesmeeſters.

Hun krijghsvolck beſtaet in ruyters, voetknechten, die ſy *Galloglaſſen* noemen, en met ſcherpe bijlen ſtrijden; en lichtgewapende voetknechten, die *Karnes* genoemt worden, en met zijdgeweer, en met pijlen ſtrijden. Sy achten 't voor geluk als men yder voetknecht of ruyter, ter deur uytgaende, toeroept; en ſy houden dat de gene, die niet toegeroepen wort, eenigh ongeluck over 't hooft hangt. Sy gebruycken in d'oorlogh ſackpijpen in plaets van trommels, dragen banden, verhalen gebeedjes, en roepen ſoo luydt als ſy konnen, in d'eerſte aenloop *Pharroh*, (ick acht dit het krijghs-*barritus*, daer af Ammianus ſpreeckt) met deſe inbeelding dat de gene, die niet gelijck met d'anderen roept, dit overkomen ſal, te weten dat hy ſchichtelijck van d'aerde opgenomen, en, ſedert altijdt d'aenſchouwing der menſchen vliedende, als vliegende in ſeker dal in *Kerry*, gelijck ick alreê geſeght heb, gevoert ſal worden. *Galloglaſſen.* *Kernes.* *Barritus.*

De gene, die by een ſiecke zijn, ſpreken nooyt van Godt, noch van de ſaligheyt der zielen, of van Teſtament te maken, maer geven alle hem hoop van weêr geſont te worden: en ſy achten de gene voor beweenelijck, die 't H. Avontmael eyſcht. De gemalinnen bemoejen ſich niet met Teſtament, om dat het een oudt gebruyck is, dat men het derde deel der goederen aen hen geeft, en 't overige aen de kinderen uytdeelt in gelijcke deelen, behalven dat de gene, die de machtighſte is, oock in d'aentaſting van d'erffenis meer vermach. Want de machtighſte, hy zy oom of neef, valt dickwils in d'erffenis, met uytſluyting der ſonen. Als iemant in dootsnoot leght, en eer hy ſterft, maken ſekere vrouwen, hier toe geſtelt, groot misbaer met hun handen, en met ſeker geroep, dat hier naer geſchickt is, en poogen de worſtelende ziel op te houden, en verhalen oock de bequaemheyt der goederen, gemalinnen, geſtalte, gerucht, der bloetverwanten, vrienden en paerden. Sy vragen hem waerom, waer heen, en tot wien hy vertrecken wil, en twiſten met de ziel, dat ſy ſoo ondanckbaer is. Eyndelijck ſy klagen en verſekeren dat d'uytvarende ziel de gedaente van ſoodanige wijfjes aenneemt, die by nacht en in 't duyſter verſchijnen; en als ſy uyt het lichaem gevaren is, ſoo maken ſy groot misbaer met huylen, en met in de handen te ſlaen. Sy houden d'uytvaert met ſulck geſchrey, dat men achten ſou dat de levendigen en dooden te ſamen geroepen wierden. In dit gekrijt zijn de voedſters, dochters en boelinnen

nen de geweldighſte. Sy beweenen oock de gene met geen minder gehuyl, die in de ſtrijt gedoodt, als die door ſieckte weghgeruckt zijn, ſchoon ſy ſeggen dat deſen een lichter doodt hebben, die in de ſtrijdt, of op roof ſterven. Sy ſchenden hun tegenſtrevers met alle laſteringen, en voeden lange tijdt een doodelijcke haet op alle de gene, die van hun maeghſchap zijn.

Sy achten dat de zielen der verſtorvenen vertrecken tot geſelſchap van eenigen, die in de ſelve plaetſen deurluchtigh zijn, van de welcken ſy de fabelen en geſangen behouden, als der Reuſen *Fin Mac Huyle*, *Osker Mac Oſshin*; en ſy ſeggen dat ſy dickwils ſoodanigen by ſpokery ſien.

Watercreſſes. Shamrootes. Wat hun ſpijs aengaet, ſy eten gaerne kruyden, en voornamelijck kerſſe, kampernoelien, en wortelen: in voegen dat ſy niet t'onrecht van Strabo genoemt worden μηφάγοι, dat is, *kruytnuttigende*, voor 't welck qualijck in veel afſchriften μλυφάγοι, dat is, *groote vraten*, geleſen wort. Sy eten oock butter, met havermeel vermengt, melk, wey, vleeſchſoppen, en ſcheppen dickwils hun grootſte vermaeck in vleeſch ſonder broot. Sy brengen de veldtvruchten, die ſy hebben, in de ſtal voor de paerden, die ſy eenighlijck beminnen. Als de honger hen druckt, ſoo ontſien ſy niet het raeuwe vleeſch, daer 't bloet uytgedruckt is, te verſlinden, om 't welck te verteeren ſy groote teugen van brandewijn ingieten. Sy laten oock het bloet uyt de koejen, 't welck ſy, geronnen en met butter beſtreken zijnde, gratelijck eten.

Sy gaen gemeenlijck blootshooft, behalven als ſy de helm opſetten, dragen lang hayr, als * vlechten gevlochten, daer aen ſy ** Gleebes.* een ſonderling behagen hebben; maer ſy konnen niet verdragen dat men hen daer in roert. Sy gebruycken linne hemden, die ſeer wijt zijn, wijde mouwen hebben, en tot aen de kniejen raken, die ſy geel plachten te verwen. Sy hebben wolle rockjes, die ſeer kort zijn, en ſlechte en enge broecken. Sy doen daer over hun mantels, of ruyge rocken, (Iſidorus ſchijnt hen *Heteromallas* te noemen) ruygh van ſoom, die verſcheyden van verwe is, met groote konſt gemaeckt, in de welcke ſy ſich des nachts bewinden, en ſoet op d'aerde ſlapen. De vrouwen werpen oock ſoodanigh een kleet over hun kleet, dat hen tot op d'encklaeuwen reyckt, en (gelijck ick geſeght heb) belaſten met veel ellen fijn lijnwaed, in 't rondt gerolt, hun hooft, en hun armen met armbanden: 't welck eer tot een laſt, dan tot een verçiering aen hen ſtreckt. Daer ſiet ghy de zeden der wilde Yren uyt onſe Schrijvers. Maer aen d'anderen, die, gelijck ſy ſeggen, 't Engelſch Landtſchap bewoonen, gebreeckt ten meeſtendeel niets van 't gene, dat tot de menſchelijckheyt en heusheyt behoort: 't welck ſy aen de verwinning der Engelſchen verplicht zijn. Jae 't geheel eylandt ſou noch meer verplicht zijn, indien ſy, door een onwijſe en hardneckige liefde van hun vaderlijcke zeden, hun ooren en gemoeden niet voor een beter tucht toegeſloten hadden. Want d'Yren zijn ſoo hardneckigh in de zeden van hun voorouders, dat ſy niet alleenlijck niet daer af getrocken konnen worden; maer oock d'Engelſchen lichtelijck tot hun zeden trecken, ſoo is de menſchelijcke natuer tot het erghſte genegen: in voegen dat het naeuwelijcks te gelooven is in hoe korte tijdt ſy ontaerden.

Mantelles. Heteromallen.

The English pale.

E Y N D E.

REGISTER en ORDER

der Kaerten des vijfden Deels van den Atlas,

OFTE

SCHOTLAND en YRLAND.

ALbion en Yrland, met de mindere omgelegen Eylanden, 9
Out-Schotland, 11
Schotland, met de bygelegen Eylanden, 17
Teifidale, 41
Tweedail, en Etterik-Forreſt, 43
Lauderdail, 45
Mercia oft Merche, oock 't Burghgraeffchap van Berwijck genoemt, 47
Lauden of Lothian, 49
Lidesdale, 55
Eusdail en Eskdail, 57
Annandail, 59
Nidisdale, 61
Galloway, 63
Het Weſterdeel van Galloway, waer in het Burghgraeffchap van Wigtoun, en 't Gebiedt van Glenluce, 65
Het Middel-deel van Galloway, 67
De Vooghdy van Kircubright, *ibid.*
Het Zuyderdeel van Carrick, 69
Het Noorderdeel van Carrick, *ibid.*
Koila oft Kyle, 71
Cuningham, 73
Knapdail, 75
Cantyr, 77
't Eylant Arran, 79
't Eylant Buthe, ofte Boot, 81
't Nederdeel van Cluydsdale, met de Barony van Glaſco, 83
Opper-Cluydsdale, *ibid.*
Renfrew, 85
Lennox, 87
De Vooghdy van Sterlin-shyr, 93
't Burghgraeffchap Fyfe, 99
't Weſterdeel van Fyfe, 101
't Ooſterdeel van Fyfe, 103
De Burghgraeffchappen Aberdene en Banf, met de bygelegen Lantſchappen, 117
Braid-Albin, Athol, Opper-Marria, Badenoch, Strath-Spey, en Lochabyr, 121
Lorn, met d'omgelegen Eylanden, 123
't Uyterſte Geweſt van Schotlant, in 't welck de Lantſchappen Roſſia, Sutherland, Cattenes, Strath-Navern, met de geburige Lantſchapjes begrepen ſijn, 125
Moravia oft Murray, 131
Southerland, 137
Strath-Navern, 143
Cathnes oft *Caithneß*, 145
D'Ebudiſche Eylanden oft Hebrides, 149
't Eylandt Iura, 151
't Eylandt Ila, 153
't Eylandt Mula, 155
Ruma, met d'omleggende Eylanden, 157
't Eylandt Skie, 159
Viſt, en d'Eylanden zuydwaerts daer aen gelegen, 161
D'Eylanden Lewis en Harray, 163
De Orcadiſche en Schetlandiſche Eylanden, 165

YRLAND.

YRland, 1
Mounſter, 11
Leinſter, 19
De Barony van Udron in 't Graeffchap Caterlough, 21
Connaughty, 31
Ulſter, door d'Yren *Cui-guilly* genoemt, 37